

Eige grèij

'n Meierijs woordenboek

Cor & Jos
Swanenberg

ÈIGE GRÈIJ

'n Meijerijs woordenboek

1e druk

COR SWANENBERG
JOS SWANENBERG

1996

UITGEVERIJ VAN DE BERG ENSCHEDE

Illustratie omslag: Nelleke de Laat

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van het Anjerfonds.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Swanenberg, C en Swanenberg, J.

Èige grèij / C. Swanenberg en J. Swanenberg - Enschede : Van de Berg

ISBN 90-5512-039-1

NUGI 503

Trefw.: woordenboeken ; Brabants dialect.

ISBN 9055120391

© Cor en Jos Swanenberg, 1996

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Vooraf

Voor de samenstelling van dit boek was onze aandacht vooral gericht op typische dialectwoorden en uitdrukkingen. Alleen die woorden uit onze 'kleine Meierij' kwamen aan de orde; die in vorm of betekenis afwijken van het algemeen Nederlands en dus niet of met andere betekenis voorkomen in de standaardtaal.

De verzameling van het dialect in dit boek kwam tot stand door het aftasten van het eigen geheugen maar ook via vraaggesprekjes met dialectsprekers in de regio Rosmalen, Nuland, Berlicum, Den Dungen en naaste omgeving. Vooral dialectvaste zegslieden wilden wij betrekken bij ons werk. (Zie de lijst van zegslieden achterin.) Alle materiaal uit de vorige lexicografische publicaties *Wiej wè bewaort*, *Diej hi wè*, *Zin 't wefke* en *En ze waar* al 80 jaar maagd werd geselecteerd en alfabetisch opgenomen. Tevens hebben we bruikbare Meierijse inzendingen die binnenkwamen als reactie op de acht tot nog toe verschenen Brabantse Spreukenkalenders verwerkt. We zouden Èige grèij daarom willen typeren als een woordenlijst van een Oost-Meierijs regiolect.

Dit boek is vooral bedoeld voor dialectsprekers. Diegenen die willen weten hoe ze Nederlandse woorden in het Meierijse regiolect zouden moeten zeggen, verwijzen wij naar onze eerdere publicatie *Wiej wè bewaort*, waarin vaak het Nederlands voorop geplaatst is.

Natuurlijk kan de woordenlijst geen aanspraak maken op volledigheid; daarvoor zouden meerdere delen geproduceerd kunnen worden.

Het is gerieflijk dat de dialecten van 'onze basisplaatsen', Rosmalen en Berlicum zo weinig van elkaar verschillen.

De spelling van dialect geeft altijd problemen. Wij hebben gestreefd naar een gemakkelijk leesbare en eenvoudige, dus niet erg fonetische spelling. We schrijven dialect, niet om het exact weer te geven, maar omdat we iets in en

met die taal te zeggen hebben. Als basis hebben we de spellingsregels van het Nederlands gekozen. Woorden die in het dialect precies hetzelfde uitgesproken worden als in Het Nederlands worden dus hetzelfde geschreven. We hebben gestreefd naar zo weinig mogelijk accenten, maar we konden niet zonder het accent grave voor de open klinkers en het accent aigu voor de gesloten klankvarianten. We schrijven 'n, 't, 'ne en d'n en geven *unne* waar dit gezegd wordt. Al deze vormen van de lidwoorden komen in de uitspraak voor. De apostrof, het afkappings- of weglatingsteken is soms ook gebruikt om verwarring te voorkomen. Het geeft de schwa aan in gevallen waar een -e- misleidend zou kunnen zijn, zoals in *vèrr'ke*, 'weg, *wirr'ke*, *zèll'vers*, enz.

Soms hebben we de medeklinker -n- als hiaatvulling tussen streepjes geplaatst om herkenning te vergemakkelijken. (*Daor fietste-n-ie hene.*)

We lieten het woordbeeld prevaleren in *thaus*, *thee* en *thid*. De -h- wordt evenmin als in het Nederlands gezegd, maar wel geschreven.

Laten we de afwijkende klinkers nader bezien:

De ao stelt de veel voorkomende donkere [òð] voor, zoals die te horen is in het Engelse talk en fall of in het Franse corps. We schrijven: *straot*, *raom*, *blaow*, *braon*, *daowe*.

De aauw is de langgerekte tweeklank die correspondeert met de Nederlandse -ou- en -au-. Hij komt o.m. voor in *aauw*, *kaauw*, *gaauw*.

De è is de korte, wijd open [e], de 'geiteklink' die bijv. voorkomt in *dè*, *wè*, *spèkvèt* en *lèkker* en te vergelijken is met de klinker in het Engelse flat, rat en tram.

De èi is de verlengde variant van voornoemde open klinker die gehoord wordt in het Engelse bad en lad. We horen die in *gèire*, *èige*, *grèij* en *gèit* en *zèike*. Hij had gespeld kunnen worden als èè of ae, maar wij kozen voor de spelling èi om eenvormigheid met Wiej wè bewaort te handhaven en omdat het Nederlandse woordbeeld in die gevallen vaak de -ei- als klinker kent.

De é is de gesloten [e] zoals die voorkomt in de Nederlandse woorden web, stem en pen. Wij schrijven *ik hé*, *ik zé*, *gé zet*; we geven het accent alleen als er misverstanden omtrent de uitspraak van de -e- zouden kunnen ontstaan.

e = sjwa dus een dubbelganger

De *éé* is de lange klinker die men krijgt wanneer men de vorige klank aanhoudt. Hij is te horen in het woord *serre* en in de Franse woorden *père* en *mère*. We zeggen *kééke*, *kéénder* en *péép*.

De korte open [i] wordt ook gezegd in de werkwoordsvormen *gi*, *li* en *hi*. (In dergelijke open situaties wordt dus niet de -ie-klank bedoeld.)

De *ò* is de korte open [o] die gehoord wordt in *unnen òllinge pòlling*. De klank is vergelijkbaar met de klinker in het Engelse *posh*.

De *ó* is de korte, gesloten [o] die we horen in *órre*, *kórre* en *wór* (vraagwoord waar?). Het is de korte uitvoering van de ontspannen [o] in het Nederlandse oor, koor en voor.

De *ù* is de korte open klank die vaak aangegeven wordt met -ö-. Wij kozen voor *ù* omdat het accent grave dan de uniforme functie heeft de openheid van een klinker te benadrukken. Bovendien is de -ö- naar ons idee niet geschikt omdat dit teken zowel de lange ontspannen klinker van Löwe en Schröder kan beduiden als de korte open klank van Köln en Tröpfchen en het Nederlandse löss. Bij onze *ù* wordt alleen de laatste klank bedoeld. Hij komt o.a. voor in *drülle*, *druppe*, *türk* en *müske* (muisje).

De *ùi* -die ook wel als *öö* gespeld wordt- kozen we zowel omwille van de uniformiteit met onze vorige dialectpublicatie *Wiej wè bewaort* als vanwege de overeenkomst met het gangbare Nederlandse woordbeeld. Het is de lange klinker in het Engelse *sir* en *fur* en het Franse *oeuvre* of het Nederlandse *freule*. We horen de klinker o.a. in *ùire*, *lùi*, *kùike* en *mùike*.

We schrijven *koo:pe* en *lee:ze* om aan te geven dat we hier te maken hebben met de lange, ontspannen [oo] en [ee] zoals die voorkomen in de Nederlandse woorden oor en eer.

De dubbele punt als verlengingsteken hebben we ook moeten gebruiken bij de -eu-: *beu:m*, *beu:s*, *neu:j*. Hier wordt de klinker van het Nederlandse *deur* bedoeld.

Wanneer de lange, ontspannen [oo], [ee] en [eu] voor een -r- staan wordt de dubbele punt als verlengingsteken niet gebruikt omdat de uitspraak dan identiek is met het Nederlands. (Wanneer we daar een dubbele punt zouden schrijven, zou de lezer kunnen denken dat de uitspraak anders is dan in het Nederlands.)

Om aan te geven dat de oe, ie en uu kort zijn in een aantal woorden hebben we

gekozen voor de verdubbeling van de medeklinker -r-: *boerre, kierrewiet* en *uurre*.

De geschreven assimilatie-gevallen hebben we beperkt tot een aantal veel voorkomende samentrekkingen die meestal ook in de woordenlijst alfabetisch zijn opgenomen: *ègge, dègge, dèttè, hij heget, hittie, ister, ze duget, wèffer, wimme, ge zogget, zumme, zómme*, enz.

Er bestaat een veel voorkomende misvatting dat de gewone Nederlandse aa-, oo-, ee-, eu- en ui-klanken niet in het Meierijse dialect zouden voorkomen. Ook onze 'platte' uitspraak kent wel degelijk al die klinkers.

De spreuken, zegswijzen en uitdrukkingen hebben we zoveel mogelijk gerangschikt onder het eerste zelfstandige naamwoord, zo er dat al was. In andere gevallen hebben we ze geplaatst onder het belangrijkste woord voor de betekenis. Vaak hebben we verwezen naar andere belangrijke woorden in de verbindingen en de spreuken onder meer trefwoorden opgenomen. Overigens baseerden wij het subtiel onderscheid tussen spreuk, zegswijze en uitdrukking vooral op de werkwoordsvorm; een spreuk bevat een algemene 'wijsheid' en het werkwoord staat in de tegenwoordige tijd zonder variatie te dulden, een zegswijze geeft een persoonlijk oordeel en de werkwoordstijd wordt aan de zin aangepast. Een uitdrukking is een vaste woordgroep.

Wat de zeispreuken betreft hadden wij wel bedenkingen omdat we veel van de ons gemelde apologetische gezegden niet hebben kunnen terugvinden in andere publicaties. Toch oordeelden wij het nuttig ze hier op te nemen.

We hebben de landbouwtermen slechts summier behandeld en vooral gekozen voor termen die niet louter technisch gebruikt werden. Toch is het anderzijds begrijpelijk dat er in de overwegend agrarische dorpen van onze jeugd heel wat landbouwtermen in ruimere zin gebruikt werden en in spreuken en uitdrukkingen voorkomen.

Naast de gebruikelijke taalkundige afkortingen, zoals zn. voor zelfstandig naamwoord, zijn we zuinig geweest met afkortingen. Wel verkortten we de namen van de geciteerde bestaande Brabantse idioticons waarmee we vergelijkingen trokken. Dat waren vooral DVK, Dialekt van Kempenland, door A.P. de Bont, WWVDB, Woord en Wereld van de Boer, van J.H.A. Elemans en HAMM, Herinneringen aan mijn moedertaal, van Cornelis Verhoeven, KVDK, de Kroniek van de Kempen, DBS, de Brabantse

Spreekwoorden, van H. Mandos en het WNT, het Woordenboek der Nederlandsche Taal.

We stonden versteld van het aantal woorden dat de laatste decennia in onbruik is geraakt. Woorden die we niet meer hoorden kregen het predicaat 'verdwenen', woorden die we zelden hoorden 'verdwijvend' en termen die we slechts bij enkele oudere sprekers vernamen 'ouderwets'.

Wij zijn ons ervan bewust dat deze beoordelingen subjectief zijn.

Opvallend is het dat vooral de lange klinkers, met name de oo: en de ee:, momenteel snel verdwijnen.

Bijzondere dank zijn we verschuldigd aan Nol van Roessel, Cor van der Horst en Cornelis Verhoeven die ons hielpen bij het speuren naar de herkomst van sommige woorden.

Tot slot wilden we dit werk opdragen aan onze voorouders **Piejt van Grèt van Grarus Gurtjes** (Piet Swanenberg dus) en **Han van Klaasse** (Han Heijmans).

Cor Swanenberg en Jos Swanenberg.

Berlicum, 1996.

Lijst van afkortingen voor de woordsoorten:

bn.	=	bijvoeglijk naamwoord
bw.	=	bijwoord
telw.	=	telwoord
tw.	=	tussenwerpsel
vz.	=	voorzetsel
ww.	=	werkwoord
zn.	=	zelfstandig naamwoord
m.	=	mannelijk
v.	=	vrouwelijk
o.	=	onzijdig
mv.	=	meervoud
uitdr.	=	uitdrukking
zegsw.	=	zegswijze

A

aacht, telw., acht.

Zegsw. *Ze hen daor aacht jong èn ès de zon skent nege. Ze hebben daar acht kinderen en als de zon schijnt negen. Gezegd om aan te geven met welk gemak het grote gezin zich uitbreidde. We komme vandaag aacht daag. We komen vandaag over een week. Bij verlenging is de uitspraak acht: achttien, achtentachtig, enz.*

aachter, bw., vz., achter.

Aachter 't haus laag unne put. Achter het huis lag een put. Ge komt 'r nog wèl 's aachter. Je komt er nog wel eens achter.

aachterhaand, zn. v.,

achterhand. *Wie op de aachterhaand zit, heget hèndig. Wie bij het kaartspel als laatste aan de beurt is heeft het gemakkelijk. Uurst kos ik 'r nie opkomme, mar nòdderhand viel ik op m'n aachterhaand. Eerst kon ik er niet op komen, maar naderhand schoot het me ineens te binnen; ...toen kwam ik op het idee.*

aachterloo:pe, ww., achterlopen. *Ze zegge dè wèllie in Brabant aachterloo:pe, mar ze zegge zóveul.*

aachtermekare, bw., direct, meteen. *Hij din 't aachtermekare. Hij deed het meteen.*

aachterover, bw. en zn. m. *Wè zedde toch unne stommen aachterover. Wat ben je toch een dom individu.*

aachterste, bn. achterste.

B'ons honge we alt òn de aachterste mèm. Bij ons hingen we altijd aan de achterste tepel; wij kwamen bij alles het laatste aan de beurt. (>èfferste) Blaans, trekt oew aachterste bee:n's bé.

Domme gans, trek je achterste benen eens bij; maak eens wat voort.

aachterum, bw., achterom.

'Aachterum!' was op veel plaatsen de gebruikelijke kreet wanneer zich iemand aan de voordeur meldde. Ge kwaamt dik aachterum over de stal binne. Je kwam vaak achterom over de stal

binnen. (> bokke, gèit)

aander, zn. en bn., ander, volgend. 't *Velt nie mee ègge op 'n aander zit*. Het valt niet mee als je bij een ander inwoont. (> vgl. op oew èige) *Op 'n aander smaak 't alted bee:ter*. Bij iemand anders smaakt het altijd beter. *Hij kùmt d'aander wee:k*. Hij komt volgende week.

aap, zn. m., aap

Zegsw. *Ge mòt unnen qauwen aap gin bèkke lere trekke*. Je moet een oude aap niet willen leren hoe hij bekken moet trekken; je moet iemand met ervaring geen adviezen gaan geven. *Ès unnen aap umhog klimt, dan ziede z'n bille*. Als een aap omhoog klimt zie je zijn billen; gezegd van 'omhooggevallen parvenu's'. *De wirreld is verwilderd; wór vruger unnen apostel ston, sti nou 'nen aap geskilderd!* De wereld is verwilderd; waar vroeger een apostel stond, staat nu een aap geschilderd; de wereld verandert, maar alle veranderingen zijn geen verbeteringen. Aap werd en wordt veelvuldig als scheldwoord gebruikt: *Lilleken aap dègge daor stòt!* Lelijke aap die je bent! *Ge zót ze toch unnen aap laote jonge*. Je zou ze toch een

aap laten jongen; gezegd uit verontwaardiging over vervelende kinderen. *D'n aap vloolie* is het plaagantwoord voor nieuwsgierige kinderen die vragen *Wè komde gij doen?* of *Wè gòdde gij doen?* (>dòddoenders) Zeispreuk: 't *Kekt vies, zin d'n aap en ie zaag z'n jong*. Het kijkt vies, zei de aap en hij zag zijn jong. Gezegd door iemand die in problemen komt.

aar, bw., haar als tegenovergestelde van *hot* en *hottie*.

'*Aar, aar, aarum,*' *zin de voerman; hij wó linksum mi z'n pèrd*. 'Haar, haar, daarom,' zei de voerman; hij wilde linksom met zijn paard.

aard, zn. m., aard: 1. karakter, aanleg. 2. soort. 3. in de vaste woordverbinding met hebben: zich thuis voelen. 1. *Hij hi d'n aard nor z'n vòdder*. Hij heeft hetzelfde karakter als zijn vader. Uitdr. *Alles nor d'n aard èn de pispot op toffel*. Gezegd van een ruig gezin. 2. *Dè's goeien aard (van volk)*. Dat zijn goede mensen. *Dè's mar kaoien aard van èipel*. Dat is maar een slechte soort aardappelen. *Dè's nou immòl vrouwvolkenaar*; *die mòtte 'smòndes kunne waasse*.

Dat is nu eenmaal zo met vrouw-volk; dat moet 's maandags kunnen wassen. 3. *Ik heb hier goewd d'n aard.* Ik voel me hier goed thuis. *Ès ik gin verkes um me heen heb, he'k d'n aard nie, zin d'n boer.* Als ik geen varkens om me heen heb, voel ik me niet thuis, zei de boer. *D'n diejen is út d'n aard geslage.* Die jongen aardt niet naar zijn ouders.

aarde, ww., aarden, 1. in karakter lijken op. 2. zich thuis voelen, het op een bepaalde plaats naar de zin hebben. 1. *Hij aardt nor d'n aauwe.* Hij lijkt op zijn vader.

Uitdr. *'t Zen gin kaoi jong die nor goei aauw aarde.* Het zijn geen slechte kinderen die op goede ouders lijken. 2. *Ze kan nie aarde.* Zij kan zich er niet thuis voelen.

aars, **aarsum**, bw., verkeerd-om. *Hij ha z'n skoewn aars (aarsum) òn.* Hij had zijn schoenen verkeerd-om aan. Tegenwoordig vervangen door *ouws* en *ouwsom*. (>aar = links; aarsum = linksom)

Aart, vrijwel verdwenen jongensnaam. Verkleinvorm *Artje*. *Has Artjes wónde in Rós-mòlle.* Has Aartzoon (v. Nuland) woonde in Rosmalen.

aarum, bw., haar, links, voermansterm. (>aar)

aasse, zn. mv., as.

Ik gò vur 'n aander de aasse nie ùtkrùie. Ik ga voor een ander de kastanjes niet uit het vuur halen. (*De aasse ùtkrùie* (ook *ùtdrage*) is het zwaarste werk voor de vrouw.) *'t Is zó dreu:g rond de hèij; klaor aasse.* Het is zo droog rond de hei; een en al as (kurk-droog dus). *De paoterstoog waar klaor aasse.* De paterstoog zat vol as. *D'aasse út z'n péép vloegen in de rondte.* De as uit zijn pijp vloog in het rond. *Ze skùpte gaauw wè aasse in d'r klompe, want ze ha natte voewte.* Ze schepte snel wat as in haar klompen, want ze had natte voeten. Een oude, veel gebruikte zegswijze in onze omgeving luidt: *Ge zult strakke tusse twee: stuul nog wèl in d'aasse valle.* . . Je zult straks tussen twee stoelen nog wel in de as vallen. Het wordt gezegd tegen iemand die maar niet kan kiezen en men bedoelt dat degene die niet kiezen kan straks niets zal hebben. (vgl. En. ashes.)

aassekètje, zn. o., askatje, een vaak onvolgroeid en vertroeteld nakomertje in de kattenfamilie. Het diertje kruipt graag bij de kachel en de asla en heeft

waarschijnlijk daaraan deze naam te danken. (>éémentkètje, kraoskètje, naojaorskètje, toemetkètje)

aauw, 1. bn., oud, oude(n), 2. zn. mv. ouders. 1. Uitr. *Op 'n aauw fiets mòtte 't lere*. Op een oude fiets moet je het leren. *Aauw beu:m mòtte nie verpotte*. Oude bomen moet je niet verplanten. *Unnen aauwe mins èn 'n aauw pèrd zen gin kloo:te wèrd, mar 'n aauw wijf èn aauw koei zen alted goei*. Een oude man en een oud paard zijn niets waard, maar een oude vrouw en oude koeien blijven altijd goeie. *Zùrgt dègge wir gaauw d'n aauwe wordt*. Zorg dat je snel beter wordt. 2. 't *Zen gin kaoi jong die nor goei aauw aarde*. Het zijn geen slechte kinderen die op goede ouders lijken. (>oud).

aauwbèt, zn. v., kletswijf.

aauwbètte, ww., kletspraat verkopen. *Hij zit d'n òllingen dag òn d'n tap te aauwbètte*. Hij zit de godganselijke dag aan de tap onzin te kletsen. (>aauwfiepe, aauwhoere, aauwmeute)

aauwer, zn. m., 1. leeftijd.

2. ouder. 1. *Op mensen aauwer wordt 'r nie veul mir gestùrve, zin d'n honderdjòrrige*. Op mijn leef-

tijd wordt er niet veel meer gestorven, zei de honderdjarige. Verdwijnd. 2. *Zen aauwers zen al lang doo:d*. Zijn ouders zijn al lang dood. Vaker wordt in dit geval *aauwlùi* gezegd. Uitr. *Aauwers lere d'r jong praote; jong lere de aauwers zwéége*: Ouders leren hun kinderen praten; kinderen leren hun ouders zwijgen.

aauwfiep, zn. v., kletsmeier, kletswijf. *Dè's zó'n aauwfiep wór ge niks van op òn kunt*. Dat is zo'n kletswijf waarop je niet kunt vertrouwen. (>fiep)

aauwfiepe, ww., kletspraat verkopen. (>aauwbètte)

aauwhoer, zn. v., ouwehoer. (>aauwbèt)

aauwhoere, ww., onzin verkopen. (>aauwbètte)

aauwmeut, zn. v., oud wijf, kletswijf. (>aauwbèt)

aauwmeute, ww., kletsen, onzin praten. Gebruikelijk in dezelfde betekenis als *aauwhoere* en *aauwbètte*, maar van jongere datum.

ababbel, zn. m., een haags hopje of babbelaar: *Hier hedde unnen ababbel, dè's goewd vur de taand*. Hier heb je een babbelaar, dat is goed voor de tanden. Verdwenen.

ABC, zn. m., het alfabet.

In d'n ABC is mar ee:n Wee, mar in 't lee:ven is 'n hil zee:. Hier is wee bedoeld als letter en in de betekenis smart; er is dus veel ellende op de wereld.

abdéej, zn. v., abdij.

Ge kunt b'ons vort op d'abdéej nor de kerk. Je kunt bij ons voortaan op de abdij naar de zondagsmis.

Abram, eigennaam, Abraham.

Zegsw. *Abram zien*: Abraham zien=vijftig worden. *Hedde Abram gezien, dan kunde in 't osseboek.* Heb je Abraham gezien, dan kun je in het ossenboek; boven de vijftig neemt de viriliteit af.

absolusie, zn. v., absolutie, vergeving. Zegsw. *Ge zót 'm de absolusie gee:ve zonder biechte.* Je zou hem de absolutie geven zonder biechten; gezegd van een onnozelaar die iets misdaan heeft.

af, bw., af.

Ik mèin dè d're naam Drika is, mar daor wil ik af zen. Ik meen dat haar naam Drika is, maar ik weet het niet zeker. *Hij is d'r vort geregeld af.* Hij is vaak de kluts kwijt; hij is dementerende.

afboere, ww., afboeren.

Over de start afboere (over de

staart afboeren) betekent dat het boerenbedrijf de kreeftegang gaat.

afblotte, ww., afschilferen van de buitenste laag of huid. *Hil d'r gezicht waar òn 't afblotte.* Heel haar gezicht was aan het vervellen. *Unne pl'taan kunde kenne òn de afgeblotte plakke blek op de stam.* Een plataan kun je kennen aan de afgeschilferde plekken schors op de stam. *De muurre waren afgeblot.* De verf op de muren was afgeschilferd. Van Dale vermeldt als omschrijving bij het gewestelijke afblotten afbladeren. Wij zouden liever van afbladderen spreken.

Etymologisch verwantschap met bloot is waarschijnlijk. (vgl. En. blot en blotch)

afdèile, ww., afdelen. (>dèile)

affekaot, zn. m., advocaat.

Zegsw. *Unnen affekaot èn unne kreuge mòtte bèij gesmeerd worre.* Een advocaat en een kruiwagen moet men beide smeren (= ook omkopen). *'t Skiet 'r in ('t brandt) ès unnen affekaot in de hel.* Het schiet erin (het brandt) als een advocaat in de hel. *Ee:n vur ee:n, ès de affekaote nor de hel.* Een voor een, als de advocaten naar de hel. De raads-

man in kwestie komt er ook in de zei-spreuken bekaaid af: *We zulle ze wèl kréége, zin d'n affekaot èn ie docht òn de sènte; We zulle ze wèl kréége, zin d'n affekaot èn ie sloewg op z'n konttès.* We zullen ze wel krijgen, zei de advocaat en 'hij sloeg op zijn broekzak. Ook de 'lepeldrank' die tevens 'lèkker langzaam' en 'èij ùt de fles' heet, wordt *affekaot* genoemd. Met een mopje slagroom erop verandert de naam in 'kiepenbiest'. Ouder is *affekoo:t*. (>boer, duvel)

affeseere, ww., voortmaken, opschieten. (< Fr. *avancer*). *Ge mòt affeseere ègge nog op ted wilt zen.* Je moet opschieten als je nog op tijd wil zijn. *Allee sèm-meltrien, affeseert 's 'n bietje.* Vooruit treuzelaar, maak eens voort. Soms nog gezegd als *avveseere*.

afgaon, ww., afgaan, ontlasting krijgen. *Hij kan nie afgaon.* Hij kan niet naar de WC. Oudere uitspraak *afgoo:n*.

afgee:ve, ww., 1. afgeven, verliezen. 1. *Ze hen 'n kiendje af mottle gee:ve.* Ze hebben een kindje verloren. 2. sterven. 2. *Hij heget giestere afgege:ve.* Hij is gisteren gestorven. 3. bekritisseren, bekijken. 3. *Zij mòt alt op*

hum afgee:ve. Zij heeft altijd kritiek op hem.

afgevrorre, bn., afgevroren.

De èipel han veul afgevrorre blaojer. De aardappelen hadden veel afgevroren bladeren. Pietje V. (Kruisstraat) was erg klein van postuur. Hij spotte daar zelf mee: *'Ik ben vruger drier kirres afgevrorre.'* Ik ben vroeger drie keer afgevroren. Later ontmoetten wij Toontje van S. (Berlicum) die zelf vanwege zijn korte gestalte verkondigde dat hij 'twee: kirres afgevrorre waar'.

afgiete, ww., afgieten, urineren.

Efkes (m'n èipel) afgiete. Even (mijn aardappelen) afgieten; even een plasje doen. (>afzette)

De oudere uitspraak is *afgiejte*.

afgònde, bn., afgaande.

In de zegswijze: *Afgònde wend èn ùtgònde vrouwe zen nie te vertrouwe.* Afgaande wind en uitgaande vrouwen zijn niet te vertrouwen.

afheffe, ww., afpakken, kaartterm. Zegsw. *Dè hen we 'r afgeheft!* Dat hebben we er goed van afgebracht; Daar hebben we geluk gehad. (>heffe)

afkloppe, ww., afkloppen.

Ik zé noit ziek, mar ik klop 't af. Ik ben nooit ziek, maar ik klop het

af. Afkloppen moet men eigenlijk op hout. (vgl. En. touch wood). *Ik ben al tachtig èn nog alted maagd, mar ik klop 't af, zin de kwezel.* Ik ben al tachtig en nog altijd maagd, maar ik klop het af, zei de kwezel.

aflaot, zn.m., 1. aflaat. 2. schuld. 1. *Op uurste vredege van de mònd nor de mis gaafunne vollen aflaot.* Op eerste vrijdag van de maand naar de mis gaf een volle aflaat. 2. *Ik krieg de vollen aflaot èn ik ha niks gedaon.* Ik kreeg de volledige schuld en ik had niets gedaan. Ouder is *afloo:t*.

aflasse, ww., afgelasten. *Umdè't zó geree:gend ha, moesse ze alles aflasse.* Omdat het zo geregend had, moesten ze alles afgelasten.

aflèij, zn. m., aflei.

Wanneer een jongen of meisje bij een boer uit dienst ging, *kwame de booi út de buurt op d'n aflèij*; de boden (meiden en knechten) kwamen op het bier en de borrel. Dat was met Sint Mathijs, 24 februari. (>Mathijs, ònlèij)

afmake, ww., afmaken.

Behalve in de gangbare betekenissen beëindigen, afsluiten en doden ook gebruikelijk voor afsluiten, omheinen, afrasteren:

Hij hi de plòts mooi afgemakt vur de klèin jong. Hij heeft het erf mooi omheind voor de kleine kinderen.

afnéépe, ww., afknijpen.

De kreet '*afnéépe!*' wordt vooral gebezigd tegen mensen die lang op het toilet blijven zitten.

afskèije, ww., ermee uitscheiden, ophouden. *D'r afskèijen ès unnen hond van zunne stront.* Ermee ophouden als een hond van z'n stront=van tafel gaan zonder kruis of dankgebed. *Ik skèij d'r af, ik nèij d'r út.* Ik schei er af, ik ga er vandoor.

afslaon, ww., behalve afslaan, afwijzen ook afranselen. *Ik laot m'n èige nie afslaon.* Ik wil geen pak slaag oplopen. Zegsw. *Ik slò niks af ès vliege.* Ik sla niets af, behalve vliegen; ik neem alles aan. Oudere uitspraak: *afsloo:n*.

afsnééje, ww., afsnijden.

Bij de oude huisslacht heette het dat men het 'geleerde' varken nog moest '*afsnééje èn útbee:ne*'. '*We zulle d'r 's 'n goei snee afsnééje,*' zei een feestganger en hij bedoelde dat hij eens flink wilde profiteren van het gebodene.

aftreje, ww., aftreden.

Naast de betekenis afmeten door het aftreden van een stuk grond

gebruikten wij als kinderen het woord ook voor het bepalen van de 'partééjkes' (partijtjes) voor elftalkeuze. Twee personen gingen ca. anderhalve meter van elkaar staan en om beurten zetten zij een hele, halve of kwartvoet (schoen- of klomppunt) in de richting van de tegenstrever. Wie het laatste het gat dichtte was winnaar en mocht beginnen met kiezen. *Efkes aftreje vur we partééjke speule*. Even aftreden voor we wedstrijdje spelen. (>tree:je)

afvatte, ww., 1. afpakken, 2. kaartterm. 1. *Ik laot m'n èige dè nie mer afvatte*. Ik laat me dat niet meer afpakken. 2. *Wie op de veurhaand zit mòt afvatte*. Wie voorop zit moet afpakken. (Een deel van de stok geschudde kaarten werd afgenomen en onderop gelegd (>heffe). Ook het verplichte kaart afnemen wanneer men niet kan uitleggen bij jokeren en pesten bijv. heet *afvatte*.

afzette, ww., afzetten. Behalve in de gebruikelijke betekenissen ook plassen, urineren. *Ze wiere noit nie onbe-kwaam èn ze hoefden ok amper af te gòn zette, al han ze d'n òllinge dag*

gezope. Ze werden nooit onbekwaam en ze hoefden ook bijna niet te gaan plassen, al hadden ze de hele dag gedronken.

afzien, ww., afzien.

Behalve in de gangbare betekenissen ook verduren, verdragen. *Ze hen mi d'r jong hil wè afgezien*. Ze hebben met hun kinderen heel wat mee-gemaakt. (De oudere uitspraak is *afziejn*).

afzùiper, zn. m., klaploper.

Diejen afzùiper lupt alt op de skap. Die klaploper loopt altijd op de beurs van een ander. (Hij drinkt mee zonder een rondje te geven als hij zelf aan de beurt is.)

akelek, bn., 'akelijk', akelig.

Wè is't toch 'n akelek rotweer.

akkerdeere, ww., goed samengaan, goed met elkaar overweg kunnen, harmoniëren. (<Fr.

accorder). *Twee: wéés op inne misse akkerdeert nie*. Twee vrouwen op een erf kunnen samen niet overweg. (Zij willen alle twee de baas spelen.)

akkrementies, bw., vreselijk, heel erg. 't *Waar akkrementies kaauw*. Het was vreselijk koud.

akkrementjes, zn. mv., vroegere versierselen aan schorten en japonsen. *De nèijster din alted zó'n skòn akkrementjes òn de kéen-*

derskùlkskes zette. De naaister zette altijd zulke mooie versierseltjes aan de kinderschortjes. **alderhèllige**, zn. m., Allerheiligen. *D'n alderhèllige waar vruger unnen hèlligendag*. Het feest van Allerheiligen was vroeger een kerkelijke feestdag (en dus een verplicht vrije dag). *Op d'n uurste novèmber, mi alderhèllige èn mi alderziele gonge veul minse nor de kerkhof*. Op de eerste november, Allerheiligen en met Allerzielen gingen veel mensen naar het kerkhof (om de doden te herdenken).

Weerspreuk: *Mi alderhèllige krùpt de wend in de wulge*. Met allerheiligen kruipt de wind in de wilgen. Dan wordt het veel kouder.

alderziele, zn., Allerzielen. *Mi alderhèllige èn alderziele mòt de kerkhof d'r verzùrgd bé lege*. Met Allerheiligen en Allerzielen moet het kerkhof er verzorgd bij liggen.

aldùrrum, bw., daarom. Dit woord werd veel gebruikt wanneer men kinderen geen antwoord kon of wilde geven op de vraag 'waarom?'. 'Pap, wurrum mòtte gij nou weg?' 'Aldùrrum.' 'Pap, waarom moet jij

nu weg?' 'Daarom'. Ook de variant *alumdùrrum* was hiervoor gebruike-lijk.

alledaag, bw., alle dagen, elke dag, iedere dag. *Dè's hier toch vort alledaag te doen*. Dat is hier toch wel iedere dag te doen.

allejizzus, 1. bw., 2. zn. m.

1. *Hij li ok zó allejizzus dik te plaoge*. Hij ligt ook zo ontzettend vaak te vervelen. 2. *Dè zal zónnen allejizzus nie zen*. Dat zal zo'n herejee niet zijn; dat zal zoveel niet zijn; dat zal niet zo geweldig zijn.

allekirres, bw., telkens weer, steeds weer. *Dè gi daor allekirres mis mi die twee*. Dat gaat daar steeds fout tussen die twee.

alleluja, zn. m., alleluja.

Ja, ja, op oewe kop geskete èn (d'n) alleluja gezonge. Ja, ja, op je kop gescheten en (de) alleluja gezongen. Gezegd tegen mensen die veel te hoog van de toren blazen.

alleman, onbep. vnw. iedereen.

Zó'n dinger gebeure b'ons, b'ullie èn b'alleman. Zulke dingen gebeuren bij ons, bij jullie en bij iedereen. Uitrdr. *Alleman vur z'n èige èn de kèrremenèij vur de pestoor*. Ieder voor zichzelf en de carbonade voor de pastoor.

Alleman mòt z'nen èige kant mar kere. Iedereen moet maar voor zichzelf zorgen. Zeispreuk: *Alleman gelijk, zin de plisie èn ie skrief z'n skònmoeyer op.*

Iedereen gelijk, zei de politie-agent en hij schreef zijn schoonmoeder op.

allemòl, telw. en bw., 1. allemaal, 2. steeds. *1. Ze ware d'r allemòl.* Ze waren er allemaal. *2. Hij laag men allemòl te vervee:le.* Hij bleef mij steeds maar plagen. (>ammel)

allennig, bw., alleen.

Ze zaat daor zó moeyerziel allennig. Ze zat daar zo moederziel alleen. (Ook *allinnig*)

alles, zelfst. vnw., alles.

Uitdr. *Alles kan, behalve unnen nakenden boer in z'n tès vule.*

Alles kan, behalve een naakte boer in zijn zak voelen. *Alles kan, behalve van unne pestoor 'n meid make.* Alles kan, behalve van een pastoor een meid maken. *Alles kan, behalve umhog valle.* Alles kan, behalve omhoog vallen.

àlling, bn./bw., helemaal, geheel. Dit is een minder gebruikelijke uitspraak van het woord dat teruggaat op Middelnederlands *alinc* en *alink*. (Vondel schrijft *alijk*). *Hij kreg unnen allinge*

pòlling. Hij krijgt een hele paling. *'t Is alling goewd.* Het is helemaal goed. Vaker gezegd als *òlling*.

alt, bw., altijd.

Hij kùmt alt te laot. Hij komt altijd te laat. *Alt* is gebruikelijk naast *altes*.

altes, bw., altijd.

't Is toch altes wè ok. Het is toch altijd wat ook.

alterande, bn., allerlei, allerhande. *Ge het tegesworrig alterande minse.* Je hebt tegenwoordig allerlei mensen (die tot alles in staat zijn).

alteròzzie, zn. v., alteratie, konsternatie, ontsteltenis. *Nou zek in de alteròzzie toch m'n kniebeurs vergee:te.* Nu ben ik in de konsternatie mijn portemonnee toch vergeten.

alumdùrrum, bw., (alom-) daarom (>*aldùrrum*, *umdùrrum*)

alzelee:ve, bw., altijd, zeker.

Ik ha alzelee:ve gedocht dè't familie van aow waar. Ik meende zeker te weten dat het familie van jou was.

ame, tw., zn. o., amen.

Dit veelgebruikte woord aan het eind van de gebeden werd en wordt gebruikt in de spotspreuk: *Ame, èn ès d'n boer z'n spèk op hi, begient ie òn de hamme.* Amen,

en als de boer zijn spek op heeft, begint hij aan de hammen. *Zó zeker ès 't ame in de kerk.* Zo zeker als het amen in de kerk; heel zeker. Amen is ook het sleutelwoord in de zei-spreuken: *Ame, zin 't nunneke èn ze hong de kap òn de wull'ge.* Amen, zei het nonnetje en ze hing de kap aan de wilgen. *Ame, zin de kùster èn de kerk ston in brand.* Amen, zei de koster en de kerk stond in brand.

ammel, bw., allemaal, steeds.

Ze din ammel skibbele. Ze zat steeds te beven. Ook *ammòl* wordt gezegd (> *allemòl*)

ammezuur, zn. m., de juiste mondzetting, het goeie gevoel, inspiratie. *Mi goeien ammezuur spulde zùiver.* Met een goede mondzetting speel je zuiver. *De toeterééj hi vandaag de goeien ammezuur te pakke.* De fanfare heeft vandaag de juiste 'spirit'. *Ik mòt nog 'n stukske skrééve mar ik heb hillemòl ginnen ammezuur.* Ik moet nog een stukje schrijven maar ik heb helemaal geen inspiratie. (<Fr. embouchure = aanzetting van een blaasinstrument aan de mond)

Ammirrikaansen bocht, zn. m., Amerikaans onkruid, klein knopkruid (*galinsoga parviflora*)

(> *bèkkersbocht*, *èrreps gruun*)

apart, bn., apart.

Ègge 't nie apart haauwt, geuget gelijk mi de knolle de pot in. Als je het niet apart houdt, gaat alles met de knollen de pot in; alles gaat op, tenzij je iets spaart. Verdwijnd.

anklèts, zn. mv., anklets.

Dit Engelse woord voor herensokken werd uitgesproken als *anklèts*. Zo werden korte mouwloze hemden (*singlets*) ook wel gezegd als *sien-klèts*. Verdwenen.

Anna, eigennaam, Anna.

Sint Anna waar de moeier van Maria's. Sint Anna was de moeder van Maria. *D'r lupt iets van Sint Anna's onder* (Er loopt iets van Sint Anna onder) is een zegswijze die betekent dat men van bedoelde vrouw niet verwacht dat ze (snel) zal trouwen.

Annenborg, zn., m.,

gebiedsnaam. Op een paar honderd meter van de Rosmalense Sint Lambertuskerk (hemelsbreed) lag aan de polderzijde de woonhoeve Annenborg, genoemd naar het gelijknamige voormalige klooster dat op oudere kaarten ook Anneberg heet. De woonhoeve gaat terug tot in de zeventiende eeuw. Er

was in de tachtiger jaren alleen nog een heuvel met een oude boom van over. De naamgeving leeft voort in het Rosmalense verzorgingshuis voor bejaarden dat de *Annenborg* heet.

Ant, voornaam voor vrouwen.

Ant is afgeleid van Antonia, maar ook wel van Andrea en Adriana. *B'ons in de buurt wónde Ant van Keese.*

Antonius, eigennaam.

De heilige Antonius, patroon van verloren zaken, werd en wordt veelvuldig aangeroepen in het schietgebedje: *Hèlligen Antonius, munnen beste vrind, makt dè'k m'n wir vind.* Deze heilige Antonius van Padua staat meestal afgebeeld met het kindje Jezus op de arm en mag niet verward worden met zijn naamgenoot Sint Antonius Abt die vaak met een varken vereeuwigd is en daarom ook wel 'Antonius van 't vèrke' genoemd wordt. Oudere uitspraak *Antoo:nius*.

(>Sinttunnis)

Ao, eigennaam voor het riviertje de Aa, dat uit het zuiden komend langs Veghel, Dinther, Heeswijk, Middelrode en Berlicum naar Den Bosch stroomt. Voor buitenstaanders is het verwarrend wan-

neer er over de *aauw Ao* gesproken wordt. Hiermee worden die gedeeltes van de oude waterloop aangeduid die sinds de kanalisatie langs de rechte nieuwe Aa kronkelen. *In Mirroi èn Ballekum vende skòn stukke van de aauw Ao.* In Middelrode en Berlicum vind je mooie stukken van de oude Aa. Oudere uitspraak: *Oo: aovend*, zn. m., avond.

D'n òllingen aovend he'k allee:n gezee:te. De hele avond ben ik alleen geweest. Oudere uitspraak *oo:vend*. (>taovend)

aow, p. vnw. en bez. vnw., jou, jouw. *Is dees van aow of van men?* Is dit van jou of van mij? *Aow* is de voorwerpsvorm van *ge/gij*: *Ik gee:f't òn aow.* Ik geef het aan jou / u. 't *Is ammel vur aow.* Het is allemaal voor jou / u. *Aow* is de vorm met nadruk naast de minder beklemtoonde vorm *oe*: *He'k iets van oe òn?* Heb ik iets van je aan. *He'k iets van aow òn?* Heb ik iets van jou aan? *Is dees aowe jas?* Is dit jouw jas? (>oe)

apendùlder, zn.m., lastig kind. *Wè zedde toch unne lilleken apendùlder.* Wat ben je toch een vervelend en lastig jong. Verdwenen.

appel, zn. m., appel.

Het meervoud blijft in het dialect *appel*: *Ze kwaam unne slip appel haole*. Ze kwam een (opgenomen) schort vol appels halen. In de zegswijze: *ik zal oe dalek 's tegen oewen appel pere* heeft het woord *appel* de betekenis hoofd gekregen: Ik zal je dadelijk eens tegen je hoofd slaan. Zegsw. *Ze hi appel in d're slip*. Ze heeft appels in haar schoot; ze is in verwachting. (>draod, kaar, kroon, kneu:p, tram, slip)

apperènsie, zn., aanstalten, voorbereidingen. *Ge mòt onderhand 's apperènsie make, ègge nog op ted wilt komme*. Je moet onderhand eens aanstalten maken, als je nog op tijd wilt komen. Het woord wordt vrijwel uitsluitend gebruikt in combinatie met het werkwoord *maken*. (Vgl. Fr. *apparence*: schijn, uiterlijk.)

app'lesien, zn. m., appelsien, sinaasappel. *Vruger kriege de klèin jong'mi de suntereklaos wèl 's unnen app'lesien*. Vroeger kregen de kleine kinderen met Sinterklaas wel eens een sinaasappel. *App'lesien* komt van 'appel van China'. (vgl. Du. *Apfelsine*, Fr. *pomme de chine*)

arbeid, zn. m., arbeid. In de zeispreuk: *Arbeid adelt, zin*

Hannus Héég èn ie gonk stèm-pele. Arbeid adelt, zei Hannus Hijg en hij ging stempelen. (Hier wordt verwezen naar de tijd dat de werkelozen ter controle moesten gaan stempelen) **areg**, bn., vreemd, eigenaardig. *Wè duu dè kalleftoch areg*. Wat doet dat kalf toch vreemd. *Ik vuulde m'n èige zó areg*. Ik voelde me een beetje misselijk. *Wè is dè toch unnen arege, wor*. Wat is dat toch een vreemde snoeshaan, nietwaar. *Unnen arege* kan ook een lachwekkend persoon betekenen. Tegenwoordig komt het woord ook wel eens voor in de betekenis aardig: *Dè's 'n hil areg diurske*. Dat is een heel aardig meisje; *Dè's niks ginnen onarege kèirel*. Dat is wel een aardige vent. Zegsw. *Diejen arege is aachter 'n krom voor getuld*. Die zonderling is achter een kromme voor geteeld; gezegd van een zeer eigenaardig persoon. Ook *arig*. **areghèd**, zn. v. aardigheid, plezier. *Och, 't is mar 'n areghèd*. Och, het is maar een aardigheid. *'t Is areghèd um 't te zien*. Het is een genot het te zien. *Ge mòt vur de areghèd toch 's gòn kééke*. Je moet voor de aardigheid toch eens gaan kijken. *Daor hen ze ok*

wènnig areghèd van d'r jong.
Daar hebben ze ook weinig plezier van hun kinderen. *Ge kunt mar erres areghèd in hebbe.* Je kunt maar ergens plezier aan beleven. Hierin klinkt vooral door dat men het plezier zeer dubieus vindt.

Artje, jongensnaam, verkleinvorm van *Aart*. (>Aart)
as, voegwoord, als.

Meestal wordt dit woordje gezegd als *ès*, maar vanwege de dubbele betekenis­mogelijkheid is dat niet het geval in de volgende uitdrukkingen: *As as mee:l waar èn stront stroop, dan ate we alle daag struif.* Als as meel was en stront stroop, dan aten we alle dagen pannekoek; *As de as brikt, dan velt de kaar.* Als de as breekt dan valt de kar; *As, as is verbrande turf.* As, as is verbrande turf. Dit wordt gezegd wanneer een spreker te veel voorwaarden vooraf inbouwt; bovengenoemde reacties geven vooral irritatie weer. (>ès)

askrùske, zn. o., askruisje.
Ègge 't askrùske tot Pòsse toe kunt bewaore, kregde 'n nééjfiets van de pestoor. Als je je askruisje tot Pasen toe kunt bewaren, krijg je een nieuwe fiets van de pas-

toor. (Dit werd tegen kinderen gezegd die het askruisje aan het begin van de grote vasten op Aswoensdag gingen halen.)
astrant, bn., zelfverzekerd, brutaal. Het woord wordt vaker als *strant* gezegd. *Die nééjkomers zen dik zó astrant dèsse alleman mee ondersneuwe.* Die nieuw-komers zijn vaak zo brutaal dat ze iedereen meteen ondersneeuwen. (>strant)
astransie, zn. v., assurantie, verzekering. *De brand-astransie is al wir umhog gegaon.* De brandverzekering is al weer verhoogd.

Augustijn, vrijwel verdwenen naam, Augustinus; feestdag van Sint Augustinus, 28 augustus.
Spreuk: *Mi Sint Augustijn mòt al 't onweer over zijn.* (De korte vorm *Stijn* is nog wel in gebruik bij de naamgeving.)

aventure, ww., avonturen, ondervinden, ervaren. *Dè mòtte ammel nog mar aventure.* Dat moet je allemaal nog maar ondervinden.

aventurist, zn. m., avonturier.
Harrie waar zónnen aventurist; ginne wonder dèttie gonk emigreere. Harrie was zo'n avonturier; geen wonder dat hij ging

AVVEKAOT

AZIJNPETÒZZIE

emigreren. Verdwenen.

avvekaot, zn. m., advocaat. De uitspraak is vaker *affekaot* of *affekoo:t*. (>affekaot)

avveseere, ww., voortmaken, opschieten. (>affeseere)

azijnpetòzzie, zn. v., stampot van boerenkool. Men voegde een scheut azijn bij, vandaar de naam. Verdwenen. (>petòzzie, boerre-moessepètòzzie, wort'lepetòzzie)

B

baand, zn. m., band, wilgetenen-hout. *Munnen baand is al wir kepot*. Mijn band is al weer kapot. In deze betekenis is het meervoud ongewijzigd: *Bèijz'n baand ware weggehòld*. Allebei zijn banden waren gestolen. *De koew mòt zoo kalve want de baand zen al 'weg*: De koe moet zo kalven want de banden zijn al weg (=de staartspieren zijn al lossen). *De maan-demaker lin unne skònnen baand um de maand*. De mandenmaker legde een mooie band om de mand. *De musters wiere opgebonde mi 'nen baand*. De mutserds werden opgebonden met een teenhouten band. Uitdrukking: *Unnen baand èn unne wis die hòlde wortie is*. Een band en een wis die haal je waar hij is; dit goedkope hout mocht willekeurig weggesneden worden en dat werd niet beschouwd als diefstal. Het rijm kende de variant: *'n Gèirt èn unne wis die hòlde wortie is, mar èrtijs èn bònstake dè gi teveul make*. (Bènd = het meervoud van

baand in de laatste betekenis.) (> bèndhout)

baard, zn. m., baard.

Hij ha 'nen baard ès unnen hèij-buunder. Hij had een baard als een heiborstel; een zeer ruige baard dus.

baauw, 1. zn. v., zwarte steekvlieg. 2. zn. m., gebouw. 1. *We gòn vur de uurste baauw nie bitse (of beze)*. We gaan voor de eerste vlieg niet lopen; we gaan zo gauw niet op de vlucht; we zijn voor geen kleintje vervaard. 2. *Baauw* is mannelijk in de betekenis gebouw. *D'r sti unne nééjen baauw op de plòts van 't aauw klòster*. Er staat een nieuw ge-bouw op de plaats van het oude klooster. Tegenwoordig ook als *bouw* gezegd.

bag, zn. m., big.

De zóg hi veul bagge. De zeug heeft veel biggen. *D'n bag spelt van de fiets*. De big heeft diarree van de ondermelk die hij te drinken krijgt. Uitdrukkingen: *Hij ston te kéeke ès unne pas*

geskrobden bag. Hij stond te kijken als een pas geschrobde big; hij stond heel beteuterd te kijken. *Mar lochjes gebeerd èn toch veul bagge.* Maar licht gedekt en toch veel biggen. Gezegd wanneer men zonder veel moeite goede resultaten geboekt heeft.

bagge, 1. ww., biggen ter wereld brengen, werpen, 2. zn. mv., biggen. 1. *De zóg mòt bagge èn d'n boer mòt bagge vange.* De zeug moet biggen krijgen en de boer moet biggen vangen (helpen bij de geboorte van de biggetjes). 2. *'n Klocht bagge èn 'n èrferis mòtte nie telle vurdè ge ze in oewe zak het.* 'n Toom biggen en een erfenis moet je niet tellen voordat je die in je zak hebt. Je moet niet te vroeg willen beschikken over een winst die nog lang niet zeker is. *Bagge zen 'n teer skoor.* Biggen zijn een tere schare. Er kan veel gebeuren voor ze groot zijn.

baggekuntje, zn. o., biggekuntje. In de uitdrukking: *'t Blinkt ès baggekuntjes.* Het blinkt als biggekuntjes; het glimt van zuiverheid.

baggemaand, zn. v., biggenmand, gevlochten houten kooi voor het vervoer van biggen. *Hij*

kwaam kwiek út de baggemaand. Hij kwam vlug uit de biggenmand.

baggevanger, zn. m., biggenvanger. Zegsw. *D'n diejen is vruger zeker baggevanger geweest.* Die is vroeger zeker biggenvanger geweest. Gezegd van iemand met o-benen.

bak, zn. m., bak.

Ik laot m'n èige nie van d'n bak béète. Ik laat me niet van de bak bijten. Ik laat me niet zomaar opzij zetten. Het beeld is ontleend aan de druk bevolkte voederbak op de boerderij. *'nen Bak koffie is nooit weg.* 'n Kopje koffie is altijd welkom. (>bèkske, kumke, tas)

bakeest, bakkist, zn. v., bakhuisje. *Ins in de week wier de bakeest gestòkt, want dan moesse de boerren út de buurt bakke.* Eens per week werd de bakeest gestookt, want dan moesten de boeren uit de buurt bakken. Verwijst naar de tijd dat men in kleine gehuchten en buurtschappen nog gezamenlijk een bakeest had voor de hele buurt.

bakke, ww., bakken.

Uitdr. *Kakke gi vur bakke al is d'n ove nog zó hee:t.* Kakken gaat voor bakken al is de oven nog zo heet; De natuur moet zijn beloop

hebben. (>kakke)

bakkes, zn. v., gezicht, snuitwerk, bek. *Oew bakkes sti men nie òn*. Je gezicht bevalt me niet. *Wè'n lilleke bakkes!* Wat een lelij-ke smoel! *D'r sti 'n lilleke bakkes op*. Hij of zij heeft een brutale bek. Uitdrukking ontleend aan het paardenmennen: *Ge mòt 'm mi dobbel léént vaore èn de stang in de bakkes*. Je moet hem met dubbel leidsel rijden en de stang in de bek; je moet hem stevig aanpakken. (>léént, moel-bakkes)

bakmee:l, zn. o., bakmeel. In de uitdrukking: *Gé komt mi 't bakmee:l ès 't broo:d al in d'n ove li*. Jij komt met het bakmeel als het brood al in de oven ligt; het is als met mosterd na de maal-tijd.

bakstruif, zn. m., pannekoek: *Bé de vastelaovend hurt d'n bakstruif*. Bij vastenavond hoort pannekoek. (>struif)

bakstruifpan, zn. v., koekepan. Zegsw. *Zó druk ès de bakstruifpan mi vastelaovend*. Zo druk als de koekepan op vastenavond; ze had het heel erg druk.

bal, zn. m., 1. (speel-)bal, 2. zn. o., (dans-)bal. 1. *'t Jong is zinnen bal kwet*. 't Kind is zijn bal kwijt. Uitdr. 2. *Daor is 't groo:t bal op*

klèin èipel. Daar is het groot bal op kleine aardappelen; er is veel gedoe op niets, men leeft daar ver boven zijn stand.

balgoi, zn. m., de afstand die men met een bal kan gooien. *'t Is mar unnen balgoi wijd*. Het is vlakbij. (>balskeut)

balk, zn. m., balk. Zegsw. *Ge het op de verkeerden balk gekeke*. Je hebt je vergist. (Boeren tekenden de draagtijden vaak op aan de balk).

balke, zn. mv., de hooizolder. *B'ons op de balke huize de katte*. Bij ons op de hooizolder huizen de katten. *De balke zen zówè leeg*. De hooizolder is zowat leeg; het hooi is dus bijna op. Zeispreuken: *Daor zen gin balke onder, zin de jòd èn ie zakte dur 't ijs*. Daar zijn geen balken onder, zei de jood en hij zakte door het ijs. *Ik ben van hoo:ge komaf, zin de knècht, op de balke gemaakt èn onder de euze geborre*. Ik ben van hoge afkomst, zei de knecht, op de hooizolder gemaakt en onder de dakschuinten geboren. *Mèrt, mèij, hoi zat, zin 't wefke èn 't zakte in april dur de balke*.

Maart, mei, hooi genoeg, zei het vrouwtje en het zakte in april door de hooizolder. (Men moet zich bij

de ouderwetse hooizolder de balken voorstellen waarop de sparren lagen. Wanneer het hooi opdraakte, kon je onverhoeds tussen de sparren doorschieten.)

balkenbrééj, zn. m., balkenbrij. Dit wintergerecht, bereid uit varkenskop en ander vleesafval dat gekookt wordt met meel en kruiden, schijnt zijn naam te danken te hebben aan het feit dat het vroeger een tijdlang aan de balken opgehangen werd.

Balkenbrééj wordt òn skééve gesneje en in de bakpan gebraoj; 't is goeie winterkost. Balkenbrij wordt aan schijven gesneden en in de bakpan gebraden; het is stevige winterkost.

balkhaos, zn. m.en mv., balkhaas, spottende benaming voor de kat. *Op de balke huize de balkhaos.* Op de hooizolder huizen de balkhazen.

Balkum, Ballekum, de gebruikelijke volksnaam voor de plaats Berlicum bij Den Bosch. Wim v.d. Heijden schrijft in zijn boek 'Berlicum, zwerftocht door het verleden': 'De oudste bekende schrijfwijzen van de naam van ons dorp dateren alle van na 1237, als we vermeld zien: Berlinchem, Berlanchem, Berlikem, enz. Pas

veel later, rond 1770, ontstaat de schrijfwijze zoals we die nu kennen, terwijl rond 1600 reeds de dialect-uitspraak "*Balkum*" ingang vindt.' *Balkum sti vanouds bekend um z'n kólle; die groeie daor èn wone d'r.*

Berlicum staat vanouds bekend om zijn kolen; die groeien daar en wonen er. De inwoners worden *Balkumse kólle* genoemd.

b'alleman, bij iedereen. Bekend uit de grappige uitspraak: *B'ons, b'ullie, b'alleman.* Bij ons, bij jullie, bij iedereen. (>alleman)

ballenbof, zn.m., de sterkste, de beste. *De spulder mi d'n besten troef is alt d'n ballenbof.* De speler met de beste troef is altijd de sterkste. *Hij waar op skool d'n ballenbof.* Hij was op school de beste van de klas.

balskeut, zn. m., balscheut, de afstand die men een bal kan schieten. *'t Is mar unnen balskeut van hier.* Het is hier dicht bij. (>balgoi)

bammetje, zn.o., boterhammetje. Kindertaal. *Lust ons mènneke nog 'n bammetje?* Lust ons mannetje nog een boterhammetje? (>bèmke)

bambezjoerder, zn. m., boemelaar, losbol,

schuinsmarcheerder, charmeur.

(>bambezjoere)

Durske, legt toch nie òn mi diejen bambezjoerder. Meisje, mijd die schuinsmarcheerder toch.

bambezjoere, ww., plezier maken, pierewaaien. (<Fr. bambocher=boemelen) *Hij duu niks liever ès in D'n Bosch gòn bambezjoere.* Hij doet niets liever dan in Den Bosch gaan boemelen.

bang, bn., bang.

Zegsw. *D'n diejen is bang dèttie z'n èige òn kaauw wòtter zal brande.* Die is bang dat hij zich aan koud water zal branden.

Gezegd van iemand die geen enkel risico durft te nemen.

bange, ww., vrezen, bang zijn.

Vur oew gèld hoefde nie te bange, dè's zó zeker ès de bank. Voor je geld hoef je niet te vrezen, dat is zo zeker als de bank.

bangmaker, zn. m., vogelverschrikker. *D'r ston unnen bangmaker op 't laand um de krèije weg te haauwe.* Er stond een vogelverschrikker op de akker om de kraaien weg te houden. (>Pirke-verskiet, vogelskrik)

bank, zn. v., bank.

Dur de bank hene, kùmt zówiets mar zèlde veur. Door de bank genomen, komt zoiets maar

zelden voor. In plaats van *dur de bank heen* (of *hene*) zegt men ook *dur de bank genomme.* *Aachter de bank rake* betekent in de vergeethoek terechtkomen.

banke, ww., banken, grond omwerken in voren. *D'n hillen hof (um-)banke is 'n hil kerwèij.* De hele tuin voor na voor omspitten is een heel karwei. *De grond die in de weeg li mòtte mar vortbanke.* De grond die in de weg ligt, moet je maar voor je uit werken. (>um- en vortbanke)

Baokel, Bakel, een plaatsje in de Peel. Bakel speelt in tal van dialectverhalen en -voordrachten en -liederen een rol. Om er enkele te noemen die in onze regio zeer bekend zijn: *'n Boerremeid reej op 'n koei, van Boekel nor Baokel...*, *de Baokelse metten, de Baokelse boerrin, 't Baokels èij.* Bij Harrie Franken ('Liederen en dansen uit de Kempen') vonden we ook nog *de Baokelse luchtplaneet* en *de Schildersrekening van Bakel.* A.P. de Bont maakt in zijn werk 'Dialekt van Kempenland' gewag van *de Litanie van Bakel.* Hij vraagt zich af: "Woonden er in B. oorspronkelijk werkelijk zoveel domme mensen dat zij zo veelvuldig het voorwerp

van spot moesten worden?"

Oudere uitspraak *Boo:kel*.

baolskollek, zn. m., baalschort, een grote schort van zakmateriaal. *Vur 't smerrig wèrrek ha ze unnen baolskollek veur*. Voor het smerige werk droeg ze een baalschort.

baomes, baomis, zn., vervorming van Bavomis, 1 oktober. Bavomis was vanouds een vaste betaaldatum van de huur- en pachttermijn. *Mi baomes mo'k de huur betaole*. Met Bavomis moet ik de huur betalen. Zegsw. 't *Waar d'r wir baomes*. Daar was weer heibel. Spreuk: *Mi baomes de ram, mi Sint Pieter 'n lam*.

1 okt. de ram, 22 febr. een lam. Zeispreuk: *Alles op zonnen ted, zin Klaos Klösse èn ie hiel mi baomes zonne Pòsse*. Alles op zijn tijd, zei Klaas Klaassen en hij hield met Bavomis zijn Pasen. Gezegd van iemand die het niet nauw neemt met afgesproken tijden. (>zommer)

baomesweer, zn. o., bamisweer, zwaar herfstweer. *Dur 't baomesweer wèijde de panne van 't dak*. Door 't zware herfstweer waaiden de pannen van het dak.

baote, bw., buiten.

't *Waar zó'n skòn 'n weer dè't ge-*

lijk baote zaat. Het was zulk mooi weer dat iedereen buiten zat.

Tegenwoordig *buite*.

baotendürps, bn., buitendorps. *Dè's ammel baotendürps vollek*. Dat zijn allemaal buitendorpse mensen. (Ook wel *import* genoemd)

Barrebas, eigennaam, Barnabas. Weerspreuk: *Barrebas mèij 't gras*. Sint Barnabas (= 11 juni) maait het gras; het hooiseizoen begint.

batterééj, zn. v., batterij.

Behalve in de gebruikelijke betekenissen wordt dit woord ook gebezigd als spottende benaming voor het achterwerk. *Trees hi 'n heel skòn batterééj*. Thérèse heeft een flinke derrière. *Aachter zó'n batterééj lede goewd verzekerd*. Achter moeder de vrouw (in bed) lig je veilig.

bats, 1. bw., hoog; 2. zn. v., brede schop. 1. *Jonge, wè hen ze 't toch bats*. Jeetje, wat hebben ze toch een hoge dunk van zichzelf. 2. *Hij ston mi de bats strauwsel te skuppe*. Hij stond met de brede schop strooisel te scheppen. Uitr. *Zèik op 'n bats, dan kunde poelieje*. Gezegd om aan te geven dat iets niets voorstelt. (>riek)

bazzeloen, zn. m. boezeroen,

overhemd. *Hedde mannen baz-zeloen al gewaasse?* Heb je mijn boezeroen al gewassen?

(>bòzzeloen, boezeloen)

bè, komt veelvuldig voor als tussenwerpsel: *Bè ja! Bè nee! Bè toch. Bè foei! Bè Drika toch! Bè jonge toch! Bè foei toch, ja!*

(>belja)

bed, zn. o., bed.

Zegsw. *De die hi d'r bed in de vurhof staon.* Zij heeft haar bed in de voortuin staan. Gezegd van een vrouw die met bedgeheimen te koop loopt. *Hij li daor midde in bed.* Hij is daar zeer gezien. *Lòt oew bed 't mar nie heure.* Laat je bed het maar niet horen; gezegd tegen iemand die beweert vroeg op te zullen staan. *Ge mòt oew bee:n nie wijer ùtstee:ke ès oew bed lang is.* Je moet de tering naar de nering zetten. (>bee:n)

beddeplank, zn. v., beddeplank.

Dè is nèt bé de beddeplank af.

Dat is net bij de beddeplank af; gezegd van een paartje dat al jong moet trouwen.

bedankt, volt. deelw., bedankt.

Dègge bedankt zet dè witte. Dat je bedankt bent dat weet je. Vaak spottend beantwoord met: *Lòt de segare mar zitte.* Laat de sigaren maar zitten.

bediend, bn., bediend.

Hij laag vort zó slècht dèttie ten volle bediend waar. Hij was intussen zo kort bij de dood dat hij de laatste sacramenten had toegediend gekregen.

bedje, zn. o. bedje.

Zegsw. *Ik kan d'r 'n bedje afzèije.*

Ik kan er een bedje van zaaien.

Gezegd wanneer we van iets heel veel hebben.

bedot, in de combinatie *bedot speule* (verstoppertje spelen).

Verdwenen.

béél, zn. v., bijl.

Zeispreuk: *Ik gò mi de botte béél, te wèrrek, zin de skeresliep:* Ik ga met de botte bijl te werk, zei de scharenslijper.

bee:n, zn. o. en mv., 1. been, benen, 2. beenderen. 1. Uitdr. *Op ee:n bee:n kunde nie staon.* Op één been kun je niet staan; gezegd bij het aanbieden van een tweede drankje. *Dè's tegen 't kaoui bee:n.* Dat is tegen het zere been. *'t Honk 'r mi de bee:n ùt.* Het hing er met de benen uit. Gezegd wanneer het zeer druk is. *Bee:n tot de kont toe* wordt gezegd wanneer er veel van het (vrouwelijk) been te zien is. Voor hetzelfde zegt men ook: *Wè'n kont op hog bee:n!* Hij kende gin bee:n mer. Hij kon niet

meer op zijn benen staan (zo dronken was hij). *Ge mòt oew bee:n ùtstee:ke nõvvenant de lakes.* Je moet de tering naar de nering zetten. (>bed). *Wè de kop vergit, mòtte de bee:n besniete.* Wat het hoofd vergeet, moeten de benen bezuren. *Ze ha bee:n ès brompeu:l:* Ze had benen als brompalen=palen van de elektrische bovenleiding. (>stalbee:n) 2. *Op d'n auuwe kerkhof vonne ze veul kaol bee:n.* Op het oude kerkhof vonden ze veel kale beenderen. *Vlis is bee:ter ès bee:n.* Vlees is beter dan botten. (>hèrses, saldaot, twèilef)

bee:newage, zn. m.,
benenwagen. *We gòn mi d'n bee:newage.* We gaan te voet.

bee:nslètte, zn. mv.,
beenwindsels. Vroeger droegen de boeren deze windsels nog bij 't *ùtvaore* (=uitrijden) *van de potstal.* Ook werd *bee:nslètters* gezegd.

bééne, ww., binden.
Bééne-bond-gebonde.

(>bijndel, buik, ongebonde)

beer, zn. m., 1. beer, 2. gier, uitwerpselen. 1. Beer is vooral in gebruik voor de betekenis van mannetjesvarken, zoals in de

zegswijze: *Dè's unne goeien um d'n beer te lèije.* Dat is een goede om de beer te leiden; gezegd van iemand die niets uitvoert. *D'n beer lèije* betekende met de beer van huis tot huis gaan op zoek naar *bruustige* of *birrige* varkens. Het werd gezien als een zeer onbetekenende 'baan'. *Hij mòt d'n beer rééje* betekent dat bedoelde persoon uit de band springt.

2. *Vruger hòlde de boerre wèl beer ùt D'n Bosch in groo:te hommelkieste.* Vroeger haalden de boeren wel gier uit Den Bosch in grote giertonnen. (>bere, birboer, birrelèijer)

bee:sje, zn. o. beestje, diertje, vooral insect. *D'r zitte bee:sjes op die blomme.* Er zitten beestjes op die bloemen. *'t Is hier klaor donderbee:sjes.* Het zit hier vol donderbeestjes. (>bisje, bist)

bééte, ww., bijten.

Bééte-biejt/beet-gebete. Ik béét, gé bet, hij bet, wij bééte. (>laos)

bee:ters, bn., bw., beter.

Nie bee:ters te wete. Niet beter te weten.

bee:vert, zn. v. bedevaart.

Bosch-bee:vert is alted in mèij. De bedevaart naar (Maria in) Den Bosch is altijd in mei. *Vruger gonge ze hier ok wèl nor Zil-*

*land-, Hòndel- èn Bokhove-
bee:vert.* Vroeger gingen ze hier
ook wel op bedevaart naar Zee-
land (-dorp), Handel en Bokho-
ven. (Zeeland en Bokhoven voor
St. Cornelis en Handel voor de H.
Maria)

begaoie, ww., vuil maken, beder-
ven. *Nou heddet lillek begaoid.*
Nu heb je het helemaal verbruid.
Spreekw. *'t Is springen of waoie
of oew boks begaoie.* Het is
springen of waden of je broek be-
vuilen. Dit wordt gezegd in
benarde omstandigheden: men
moet kiezen terwijl er eigenlijk
geen redelijk alternatief is.
(Oudnederlands begaden
betekent 'in orde maken!')

begéén, zn. v., begijn.
(>bietje, bònnestaak)

begènkennis, zn. v., gedoe.
't Is 'n begènkennis. Het is een heel
gedoe.

begien, zn. o., begin.
*Ès 'n goei begien 't hallel wèrrek
is, hoefde mar twee: kirres
goewd te begiene.* Als een goed
begin het halve werk is, hoef je
mar twee keer goed te beginnen.
Zeispreuk: *'t Begien is gemakt,
zin de wee:ver èn ie knipte de
dreu:j dur.* Het begin is gemaakt,
zei de wever en hij knipte de

draden door. Steeds meer wordt
begin gezegd.

begiene, ww., beginnen.
Begiene-begos/begon-begonne.
Ook, en steeds meer *beginne*.

behaauwe, ww., behouden,
drachtig worden. *Ge mòt 't goei
behaauwe.* Je moet het goede
behouden. *Die koew is zó'n guste
krenge, die wil noit behaauwe.* Die
koe is zo'n onvruchtbare krenge, ze
wil nooit drachtig worden.

Zegsw. *'t Bisje is behaauwe.* Het
beestje is behouden; gezegd als
een baby opboert.

behèmt, bn., geheimzinnig.
*Die lùì doen alted zó behèmt over
iets van niks.* Die mensen doen
altijd zo geheimzinnig over onbe-
langrijke dingen. Verdwenen.

bekant, bw., bijkans, bijna.
Hij hagget bekant gehòld. Hij
had het bijna gehaald. Uitdr. *Be-
kant rééjt alted mee mar hi nog
noit gewonne.* Bijna rijdt altijd
mee maar heeft nog nooit gewon-
nen; gezegd om aan te geven dat
'bijna' betekent dat het beoogde
niet bereikt is.

bekééke, ww., bekijken.
*Ge mòt 't mar bekééke, dan kunde
nog zien.* Je moet het maar bekij-
ken, dan kun je nog zien. (Spel
met synoniemen)

bèkker, zn. m., bakker.

D'n bèkker kréége betekent door slaap overmand worden: *Ik gonk zitte èn krieg toch mee d'n*

bèkker. Ik ging zitten en viel meteen in slaap. Waarschijnlijk komt dit van het feit dat bakkers vaak 's nachts werken en overdag slaap moeten inhalen.)

Uitdrukkingen: *Wór d'n braauer is, kan d'n bèkker nie zen.*

Waar de brouwer is, kan de bakker niet zijn; Waar veel gedronken wordt, eet men niet goed. *Ge kun 't bee:ter nor d'n bèkker brenge ès nor d'n dokter*. Je kunt het beter naar de bakker brengen dan naar de dokter. Gezond eten is raadzaam. *D'n bèkker hi d'r z'n wijf durgejage*. De bakker heeft er zijn vrouw door gejaagd.

Gezegd wanneer er gaten in het brood zitten. (>broo:d)

bèkkers, bn., bakkers.

't Is unnen bèkkerse knècht òn zunne praot te heure. Het is een bakkersknecht aan zijn praot te horen. Gezegd wanneer iemands conversatie niet veel indruk maakt.

bèkkersbocht, zn. m., bakkers-onkruid, volksbenaming voor klein knopkruid, dat nog maar een goeie eeuw is ingeburgerd (Galinsoga parviflora). Deze

plant heeft veel andere volksnamen, o.a. *èrreps gruun* en *ammirrikaansen bocht*.

bekomme, ww., bekomen, bijkomen, opmonteren. *Gò bé de kachel zitte, dan kunde 'n bietje bekomme*. Ga bij de kachel zitten, dan kun je een beetje bijkomen. *Bende al 'n bietje bekomme van de kaauw?* Ben je al een beetje op temperatuur gekomen?

(>bekwikkele)

bèkske, zn. o., bakje, kopje.

Hedde gèire 'n bèkske koffie?

Heb je graag een kopje koffie?

bekwaam, bn., bekwaam,

kundig, zelfstandig, volwassen.

Hij waar amper bekwaam um z'n fiets te lèije. Hij was amper in staat om zijn fiets te leiden (zo dronken was hij). *Die knentjes zen nog nie bekwaam*. Die konijntjes kunnen nog niet zonder het moederdier.

bekwikkele, ww., opmonteren, tot zichzelf komen. *Bé de kachel zal ze gaauw bekwikkele*. Bij de kachel zal ze gauw tot zich komen. Ouderwets.

bèllefleur, zn. m., bellefleur.

De blozende appel komt voor in de zegswijze: *Ze hi 'n kleur ès unnen bèllefleur*. Ze heeft blosjes op haar wangen.

bèlleke, zn. o., 1. balletje, 2.

belletje. 1. *D'r zitte wènnig bèl-
lekes in de soep.* Er zitten weinig
balletjes in de soep. 2. *Ze ha skòn
bèllekes in d'r órre.* Ze had mooie
oorbelletjes in. *Blinkbèllekes* kan
beide betekenen: blinkballetjes
en kerstklokjes.

bèlja, tw., wel ja.

Meestal gezegd als *bè ja!* *Bèlja,
dè moes ok nog kunne!* Wel ja, dat
moest ook nog kunnen. Gezegd
wanneer alles al tegenzit en er
dreigt nog een tegenvaller te vol-
gen. Verdwenen. (>bè)

Bèls, 1. zn. m.en o. Belg, Bel-
gisch paard, Belgische zender, 2.
bn., Belgisch. 1. *Heure mins is
unnen Bèls.* Haar man is een
Belg. *Hij hi nog unnen aauwver-
wetsten Bèls vur de kaar.* Hij
heeft nog een ouderwets Belgisch
paard voor de kar. *Zèllie kééke
dik nor d'n Bèls.* Zij kijken vaak
naar de Belgische zender. *Hij
wónt al jorren in ('t) Bèls.* Hij
woont al jaren in het Belgische. 2.
Dè zen Bèlze bonbons. Dat zijn
Belgische bonbons.

bèmke, zn. o., boterhammetje.
Kindertaal. *Komde lèkker
bèmkes ee:te?* Kom je lekkere
boterhammetjes eten?
(>bammetje)

bèmmele, ww., bungelen,
rondhangen, laten hangen. *D'r
bèmmelt 'n dreu:jke òn oewe jas.*
Er bungelt een draadje aan je jas.
*Ge mòt zó'n dinge nie laote
bèmmele.* Je moet zulke zaken
afhandelen. *Hij hengt daor alt
rond te bèmmele.* Hij loopt daar
altijd rond te hangen.

bèmmelklùkske, zn. o., klingel-
klokje. Zegsw. *Ik ben gin
bèmmelklùkske.* Ik vertel niet
alles verder; Je kunt me wel
vertrouwen.

benaauwd, bn., 1. benauwd,
drukkend, 2. gierig. 1. *'t Is zó
benaauwd, 't zal wèl onweer
worre.* Het is zo drukkend, het zal
wel onweer worden. 2. Zegsw.
*D'n dieje is te benaauwd dèttie
sket.* Hij is te gierig dat hij schijt.
*Zó benaauwd ès 'n tèijmèlkse
koew.* Zo gierig als een koe die
haar melk ophoudt. *Z'n vòdder
waar ok al zónne benaauwden
tùrrek.* Zijn vader was ook al zo'n
vrek. *Ès ge benaauwd lee:ft, dan
moete benaauwd stèrve.* Als je
gierig leeft, dan moet je gierig
sterven; berouw over gierigheid
komt pas met de dood voor ogen.
benaauwdighèd, zn. v., be-
nauwdheid, gierigheid. *Ze gòn
daor k'pot van de benaauw-*

dighèd. Ze gaan daar dood van de gierigheid.

bènde, zn. v., bende.

't Waar 'n bènde van Jan K'rdoes.

Het was een bende van Jan Kardoes; het was een zootje onge-regeld.

bèndhout, zn. o., wilgenhout, wilgenteen (salix). Geriefhout waaruit 'banden' gesneden werden voor het vlechten van manden of voor het binden van mutserds. *D'r ston unnen bos bèndhout bé de putmik*. Er stond een bosje wilgenteen bij de putboom. (>baand)

beraauw, zn. o., berouw.

Zegsw. *Beraauw èn de brandweer kommen alted te laat*. Berouw en de brandweer komen altijd te laat.

bere, ww. 1. beren, 2. gieren, 3. onbruikbaar maken, 4. lengen.

1. *Ge mòt 't vèrke laote bere*. Je moet het varken laten dekken door de beer. 2. *Alle jorre din onze vòdder 't laand bere*. Elk jaar ging mijn vader met gier over het land. 3. *Bé 't toffele dinne ze de kaar bere*. Bij het volksgericht tafelen maakten ze de kar onbruikbaar (door de berries onder door te trekken). Dit laatste heette ook wel *de kaar in de kneup*

legge. 4. *De romme zien zó blaow, hedde ze gebeerd?* De melk ziet zo waterig, heb je er water bij gedaan? (>hengste, kniejes)

Bèrne, eigennaam, Berne.

D'abdééj van Bèrne sti in Hezik. De abdij van Berne staat in Heeswijk.

bèrreg, zn., 'berg', een soort roos. (altijd gezegd zonder lidwoord) *Hij ha alt veul laast van bèrreg in z'n haor*. Hij had altijd veel last van roos in het haar.

Bèrregt, gebiedsnaam onder Rosmalen. *De Bèrregt lupt nor d'n Hennist*. De Bergt loopt naar de Heinis.

bèrrevoets, bn. en bw., barrevoets.

D'n bèrrevoetsbroeder kwaam skoie. De bedelmonnik, (franciscaan, barrevoets in de sandalen) kwam bedelen. *Bèrrevoets in de klompe*. Blootsvoets in de klompen. (>bloot)

Bèrt, jongensnaam, Bert, afgeleid van Lambertus of Norbertus. Zeispreuken: *Poepte nie, dan ruste toch, zin Bèrt en ie zaat unnen halven dag op 't hùske*. Poep je niet, dan rust je toch, zei Bert en hij zat een halve dag op de WC. *Ik skèij 'r af, zin Bèrt d'n*

Boer, ik gò werke. Ik schei eruit, zei Bert den Boer, ik ga werken. (>boer)

Bèrta, meisjesnaam, Bert(h)a. Zeispreuk: *'t Vlis is zwak, zin Bèrta Bùil èn ze droewg unnen éézeren beehaa.* Het vlees is zwak, zei Bertha Buil en ze droeg een ijzeren beehaa.

bèrzie, zn. m., een grote hoeveelheid. *Ze ha nog 'n hil bèrzie bòntjes te renge.* Ze moest nog een hele hoop boontjes van de harde schildraad ontdoen. Verdwenen.

beskeid, zn. o., bescheid, inlichting, bericht. *Gift efkes beskeid ès ge meer wit.* Geef even bericht als je meer weet. *Dan witte van beskeid.* Dan weet je waar je aan toe bent.

beskèije, ww., bescheiden, als voorwaarde stellen. *Dè hek 'r mee bé beskèije.* Dat heb ik meteen bedongen.

beskiete, ww., beschieten, ertoe bijdragen. *Zó'n bietje beskiet 'r nie òn.* Zo'n beetje helpt er niet aan. Ouder *beskiejte.*

beslag, zn. o., beroerte. *Hij hi 'n beslag gehad, z'n gezicht sti skif.* Hij heeft een beroerte gehad, zijn gezicht staat scheef.

besniete, ww., bezuren,

ontgelden. Zegswijze: *De goei motten 't mi de kaoi besniete.* De goeden moeten het met de kwaden ontgelden. De goeden zijn er met de slechten de dupe van. (In het Middelnederlands is misnieten het tegenovergestelde van genieten.) Ouder *besniejte.* (>bee:n)

bessem, zn. m., bezem. *D'r ston unnen bessem in de hofheg ès de aauwlùi nie thaus ware.* Er stond een bezem in de hofheg als de ouders niet thuis waren. Vandaar *bessem haauwe* of *d'n bessem útstee:ke* = vrijhof hebben. Zegsw. *Die kan gòn staon wór d'n bessem sti.* Die kan gaan staan waar de bezem staat. Die is helemaal niet belangrijk (en wordt in de hoek gezet). *Nééj bessems vee:ge skòn.* Nieuwe bezems vegen schoon, vaak aangevuld met: *mar de aauw wete de huukskes te zitte:* maar de ouden weten waar de hoekjes zitten; elke vernieuwing is geen verbetering. *Mi de grovven bessem gevee:gd* betekent: oppervlakkig schoongemaakt. (>hèij)

best, in de bijwoordelijke bepaling *z'n best* = uit alle macht, heel erg. *'t Ree:gent z'n best:* Het

regent hard. *Ze jankte z'n best.* *Ze huilde heel erg.*

beste, zn. o., beste.

Uitdr. *'t Beste wè ge kunt spaore vur oewen aauwen dag is oew èige.* Het beste wat je kunt sparen voor je oude dag is je eigen. (>best)

Bèst, plaatsnaam, Best. Oudere uitspraak Bèist. (>hen)

bestaote, ww., bestuiten, complimenteren. *Ze mòt alt d'r èige jong bestaote.* Ze moet altijd haar eigen kind(-eren) de hemel in prijzen.

bestee:ke, ww., een cadeau geven. *Ze han bluumkes bé um grutjes op d're verjeurdag te bestee:ke.* Ze hadden bloempjes bij zich om grootmoeder op haar verjaardag cadeau te doen. (vgl. Du. bestechen)

bestél zn. m., beschuitbol. *Ze han bestéllen op de fist.* Ze hadden beschuitbollen op het feest. (Blijkens Van Dale is bestel bekend in het Nederlands als hardgebakken mastelijnbroodje of anijsbeschuitbol)

bestelle, ww., bestellen. Uitdr. *Bestelt d'n hond èn blaft zèllef.* Bestel de hond en blaf zelf. Gezegd tegen iemand die (te) veel bevelen geeft. *Hij hi hier niks te bestelle.* Hij heeft hier niets te

zeggen; hier is hij de baas niet. Behalve in de gebruikelijke betekenis is *bestelle* ook gangbaar voor een kind verwachten: *Ze hen wir unne klèine besteld.* Ze hebben weer een kleine besteld; ze verwachten daar weer een baby. (In hetzelfde verband zegt men ook dat *ze ingekocht* hebben.)

besùpt, bn., besmeurd, vies. *Zunne jas waar òlling besùpt.* Zijn jas zat helemaal vol vlekken en viezigheid. Verdwenen.

Bèt, vrouwennaam, Bet, afgeleid van Elisabeth. (Later werd *Bètsie* gebruikelijk.)

Bètsie, eigennaam, Betsie. *Ons buurmèske hètte Bètsie.*

beugel, zn. m., beugel. Uitdr. *D'n beugel wordt grötter ès de koew.* De beugel wordt groter dan de koe; het profijt wordt kleiner dan de kosten die gemaakt moeten worden; de oplossing is omslachtiger dan het probleem.

beu:m, zn. mv., bomen. *D'r stonne veul beu:m.* Er stonden veel bomen. Uitdr. *Ge mòt aauw beu:m nie verplante.* Je moet oude bomen niet verplanten. *Hóg beu:m wèijen 't hardst.* Hoge bomen waaien het hardst. Belangrijke personen hebben de hoogste eisen.

beu:s, bn., boos.

D'n dieje kan nerres tege èn wordt mee beu:s. Die kan nergens tegen en wordt meteen boos. *Hij waar zó beu:s ès unne riek.* Hij was heel boos. (>beu:zighèd, kaod, vals)

beure, ww., beuren.

Behalve voor geld ontvangen ook gebruikelijk in de betekenis klappen vangen: *Gé hegget gedaon, gé zult ze beure!* Jij hebt het gedaan, jij zult ervoor gestraft worden!

beu:zighèd, zn. v., boosheid.

Hij kos niks mer zegge van beu:zighèd. Hij kon niets meer zeggen van boosheid, woede.

bewaore, ww., bewaren.

Uitdr.: *Wie z'n èige bewaort, bewaort ginne rotten appel.* Wie zichzelf bewaart, bewaart geen rotte appel. *Wie wè bewaort die hi wè.* Wie wat bewaart die heeft wat. Zeispreuk: *Wie wè bewaort die hi wè, zin 't wefke èn ze waar al tachtig jaor maagd.* Wie wat bewaart die heeft wat, zei het vrouwtje en ze was al tachtig jaar maagd. *God bewaore!* God alle-machtig!

beze, ww., bezen, radeloos rondrennen. *De koei beze, we kréége onweer.* De koeien gaan op hol,

we krijgen onweer. Uitdr. *Ès de ee:n koew beest, stee:ke de aander d're start umhog.* Als de ene koe begint te rennen, steken de anderen hun staart omhoog; men is geneigd elkaar na te apen. (>baauw, bitse)

bezééje, bw., bezijden, naast.

Bezééje 't haus ston unne lendenboo:m. Naast het huis stond een lindeboom.

bezetting, zn. v., longontsteking.

Jèntje ha 'n bezetting opgeloo:pe en nou waar de negenden dag van kardinaal belang. Jantje had een longontsteking opgelopen en nu was de negende dag van levensbelang.

bezine, zn. v., benzine.

Zeispreuk: *Lòt de bezine mar opslaon, zin Doo:kus, ik tenk toch mar vur 'n tientje.* Laat de benzine maar opslaan, zei Dokus, ik tank toch maar voor een tientje. (>Doo:kus)

bezoere, ww., bonjouren,

barsten. *Lòt 'm toch gaauw be-zjoere!* Laat hem toch gauw barsten. Van Dale geeft 'iemand eruit bonjouren'. (Het Franse bonjour is overigens altijd een welkomstgroet.)

bezwèij, zn. o., gedoe, moeite, drukte, groot voorwerp. *'t Is 'n hil*

bezwèij um mi zónnen boo:m over straat te doen. Het is een heel gedoe om met zo'n boom over straat te gaan. *Is dè nou zó'n bezwèij?* Is dat nu zoveel moeite? *Hòlt zó'n bezwèij toch nie op oewe nèk.* Haal je die drukte toch niet op de hals. *Zónne kèrstboom is 'n hil bezwèij.* Zo'n kerstboom is een groot, onhandelbaar object. **bidde**, ww., bidden, op de lijkmis vragen. Opvallend is dat dit werkwoord in het Meierijs zwak is: *bidde-bidde-gebid.* *Hij bidde alle mèirges vurtie van haus gonk.* Hij bad elke morgen voor hij van huis ging. *Hedde al gebid? Dan kunde nor bed.* Heb je al gebeden? Dan kun je naar bed. (Gezegd tegen kinderen die hun avondgebed moesten doen.) *We hen hil wè roo:zenhujkes afgebid.* We hebben heel wat rozenhoedjes afgebeden. *Gullie wordt gebid want ge zet buurt.* Jullie worden (door de bidders) op de uitvaart gevraagd, want jullie behoren tot de buurt. *Nog lang naogebid* werd spottend gezegd tegen iemand die na de zondagsmis (en de kroeg daarna) laat thuiskwam. **bidèchtig**, bn., 'bidachtig', bidgraag. *Nee, ik ben nie zó*

bidèchtig. *Bètje is zónnen bidèchtige kwezel.* Betje is zo'n kwezel die graag en veel bidt. **bie**, zn. v., 1. bij, 2. zn. m., bijenvolk. 1. *D'r zaat 'n bie op de blom.* Er zat een bij op de bloem. 2. *Narus ha zonnen uursten bie gehad van de pestoor.* Narus had zijn eerste bijenvolk gehad van de pastoor. **biediefke**, zn. o., koolmeesje. *D'r zate 'n por biediefkes in d'n boo:m.* Er zaten enkele koolmeesjes in de boom. (>biemis-terke) **biejehout**, zn. o., 'bijenhout', verdwijnende benaming voor sporkehout = vuilboom, (frangula alnus). *Vruger ston 'r veul biejehout op de hèij.* Vroeger stond er veel sporkehout op de heide. (>duvelskralle, èrremminsehout, hondshout, krallehout, skoelappershout, pègge- of pinnekeshout) **bieman**, zn. m., imker. *Narus waar bieman in hart èn ziel.* Narus was bijenhouder in hart en ziel. Ook de term *bieboer* wordt gebruikt. **biemisterke**, zn. o., koolmeesje. *Biemisterkes vange veul insekte.* Koolmeesjes vangen veel insecten. (>biediefke)

bier, zn. o., bier.

Zegsw.: 't *Bier is vur de gaanze nie gebraauwe*. Het bier is voor de ganzen niet gebrouwen. Aansporing tot het drinken van bier. *Bier op wijn gif segrijn, wijn op bier brengt plezier*. Bier op wijn geeft chagrijn, wijn op bier brengt plezier. 't *Koiste bier is nog bee:ter ès 't beste wèrrek*. Het slechtste bier is nog beter dan het beste werk.

bies, 1. zn.m., meestal gebruikt als verzamelnaam voor rus (juncus), 2. zn. v., bedeesde vrouw.

1. *D'r groeit veul bies in diejen hoek*. Er groeit veel rus in die hoek. 2. Uitdr. *Bee:ter 'n brem ès 'n bies*. Beter een pittige vrouw dan een be-deesde. Oudere uitspraak: *biejs*.

biestepap, zn. v., pap gemaakt van de eerste moedermelk van de koe. 'n *Duukske mi biestepap moes hèlpe tege de zwirre*. Een doekje doordrenkt met biestepap moest helpen tegen de zweren. (>kiepenbiest)

bietje, zn. o., beetje.

Ik heb heur mi bietjes lere kenne. Ik heb haar geleidelijk aan leren kennen. Zeispreuken: *Alle bietjes hèlpe, zin de mug èn ze piste in de zee*. Alle beetjes helpen, zei de

mug en ze piste in de zee. *Alle bietjes hèlpe zin 't wefke èn 't spietste-n-in de pappot*. Alle beetjes helpen, zei het wijfje en ze spuwde in de pappot. Ook: *Alle bietjes bate, zin de begéén èn ze spietste in de pappot*. De betekenis is duidelijk: Elke bijdrage, hoe klein ook, is welkom. 'n *Bietje bee:ter ès dè de duvel d'r mi spult* (Een beetje beter dan dat de duivel ermee speelt) is een veel gehoord antwoord op de vraag 'hoe geget 'r mi?' (Hoe gaat het ermee?)

bietske, zn. o., beetje.

't *Skaauw mar 'n bietske mir*. Het scheelde maar een heel klein beetje meer. *Bietske* is kleiner en minder gebruikelijk dan *bietje*.

bij, vz. en bw., bij.

Zùrgt dè't 'n bietje bij èn bij is. Zorg dat het een beetje redelijk en rechtvaardig is. Een van de meest gehoorde fouten tegen het Nederlands is in onze omgeving waarschijnlijk de weglating van het wederkerend voornaamwoord na bij. Wij zeggen meestal: *ik het nie bé* voor 'ik heb het niet bij me'. Dit is verklaarbaar uit de afwezigheid van het woord 'zich' in onze dialecten. (>èige) Oudere uitspraak *bééj*.

bijndel, zn. m., band, blindlint.
Uitdrukking: 't *Kan bee:ter van de tès ès van d'n bijndel*. Het kan beter van een stad als van een dorp. De linten waarmee de schort voorgebonden werd, heetten *bijndels*. Kousenbanden werden ouderwets hozenbijndels genoemd. Oudere uitspraak: *bééndel*. (>tès, hozenbééndel)

Bijs, verdwijnende jongensnaam, afgeleid van Gijsbertus. *Hij ha Bijsse lillek òn de feeter*. Hij hield Gijsbertus voor de gek. (>Gijp)

bijske, troetelnaam voor biggetje. Het verkleinwoord van *bag* is *bègske* maar vaker werd het *bijske*. 't *Kunningske is 't klènste èn koiste bijske ùt d'n too:m*. Het 'koninkje' is de benaming voor het kleinste en slechtste biggetje uit de toom.

(>kunningske)

bil, zn. m., bil.

Zegsw. *Hij liep dè z'n bille vuur sloewge*. Hij liep heel hard; hij liep het vuur uit zijn sloffen.

Uitdr. *Mi strakke bille lege*. Met strakke billen liggen; dood zijn.

Dan zumme 's zien wie de blankste bille hi. Dan zullen we eens zien wie het minst te beschimpen valt. Ondeugend kinderrijm: 'Onder de toffel

zwijgde stil, daor zit juffrouw dikken bil, dikken bil, zoo hiet ze, duzend skete liet ze, ieder skeet die weegt 'n pond, daor zit juffrouw dikke kont.'

bink, zn. m., politiemann.

Kek ùt, daor kùmt unnen bink òn.

Kijk uit, daar komt een politieagent aan. Verdwijniend. (>wout)

binnevètter, zn. m.,

binnenvetter. Behalve voor het varken dat bij de slacht vetter blijkt te zijn dan verwacht, wordt het woord vooral gebruikt voor iemand die zijn gevoelens niet kan of wil uiten: *Hij mòt alted alles verkroppe, 't is zónne verdomden binnevètter*. Hij moet altijd alles opkroppen, het is zo'n verdomde introverte persoon.

Binnevètter wordt ook gebruikt in positieve zin voor iemand met onvermoede kwaliteiten: iemand die niet praat maar toch een rijk innerlijk leven heeft. *D'n binnevètter, wie hà dè nou toch oit gedocht van hum*. De binnenvetter, wie had dat nu toch ooit gedacht van hem.

birboer, zn. m., beerboer, iemand die een varkensbeer ter dekking hield, waarmee hij in vroeger dagen rondtrok. *B'ons wónde midden op de hèij unnen*

birboer. Bij ons woonde midden op de hei een beerboer.

birgelt, zn. m., varken dat men houdt om mee te fokken. (vgl. bürcht, gelt)

birgeltekost, zn. v., slecht eten. (>bruustig)

birrelèijer, zn. m., bereleider. *'Birrelèijer zinne we tege de mins mi zinnen braonen beer. Hij kwaam de dūrpe langs èn liet d'n beer dansen èn kunsjes doen. Vur inne sènt moewge wij komme kéeke.'* Aldus vertelde ons Thid de Braauwer. 'Berenleider zeiden we tegen de man met zijn bruine beer. Hij kwam de dorpen langs en liet de beer dansen en kunstjes doen. Voor één cent mochten we komen kijken.' (ca. 1925) (>beer)

bisje, zn. o., beestje, kalf. *Bisje* was voornamelijk gebruikelijk voor jong vee: *We moesse de bisjes gòn verskore*. We moesten de kalveren gaan verweiden = naar een verse wei brengen. (> behaauwe, bist)

biskop, zn. m., bisschop. Uitdr. *Ès d'n biskop unne priester wééjt, wééjt d'n duvel 'n pestoorsmeid*. Als de bisschop een priester wijdt, wijdt de duivel een pastoorsmeid.

bist, zn. v., koe, beest.

De bist hi behaauwe. De koe is drachtig. Uitdr.: *D'r groeit gin kaoi haor op 'n goei bist*. Er groeit geen slecht haar op een goed beest; de appel valt niet ver van de boom.

bitterke, zn. o., bittertje, glaasje (kruiden-)jenever. *'n Bitterke wil dik wèl hèlpe tege de tam-péén*. Een bittertje wil vaak wel helpen tegen de tandpijn.

blaans, zn. v., sloom, suffig vrouwmens. *Wè zedde toch 'n blaans ee:n!* Wat ben je toch een domme gans!

blad, zn. o., blad.

Uitdr. *D'r sti veul blad van hullie*. Er staat van hen nog veel schuld te boek. Meervoud *blaoier*, verkleind *blaoike*.

blak, bn., blank, onder water. *Ès d'n overlaot liep, dan ston zoo: hil de polder blak*. Als de (Beerse) overlaot liep, dan stond zo heel de (Maas-) polder onder water.

blakke, in de verbinding *ten blakke komme*, te voorschijn komen. *Daor kùm 't ten blakke*. Daar komt de ware oorzaak aan het licht. *Ten blakke gaon* is onderwets voor *te vèld gaon*; erop uit gaan. Oude wijsheid: *In 't geniep bedisseld, kùm'toch ten*

blakke. Ook wat men stiekem en onderhands denkt te regelen, komt aan het licht.

blaok, zn. m., blaak, rook, roetwalm. *D'n blaok hengt òn de zulder*. De walm hangt aan het plafond. Gezegd wanneer er ergens veel gerookt wordt. *D'n blaok hengt òn z'n órre*. De blaak hangt aan zijn oren; gezegd van een straffe roker. *Ik zal d'n blaok èn de stank van 't bromóllieme-sientje nie hèndig vergee:te*. Ik zal de walm en de stank van het petroleumbrandertje niet gemakkelijk vergeten. *Ze werkte dè d'n blaok d'r afsloewg*. Ze werkte dat de damp eraf sloeg. Ook *bloo:ke*.

blaoke, ww., blaken, walm verspreiden. *In de k'pèl ston 'n kars te blaoke*. In de kapel stond een kaars te blaken/te walmen. Ouder *bloo:ke*

blaokere, ww., blakeren, zwart worden. *De muurre bove de karse waren òlling geblaokerd*. De muren boven de kaarsen waren helemaal geblakerd.

blaoier, zn. mv., bladeren. *'t Waar diep nòjaor en toch stonne de beu:m nog vol blaoier*. Het was al ver in het najaar en toch stonden de bomen nog vol bladeren.

blaoike, zn. o., blaadje.

Ze sti daor in 'n goei blaoike. Ze staat daar in een goed blaadje; ze is daar goed gezien. (>buukske)

blaost 'm op, uitdr., je kunt me wat. (>opblaoze)

blaow, bn., blauw, waterig.

Wè zen die romme toch blaow, hedde ze gehengst? Wat is die melk toch waterig, heb je ze gedoopt? Zegsw. *D'n blaowe zak vatte*; de blauwe zak pakken = in het buitenland (België, Frankrijk of Duitsland) gaan werken, zoals dat in de eerste decennia van de twintigste eeuw nog gebruikelijk was. Verdwenen. (>èipel)

blauwlegger, zn. m., heggemus, (prunella modularis). *D'r hi unnen blauwlegger getimmerd in d'n bizzembos*. Er heeft een heggemus genesteld in de bessenstruik. Het vogeltje dankt zijn dialectbenaming aan zijn blauwe eitjes.

blééj, bn., blij.

Zegsw. *Ge kunt me wèl blééj make, mar nie bang*. Je kunt me wel blij maken, maar niet bang; Je dreigementen maken bij mij geen indruk. *D'n blééje hi de vurreaw*. De blijie heeft de voorrouw = de eerste plaats in de rouwstoet op basis van verwantschap; hij is de

belangrijkste erfgenaam.

blees, zn. v., het harde vlies van klokhuisen en graankorrels. *Wè dinne die bleze nò 't dorse toch pikken aachter oew hemd!* Wat prikten die vliezen toch achter je hemd na het dorsen. *Hij ha laast van bleze tusse z'n taand.* Hij had last van vliesjes tussen zijn tanden.

blééve, ww., blijven.

Blééve-bliel(j)f-gebleve. Ik blééf, gé bleft, hij blef, we blééve. Wór blefde? Waar blijf je? (Ook wór bledde?)

blèik, zn. v., bleek, bleekveldje.

De was laag 'smòndus op de blèik. De was lag 's maandags op het bleekveldje.

blèike, ww., bleken.

De witte was laag op d'n dries te blèike. De witte was lag te bleken op de dries (de huiswei).

blek, zn. m. en o., 1. bast, schil, 2. blik, 3. stofblik. 1. *Goit d'n blek mar in de maand.* Gooi de schil maar in de mand. 2. *Die bus is van blek.* Die bus is van blik. 3. *Ze waar doende mi blek èn handvee:ger.* Ze was druk bezig met stofblik en handveger. *Blek èn handvee:ger* wordt ook wel als spottende benaming gebruikt voor een merkwaardig duo.

blekèirs, zn., bliklaars, doorgeschuurde billen. *Hij hi laast van blekèirs ès ie 'n èndje te pèrd gi.* Hij heeft last van bliklaars als hij een eindje te paard gaat.

blekke, 1. bn., blikken. 2. ww., blekken, schillen.

1. *Mi 'n blekke trom ware we vruger de kunning te rijk.* Met een blikken trom waren we vroeger de koning te rijk. 2. *Maste blekke waar kaoi wèrrek in de wenter-dag.* Sparren schillen was kwaad werk in de winter. *Mòn, doede gij diejen app'lesien vur men (af-) blekke?* Moeder, schil jij die sinaasappel voor mij?

blend, bn., blind.

Zegsw. 'n Blend pèrd kan d'r binne gin skaoj doen. Een blind paard kan daarbinnen geen schade doen. Er staat niets van waarde binnen.

blendaos, zn. v., blinde daas, steekvlieg. (Ook *blende daos*). *'t Pèrd sloewg op hol dur 't gewürmt, de blendaos waar 't lastigste.* Het paard sloeg op hol door het ongedierte, de blinde dazen waren het lastigst. (>daos) **bleik**, zn. v., nieuwsgierige gluurster. *Die blik is bang dè ze 't gelijk nie zie.* Die nieuwsgierige vrouw moet alles zien.

blieke, ww., blieken, loerend binnenkijken, stiekem naar buiten gluren, hinderlijk nieuwsgierig kijken. *Hij mòt alt efkes binneblieke ès ie langskùmt.* Hij moet altijd even binnen gluren als hij passeert. *Ze sti alt achter de raom te blieke.* Zij staat altijd achter het raam te gluren. *Blieke* heeft iets van wantrouwen en is pejoratief.

bliekerd, zn. m., gluurder, nieuwsgierig persoon. *Wè zedde toch unne lilleken bliekerd inne.* Wat ben je toch een lelijke gluurder. Soms wordt het woord gebruikt in de betekenis gaperd: *Kekt wè ge doet, bliekerd!* Kijk wat je doet, gaperd!

blikseme, ww., bliksemen, weerlichten. Behalve in de gebruikelijke betekenis zeggen we ook dat 't *bliksemt* als we onverhoeds het ondergoed van vrouwvolk te zien krijgen. Ook werd dan wel gezegd: *Ik zaag 't wirlichte!* (>wirlichte)

blink, zn. m., opzichtige glimmende spullen. *Wènnen blink, wè'n oo:gebekeukelderééj daorbinne.* Wat een glimmende snuisterijen, wat een overdonderend glanzend gedoe daarbinnen. **blinke**, ww., blinken, glanzen,

glimmen. *Wè stòdde skòn te blinke.* Wat sta je daar te glimmen. Bijv. gezegd tegen iemand die net in bad is geweest.

bloewd, zn., o., bloed.

Uitdr. *Onrèns bloewd kùmt alted út.* Onrein bloed komt altijd uit; Oneerlijk gedoe verraad zichzelf. **blok**, zn., m., blok.

D'n dieje wit d'n blok te slèipe.

Die weet de blok te slepen; die weet wel hoe hij de zaak moet aanpakken, nl. met vleierij en mooie woorden.

blokslèiper, zn., m., pluimstrijker, vleier. *Dè is zónnen blokslèiper, d'n dieje.* Die persoon is zo'n (onbetrouwbare) vleier.

blokstèrte, ww., blokstaarten, pijnlijk straffen. *Ik zal oe ringelore èn blokstèrte.* Ik zal je oren ringen en je staart op het kapblok korten; dreigement voor lastige kinderen.

blom, zn. v. en m., bloem, het fijnste van het meel. *D'r stonne skòn blommen in d'n hof.* Er stonden mooie bloemen in de tuin. *De blom kùmt in de èipel.* De bloem komt in de aardappelen. Zegsw. 't *Is wir klaoren blom èn dikke mik (...èn bóttèr tot d'n bojjemtoe!)* Het kan niet beter zijn! Het is weer koek en ei. (>blumke)

blombizzem, zn. v., bloembes, benaming voor de sierheester *ribes sanguines*. *D'r stonne blombizzeme veur in d'n hof*. Er stond rode ribes voor in de tuin. Verdwenen.

blomzuut, bn., lichtelijk scheel, leuk ondeugend. *Hij kekt 'n bietje blomzuut*. Hij kijkt lichtelijk scheel. *Wè zit dieje klèine daor blomzuut te kééke!* Wat zit die kleine daar ondeugend te kijken.

blooier, zn. m., blaar. *Hij ha unnen blooier in z'n haand*. Hij had een blaar in z'n hand. Zegsw. *D'n dieje klètst oe blooiers òn oew órre*. Die kletst je blaren aan je oren. Gezegd van iemand die onophoudelijk praat. *Dè jong zannikt blooiers òn m'n órre*. Dat kind zeurt eindeloos door. Jongere uitspraak *blaoyer*.

bloot, bn., bloot. *D'n bloot:te paoter mi de braon voewte*. De blote pater met de bruine voeten; grappige omkering van de bruine pater met de blote voeten = de franciscaner bedelbroeder. (>bèrrevoets, zones)

blotte, ww., afschilferen. *De stalmurre zen òn 't blotte*. De stalmuren zijn aan het afschilferen. Ook *blottere*. (>afblotte)

blumke, zn. o., bloemetje, het mooiste meisje. *Ze ha in de mèij-mònd alt wè blumkes vur 't Mariabild staon*. Ze had in de meimaand altijd wat bloempjes voor het Mariabeeld staan. *Dè is 't blumke van 't dèrp*. Dat is het mooiste meisje van het dorp. (Ook *bluumke* wordt gezegd.)

bluuje, zn. o., bloedje, kindje. *Mi zeuve bluujes van jong blief ze zitte*. Met zeven bloedjes van kinderen bleef ze achter. *Och èrm bluuje, 't vergong van de kaauw*. Och arm kindje, het verging van kou.

bochje, zn. o., bochtje, onkruidje. *Z'n laand is zó zùiver, gin bochje te bekenne!* Zijn land is zo zuiver, geen onkruidje te bespeuren.

bocht, zn. m., 1. wegkromming, 2. onkruid, 3. loof. 1. *Ge komt 't dèrp binne dur unne skèrpen bocht*. Je komt het dorp binnen door een scherpe bocht. 2. *D'n bocht brult de grond ùt*. Het onkruid groeit erg hard. *Pèine, dè's lilleken bocht*. Kweekgras, dat is hardnekkig onkruid. 3. *Wór mòt diejen èipelbocht blééve?* Waar moet dat aardappelloof heen?

boebeske, zn. o., hoofdje. *Hedde oew boebeske geboetst?* (>boetse)

boek, zn. o., boek.

Te laat! 't Boek is al umgedrage.

Te laat! Het boek is al omgedragen; als men de kerk binnenkwam voordat het misboek van de epistel- naar de evangeliezijde gedragen was, mocht men de mis nog 'tellen'. Uitr. *In aandermans boek is 't duister lee:ze.* In aandermans boek is het duister lezen.

boekend, zn. m. boekweit.

Vruger hadde blanke en zwarten boekend. Vroeger had men blanke en zwarte boekweit. Boekweitemeel werd *boekendemee:l* genoemd en daarvan werd boekweitpap (*boekendepap*) en boekweitpannekoek (*boekendestrüif*) gemaakt. Zegsw. *Van boekendezaad en vrouwepraot zedde nooit zeker.* Van boekweitzaad en vrouwenpraot ben je nooit zeker. *Boekendezaad en vrouwepraot lukke mar ins in de zeuve jaor.* Boekweitzaad en vrouwenpraot lukken maar eens in de zeven jaar. Weinig vrouwvriendelijk geven deze spreuken vooral ook aan dat boekweit een zeer onzeker, want vorst- en droogtegevoelig, gewas is. In onze streek werd voor *boekend* soms ook *boegend* of *bongend* gezegd.

boekendekaf, zn. o.,

boekweittekaf. *Boekendekaf wier gebrüikt ès veevoeier.*

Boekweittekaf werd gebruikt als veevoeder. Ook *bongendekaf*.

boekendemee:l, zn. o., boekweitemeel. Ook *bongendemee:l*.

boekendepap, zn. v., boekweitpap. Ook *bongendepap*

boekendestrüif, zn. m., boekweitestruif, -pannekoek. Ook *bongendestrüif*.

boer, zn. m., 1. boer, landbouwer.

2. oprisping. Talloze zegswijzen in onze streektaal stammen van de boer en zijn bedrijf. Het merendeel van onze voorvaderen was dan ook (keuter-)boer.

1. *Boer hurt bé boer.* Boer hoort bij boer; soort bij soort. Een boerendochter werd verondersteld een boerenzoon te trouwen en omgekeerd. (O,) *Boer word mins.* (O,) Boer word mens; gezegd wanneer men iemand zeer lomp te werk ziet gaan. Volgens Mändos zou de zegswijze ontstaan zijn als humoristische invulling van OBWM, de Onderlinge Brand Waarborg Maatschappij Pro Patria, een verzekering waarbij veel boeren waren aangesloten en waarvan veel reclamebordjes op boerderijen te zien

waren. (D.B.S., 58) *Daor velt unnen boer toch kaol bé verlorre.* Daar valt een boer toch helemaal bij verloren; dat gaat een eenvoudig mens toch veel te hoog. *Dè stin ginnen boer in z'n venster.* Dat staat geen boer in zijn venster; dat staat niet in de weg. *D'n boer is nie goewd of de henne zen ziek.* De boer is niet goed of de kippen zijn ziek; spottend gezegd wanneer er op de boerderij kip gegeten werd. *Ès d'n boer kiek it, is d'n boer of de hen ziek.* Als de boer kip eet, is de boer of de de kip ziek. *Ès ge van 'nen boer rijk wordt, dan worde 't irlek.* Als je van 'n boer rijk wordt, dan word je het eerlijk; die is slimmer dan je denkt. *Ès d'n boer nie zwemme kan, leget òn 't wötter.* Als de boer niet kan zwemmen, ligt het aan het water; gezegd wanneer er valse argumenten aangedragen worden. *Ès 'nen boer wijn drinkt èn unne pestoor mülleke, dan zen ze bèij ziek.* Als een boer wijn drinkt en een pastoor karnemelk, dan zijn ze beiden ziek. *Ès d'n boer z'n pèt skuin hi staon, dan is ie òn 't liege.* Als de boer zijn pet schuin heeft staan, dan is hij aan het liegen. *De knapsten boer pist wèl 's op z'n klompe.* de knapste

boer pist wel eens op zijn klompen; iedereen maakt wel eens een foutje. *Ge mòt unnen boer gin hallef wèrrek laote zien.* Je moet een boer geen half werk laten zien; dan snapt hij er immers helemaal niets meer van. *Ge mòt unnen boer meebrenge um unnen boer te besodemietere.* Je houdt een boer niet zo gemakkelijk voor de gek; de boer is slimmer dan je denkt. *Hadde d'n boer z'n kont gekust, dan haddè z'n bille gezien.* Had je de boer zijn kont gekust, dan had je zijn billen gezien; gezegd wanneer iemand zijn spijt betuigt over gedane zaken en steeds zegt: *'Hadde dees èn dè mar zoo: gedaon.'* *Unnen boer bent nèt zó lang ès dèttie taauw hi.* Een boer bindt net zolang als hij touw heeft. *Unnen boer èn 'n zog hen noit genog.* Een boer en een zeug hebben nooit genoeg; de spreekwoordelijke gierigheid van de boer, vaak aangevuld met *mar unnen heer en 'nen beer wille nog meer,* maar een heer en een beer willen nog meer! *Unne goeien boer hi 'n vèt wijf, 'n mager pèrd èn unne zoon op 't simmenarie.* Een goede boer heeft een dikke vrouw (bewijs van welstand) een mager paard (bewijs van hard

werk) en een zoon op het seminarie (aanbeveling voor de hemel). *Wè 'nen boer nie kent, dè frit ie nie.* Wat een boer niet kent, dat eet hij niet; geen vreemde gerechten op tafel dus. Zei-spreuken: *Daor he'k verstand af, zin d'n boer en ie viel in d'n beerput.* Daar heb ik verstand van, zei de boer en hij viel in de beerput. *Dè velt mee, zin d'n boer èn ie viel mi 't wijf ùt de bedstee.* Dat valt mee, zei de boer en hij viel met zijn vrouw uit de bedstee. *Denken is vur de pèird, zin d'n boer, die hen gróttender hèreses.* Denken is voor de paarden, zei de boer, die hebben grotere hersenen. *Dwale is menselek, zin d'n boer èn ie zocht z'n pèrd toen ie 'r op zaat.* Dwalen is menselijk, zei de boer en hij zocht zijn paard toen hij erop zat. *Ge mòt mi de vurrùtgang meegaon, zin d'n boer èn ie viel op z'n gat.* Je moet met de vooruitgang meegaan, zei de boer en hij viel op zijn gat. *Geluk bé 'n ongeluk, zin boer Tob, m'n koew is k'pot, mar m'n hoi is krèk op.* Geluk bij een ongeluk, zei boer Tob, mijn koe is kapot, maar mijn hooi is net op. *Gòdde gé mar gaauw lere, zin Tinus, gé zet veulste stom um boer te kunne*

worre. Ga jij maar gauw leren, zei Tinus, jij bent veel te stom om boer te kunnen worden. *Goeien dag same, zin d'n boer tege de vèldwachter èn zonnen hond.* Goeden dag samen, zei de boer tegen de veldwachter en zijn hond. *Ieder zonne meug, zin d'n boer èn ie fraat pèirdevijge.* Ieder zijn meug, zei de boer en hij vrat paardevijgen. *Ik goi 't in de groep zin d'n boer èn ie skeet op stal.* Ik gooi het in de groep, zei de boer en hij scheet op stal (>groep). *Ik skèij 'r af, zin d'n boer, ik gò werr'ke.* Ik schei eruit, zei de boer, ik ga werken (>Bèrt). *Ik stò d'r vur in, zin d'n boer èn ie skupte z'n klompen ùt.* Ik sta er voor in, zei de boer en hij schopte zijn klompen uit. *Ik straf ons wijf mi goei woorde, zin d'n boer èn ie sloewg ze mi de katechiesmus.* Ik straf mijn vrouw met goeie woorden, zei de boer en hij sloeg ze met de catechismus. *Ik wil 's wete of de f'milie al slupt, zin d'n boer èn ie kiek in de vèrkeskoi.* Ik wil eens weten of de familie al slaapt, zei de boer en hij keek in de varkensooi. *Kakele is hèndig zat, zin d'n boer tege d'n affekaot, mar èijer legge.* Kakelen is gemakkelijk genoeg, zei de boer tegen de

advocaat, maar eieren leggen. 't
*Kan mar gebeurde zen, zin d'n
 boer èn ie vee:gde z'n gat afvur ie
 gedaon ha.* Het kan maar gebeurd
 zijn, zei de boer en hij veegde zijn
 gat af voordat hij gedaan had.
Kaoi mès, zin d'n boer, 't stinkt.
 Slechte mest, zei de boer, het
 stinkt. *Liefde is blind, zin d'n
 boer èn ie viel op unne koestront.*
 Liefde is blind, zei de boer en hij
 viel op een koestront. *Lòt mekare
 gin mietje noeme, zin d'n boer èn
 hij hètte Verachterd.* Laten we
 elkaar geen mietje noemen, zei de
 boer en hij heette Verachterd.
*P'rberen is 't nòste, zin d'n boer
 èn ie gong mi d'n os nor de stier.*
 Proberen is het naaste, zei de boer
 en hij ging met de os naar de stier.
*Samen ùt is gezellig, zin d'n boer
 èn ie gonk mi z'n pèrd nor de
 mèrt.* Samen uit is gezellig, zei de
 boer en hij ging met zijn paard
 naar de markt. *'t Is mar unne
 weet, zin d'n boer èn ie liet 'n
 skeet um de lamp ùt te blaoze:* Het
 is maar een weet, zei de boer en
 hij liet een scheet om de lamp uit
 te blazen. *'t Is zó wijd mis ès 't
 kan, zin d'n boer, de geit k'pot en
 't wijf bee:ter.* Het is zo ver mis
 als het kan, zei de boer, de geit
 kapot en de vrouw beter. *Trekte*

*gé de eg, dan zal ik skudde, zin
 d'n boer tege z'n wijf.* Trek jij de
 egge, dan zal ik schudden, zei de
 boer tegen zijn vrouw; gezegd
 wanneer iemand veel comman-
 deert (>bestelle). *Wè'k òn kórre
 verlies, win ik òn spèk, zin d'n
 boer èn ie liet z'n vèrke los in de
 rog.* Wat ik aan koren verlies, win
 ik aan spek, zei de boer en hij liet
 zijn varken los in de rog. *Wè ge
 hier wint òn oew ziel, verspulde
 òn oew boks, zin d'n boer èn ie
 blijf in d'n biechstoewl òn unne
 spijker hange.* Wat je hier wint
 aan je ziel, verspeel je aan je
 broek, zei de boer en hij bleef in
 de biechtstoel aan een spijker
 hangen. *'t Wijf is d'n bòs, zin d'n
 boer, mar èster nept, zé-j-ik 't.* De
 vrouw is de baas, zei de boer,
 maar als het erom spant, ben ik
 het. *Wór bokse spree:ke mòtte
 rokke zwéége, zin d'n boer èn ie
 liet 'r ee:n krake.* Waar broeken
 spreken moeten rokken zwijgen,
 zei de boer en hij liet er een kra-
 ken. *Ze ee:te d'r vlis daor zó dun,
 zin d'n boer, dègge'r de krant dur
 kunt lee:ze.* Ze eten daar hun
 vlees zo dun, dat je er de krant
 door kunt lezen. 2. *Gif diejen
 boer unne stoewl.* Geef die boer
 een stoel; gezegd wanneer

iemand een flinke boer laat.
(>alles, buik, boerre, drij, èipel,
fiets, geleerde, laus, uling)

boere, ww., boeren, kaartspel.
Ze zitte daor mar stillekes hene te boere. Ze beoefenen daar onopvallend het boerenbedrijf. Zegsw. *Hij boert d'n bojjem út z'n boks.* Hij boert de bodem uit zijn broek; gezegd bij een heel verkeerde aanpak. Zeispreuk: *Goewd geboerd, zin Tinus, twèilef èijer èn dèrtien kùkskes.* Goed geboerd, zei Tinus, twaalf eieren en dertien kuikentjes! *Zumme 'n pùtje boere?* Zullen we een potje (kaartspelletje) boeren? (>afboere)

boerke, zn. o., boertje.
Brannittels is zùiver goewd, zin 't boerke, daor vee:gt gin man z'n gat mi af. Brandnetels is zuiver goed, zei het boertje, daar veegt niemand zijn gat mee af. *'t Is hèlder gestaart, zin 't boerke en ie ston baote te pisse.* Het is helder 'gestaart', zei het boertje en hij stond buiten te pissen. (De betekenis van 'gestaart' is niet duidelijk; wordt er 'van staart' of 'van de sterren' bedoeld?)

't Wordt ted dè'k bak, zin 't boerke, want ik kan bekant nie mer in m'n klompe. Het wordt tijd dat ik bak, zei het boertje, want ik kan

bijna niet meer in mijn klompen. (Deze ironische spreuk verwijst naar de tijden dat de boeren nog zelf bakten en zij het deeg met voeten traden. Hygiëne is kenmerkend van latere datum.)

boerre, zn. mv., boeren. In ons dialect wordt het meervoud van boer uitgesproken met een korte oe-klank, vandaar de spelling met -rr-. Dat boer ook een soort scheldwoord blijft blijkt uit:

Boerre zen gin minse; die hi God 't alderleste pas gemakt èn toen ie ze klaor ha, gonk ie 'r mi zunne rug nor toew staon èn begos te janke. Boeren zijn geen mensen; die heeft God pas het allerlaatst gemaakt en toen hij ze klaar had, ging hij er met zijn rug naar toe staan en begon te huilen. Uidtr. *De stomste boerre hen de dikste èipel (èn de beste koei):* De domste boeren hebben de dikste aardappelen (en de beste koeien); het geluk is met de dommen. *Ès de boerre nie skete, kosse de hirre nie ee:te.* Als de boeren niet scheten, konden de heren niet eten; mest zorgt voor een goede opbrengst. *Lòt de boerre mar dorse, wij zulle de mik wèl ee:te.* Laat de boeren maar dorsen,... *Hedde gin boerre gezien?* Heb je

geen boeren gezien? Geroepen tegen iemand die boerenwerk verricht. *Ge ziet de boerre over de start afboere*. Je ziet de boeren achteruitgaan. Zeispreuk: *Ons boerre paast alles, zin Jan Jùppe, wèllie zen van aachtere rond*. Ons boeren past alles, zei Jan Jùppe (=Jobzoon) wij zijn van achter rond; wij boeren moeten alles maar over onze kant laten gaan. (>ee:n, himmel)

boerre- komt in veel samenstellingen voor zoals *boerrenapostel*, (*d'n boerrenbond*), (*'t boerrebont* (rood-wit geblokt), *boerrebeweging*, (*d'n boerrestand*, *boerrebedoening*, *boerreblomme*, *boerrebedoentje* (boerderijtje), *boerremones* (boerenkool), *boerrepetòzzie* (boerenbende, onoverzichtelijke troep), *boerrestreek*, *boerremonessepetòzzie* (stampot van boerenkool), *boerreminse* (boerenerf), *boerreminse*, *boerrenhof*, *boerrebotter*, *boerrekest*, *boerreminik*, *boerregrèij* (boerenspullen), *boerrehùske* (boerenhuisje), *boerreperd*, *boerrekaar*, *boerrehart*, (boerenhart en hart voor het boeren), *boerrekleer*, *boerrekloppe*, *boerrepet*, *boerrevollek*, *boerreleul*, *boerrenhèrd* (de

woonkamer in de boerderij), *boerrejong*, *boerreslimmighèid* (boerenslimheid), enz. Vaak wordt de toevoeging gebruikt voor dingen die 'des boers' zijn, maar dikwijls is het ook denigrerend bedoeld: *unnen boerreskilder*, *unnen boerretimmerman*, 'n *boerretriejn*, *boerretaol*, enzo voorts.

boerreboeks, zn. v., boerenbroek. *D'n diejen is mar út 'n boerreboeks geskud*. Hij is maar uit een boerenbroek geschud = van boerenafkomst.

boerrejong, zn. o. en mv., boerenkind, boerenkinderen. *De miste boerrejong zen onder skofted gemaakt*. De meeste boerenkinderen zijn onder (de middagse) rusttijd gemaakt.

boerrejonges, zn. mv., boerenjongens = rozijnen op brande-wijn. *Ze lippelde gèire 'n glèske boerrejonges*. Ze lepelde graag een glaasje boerenjongens. *Boerrejonges krintemik* duidt op feestelijke overvloed.

Tegenwoordig is *boerrejonges krintemik* de dialectvariant voor: 'ouwe jongens, krentenbrood'.

boerreknècht, zn. m., boerenknecht. *Ès boerreknècht waarde werkvollek en koste gòn*

staan wór d'n bessem ston. Als boerenknecht behoorde je tot het werkvolk en kon je gaan staan waar de bezem stond (in de hoek dus); als boerenknecht stelde je niets voor.

boerrekrèntje, zn. o., boerenkrantje. De vroegere volksbenaming voor het blad Boer en Tuinder.

boerremèskes, zn. mv., boerenmeisjes, abrikozen op brandewijn. *Op Dunge kerr'mis barstten-'t vruger van de boerremèskes.* Op de Dungense kermis kwamen vroeger zeer veel boerenmeisjes. *Ze hi gèire boerremèskes.* Ze heeft graag abrikozen op brandewijn. Boerenmeisjes zijn minder bekend als boerenjongens en een jongere 'versnapering'.

boerre moessepetòzzie, zn. v., stampot van boerenkool. *Boerre moessepetòzzie noeme ze op aander plòtse wèl boerretoppestamp.* Stampot van boerenkool noemt men elders wel 'boerentoppenstamp'.

(>azijnpetòzzie, petòzzie)

boerrereu:ske, zn. o., boerenroosje, (*rosea centifolia*). De ouderwetse gevulde boerenroos. *Och, wè kosse die boerrereuskes toch lèkker rùike!* Och, wat kon-

den die boerenroosjes toch lekker ruiken!

boerretee:n, zn. mv., boerentenen, tuinbonen. (>flodderbònne)
boerretriejn, zn. v., boerentrien. *Wè is die Diejn toch 'n boerretriejn.* Wat is die Dien toch een boerentrien!

boerrin, zn. v., boerin. Zeispreuk: *Op is op, zin de boerrin èn ze goide d're mins út de bedstee.* Op is op, zei de boerin en ze gooide haar man uit de bedstee. *Hij heget zó druk ès 'n boerrin mi een kùike.* Hij heeft het zo druk als een boerin met een kùiken; spottend gezegd van iemand die niets te doen heeft.

Boerring, dorpsnaam Boerdonk. *Žé kùmt van Boerring.* (>-ing)
boerrinneke, zn. o., 1. boerinetje, 2. zelden gehoorde benaming voor de bloem zinnia elegans.

1. In het lied: *'Ach vriende, ik laot oe weten ès dè ik ben getrouwd'* zongen wij: *Vat liever 'n knap boerrinneke, mar dè kregde nie zó gaauw.* Neem liever een knap boerinetje, maar dat krijg je niet zo gauw. 2. *D'r stonne skòn boerrinnes te bloeie langs d'n hofpad.* Er stonden mooie zinnia's te bloeien langs het tuinpad.

boers, bn., boers, op boerenmanier. *Hij din zo:o mar boers 'weg.* Hij liep zo maar lomp weg. *Hij liep op z'n boers op z'n klompe nor Bosch-mèrt.* Hij liep op boerenmanier op klompen naar de Bossche markt.

boeste, ww., ontdoen van de bast van walnoten. *Van note boeste kregde toch rèin gee:l haand!*

Van het afhalen van de notenbast krijg je toch smerige gele handen.!

boetse, ww., stoten. Kindertaal. *Och èrrem, hedde oew boebeske geboetst? Och arm, heb je je bolletje gestoten?*

boezeloen, zn.m., boezeroen. *Hij waar d'r nog inne van d'n aauwen boezeloen, d'n borsok, de lang onderboks èn de rooie zoudoek.* Hij was er nog een van de oude boezeroen, de borstrok, de lange onderbroek en de rode zakdoek; hij was er dus nog een van de oude stempel. (>bazzeloen)

boi, zn. m., bode, jongen. *Daor kùmt d'n boi òn.* Daar komt de (post-) bode aan. *Gé zet al unne flinken boi.* Jij bent al een grote jongen.

boikaar, zn. v., bodekar. *Hij riej vruger de boikaar op D'n Bosch.* Hij reed vroeger de bodekar naar Den Bosch; hij was dus

voerman op de paardekar die een vaste dienst onderhield naar de stad.

bojjem, zn. m., bodem. *Ik kéék vort op d'n bojjem.* Ik kijk voortaan op de bodem; mijn geld is helemaal op. *Bótter tot d'n bojjem toe!* Boter tot de bodem toe; een en al kwaliteit! (>boere)

bok, zn. m., bok. *Zegsw. iemes bé d'n bok doen:* Iemand bij de bok doen; iemand voor de gek houden, iemand bedriegen.

bokbier, zn. o., bokbier. *Vur men gin bokbier, zin de sik, ik mòt jònge.* Voor mij geen bokbier, zei de sik, ik moet jonge (klare). De dubbelzinnigheid zit in sik (=secretaris en geitebok) en jonge (=jonge klare en het werkwoord jongen). Gezegd in Rosmalen.

Bokhove, plaatsnaam, Bokhoven. *Uitdr. Zoo lupt de Maos langs Bokhove.* Zo loopt de Maas langs Bokhoven. Gezegd van iemand die passeert zonder groet. (>bee:vert, Maos)

bokke, ww., bokken, redetwisten. *Zegsw. Ik wil d'r nie um bokke.* Ik wil er niet om bekvechten. *Veur wordt nie gebokt, aachterum is't kerr'mis.* Voor wordt niet

gebokt, achterom is het kermis; gezegd wanneer er volk aan de altijd gesloten voordeur kwam.

bokkestuiver, zn. m.,

bokkestuiver, halve stuiver. *'nen Bokke-stuiver waar vruger 't bokgèld.* Het kostte 2,5 cent om de geit te laten dekken.

boks, zn. v., broek.

Boks, wor gòdde mi dè mènneke nor toew? Broek, waar ga je met dat mannetje naar toe? Gezegd tegen iemand met een veel te grote broek aan. *Dè's d'r inne van de uurste boks.* Dat is er een van de eerste broek; gezegd van iemand die nog heel groen is. *Hij ha 'n boks òn wór ge wèl in wone kost.* Hij had een broek aan, waarin je wel kon wonen; een zeer ruime broek dus. *Wè'n skóttel-jacht en ammel van de uurste boks!* Wat een boel kleine kinderen en allemaal nog zo jong! *Zwètse èn in oew boks doen, dè kunde zittende.* Opscheppen kost niets. *D'n dieje-n-is al klaor vur de aander d'r boks los hebbe.* Die is al klaar voor de anderen de broek los hebben; die is supersnel. *D'n dieje zal oe gaauw 'n stijf boks ònsmere.* Dat paard zal je gauw tegen je broek slaan; gezegd van een onbetrouwbaar

paard. *Hij kiek (zó beskete) of ie in z'n boks gedaon ha.* Hij keek (zo bescheten) of hij in zijn broek gedaan had; gezegd van iemand die beteuterd kijkt. *Wór bokse zen, betaole gin rokke.* Waar mannen zijn, betalen geen vrouwen. *Daor zakt oew boks toch van af!* Daar zakt je broek toch van af! gezegd uit ergernis of teleurstelling. *We zen mi z'n acht-tiene, 'n skòn toffel mi vollek;* *Zeuve hen d'r de boks òn èn ellef de skollek.* We zijn met zijn achttien, 'n mooie tafel met volk; zeven hebben er de broek aan en elf de schort. (Uit 't *Ujes volkslied*). *Spreek: Ze hen 'n groo:te boks mar mar 'n heel klèin kuntje.* Hun ogen zijn groter dan hun mond; zij overschatten zichzelf. *Zeispreuk: D'n dieje kan goewd út z'n boks wèije, zin Bijs Bril èn ie ston vur unne vogelskrik.* Die kan goed uit zijn broek waaien, zei Bijs Bril en hij stond voor een vogelverschrikker. (>broek, bukske, skatrijk)

boksbaand, zn. m., broekband (van het paardetuig). *Hij sli over d'n boksbaand.* Hij gaat zijn boekje te buiten; hij gaat te ver. (>burrie)

bokser, zn. o., bokser, jongetje

dat voor het eerst een broek draagt. *Daor hen ze unnen uursten bokser*. Daar hebben ze een jongetje dat voor het eerst een broekje draagt (i.p.v. een luier).

bòllievat, zn. v., verdwijnend woord voor onhandig vrouw-mens. *Wè zedde toch 'n bòllievat ee:n!* Wat ben je toch een onhandig wezen! *Bollie* betekent volgens Elemans zwerfzieke vrouw. (WWVDB, 76, 228)

bòlliebètte, ww., kletspraat uitslaan, onzin praten. *Ze dinne daor niks ès bòlliebèttèn èn aauwfiepe*. Ze deden daar niets dan onzinnige praat verkopen. (>aauwbètte, aauwfiepe)

Bommel, eigennaam, (Zalt-) Bommel. Deze niet-Brabantse naam komt voor in de uitdrukking: *D'r zen d'r van Bommel tot D'n Bosch*. Er zijn er in overvloed. Bijv. *Blomme? D'r zen d'r van Bommel tot D'n Bosch*. Er zijn bloemen te kust en te keur.

Bommelskonte, gefantaseerde plaatsnaam. Komt voor in de afjacht: *Nor Bommelskonte, driej uurre bove de hel*. Naar Bommelskonten, drie uur boven de hel; plaagantwoord op de kindervraag: *Wór gòdde gé hene?* (>dòddoenders)

bongend, zn., m., boekweit. (>boekend)

bòn, zn. v., boon.

Uitdr. *Dè's mar 'n bòn in unnen braauwkittel*. Dat is maar een boon in een brouwketel; dat is maar een druppel op een gloeiende plaat.

bònpèdjes, zn. mv., boonpaadjes. *Hij maakt vort bònpèdjes*. Hij maakt voortaan boonpaadjes. Gezegd van iemand die zich zich schuifelend en sloffend voortbeweegt. (Bonen worden niet diep geplant.)

bònnestaak, zn. m., bonenstaak. *Werke is zalig, zinne de begééne en ze droewge mi driejen innen bònnestaak*. Werken is zalig zeiden de begijnen en ze droegen met drieën een bonenstaak. (>haand)

bont, bn., bont.

Van bove bont, van ondere vol stront. Van boven bont van onder vol stront; vooral gezegd bij het zien van veel uiterlijk vertoon en make-up. Het uiterlijk is maar bedrog.

booi, zn. m. en mv., bode, hulp in huis. *D'n booi is daor bès*. De bode is daar baas; daar is het de omgekeerde wereld. *D'n uurste mèrt, de booi op d'n hèrd of ze zen*

gin skup vur de kloo:te wèrd! De eerste maart de boden in huis of ze zijn geen schop onder hun kont waard. (>mèrt) *D'n booi* is ook gebruikelijk voor gemeentebode. (>boi)

boo:m, zn. m., boom.

Ge kunt d'n boo:m in. Je kunt de pot op. *'t Is unnen boo:m van 'ne mins.* Het is een boom van een mens; een grote kerel. *D'n boo:m in trekke* was een oud gebruik; men hing twee levensgrote poppen in een boom en plaatste daarbij het opschrift: 'Hier offert men voor de arme man, die geen bier betalen kan'. Er werd een klomp of offerbusje bij geplaatst. Dit gebeurde uit wraak; de buurtgenoten waren beledigd omdat een bruidspaar geen bruidsbier beschikbaar stelde voor de buurt.

Weerspreuk: *Donder op unne kqolen boo:m, veul wötter in de stroo:m.* Donder op een kale boom, veel water in de stroom. (In sommige zuidoostelijke plaatsen zegt men *bom*; o.a. in Hees-wijk-Dinther en Nistelrode.) (>beu:m, bumke, dórre)

borrel, zn.m., borrel.

Volkswijsheid: *Op ted unnen borrel is gezond, want d'r zen meer aauw pruffers ès aauw*

dokters. Op tijd een borreltje is gezond, want er zijn meer oude drinkers dan oude dokters.

borsel, zn. m., borstel, kwast.

Hedde gé d'n borsel erres gezien? Heb jij de borstel ergens gezien? *Ik zuuk unne vèrrefborsel.* Ik zoek een schilderkwast. *Uitdr. Ik ken heur van haor of borsel.* Ik ken haar van haar noch borstel; ik ken haar helemaal niet.

borsok, zn. m., borstrok.

Ze trekken oew allekirres dè ge unne klèine kregt unnen borsok út. Ze trekken je iedere keer dat je een kind krijgt een borstrok uit; bevallingen kosten kruim.

bòs, zn. m., baas.

Dieje mins is bòs, mar wè z'n wijf zi zal gebeure. Die man is baas, maar wat zijn vrouw zegt, zal gebeuren.

Bosch, eigennaam en bn., (Den) Bosch, 's-Hertogenbosch, Bosch dialect. Zegsw. *Die zen d'r van Bommel tot D'n Bosch.* Die zijn er in overvloed. *Nor D'n Bosch mòtte* betekende moeten voorkomen bij het gerecht of daar je straf uitzitten in de gevangenis. *Hij hi daorvur nog nor D'n Bosch gemòtte.* In de afjacht: *Wurrum, wurrum, um de wurrum, umdùrrum, um D'n Bosch um,*

umdè De Graaf te wijd is.

Waarom, waarom, om de
waarom, omdaarom, om Den
Bosch om, omdat Grave te ver is.

Hij pròt 'n arig sórt Bosch. Hij
spreekt een eigenaardig soort
Bosch dialect. (>Rósmòlle)

bóskùrref, zn. m., boskorf,
draagkorf. *Ze liep vruger alle
wee:ke mi unnen bóskùrref vol
èijer nor de mèrt.* Ze liep vroeger
iedere week met een korf vol
eieren naar de markt.

bósse, ww., naar Den Bosch gaan
om te venten of te winkelen. *Oo,
gòdde wir bósse?* O, ga je weer
winkelen in Den Bosch?

Merkwaardig is het wanneer dit
werkwoord zelfs voor een na-
burige plaats gehanteerd wordt:
*Hij gonk mi de romme bósse in
Vught.* Hij ging melk uitventen in
Vught (na het voorheen in Den
Bosch gedaan te hebben.)

Bóssener, zn. m., Bosschenaar.
*God wit alles èn unnen Bóssener
wit alles bee:ter.* God weet alles
en een Bosschenaar weet alles
beter. *Lòt oew èige nie dur unnen
Bossener kulle, lòt oew èige nie
umlulle.* Laat je niet door een
Bosschenaar voor de gek houden,
laat je niet ompraten. Er bestaat
een nog oudere uitspraak

Bussener. Verdwijniend.

bótter, zn. v., boter.

Uitdr. *Zunt? Bótter òn oew gat
smere en dreu:g broo:d ee:te,
dè's zunt.* Zonde? Boter aan je gat
smeren en droog brood eten, dat
is zonde. *'t Is bótter tot d'n bojjem
toe.* Het is boter tot de bodem toe;
het is een en al kwaliteit.

bótterbòntjes, zn. mv.,
boterboontjes. Uitdr. *Alles op
z'nen ted èn bótterbòntjes in
augustus.* Alles op zijn tijd en
boterboontjes in augustus.

bóttère, ww., boteren, karnen,
goed met elkaar overweg kunnen.
*De romme zen zoer, zin d'n boer,
we zulle mòtte bóttère.* De melk is
zuur, zei de boer, we zullen moe-
ten boteren. Het komt ook voor in
het oude slaapliedje: *Kaorze,
kaorze, bóttère, 't hunje waast de
skóttete, 't vèrken in d'n ove èn 't
skeel daorbove, de vlirmaus die
keer 't haus èn de zwòll've drage
de aassen out.* Karnen, karnen,
boteren, het hondje wast de scho-
tels, het varken in de oven en de
deksel daarboven, de vleermuis
veegt het huis en de zwaluwen
dragen de as uit. *Vruger waar 't
wit, mar nou bótter 't nie mer
tusse die twee:.* Vroeger was het
vriendschap, maar het botert niet

BÓTTERJAOR

meer tussen die twee.

bótterjaor, zn. o., boterjaar.

Uitdr. *'t Is 'n goei bótterjaor!*

Plagend gezegd tegen iemand die aan zijn achterste staat te krabben.

bove, bw., boven.

Hij waar al 's bove geweest, mar hij ha d'r niks mi gewonne. Hij was al eens op het gemeentehuis (bij de burgemeester) geweest, maar hij had er niets mee verdiend.

bovelaand, zn. o., bovenland, het land boven de grote rivieren. *Hij is toen erres nor 't bovelaand gedaon èn ister blééve wone.* Hij is ergens naar het noorden gegaan en is er blijven wonen. Verdwenen.

bovelicht, zn. o., bovenlicht, het raampje boven de voordeur.

Zegsw. *Ze han al gaauw dur 't bovelicht gestoo:te.* Ze hadden al gauw door het bovenlicht gestoten; ze moesten al gauw trouwen. (>draod, kroo:n)

bovemister, zn. m., bovenmeester, hoofd van de lagere school.

Hij waar hil z'n lee:ve bovemister van de driemansskool geweest.

Hij was heel zijn leven hoofd van de driemansschool geweest.

Ouderwets.

BRABANTS KETIERKE

bouw, zn. m., de bouw(-wereld).

Hij zit in d'n bouw. Hij verdient zijn kost in het bouwvak.

(>baauw)

bòzzeloen, zn. m., boezeroen.

Moen, wor is munnen bòzzeloen?

Moeder, waar is mijn boezeroen?

Ouderwets. (>bazzeloen)

braafste, zelfst. gebruikt bn.

Uitdr. *De braafste lege nie onder de grótste grafstee:n.* De braafsten liggen niet onder de grootste grafstenen; grote grafstenen zijn slechts een bewijs van materiële welvaart, niet van braafheid.

braauw, zn. m., wenkbrauw.

Hij ha nie veul bove de braauwe.

Hij had niet veel boven de wenkbrauwen; niet veel verstand. Verdwenen.

braauwe, ww., brouwen,

prakken. *Ge mòt oew èipel*

braauwe. Je moet je aardappels

prakken. *Zit nou nie alles onder*

mekare te braauwe, 't is nog zunt

van 't goei ee:te. Zit nu niet alles

door mekaar te prakken, het is

nog zonde van het lekkere eten.

Wè hedde nou toch gebraauwe?

Wat heb je nu toch voor doms

gedaan?

Brabants ketierke, zn., o., Bra-

bants kwartiertje, speling met de

afgesproken tijd; wanneer men

om 8 uur afgesproken heeft, komen sommigen pas om kwart over acht; *Ze haauwe ree:kening mi 'n Brabants ketierke.*

brak, zn. m., schakel.

'n Por brakke in m'n fietsketting zen verslete. Een paar schakels in mijn fietsketting zijn versleten.

bralle, ww., brullen van kalveren en koeien, loeien. *Die koew is zeker brul; ze duu niks ès bralle.*

Die koe is zeker ziek, ze doet niets dan brullen. (>brul, ralle)

brand, zn. m., brand.

Zegsw. *Vur èster brand kùmt.*

Voor als er brand komt; gezegd ter verklaring wanneer men eerst het lekkerste opeet.

brand-astransie, zn. v., brand-assurantie. *De brand-astransie wordt ok alle jorre duurder.* De brandverzekering wordt ook ieder jaar duurder. (>astransie)

brandweer, zn. v., brandweer.

Uitdr. *Beraauw èn de brandweer kommen alted te laot.* Berouw en de brandweer komen altijd te laat.

brannittel, zn. m., brandnetel, geslachtsdeel. *D'r stòn veul brannittels op dieje plak.* Er staan veel brandnetels op dat stuk grond. *Ik zal 'm tege zonnen brannittel skuppe.* Ik zal hem onder z'n kont schoppen. Zeispreuk: *Brannittels*

is zùiver goewd, zin 't boerke, daor vee:gt gin man z'n gat mi af. (>boerke)

braoi, zn. v. en m., 1. achterwerk, 2. een zware vrouw, een onbenullige vrouw, 3. een te braden hoeveelheid. 1. *Daor zaat ze mi d'r dikke braoi.* Daar zat ze met haar brede achterwerk. 2. *Mòt 's kééke wè'n braoi daor zit!* Moet je eens kijken wat een zware vrouw daar zit! *Wè is die Drika toch 'n braoi ee:n.* Wat is die Drika toch een onbenullig mens. 3. *Braoi* in de betekenis van 'te braden hoeveelheid' is mannelijk: *Hij ha unne skònnen braoi vis bé.* Hij had een heleboel vis bij zich. In deze betekenis wordt *braoike* als verkleinwoord gebruikt.

braoie, ww., braden, solderen, prutsen. *Ze ston krèk vlis te braoie.* Ze was juist vlees aan het braden. *Dieje smid braoit alles òn mekare.* Die smid smeedt (soldeert) alles aan elkaar. *Wè bende òn 't braoie?* Wat ben je aan het prutsen?

braoierd, zn. m., 1. dikzak, 2. prutser. 1. *God, wè is't toch unnen dikken braoierd.* God, wat is het toch een dikzak. 2. *Dieje smid is mar unnen braoier(d).* Die smid is maar een prutser.

braon, bn., bruin.

Dè kan d'n braone nie trekke. Dat kan de bruine niet trekken; dat is veel te duur. *Braon* wordt steeds vaker *bruin*.

braos, zn. m., bruis, schuim.

D'n braos ston op z'n bakkes. Hij stond te schuimbekken.

brats, zn. v., brij, smurrie, slijk,

modder. *De petòzzie kwaam ès dunnen brats op oew burd.* De boerenkoolstamp kwam als dunne brij op je bord. *De èipel ware kaol verkòkt, 't waar gelijk klaoren brats.* De aardappelen waren helemaal verkookt, het was allemaal smurrie. *Mi dè ree:genweer is de misse innen brats.* Met zulk regenweer is het erf één moddermassa.

bratse, ww., prakken.

Zit dè ee:te toch nie dur mekare te bratse. Zit dat eten toch niet door elkaar te prakken. *Ès de èipel goewd gebratst zen, trekt 'r de saus zó lekker in.* Wanneer de aardappelen goed geprakt zijn, trekt er de jus zo lekker in. (<Fr. brasser?) (>braauwe)

bree:je, zn. m., 1. breedgebouwde man, 2. zwaar varken.

1. *Diejen oudste van hullie is zónnen bree:je.* Die oudste van hen is zo'n stevig gebouwde

jongen. 2. *Ze han nog unne kui in de koi èn dè waar zónnen bree:je dè ge'r wèl unnen immer op kost zette.* Ze hadden nog een varken in de kooi en dat was zo'n vet beest dat je wel een emmer op zijn (brede) rug kon zetten.

bree:ke, ww., breken.

Bree:ke-braak-gebroke. *Ik breek, gé brikt, hij brikt, wij bree:ke.* (>mès)

bree:kgoewd, zn. o., breekgoed, aardewerk, porselein. *Bé d'n overtrek han ze 't bree:kgoewd in doo:ze gedaon.* Bij de verhuizing hadden ze het breekbare aardewerk en porselein in dozen gedaan.

Breugel kermis, zn. m.,

Breugelse kermis. Wanneer de onderrok onder de bovenkleding uitkomt, zegt men: *'t Is zeker Breugel kermis.* (>lof)

breu:j, zn. mv., broden.

Daor hen ze alledaag veul breu:j nòddig. Daar hebben ze iedere dag veel broden nodig. (>broo:d)

breu:jke, zn. o., broodje.

Ès d'r in de bakkist wir gebakke waar, krieg de klènste alt 'n breu:jke. Wanneer er in de bakeest weer gebakken was, kreeg de kleinste altijd een (rogge-)broodje. Verdwijnd.

brem, 1. zn. m., brem, 2. zn. v.,

kordate vrouw. 1. 't Is zó zoer ès brem. Het is zo zuur als brem. 2. Uitdr. *Bee:ter 'n brem ès 'n bies*. Beter een brem als een bies; beter een pittige vrouw dan een bedeede, slaphartige.

briefke, zn. o., briefje.

Zegsw. *Hij hi niks in te brenge ès éél briefkes*. Hij heeft niets in te brengen dan lege briefjes; hij heeft niets te zeggen. (Ook *leeg briefkes* wordt gezegd.) *Dè gee:f ik oe op 'n briefke*. Dat geef ik je op een briefje; dat weet ik zeker. Zeispreuk: *Dè gee:f ik oe op 'n briefke, zin de doo:s en ze kos nie skrééve*. Dat geef ik je op een briefje, zei de domme gans en ze kon niet schrijven.

brienze, ww., hinniken, briesen. 't *Pèrd brienst z'n best*. Het paard laat zich duidelijk horen. Verdwijpend.

brier, zn. v., 'brier', barrière. De cafés bij de vroegere tolplaatsen hebben de naam *brier* behouden in *de Geffese brier*, *de Beugse* en *de Skééndelse brier*.

brievekùpke, zn. o., brievenkopje, postzegel. *Op d'n brief zaat 'n skòn brievekùpke*. Op de brief zat een mooie postzegel. Verdwenen.

bril, zn. m., bril.

Ge haauw 't zó wijd van oe af, oew èrrem worre te kort, ge zult òn unnen bril mòtte. Je houdt het zo ver van je vandaan, je armen worden te kort, je zult aan een bril moeten. Zegsw.: *Ik ha hum liever op d'n bril ès in de kost*. Ik had hem liever op de bril dan in de kost: gezegd van iemand die geen werker is en die je dus te duur hebt aan de kost. (>Skaojeks)

brillehùske, zn. o., brillenhuisje, brillekoker, brilledoos. *Ik zé m'n brillehùske wir 's kwet*. Ik ben het etui van mijn bril weer eens kwijt.

broebele, ww., rommelen, borrelen. *Munnen buik broebelt, mijn maag rommelt. De wasbak broebelt zó, d'n afvoer zal verstoppt zen*. De lavabo borrelt zo, de afvoer zal verstoppt zijn.

broek, zn. v., broek.

Zegsw. *Iemes de broek òndoan*. Iemand de baas zijn, overtreffen. *Hij sti midden in z'n broek*. Hij staat midden in zijn broek; gezegd van een klein kereltje. *Zwètse èn in oew broek doen kunde zittende*. Opscheppen kost niets. *Broek* neemt steeds meer de plaats van *boks* in. (>boks, bruuk-ske)

broelie, zn. m., bende, wanorde, troep. *Wènnen broelie waar 't*

toch wir op Bosch mèrt! Wat een onoverzichtelijke wemelende menigte was het toch weer op de Bossche markt!

bromóllie, zn. m., bronolie, petroleum. *D'n bromóllie is bekant op.* De petroleum is bijna op.

bromólliemènneke, zn. o., oliemannetje. *Vruger kwaam 't bromólliemènneke nog langs de deur.* Vroeger kwam de olieman nog huis aan huis.

bromólliemesientje, zn. o., petroleumstelletje. *Op de geut ston 't bromólliemesientje te stinke.* In de keuken stond het petroleumstelletje te stinken.

brompeu:l, zn. mv., 'brompalen', palen van de elektrische bovenleiding.

Zegsw. Ze ha bee:n ès brompeu:l. (>bee:n)

broo:d, zn. o., brood.

Vanouds-her duidde *broo:d* op roggebrood, wittebrood heette *mik*. *Zegsw. Van broo:d worde groot, van mik worde dik.* Van roggebrood word je groot, van wittebrood word je dik; roggebrood is goed eten, van luxe kost word je niet sterk. Soms volgde nog de toevoeging *van spēk worde vèt*. Dezelfde betekenis

heeft *broo:d trekt de kaar!*

Broo:d môtte smèires zien èn wéésvollek saoves. Brood moet je 's morgens zien en vrouwvolk 's avonds; dan zien ze er op hun best uit. Van iets dat waardevast is, waarvan men geen afstand wil doen, zegt men: *Dè frit gin broo:d.* Dat vreet geen brood. Soms werd dit aangevuld met *èn 't sti snaachs nie te ralle*; en het staat 's nachts niet te brullen (vgl. *Dè sti ginnen boer in z'n venster*). *Die kan niks ès van goei broo:d stront make.* Die kan niets dan van goed brood stront maken; gezegd van een nietsnut. *Gé môt mar waasse wór ge broo:d hòlt.* Jij moet je maar wassen waar je brood haalt; voor de grap gezegd tegen iemand die op bezoek is en vraagt waar hij zijn handen kan wassen. *'t Aauw broo:d môt uurst op.* 't Oude brood moet het eerst op; de oudste huwbare dochter wil men het eerst kwijt. *Zunt? Dè's dreu:g broo:d ee:te èn bôtter òn oew kont smere.* Zonde? Dat is droog brood eten en boter aan je kont smeren. *Veul kéénder haauwen 't broo:d ùt de skimmel.* Veel kinderen houden het brood uit de schimmel; daar krijgt de schimmel geen kans

omdat het brood snel op raakt. *Ge kunt 'r bee:ter af pisse ès van 'n korsje broo:d.* Je kunt er beter van pissen dan van een korstje brood; bijv. gezegd tegen kinderen die hun melk niet willen drinken. Zei-spreuk: *Gin dreu:g broo:d te verdiane, zin d'n bèkker èn 't ree:gende binne.* Geen droog brood te verdienen, zei de bakker en het regende binnen. (>bèkker, breuj, mik)

bródkant, zn. m., broodkant. *Hòlt 's gaauw d'n bródkant út de kaast, want ik barst van d'n honger.* Haal eens gauw de broodkant uit de kast, want ik barst van de honger.

bros, zn. m., broche. *Ze ha unne skònnen bros op d'r vesje.* Ze droeg een mooi broche op haar boezem. (>brùske)

Brugge, gebiedsnaam onder Rosmalen. *Brugge li bé de Kraus-straot.* Brugge ligt bij de Kruis-sstraat.

bruidstraone, zn. mv., gebroken hartjes, (dicentra spectabilis). *Vruug in 't jaor stonne de bruidstraone te bloeie.* Vroeg in het jaar stonden de gebroken hartjes te bloeien. (>Mariatraone)

brul, 1. zn. v., een vrouw die veel huilt, 2. zn. o., koeienziekte. 1. *Dè*

wijf van hum is zó'n brul ee:n. Die vrouw van hem moet altijd hui-len. 2. *Die koew heget brul.* Die koe lijdt aan eierstokontsteking. Ook zegt men *die koew is brul*, niet te verwarren met *bruls*, wat wel gebruikt wordt voor tochtig. (>bralle)

brulle, ww., brullen, loeien, huilen, hard groeien. *De koei brulle van d'n honger.* De koeien loeien van de honger. *De jong doen niks ès brulle.* De kinderen doen niets dan huilen. (*Brulle* klinkt onvriendelijker en is minder gebruikelijk dan *janke* of *skreuwe*.) *'t Brult gelijk de grond út.* Het brult allemaal de grond uit; het groeit allemaal heel hard.

brùlleft, zn. v., bruiloft. *Van 'n brùlleft kùmt 'n brùlleft.* Van een bruiloft komt een bruiloft; veel nieuwe liefdes ontspruiten op bruiloften.

brùllefskost, zn. v., bruiloftskost, zeer lekker eten. *Dees, dè's zùiver brùllefskost, daor kunde oew èige 'n ongeluk òn ee:te.* Dit is echt bruiloftskost, daar kun je je een ongeluk aan eten; daarvan eet je gauw te veel.

brùske, zn. o., verkleinwoord van *bros* = broche. Voor meisjes die nog helemaal geen boezem

vertonen zegt men spottenderwijs wel: *Wór 't brúske zit is veur.*

Waar de broche zit is de voorkant. (>bros)

brussele, ww., verbrijzelen, (ver-)kruimelen. *Hij haowde zó hard op dè hout dè de stee:n d'r onder d'r van gonge brussele.* Hij sloeg zo hard op het hout dat de stenen eronder verbrijzelden. *Dè broo:d duu niks ès brussele.* Dat brood doet niets dan kruimelen. Verdwenen.

brussel, zn. m., kruimel. *De brussels zen dik nog 't lèkkerste van gelijk.* De kruimels zijn vaak nog het lekkerste van allemaal. *De brussels stee:ken 'm.* hij wordt baldadig van de weelde en verwennerij; gezegd van een kind dat zich al te dertel gedraagt. (vgl. En. he feels his oats en Du. Der Hafer sticht ihn.) Verdwenen.

brusselke, zn. o., kruimeltje. Uitdr. *Brusselkes zen ok broo:d.* Kruimeltjes zijn ook brood; Ook het kleine verdient waardering.

bruukske, zn. o., broekje. *Wè rùik ik, hittie wir in z'n bruukske gedaon?* Wat ruik ik, heeft ie weer in zijn broekje gedaan? (vgl. bukske)

bruur, zn. m., broer.

Ik ha driej bruurs. Ik had drie broers. Vaak werd dit woord in de Meierij gebezigd als eigennaam voor de jongen die het tweede kind van het gezin was. Was het een meisje dan werd de naam vaak *Zus.* *Onzen Bruur hèt eigelek Jan.*

bruustig, bn., bruistig, berig, lomp. *Ik zieget al, birgeltekost; de macht nie um bruustig te worre.* Ik zie het al, zeer magere kost; de macht niet om berig te worden; gezegd bij het zien van slecht eten. *D'n dieje kan zó bruustig út d'n hoek komme.* Die kan zo lomp reageren.

buik, zn. m., buik.

Zegsw. Ze hen daor niks vur d'ren buik te bééne. Ze hebben daar niets voor hun buik te binden; ze hebben geen enkel bezit; waarschijnlijk is het beeld ontleend aan de gewoonte van de vrouwen om de *tès* met geld onder hun rok op hun buik te dragen. *Skrééft mar op oewen buik, dan kunde 't mi oew hemd útvee:ge.* Schrijf maar op je buik, dan kun je het met je hemd uitvegen; op betaling hoeft je niet te rekenen. *Ze liep vort achter d'ren buik òn.* Ze liep voortaan achter haar buik aan; ze was heel

dik. *Unnen buik ès 'n spur-riekoew* is eveneens een zeer dikke buik. Zeispreuk: *Ik heb munnen buik vol van diejen boer, zin de meid èn ze ston op straot.* (>bùkske, pèns)

bùil, zn. m., 1. buil, 2. onuitstaanbare vent. 1. Zegsw. *'t Mòt ammel van d'n éélen bùil*. Het moet allemaal van de ijle (=lege) buil; het moet allemaal betaald worden (en er is toch al bijna geen geld) *Hij lee:st de bùile van De Gruyter òn d'n binnekant*. Hij leest de builen van De Gruyter aan de binnenkant; gezegd van een suf persoon. In plaats van *de bùile van De Gruyter* werd ook wel *de bùile van Hettema* gezegd. (De Gruyter was de grootste kruidenier van Den Bosch en Hettema was een van de grondleggers van de EDAH.) *Hij wil wir 't onderste ùt d'n bùil wete*. Hij moet weer het naadje van de kous weten. *Ik kocht unnen bùil friet*. Ik kocht een zakje patates frites. *D'n Bos-schen bùil* is de spottende benaming van de krant van Den Bosch en omstreken, ook wel *D'n Bos-sche sufferd* genoemd. 2. *Wè zedde toch unnen bùil um dè bisje zoo: te gòn lege ville*. Wat ben je toch

een ellendeling om dat beestje zo te gaan liggen villen. Ook *rotbùil* en *skoeliebùil* wordt in deze gevallen gezegd.

bùkbaand, zn. m., buikband. Zegsw. *Ès ie van haus af waar, sloewg ie wèl 's dur d'n bùkbaand en dan pruufde-n-ie te veul*. Als hij van huis was, sprong hij wel eens uit de band en dronk te veel. *D'n bùkbaand* hoort eigenlijk tot het paardetuig.

bukeheg, zn. v., beukenhaag. Zegsw. *Die li al lang achter de bukeheg*. Die ligt al lang achter de beukenhaag, op het kerkhof.

bukenutje, zn. o., beukenootje. *Vruger dinne wij bukenutjes poffen op de kachel*. Vroeger poften wij beukenootjes op de kachel. (>buuk)

bukkum, zn. m., bokking. *Wè zedde toch unne stijven bukkum*. Wat ben je toch een houten klaas. *Hij vuulde z'n èige de lesten bukkum ùt 't kiesje*. Hij voelde zich de laatste bokking uit het kistje; hij voelde zich zeer eenzaam en ongelukkig.

bukske, zn. o., 1. broekje, 2. bokje. 1. *Ik denk dè dieje klèine in z'n bukske hi gedaon*. Ik denk dat dat kind in zijn broekje heeft gedaan. 2. *Daor loo:pe 'n por*

(geite-)bükskes in de wèij. Daar lopen een paar (geite-)bokjes in de wei. Verdwijnd. (vgl. bruukske.)

bükske, zn. o., buikje.

Hij ha z'n bükske lèkker rond geë:te. Hij had zijn buikje lekker rond gegeten. Steeds meer wordt *buiskske* gezegd.

bükse, ww., kokhalzen, (op-)

boeren. *'t Jong ha z'n èige verslikt en din niks ès bükse.* Het kind had zich verslikt en deed niets dan kokhalzen. *Gò hier òn toffel nie zó zitte bükse, smirlap dègge daor stòt.* Ga hier aan tafel niet zo zitten boeren, smeerlap dat je bent. Verdwenen.

bülleke, zn. o., 1. hoofdje, 2.

bolletje, 3. builtje. 1. *'t Jong hi z'n bülleke gestoote.* Het kind heeft zijn hoofdje gestoten. 2. *D'r laag 'n bülleke gorre op de stoewl.* Er lag een bolletje garen op de stoel. 3. *'t Mènneke krieg 'n bülleke snuupkes.* Het jongetje kreeg een builtje snoepjes.

büllekeshèij, zn. v., bolletjeshei, dopheide, (erica). *De büllekeshèij trok hommels en biejkjes.* De dophei trok hommels en bijtjes.

Verdwijnd. (>hommelehèij)

büllieje, ww., rondhangen.

D'n dieje li hier alt mar wè te bül-lieje. Die hangt hier altijd maar wat rond. (Verwant met *böllie*?)

bult, zn. m., bult.

Zegsw. *'t Is daor klaor hult èn bult.* Het is daar niets dan heuvel-tjes en kuilen; het is er zeer onge-lijk. *Vur niks? Bulte mi bultjes d'r bovenop!* Voor niets? Bulten met bultjes daar weer bovenop; graag zoveel mogelijk als het niets kost. Bult zit ook in het plaagant-woord: *kwart over d'n bult, krèk gespuld* op de vraag *Hoe laot is 't?* (>dòddoenders)

bumke, zn. o., boompje.

Vruger dinne we ès jong dik bumke wissele. Vroeger deden we als kind vaak het spelletje boompje (ver-)wisselen. Uitdr. *Bumke groo:t, planterke doo:d.* Boompje groot, plantertje dood; bomen worden ouder dan men-sen.

bürcht, zn. m., 1. borg, 2. gesne-den varkensbeer. 1. *Ik wil vur hum gin bürcht staon.* Ik wil voor hem geen borg staan. 2. *Hij ha 'n por birgelte èn enkelde bürchte in de koi lege.* Hij had een paar dekvarkens en enkele varkens-beren in de kooi liggen.

burd, zn. o., (etens-)bord.

'n Burd wòssem mi 'n haone-èij

(Een bord wasem met een haneëi) is een van de onzinantwoorden op de kindervraag 'Wè ee:te we?' (>dòddoender) Zegsw. *Gij meug 't vèt burd mee skòn lèkke*. Je mag het vette bord mee schoon likken; je mag gratis meedrinken op de bijzondere gelegenheid.

Meervoud *beurd*.

bürger, zn. m., 1. burger, 2.

burgemeester. 1. *Alleman op 't dürp die gin boer waar, hette bürger*. Iedereen op het dorp die geen boer was, werd burger genoemd. 2. *D'n bürger èiges waar d'r ok*. De burgemeester zelf was er ook. Zegsw. *Dè zumme 's gaauw bürger make*. Dat zullen we eens gauw opeten.

burrie, zn. v., 1. burrie, berrie, 2. grote, lelijke vrouw. 1. Zegsw. *Hij moes alledaag vruug in de burries*. Hij moest alle dagen vroeg aan het werk. *Van vruug tot laot in de burries*. van vroeg tot laat werken. *'n Pèrd sli nie zó gaauw over de burries, ès 't mar zat te werke hi*. Een paard slaat niet zo gauw over de berries als het maar genoeg te werken heeft. *Hij ha oe alt mee in de burries van z'n karreke gespanne*. Hij had je altijd meteen voor zijn karretje gespannen. Voor ziek

worden gebruikt men wel *ùt de burries valle*. (>rééj) 2. *Wè is dè wijf toch 'n lilleke burrie ee:n!* Wat is die vrouw toch een grofgebouwd lelijk mens!

bus, zn. v., bus.

Hij ha 's goewd in de bus geblaoze. Hij had zich eens flink laten gelden.

buske, zn. o., 1. busje, 2. bosje, 3. boeketje, 4. autobusje. 1. *De pee:per zit in 'n buske*. De peper zit in een busje. 2. *Ze kwame samen ùt de buskes*. Ze kwamen samen uit de struiken. *Wij wone tege de Knéendebuskes*. Wij wonen tegen de Konijnenbosjes (Middelrode). 3. *Hij brocht 'n buske bluumkes vur heur mee*. Hij bracht een boeketje bloemen voor haar mee. 4. *Hij rééjt in 'n (Volkswage-)buske*. Hij rijdt in een Volkswagenbusje.

busselder, zn. m., oud woord voor mandje. *Gò 's gaauw unnen busselder appel vur men haole*.

Ga eens gauw een mandje appelen voor me halen. (vgl. skiltje)

busselke, zn. o., bosje, bundeltje. *Hij ha 'n busselke stroi in z'n haand*. Hij had een bosje stro in zijn handen. *Béén 't mar in 'n busselke*. Bind het maar tot een bosje.

butjes, zn. mv., botjes, kluiven.
In de vijfziger jørre koste hier nog butjes koo:pe van de butjesmènnekes. In de vijftiger jaren kon je hier nog kluiven kopen van de kluivenventers. De *butjesmènnekes* of *kluivesjorskes* kochten hun waar bij de slachterijen in Oss en Boxtel en ventten die wekelijks uit met de vrachtfiets met korf voorop. Verdwenen.

buts, zn. m., deuk.

D'r zit unnen duts in d'n bumper. Er zit een deuk in de bumper.
 (>duts)

butse, ww., deuken, kneuzen.

Paast 'r op dègge die skòn plukappel nie butst. Let erop dat je die mooie plukappels niet kneust. (Soms hoort men voor *butse* ook *dutse* of *knutse*.) *Gebutste pirre gòn gaauw rotte.* Gekneusde peren gaan snel rotten.

buuk, zn. m., beuk, beukeboom.
Wè zunt dè dieje skønne rooien buuk midden in Ball'kum 'weg is. Wat jammer dat die prachtige rode beuk midden in Berlicum weg is.

buukske, zn. o., boekje.

Zegsw. Erres in 'n goei buukske staon. Ergens bijzonder in tel zijn. (Ook wordt gezegd *in 'n goei blaoike staon*.)

buunder, zn. m., 1. bunder, hectare, 2. borstel. 1. *Hij hi 'n por buunder grond.* 2. *D'n buunderkeskèl kwaam rond mi buunders.* De borstelventer kwam rond met borstels. (>hèjbuunder)

buundere, ww., boenderen.

Ze ston op de geut te buundere. Ze was in de keuken aan het schrobben en poetsen. *Nò 't dorse mottle oew èige mar 's goewd (af-)buundere.* Na het dorsen moet je je maar eens grondig wassen.

buurt, zn. m., 1. buurt(-schap),

2. praat, aanspraak, 3. gezelschap, 4. gesprekstof. 1. *Gé zult wèl gebid worre, want gé zet buurt.* Jij zult wel op de uitvaart gevraagd worden want je behoort tot de buurt. 2. *Ge kregt hier in de umgee:ving nog lich'lek buurt.* Je krijgt hier in de omgeving nogal gemakkelijk aanspraak. 3. *Oo, ge het al buurt zat.* O, je hebt al praat (of visite) genoeg; gezegd door iemand die bijv. op ziekenbezoek komt waar al meer mensen aanwezig zijn. 4. *Hij hi alted goeien buurt.* Hij heeft altijd interessante gesprekstof.

buurte, ww., buurten, gezellig kletsen, converseren. *Toen d'r nog ginne tillevisie waar, wier*

BUURTE

*d'r veul meer gebeurt. Toen er
nog geen televisie was, werd er
veel meer voor het plezier
geconverseerd. Zegsw. Och
buurt nog 'n pepke. Och blijf nog
even kletsen. ('n pepke is de duur
van het roken van een pijp).*

C

Voor de woorden in het Nederlands beginnend met de letter -c- verwijzen we naar de letters -k- en -s-.

D

daabs, bn., niet goed bij het hoofd. *D'n dieje is hillemdl daabs, die kunde wijs make dè Onze Lieven Heer Hèndrik hèt.* Die is niet goed bij zijn hoofd, die kun je van alles wijs maken.

daag, zn. mv. dagen.

De daag komme vort gelijk tèine mekare. De dagen komen voortaan allemaal achter elkaar; gezegd door oudere mensen om verveling en gebrek aan afwisseling aan te geven. *Ze hi krèk de kaoi daag ès we gòn slachte.* Ze heeft net de kwade dagen als we gaan slachten; ze is ongesteld op het slechtste ogenblik. (Ongesteld vrouwvolk werd bij de slacht geweerd; dan zou het vlees bederven.) Weerspreuk: *De daag gòn lenge; d'n uursten dag unne muggerug, d'n twidden dag unne vloiesprong en d'n dorden dag unnen haoneskree.* De dagen gaan lengen; de eerste dag een muggerug, de tweede dag een vloiesprong en de derde dag een haneschrede. (>Driekunninge)

Oud volksrijm: *Zeuve daag jage, zeuve week drage, zeuve daag bleind, dè's 'n kattekeind.* Zeven dagen jagen, zeven weken dragen, zeven dagen blind, dat is een kattenkind. (>dag)

daak, bw., dadelijk.

Daak kùm 't nog zó wijd dèttie gelijk kreg ok. Dadelijk komt het nog zo ver dat hij gelijk krijgt ook. (>dalek)

dabbere, ww., dabberen,

vertrappen, stappen, baggeren. *Leeg t'r toch nie ammel dur d'n hof te dabbere.* Lig er toch niet allemaal door de tuin te rommelen; bijv. gezegd tegen spelende kinderen die niet op de gewassen letten. *Klèin jong doen gèire in de slijk dabbere.* Kleine kinderen stappen graag door de modder.

dag, zn. m., dag.

Uitdr. *Dè duurt mar innen dag èn unne vurmiddeg.* Dat duurt maar een dag en een voormiddag; bijv. gezegd van een nieuwe relatie. *Innen dag laache, 'n jaor janke.* Een dag lachen, een jaar huilen;

een onbezonnen daad kan grote gevolgen hebben. *Mèrge kùmt 'r wir unnen dag wor de maos nog nie òn gebete (gefree:te) hebbe.*

Morgen komt er weer een dag waar de muizen nog niet aan gebeten (gevreten) hebben. *Zó groo:t ès mèrge d'n hillen dag.* Zo groot als morgen de hele dag; heel groot. (>daag)

daggèld, zn. o., daggeld.

Zegsw. *Al vur d'n uurste koffie hittie 'n daggèld verdiend*, zegt men van de pastoor. (>p'stoor)

dak, zn. o., dak.

Spreekw: *Vréejen onder ee:n dak is skaand mar ok 'n gemak.* Vrijen onder een dak is schande maar ook een gemak. Variant: *Vréejen onder ee:n dak kost eer, mar is 'n gemak.* Soms wordt dit spreekwoord uitgebreid tot de zinspreuk: *Vréejen onder ee:n dak is skaand, mar 'n gemak, zin de knècht èn ie laag mi de meid op de ball'ke.* Vrijen onder een dak is schande maar een gemak, zei de knecht en hij lag met de meid op de hooizolder. Uitdr. *D'r is teveul stroi op 't dak.* Er is teveel stro op het dak; gezegd als kleine kinderen kunnen meeluisteren.

dalek, bw. dadelijk, zo meteen.

Dalek valde. Dadelijk val je.

Dalek is't te laot. Dadelijk is het te laat. *Ge mòt vortdoen, want 't is zoo: dalek.* Je moet opschieten, want de tijd vliegt. (>daak)

dalias, zn. m., dahlia.

Dè's gin zonnepit, dè's unnen dalias. Dat is geen zonnebloem, dat is een dahlia. *D'r stonne skòn daliasse in d'n hof.* Er stonden mooie dahlia's in de tuin.

dalvere, ww., dalveren, donderjagen. *Die klòtjong legen hier mar dur d'n hof te dalvere.* Die vervelende kinderen liggen hier maar in de tuin te donderjagen.

dameskont, zn. v., dameskont.

Zeispreuk: *'t I gin dameskont, zin 't wefke, d'r hoef ginnen heer op tè speule.* Het is geen dameskont, zei het wijfje, er hoeft geen heer op te spelen; het komt niet zo precies.

dannittel, zn. m., dovenetel, (lamium album). Verdwenen.

danse, ww., dansen.

Zegsw. *Ge kunt toch wèl danse, al danste nie mi de prins.* Je kunt toch wel dansen, al dans je niet met de prins; je hoeft net meteen het allerbeste te hebben. *Lòt onzen heeroom mar preke, wij zulle wèl danse.* Laat onze heeroom maar preken, wij zullen wel

dansen; wij willen plezier maken en trekken ons niet veel van vermaningen aan. (>heerom)
daon, zn.m., duin, hooibaan.
Vurdè't òn d'n opper kwaam, moes 't hoi in daone geskaarsd worre. Voordat het aan de opper gezet werd, moest het hooi in banen gerijfd worden. *Waar 't hoi goewd dreug gewènd, dan wier 't mi de rééf èn de gavel op daone gedaon.* Was het hooi goed droog van het wenden, dan werd het met de rijf en de gaffel op duinen gedaan.

daone, ww., het hooi in duinen bijeenbrengen. *'t Hoi waar al zó dreug dèsse't òn 't daone ware vur 't pèrse.* Het hooi was al zo droog dat ze het in banen brachten voor het persen.

daor, bw., daar.

Zeispreuk: *Daor of daor'ntrent, zin de landmee:ter.* Daar of daaromtrent, zei de landmeter. Oudere uitspraak *door*.

daor'ntrent, bw., daaromtrent, ongeveer. *'t Is 'n uurke rééjen of daor'ntrent.* Het is ongeveer een uurtje rijden (met de auto).

daors, bn., dor, bleek, saai, levenloos. *De blaojer zen vort daors.* De bladeren zijn intussen dor. *Die hen hi 'nen daorze kam.*

Die kip heeft een bleke kam. *Wè is't toch unnen daorze mins inne.* Wat is het toch een saaie man. *Ons familie is mar 'n bumke mi daors blaojer.* Onze familie is maar een boompje met dorre bladeren; onze familie is bijna uitgestorven; zij kent alleen nog oude mensen.

daos, zn. v., daas(-vlieg).

D'r zitte veul blende daoze. Er zitten veel blinde dazen. *Blende daos* wordt vaak samengetrokken tot *blendaos*. Uitr. *Hij sli niks af ès blaow vliege èn blende daoze.* Hij slaat niets af dan blauwe vliegen en blinde dazen; hij neemt alles aan wat hem gratis aangeboden wordt.

daowe, ww., duwen.

Munne wage duget nie, kunde nie efkes daowe? Mijn wagen doet het niet, kun je niet even duwen?

daowke, zn. o., duwtje.

Ge hoeft 'm mar 'n daowke te gee:ve èn ie lupt. Je hoeft hem maar een duwtje te geven en hij loopt. (>douwke)

David, eigennaam, David.

Uitr. *Ge zet unne kèirel ès David èn David waar unne kèirel ès unne mussestront.* Jij bent een kerel als David en David was een kerel als een mussestront. Je bent

een geweldenaar, maar niet heus.
de, bep. lidw., de.

Wordt ook gebruikt voor aanwijzende voornaamwoorden wanneer die naar vrouwelijke zelfstandige naamwoorden verwijzen. *De dees is 'n goei, mar de die deugt nie.* Deze is een goeie, maar die deugt niet; bijvoorbeeld gezegd van een trui of ander vrouwelijk woord. Ook in het meervoud wordt *de* dan toegevoegd aan het aanwijzend voornaamwoord: *De dees zen ammel goei.*

Deze zijn allemaal goed.

Opvallend is ook dat er in het Meierijse dialect van *d'n dig* (het deeg), *de kerkhof* (het kerkhof), *de knaal* (het kanaal), *de k'fee* (het café), *de lòzzie* (het horloge), *de mès* (het mest), *de midde* (het midden), *d'n òrricht* (het aanrecht), *de nest* (het nest), *de pad* (het pad) en *de raom* (het raam) gesproken wordt. *Den, d'n* is de vorm van het bep. lidw. voor mannelijke woorden. Ook verschijnt deze vorm voor het aanwijzend voornaamwoord wanneer dit naar een mannelijk zelfstandig naamwoord verwijst (> dieje) Generalizerend wordt wel gesteld dat oudere Brabanders gevoel voor genusonderscheid

hebben. Zij behoeven slechts een lidwoord voor een substantief te plaatsen en weten of het woord vrouwelijk of mannelijk is. Kan er *unne* of *d'n* voorgeplaatst worden, dan is het woord mannelijk: *unne stoewl, unne sok, d'n hèrd, d'n boer.* Verdraagt het woord voor hun gevoel alleen maar *'n* of *de* als lidwoord, dan moet het vrouwelijk zijn: *'n toffel, 'n deur, de geut, de bus, enz.*

dè, voegw., aanw. en betr. vnw., dat.

Dè's iets dè zeker is. Dat is iets wat zeker is. Komt veel voor in samentrekkingen met persoonlijke voornaamwoorden, zoals: *dègge* (dat ge), *dè'k* (dat ik), *dè't* (dat het), *dèttè* (dat dat), *dèttie* (dat hij), *dèsse* (dat zij), *dèwwè* (dat wij). *Dègge bedankt zet, dè witte.* Dat je bedankt bent, dat weet je. *Dèttie dè nie wies!* Dat hij dat niet wist! *Dèttè zoo moes komme.* Dat dat zo moest komen.

dèbber, zn. m., klein kind.

Kom 's hier klèinen dèbber. Kom eens hier, klein manneke.

dèdder, zn. m., viezigheid.

Iek, al die k'potte èijer, klaoren dèdder! Bah, al die kapotte eieren; één grote smeerboel!

dèddere, ww., knoeien, morsen,

spelen. *Zit nie zó te dèddere mi oew ee:te. Zit niet zo te morsen met je eten. Klèin jong doen gèire in de modder dèddere.* Kleine kinderen knoeien graag in de modder. (>dabbere)

dee:l, zn. v., dorsvloer.

't Peejmesien ston aachter op de dee:l. De bietenpoter stond achter op de dorsvloer.

dees, aanw. vnw., dit, deze.

Dees buukske is zó skòn. Dit boekje is zo mooi. *Mi dees wijf zal ie nog wèl vlak vaore.* Met deze vrouw zal hij nog wel moeilikheden krijgen. *Dees minse meuge hum nie.* Deze mensen mogen hem niet. *De wèffere wilde, de die of de dees? Welke wil je, die daar of deze?* (>de)

deest, bw., deze kant op, hierheen. Quasi-deftig zegt men wel: *Kom jij 'ns eve deest.* (>dist)

dèftig, 1. bn., deftig, chic, Nederlands. 2. zn., o., de elite. 1. *Wè zedde dèftig!* Wat ben je chic! *Ge hoeft hier nie zó dèftig te praote.* Je hoeft hier niet zo deftig te praten. *Hoe zegde dè in 't dèftig?* Hoe zeg je dat in het Nederlands? 2. *'t Dèftig waar d'r gelijk.* De elite was er allemaal.

dèile, ww., delen.

Uitdr. *Hedder mi gedèld?* Heb je

ermee gedeeld? Gezegd wanneer men iemand de hemel in prijst, terwijl de aangesprokene zijn bedenkingen over de goedheid heeft. Uitdr. *Hij mòt mi d'n deurstéél afdèile.* Hij moet met de deurstijl afdelen; Hij hoeft met niemand te delen, want hij is de enige erfgenaam. Zegsw. *Ègge mi d'n dieje mòt dèile, dan komde bé d'n duvel um wééjwòtter.* Als je met hem moet delen, dan kom je bij de duivel om wijwater; dan kom je vergeefs.

dèit, zn. v., duit, greintje.

Alleen bekend uit de zegswijze: *gin dèit verstand hebbe*; geen greintje verstand hebben. Er bestond een oud spelletje dat *dètje drülle* (duitje rollen) heette. We hebben er helaas niets naders over kunnen vinden. Verdwenen.

dekker, zn.m., dekker.

Zeispreuk: *Dè gi van 'n lèijen dèkske, zin Driekske d'n dekker èn ie viel van de kerkentorre.* Dat gaat van een leien dakje, zei Driekske de dekker en hij viel van de kerktoren. *'t Is krèk lèk 't velt, zin d'n dekker èn ie skiet in de pap.* Het is net zo het valt, zei de dekker en hij scheet in de pap.

dekgèird, zn. v., dekgarde, dikkere wilgentak gebruikt in

strooien en rieten daken. *Hij ha 'n dil dekgèird gehòld.* Hij had een aantal dikke wilgetakken ge- haald.

dekstier, zn. m., dekstier.

Uitdr. *Zó vurzichtig ès unnen dekstier.* Zo voorzichtig als een dekstier. Gezegd van iemand die zeer onbehouwen en lomp te werk gaat.

del, zn. o., deel, aantal.

Ik heb 'r al 'n del gedaon. Ik heb al een gedeelte (van de oefeningen bijv.) gedaan. *Gifmen d'r ok 'n del.* Geef mij er ook wat. *'n Hil del* betekent een groot aantal: *D'r ware d'r 'n hil del.* Er waren er veel. *Hij hitter 'n hil del* betekent meestal dat hij behoorlijk in de slappe was zit. Ook wordt *dil* gezegd: *Ze hen daor 'n hil dil hond.* Ze hebben daar een vij groot aantal honden.

dèl, zn. v. en m., dcl, smeerpoets.

Dè wijfis 'n goeiekoo:pe dèl. Die vrouw is een minderwaardige del. *Wè zedde toch unne rèinen dèl.*

Wat ben je toch een vieze smeerpoe- ts. Ook wordt in het laatste geval wel *smerdèl* gebruikt.

dèmpig, bn., 1. kortademig, amechtig, 2. ellendig. 1. Zegsw. *Zó dèmpig ès 'n kaoi pèrd.* Zo kort van adem als een ziek paard;

gezegd van iemand die men kan horen hijgen. *Hij moes 's minder roo:ke, want hij is zó dèmpig ès 'n kaoi pèrd.* Hij zou eens minder moeten roken, want hij is zo kortademig als een ziek paard. 2. *Die- je rotzooi slò èiges mar in oew dèmpige verdommenis.* Die rotzooi vreet je zelf maar op.

Middelnederlands dempen betekende 'verstikken, smoren'.

denk, korte vorm van denk ik.

Vooraf gebruikelijk na een stel- lingname waarmee de luisteraar wordt verondersteld in te stemmen. *Dè doede toch nie, denk?* Dat doe je toch zeker niet, wel? Ook gebruikt in de betekenis: vraag ik me af: *Zó't gòn reegene, denk?* (Het laatste woord wordt wat langer uitgesproken dan ge- bruikelijk.)

denzig, zn. m., dinsdag.

Ik kom 't'n denzig langs. Ik kom dinsdag aan. (Ouder is de uit- spraak *deinzeg*) Zegsw. *Heuren denzig kùmt onder d're woenzeg út.* Haar dinsdag komt onder haar woensdag uit; haar onderjurk is langer dan haar rok. (>lof)

der, uitroep, vooral om aan te geven dat men met tegenzin iets geeft of ergens mee instemt. *Der dan mar, zin d'n boer, mar 't gonk*

'm òn zunne nier. Vooruit dan maar, zei de boer, maar het ging helemaal niet van harte. Soms ook bij wijze van grap gebruikt voor asjeblijft: *Der, daor heddet dan, hedde nou oewe zin? Asjeblijft, daar heb je het dan, heb je nu je zin?*

dèrde, rangtelw. derde. (>dorde)

dèrref, 1. zn. m., ongere deeg, 2. bn., ongaar. 1. *Dees broo:d is klaoren dèrref*. Dit brood is helemaal niet goed gebakken. 2. *Dieje mik is himmel dèrref*. Dat witbrood is helemaal niet gaar.

dèrrem, zn. m. en mv., darm, darmen. Uitdr. *Daor zit niks in ès stront èn dèrrem*. Daar zit niets in dan stront en darmen; gezegd van totaal ongevoelige personen. *Ze is boerrin toe in d'ren dèrrem*. Ze is boerin met hart en ziel. *Die heget liever op d'ren èrrem dan in d'n dèrrem*. Die heeft het liever op haar arm dan in haar darmen; Zij gaat liever mooi gekleed dan dat ze er goed van eet. *Wè is dè toch unne langen dèrrem*. Wat is dat toch een lang persoon.

deugeniet, zn. m., deugniet, boef. *Wè zedde toch unne lilleken deugeniet*. Wat ben je toch een lelijke deugniet; vooral liefkozend gezegd tegen kleine kinde-

ren. *Dieje Toon de Soep waar unnen deugeniet*. Die Toon de Soep (van de Osse bende) was een boef. (>skelm)

deur, 1. zn. v. deur. 2. bw. door, doorheen. Zegsw. *Same dur ee:n deur kunne*. Samen door een deur kunnen; het goed met elkaar kunnen vinden. Ook in negatieve zin gebruikelijk: *die twee: kunne nie dur ee:n deur*. Die twee kunnen niet met elkaar overweg. *Ès ge b'ons de deur dicht dint, zaat 'r bekant alt wèl inne tusse*. Als je bij ons de deur dicht deed, zat er bijna altijd wel een tussen; gezegd om aan te geven hoe groot het gezin wel was. *Duur doen èn nie ins wete dur welken ezel ie over de half deur gesketen is*. Verwaand doen en niet eens weten van welke lage komaf hij is. *Tusse dülleper en deur*.

Tussen dorpel en deur; in de gauwigheid. (>dürpel, ezel) 2. 't *Is deur èn deur k'pot*. Het is door en door kapot. (>klomp, vgl. dur.)

deurgebont, zn. o., deurkozijn. *Ze hong alt in 't deurgebont*. Ze stond altijd in de deuropening.

deurstéél, zn. m. deurstijl. *Mi d'n deurstéél afdèile*. (>dèile)

deu:ske, zn. o., 1. doosje, 2. sufvrouwetje. 1. *Doeget mar in 'n*

deu:ske, 2. *Drika is 'n deu:ske*. (>doos)

die, aanw. vnw., die.

Wèlke wilde, de die of de dees?

Welke wil je, die of deze? (>de)

dief, zn. m., dief.

Uitdr. *'t Is unnen dief die d'r af duu*. Het is een dief die eraf doet; overdrijven bij het vertellen is geoorloofd. (In plaats van *dief* zegt men ook *skelm*.) *'t Zal wèl nie krèk zó skòn geweest zen, mar 't is unnen dief die d'r af duu*. Zei-spreuken: *Dè zal men nie mer overkomme, zin d'n dief èn ie wier opgehanghe*. Dat zal mij niet meer overkomen, zei de dief en hij werd opgehangen. *Ik zie gin haand vur ooge, zin d'n dief èn ze han ze op zunne rug gebonde*. Ik zie geen hand voor ogen, zei de dief en ze hadden ze hem op de rug gebonden.

dieje, aanw. vnw., 1. die, 2. man. Voor een mannelijk enkelvoud is het woord gebruikelijk: *De wèlke wilde, d'n dezen of d'n dieje?*

Welke wil je, deze of die? 2. *D'n dieje van heur is toch zónnen arige*. Die man van haar is toch zo'n vreemde vogel. (>de)

die-kom-sa, vervorming van Fr. *si comme ça*, vooral gebruikt om grote omvang aan te geven: *Ze*

han daor appel van die-kom-sa!
Ze hadden daar zulke grote appels! Verdwenen.

Dieles, eigennaam, afgeleid van Egidius. Volgens Wim van Gompel (in KVDK, 1982) is de naam ontstaan uit Gillis (uitgesproken als dzjillis). Varianten *Dielis* en *Dillus* komen voor. (>Gilles)

Dien, eigennaam, afgeleid van Gijsberdina, Geerdina, Alberdina, Bernardina of Arendina. Varianten: *Dieneke*, *Dientje*, *Dina*, *Diny*. De oudere uitspraak luidt *Diejn*.

diene, ww., dienen.

Mitter twèilef ha ze al (d'n boer) mòtte gòn diene. Met haar twaalf jaar had ze al bij de boer moeten gaan dienen, hetgeen inhield dat ze als werkkraft voor een heel jaar werd uitbesteed tegen kost en inwoning en een schamele huurpenning. Zei-spreuk: *Ons durskes gòn nie diene, zin 't wefke, de knècht dugt nie of d'n bòs dugt nie of gin van bèije*. Onze meisjes gaan niet dienen, zei het vrouwtje, de knecht deugt niet of de baas deugt niet of geen van tweeën. De oudere uitspraak is *diejne*.

Diest, eigennaam van het binnenriviertje van Den Bosch, *Dieze*. *De Diest is nie mer zó smerrig ès*

ze geweest is. De Dieze is niet meer zo smerig als ze geweest is. Vroeger zei men wel: 't Stonk 'r nor de Diest als men het riool bedoelde.

dig, zn. m., deeg.

Uitdr. *De mik kan bee:ter nor d'n oven ès nor d'n dig smake*. Het (witte-)brood kan beter naar de oven dan naar het deeg smaken; het is beter dat het brood te hard gebakken is dan dat het ongaar is.

dijsel, zn. m., distel.

Tèrrefbééne in de polder waar kaoi wèrrek; 't waar daor klaor dijsele. Tarwe binden in de polder was een zwaar karwei; het was daar een en al distel. Uitdr. *Dijsele en dörres doen zeer, mar kaoi tonge nog meer*. Distels en doorns doen zeer, maar kwaaitongen nog meer; Roddelpraat is heel kwalijk.

dik, 1. bn., dik en 2. bw. vaak, dikwijls. 1. Zegsw. *Ze is vort zó dik ès 'n ton*. Ze is intussen zo dik als een ton. *Hij is zó dik dègge'm rolle kunt*. Hij is zo dik dat je hem rollen kunt. *Hoe hadde't gehad wille hebbe; dun, dik of dur 'n duukske?* Hoe had je het graag gehad; dun, dik of door een doekje? Gezegd tegen iemand die doorgaans veel noten op zijn zang

heeft. 't Is wir dikke mik. Alles is naar wens. Ook gezegd als: *Klaoren blom èn dikke mik!* De overteffende trap *dikste* komt voor in de uitdr. *Gij d'n dikste*. Jij krijgt gelijk (hoewel ik het amper geloof), gezegd na een woordenwisseling. (> dun) 2. *Kaorze heb ik èiges nog dik gedaon*. Karnen heb ik zelf nog vaak gedaan. *Ge mòt dè nie te dik doen*. Je moet dat niet te vaak doen.

dikker, 1. dikker, 2. vaker.

1. *Gij bent wèl 's dikker geweest*. 2. *Ik heb aow dikker gezien*. Ik heb jou vaker gezien. (Reactie: *Ja, ik ben veul afgevallen*.) *Hij kùmt hier wèl dikker*. Hij komt hier wel vaker. Er is ook een dubbele vergrotende trap *dikkerder* voor vaker en dikker.

dikkont, zn. v., groot achterwerk, dik persoon, dikzak. *Zó'n dikkont kan nie in dè stuleke*. Zo'n groot achterwerk kan niet in dat stoeltje. *Mòtte daor 's kééke, wè'n dikkont!* Moet je daar eens kijken, wat een dikzak.

dikoor, zn., de bof.

Ons jungske duu wè sànnieje umdèttie laast van dikoor hé. Ons zoontje is zeurderig omdat hij last van de bof heeft.

dikstarter, zn. m., borrelglaasje

met massieve voet. *Vruger in de stil kruugskes kostte unnen dikstarter mar 'n dubbeltje.* Vroeger in de stille (=klandestiene) kroegjes kostte een borreltje maar een dubbeltje

dikstented, bw., meestal.

In de zomerdag zate zèllie dikstented baoten op de bank. In de zomer zaten zij meestal buiten op de bank.

dikzat, bw. vaak genoeg, dikwijls. *Ik heb nog dikzat mi de maneezje zien dorse.* Ik heb nog vaak genoeg met de manege zien dorsen. *Die kùmt hier nog dikzat.* Die komt hier nog vaak.

dil, zn. v., deel, boel.

Hij hitter 'n hil dil. Hij heeft veel geld. *Ik zaag 'n hil dil bil.* Ik zag veel blote bovenbenen. (>del)

ding, 1. zn. o., ding, kindje, 2. zn. mv., dingen. 1. *Wè's dè vur 'n arig ding?* Wat is dat voor een vreemd ding? *Wè'n skòn klèin ding.* Wat een mooi klein kindje! 2. Zei-spreuk: *Alle ding mi vriendskap, zin Goffert èn ie hòlde bé hullie nee:ve de èijer 'weg.* Alle dingen met vriendschap, zei Govert en hij stal de eieren bij zijn bureu.

dinge, zn. mv., kleren.

Moer, wor hedde men dinge nergeleed? Moeder, waar heb je

mijn kleren neergelegd? Zèi-spreuk: *D'n ònhaauwer wint, zin d'n doo:kus en ie din nor bed mi al z'n dinge òn.* De aanhouder wint zei Dokus en hij ging naar bed met al zijn kleren aan.

dinger, zn. mv., dingen, spullen, prullaria, ongemakken. *Wè hittie toch unnen hoo:p dinger vur die moo:ters.* Wat heeft hij toch een hoop spullen voor die motors! *In d'n hèrd stonneammel van die dinger in de weeg.* In de huiskamer stonden veel prullaria in de weg. *Dè zen van die dinger die ge nie teveul tege mòt komme.* Dat zijn van die ongemakken, die je niet te vaak moet tegenkomen. Utdr. *Mi driej dinger zitte in haus verlee:ge: roo:k, 'n kaoui wijf èn ree:gen.* Met drie dingen zit je in huis verlegen: rook, een slechte vrouw en regen.

dingeske, zn. o., dingetje.

Wèffer 'n dingeske is dè? Wat voor een dingetje is dat? *Wè is dè vur 'n arig dingeske?* Wat is dat voor een eigenaardig dingetje? Spottend zei men vroeger wel *zó'n dingeske mi nat 'rtusse* tegen een rumboon.

dings, zn. spullen, etenswaar.

Mi zó'n skòn vèrke haddè nò de slacht vur 'n por mònd dings zat.

Met zo'n prachtig varken had je na de slacht voor een paar maanden etenswaar genoeg. Verdwij-nend.

dingzighèd, zn. v., gedoe, eten. *Ja, 't is 'n hil dingzighèd.* Het is een heel gedoe. *'t Kuuske ha z'n dingzighèd gehad.* Het kalfje had zijn voer gehad.

dint, samentrekking van 'deed het'. *Ik vroeg 't èn hij dint.* Ik vroeg het en hij deed het. *Gé dint nètjes:* Jij deed het netjes.

dirigènt, zn. m., dirigent. *Zei-spreuk: Ik heur d'r hier wèl vier, zin d'n dirigènt, die d're kop nie ope doen.* Ik hoor er hier wel vier, zei de dirigent, die hun mond niet open doen.

dist, bw., deze kant op, hierheen. *D'r kùmt iemes dist.* Er komt iemand deze kant op. *Gif dè ding 's efkes dist.* Geef dat ding eens even aan. *Kom 's 'n ènje dist, ik verstò oe: nie.* Kom eens een beetje deze kant op, ik versta je niet. In plaats van *kom 's dist* zegt men ook *kom 's dist op* en *kom 's dist op in* voor 'kom eens deze kant uit'. Als grap vernederland-ste men het gegeven wel tot: 'Kom jij eens even deest'. *Dist* is het tegenovergestelde van *giens*: *Ze kwamen uurst dist op en toen*

gonge ze giens op. Eerst kwamen ze deze kant uit en toen gingen ze de andere kant op. (Zeer zelden hoort men nog de oude vorm *hèirs op* voor dezelfde betekenis als *dist op*.)

dizzemberree:gen, zn. m., decemberregen. Spreuk: *Dizzemberree:gen brengt ginne zee:ge.* Decemberregen brengt geen zegen.

dobbel, bn., dubbel. *Hij ha zóvvel op dèttie alles vort dobbel zaag.* Hij had zoveel gedronken dat hij alles voortaan dubbel zag. (>dùbbel)

docht, o.v.t., dacht. *Zegt een kind ter verdediging van zijn fout: 'Ik docht toch...'*, dan kan daarop spottend gereageerd worden met: *'Gij docht..., oew dochters zen nog zó klèin!'*

dóddoender, zn. m., dooddoener, afjacht. *Vur de vraoge van klèin jong han ze vruger veul dóddoenders.* Voor de vragen van kleine kinderen hadden ze vroeger veel dood-doeners. Uit onze jeugd herin-neren we ons menig plaag-antwoord dat eigenlijk geen antwoord was. Over dit gegeven heeft Cornelis Verhoeven een zeer lezenswaardig essay geschreven: *De Duivelsvraag; een pleidooi voor*

beschouwelijkheid. Vragen staat vrij stond niet in het blazen onzer voorouders; zij hadden tal van varian-ten in afjacht, waarbij *van veul vraoge kregde 'ne krulstart* bij ons vaak de afrondende slotzin was. Het lijkt ons dat de krulstaart naar het vraagteken of de duivelsstaart moet verwijzen en als zodanig heeft de zin wel iets humoristisch in zich. Anderzijds is afjacht zelden humoristisch bedoeld blijkens de definitie van Van Dale: afjacht, ruwe behandeling met onheuse taal, nors of bits antwoorden waardoor men iemand als het ware van zich afjaagt; iemand een afjacht geven, hem afsnauwen; (in 't bijz.) antwoord waardoor men een lastige vrager met een kluitje in het riet stuurt: "Wat eten we vandaag?" "Hoepelstokken met groene zeep". (Het WNT geeft met zeepsop).

Wat kon er allemaal volgen op de eenvoudige kindervragen? Laten we beginnen met de vraag: *'Hoe laot is 't?'*

Ketier over d'n bult, 't hi krèk gespuld! of *Kwart over 't hennegat, ted um d'n haon te mèlke!* of *Nèt zó laot ès giestere um*

dezen ted! of *Zó laot ès de klok wéést!* of *Unne goeien ted um lötter te worre!* of *Kwart over de gèitekoi, 't hi krèk gekeuteld!* of *Kwart vur 't gat ès gé d'r oew haand veur haauw.*

In Herinneringen aan mijn moedertaal stelt Cornelis Verhoeven dat kinderen op een gegeven moment ophouden met vragen uit moedeloosheid en je zou er inderdaad het bijltje bij neergooien wanneer je telkens moest ervaren dat je vraag bijna nooit rechtstreeks of serieus beantwoord werd. 'Op elke vraag moest een antwoord zijn, maar dat moest zo geformuleerd worden dat de lust tot verder vragen verging', zo schrijft Verhoeven. Men kon het, getuige een voorbeeld bij De Bont (DVK), zeer onbarmhartig verwoorden: *'ge bent te jonk um alles te weiten en te aud um in ew broek te scheite'*. Onder alle vragen waren volgens Verhoeven die naar het 'waarom' blijkbaar het zwaarst belast. Ook in Udenhout gaf men steevast het antwoord *dörrum, al dörrum* of *'umdè unne wörrum ginne pier is.'* Bij De Bont was dat: *'um de krum (kruim) dä ge de korst nie bete kant!'* en Elemans in

(WWVDB): *Wörrem? Al dörrem, umdè ene wörm génne pier is!* In onze Meerij zei men vooral: *Worrum? Um d'n Bosch um, umdè de Graafte wijd is.* (Waarom? Om Den Bosch om, omdat Grave te ver is.) Op de plaagrepliek *umdürum* kon het verweer volgen: *Dürum... dürum is gin reje, ègge van de trappe valt zedde zoo: beneje!* De vraag *Wór is ie?* kon 'beantwoord' worden met: *In z'n vèl èssie nie gestrupt is of die sti in de hèij te türve of die hengt over de heg te dreu:ge of die is mi de meziek mee of die is nor de Maos um z'n voewte te waasse of die is prijspisse in Tilbùrg.* Op *Wór is 't?* kon volgen: *Op de zulder aachter de put of in m'ne skolk, die hengt aachter de deur van de koekoeksklok of aachter de put in 't nèijmèndje of aachter de skaauw baote de worstendrùp.* Op de vraag *hoe oud zedde gé?* bestonden de nietszeggende antwoorden: *Ik zé zó oud ès 't hülleke van m'n gat èn dè stinkt van auwerdom of Ik zé zó oud ès m'n haand, mar nie ès m'n taand, m'n neus èn m'n órre zen op dezèllef-den dag geborre. (>oud) Wè zedde òn 't doen? lokte de*

volgende respons uit: *Ik maak unne klink op 'n gèitekoi of ik maak 'n vrelleke vur aow eu:gs-kes of ik maak unnen hengsel vur de gèitestart of ik zé de gèit òn 't huje (mar ze wil nie vort).* (Voor de repliek op de vraag *wè gòdde gé doen?* zie verderop.) *Wórhene?* kon ook aanleiding geven tot: *Nor Jan Dene* en op *Wè doen?* kon volgen: *Viskes vange um aow op te hange.* De vraag *Wór gòdde gij hene?* kon ook beantwoord worden met: *Nor Boekelmèrt um gèite te koo:pe of tebak haole bé de Drumknaauwers (van Gimmert) of sèp haole bij Van Beek Skèllekes (in D'n Bosch) of nor 't virke onder de hen d're start of m'n neus aachternao, m'n gat zal wèl naokomme of m'n neus aachternao dan kan m'n kont nie verdole of m'n neus aachternao èn de rèst mòt mar zien wórtie blef of m'n neus aachternao, m'n gat zal wèl volge of nor Bommelskonte, drie uurre bove de hel of nor Bommelskonte, pèirdemoppe rape of nor Oss um de stier te mèlke of nor 't Bèls op spinnejacht of nor Siberië, ijsco's plukke of nor Soerabaja glufkes in de koffiebònne make of wijd 'weg, gaauw trug.*

Nor wie? vroeg om: Nor Jan de Gatspie, dan witte nog nie wie of nor hummeze, 'n bruur van Tummeze of nor d'n duvel, kééken of ie gejongd hi of nor Nèl Bèl Brobelskeet, opgevaauwen èn in de kaast geleed.

Wie is dè? kon oproepen tot: Dè's familie van de Hee:lse brug èn die mòt wir oo:m zegge tege de Sint Jan. Als variant werd gezegd: Die is familie van de Hezikse brug en die mòt wir oo:m zegge tege de Sint Jan.

Wè gòdde gij doen? werd meestal gevolgd door poepen in unnen aauwe skoewn mar kon ook de aanleiding zijn voor de volgende dòddoenders: D'n aap vlooie..., ègge meegòt, dan meugde gé sènte skooie of d'n aap vlooie èn ègge meegòt, dan meugde gé de start vaasthaauwe, of ègge meegòt, meugde gé de zak opehaauwe of de zon útstee:ke um ze te verzette of leer haole vur nééj katteskoewn of 'n klink make vur 'n gèitekoi of fietsen op 't plat dak of flodderbònneskel verkoo:pe of sokke nummere op nummer honderd of de zoerkólle út de waors haole.

Wanneer men antwoordde met ès ge 't raoit kregde gé de helft

bedoelde men dat men naar het toilet ging.

Wè? vroeg om: Wè? D'n boer zi 'wè mòtte?' of Wè? ..ès d'n hondsket, dan velt 'r wè of Wè!..., dè zi 'nen boer tege z'n vèrke! of Wè?..., of ge worst lust, nou lèkker! of Wè? Dè's unne vèrkesvloek, die mòtte bé d'n beer gòn biechte!

Wè zit daor in? gaf de plaagantwoorden: 'n Skeet op 'n plènkske of unne nietnol. Het vraagwoord wèll'k? kreeg als afjacht het nietszeggende 'dèll'k.

De reactie op Lòt 's zien? was meestal: 't Kan nie zien, 't hi gin eu:gskes. En Wanneer kréég ik dè? werd beantwoord met: Zó gaauw de maon drie tote hi of zó gaauw Pòssen èn Pinkstere op innen dag valle of mi pielepòsse of kietelpinkstere of mi Sint Juttemes of in mèij over zeuve zommers.

Op de vraag: Wè ee:te we? kwamen de meest onwaarschijnlijke gerechten ter tafel: 'n Burd wòssem mi 'n haone-èij of flodderbònne mi unnen haoneknie of frikandèlle mi hangòrre of gebakke leersporte mi pikkerdraod of gebraoje hoepelstokke mi gestoofde stadsgezichte of gebakke

vliegekuntjes mi bukemburrie-bréj of gèitevlis mi nijskierrige hundjes of gestampt glas mi kopspijkerkes of gort mi lampenollie èn wè ge wijers op oew burd kregt of husse mi flusse mi vraogstart 'rtusse of husse mi flusse mi oew neus d'rtusse (daarbij kneep men de vrager in de neus) of husse mi tusse, mi lang starte of husse mi pindrolle of hangòrre, hopstrüif mi krinte èn kermiskarse of heringbiest mi maozestèrtjes èn ribkes van de gèitenbok of hennenbiest mi katteremème of hots-kots mi spiets of koeieùir mi gèitesaus of katterkeutelkes mi eek of maozemèmkes mi kaboutervuutjes of spring dur d'n hèrd ègge'm kréége kunt of spring dur d'n hèrd mi buikpéén of spring over d'n hèrd, dan hoeve we gin skòttele te waasse of stront mi striepkes (èn ònge-rege riepkes) of stront mi kietelkeikes of 't lèkkerste 't leste of wè de pot skaft!

Op de kinderklacht *Ik heb dorst*, werd meestal gereageerd met: *Hedde dorst, dan gò nor Hèintje Worst die hi 'n hundje dè piest oe vur twee sènte in oew mundje.* Ook bij het beantwoorden van de vraag *Hedde goewd geëe:te?*

moest men op de hoede zijn. Op 'Ja' volgde: *Dan kunde lappe skijte!* De vraag *Witte gij de weg nor D'n Bosch?* had bij 'ja' eenzelfde soort hinderlaag: *Dan hedde veul kal-lek nõddig!*

dódgraver, zn. m., doodgraver. *Nòvvenant ik zóvvel vollek onder me heb, verdien ik mar wènnig, zin Kriesje d'n dódgraver.*

Navenant ik zoveel volk onder me heb, verdien ik maar weinig, zei Chrisje de doodgraver.

(>Kriest)

dódzonde, zn. v., doodzonde. Uitr. *Honderdduzend dódzondes èn nie biechte.*

Honderdduizend doodzonden en niet biechten; werd gezegd om te onderstrepen dat men de waarheid sprak.

doeget, o.t.t. eerste pers. enkv. *Ik doeget.* Ik doe het. (>duget)

doen, ww., doen, gaan, enz. *Doen-din-gedaon/gedòn. Ik doe, gé doet, hij duu, wèllie doen, gèllie doet, zèllie doen. Hoe doede dè? Hoe doe je dat? In de verleden tijd wordt dat: Ik din, gij dint, hij din, wèllie dinne, gèllie dint en zèllie dinne. Ik doeget en hij duget* krijgen een -g- als hiaatvulling tussen de twee opeenvolgende klinkers. *Dutie 't?* bete-

kent: Doet hij het? *Duu de die dè dik?* Doet zij dat vaak? *Doen dutie eigelek niks*: Hij doet eigenlijk niets voor de kost. *Ik doe 's op haus op òn*. Ik ga maar 'ns naar huis. *Wór doede gij op af?* Waar ga jij heen? *Oo, doede'r nog 's út?* O, ga je (er) nog 'ns (op) uit? *Wór zumme 's op afdoen?* Waar zullen we 'ns naar toe gaan? *Witte wie daor krèk hene din?* Weet je wie daar net passeerde? *'t Veugelke din nie van z'n nesje af*. Het vogeltje ging niet van zijn nestje. *Bé 'nen boer hedde noit gedaon*. Bij een boer ben je nooit klaar. *Hij veegde z'n gat vurtie gedaon ha*. Hij veegde zijn gat voor hij klaar was = voor hij zijn behoefte gedaan had. *Ik heb gedaon*. Ik heb gedaan = ik heb genoeg gegeten. *Hij din d'r niks op út wè d'n dokter ha gezeed*. Het trok er zich niets van aan wat de dokter gezegd had. *Hij moes de koei nog doen*. Hij moest de koeien nog verzorgen. *'t Pèrd din d'r geduriges út*. Het paard ging er telkens vandoor. *Hij duter niks òn* (Hij doet er niets aan) kan onder meer betekenen dat men als gelovige niet praktizeert. Doen wordt in het dialect vaak gebruikt als hulpwerkwoord.

Daor doen ze alted kaartspeule. Daar spelen ze altijd kaart. *We dinne toenderted nog hard werke*. We werkten destijds nog hard. *We dinnen ons èige waasse op de geut*. We wasten ons in de spoelkeuken. *We dinne skòtse op de Karreput*. We schaatsten op de Karreput. *Doede gij dè efkes vaasthaauwe?* Hou jij dat even voor mij vast? *We doen vandaag èipel rape*. We rapen vandaag de aardappelen. Vaak klinkt het wel wat kinderlijk: *Doe mar mooi speule*. Ga maar mooi spelen. *Doe's goewd ee:te, dan worde groot:t*. Eet eens goed, dan word je groot. *Gij doet alt plaoge!* Jij moet altijd plagen. *Doede mee hëve?* Wil je me helpen bij het werk in de tuin? Zegsw. *Hij ha al gedaon vur de aander d'r boks umblig han*. Hij had al gedaan voor de anderen hun broek omlaag hadden; gezegd van iemand die zeer snel te werk gaat. Oudere uitspraak *doewn-dien-gedoo:n*. **doerak**, zn.m., deugnietje, kleine wildebras. Vooral gebruikelijk voor een levenslustig kind dat graag katekwaad uithaalt en zeker niet, zoals bij Van Dale, gebruikt voor een laaghartig

persoon. *Komde gij 's hier, klèinen doerak!* Kom jij eens hier, kleine deugniet.

doesje, zn. o., ouderwets woord voor hond, maar vooral troetelwoord voor kleine kinderen of beesten. *Kom mar, lèkker doesje!* kan men zeggen wanneer men een babietje uit bad neemt. *Doede gij 't doesje mar mooi èije.* Aai jij het hondje maar eens.

doetele, ww., rommelen = geluid maken met de rommelpot. (>doetelpot) *Mi de vastelaovend gonge we alted doetele.* Op vastenavond gingen we altijd zingend rond met de rommelpot.

doetelpot, zn. m., rommelpot. Een met varkensblaas bespannen blik of weckfles of pot waarin in het midden een rietje bevestigd was. Door de hand te bevochtigen (met speeksel) gaf het stroef heen en weer bewegen over het rietje een varkensachtig knorgeluid. Wij zongen daarbij: *Jan 'tis vastelaovend, we komme nie thaus vur taovend, taovend in de maoneschijn ès vòdder en moeier nor bed toe zijn, dan danse we op ons klompe, zimpe, zampe, zompe.* *We hebbe gezonge èn niks gehad, snééjt 'n stukske van 't vèrke z'n gat, koekebakkerééj,*

koekebakkerééj, gif me 'ne sènt dan gò'k vurbééj.

(>vastelaovend)

doffe, ww., doffen, erop slaan. *Hij begient alted mee te doffe èsse ze zenne zin nie doen.* Hij begint er altijd meteen op te slaan als ze zijn zin niet doen. Ook: *Hij mòt 'r mee opdoffe.* Verwant aan het Nederlandse opdoffer.

dokter, zn. m, dokter, arts. Zeispreuk: *'t Gi goewd, zin d'n dokter, andere poo:t d'r ok af.* Het gaat goed, zei de dokter, andere poot er ook af; gezegd wanneer de zaken slecht gaan.

dol, 1. zn. o., gedonder, moeite. 2. bn., dol. 1. *Wè kunde toch erres veul dol mi hebbe.* Wat kun je ergens toch veel gedonder mee hebben! *We hen de bist thaus, mar wè hen we daor 'n dol mi gehad!* We hebben de koe thuis, maar wat hebben we daar een moeite mee gehad! 2. Zegsw. *Ik zé zó dol ès 'n kùike.* Ik ben zo dol als een kuiken. Ook zegt men soms: *Ik zé zó dol ès 'n skruufke.* Ik ben zo dol als een schroefje.

dollighèd, zn. v., dolheid, duizeligheid. *Hij hi dik laast van dollighèd.* Hij heeft vaak last van duizelingen.

dommeneere, ww., domineren,

tekeergaan. *Onze pestoor kos zó van de prikstoewl dommeneere.* Onze pastoor kon zo tekeergaan vanaf de preekstoel.

dommenogtoew, basterdvloek. Verkorting van *verdommenog-òntoew*. Ook wel gezegd als *tommenogtoe*.

donder, zn. m., donder.

Weerspreuk: *Donder op unne kaolen dórrre, d'n hall've zómmer al verlorre*: Donder op een kale doorn, de halve zomer al verlorren. (>dórrre, duvel)

donderbaard, zn. m., huislook, daklook, (*sempervivum tectorum*). *Op 't afdèkske bove de deur groeide d'n donderbaard.* Op het afdakje boven de deur groeide het huislook. Ook wordt *donderkrüd* gezegd. Dit gewas heeft zijn naam waarschijnlijk te danken aan het volksgeloof dat deze plant bescherming biedt tegen onweer. Vroeger te zien op veel daken. (vgl. Fr. joubarbe des toits.)

dondere, ww., donderen.

Weerspreuk: *Ès 't dondert èn ree:gent is 't weer wèl gezee:-gend.* Als het dondert en regent is het weer wel gezegend; Als het tijdens onweer regent is er minder brandgevaar.

donkere, zn. m., het donker, de

duisternis. *Durskes, denkt 'r òn: vur d'n donkere thaus.* Meisjes, denk eraan, voor het donker thuis. *Ik zieget hier in d'n donkere nie mer.* Ik zie het hier in de duisternis niet meer. *De was mòt vur d'n donkere binne zen, anders sli de kaoi haand toew.* De was moet voor het donker binnen zijn, anders slaat de kwade hand toe; aldus het bijgeloof. (>haand)

dons, zn. m., dons.

Ge slòt 'r d'n dons út èn ge haauwt kaf over. Je slaat er de dons uit en je houdt kaf over; gezegd wanneer kinderen geslagen worden. In plaats van *d'n dons* zegt men ook *de pit*.

Dòonse Hoef, Duinse Hoef, eïgennaam van een zeer oude boerderij, gelegen onder Rosmalen in de hoek Oude Baan - Vliertwijksestraat.

doo:d, 1. zn. m., dood, 2. bn.

dood. *Ge kekt ès de doo:d van Iepere.* Je kijkt als de dood van Ieperen; gezegd van iemand die doodsbleek ziet. *Ik zal munnen doo:d wèl haole* kan iemand die net hersteld is ironisch zeggen. Er zijn nogal wat grappige spreuken waarin met de dood gespot wordt: *Ès ik zoo: toch moes stèrve.., ik zó't nie overleeve.* Als ik zo toch

moest sterven..., ik zou het niet overleven; gezegd van iemand die ongeneeslijk ziek is en een vreselijke lijdensweg doormaakt. *Ik gong nog liever doo:d ès dè'k zoo: moes stèrve*. Ik ging nog liever dood dan dat ik zo moest sterven; gezegd bij het zien van veel lijden. *Ik gò nog liever doo:d ès dè'k m'n èige in 't krimmetorium laot opstoke*. Ik ga nog liever dood dan dat ik me in het crematorium laat verbranden. Tegen iemand die men in geen eeuwen gezien heeft, zegt men wel: *Val doo:d, lee:fde gij ok nog!*

doo:ddoen, ww., ouderwets woord voor slachten. *Vandaag wor 't vèrke doo:dgedaon*. Vandaag wordt het varken geslacht. Verdwenen.

doo:dkietele, ww., doodkietelen. *Wè zal ze'm gaauw doo:dkietele*. Wat zal ze hem gauw doodkietelen; gezegd wanneer een jonge vrouw een rijke bejaarde echtgenoot trouwt.

dooi, 1. zn. m., dooi, 2. zn. mv., doden. . 1. Weerspreuk: *Kaauwen dooi, behaauwen dooi*. Koude dooi, behouden dooi; als het dooi terwyl het koud blijft, zal de dooi toch aanhouden.

2. Uitr. *Op de kerkhofligge de dooi èn liege de lee:vende*. Op het kerkhof liggen de doden en liegen de levenden; daar wordt veel schijnheiligheid bedreven.

dook, zn. m., sufferd.

Wè zedde toch unnen dook! Wat ben je toch een sufferd! (>Doo:kus)

Doo:kus, eigennaam, Dokus, afgeleid van Jodocus of Judocus. *Doo:kus* wordt, net als de namen *Hannus, Dòrrus* en *Driek* ook gebruikt voor sufferd. *Wè zedde toch unnen doo:kus*. Wat ben je toch een sufferd. Zeispreuken: *D'n ònhaauwer wint, zin d'n doo:kus èn ie din nor bed mi al z'n dingen òn*. De aanhouder wint, zei de sufferd en hij ging naar bed met al zijn kleren aan. *Afgeloo:pen ùt, zin (d'n) Doo:kus en 't rad liep ùt z'ne kreuge*. Afgelopen uit, zei Dokus en het wiel liep uit zijn kruiwagen. *Lòt de bezine mar opslaon, zin Doo:kus, ik tenk toch mar vur 'n tientje*. Laat de benzine maar opslaan, zei Dokus, ik tank toch maar voor een tientje. **doollèmpke**, zn. o., dwaallichtje. *Vruger geleu:fde ze nog veul in doollèmpkes èn stèltkarse*. Vroeger geloofde men nog vaak in dwaallichtjes en steltkaarsen. (>stèltkars)

doo:menie, zn. m., dominee.

Daor zal 'n bèkske op smake, zin d'n doo:menie èn hij ha krèk z'n wijf begrave. Daar zal een kopje koffie op smaken, zei de dominee en hij had zijn vrouw net begraven.

doo:pe, ww., dopen.

Zegsw. Ze kekt of ze mi hee:t wòtter gedópt is. Ze kijkt of ze met heet water gedoopt is; ze kijkt zeer ontsteld.

Door, vrouwennaam, Door, afgeleid van Theodora of Dorothee. In het Woordenboek van Voornamen van dr. J. van der Schaar wordt Door vermeld als mannennaam. Het zou vooral een Zuidnederlandse verkorting zijn van Isidoor, Polydoor of Theodoor (blz. 148). Wij kennen *Door* voor de Meierij alleen als vrouwennaam. Zeispreuk: *Maansvollek denkt dèsse ordelek zen, zin Door, umdèsse wete òn wie dèsse mòtte vraoge wór d'r skoewn stòn.* Mannen denken dat ze ordelijk zijn, zei Door, omdat ze weten aan wie ze moeten vragen waar hun schoenen staan.

Verkleind *Dórke* of *Doortje*.

(>Dòrre)

doo:s, zn. v., doos, sullige vrouw.

Dè is zó'n dutselèchtige doo:s; die vergee:t 't gelijk. Dat is zo'n

sullige vrouw; die vergeet alles.

Ook in de verkleiningsvorm gebruikelijk: *Dè's zó'n deu:ske wór ge niks mi doen kunt.* Dat is zo'n suf vrouwtje waar je niets mee kunt doen. (>briefke)

doo:ve, zn. m., dove.

Zeispreuk: Oo, heur ik oe, zin d'n doo:ve èn ie vong 'r ee:n. O, hoor ik je, zei de dove en hij kreeg een klap.

dorde, rangtelw., derde.

Hij is d'n dorde-n-ùt de nest. Hij is de derde uit het nest. *Dorde* wordt steeds meer verdrongen door *dèrde*.

Dòrre, vrouwennaam, een vrijwel verdwenen oude vorm van Door. Vroeger kwam ook de naam *Dórremieke* nog voor.

dórre, zn. m., doorn, meidoorn, hagedoorn. Uitr. *Wie in de kroesele velt, wordt gestoke, mar wit nie alt van wèlken dórre.* Wie in de kruisbessenstruik valt, wordt gestoken, maar weet niet altijd van welke doorn; gezegd wanneer een wulps meisje in verwachting is en niet weet wie de vader is. *Op d'n hoek van d'n hof ston unnen dórre.* Op de hoek van de tuin stond een meidoorn. *Ge kunt òn d'n dórre al vruug zien dè't vurjaor wordt.* Je kunt

aan de meidoorn al vroeg zien dat het voorjaar wordt. Weerspreuk: *Ès 't dondert op unne kaolen dórre is d'n halve zommer al verlórre*. Als het dondert op een kale doorn is de halve zomer al verloren. (>dondere)

dórreheg, zn. v., doornhaag.

D'r sti 'n aauw dórreheg rond d'n hof. Er staat een oude doornhaag rond de tuin.

Dórrus, mannennaam, Dorus, meestal afgeleid van Theodorus. De naam *Dórrus* wordt ook gebruikt als aanduiding van een sukkel. *Wè zedde toch unnen dór-rus*. Wat ben je toch een sukkel. Verkleind *Dórruske*. (>Doo:kus)

dorse, ww., dorsen, afranselen. Het voltooid deelwoord is *gedorse*. *Jonge, wè wiere die jong daor toch gedorse!* Jongen, wat kregen de kinderen daar toch ransel! *D'n aauwe moes 'r alt mee op dorse*. De oude heer sloeg er altijd meteen op. Verdwijnd (vgl. opdoffe) Verdwijnd.

dósterbalke, ww., kniebanden, intomen. Eigenlijk een term van de boerderij. *Vurral skaow èn wild vee dinne ze dósterbalke*. Vooral schuw en wild vee kreeg kniebanden aan. *Ik zal diejen doerak 's dósterbalke*. Ik zal de

wildheid van die deugniet eens aan banden leggen. Verdwenen. (>kniebaande)

Dót, eigennaam, verkorte vorm van Dorothee. Verdwenen.

dozerik, zn. m., sufferd, gaperd. Ouderwetscher dan *Doo:kus*.

douwke, zn. o., duwtje.

In het volksrijmpje: *Onze Lieve Vrouwke, gift 'm nog 'n douwke*.

Dit werd als een soort schietgebedje gezegd wanneer de V-1's overvlogen in de laatste oorlogsjaren. Omwille van het rijm bleef het *douwke* terwijl het dialectwoord eigenlijk *daowke* zou moeten zijn.

draod, zn. m., draad.

Zegsw. Ze hebben onder d'n draod durgeftee:te. Ze hebben onder de draad doorgevreten; gezegd wanneer een paartje moest trouwen. Meervoud: *dreu:j*, verkleinwoord: *dreu:jke*. Oudere uitspraak *droo:d*. (>begien, bovelicht, gaos, kroo:n)

drats, zn. m., drab, koffiedik.

Dè heget gèld gekost, zin 't wefke tege de knècht èn ze gaaf hum d'n drats. Dat heeft het geld gekost, zei het vrouwtje tegen de knecht en ze gaf hem het koffiedik.

drééver, zn. m., 1. drijver = hulp bij de drijfjacht, 2. jong varken,

3. kaartterm. 1. *D'r ware drie jagers en zes dréévers in 't vèld.* Er waren drie jagers en zes drijvers in het veld. 2. *Zegsw. Ze hi haor ès van unne kaoien drééver.* Ze heeft haar als van een kwaaië drijver = jong varken; ze heeft heel stug, blond haar. 3. Bij het kaarten gebruikt men hetzelfde woord wel voor een troefje dat men op de voorhand uitspeelt om grotere te 'drijven' = op te jagen. *Hij spulde skuppe vééf üt ès drééver.* Hij speelde schoppen vijf uit als 'drijver'.

drèij, zn. m., 1. draai, bocht, 2. hagewinde. 1. *Daor zit unne gemee:nen drèij in dieje weg.* Daar zit een gevaarlijke bocht in die weg. *Hij kos d'n drèij nie haole.* Hij kon de bocht niet halen. *Zegsw. erres oewen drèij hebbe.* ergens je draai hebben = het ergens naar je zin hebben. *Oewen drèij nie kunne vééne* betekent dat je niet in je element bent. 2. *De heg zaat vol drèij.* De heg zat vol hagewinde. (>ummendrèij)

drèine, ww., dreinen, zeuren. *Die jong lege d'n hillen dag te drèine.* Die kinderen liggen de hele dag te zeuren.

drèk, 1. zn. m., drek, 2. bw.

direct, meteen. 1. *De èijer ware k'pot gegaon èn 't waar ee:n èn al drèk.* De eieren waren stuk gegaan en het was een en al drek. 2. *Zeg mar dè'k drèk kom.* Zeg maar dat ik direct kom. (>drèkke) **drèkhaon**, zn. m., drekhaan. *Zegsw. D'n drèkhaon krèijt, 't wordt ree:gen.* De drekhaan kraait, het wordt regen; voor de grap gezegd wanneer iemand een luide wind laat.

drèkke, bw. direct, zo meteen, dadelijk. *Hij zin dèttie drèkke kwaam.* Hij zei dat hij direct kwam. *Skèijt 'r nou af, drèkke geuget verkeerd.* Hou nu op, dadelijk gaat het fout. *Zedde klaor, want we gòn drèkke.* Ben je klaar, want we gaan zo meteen. *Drèkke* maakt steeds meer plaats voor *drèk*.

dreu:g, bn., droog.

Men zegt dat iets *zó dreu:g is ès 'n bee:n* of *zó dreu:g ès aasse* of *zó dreu:g ès de kont van Suntereklaos* of *zó dreu:g ès 'n krekelskont*. *Zegsw. Gij zet nog nie dreu:g achter oew órre.* Jij bent nog niet droog achter je oren; je bent nog maar een snotneus, vooral gezegd tegen iemand die zich voorlijk gedraagt. (>gedachte)

dreu:j, zn. mv., draden.

Uitdr. *Lang dreu:j, lùì neisters.*

Lange draden, luie naaisters.

(>begien)

driej, telw., drie.

Uitdr. *Driej dinger zen nie tege te haauwe: unnen boer mi 'n vaon, 'n meid op traowe èn 'n pond prùime.* Drie dingen zijn niet tegen te houden: een boer met een vaan, een meid die op trouwen staat en een pond pruimen. We horen steeds vaker *drie*.

Driek, mannennaam, afgeleid van Hen(d)ricus. Opvallend is weer dat *driek* ook sufferd kan betekenen. *Wè zedde toch unnen driek.* Wat ben je toch een sufferd! *Onze Jan is toch zónnen driek inne.* Onze Jan is toch zo'n gaperd. *Worrum zódde nor de kerk gaon, zin Driek de Góts, ge kunt 'r niks haole ès 'n snotneus en kaauw poo:te.* Waarom zou je naar de kerk gaan, zei Driek de Goots, je kunt er niets halen dan een snotneus en koude voeten. (vgl. Doo:kus, Dórrus, Hannus)

Driekske, eigennaam, verkleinvorm van Driek.

Zeispreuk: *Dè gi van 'n lèijen dèkske, zin Driekske d'n dekker èn ie viel van de ker-kentorre.* Dat gaat van een leien dakje, zei

Driekske de dekker en hij viel van de kerktoeren.

Driekunninge, zn. mv., Driekoningen. Weerspreuk: *Mi Driekunninge lenge de daag unnen haoneskree.* Met Driekoningen lengen de dagen een haneschree; een haneschree of hanetree, de stapwijdte van een haan, is een kleine afstand ter grootte van een handpalm. In Schijndel kende Arie van Roozendaal de variant: *Nò Driekunninge lenge de lèij unnen haoneskrèij.* Na Driekoningen lengen de dagen een haneschrei; hiermee zou de schaduw van de torenhaan op de leien van het kerkdak bedoeld zijn. De andere bekende weerspreuken *Driekunninge kunne harde koppe hebbe* en *Mi Driekunninge gòn de daag òn 't lenge en de naachte strenge* verwijzen naar het feit dat het na 6 januari vaak hard gaat winteren.

driekwart, zn. m., iemand die niet goed bij zijn hoofd is. *Daor han ze véul kéénder, mar de jongste waar mar zónnen driekwart.* Daar hadden ze veel kinderen, maar de jongste was niet helemaal goed bij zijn hoofd. **drieling**, zn. m., drieling, klein konijn. *Hij ha nog 'n por drie-*

linge zitte. Hij had nog een paar kleine konijntjes zitten.

Ouderwets.

dries, zn. m., huisweitje.

Aachter de boerderéj laag unnen dries. Achter de boerderij lag een huisweitje.

Verkleinwoord *drieske*.

drieterande, bn., drie soorten.

Hij ha drieterande reu:skes in zonnen hof. Hij had drie soorten roosjes in zijn tuin. (vgl. twitterande en alterande)

drietip, zn. m., geestelijkheid.

D'n drietip zit 'r wir tusse betekende dat de invloed van "t geestelijk" bij bepaalde transacties zeer merkbaar was. Verdwenen.

Drika, vrouwennaam, afgeleid van Hen(d)rica. *Ee:n van ons oudste nichjes hèt nog Drika.* Een van onze oudste nichtjes heet nog Drika. Ook deze naam wordt net als *Triejn* gebruikt om een suffig vrouwmens aan te duiden: *Wè is dè wefke toch 'n drika.* Wat is dat vrouwtje toch een suffig wezen. Zeispreuk: *Die griep van onze Jan kréég ik nie, zin Drika, ik heb van hum nog noit niks gehad.* Die griep van onze Jan krijg ik niet, zei Drika, ik heb van hem nog nooit iets gehad. (vgl. *Triejn*.)

drinke, ww., 1. drinken, 2. ook gebruikelijk als korte term voor koffie drinken. 1. *Ge mòt goewd drinke, ee:ten is ok duur.* Je moet goed drinken, eten is ook duur. 2. *Kom inteds, dan kunne we twim-mòl drinke.* Kom bijtijds, dan kunnen we tweemaal de koffie gebruiken. Ouderwets. (>koffie)

drinkeskaol, zn. m., drinkkuil.

D'n boer mòt in 't veurjaor d'n drinkeskaol ùtspaoje. De boer moet in het voorjaar de drinkkuil uitgraven. Voor de grap wordt *drinkeskaol* ook wel gebruikt voor de tapkast: *Mi de kerr'mis stonnen alt dezèlfde òn d'n drinkeskaol.* Met de kermis hingen áltijd dezelfde aan de tapkast.

drinkeskan, zn. v., drinkkan.

Èsse nor 't hoilaand gonge, nomme ze de drinkeskan mee. Als ze naar het hooiland gingen, namen ze de drinkkan mee.

droo:me, ww., dromen.

Tegen kinderen die men in bed stopt, zegt men wel: *Èn nou mar droo:me dègge laacht, dan zedde mèrge blééj.* En nu maar dromen dat je lacht, dan ben je morgen blij. Uitdr. *Droo:me zen bedrog, mar skette in bed, dan vende't 'smèires nog.* Dromen zijn bedrog, maar schijft je in bed,

DROP

dan vind je het 's morgens nog.

drop, zn. m., drop, druppel.

Uitdr. *De lesten drop is d'n*

bóterknop. De laatste druppel is de boterknop; de laatste druppel zou de beste zijn. (Men moet hierbij aan het handmelken denken.)

druk, bn., druk.

Zegsw. *Hij heget zó druk ès de bakstruifpan mi vastelaovend.*

Hij heeft het zo druk als de koekepan op vastenavond. *Hij heget zó druk ès vlooien op 'n apekont*. Hij heeft het zo druk als vlooien op een apekont. *Hij heget zó druk ès hondepótjes*. Hij heeft het zo druk als hondepootjes; heel druk, dus. (>boerrin)

drülle, ww., rollen.

Zunne knikker drülde nor 't külleke. Zijn knikker rolde naar het kuiltje. *Külleke drülle* is een knickerspel met een kuiltje. *Lètje drülle* was een oud spel waarbij men centen van een schuinstaande lat liet rollen. Soms wordt *drülle* ook gebruikt voor fietsen: *Kom, we drüllen 's op haus òn*. Kom, we fietsen eens op huis aan.

drülleke, zn. o., drolletje, troetelwoordje. *Wór is ons drülleke dan?* Waar is ons lieverdje dan?

drùppe, ww., druppen.

Zegsw. *Nie drùppe mar durpisse.*

DÜBBELTJESZUKER

Niet druppen maar doorpissen; gezegd tegen iemand die veel aarzelt, o.m. in zijn spreken. (>eu:gskes)

drùppel, zn. m., druppel.

Zegsw. *D'n dieje hi hier nog ginnen drùppel zwee:t verlorre*. Die heeft hier nog geen druppel zweet verloren; gezegd van iemand die niets uitvoert.

dùbbel, bn., dubbel.

Zegsw. *Ge mòt hum mi dùbbel léént váóre (èn de stang in de bakkes)*. Je moet hem met dubbel leidsel rijden en de stang in de bek; je moet hem stevig aanpakken. (Het beeld is ontleend aan het paardenbedrijf.) *Dè zaat 'r dùbbel èn dik in* betekent dat de uitkomst zeer voorspelbaar was. Men zegt ook *dùbbel èn dwèrs*. (De oudere uitspraak is *dobbel*.)

dùbbeltje, zn. o., dubbeltje.

Zegsw. *We zulle d'n diejen 's vur 'n dùbbeltje meegee:ve*. We zullen hem eens voor een dubbeltje meegeven; we zullen hem eens goed de les lezen/de waarheid zeggen/de mantel uitvegen.

dùbbeltjeszucker, zn. m., dubbeltjeszoeker, spottende benaming voor een oud, voorover gebogen persoon. *Toon is vort unnen dùbbeltjeszucker*.

Toon loopt voortaan zeer krom. **duget**, samentrekking van 'doet het'. *Hij duget nie*. Hij doet het niet. (vgl. doeget)

dùif, zn. v., duif.

De (post-)duif wordt als zeer trouw beschouwd, vandaar: *Zó traow ès 'n dùif*. Zo trouw als een duif.

dùim, zn. m., duim.

Zegsw. *Hij hi (haauwt) zonnen dùim wèl op de knip*. Hij heeft (houdt) zijn duim wel op de knip; hij past wel op zijn geld; hij is heel zuinig.

dun, bn., dun.

Uitdr. *Dun van leer, dik van smeer*. Gezegd van iemand die goed eet, maar weinig presteert. *Hoe hadde't gehad wille hebbe; dun, dik of dur 'n duukske?* Hoe had je het graag; dun, dik of door een doekje? Gezegd tegen iemand die veel noten op zijn zang heeft. Zegsw. *'t Liep 'm dun dur de boks*. Het liep hem dun door de broek; hij verging van de schrik. *Zó dun ès de liefde*, zei men wanneer de kleren tot op de draad versleten waren. Wanneer men diarree heeft, is men *òn d'n dunne*. Vergrotende trap: *dunder*.

dunnighèd, zn. v., dunnigheid, vloeibaar, licht voedsel. *Hij hi*

nog niks gehad ès 'n bietje dunnighèd. Hij heeft nog niets gehad dan een beetje vloeibaar eten.

Voorals mensen met maagklachten krijgen *dunnighèd* te eten.

Dungese kermis, Dungense kermis, werd gezegd wanneer men onverhoeds het ondergoed van vrouwvolk te zien kreeg. Vgl. *'t bliksemt, 't wirlicht*.

Verdwenen. (>lof)

dùppers, zn. mv., onvriendelijk woord voor vingers. *Gij mòt ok overal mi oew dùppers òn zitte*. Jij moet ook overal met je vingers aan zitten. Ook zegt men *sùppers* en *fikkers* in dezelfde situatie.

dur, 1. vz., 2. bw. door.

1. *Hij kos bekant nie dur de deur*. Hij kon bijna niet door de deur. *Hij boorde dwèrs dur de muur hene*. Hij boorde dwars door de muur heen. *Dur de bank genomme is 't nog nie zó slècht*.

Gemiddeld is het nog niet zo slecht. 2. *'t Is t'r dur*. Het is er door(heen) (vgl. deur 2.)

durkomme, ww., doorkomen, beter worden. *D'r is gevaor van durkomme*. Er is gevaar van doorkomen; spottend gezegd tegen een kleinzerige zieke.

(>wefke)

dùrrep, zn. o., dorp, centrum van

DURSKÉ

het dorp. *Zèllie wone midden in 't durrep.* Ze wonen midden in het dorp. *Ons moeder is krèk efkes nor 't durrep.* Onze moeder is net even naar het centrum. Uitr. *Zó èrrem ès unne pestoor van 'n weggewèijd durrep.* Zo arm als een pastoor van een weggewaaid dorp; straatarm. *'t Is 'n kaoidurrep wór ze mar inne kerr'mis op 'n jaor hebbe.* Het is een slecht dorp waar ze maar een kermis per jaar hebben; men moet zich regelmatig kunnen ontspannen. Ook *dùrp.*

durske, zn. o., meisje.

Ze hen daor nog 'n jong durske. Ze hebben daar nog een jong meisje. *Gij zet 'n goei durske.* Jij bent een goed meisje. *We meuge mekare nie mer zien van onze pap, zin 't durske, kom, doen we gaauw de lamp út.* We mogen elkaar niet meer zien van mijn vader, zei het meisje, kom, doen we gauw de lamp uit. Zegsw. *Hij ha 'n durske umgestoo:te.* Hij had een meisje zwanger gemaakt. *Durske* is een vervorming van *deerne*. Ouderwets.

durslaon, ww., doorslaan, uit de band springen. *Nò de leste mis viete ze d'r dik 'n por, mar oit sloewge ze dur èn dan zaat*

DUTSELÈCHTIG

moeier mi d'r soep te haauwe. Na de laatste mis gingen ze er een paar pakken, maar ooit liep het uit de hand en dan zat moeder met haar soep te houden. Ouder *dursloo:n.*

dutie, samentrekking van 'doet hij'. *Dutie mee?* Doet hij mee?

duts, zn. m., deuk, kneuzing.

Dè koffiepùtje is vort ee:n en al duts. Dat koffiepötje zit intussen vol deuken. *D'r zaat unnen duts in, zó groo:t ès 'n èij.* Er zat een deuk in, zo groot als een ei. *Die peer hi unnen duts.* Die peer is gekneusd. Tegenwoordig hoort men ook wel *buts*.

dutse, ww., kneuzen, beschadigen. *Kik út dè ge die appel nie dutst:* Kijk uit dat je die appels niet kneust.

dutsel, zn. v., suffige vrouw.

Drika is zó'n dutsel die 't gelijk vergit. Drika is zo'n suffe vrouw die alles vergeet. Verkleinwoord: *dutselke.* *Bèt is zó'n dutselke.* Bet is zo'n suffig vrouwtje.

dutsele, ww., dutselen, suffen.

Ze zit vort d'n hillen dag te dutsele. Zij zit voortaan de hele dag te suffen. Het kan een lichte vorm van dementie betekenen. Verwant aan *dutten*.

dutselèchtig, bn., suf, sullig.

Drika waar zó'n dutselèchtige doo:s. Drika was een zeer sullige vrouw.

dutselke, zn. o., suffig vrouwtje. (>dutsel)

duvel, zn. m., duivel.

Zegsw. en uitdr. *Bang zen ès d'n duvel vur 't kraus.* Bang zijn als de duivel voor het kruis. *Bé d'n duvel um wééjwötter gaon.* Bij de duivel om wijwater gaan; helemaal aan het verkeerde adres zijn. *Dè mag de duvel wete.* Dat mag de duivel weten; gezegd wanneer men iets helemaal niet weet. *Dè zó toch de duvel doen.* Dat zou toch de duivel doen; gezegd als iets onverwachts slecht gaat. *D'n duvel is alted onder ons um van hout vuur te make.* De duivel is altijd onder ons om van hout vuur te maken; men moet altijd waken voor de verleiding die naar duivel en hel voert. *D'n duvel sket alt op innen hoo:p.* De duivel schijnt altijd op dezelfde hoop; het geld komt altijd bij dezelfde personen terecht. *De die is üt de hel gekrope toen d'n duvel sliep.* Zij is uit de hel gekropen toen de duivel sliep; gezegd van een zeer kwaadaardig vrouwmens. *D'n duvel kùmt over 't koor de kerk binne.* De duivel komt over het koor de

kerk binnen; op het koor vindt men vaak gebrek aan eerbied. *D'r is gin godshuis zó klèin of d'n duvel baauwt 'r 'n kapèlleke.* Er is geen godshuis zo klein of de duivel bouwt er een kapelletje; tegenover de kerk vindt je altijd een kroeg. *D'r is nog ginnen duvel in de hel die zoo: hèt.* Er is nog geen duivel in de hel die zo heet; gezegd bij het horen van een zeer vreemde naam. *Ègge't over d'n duvel het, dan tree:jde'm op zonne start.* Als je het over de duivel hebt, dan trap je hem op de staart; gezegd wanneer iemand binnenkomt waar zojuist over gesproken is. *Erres de duvel over inhebbe.* Ergens de duivel over inhebben; de pest inhebben. *'t Gitter mi duvel èn geweld nor toew.* Het gaat er met duivel en geweld naar toe; het wordt met veel geweld gemaakt. *'t Gitter op ès d'n duvel op Girtjes.* Het gaat erop als de duivel op Geertje; het gaat er geweldig op. *God hebbe z'n ziel èn d'n duvel z'n klompe.* God hebbe zijn ziel en de duivel zijn klompen; gezegd wanneer men zich niets meer aan iemand gelegen wil laten liggen. *'t Is unne godsblok, mar d'n duvel slitter z'n houtjes op k'pot.* Het is

een godsblok, maar de duivel slaat er zijn houtjes op kapot; het is een goedgezak, maar niet heus. *Hij heget 'r op ès d'n duvel op unne kommies.* Hij heeft het erop als een duivel op een kommies. *Hij zit op unne sènt ès d'n duvel op 'n ziel.* Hij zit op een cent als de duivel op een ziel; hij is heel gierig. *Hij skippe:t mi God èn de duvel.* Hij schippert met God en de duivel; hij is niet te vertrouwen. *'t Is of t'r d'n duvel mi spult.* Het is of de duivel ermee speelt. *Kerr'mis in de hel, de duivels doen de ronde.* Kermis in de hel, de duivels doen de ronde; gezegd wanneer het regent, terwijl de zon schijnt. *Lustig gelee:fd èn zalig gestürve hi d'n duvel de mèrt goewd bedürve.* Lustig geleefd en zalig gestorven heeft de duivel de markt goed bedorven. *'t Is 'n hèllig vat, mar d'n duvel hitter de baand um gemakt.* Het is een heilig vat, maar de duivel heeft er de banden om gemaakt; gezegd van een schijnheilige. *'t Lekt wèl of d'n duvel d'r gejongd hi.* Het lijkt wel of de duivel er gejongd heeft; het is een grote rotzooi. *Tusse twèilef èn ee:n zen de duivels ter bee:n.* Tussen twaalf en een (om middernacht) zijn de

duivels ter been. *Twee: geloo:ven op ee:n kusse, daor slupt d'n duvel tusse.* Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel tussen; waarschuwing voor gemengde huwelijken. *Vur d'n duvel nie bang.* Voor de duivel niet bang. *Wie mi d'n duvel geskeept is mòt 'r mi over.* Wie met de duivel gescheept is moet ermee over; wanneer je het kwaad over jezelf afroept, moet je ermee verder. *Wór op meziek gedanst wordt, sli d'n duvel de maot.* Waar op muziek gedanst wordt, slaat de duivel de maat. *Zó èrrem dèsse d'n duvel nie heffe of drage kan.* Zo arm dat de duivel ze niet heffen of dragen kan; straatarm. Zeispreuken: *Daor spult d'n duvel toch mi, zin de joef, vier òsse èn nog ginnen troef.* Daar speelt de duivel toch mee, zei de joef (=dwaas), vier azen en nog geen troef. *De deugd in de mitte, zin d'n duvel èn ie liep tusse twee: kappesiene.* De deugd in het midden, zei de duivel en hij liep tussen twee kapucijnen. *De féén zen de men, zin d'n duvel èn ie ver-slikte z'n èige in Kaatje de Krint.* De fijnen zijn van mij, zei de duivel en hij verslikte zich in Kaatje de Krent. *Hard tege hard,*

zin d'n duvel èn ie din 'n skeet tege d'n donder. Hard tegen hard, zei de duivel en hij liet een scheet tegen de donder. *Sórt bé sórt, zin d'n duvel èn ie din d'n affekaot, de mülder èn de snééjer in inne zak.* Soort bij soort, zei de duivel en hij deed de advocaat, de molenaar en de kleermaker in één zak. *Veul geskree:k èn wènnig wol, zin d'n duvel èn ie skoor 'n verke.* Veel geschreeuw en weinig wol, zei de duivel en hij schoor een varken. Oudere uitspraak *duujvel.* (>biskop, féén, gèld, god)

duvelsvaojer, zn. m., boerenwormkruid. (>duvelsvaor)

duvelsvaor, zn., 'duivelsvaar', boerenwormkruid (chrysanthemum vulgare). *In de kaoien ted ware d'r minse die duvelsvaor in de péép rókte.* In de slechte tijd (crisisperiode) waren er mensen die boerenwormkruid in de pijp rookten. Ook *duvelsvaojer* en *rèinvaor* genoemd.

duvelskralle, zn. mv., 'duivelsbessen', een van de vele benamingen voor sporkehout, (rhamnus fragula). *D'r stonne duvelskralle òn de rand van de hèij.* Er stond sporkehout aan de rand van de hei. (>biejehout, èrrem-minsehout, hondshout, pègge- of pinne-

keshout, skoenlappershout) **duzend**, telw., duizend, heel veel. *D'r zate wèl duzend donderbee:sjes in die blom.* Er zaten wel duizend donderbeestjes in die bloem. *Hoeveul kéénder ware d'r? Wèl duzend!* Hoeveel kinderen waren er? Wel duizend! gezegd door een kind.

dwèrs, bn., dwars, onhandelbaar persoon. *Die verdomde jong zen dik zó dwèrs.* Die verdomde kinderen zijn dikwijls zo tegen-draads. (>dùbbel)

dwèrshout, zn. m., dwarshout, onhandelbaar persoon. *Wè zedde toch 'n lillek dwèrshout ee:n.* Wat ben je toch een lelijk dwarshout; wát ben je toch een dwarsligger.

E

èchel, zn. v., bloedzuiger.

Hij waar zó zat ès 'n èchel. Hij was stomdronken.

èchelkól, zn. v., waterweegbree, (*alisma natans* L.). *D'r ston veul èchelkól in de wiel.* Er stond veel waterweegbree in de wiel.

ècht, bn./bw., echt.

In de zegsw. *'t Waar ècht wòrrend waor.* Het was werkelijk de waarheid. (Over *wòrrend* schrijft Cornelis Verhoeven: 'Ik vermoed dat het, etymologisch gesproken, minder te maken had met 'waarheid' - het achtervoegsel -heid werd bij ons altijd 'hèt' - dan met het Middel-nederlandse 'warant' voor 'borg' of 'garant'. (HAMM, 42, > wòrrend)

eegt, zn. v., egge. (>eg)

eek, zn. m., azijn.

Zeispreuk: Dè's kaoien eek, zin wefke Fris èn ze pruuftde pèirdepis. Dat is slechte azijn, zei vrouwtje Fris en ze proefde paardepis. *Zó zoer ès eek.* Zo zuur als azijn. *Ze ha al mi d're zere voewt in d'n eek gezee:te, mar 't*

holp niks. Ze had al met haar pijnlijke voet in de azijn gezeten, maar het hielp niets. (Insecten-steken en -beten behandelde men met azijn.) (*Eek* is via Fr. ontleend aan Lat. acetum; Middelned. edic)

èèk, tw., uitroep van afkeer, vergelijkbaar met bah, soms ook gebruikt als zn. *Dè grèij, èèk, dè lus ik nie.* Dat spul, bah, dat lust ik niet. *D'r zit èèk òn.* Er zit viezigheid aan. Bij het kaartspel wordt dit ook wel gezegd wanneer een slag afgetroefd wordt.

éél, bn., ijl, leeg.

Niks in te brenge ès éél briefkes. (>briefke, kùrf)

éément, zn. m., eimaat, toemaat, tweede grassnede. *D'r ston al wir skònnen éément op 't hoilaand.*

Er stond al weer mooi fris gras op het hooiland. Uitdr. *Daor is d'n éément dur 't hoigras gewaasse.* Daar is de toemaat door het hooigras gegroeid; gezegd wanneer een jongere zoon of dochter ver voor zijn beurt (=veel eerder dan

de oudere kinderen) gaat trouwen. (>naowèij)

éémentkètje, zn. o., eimaatkatje, najaarskatje. (>aassekètje)

ee:n, telw., onbep. lidw., steunwoord, voorz., een. Uitr. *Ee:n vur ee:n, ès de boerre nor d'n himmel (>himmel)*. *Ee:n vur ee:n, ès de affekaote nor de hel (>affekaote, hel)*. 't *Is ammel ee:n tut mèm*. Het is allemaal hetzelfde; vervorming van Fr. *c'est tout de même* = alles eender. Soms hoort men ook 't *Is ee:n tiet mèm (>mèm)* *Ee:n* komt in het dialect ook veelvuldig voor als steunwoord voor vrouwelijke zelfstandige naamwoorden: *Dè is me 'n skòn ee:n*. Dat is me ook een fraaie vrouw. (vgl. En. a beautiful one) Voor mannelijke begrippen wordt dit steunwoordje inne: 't *Is unne skònne inne*. De korte vorm 'n komt in ouder taalgebruik ook voor in de volgende en soortgelijke verbindingen: *wè'n lillek rèin 'n ding* (wat een vies ding), *zón jong 'n ding ee:n* (zo'n jong kind), 't *waar zón goei 'n wefke ee:n* (het was zo'n goed vrouwtje), *wè'n skòn 'n weer* (wat een prachtig weer), *wè'n lillek 'n zoer 'n weer* (wat een vies, guur weer), *zón mooi 'n*

bisje (zo'n mooi beestje), enz. Het lijkt erop dat hier sprake is van een herhaald lidwoord. Dit taalverschijnsel verdwijnt momenteel snel. Ook in tijdsbepalingen vinden we de korte vorm 'n: *Ik kom 'n zondeg*. Ik kom aanstaande zondag. 'n *Mòndeg weet ik 't*. Komende maandag weet ik het. Prof. A. Weijnen liet ons in dat verband weten dat hier sprake is van een oud voorzetsel met korte vocaal, dat men ook nog hoort in 'weg en vergelijkbaar is met de eerste klinker van het En. away.

eer, 1. zn. v., eer, 2. voegw., voordat. Uitr. *Dè's eer bewaord èn gèld gespaord*. Dat is eer bewaard en geld gespaard; gezegd wanneer genode gasten niet komen opdagen. Ter ere Gods. Pro deo. *In de buurt dinne ze mekare alted hèlepe ter ere Gods*. In de buurt hielp men elkaar zonder betaling. *Ès oew geit nou nie behaauwt, duget d'n bok strakke ter ere Gods*. Als je geit nu niet zwanger wordt, doet het de bok straks nogmaals zonder betaling; gezegd door de bokkenboer tegen wantrouwige klanten. *Van binne de eer, van buite de kleer*. Je moet je zo goed mogelijk presenteren. 2. 't *Waar*

gedaon, eer ik 'r waar. Het was gedaan, voordat ik er was.

Eerd, plaatsnaam Eerde.

Bènnard waar d'n denker van d'Eerd. Bernard (van Dam) was de denker van Eerde.

eest, zn. v., eest, bakoven.

Vruger han de boerre hier nog 'n eest um zèllef brood in te bakke: de bakeest. Vroeger hadden de boeren hier nog een eest om zelf brood in te bakken: de bakeest.

Ook werd *bakkist* gezegd.

ee:t, zn. m., maaltijd, eten, kost.

Iemes op d'n ee:t verzuke.

Iemand uitnodigen op de maaltijd. *'t Velt nie mee um 't ammel òn d'n ee:t te haauwe.* Het valt niet mee om voor heel het huis houden de kost te verdienen.

ee:te, 1. ww., eten, 2. zn. m.,

maaltijd. 1. *Ee:te-aat-geë:te. Ik ee:t, gij it, hij it, wèllie ee:te*, enz.

Spreuken: *It wè gaor is, drinkt wè klaor is.* Eet wat gaar is, drink wat klaar (=helder) is. *Ge kent iemes pas ègge d'r mi geë:te èn gevochte het.* Je kent iemand pas als je ermee gegeten en gevocht hebt. Zegsw. *Die it dèttie zwit èn werkt dèttie kaauw kreg.* Die eet dat hij zweet en werkt dat hij het koud krijgt; gezegd van een slechte knecht die men te duur

heeft aan de kost. *'Goewd geë:te?'* kon bij bevestigend antwoord worden gevolgd door de afjacht *'Dan kunde lappe skijte'*. Ook was het antwoord mogelijk: *'Nou èn offie, ik kan unne kromme nagel op m'nen buik rècht kloppe!'* 2. *Hij waar vur d'n ee:te binne.* Hij was voor het eten binnen.

ee:ve, zn. m., lichte haver.

(>ee:vent)

ee:venaf, bn. stuurs.

Ze kiek mar ee:venaf. Ze keek maar stuurs.

ee:venesse, zn. m., lijsterbes.

(>effenese)

ee:vent, zn. m., lichte haver die vroeger veel op slechte zandgrond verbouwd werd. *'t Is mar kaoien ee:vent dees jaor.* Het is dit jaar maar slechte evie.

Vervorming van 'avena'; ook werd wel *ee:ve* gezegd tegen dit ver-dwenen gewas.

Ee:vert, mannennaam, Evert.

Ee:vert wónde in Geffe.

effenese, zn. m., lijsterbes,

(*sorbus aucuparia*). *D'r ston nogal wè effenese tussen 't èikehout.* Er stond nogal wat lijsterbes tussen het eikenhout.

Ook *ee:venesse* en *haveresse* genoemd. (vgl. Du. Eberesche; in

oud-Duits vindt men After-
Esche. De boom lijkt door zijn
blad wel wat op een es, verschilt
echter sterk door zijn vruchten.)
èffer, zn. v., avegaar, grote boor,
enz. *De raaimaker werkte mi de
èffer*. De raaimaker werkte met de
avegaar. Er lijkt geen enkel ver-
band met het dialectwoord *knoei-
èffer*: *Wè zedde toch 'n verdimde
knoeièffer*. Wat ben je toch een
verdomde knoeier; gezegd tegen
iemand die opvallend veel morst.
Soms hoort men ook *èffer* voor
dezelfde betekenis als *èllever*.
Opvallend daarbij is dat het
woord dan mannelijk wordt:
Daor li vort unnen hillen èffer.
Daar ligt nu al een hele hoop.
èfferste, bn., achterste.
*Za'k 's op m'n èfferste been gòn
staon*. Zal ik eens opstaan; ge-
zegd als dreigement tegen een
lastig kind. *We hange hier alt òn
de èfferste mèm*. Wij komen hier
altijd als laatste aan de beurt.
Ouderwets, tegenwoordig wordt
meestal *aachterste* gezegd.
efkes, bw., even.
Waacht 's efkes. Wacht eens
even. Ook laat men de -f- wel
weg en zegt dan: *Waacht 's ekkes*.
*Bleift toch nog efkes, dan gòdde
strakke mar wè eer*. Blijf toch nog

even, dan ga je straks maar wat
eerder; gezegd om iemand in een
gezelschap te houden. Ouder is
ee:ventjes.
eg, zn. v., egge.
*Ès d'r geògst en geploegd waar,
dinne ze mi de eg over 't laand*.
Als er geoogst en geploegd was,
gingen ze met de egge over het
land. Uitdr. *Trekte gé de eg, dan
zal ik skudde*. Als jij het zware
werk doet, zal ik het lichte voor
mijn rekening nemen. Gezegd
tegen iemand die veel comman-
deert. Ouder is *eegt*.
ègge, samentrekking van *ès ge*,
als je. *Jonge, ègge me lèt zitte!*
Jongen, als je me in de steek laat;
dreigend gezegd. *Ik kom oe hao-
le, ègge dè mar wit*. Ik kom je
halen, als je dat maar weet. Ook
ès ge.
èij, zn. o., ei.
Hij kan z'n èij nie kwet. Hij kan
zijn ei niet kwijt. Voor de grap
zegt men wel: *Ik heb unnen hekel
òn pòsse umdè'k dan m'n èij nie
kwet kan*. Van iemand die slecht
gezien is, zegt men: *Die is zó
geviert ès 'n vaol èij*. Die is zo
geviert als een vuil ei.
Verkleinwoord *eike*. *Viet moeier
oit 'n eike, dan waar 't dùpke vur
de jong*. Nam moeder ooit een

eitje, dan was het dopje voor de kinderen. *Dè mènneke is zó'n èij.* Dat mannetje is zo'n ei; hij is zo'n flauw figuur. Voor de grap zegt men wel: *D'n haon li krom èijer.* De haan legt kromme eieren. (Èij wordt uitgesproken met een lang-gerekte klinker.) (>wéénèij)

èijer, zn. mv., eieren.

Zegsw. *D'r zen alt èijer onder geleed.* Er zijn altijd eieren onder gelegd; hij of zij is altijd verwend geworden. *Wè zódde gé groo:te èijer legge ès ge 'n gaanzekont had.* Wat zou jij grote eieren leggen als je een ganzekont had; wat zou jij veel doen (kopen) als je de mogelijkheden had; gezegd tegen iemand die zit te dagdromen. *Hij lupt op èijer.* Hij loopt op eieren, zeggen we als iemand heel behoedzaam loopt. *Gij komt mi de èijer nò de pòsse.* Jij komt met de eieren na Pasen; mosterd na de maaltijd. *Ge mòt nie bang zen vur ongelede èijer.* Je moet niet bang zijn voor ongelegde eieren; je moet geen problemen maken waar die (nog) niet aan de orde zijn. *'n Eij mi 'n tod 'r um.* Een ei met een doekje erom; gezegd van een halfzacht persoon. *'t Zulle jong of vaol èijer worre.* Het zullen jonge of vuile eieren

worden; gezegd van een meisje dat de vrije liefde praktiseert. Zeispreuk: *Ik hé'r alt èijer onder geleed, zin Mina, mar hij makte d'r struif af.* Ik heb er altijd eieren onder gelegd, zei Mina, maar hij maakte er struif van; ik heb hem/haar altijd verwend, maar het was er niet aan besteed. (>boer)

èijerkùrf, zn. m., eierkorf.

Ze hi d'ren èijerkùrf umgeskud.

Ze heeft haar eierkorf omgeschud; ze heeft een kind gekregen. Ook *kùrf* in plaats van *èijerkùrf*. (>kaar)

èige, bn., eigen, deel van het wederk. vnw. Dees is èige grèij út de Mèierééj. Dit is eigen materiaal uit de Meierij. *Hij heget gruwelek mi z'n èige getroffe.* Hij heeft het erg met zichzelf getroffen; is verwaand. *Hij hi de huis òn z'n èige.* Hij heeft dat huis in zijn bezit; hij is de eigenaar. *Hij zit vort op z'n èige.* Hij woont voortaan helemaal alleen; alle kinderen zijn het huis uit. *Hij duu z'n èige.* Hij zorgt voor zichzelf. *Ze viel van d'r èige.* Ze ging van haar stokje. *Ge het oew èige nie gemakt.* Je hebt jezelf niet gemaakt; er zijn dingen in een mens die hij niet in de hand heeft. *'t Zand onder z'n nagels is nog nie*

van z'n èige. Het zand onder zijn nagels is nog niet van hemzelf; gezegd met minachting tegenover iemand die doet alsof hij rijk is. Spreuken: *Wie z'n èige bewaort, bewaort ginne rotten appel.* Wie zichzelf bewaart, bewaart geen rotte appel. *Vrimd wordt noit èige èn èige noit vrimd.* Vreemd wordt nooit eigen en eigen nooit vreemd; ondanks alles trekt fami-lie toch naar elkaar. Wim van Gompel schreef: 'In het Nederlands schijn je te moeten zeggen: ik vergis me. Maar wij zeggen gewoon 'ik vergis m'n eigen.' (KVDK, '83) Het wederkerend voornaamwoord 'me' is ook in het Meierijse dialect *m'n èige*. *Ik waas m'n èige; ge laacht oew èige k'pot; hij skeert z'n èige; ze bedocht d'r èige; we behèll'pe ons èige; gullie denkt òn oew èige; zèllie zùrge vur d'r èige. (>wefke)*

èiges, wederk. vnw., zelf. *Hij duget ammel èiges.* Hij doet het allemaal zelf. *Dè hisse èiges zoo: gezeed.* Dat heeft zij zelf zo gezegd. Zegsw. *Eiges wit ie nie dur wèll'ken ezel dèttie over de hallef deur gesketen is.* Gezegd van iemand van lage komaf met veel kaponses. (>vanèiges)

èigeste, bepalingaank. vnw., hetzelfde, dezelfde. *Dè's 't èigeste ès dees.* Dat is hetzelfde als dit.

eike, zn. o., eitje.

Zegsw. *Nog 'n eike in de moor hebbe:* Nog een eitje in de moor (=waterketel) hebben; nog iets in reserve hebben.

Èikelust, oude pachthoeve aan de Loofaert, Èikenlust. *Eikelust op de Lóffert hi 'n torrentje.* Eikenlust aan de Loofaert heeft een torentje.

èikelocht, zn. v., 'eikenlucht', strakke blauwe hemel. (>locht)

èikenhoute, bn., eikenhouten, zeer ouderwets. *Hij hi alt zónnen èikenhoute jas òn.* Hij heeft altijd zo'n gruwelijk ouderwetse (en lelijke) jas aan.

Èikembùrcht, landgoed onder Maliskamp, Eikenburg. *Onze vòdder is op d'n Èikembùrcht geborre.* Mijn vader is op Eikenburg geboren.

èind, zn. o., 1. eind(e), 2. stuk.

1. *Hij is mar arig òn z'n èind gekomme.* Hij is maar vreemd aan zijn einde gekomen. *'t Lupt op z'n èind.* Het loopt tegen het einde. Zegsw. *Iemes òn z'n èind brenge.* iemand aan zijn einde brengen; iemand verzorgen tot aan zijn dood. *Ze hen hulliejen oo:men*

Ee:vert òn z'n èind gebrocht èn nou hen ze zen hùske geürreve. Ze hebben hun oom Evert tot aan zijn dood verzorgd en nu hebben ze zijn huisje geërfd. *Ze wone 'n èind in de grond,* zeggen we van mensen die niet aan de verharde weg wonen. Voor hetzelfde zegt men: *Ze wone 'n èind de grond in.* Uitr. *òn 't èind van de heg snééjde alt nog wèl 'n stùkske.* Aan het einde van de heg snij je altijd nog wel een stokje; gezegd van een vrijgezel die op hoge leeftijd nog gaat trouwen. *Èind goewd, al goewd, zin Kaat Knillie èn ze kwaam de kerk in onder 't leste ivvangillie.* Eind goed, al goed, zei Kaat Kornelie en ze kwam de kerk in onder het laatste evangelie; gezegd tegen iemand die te laat komt. 2. *èind* betekent 'stuk' in *'n èind hout, 'n èind worst, 'n èind taauw* en het betekent 'stuks' in *hij ha mar 'n por èinde vee.* Hij had maar enkele stuks vee. *Wè'n lang èind* zeggen we van een lang persoon. (>èndje)

èinde, zn. o., einde.

In de zegsw. *Ge mòt èinde make.* Je moet je werkzaamheden afronden.

èipel, zn. m., aardappel, (*solanum tuberosum* L.) *Rooi Lekes zen*

goei zandèipel. Het ras 'rooi Lekes' zijn goede zandaardappelen. Uitr. *De stomste boerre hen de dikste èipel (>boerre).* *Die hòlt de nééj èipel nie.* Die haalt de nieuwe aardappelen niet; gezegd van iemand die gauw zal sterven. *Ge hoeft vur men van dè sórt gin zetèipel te bewaore.* Je hoeft voor mij van dat soort geen pootaardappelen te bewaren; gezegd van iemand waarop men niet erg gesteld is. *Ge kekt ès unnen hard geskelden èipel.* Je kijkt als een hard geschilde aardappel; je ziet er bleekjes uit. *Ge mòt unne klèinen èipel nie te hard skelle.* Je moet een kleine aardappel niet te hard schillen; je moet kinderen niet te hard aanpakken. *Gij zet ok mar unne Rósmöllesen èipel.* Je bent ook maar een Rosmalense aardappel; je hoeft niet zo'n hoge dunk van jezelf te hebben, want je komt ook maar van Rosmalen. (Rosmalen is te vervangen door elke andere plaatsnaam.) *Groo:t bal op klèin èipel.* Groot bal op kleine aardappelen; gezegd van mensen die boven hun stand leven. *Hoe lomper d'n boer, hoe gróttter de èipel.* Om goed te 'boeren' hoef je niet slim te zijn. *Ik mòt m'n èipel 's af gòn giete.* Ik

moet mijn aardappelen eens af gaan gieten; ik moet eens gaan plassen. *'t Is men nog ginne kaauwen èipel wèrd.* Het is mij nog geen koude aardappel waard; gezegd wanneer men van iets geen hoge pet op heeft. *Tusse de soep èn de èipel,* tussen de soep en de aardappelen, wordt gebruikt om aan te geven dat men iets in de gauwigheid, zonder veel zorg, heeft geproduceerd. *Wè zedde toch unnen èigegerèijden èipel.* Wat ben je toch een eigengereide aardappel; wat ben je toch een eigenwijs individu. *We han 't over blaow èipel èn blaow sok-ke.* We hadden het over blauwe aardappelen en blauwe sokken; gezegd wanneer men het in een gesprek over twee verschillende onderwerpen heeft, zonder dat aanvankelijk te merken. Er bestaat de afjacht: *'Mam, wor ik al groo:t?'* *'Ja, ègge erres op gòt staon, kunde al over unnen èipel heenkééke.* Ja, als je ergens op gaat staan, kun je al over een aardappel heen kijken. *B'ons mi al dè vollek, ware de èipel al út de pan vur d'n damp òn de zulder waar.* Bij ons met al dat volk waren de aardappelen al uit de pan voordat de damp aan de

zolder was; gezegd om aan te geven dat men vroeger in de grote gezinnen, piepers pikkend uit de pan, snel moest zijn bij het eten, want er werd gretig geschranst. *Zei-spreuken: Heuven is ok al 'n kunst, zin Has Hof èn z'n èipel verdreu:gde gelijk.* Tuinieren is ook al een kunst, zei Has Hof en zijn aardappelen verdroogden allemaal. (Has Hof zou men kunnen vergelijken met Hendrik-Jan de tuinman.) *B'ons op 't zand zen de èipel zó klèin, zin Knillus, d'r zit ginnins gin-r-mer in.* Bij ons op het zand zijn de aardappelen zo klein, zei Cornelis, er zit niet eens een -r- meer in. Op veel plaatsen in de omgeving van Den Bosch zegt men ook *èrpel* en dan gaat de laatste spreuk niet meer op. (>goei)
èipelfooi, zn. v., aardappelfooi, vroeger aardappeloogstfeest.
èipelkaol, zn. m., aardappelkuil. (>prins)
èipelkèlder, zn. m., aardappelkelder.
èipelskelmeske, zn. o., aardappelschilmesje. *Ons moen ha zó'n skèrrep èipelskelmeske.* Onze moeder had zo'n scherp aardappelschilmesje.
èipelvekansie, zn. m.,

aardappelvakantie. Oudere mensen (uit de eerste decennia van de twintigste eeuw) weten nog dat er school-verlof gegeven werd in verband met de aardappeloogst; het schijnt dat de huidige herfstvakantie voortkomt uit dat vroegere oogstverlof.

èird, zn. v., aarde, grond, kapitaal. Zegsw. *De die hi veul èird òn de kniejes*. Die vrouw heeft veel aarde aan de knieën; zij brengt veel kapitaal in bij het huwelijk; vooral gezegd van huwbare vrouwen.

è'k, samentrekkig van *ès ik*, als ik. *Gij waart d'n uurste, è'k de goewd heb*. Jij was de eerste, als ik dat juist heb. *Ik kom è'k kan*. Ik kom als ik kan.

èkker, zn.m., akker.

Hij hi d'n èkker in 't zaod. Behalve letterlijk 'hij heeft de akker in het zaad' kan het ook betekenen: 'zijn vrouw is in verwachting'.

ekkes, bw., even.

(>efkes)

èkket, samentrekking van *ès ik 't*, als ik het. *Ik doeget nie èkket nie kan*. Ik doe het niet als ik het niet kan. *Ik din 't ok, èkket kos*. Ik deed het ook, als ik het kon.

èksprès, bw. expres.

Hij duget gewoo:n èksprès. Hij

doet het gewoon met opzet. Ook wordt *vur sprès* en *sprès* gezegd. **ekster**, zn. v., ekster.

Uitdr. *Wè van eksters kùmt, dè huppelt gèir*. Wat van eksters komt, dat huppelt graag; kinderen aarden naar hun ouders. (>mèrt) **ekstersnest**, zn. m., eksternest. Uitdr. *'t Is hier bee:ter ès in unnen ekstersnest*. Het is hier beter dan in een eksternest; het is hier nog niet zo slecht (vooral gezegd bij slecht weer door iemand die van buiten komt.)

ekstersoo:g, zn. o., eksteroo. *Ge komt nèt zó hèndig òn skuld ès òn ekstersoo:ge*. Je komt net zo gemakkelijk aan schuld als aan eksterogen; schulden krijg je ongemerkt.

èl, zn. v., el, lengtemaat, 69 cm. *Vur unne j'pon hedde drie èl stof nòddig*. Voor een japon heb je drie el stof nodig. Zegsw. *Dè's goewd van inne cènt de èl*. Dat is volk van laag allooi.

elfde, rangtelw.

Spreuk: *Ès d'n elfde van d'n elfde velt, worre alle gèkke geteld*. Als de elfde van de elfde valt, worden alle gekken geteld; 11 november wordt het carnavalsseizoen geopend.

èllegoewd, zn. o., ellegoed,

manufacturen. *Daor han ze 'n winkelke in èllegoewd.* Daar hadden ze een winkeltje in ellewaar; daar werd de stof vaak nog met de elleboog afgemeten.

èll'ver, zn. m., 'armvol', omzetting van *èrr'vel*. *Hij ston daor mi unnen èll'ver grèij in z'n haand.* Hij stond daar met een armvol spullen in zijn handen. Het woord *èll'ver* is te vergelijken met *haffel* (= handvol) en *moffel* (mondvol). Voor de omzetting kan men *düll'per*, *kell'ver* en *ùll'ger* vergelijken. (>èffer)

èll'vere, ww., moeilijk hanteren van grote dingen, onhandig omgaan met, 'hanteren' = vrijen. *Wè stòdde daor toch te èll'vere.* Wat sta je daar toch te klungelen. *Hij ston daor mi 'n mèdje te èll'vere.* Hij stond daar met een meisje te vrijen. (>haffele)

elzeblaojkes, zn. mv., elzeblaadjes. Oude volkswijsheid: *Skofte meugde pas ès de elzeblaojkes zó groot zen ès unne sènt.* Schaften (rusten) mag je pas wanneer de elzeblaadjes zo groot zijn als een cent; als de dagen langer waren, mocht men pas een rustpauze gaan inlassen in het werkschema, voordien was het te vroeg donker.

Em, verdwijnende mannennaam, afgeleid van Emmerik of Eimbert. *Wij hebbe Em Krèij èn Em van Grinsven ùt Rosmòlle nog gekend èn in Vinkel wònde veul vollek van Peer van Emme.*

emmer, zn. m., emmer. Zegsw. *Ze hen in d'n emmer geskete.* Ze moeten trouwen. *Zùrregt dègge nie over d'n emmer rakt.* Zorg dat je niet over je toeren raakt. De oudere uitspraak is *immer*.

èn, voegw., en.

Heel sporadisch komt het woordje nog voor als deel van een ontkenning: *Ik zin dèkktet nie èn din.* Ik zei dat ik het niet deed. *Ik èn doeget nie.* Ik doe het niet.

ènd, zn. v., eend.

Daor zaat 'n ènd op 't wòtter.

Daar zat een eend op het water.

Weerspreuk: *De V van ènd èn zwaon brengt vriejs in de laon.*

De (vlucht in de vorm van de letter) V van eend en zwaan brengt vorst in de laan. Tegenwoordig hoort men steeds meer *ind*.

ènde-èijer, zn. mv., eendeëieren. Uitdr. *Klaor gras èn ènde-èijer.* Een en al gras en eendeëieren; het is een grote overvloed.

èndemoes, zn. o., eendekroos, (lemna). *D'r laag veul èndemoes*

op de wiel. Er lag veel eende-kroos op de wiel.

engel, zn. m., engel.

Uitdr. *'n Zatte vrouw is unnen engel in bed.* Een dronken vrouw is een engel in bed; dronken vrouwen zijn zeer gewillig. *Hij waar zó blééj ès unnen engel:* hij was dolgelukkig. *'Hèlligen engel Sinte Michiel, bewaor m'n lijf, bewaor m'n ziel'* was een van de vele schietgebedjes uit vroeger tijden. (>skoier)

engelbewaarder, zn. m., engelbewaarder. Dit was niet alleen de naam van een blaadje voor de rooms-katholieke jeugd, maar de kinderen leerden ook dat iedereen een engelbewaarder had. Als je aan een ongeluk ontsnapte, zei men: *Gij het unne goeien engelbewaarder.* Jij hebt een goede engelbewaarder (want die heeft je gered.)

engelezuujt, zn. o., engelenzoet. Verdwenen volksnaam voor eikevaarn, (polypodium vulgare).

engelke, zn. o., engeltje.

Of d'r 'n engelke over oew tong piest. Of er een engeltje over je tong pist; gezegd wanneer iets heel lekker is.

enkelde, onbep. telw., enkele, heel wat. *Ik weet nie krèk hoe-*

veul, mar d'r ware d'r nogal enkelde. Ik weet niet net hoeveel, maar er waren er nogal wat.

-ent, achtervoegsel.

Opvallend vaak wordt -hout in Oostbrabantse gebieds- en plaatsnamen uitgesproken als -ent: *Dorsent* (Dorshout), *Stip-pent* (Stiphout), *Liessent* (Lieshout), *Hochent* (Hooghout), (d'n) *Unent* (Udenhout). Voor Mariahout gaat de oude uitspraak niet op.

èntele, ww., vervelen, pesten, plagen. *Neetoor, wè lede toch te èntele.* Plaaggeest, wat lig je toch te vervelen.

èppelke, zn. o., appeltje.

Wè hedde gé daor vur 'n lèkker èppelke? Wat heb jij daar voor een lekker appeltje?

èrbèijer, zn. m., arbeider.

Zeispreuk: *Ik heb veul letters geë:te, zin d'n èrbèijer en z'n broo:d zaat alt in 'ne krant.* Ik heb veel letters gegeten, zei de arbeider en zijn brood zat altijd in een krant.

èrdbizzem, zn. v., aardbei, (fragaria). *Vandaag he'k de uurste rijpe èrdbizzem geplukt.* Van-daag heb ik de eerste rijpe aardbei geplukt.

èrdgal, zn. v., 'aardgal',

paardebloem, (*taraxacum officinalis*). Deze benaming wordt vooral gebruikt wanneer men het groene gedeelte met de wortel van de plant bedoelt. Het is een van de volksnamen voor de paardebloem; -gal duidt op de bittere smaak van het melksap. *Hij is krèk èrdgalle haole vur de knéént*. Hij is juist paardebloemen halen voor de konijnen. (>platgaoter)

èrdkaar, zn. v., 'aardkar', zandkar, korte kar, de kar om grond en mest mee te vervoeren. *Hij riej de èrdkaar trugùt de potstal in*. Hij reed de mestkar teruguit de potstal in.

èrdklot, zn. m., aardkluit. *Hij goide mi unnen èrdklot nor de krèije*. Hij gooide met een aardkluit naar de kraaien.

èrdweg, zn. m., 'aardeweg', onverharde zandweg. *D'r liep unnen èrdweg 't laand in*. Er liep een onverharde zandweg het veld in.

ere, 1. ww., ploegen, 2. zn., v., eer. Zegsw. *Mi hum vel't nie te eren of te egge*. Met hem valt niet te ploegen of te eggen. Has van Rukven vertelde dat hij het altijd in verband bracht met Lat. arare. Verdwenen. 2. *Ere wie ere toekomst*. Ere wie ere toekomt.

èrg, 1. zn. o., kwade bedoeling, 2. bn./bw., erg, zeer. 1. Utdr. *Zonder èrg zit in 't spinnehok*. Zonder erg zit in de gevangenis (>spinnehok) 2. *Wè is dè toch èrg!* Wat is dat toch erg! *'t Weer waar wir èrg wèrrem*. Het weer was weer erg warm. Ook *èrreg*. **èrgere**, zn. m., ergere, slechtere omstandigheden. *Dè zal tege d'n èrgere zen*. Dat zal 'tegen de erger' zijn; vooral gezegd bij overdreven uitgelatenheid van kinderen. Cornelis Verhoeven: *Tege den èrger*: om te voorkomen dat het erger zal worden uit gevoel van nog meer ellende; gezegd over uitingen van goed humeur of uitbundigheid waarachter enige bewolking te vermoeden is, bv. van kinderen die zeer uitgelaten zijn en weldra in de pyt zullen zitten of ruzie zullen maken.' HAMM, 141) **èrgend**, bw., ergens.

Hij zal wèl ergend in d'n hofzitte. Hij zal wel ergens in de tuin zitten. (vgl. Du. iemand(-wo), >erres) Verdwenen.

èrrefhaus, zn. o., erfhuis. Utdr. *Goei weer um èrrefhaus te haauwe*. Goed weer om erfhuis te houden; gezegd wanneer het heel slecht weer is.

èrreg, zn.o., bn./bw., erg

(< èrg)

èrrem, 1. zn. m. en mv., arm, armen, 2. bn., arm. 1. *Mi de krommen èrrem komme*. Op kraamvi-site komen. (>kiendjes-koffie, slip) *Van krùie kredde lang èrrem èn groo:te neusgao-ter*. Van kruien krijg je lange armen en grote neusgaten; Het is zwaar werk. *Die heget liever op d'n èrrem dan in d'n dèrrem*. Die gaat liever mooi gekleed dan dat ze er goed van eet. *Unnen brui-nen èrrem haole*. Een bruine arm halen; strooplikken, in het gevlij proberen te komen. 2. *Zó èrrem ès 'n lauws*. Zo arm als een luis. *Zó èrrem ès de nete*. Zo arm als de neten. *Zó èrrem ès Job*. Zo arm als Job. *Zó èrrem dè de wandlaos de klok optrekke*. Zo arm dat de wandluizen de klok optrekken. *Zó èrrem, nog gin gall'ge um de boks op te haauwe*. Zo arm, nog geen bretels om de broek op te houden; *Zó èrrem dèsse d'n duvel nie heffen of drage kan*. Zo arm dat ze duivel niet heffen of dragen kan. *Zó èrrem dèsse nog gin nagels hebben um d'r kont te krabbe*. *Èrrem he'k m'n èige noit gevuild, zin Thid, mar gèldge-brèk hek wèl gekend*: Arm heb ik

me nooit gevoeld, zei Thid (= Theodorus), maar geldgebrek heb ik wel gekend. Oudere uitspraak *èirem*.

èrrem-minsehout, zn. o., 'armemensenhout', sporkehout, (rhamnus frangula) (>biejehout, duvelskralle, hondshout, enz.)

èrremoei, zn. m./v., armoede, gebrek, ellende, kou. *D'n èrremoei thaus èn 't mes op toffel*: De armoe thuis en het mes op tafel; gezegd door mensen die eens flink willen uitgaan. *Ge mòt oewen èrremoei thaus laote*: Je moet je armoe thuis laten. *Ze ver-rèkte van d'n èrremoei*. Ze verrekten van de armoede. *Ze han niks ès èrremoei èn kéender*. Ze hadden niets dan armoede en kinderen. *Wè hemme toch veul èrremoei geleje*. Wat hebben we toch veel kou geleden. Spreuk: *Ègge de èrremoei nie drage kunt, bende nie wèrd dègge ze het*. Als je de armoe niet dragen kunt, ben je niet waard dat je ze hebt. (Ook armoe zou een zegen zijn...) *Ès de èrremoei veur binnekùmt, vliegt de liefde d'r aachter ùt*. Als de armoede voor binnenkomt, vliegt de liefde er achter uit. *Kunde de èrremoei lééje?* vragen we aan mensen die buiten in de

kou staan te werken. Wanneer iemand bij het voetbal de bal in nood uittrapte, riepen de tegenstanders ook wel: *èrremoei!*

Ouder *èiremoei*. (>mes)

èrremoeie, ww., 1. tobben, 2. armoe, kou lijden. 1. *Wè gòdde toch legen èrremoeie, ès 't zó hèndig kan*. Wat ga je toch liggen tobben als het zo gemakkelijk kan. 2. *Wè hen we daor op de laand toch veul legen èrremoeie*. Wat hebben wij daar op dat land toch veel kou geleden.

èrremoeieg, bn., armoedig, koud. *Ze wónden in zó'n èrremoeieg húske*. Ze woonden in zo'n armoedig huisje. *Wè is't toch 'n èrremoeieg weer, wor*. Wat is het toch een koud weer, nietwaar.

èrreps gruun, zn. o., erps groen, klein knopkruid, (galinsoga parviflora), ten tijde van de eerste wereldoorlog ook *Ammirikaansen bocht* en *bèkkersbocht* genoemd. Verdwijniend.

erres, bw., ergens.

Ge kunt mar erres in de wirreld zen. Je kunt maar ergens in de wereld zijn; vaak gezegd met de bedoeling: blijf toch nog even. Soms ook gezegd als *errest*. (vgl. ergend)

èrr've, zn. mv., erfgoed, erfenis.

Uitdr. *Èrr've, baggen èn boekent telle pas ègge ze in oewe zak het*.

Erfgoed, biggen en boekweit tellen pas als je die in je zak hebt; deze zaken zijn zeer onzeker.

èrt, zn. v., erwt.

Spreuk: *Wie èrte wil ee:te mòt mèrt nie vergee:te*. Wie erwten wil eten, moet maart niet vergeten; maart is de beste poottijd. Zegsw. *Ge ziet 'r út ès 'n útgeskete èrt*. Je ziet eruit als een uitgescheten erwt; gezegd van iemand die ziekelijk bleek ziet. *Hij hi hier vort z'n èrte út*. Hij heeft hier voortaan zijn erwten uit; hij heeft het hier voorgoed verbruid; hij is aan het eind van zijn latijn.

èrtjes, zn. mv., erwtjes.

Zegsw. *Ze hi mar èrtjes op 'n plank* wordt gezegd van een meisje zonder buste. (vgl. brúske.)

ès, voegw., als.

Uitdr. *Ès is 'n krom letter èn ègge ze rècht zet, dan dugt ze nie*. Es is een kromme letter en als je die recht zet, dan deugt ze niet; gezegd tegen iemand die met *ès* teveel voorwaarden stelt. *Ès, ès de locht velt hen we ammel 'n blaow muts*. Als..., als de lucht valt hebben we allemaal een

blauwe muts. *Ès...*, *ès de locht velt zen alle musse k'pot*. Als..., als de lucht valt zijn alle mussen dood. (>as)

èssie, samentrekking van *ès ie*, als hij. *Hij zó komme èssie kos*. Hij zou komen als hij kon.

èstè, samentrekking van *ès dè*, als dat. Deze ouderwetse combinatie hoort men nog in zinnen als: *Ze hagget d'r over èstè ze nor Kan-nida wón gaon*. Ze had het erover als dat ze naar Canada wilden gaan.

èste, korte vorm van *èsteblijf*. *Èste, zin ie èn ie gaaf z'n sènte*. 'Aste', zei hij en gij gaf zijn geld.

eu:ge, ww., bespieden. *Tege d'n aovend gòn de streu:pers p'trijze eu:ge*. Tegen de avond gaan de stropers patrijzen bespieden. Verdwenen.

euze, zn. mv., dakranden, de ruimten onder de dakschuinte. *Ge mòt 't hoi onder de euze stampe*. Je moet het hooi onder de dakschuinte stampen. *Krùpt 's onder de euze, want ik hé daor 'n hen heure kakele*. Krui eens onder de dakrand, want ik heb daar een kip horen kakelen; de kip legt dus weg. Zegsw. *Hij is ok mar onder de euze geborre*. Hij is ook maar onder de dakschuinte geboren.

D'n diejen is ok mar onder de euzen útgebruujd. Hij is ook maar onder de dakschuinte uitgebreed; hij is ook maar van lage afkomst; gezegd van iemand die zich te groot voelt.

euzendrùp, zn. m., de plaats waar het regenwater van de overstekende dakrand neerkomt. *Plante die in d'n euzendrùp stòn, groeie nie*. Planten die onder de regendrup staan groeien niet.

ewég of **'weg**, bw., weg, verdwenen, zoek. *Ons vrouw is al lang ewég*. Mijn vrouw is al lang weg. *Hij wónt vort wijd 'weg*. Hij woont voortaan ver weg. *Toen ie thauskwaam, waar 't gelijk 'weg*. Toen hij thuiskwam, was alles verdwenen. Uit Middelnederlands 'eweche' dat 'op weg' betekent. (Vgl. En. away dat ontstaan is uit 'on way')

evvel, bw., evenwel, echter. *Dè's evvel ok niks*. Dat is evenwel ook niets. *Ik ben evvel blééj dè't vurbééj is*. Ik ben echter blij dat het voorbij is. Uitroep: *Bè foei evvel toch!* Verdwijniend.

ezel, zn. m., ezel.

Uitdr. *Ge kunt van unnen ezel gin pèrd make*. Je kunt van een ezel geen paard maken; talenten zijn bepalend voor wat men worden

EZEL

kan. Zegsw. *Hij wit nie dur
welken ezel ie over de hallef deur
gesketen is. Hij is te verwaand om
te weten van welke lage afkomst
hij is. Hij is dur unnen ezel hallef
over de deur geskete. Hij is een
onwettig kind.*

F

Faas, mannennaam, hier vooral afgeleid van Servatius, zelden van Bonifacius. *In Rósmòlle wónt Faas van Bèrte*. In Rosmalen woont Faas van Bert (Coppens). **fallie**, zn. v., falie, rouwsluier. Bij de oude klederdracht van de Meierijse boerin komt men naast de poffer ook de *fallie* tegen. W. Brands (uit Schaijk) schreef daarover: 'Bij 'volle' rouw (6 weken na de dood van naaste familie) droeg de vrouw een falie.' August van Breugel, de stichter van het museum Paulusgasthuis in Sint Oedenrode, vermeldt: 'voor familieleden van de eerste graad droeg men gedurende 6 weken de falie. (...) Van verschillende zijden werd ik erop gewezen, dat de falie ook gedragen werd bij de zogenaamde 'kerkgang'. 'Volgens Van Breugel was de kerkgang een uiting van dankbaarheid over de gelukkige afloop van de geboorte. Merkwaardig dat daarbij dan een 'rouw-attriboot' gedragen werd!

Waarschijnlijk was de kerkgang veel meer een 'boetetocht der reiniging', vergelijkbaar met de Joodse reinigingsrituelen. (< Fr. voile, >kerkgang)

febriek, f'briek, zn. o./v., fabriek. *Alledaag in de burries op de f'briek*. Elke dag aan het werk in de fabriek. Uitr. *Ès lulle worst waar, dan hadde gij 'n hil febriek*. Als lullen worst was, dan had jij een hele fabriek; gezegd van iemand die veel onzin praat. **fee:mel**, zn. v., een vervelende, zeurderige vrouw, een kwezel. *Wè zedde toch 'n fee:mel ee:n*. Wat ben je toch een zeurkous. *Die fee:mel zit alt veur in de kerk*. Die kwezel zit altijd voor in de kerk.

fee:mele, ww., zich kwezelachtig gedragen. *Oe, dè mins kan zó fee:mele*. Oo, dat mens kan zich zo kwezelachtig gedragen.

féén, bn., fijn (=niet grof), bekrompen godsdienstig, zuinig, gierig. *D'r stonne wè féén maste òn de kante*. Er stonden enkele

fijne dennen aan de kant. Zegsw. *zó féén ès poppestront*. Uitr. *Van féén minse èn fééne ree:gen worde 't hardste bezèkt*. Van fijn (katholieke) mensen en fijne regen word je het hardste bedonderd. Zeispreuk: *De féén zen de men, zin d'n duvel èn ie verslikte z'n èige in Kaatje de Krint*. De gierigen zijn van mij, zei de duivel en hij verslikte zich in Kaatje de Krent.

fee:pelderééj, zn. v., verzamelwoord voor allerlei moderne snufjes. *Daor hen ze van die mikers, sapmesiejne, magnetrons èn al die fee:pelderééj meer*. Daar hebben ze voortaan van die mixers, sapcentrifuges, magn-trons en zulke moderne spullen meer.

fee:pele, ww., knutselen, afwerken. (>feichele) Verdwenen.

fee:ter, zn. m., veter.

Zegsw. *Iemes èn de fee:ter hebbe*. Iemand aan de veter hebben; iemand voor de gek houden.

feichele, ww., knutselen, fijn afwerken. 'Feichele, zo schreef ons Jan van Helvoort was een positieve uitdrukking voor de vakbekwaamheid in ambachtelijke vaardigheden die men van

boerenmensen niet verwachtte. *Feichele* is een woord voor allerlei ambachten zoals timmeren, smeden, houtsnijden en dergelijke. *Dieje mins kan zó mooi gòn zitte feichele*: Die man kan zijn object zo mooi afwerken. (>fee:pele)

fel, 1. bn., vurig, temperamentvol, 2. bw., zo goed als. 1. *Dè's unne felle d'n dieje*. Dat is een temperamentvol heerschap. 2. *Die twee:zen fel inter*. Die twee zijn nage-noeg hetzelfde/eender.

femie, f'milie, zn. v., familie. Uitr. *Mi de femie môtte kerr'mis haauwe, mi de buurt môtte haushaauwe*. Met de familie moet je kermis houden, met de buurt moet he huishouden. De buurt is belangrijker dan de familie; daar moet je dagelijks mee kunnen opschieten. *Wij zen nog femie, want ons grutjes hen nog klompe út dezèllefden boo:m*. Wij zijn familie, want onze grootmoeders hebben nog klompen uit dezelfde boom; voor de grap gezegd, wanneer men bedoelt dat men zich wel verwant voelt, maar geen familie van iemand is. *Die is nog femie van de Hezikse brug*. Die is nog familie van de Heeswijkse brug;

wordt wel voor de grap gezegd bij nieuwsgierige vragen omtrent de herkomst van bepaalde mensen. *Daor hen ze'r in de familie die wééjwötter kunne make.* Daar hebben ze priesters in de familie. *Die is familie van de Hee:lse brug en die mòt wir oo:m zegge tege de Sint Jan.* Afjacht: nonsensantwoord op de kindervraag *'Wie is dè?'* Utdr. *Wie zalig wil stèrve mòt de nòste familie laote èrve.* Wie zalig wil sterven moet de naaste familie laten erven. (>boer, dòddoender)

fesoenlek, f'soenlek, bn.en bw., fatsoenlijk, behoorlijk. *Gedraagt oew èige 'n bietje fesoenlek.* Gedraag je een beetje behoorlijk.

fetiel, zn. o., ventiel. *'t Fetiel van munnen baand is k'pot.* Het ventiel van mijn band is kapot.

fetieleke, zn. o., ventieltje. *Die klòtjong hen 't fetieleke ùt munnen baand gehòld.* Die kwajongens hebben het ventieltje uit mijn band gehaald.

fibbrewari, zn. m., februari. Spreuk: *In fibbrewari sneuw èn ree:gen betee:kent goddeleke zee:gen.*

fidant, bn., goed verzorgd. *Hij hi 'n pront wefke èn ie ziet 'r*

èiges ok nog fidant ùt. Hij heeft een keurig vrouwtje en hij ziet er zelf ook nog goed verzorgd uit. (>fiegelant)

fief, bn., kras, vlug. *Dè is nog 'n hee:l fief mènneke.* Dat is nog een kras baasje.

fiegelant, bn., zeer verzorgd, piekfijn. *Hij ziet 'r fiegelant ùt.* Hij ziet er piekfijn uit. (<Fr. vigi-lant) Verdwenen.

fielezoo:f, zn. m., wereldvreemd persoon. *Dè's zónne fielezoo:f.* Verdwijvend.

fiep, zn. v., 1. fopspeen, tut, 2. kletsmajoor, komiek. 1. *'t Jong jankte umdè't z'n fiep kwet waar.* Het kind huilde omdat het zijn fopspeen kwijt was. 2. *Wè is dè toch 'n fiep ee:n.* Wat is dat toch een komiek. (>aauwfiep)

fiepe, ww., kletsen, onzin praten. *D'n dieje zit mar wè te fiepe.* Hij zit maar wat te kletsen. (>aauwfiepe)

fiets, zn. v., 1. fiets, rijwiel, 2. ondermelk. 1. Utdr. *Op 'n aauw fiets mòtte't lere.* Op een oude fiets moet je het leren; Je moet leren met vallen en opstaan en daarvoor kun je in het begin beter niet het beste materiaal gebruiken. (Ook voor de grap gezegd, als een jonge vrijer een oude

meid heeft.) *Ik vuul òn men fiets, hoe hard gé mòt trappe.* Ik voel aan mijn fiets, hoe hard jij moet trappen; ik ken jouw problemen maar al te goed. 2. *Fiets* was ook de naam voor de *onderromme*, de ondermelk. De herkomst van dit woord werd ooit in Uden twijfelachtig verklaard als een vervorming van centrifuge. (In Udenhout heette dit product *zwiërs* (Verhoeven), in Oerle *piëls* of *zwiërs* (De Bont), in Huisseling *fiets* (Elemans), in Puiflijk *fiëps* (Van Os), in Gemert *afdrèij*.) *D'n bag spelt van de fiets, zin d'n boer èn ie bedoelde nie zunne Gazelle.* De big heeft diarree van de fiets, zei de boer en hij bedoelde niet zijn Gazelle. Er werd spottend gezegd: *Ès de fiets nog langer blef bestaon, zulle alle boerre nor de kloo:te gaon.* Als de ondermelk nog langer blijft bestaan, zullen alle boeren naar de donder gaan.

fikfakke, ww., stoeien, vrijen. Toen Harriëke Schouten (Middelrode) gevraagd werd waar zijn pasgetrouwde dochter was, antwoordde hij: *Och, die li nog te fikfakke èn te maldoeze.* (vgl. Du. ficken, En. fuck.)

fikfakkerééj, zn. v., gestoei.

't Mòt nou 's afgeloopè zen mi die fikfakkerééj. Het moet nu eens uit zijn met dat gestoei.

fikkers, zn. mv., onvriendelijk woord voor vingers. *Ge bleft 'r mi oew fikkers af!* Je blijft er met je fikken af! (>dùppers, sùppers)

fiksiepaol, zn. m., aanplakbord, -zuil. *Vruger honge de gebooi òn de fiksiepaol.* Vroeger hingen de gemeentelijke en kerkelijke mededelingen aan het aanplakbord. Verdwenen.

filifaauwe, ww., mooi praten, smiespelen. *Zèllie zitte daor alt mar te filifaauwe.* Zij zitten daar altijd maar geheimzinnig te smiespelen. Volgens Heestermans afgeleid van falievouwen (Witte nog 4).

filepien, zn. v., lupine.

'n Hil vèld vol filepiene waar 'n skòn gezicht. Een heel veld vol gele lupinen was een fraai gezicht. De gele lupine die als groenbemesting werd gezaaid, had deze benaming in de vijftiger jaren. Oudere uitspraak *filepiejn*.

firteg, telw., veertig.

Hij ister bekant firteg. Hij is bijna veertig.

fist, zn. o., feest.

Uitdr. *'t Is alle daag gin fist.* Het is elke dag geen feest; het kan

niet altijd even plezierig zijn. Vroeger werd ook *de fist* gezegd, maar dat hoort men nauwelijks meer.

fitselstèk, zn. v., vitselstek, gevlochten houten wanden, bestreken met leem. *Vruger han de minse dik èrremoeiege hùskes mi muurre van fitselstèk*. Vroeger hadden de mensen vaak armoedige huisjes met muren van vitselstek.

flantoet, zn. v., ordinaire, slordige vrouw, een onverschillige flodder. *Die Fien is zó'n flantoet*. Die Fien is zo'n onverschillige flodder. (Vgl. Fr. à la flan tout = alles op goed geluk.) Verdwenen.

flats, zn. m., koeievla. *Hij traai krèk in unne flats*. Hij trapte precies in een koeievla. **flatse**, ww., wegwerpen van vloeistoffen of natte voorwerpen. *Hij flatste d'n immer leeg op de misse*. Hij kwakte de emmer leeg op het erf. (klanknabootsend)

flauwighèd, zn. v., flauwigheid, flauwe streken, (overdreven) uiting van affectie. *We hiele veul van onze vòdder, mar hij moes gin flauwighèd*. Wij hielden veel van onze vader, maar hij hield niet van flauwigheid; wij moesten hem bijv. geen kus geven.

flèir, zn. v., 1. slons, slet. 2. opdonder, klap. 1. *Dè durske is zó'n flèir*. Dat meisje is zo'n slons. 2. *Ègge zoo: bezig bleft, kregde daak 'n flèir*. Als je zo aan de gang blijft, krijg je dadelijk een klap.

flèns, zn. m., 'flens', harde, uitgeloopte grond waarop bijna niets groeide. *Daor is de grond klaore flèns*. Daar is de grond een en al 'flens'.

flier, zn. m., vlier, (sambucus nigra). *Op d'n hoek ston unne flier*. Op de hoek stond een vlier. (>flierehout)

flierehout, zn. o., vlierhout. *Van flierehout makte wèllie onze propkeskieter*. Van vlierhout maakten wij onze propkeskieter. (Ook *flierehout* wordt gezegd) **flip**, zn. m., vrijer.

Is dè heure nééje flip? Is dat haar nieuwe vrijer?

flodderbònne, zn. mv., tuinbonen, (vicia faba). Spreuk: *Wie flodderbònne wil ee:te, mòt mèrt nie vergee:te*. Wie tuinbonen wil eten moet maart niet vergeten. *Hij hòlt de flodderbònne nie mer*. Hij haalt de tuinbonen niet meer; gezegd van iemand die kort bij zijn dood is. (vgl. èipel). *M'n flodderbònne*

kommen ùt zegt men wanneer de tenen door de sokken komen. Zijn de sokken nog niet helemaal kapot, maar schijnen de tenen al door, dan heette het: *De flodderbõnne gréénzen al*. Er wordt ook *moffelbõnne, boerretee:n* en *zwee:tee:n* voor tuinbonen gezegd.

flodderbõnneskel, zn. m, tuinbonenschil. *Flodderbõnneskel is goewd tege de fratte*. Tuinbonenschil is goed tegen de wratten. Afjacht: *Ik gò flodderbõnneskel verkoo:pe*. Antwoord op de vraag 'Wè gòdde doen?'

flodderroets, zn. v., slordige vrouw. *Bij die flodderroets hengt alles in de waors*. Bij die slordige vrouw hangt alles in de war.

floep, zn. v., onberekenbare, onverschillige vrouw. *Dè is toch zó'n arige floep*. Dat is toch zo'n vreemde onberekenbare vrouw.

floer, zn. v., vloer.

D'r laag 'n floer van rooi plevaoze in. Er lag een vloer van rode plavuizen in. Verdwijniend.

floere, bn., velours.

D'r honge skòn floere g'rdééne. Er hingen mooie velours gordijnen.

floerts, zn. v., slecht geklede, slordige vrouw. *Wè is dè wijftoch*

'n floerts. Wat is die vrouw toch een slordig mens.

flos, zn. m., flos.

Zegsw. *Ze waar kaol over de flos*. Ze was helemaal over de flos; ze was zwaar over haar toeren.

Flòs, gebiedsnaam onder Den Dungen, de Flaas. *Kees wónde op de Flòs*.

fluit, zn. v., 1. fluit, 2. gulp, 3. lichtzinnige vrouw. 1. *Hij spult fluit*. Hij speelt fluit. 2. *Hee jonge, oew fluit sti ope*. Hee jongen, je gulp staat open. 3. *Wè' is die Trees toch 'n fluit!* Wat is die Trees toch een lichtzinnige meid. Oudere uitspraak *flaot*, verkleinwoord *flùtje*.

fluite, ww., fluiten.

Fluite, floewt, geflote. *Ik fluit, gij flùt, hij flùt, wèllie fluite, gèllie flùt*. Zegsw. *Èssie flùt dan liegt ie nog*. Als hij fluit dan liegt hij nog; gezegd van iemand die zeer onbetrouwbaar is.

fluitende, tegenw. deelw., fluitende. Spreuk: *Fluitende meide èn brullende koei zen zèlde mar goei*. Fluitende meisjes en brullende koeien zijn zelden maar goeie. (Oudere uitspraak *flaotende....*)

flùtjeshout, zn. o., fluitjeshout, minderwaardig hout. *Dè's mar*

flùtjeshout. Dat is maar van inferieure kwaliteit. *Dè's t'r gin van flùtjeshout*. Dat is er geen van fluitjeshout; dat is van goede kwaliteit.

fl'wéén, zn. v., 1. fluwijn, steenmarter, 2. huichelaarster. 1. *D'r zit 'n fl'wéén in de hennekoi*. Er zit een steenmarter in de kippenkooi. 2. *Dè's 'n groote fl'wéén*. Dat is een vrouw die zich mooi voordoeft, maar pas op. Verdwenen.

foempa, zn. v., zware, dikke vrouw. *Mòtte daor kééke, wè'n foempa*. Moet je daar zien, wat een geweldig dikke vrouw.

foetseere, ww., voortmaken, opschieten. *Ègge de bus nog wilt haole, zulde mòtte foetseere*. Als je de bus nog wilt halen zul je moeten opschieten. (vgl. affeseere) Is er verwantschap met *foetsie*?

foezele, ww., fozelen, oneerlijk spelen, geheimzinnig doen. *Hier wordt z'n best gefoezeld*. Hier wordt veel vals gespeeld (bij het kaarten) *Ik zaag 'm gaauw wè wegfoezele*. Ik zag hem vlug wat wegstoppen.

föllie, zn. m., vrijwel verdwenen woord voor paardepiemel. *'tPèrd ston daor mi unne groote föllie te*

kéék. Het paard stond daar met een grote paardepiemel te kijk. (>fallie) Verdwenen.

Fons, jongensnaam, afgeleid van Alfons. Zeispreuk: *'tIs zó lang ès 't bree:dis, zin Fons èn ie ston vur 'n vierkant*. Het is zo lang als het breed is, zei Fons en hij stond voor een vierkant. (Verkleinw. *Funske*)

fopkant, zn. m., fopkant, namaakkant. *De swèrrese witte mutse ware van fopkant gemaakt*. De doordeweekse (werken-daagse) witte mutsen hadden fopkant als materiaal.

fortuin, zn. o., fortuin.

Zegsw. *Op fortune gaon*. op vrijersvoeten zijn, een meisje zoeken. *'tFortuin is gemaakt*. Het fortuin is gemaakt; bv. gezegd wanneer de echtgenoot van een jong echtpaar zich fysiek beschikbaar. Ouderwets.

fout, zn. v., fout.

Uitdr. *Foute ziede dik ès de liefde dun is*. Fouten zie je dik als de liefde dun is. (*Dik* is ook vaak.)

frambroo:d, zn. o., frans brood, een brede soort wittebrood. *Niks zó lekker ès vors frambroo:d mi goei bóttèr èn suiker*. Niets zo lekker als vers frans brood met goede (= echte) boter en suiker. Verdwenen.

frammes, zn. v., vrouwmens, vrouw. *Dè's 'n skòn frammes*. Dat is een mooie vrouw. Ook gezegd als *frommes*. Verdwenen.

frater, zn. m., frater.

Uitdr. *Hij stinkt nor de snee:vel ès unne frater nor tebak*. Hij stinkt naar jenever als een frater naar tabak.

frattekrùd, zn. o., stinkende gouwe, (*chelidonium majus*). Ook wel *springzaod* geheten. Verdwijnd.

freddes, bn./bw., vrijdags.

Van freddes vlis kriegde unne start, zinne ze. Van vrijdags vlees kreeg je een staart, zeiden ze; vrijdag was onthoudingsdag. *Freddes kriege we dik mùll'ke-saus mi gebakke juin èn 'n stuk-ske herring bé de èipel*. Vrijdags kregen we vaak karnemelksesaus met gebakken ui en een stukje haring bij de aardappelen.

free:ter, zn. m., vreter, iemand die veel eet. Uitdr. *Free:ters worre nie geborre, free:ters worre gemakt*. Vreters worden niet geboren, vreters worden gemaakt; de opvoeding bepaalt de tafelmanieren.

frommes, zn. v., vrouwmens. (>frammes)

fròllie, zn. mv., vrouwlieden,

vrouwen, vrouwvolk, juffrouw. *Dè's allennig vur de fròllie*. Dat is alleen voor de vrouwen; bv. gezegd van de dames-WC. *Hij hi 'n haushaauwe mi niks ès fròllie*. Hij heeft een huishouden van enkel vrouwvolk; gezegd van iemand die alleen maar dochters heeft. *'n Fròllie is jongerder èn minder getraowd ès 'n frammes*. Een juffrouw is jonger en minder getrouwd dan een vrouw.

Ouderwets. Soms ook *frallie*

frot, zn. m., 1. frot, voorloper van de fopspeen, 2. warboel, chaos.

1. *Vruger kriegde klèine unne frot ès zuuthaauwerke*. Vroeger kreeg de kleine een frot als zoet-houdertje. Een frot was een dicht-geknoopt doekje vol suiker dat het kind in de mond kreeg.

2. Zegsw. *'t Lupt gelijk in de frot*. Het loopt allemaal in de war.

frottinger, zn. mv., handwerk waar veel geduld voor nodig is. *B'rduurklee:jkes èn mèrklappe zen van die frottinger*. Borduurkleedjes en merklappen zijn van die tijdrovende handwerkjes.

frotte, ww., prutsen, rommelen, onhandig en slordig werken. *Wè zedde nou toch wir òn 't frotte?* Wat ben je nu toch weer aan het prutsen? *Ze zaat unne néeje zul-*

der in de boks te frotte. Ze was op een ruwe manier een nieuwe achterkant in de broek aan het zetten.

fruit, zn. o., fruit.

Uitdr. *'t Koiste fruit is 't uurste rijp.* Het slechtste fruit is het eerste rijp; vroeg rijp, vroeg rot.

fruntje, zn. o., frontje,

boordversiersel dat mannen vroeger droegen onder jas of vest.

Unnen boer droewg 'n fruntje èn din nie gèire zunne jas ùt, want dan ston ie in z'n hemd.

Een boer droeg een frontje en deed niet graag zijn jas uit, want dan stond hij in zijn hemd. Verdwenen. (>ziemezètje)

fruit, zn. m., fruit, chaos.

't Lupt gelijk in de fruit. Het loopt allemaal in de soep. (vgl. frot.)

frutte, ww., prutsen, sigaren maken. *Hij ha z'n lee:ve lang segare zitte frutte.* Hij had zijn leven lang sigaren zitten maken.

Verdwenen.

frutventje, zn. o., onbelangrijk, onooglijk mannetje. *'t Is mar zó'n frutventje um te zien.* Het is op het oog maar zo'n onbenullig mannetje.

fruute, ww., wroeten, graven, tuinieren. *Hij is alt in zunnen hof òn 't fruute.* Hij is altijd in zijn tuin aan het spitten.

Funske, jongensnaam, afgeleid van Alfons. (>Fons)

G

gaans, zn. v., 1. gans, 2. domme vrouw. 1. Uitr. *'t Is nie vur de gaanze gebraauwe*. Het is niet voor de ganzen gebrouwen; gezegd bij het nuttigen van een goed glas bier. 2. *Wè is Tonna toch 'n gaans ee:n*. Wat is Tonnie toch een dom mens.

gaanzekont, zn. v., ganzekont. *We zódde gé groo:te èijer legge ès ge 'n gaanzekont hat*. Wat zou jij grote eieren leggen als je een ganzekont had; gezegd tegen iemand die zit te dagdromen.

gaar, bw., helemaal, helegaar. *Hedde gé nou gaar gin verstand?* Heb jij nu helemaal geen verstand? Uitroep tegen iemand die iets doms doet. *Ze rèijde d'r gaar niks mir af*. Ze bracht er niets meer van terecht. *Ik heb 'r toch gaar nie mir òn gedocht*. Ik heb er toch helemaal niet meer aan gedacht. (vgl. Du. gar)

gaast, zn. m., schovenbundeling op de akker. *Vruger zette vier gèrr've òn unne gaast en die wier nog gebonde mi unne wis*.

Vroeger zette men vier garven aan een 'gast' en die werden nog gebonden met een 'wis'. In Vorstenbosch en omgeving 'stuik' genoemd, in de Peel 'tijl'. Verdwenen. (>gèrref)

gaauw, 1. bw., gauw, snel, 2. bn., gouden. 1. *Toen ik 'r bé kwaamp, waar 't gaauw gebeurde*. Toen ik er bij kwam, was het gauw gebeurd. Uitr. *Gaauw is òn de skijt gestürve èn langzaam hi z'n gat bedürve*. Gauw is aan de schijt gestorven en langzaam heeft zijn gat bedorven; Zowel vlugheid als traagheid zijn slechte eigenschappen. 2. Zegsw. *De die, die hi 'n gaauw kuntje*. Die (vrouw) heeft een gouden kontje; zij brengt veel geld mee in het huwelijk. (>èird)

gaauweree:gen, zn. m., gouden-regen, guldenroede, (solidago). De later algemeen geworden sierboom met goudgele bloemtrossen (cytisus laburnum) wordt nu ook *gaauweree:gen* genoemd.

gall'ge, zn. mv., bretels.

Zegsw. *Hij hi nog gin gall'ge um z'n boks op te haauwe.* Hij heeft nog geen bretels om zijn broek op te houden; gezegd van iemand die heel arm is. Verdwijpend.

gall'perd, zn. m., gaperd, sufferd. *Groo:te gall'perd, kekt út oew oo:ge.* Grote gaperd, kijk uit je ogen. *'t Is nog zónne jonge gall'perd.* Het is nog zo'n onervaren individu.

gang, zn. m., gang. Zei spreuk: *Ès we ieder 's onzen èige gang gonge, zin d'n inne mol tege d'n andere.* Als wij ieder eens onze eigen gang gingen, zei de ene mol tegen de andere.

gank, zn. m., gang = manier van gaan. *Ik kos heur van veerze kenne òn d're gank.* Ik kon haar van veraf kennen aan haar manier van lopen. Wordt steeds meer gang.

gaon, ww., gaan. *Gaon-gong-gegaon/gegòn.* De vervoeging in de tegenwoordige tijd luidt: *Ik gò, gij gòt, hij gi, wèllie gòn, gèllie gòt, zèllie gòn.* (Naast *hij gi* wordt ook *gò* en *gú* gezegd.) De vragende vormen zijn *gòdde gij, gittie, gisse* (gaat zij), *gigget* (gaat het), *gòdde gèllie, gòn zèllie?* Tegenwoordig hoort men ook *guttie* en *gusse* voor 'gaat hij' en 'gaat zij' en

geuget en *gogget* voor 'gaat het'. (*>gòn*) *'t Gi nie, al geuget 'r nog zó.* Het gaat niet, al gaat het er nog zo; het gaat niet, al doe je nog zo je best. Zegsw. *Ze lòt alles vort gaon èn komme.* Ze laat alles voortaan gaan en komen; ze is incontinent. Zei spreuk: *'t Gi goewd, zin d'n dokter, andere poo:t d'r ok af.* Het gaat goed, zei de dokter, andere poot er ook af. **gaonze**, ww., zeuren, klagen, kreunen. *Jong, leter nie zó te gaonze.* Kind, lig er niet zo te zeuren. Wanneer kinderen niet kregen wat ze wilden, bleven ze vaak een eentonig zeurderig geluid maken dat wel aan zelfhypnose deed denken; dat heette *gaonze*. Het woord werd ook in het algemeen gebruikt voor zeurderig klagen. *Op de stal hurde ik de koei gaonze.* Op stal hoorde ik het zeurderige geluid van de koeien. Het woord is ongetwijfeld een onomatopée. Het betekent zeker niet hetzelfde als het Nederlandse 'gonzen'.

gaonsklep, zn. v., zeurkous. *Wè zedde toch 'n verrèkte gaonsklep ee:n.* Wat ben je toch een verdomde zeurkous.

gaos, zn. v. gaas. *Hij hi gaos rond de hennekoi*

gezet. Hij heeft gaas rond de kippenkooi gezet. Zegsw. *Dè jong is dur de gaos gemakt.* Dat kind is door het gaas gemaakt; gezegd van een onwettig kind. Ook *gòs.*

gaoter, zn. mv., gaten. (>gater)

gat, zn. o., gat.

Zegsw. *De die goit mi d'r gat meer um ès dèsse mi d'r haand rècht zet.* Die gooit met haar gat meer om dan dat ze met haar handen recht zet; gezegd van een onhandig vrouwmens. *Die hengt alles òn d'r èige gat.* Die hangt alles aan haar eigen gat; die denkt alleen aan zichzelf. *De lap nee:ve 't gat zette* betekent dat iets helemaal verkeerd wordt aangepakt. *D'n dieje makt van z'n gat unnen helligendag.* Die maakt van zijn gat een heiligendag; gezegd van iemand die heel lang op het toilet blijft zitten. *Ge liegt dè't wit van oew oo:ge zwart vur oew gat skiet.* Je liegt dat het wit van je ogen zwart voor je gat schiet; je liegt of het gedrukt staat. *Ge pròt of ge gin vèl vur oew gat het.* Je praat of je geen vel voor je gat hebt; je praat te veel (alsof je je mond niet kunt sluiten). *Gij zót oew gat weggee:ve èn dur oew ribbe skijte.* Jij zou je gat weg-

geven en door je ribben schijten; al te goed is buurmans gek. *Hij is 'n hee:t gat.* Hij is heet gebakerd. *Iemes z'n gat naodrage* betekent iemand overdreven verzorgen en letterlijk met alles achternalopen. *Ik kos oe nog nie verstaon al zate in m'n gat klompe te lappe.* Ik kon je nog niet verstaan al zat je in mijn gat klompen te lappen; gezegd wanneer er ergens zoveel lawaai gemaakt wordt dat een gesprek onmogelijk is. *Of'r 'n gat in d'n himmel sloewg.* Of er een gat in de hemel sloeg; gezegd bij een zeer verrassende en onverwachte wending. *We zulle 's 'n gat (of gòtje) opstee:ke.* We zullen eens een gat opsteken; we zullen het eens rustiger aan gaan doen; ontleend aan het ploegen, wanneer men een gat opstak, ging men minder diep ploegen. Meervoud: *gater, gaoter*, verkleinwoord *gòtje.* (>lap, mōnnika, roei, wééj)
gatbèitel, zn. m., 'gatbeitel', niksnut. *Gij zet unne lilleke gatbèitel, dè zedde.* Jij bent een lelijke niksnut, dat ben je.
gater, zn. mv., gaten.
 Zegsw. *D'n dieje zal van men gin gater in de grond pisse.* Die zal van mij geen gaten in de grond

pissen; die krijgt van mij geen drankje (rondje) aangeboden. *Kik út, nou hisset in de gater.* Kijk uit nu heeft ze het in de gaten. Ook gezegd als *gaoter*.

gathannes, sul, sufferd, dromer. *Grarus waar zónne gall'perd, zónne gathannes.* Grarus was zo'n sul, zo'n sufferd.

gatjong, zn. o., zn. mv., vervelend kind, lastige kinderen. *Wè zedde toch verdúlde gatjong ok!* Wat zijn jullie toch vervelende kinderen!

gatvernakes, bn., vervloekte. *Die gatvernakese jong zen wir zó lastig.* Die verdomde kinderen zijn weer zo lastig. Waarschijnlijk is *gat-* hier een verbastering van God.

ge/gé/gij, pers. vnw., ge, gij, je, u. *Gé* is de beklemtoonde vorm. Volgens Prof. Weijnen is het gebruik van de vervoegingsvormen bij dit voornaamwoord (*zedde gij, hedde gij, doede gij, gòdde gij, ziede gij, hurde gij, wilde gij, zòdde gij, kunde gij, enz.*) waarschijnlijk het meest universeel Brabantse taalkenmerk. In het Meierijs kennen we geen u of jij en het gebruik van *ge/gij* is vergelijkbaar met het Engelse 'you'.

geboer, zn. o., het boerenbedrijf. *Op zondeg moes hil 't geboer bepròt worre.* Zondags moest het hele boerenbedrijf bepraat worden. Spreuk: *Mi mager koei èn 'n vèt pèrd is hil 't geboer gin donder wèrd.* Met magere koeien en een vet paard is het hele boerenbedrijf geen donder waard; koeien moeten er goed uitzien, willen ze goed melk geven en aan een paard moet te zien zijn dat het flink heeft moeten werken.

gebont, zn. o., 1. gebinte, 2. kozijn. 1. Zegsw. *D'r wordt goewd geboerd onder 't vurste gebont.* Er wordt goed geboerd onder het voorste gebinte; ze hebben er al veel kinderen. Zo wordt ook gezegd: *Hij hi onder 't vurste gebont nie geboerd.* Hij heeft geen kinderen. Wanneer men veel te kampen had met veeziekten zei men: *Ès 't mar achter 't vurste gebont blef.* Als het maar achter het voorhuis blijft; als de vrouw en de kinderen maar niet ziek worden. *'t Aachterste gebont* is de stal. 2. *Ze ston alt in 't (deur-)gebont.* Ze stond altijd in het deurkozijn. *Ze ha'n zón húske mi hee:l lig gebonte.* Ze hadden zo'n huisje met hele lage kozijnen.

gebooi, zn. mv., 1. de vroegere aangeplakte berichten bij de kerk. 2. dienstboden. 1. *Grad van Stifkes sti ok onder de gebooi; hij rolde te mèirge van de prik-stoewl.* Grad van Stifkes staat ook onder de 'gebooi' (=in ondertrouw), hij rolde vanmorgen van de preek-stoel (de voorgenomen huwelijken werden in de kerk afgelezen, ze kregen dan de roepen). In vroeger tijden werden er na de leste mis door de *gemintengebooi* of de veldwachter algemene bekendmakingen voorgelezen vanaf het raadhuisbordes. Dat gebeuren heette ook *de gebooi*. *Onder de gebooi staon betekende 'in ondertrouw zijn'*. 2. *Gebooi* werd naast *booi* gebruikt als term voor het dienstpersoneel (meid en knecht): *Zen de gebooi d'n uurste mèrt nie op d'n hèrd, dan zen ze gin skup vur de kloo:te wèrd.* Zijn de dienstboden de eerste maart niet in hun werk-huis, dan zijn ze niets waard. (Vanaf *Sunte Methijs* (24 februari) hadden de *gebooi* vrij; op 1 maart ging het (nieuwe) dienst-verband in) **gebroke**, zn. o., de leeftijd tussen puber en volwassene. *Vurral die jong, zoo: krèk in 't gebroke, wete*

nie wè ze op zondeg môtte òn-vange. Vooral die kinderen, te klein voor tafellaken, te groot voor servet, weten niet wat ze op zondag moeten aanvangen. *Hij is krèk in 't gebroke.* Hij zit qua leeftijd net tussen kindsheid en volwassenheid in.

gebuurt, zn. v., buurt, buurtschap. *In de beslote gebuurt blief de aauw taol goewd bewaord.* In de besloten buurt bleef de oude taal goed bewaard.

gedachte, zn. v., gedachte. Zeispreuk: *'n Kaòì gedachte kan unne mins wijd drééve, zin d'n dreu:ge èn ie moes traowe.* Een slechte gedachte kan een mens ver drijven, zei de droge en hij moest trouwen.

gedoentje, zn. o., boerderijtje, keuterijtje. *Onze vòdder ha 'n gedoentje onder Rósmòlle.* Mijn vader had een boerderijtje onder Rosmalen. Ook werd wel *gedoetje* gezegd.

gedoetje, zn. o., boerderijtje. (>gedoentje)

gedrasse, zn. mv. gedragingen, bewegingen. *Ik zaag òn hil z'n gedrasse dèttie iets van plan waar.* Ik zag aan al zijn gedragingen dat hij iets van plan was. Ook werd soms *gedwaasse* gezegd. Verdwenen.

gedrèijd, volt. deelw., gedraaid.
Zegsw. *Erres mi gedrèijd komme*. Iets voor mekaar krijgen.
Daor komde nie hèndig mi gedrèijd. Dat krijg je niet gemakkelijk voor elkaar.

geduld, zn. o., geduld.

Uitdr. *Veul geduld, 'n skèrpe skeer èn 'n zittend gat, dan kunde wee:ver worre*. Veel geduld, een scherpe schaar en een zittend gat, dan kun je wever worden; als je aan veel voorwaarden voldoet, kun je vanalles worden.

geduriges, bw., voortdurend, steeds weer. *Die rotjong zitte men geduriges te vervee:le*. Die vervelende kinderen zitten me voortdurend te vervelen.

gedwaasse, zn., mv., gedragingen. (>gedrasse)

gee:le vèrref, zn. m., 'gele verf', geelzucht. *Jan hi de gee:le vèrref*. Jan heeft geelzucht.

gee:ve, ww., geven.

Gee:ve-gaaf-gege:ve.

Vervoeving o.t.t.: *Ik gee:f, gij gift, hij gif, wèllie gee:ve*.

Vragende vormen: *Gifde gij, gift hij?* Dit werkwoord wordt behalve in de gebruikelijke betekenis ook gebruikt voor 'er is, er zijn': *'t Gifniks ès glèskes ingiete èn umspule*. Het is niets

dan glaasjes inschenken en omspoelen. *Mi zó'n fist gee:f 't noit 'n èind*. Met zo'n feest is er nooit een einde. (vgl. Du. es gibt.)
gee:verd, zn. m., gever.

(>hebberd)

Gee:vers, achternaam, Gevers.
Hij hèt gin Gee:vers. Hij heet geen Gevers; hij is niet vrijgevig. (>Geffe)

Geffe, plaatsnaam, Geffen.

Zegsw. *Hij kùmt nie van Geffe, hij hèt gin Gee:vers*. Hij komt niet van Geffen, hij heet geen Gevers; hij geeft niet graag iets weg; hij is niet bepaald gul.
gefreet:t, zn. o., onvriendelijk woord voor gezicht. *Z'n gefree:t sti men nie òn*. Zijn gezicht staat mij niet aan. Zegsw. *Ik liep 'm rècht in z'n gefreet*. Ik liep hem zo in handen.

gehaauwe, volt. deelw., gchouden. (>haauwe)

gèir(-e), bw., graag, gaarne.

Ik doeget gèir(-e). Ik doe het graag. Uitdr. *Nog nie al heddet gèir*. Nog niet al heb je het graag; Het gebeurt niet al heb je het nog zo graag. Het bn. graag is *greeg*.

gèires, bw., graag.

(>gèir(-e), gèirs) Verdwijnd

gèirs, bw., graag.

Dè grèijhek gèirs. Dat spul heb ik

graag. Verdwijnd
gèirt, zn. v., 'garde', vishengel.
*Wij dinne mi de gèirt de polder
 in. Wij gingen met de vishengel
 de polder in. 'n Gèirt èn unne wis
 hòlde wórtie is, mar èrtrijs èn
 bònstake dè gi teveul make.*

Volgens Elemans is de *gèert* een
 twijg van twee jaar (WWVDB,
 102). (>baand)

Gèisel, plaatsnaam, Gestel = Sint
 Michielsgestel. *D'n dieje kùmt
 van Gèisel, geleu:'k.* Hij komt
 van Gestel, geloof ik.

gèit, zn. v., geit.
*Zedde gij toch 's wè rustiger, ge
 zet krèk 'n ritse gèit.* Wees jij toch
 eens wat rustiger, je bent net een
 ritse geit; gezegd van iemand die
 niet stil kan zitten. Van een
 nieuwsgierig persoon zegt men
 dat hij of zij 'n *nijskierrige gèit* is.
 Om iemands nieuwsgierigheid aan
 te duiden, zeggen we ook; *Hedde
 van de gèit geë:te?* of *Hedde
 gèitevlis gehad?* (>gèite) De
 uitdrukking 'n *gèit over de wis*
 bete-kent dat er niet veel goeds op
 komst is. Deze woorden worden
 ook gebruikt bij de aankondiging
 van *meleur* (= malheur), drie azen
 in het kaartspel rikken. Daarvoor
 zijn veel meer kreten, zoals *kwak*,
 'n *koew in de locht*, 'n *hoer in de*

polder, troela en me-leur. We
 denken dat de laatste twee het
 meest gebruikelijk zijn. Letterlijk
 betekent 'n *gèit over de wis* dat
 het dier over het bindtouw is
 gestapt en dit kon in ongelukkige
 gevallen betekenen dat de geit
 zichzelf verhing. Soms werd ook
 'n *gèit over de streng* gezegd.
 Spreuk: *Alleman zùrgt vur z'n
 èige èn de gèit vur de koffie-
 romme.* Iedereen zorgt voor zich
 en de geit voor de koffiemelk;
 Eenieder moet maar voor zichzelf
 zorgen. Zeispreuk: *Veur wordt
 nie gebokt, zin de gèit, aachterum
 is 't kerr'mis.* Voor wordt niet
 gebokt, zei de geit, achterom is
 het kermis.

gèite, ww., 'geiten', nieuwsgierig
 kijken, gluren. *Ze zit alt vur de
 raom te gèite.* Zij zit altijd achter
 het raam te gluren.

gèk, zn. m. en bn., gek.
 Spreuken: *Gèk geborre èn simpel
 gewiegd.* Gek geboren en simpel
 gewiegd, zegt men met veel
 ironie van zichzelf. *Ok unne gèk
 zi nog wèl 's 'n wijs woord.* Ook
 een gek zegt nog wel eens een
 wijs woord, soms uitgebreid tot
 de zeispreuk: *Ok unne gèk zi nog
 wèl 's 'n wijs woord, zin de
 gall'perd èn ie pròtte honderd.ùt.*

Ook een gek zegt nog wel eens een wijs woord, zei de sufferd en hij praatte aan een stuk door. Met 'ge wordt nie gèk ègge nie wilt' bedoelde men zoiets als: 'moet je daar die aanstellerij zien'. *Och gij gèk mi oewe groo:ten bèk vol sèp.* Och jij, gek met je grote mond vol drop; gezegd om het Bossche dialect belachelijk te maken. Zegsw. *Die is zó gèk ès Tilibus,* soms aangevuld met: *die brokte z'n kont vur de henne.* Hier heeft gek de betekenis 'de razernij nabij'. We zeggen ook *zó gèk ès unne juin, zó gèk ès 'n karrad, zó gèk ès unne pompzwengel, zó gèk ès 'n deur, zó gèk ès unnen deurklink* vaak aangevuld met *die gif alleman 'n haand* en *zó gèk ès 't pèrd van Christus (èn dè waar unnen ezel).*

gèld, zn. o., geld.

Spreuken: *Gèld zat èn ginne skrik.* Geld genoeg en geen schrik; gezegd wanneer men eens een keer flink uitgaat. *Mi gèld èn goei woorde kregde alles gedaon.* Met geld en goede woorden krijg je alles voor elkaar. *Mi gèld èn tijd komde altedwijd.* Met geld en tijd kom je altijd ver. *Wór gèld is, is d'n duvel, wór gin gèld is, is ie*

dùbbel. Waar geld is, is de duivel, waar geen geld is, is hij dubbel. *Ge kunt 'n vrouw 't beste blééj make mi groo:t gèld èn klèin kachelhout.* Je kunt een vrouw het beste blij maken met groot geld en klein kachelhout. *Ik doe gin twee: misse vur een gèld.* Ik doe geen twee missen voor een geld: Ik ga niet alles nog eens herhalen. *De zee:gen mi 't gèld; geluk mi de bist,* zegt men als de koop gesloten is. Weerspreuk: *Unne skraole mèrt is gèld wèrd.* Een schrale maart is geld waard. (>vrouw, daggeld, koffiedrats) **gèldbùil**, zn. m., geldbuidel. Uitr. *Unne gèldbùil en 'n jong meid mótte nie allee:n laote.* Een geldbuidel en een jonge meid moet je niet alleen laten. **gèlde**, ww., gelden, waard zijn, opbrengen in prijs. *Dè gèldt nie..* Dat geldt niet. *Wè gèlde de bagge?* Wat is de prijs van de biggen? **geleerde**, zn. m.en mv., geleerde. Uitr. *De geleerde haolen 't út de boeke, mar de boerre haolen 't út de grond.* De geleerden halen het uit de boeken, maar de boeren halen het uit de grond. **gelènt**, zn. o., leuning. *Hijhiel z'n èige vaast òn 't gelènt.*

Hij hield zich vast aan de leuning.
Vrijwel verdwenen.

geleu:ve, ww., geloven.

Dè kunde nèt geleu:ve. Dat kun je net geloven; gezegd om aan te geven dat iemand er niet op hoeft te rekenen dat zijn plan of verwachting zal uitkomen. En *gij geleu:ft dè* ligt in hetzelfde vlak. Zegsw. *Geleu:ve doede in de kerk.* Geloven doe je in de kerk; gezegd tegen iemand die zegt 'ik geleu:f dè't zoo: waar'. Hij geleu:f't nog ès ge zegt dè Onze Lieven Heer in de hèij sti te tûrve. Hij gelooft het nog als je zegt dat Onze Lieve Heer in de hei turf staat te steken; je kunt hem alles wijsmaken. Ook wordt *gegleu:fd* als volt. deelw. gebruikt naast *geleu:fd.* *Hedde gij dè gepleu:fd?* (>gleu:ve)

gelijk, 1. zn. o., gelijk, 2. onbep. telw., allemaal. 1. Zegsw. *Gelijk hedde, k'pot gòdde.* Gelijk heb je, dood ga je; gezegd door iemand die ongaarne toegeeft dat een ander gelijk heeft. In hetzelfde vlak ligt. *Èn ès ge gelijk het, dan liegde 't nog.* *Ègge gelijk het, dan liegde't nog* zegt iemand die be-slist niet toe wil geven dat hij ongelijk heeft. 2. 't *Gi gelijk k'pot.* Het gaat allemaal dood. Uitr.

Wie 't langst lee:ft heget gelijk.
Wie het langste leeft heeft het allemaal.

gèllie, pers. vnw., jullie.

De meervoudsvormen van de pers. vnw. hebben naast de gewone vormen ook een lange vorm die achtereenvolgens *wèllie*, *gèllie* en *zèllie* luidt.

Gèllie is soms ook *gullie*. (>ùllie)

gelt, zn. m., vrouwelijk varken.

Ze kriege zó'n kaoi ee:te dètter unne gelt nie bruustig af kos worre. Ze kregen zulk slecht eten dat er een 'gelt' niet 'bruistig' van zou worden. Meervoud: *gelte*.

(>birgelt)

geloerrie, zn. o., geplas, geplens.

Wè'n geloerrie waar 't bé dieje pibak. Wat een geplas was het bij die pibak.

geloof, zn. o., geloof.

Twee gelo:ven op ee:n kusse, daor slupt d'n duvel tusse. Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel tussen; illustreert de opvatting dat een gemengd huwelijk gedoemd is te mislukken. *Hij li van z'n geloof af* betekent dat hij van zijn stokje is gegaan; hij is buiten bewustzijn.

We hen 'n duur geloof, zin de pestoor, mar ok 'n merakels goei.

geluk, zn. o., geluk.

Zegsw. *Hij kùmt nog 's van geluk onder d'n trein* zeggen we van iemand die zijn fortuin blijft tarten en vaak pech heeft. *Zonder geluk kunde nog gin gèit gebokt kréége.* Zonder geluk kun je nog geen geit gedekt krijgen. Zèi-spreuk: 'n *Geluk bé 'n ongeluk zin boer Tob, m'n koew is k'pot mar m'n hoi is krèk op.* Een geluk bij een ongeluk, zei boer Tob, mijn koe is dood, maar mijn hooi is net op.

gemeinlek, bw., 'gemeenlijk', gewoonlijk. *Hij kùmt gemeinlek pas um tweje.* Hij komt gewoonlijk pas om twee uur. Verdwenen. **geminte**, zn. v., gemeente.

Zegsw. *Hij is van de natte geminte.* Hij is van de natte gemeente; hij drinkt heel veel (en dat hoeft geen alcoholische drank te betreffen).

gemoewd, zn. o., 1. gemoed, 2. buste. 1. *D'r gemoewd skoewt vol.* Haar gemoed schoot vol; ze kon haar emoties niet meer de baas. 2. *De die hi 'n groot gemoewd!* Zij heeft een flinke boezem!

genee:fs, zn. mv., neven. *Dè zen genee:fs.* Dat zijn neven. Naast *gebruurs* (gebroers) en *gezusters* werd *genee:fs* gebruikt. Ouderwets.

geneuk, zn. o., 1. gedoe, 2. alle deftigheid, de notabelen. 1. *Verrekt vort mi hil 't geneuk.* Verrek voortaan met het hele gedoe.

2. *Hil 't geneuk waar d'r.* Alle notabelen waren aanwezig. Ook wordt in het laatste geval 't *groot geneuk* gezegd. (vgl. grèij.)

gènkig, bn. oud woord voor 'op de been'. *Ons moeier is toch wir gènkig.* Onze moeder is toch weer op de been; bijv. gezegd na een ziekbed dat nog niet helemaal over is.

genooi, zn. v., genade, verlichting. *Wè kunde toch erres genooi af hebbe!* Wat kan iets je toch verlichting geven! (>Pirke)

geotter, zn. o., gepruts, karwei. *'t Is 'n hil geotter um die dinger òn mekare te kréége.* Het is een heel karwei om die dingen aan elkaar te krijgen.

gerakt, bn., geraakt, boos.

D'n diejen is gaauw gerakt. Hij is licht geraakt, hij is gauw boos

gerèchtighèd, zn. v., gerechtigheid, voedsel, voer. *Hij hi z'n gerèchtighèd wèl vort gehad.* Hij heeft zijn (rechtmatige) deel (aan voedsel of voer) wel gehad; ge-zegd van een kind aan de borst of van een dier dat gevoerd is. (vgl. dingzighèd)

gerééj, zn. o., gerij, rijtuig.
't Gerééj ston klaor um nor de kerk te doen. Het rijtuig stond gereed om naar de kerk te gaan. Ook het verkleinwoord *gerééjke* voor klein rijtuig kwam voor.

gèrf, zn. m., garve, schoof.
D'r gonge vruger vier gèrve òn unne gaast. Er gingen vroeger vier garven aan een korenschoof. Zegsw. *iets op de gèrf goie.* Iets onder de aandacht brengen. Ook *gèrref.* (>gaast)

geridskap, zn. o., 1. gereedschap, 2. geslachtsdeel. 1. *D'n timmerman ha 'nen hoop geridskap bé'm.* De timmerman had een hoop gereedschap bij zich. 2. *Hij hi z'n geridskap lillek gestoo:te.* Hij heeft zijn geslachtsdeel flink gestoten. Uitr. *Goei geridskap hi 'n afdak nòddig.* Goed gereedschap heeft een afdak nodig; gezegd door iemand die een dikke buik heeft. Ouderwetse uitspraak: *gerizzep.* (>getuig)

gericht, bn., kort.
Dè's de gerich(t)ste weg. Dat is de kortste weg. *Over Nisseroi nor D'n Bosch, dè's nie èrreg gericht.* Over Nistelrode naar Den Bosch, dat is ver om.

gèrm, zn. v., vrouwtjeslam van

geit of schaap, lichtzinnige vrouw. *D'r liepe 'n por gèrme op d'n dries.* Er liepen een paar vrouwtjeslammetjes op de huiswei. 2. *Wè zedde toch 'n lochte gèrm!* Wat ben je toch een lichtzinnige vrouw!

gèrmke, zn. o., vrouwtjeslammetje.

gerustighèd, zn. v., gerustheid, geruststelling. *'t Is 'n hil gerustighèd ès de jong ammel binne zen.* Het is een hele geruststelling als de kinderen allemaal binnen zijn.

gesneje, 1. zn. o., (gesneden) vleeswaren. 2. bn., volt. deelw. gesneden. 1. *Hòlt 's 'n por ons gèsneje bé de slachter.* Haal eens een paar ons vleeswaren bij de slager. 2. Zegsw. *Ze is goewd gesneje van òrre èn poo:te.* Gezegd van een vrouw die goed gebouwd is. *Wèl geweje, mar nie gesneje.* Wel gewijd, maar niet gesneden; smalend gezegd van de geestelijkheid. (>geweje, snééje)

getééjd, bn. In de vaste verbinding *iets getééjd hebbe* of *zen*: iets van plan zijn, voornemens zijn. *Wè hedde toch getééjd!* Wat ben je toch van plan! gezegd met enige ergernis tegen kinderen die iets doms doen bijv. *Zedde 't nog*

getééjd of hoe zit dè? Ben je het nog van plan te doen of hoe zit dat? Gezegd door iemand die met ongeduld wacht.

gètje, zn. o., geitje.

D'r liep 'n gètje achter 't haus.

Er liep een geitje achter het huis.

Soms wordt het woord gebruikt voor 'gaatje', maar dat is meestal *gòtje*.

getòld, bn., getaald, bespraakt.

Hij is al goewd getòld. Hij is al

goed bespraakt; hij heeft al een

flinke stem; bijv. gezegd van een hard huilende baby.

getròllied, zn. o., 'getralied', het

traliewerk. *'t Getròllied van de*

kèlder is zó rot dè't gemaakt mòt

worre. Het traliewerk voor het

kelderraampje is zo versleten dat het gemaakt moet worden.

getùig, zn. o., 1. gereedschap,

2. geslachtsdeel. 1. *Hedde al oew*

getùig bé? Heb je al je

gereedschap bij je? *Vat mar*

gaauw 't getùig dè we òn de gang

gòn. Pak maar gauw het

gereedschap dat we aan de klus

beginnen. De zegsw. *dur 't getùig*

gòn betekent 'te ver gaan'. 2. *Hij*

hi z'n getùig gestoo:te. Hij heeft

zijn geslachtsdeel zeer gedaan.

(>geridskap)

getùigd, bn., aangekleed.

Wè zedde skòn getùigd. Wat ben je fraai uitgedost. Waarschijnlijk

van de paarden afkomstig: *De*

pèird ware getùigd vur de fok-

veedag. De paarden waren uitgemonsterd voor de fokveedag.

(>òngetùigd, opgetùigd)

geut, zn. v., (spoeel-)keuken.

Daor ee:te ze alt op de geut. Ze

eten daar altijd in de keuken.

Gewaande, plaatsnaam,

Gewande. *Gewaande òn de Maos*

is bekend um z'n Blaow Sluis.

Gewande aan de Maas is bekend

om zijn Blauwe Sluis.

Gewad, zn. o., gebieds- en

straatnaam onder Middelrode. *'t*

Gewad lupt nor de Ao. Het

Gewad loopt naar de Aa.

geweje, bn., volt. deelw., gewijd.

Uitdr. *Wèl geweje, mar nie ge-*

sneje. Wel gewijd, maar niet

gesneden (=gecastreerd); gezegd

van geestelijken, die men niet

vertrouwt in de omgang met

vrouwvolk. (>wééje)

geweld, zn. o., geweld, kracht.

Zegsw. *Gij zet krèk ès de vèrkes*

die hen ok 't geweld in de bakkes.

Jij bent net als de varkens, die

hebben het geweld ook in de bek.

Zeispreuk: *Ja, mi geweld, zin Jan*

de Koew, dan kunde 'nen os nog

wèl stiere. Ja, met geweld, zei Jan

de Koe, dan kun je een os nog wel stieren.

gewirre, zn. mv., geweren.

Uitdr. *'t Zen gin kaoi gewirre die goewd afgòn.* Het zijn geen slechte geweren die goed afgaan; gezegd bij het laten van een fikse wind. Enkelvoud: *geweer.*

gewùlft, zn. o., de gebogen bovenkant, de gewelven. *Hij stiet bekant zunne kop òn 't gewùlft van d'n auto.* Hij stiet bijna zijn hoofd aan de bovenkant van de auto. (>gloriaans)

gewürmt, zn. o., 'gewormte', klein ongedierte. *'t Gewürmt is zó lastig, we kréége zeker aander weer.* Het ongedierte (vooral steekvliegen) is zo lastig, we krijgen zeker ander weer.

gezegge, ww., 'gezeggen', welgevallen. *Dè laot ik m'n èige nie gezegge.* Dat laat ik me niet welgevallen. *Hij lèt z'n èige niks gezegge* zeggen we van iemand die ongezeglijk is.

gezicht, zn. o., gezicht.

Uitdr. *'n Skòn gezicht dur 'n k'potte ruit.* Een mooi gezicht door een kapotte ruit; bijv. gezegd van een huilend kind. *Ze zaat te kéeke mi 'n gezicht lèk 'n útgezèkt vuur.* Ze zat te kijken met een gezicht als een uitgezeikt

vuur; gezegd van iemand die zeer zuur en ontevreden zit te kijken.

Gezòje, volt. deelw., gezouten.

In de uitdr. *Gezòje èn gebraoje (klaor) staon.* Gezouten en gebraden (klaar) staan. *Ik ston al 'n ketier gezòjen èn gebraoje èn d'r kwaam mar gin man.* Ik stond al een kwartier opgemaakt en wel klaar en er kwam maar niemand (om me op te halen). Verdwenen.

gezwak, bn., lenig.

Zegsw. *Ik zé nog zó gezwak ès 'n hangaol.* Ik ben nog zo lenig als een hangijzer; een *hangaol* is de ijzeren staaf boven het haardvuur waaraan de waterketel hing; men bedoelt dus dat men erg stijf is. Vaak wordt *gezwak* gezegd als *zwak.*

giebelkont, zn. v., veel giechelende vrouw of meisje, giechelaar. *Wè zedde toch 'n vergim-mese giebelkont.* Wat ben je toch een verdomde giechelaar(-ster). Ook *giebelgèit* werd wel gezegd.

gieg, zn. m., bochel, bult.

't Wordt ree:gen, want ik heb 'r vandaag al mi unne gieg zien rééje èn de padde krùipe. Het wordt regen, want ik heb er vandaag al met een bochel zien rijden en de padden kruipen. Verdwenen.

gienderwijd, bw., ginds.

Daor gienderwijd kùmt ie òn.

Daar ginds komt hij aan.

gienswijd, bw., ginds.

Ouderwets woord. (>gienderwijd)

gierklomp, zn. m., werktuig om de tuin mee te 'beren'. Oorspronkelijk was het een klomp die bevestigd was aan een lange steel, later heette de speciale emmer ook zo. Men sprak ook van *gietklomp* en *strontklomp* en later *strontemmer*. Zegsw. *Hij spult, wè dè ongi, nie op unne gierklomp*. Hij speelt, wat dat betreft, niet op een gierklomp; hij is in die zaken nog niet zo mis.

gifs, bn., 'geefs', gul, royaal.

De smid waar unne gifse mins.

De smid was een gulle man.

Gijp, jongensnaam, verkorting van Gijsbertus. Wordt ook verkort tot *Bijs*. Verdwenen.

Gilles, jongensnaam die ook voorkwam als *Gieles*, *Dieles* en *Dilles*. Volgens De Bont afgeleid van Aegidius. (<Fr. Gilles). Vrijwel verdwenen. (>Dieles, gistelek)

Gimde, plaatsnaam, Gemonde.

Ouderwets. (>Gimmende)

gimman, onbep. vnw., niemand.

Daor is nog noit gimman binne

geweest. Daar is nog nooit

iemand binnen geweest. *Dè wit*

gimman: Dat weet niemand. Ook wel gezegd als *gin man*.

(>ginniemes)

Gimmende, dorpsnaam Gemonde, gemeente St. Michielsgestel.

D'n dieje kùmt van Gimmende,

geleu:'k. Die (man) komt van

Gemonde, geloof ik. De oudere uitspraak is *Gimde*.

gin, 1. bep. hoofdtelw., geen,

2. aanw. vnw., gene. 1. *Gin sènt in de mars, mar wèl unne*

grooten bèk. Geen cent op zijn geweten, maar wel een grote

mond. *Nog ginne nagel um z'n*

kont te krabbe. Nog geen nagel

om zijn kont te krabben; gezegd van iemand die straatarm is.

2. *Ginne kant is goewd*. Gene

(=die) zijde is goed.

ginèind, bw., 'aan gene zijde'. *Ik*

begien òn dizze kant èn gij òn

ginèind. Ik begin aan deze kant en

jij aan die zijde. Nol van Roessel

laat zijn boeken meestal spelen in het denkbeeldige dorp *Ginèind*.

ginne, 1. bn., gene, (>gin 2.).

ginnins, bw., 'geeneens', niet

eens, zelfs niet. *Hij ha nog*

ginnins gin dubbeltje op zak. Hij

had nog niet eens een dubbeltje

op zak.

ginniemes, onbep. vnw., niemand. *Ginniemes wit hoewtie krèk hèt*. Niemand weet hoe hij precies heet. (>niemes)

ginteralle, onbep. vnw., geen (een) van alle(n). *Ze weten 't ginteralle*. Zij weten het geen van allen. *'t Kùmt oe ginteralle ònge-wèijd*. Het komt je geen van alle aangewaaid. Ook gezegd als *gin ee:n ter alle* en *gin ee:n van alle*.

girtje poep, zn. o., klein kruiskruid, (*senacio vulgaris* L.) Dit onkruid is meestal bestoven met stof en vuil. Verdwijnt.

gisselek, zn., o., de geestelijkheid. (>gistelek)
gisteg, bn., 'geestig', pienter, slim. *Hij oo:gt ès unnen doo:kus, mar 't is unne gistege mins*. Hij ziet eruit als een sul, maar het is een pientere man. *'t Is 'n gisteg mènneke*. Het is een schrandere ventje.

gisteghèd, zn. v., 'geestigheid', intelligentie. Zeispreuk: *Alles hi z'n gisteghèd, zin Grèt èn ie kiek nor 't gediert in z'n pèt*. Alles heeft zijn geestigheid, zei Gerard en hij keek naar het (on-)gedierte in zijn pet.

gistelek, zn. o., de geestelijkheid. *'t Gistelek hagget hier vur 't zegge*. De geestelijkheid had hier

veel macht. Zegsw. *Ègge giste-lijke wilt ere mòtte d'r nie mee verkere*. Als je geestelijken wilt eren moet je er niet mee verkeren. *In 'n haushaauwe zen gisteleke èn bisteleke*. In een huishouden zijn geestelijken en beestelijken; er is nog licht een 'zwart schaap' in een familie. Zeispreuk: *Ik gò bé 't gistelek, zin Gilles èn ie zaat òn de wijn*. Ik ga bij de geestelijkheid, zei Gilles en hij zat aan de wijn. Soms sprak men van *'t gistelek grèij* als men de hele geestelijkheid bedoelde. Oudere uitspraak: *gisselek*. (>drietip)
gitter, samentrekking van 'gaat er'. Zegsw. *'t Gitter ès 'n oordeel*. hèt gaat er als een oordeel. Tegenwoordig horen we ook *'t gutter* en *'t gòtter*.

glad, bw., helemaal, totaal. *Ik zé't toch glad vergee:te*. Ik ben het helemaal vergeten. *Hij is glad nie geweest*. Hij is helemaal niet geweest.

glansees, zn. mv., glacé handschoenen. *Hij ha z'n deñtige glansees òn*. Hij had zijn deftige handschoenen aan. Verdwenen.

glaos, zn. mv., glazen. *Ze hi veul glaos ingemakt*. Ze heeft veel glazen (=weckflessen) ingemaakt. Vrijwel verdwenen is

het woord in de betekenis 'ruiten':
*Ze zaat vort alle daag aachter de
 glaos te blieke. Ze zat voortaan
 alle dagen achter de ruiten.*

glaozere, bn., glazen.

*Op d'n uursten april wiere de
 klójtjong nog wèl 's 'weggestuurd
 um 'n glaozere véél, muggevèt,
 huppelzaod of vierkantige
 rundjes te haole.* Op de eerste
 april werden de kinderen nog wel
 eens weggestuurd om een glazen
 vijl, muggevet, huppelzaad of
 vierkante rondjes te halen.

glaozeg, bn., 'glazig', ziekelijk,
 niet begrijpend. *Wè kekte toch
 glaozeg, zedde nie goewd? Wat
 kijk je toch ziekelijk, voel je je
 niet lekker? 't Jungske kiek mar
 glaozeg nor de mister die hum
 iets gevraagd ha.* Het jongetje
 keek niet begrijpend naar de
 meester die hem iets gevraagd
 had.

glattig, bn., glad.

*Zegsw. 't Is zó glattig ès unne
 pòlling in unnen immer snot.* Het
 is zo glad als een paling in een
 emmer snot; gezegd van een heel
 glad en glibberig voorwerp.

glattighèd, zn. v., gladheid.

*'t Is alt gevorlek mi die glattig-
 hèd.* Het is altijd gevaarlijk met
 die gladheid.

gléeje, ww., glijden.

*Gléeje-gliej-gegleje. Hij gliej
 zoo: de sloo:t in.* Hij gleed zo de
 sloot in. (vgl. slibbere).

gleks, bw., gelijk, geëgaliseerd.
*We mòtte d'n hof nog 'n bietje
 gleks make.* We moeten de tuin
 nog een beetje egaliseren. Ver-
 dwijnend.

gleu:ve, ww., geloven.

Dè kan'k nie gleu:ve. Dat kan ik
 niet geloven. Meestal gezegd als
geleu:ve.

gloeieg, bn., gloeiend.

*Innins kwaamp 'r unne groo:te
 zwarten hond mi gloeiege oo:gen
 op hum af.* Opeens kwam er een
 grote zwarte hond met gloeiende
 ogen op hem af.

gloeienden hoewd, uitroep.

*Gloeienden hoewd, dè duu nog 's
 zeer!* 'Gloeiende hoed', dat doet
 nog eens zeer!

gloriaans, zn. o., gregoriaans.

*Golve gloriaans vanùt 't gewùlft
 van de kerrek spuulden um oew
 órre.* Golven gregoriaans vanuit
 de gewelven van de kerk spoel-
 den om je oren. Verdwenen.

god, zn. m., god.

God nog nie toe! is een uitroep
 van verbijstering of ontzetting. *'t
 Is skaand vur god* (het is schande
 voor God) zeggen we wanneer we

iets grote schande vinden en 't is zunt vur god, wanneer iets heel jammer is. *God zee: gene oe mi de honderdduzend* is de vaste wens bij iemands niesbui. Bij een ingewikkelde zaak zeggen we wel: *Dè mòtte god èn de mùlder mar skèije*. Dat moeten God en de molenaar maar scheiden. Van iemand die niet te vertrouwen is, zegt men: *Hij skippert mi god èn d'n duvel*. De bewoners van Brabants hoofdstad willen we wel eens plagen met: *God wit alles, mar unnen Bosschenaar wit alles bee:ter*. Uitr. *God hebbe z'n ziel èn d'n duvel z'n klompe*, zeggen we van iemand die dood of weg is en waaraan ons niet veel gelegen ligt. *God makt d'n dag èn wij gòn d'r deur*. God maakt de dag en wij gaan er door. Hierop bestaat de variant: *God skiep d'n dag èn wèllie de soep*. God schiep de dag en wij de soep; hoe nietig is het mensenwerk! *Òn gods zee: ge is alles gelee: ge*. Aan Gods zegen is alles gelegen. *Dè zal òn god èn 't weer lege*. Dat zal aan God en het weer liggen; dat is van veel dingen afhankelijk. Een oude wijze raad van ouders aan hun kinderen luidt: *Haauwt god vur oo: ge èn oew*

boks toew. Hou God voor ogen en je broek dicht. Op dit advies bestaat de variant: *Haauwt god vur oo: ge èn de vrouw in d'n èrrem, 't uurste is zalig, 't twidde is wèrrem*. Hou God voor ogen en de vrouw in de arm, het eerste is zalig, het tweede is warm. *Hij wit nog wèl wè god wee: gt*. gezegd van een precieze betweter.

(>romboer)

goddelek, bn., 'goddelijk', gruwelijk, heel erg. *We zen hier zó goddelek èrrem, zin Thijs*. Wij zijn hier zo ontzettend arm, zei Thijs.

godnondejuu, vloek, (>gordjuu, nondejuu). Ook bijvoeglijk gebruikt: *godnondejuse rotzooi*.

godsamme, uitroep van teleurstelling of pijn, vervorming van 'God zal me (zegenen)'.

Godsamme, kunde nou alwir nie!

Potdoric, kun je nu alweer niet!

Godsamme, wè duu dè zeer!

Potdomme, wat doet dat zeer!

godsblok, zn. m., goedgezak.

Zegsw. *'t Is unne godsblok, mar d'n duvel slitter z'n hout op k'pot* Het is een goedgezak, maar de duivel slaat er zijn hout op kapot; het is zo'n goedigaard, maar niet heus...

godsgruwelek, bw., heel erg,

geweldig. *Hij is wèl zó godsgruwelek stèrrek.* Hij is wel zo geweldig sterk. Ook *godsgloeïend.* (>gruwelek)

godslèmpke, zn. o., godslampje, kwezeltje. *Ze nuumden heur 't godslèmpke umdèsse alzelee:ve in de kerk zaat.* Ze noemden haar het godslampje omdat ze altijd in de kerk zat.

godvergrammer, zn. m., slechterik. *Wè is dè toch unne godvergrammer inne!* Wat is dat toch een slecht mens!

godwit, verbinding Godweet, gebruikt om onzekerheid uit te drukken. *Godwit kùmt ie hille mònie.* Misschien komt hij wel helemaal niet.

goei, zn. v. en mv.. goede, goeden. Uitr. *Al 't goei kùmt van bove, behall've de èipel die kommen ùt de grond.* Al het goede komt van boven, behalve de aardappelen die komen uit de grond. *D'r is mar ee:n goei èn die sti aachter in de kerk (èn zwéégt alted).* Er is maar een goede en die staat achter in de kerk (en dat is het beeld van de heilige Maria). In plaats van kerk wordt ook wel *k'pèl* (kapel) gezegd. Op de uitdrukking bestaat de variant: *D'r is mar ee:n goei èn die li op de*

kerkhof. Er is maar een goede (vrouw) en die ligt op het kerkhof. *De goei mòtten 't mi de kaoi besniete.* De goeden moeten het met de kwaden ontgelden.

goeiendag, zn. m., goedendag. *Hier kregde nog unne goeiendag op straot ègge nie te gruts doet.* Hier wordt je op straat nog gegroet als je je niet te hautain gedraagt.

goeikamer, zn. v., het mooiste vertrek in het oude boerenhuis. *In de goei kamer stonne de segare èn d'n borrel vur de pestoor op toffel en de nééj fiets onder 't stoflake.* In de 'goeikamer' stonden de sigaren en de borrel voor de pastoor op tafel en de nieuwe fiets onder het stoflaken.

goewd, 1. zn. o., goed, 2. bn./bw., goed. 1. *Ge kent verlorre goewd ègge 't misse moet.* Je kent verloren goed als je het missen moet. Omwille van het rijm zegt men ook wel *goed*. Afjacht: *'Hedde goewd geëete?' 'Dan kunde lappe skjite!'* 'Heb je goed gegeten?' 'Dan kun je lappen schijten.'

2. Uitr. *Die goewd smeert, die goewd veert.* het smeren van voer- en werktuigen is belangrijk, maar vaak bedoelde men dat ook de 'vakman' graag een alcoho-

lische versnapering tot zich nam. (>vgl. de ruggestrand smere.) *'t Is bé aow ok noit goewd of 't dugt nie*: Het is bij jou ook nooit goed of het deugt niet. Jij hebt ook altijd iets op of aan te merken. Steeds meer hoort men *goed*. **goezemoes**, zn.v., in de vaste verbinding *vur de goezemoes*. voor de lekkerigheid, voor de snoeperij. *Hij aat 'n stuk kee:s vur de goezemoes*. Hij at een stuk kaas voor de snoeperij (zonder brood).

goffert, zn. m., gierigaard, lomperd. *Daor zaat nog zónne rijke goffert achter in 't vèld*. Er woonde nog zo'n rijke gierigaard achter in het veld. *Wè zedde toch unne goffert!* Wat ben je toch een lomperd! *Alle ding mi vriendskap, zin (de) goffert èn ie hòlde bé hullie nee:ve de èijer 'weg*. Alles met vriendschap, zei de gierigaard en hij haalde bij de burenen de eieren weg. (>ding) **gògget**, samentrekking van 'gaat het'. *Hoe gògget nou?* Hoe gaat het nu? Ook *geget*, *gigget* en *geuget* wordt door oudere sprekers gezegd.

Gojjerd, eigennaam Goijaert. Gehoord in Middelrode. Verdwenen.

golden liesjes, zn. mv., vervorming van golden delicious, de bekende geelgroene appelsoort. **gòn**, ww., gaan.

Naast *gaon* wordt soms ook *gòn* gebruikt als infinitief. (>gaon) **gong**, o.v.t., ging.

Gaon-gong-gegaon/gegòn. 't Gong zó goewd! Het ging zo goed! Oudere uitspraak *gonk*. (>gaon, gògget) Steeds vaker zegt men *ging*.

Gont, meisjesnaam, afgeleid van (Alle-)Gonda. Vervangen door *Gonnie*.

gordeneere, ww., bevelen. *Wè kunde gé toch iggòllig blééve gordeneere*. Wat kun jij toch eindeloos blijven bevelen; gezegd met irritatie. Wellicht een vervorming van 'verordonneren'.

gordenoer, basterdvlöek, (>gordjuu). Verdwijnd.

gordjuu, basterdvlöek, het eerste lid is oorspronkelijk 'god'. Ook gezegd als *g'rdjuu* en *gortjuu*.

gorre, zn. o., garen.

Zegsw. *Hij heget zwart gorre út-gevonde toen 't wit 'r al waar*. Hij heeft het zwart garen uitgevonden toen het witte er al was; gezegd van een sufferd. *Nou mòt 'r gorre op de klos komme*. Nu moet er garen op de klos komen; nu

moeten er resultaten **geboekt** worden.

gort, zn. m., gort.

Op de vraag *wè ee:te we?* kon het antwoord komen: *gort mi lam-penóllie*. (>dóddoenders, husse)

gortjèn, basterdvloek.

Soms aangevuld tot *gortjèn nog nie toe!*

gortjuu, basterdvloek

Bijvoeglijk gebruikt: *gortjuuse verrèkkeling!* (>gordjuu)

gortnondejuu, basterdvloek.

Bijvoeglijk gebruikt:

Gortnondejuus rotwèrrek!

(>godnondejuu).

gortvergimme, basterdvloek.

Ook bijvoeglijk gebruikt:

Gortvergimmese klier dègge d'r stòt! (vgl. gatvernakese)

gortverhierèngiender,

basterdvloek. Ook bijvoeglijk gebruikt: *Die gortverhierèngienderse rotjong!*

gortvernondejuu, basterdvloek.

Er werd wel gespeeld met dit verboden woord door te zeggen:

Gort vur de nonne, juu... pèrd!

gortzak, zn. m., gortzak.

Er bestond een oud spelletje, waarbij men elkaar ruggelings optilde. Dit heette wel *over de gortzak legge*, maar werd ook wel *bóttèr wee:ge of pompe* genoemd.

gòs, zn. v., gaas.

Hij laag zat tege de gòs. Hij lag dronken tegen het gaas. (>gaos)

gòssiemènneke, zn. o.,

negotiemannetje. *D'r kwaam 'n gòssie-mènneke langs de deur mi kèmkes, krulspèlle, skoefteeters, motteballe, knupsgaoter èn zó'n sort grèij*. Er kwam een negotiemannetje langs de deur met kammetjes, krulspelden, schoenveters, motteballen, knoopsgaten en zulk soort spul.

gòtje, zn. o., gaatje.

D'r zit 'n gòtje in oew boks. Er zit een gaatje in je broek. (>gat)

gòtter, samentrekking van *gò d'r* (ga er): *Gòtter toch nie lege kloo:te*.

Grad, jongensnaam, afgeleid van Gerardus. Zeispreuk: *Ik trakteer, zin Grad Griek èn ie liet 'r ee:n vliege*. (>griek, Grèt)

Grai, meisjesnaam, afgeleid van Gerarda. Vrijwel verdwenen. (>griep)

Grarus, mannennaam, afgeleid van Gerardus. *Grarus de Boks waar unne skònne*. Grarus de Boks was een mooie (vrolijke, aardige) man. Verdwenen.

gras, zn. o., gras.

Zegsw. *'t Is klaor gras èn ènde-èijer*. Het is een al overvloed;

vooral gezegd wanneer het bijzonder groeizaam weer is. *D'n éément is dur 't (hoi-)gras hene-gewaasse.* Het jonge gras is door het (hooi-)gras heen gegroeid; gezegd wanneer het jongste kind eerder moest trouwen dan de oudere kinderen.

graow, bn., grauw, rauw.

Hòlt 's ekkes 'n pond graow érte.

Haal eens even een pond rauwe erwten. Zegsw. *De was is zó graow ès unne pee:ltuter.* De was is zo grauw als een peeltuter; er is sprake van meer dan een grauwsluier. (*Pee:ltuter* is een oude spotnaam voor de bewoners van de Peel.)

graowke, zn. o., 'grauwtje', grijze steekvlieg. *Wè zen de graowkes wir lastig vur 't pèrd.* Wat zijn de steekvliegen weer lastig voor het paard. (>blendaos)

gree:g, bn., gretig, gierig, belust op voedsel. *Ge hoeft nie zó gree:g te ee:te, d'r is grèij zat.* Je hoeft niet zo gretig te eten, er is voedsel genoeg. *Wè zedde toch unne gree:ge griek inne!* Wat ben je toch een gierige vrek.

grééns, zn. v., mopperende vrouw. *Hullie grutje waar 'n grééns.* Hun grootmoe was een moppervrouw.

gréénze, ww., grommen, chagrijnig zijn, kijven. *Gréénze-grie(j)ns-gegreenze.* *Hij litter alt mar te grònnieje èn te gréénze.*

Hij moet altijd mopperen en kijven. Soms werd *gréénze* ook gebruikt voor langdurig huilen van kinderen: *Dè jong duu de leste daag niks ès gréénze.* Dat kind huilt de laatste tijd alleen maar.

gréénskloot, zn. m., mopperaar, ontevreden persoon. *Gij zet unne gréénskloot, dè zedde!* Jij bent een mopperaar, dat ben je!

gréénzerd, zn. m., mopperaar, chagrijnig persoon. *Gij zet unne groo:te gréénzerd!* Jij bent een grote mopperkont.

gréénzes, gerundium van *gréénze*, gemopper. *Wè zulde gij gréénzes kréége!* Wat zal er op jou gemopperd worden!

(>grommes)

grèij, zn. o., gerei, spullen.

Hedde al oew grèij? Heb je al je spullen? Zegsw. *Gelind grèij gif skaof of skaand.* Geleende spullen geven schade of schande; ze gaan kapot of je vergeet ze terug te geven. Soms wordt het woord gebruikt in dezelfde betekenis als *geneuk*: *Al 't groo:t grèij waar d'r.* Alle notabelen waren aanwezig.

Grèt, jongensnaam, afgeleid van Gerardus. *Op 't Hisèind wónde Grèt van Driek van Grètte die eigelek Van Nisseroi hètte.* Op het Heeseind woonde *Grèt van Driek van Grètte* die eigenlijk Van Nistelrooi heette. *Grèt* werd later steeds meer vervangen door *Gèrrit* of *Gerrie*. (>gistighèd, Grad, Grarus)

griebelegraow, zn. v., de schemering. *Durske, zùrgt dègge nie dur de griebelegraow nor haus toe hoeft, want dan zen de skoeliebùilen op de bee:n.*

Meisje, zorg dat je niet door de schemering naar huis hoeft, want dan zijn de misdadigers onderweg. Soms ouderwets gezegd als *grielliegraow*. Verdwijnend.

griek, zn. m., gierig persoon, vrek. *Gij zet unne groo:te griek.* Jij bent een grote gierigaard. (>Grad)

griensels, zn. mv., rillingen. *We kréége sneuw want ik vuul de kaauw griensels over munne rug gaon.* We krijgen sneeuw want ik voel de koude rillingen over mijn rug gaan.

griep, zn. v., griep. Zeispreuk: *Die griep van onze Jan kréég ik nie, zin Drika, van hum he'k nog noit niks gehad.* Die

griep van onze Jan krijg ik niet, zei Drika, van hem heb ik nog nooit iets gehad.

grip, zn. v., 1. grip, 2. greppel. 1. *Ik kos 'r gin grip op kréége.* Ik kon er geen grip (vat) op krijgen. 2. *Hij ha 'n grip gegrave bé 't gutgat.* Hij had een greppel gegraven bij de keukenafvoer. **groep**, zn. v., 1. groep, 2. mestgoot achter het vee. 1. *D'r kwaamp 'n hil groep kéénder òn.* Er kwam een hele groep kinderen aan. 2. *De koei han de groep wir vol.* De koeien hadden de mestgoot weer vol. *Ik goi 't in de groep, zin d'n boer èn ie skeet op stal.* Ik gooi het in de groep, zei de boer en hij scheet op stal.

groews, zn. v., mals gras, grasland. *D'r is dees jaor groews zat.* Er is dit jaar gras genoeg. *Zegsw. Ze hi de groews geslopt.* Ze heeft het gras bedorven; ze heeft al voor het huwelijk de liefde bedreven.

groewze, ww., eten van groente en vooral fruit. *Hij zaat lèkker te groewze van unne groo:te skijfferappel.* Hij zat lekker te eten van een grote 'schijfappel'.

groewzer zn., iemand die graag groente en vers fruit eet.

grof, bn., niet fijn, zwaar, diep.

Hij hi 'n grof stem. Hij heeft een grove stem. (>grovve)

grommes, gerundium.

Ge zult grommes kréege. Men zal op je mopperen. (>gréénzes)

grond, zn. v., akkerland.

Ge had hier veul grond van gin kloo:te wèrd. Je had hier veel onvruchtbare grond. Uitrdr.

Grond is nie gruts mar hebbelek.

Grond is niet verwaand maar hebbertig; mest is belangrijker dan verzorging. (In plaats van *hebbelek* werd ook *nijskierrig* gezegd.)

Ze wónden 'n èind in de grond. Ze woonden een eind het veld in; niet aan de harde weg.

Ook *de grond in*. Zegsw. *Hij is goewd van grond.* Hij is goed van aard/karakter.

grondvèrref, zn. v., grondverf.

Ze ston al in de grondvèrref toen ze traowde. Ze stond al in de grondverf toen ze trouwde; ze was al zwanger.

grondweg, zn. m., onverharde weg, zandweg. *D'r liep unne grondweg 't vèld in.* Er liep een zandweg het veld in. (>èrdweg)

grònnieje, ww., mopperen, knorren. *Hij kan niks ès grònnieje èn gréénze.* Hij kan alleen maar mopperen en knorren. *Grònnieje* wordt ook

wel eens gebruikt voor het geluid dat een paard maakt om zijn baasje te verwelkomen. (>brienze)

groo:t, 1. zn. o., 'de grote lui', de notabelen. 2. bn., groot, trots, hovaardig. 1. *Ze hen alt mi 't groo:t mee òngedaon.* Ze hebben altijd opgetrokken met de notabelen. (>geneuk, grèij) 2. Zegsw.

Ès gij zó groo:t waart ès dè ge lomp zet, dan koste oew segaar òn de zon ònstoke. Als jij zo groot was als dat je lomp bent, dan kon je je sigaar aan de zon aansteken. *Kik 's wè ze 't groo:t hebbe.* Kijk eens wat zij zich groot voelen.

Zeispreuk: *Groo:t bé groo:t, zin de kat èn ze kroewp bé d'n hond.*

Groot bij groot, zei de kat en ze kroop bij de hond. *De groo:te kerrek* is de gangbare volksbenaming voor de Sint Jans-kathedraal in Den Bosch. In 1986 schrijft R. v.d. Laar in de feestbundel bij gelegenheid van 100 jaar gymnasium Bernrode: 'Op 19 sept. 1629 vond de eerste hervormde dienst plaats in de St. Janskerk. Daarmee nam de nieuwe religie de St. Jan, nu grote kerk genaamd, officieel in gebruik.' Uitrdr. *De groo:te kerrek mòt dur 't Korrestrutje.*

De grote kerk moet door het

Korenstraatje; gezegd van een moeilijke bevalling.

grótteder: bn., dubbele vergrotende trap. *Diejen appel is nog grótteder*. Die appel is nog groter. (>dikkerder, kòjjerder, enz.)

gróttighèd, zn. v., grootdoenerij, verwaandheid. *Gin gróttighèd èsteblijf*. Geen grootdoenerij alstublieft. (>grutsighèd)

grótkop, zn. m., trots, hovaardig persoon. *Dè is unne grótkop die z'n èige veulste groo:t kent vur ons*. Dat is een opschepper die zich veel te hoog voelt voor ons gezelschap.

grókste, zn. mv., grootsten. Uitr. *Ès de grókste gelijk de beste ware, dan koste ze mee kenne*. Als de grootsten allemaal de besten waren, dan kon je ze meteen kennen.

grovve, bn., grove. *Grovve mast*. grove den, (pinus silvestris). Van een onaangenaam, ruw persoon zeggen we wel dat het *unne grovve knook* is. Zegsw. *De koei lee:ze grovven druk*: De koeien lezen grove druk; ze moeten het onderste van de grasstengel eten. (>grof)

grunighèd, zn. v., groenigheid, groente. *Ik ben nie zónne*

liefhebber van die grunighèd, 't is vur men mar knééndevoeier. Ik ben niet zo'n liefhebber van die groenten, het is voor mij maar konijnvoer.

grutje, zn. o., grootje, grootmoeder. *Daor wónt ons grutje*. Daar woont onze grootmoeder. Soms ook heel ouderwets *greu:t* genoemd.

grutmoeier, zn. v., grootmoeder. *Grutmoeier zaat in de groo:te stoewl*. Grootmoeder zat in de grote stoel.

gruts, bn., trots, deftig, verwaand, ijdel. *Ik gò gruts op m'n gedoentje*. Ik ben trots op mijn eigendom. *Mòtte d'n diejen 's gruts zien tree:je!* Moet je hem eens verwaand zien lopen. *Wè pròtte toch gruts*: Wat praat je toch deftig. *'Wè zedde gruts vandaag'*, betekent zoiets als 'wat ben je vandaag deftig gekleed'. *Hij is grif gruts op z'n èige* wil meestal zeggen dat bedoelde persoon heel proper is.

Zeispreuk: *Wie gruts wil gaon mòt péén durstaon, zin Mie èn ze spelde d'r muts òn d'r órre*. Wie mooi wil gaan moet pijn doorstaan, zei Mie en ze spelde haar muts aan haar oren.

grutsig, bn., groots, trots, ver-

waand. 't Is zó'n grutsig mènneke.
Het is zo'n verwaand kereltje.

(>gruts)

grutsighèd, zn. v., grootdoenerij,
verwaandheid. *Jonge, wè'n*

grutsighèd op niks! Jongen, wat
een grootdoenerij op niets!

(>gróttighèd, grutskloo:teréj),

grutskloo:t, zn. m., opschepper.

Grutskloo:t, nog ginne nagel um

z'n kont te krabbe! Opschepper,

geen cent in zijn bezit! *Gruts-*

kloo:t wordt wel voor de grap

gezegd tegen iemand die graag

goed gekleed gaat.

grutskloo:teréj, zn. v.,

grootdoenerij, opschepperij. *Ik*

kan nie tege die grutskloo:teréj.

Ik kan die opschepperij niet

verdragen. (>gróttighèd,

grutsighèd)

grutvaoier, zn. m., grootvader.

Ik hiet nor onze grutvaoier. Ik

ben genoemd naar mijn groot-

vader. Ik heb dezelfde roepnaam

gekregen. Ouderwets.

grutvòdder, zn. m., grootvader.

Naast *grutvòdder* werd ook *gruf-*

fòdder gezegd. Tegenwoordig

hoort men vaker *grutvòdder*

zeggen dan *grutvaoier*.

gruwelek, bn./bw., gruwelijk,

heel, zeer. *Dè dutie gruwelek*

gèir. Dat doet hij heel graag. *Dè's*

gruwelek goewd gemakt. Dat is
heel goed gemaakt. *Gruwelek*

wordt in onze spreektaal gruwe-
lijk vaak gebruikt.

(>godsgruwelek)

gruun, 1. zn. o., knolgroen, 2.

bn., groen, ongekookt. 1. *D'n*

hillen dag gruun plukke is kaoi

wèrrek. De hele dag knolgroen

plukken is slecht werk. 2. *Al dè*

gruun wòtter in oew lijf is niks

gedaon. Al dat ongekookte water

in je lichaam is niet goed. *Hij vet*

de èijer gruun mi 'n konjèkske.

Hij pakt (=eet) de eieren onge-

kookt met een cognacje. We

spreken ook wel van *grunen*

herring en *gruun spèk*. Ouder is

gruujn. (>wòtter)

gruunselder, zn. m., groenling.

D'r zaat unne gruunselder in de

roo:ze. Er zat een groenling in de

rozen.

gruunsig, bn., groenig, grocn-

achtig. *D're jas ha zó'n gruunsig*

klurke. Haar jas had zo'n groenig

tintje.

gullie, pers. vnw., jullie.

Gullie zet gèk. Jullie zijn gek.

(>gèllie)

Gummigall'ge, spotnaam, letter-

lijk 'gummi-bretels'). *Daor kùmt*

Van Gummigall'ge ok òn. Daar

komt hij ook aan. (>Nèpskeute)

Gurt, jongensnaam, afgeleid van Godefridus. *Grèt van Grarus Gurtjes waar onze grutvaoier.*

Grèt was een zoon van Grarus die op zijn beurt de zoon was van Gurt Swanenberg. Deze Gurt was een van onze voorvaderen die officieel de naam Godefridus voerde. Onze familie Swanenberg wordt ook *Grutjes* genoemd, ter onderscheiding van de *Zwòntjes*, de *Koffiepùtjes* en de *Looiers* die ook allemaal Swanenberg heten. Jan Elemans vermeldt de oude naam als *Gört*. (WWVDB, 218)

gutgat, zn. o., 'gootgat', keukenafvoer. *Bé 't gutgat groeide de sèlдерie gruwelek goewd.* Bij de keukenafvoer groeide de selderie heel erg goed. Zegsw. *Daor skent de maon nog dur 't gutgat.* Daar schijnt de maan nog door het gat van de keukenafvoer; daar zijn ze nog erg primitief.

gutstee:n, zn. m., gootsteen, aanrecht. *Zette gé dè efkes bé de gutstee:n.* Zet jij dat even bij de gootsteen.

H

haam, zn. m., haam, gareel.

Zegsw. *Alt in d'n haam zen* (altijd in de haam zijn) betekent dat men altijd moet werken. *Ze hi vande-mèirge al vruug d're kop dur d'n haam gestoke*. Ze is vanmorgen al vroeg begonnen met het werk. Ook gezegd als: *Ze hi al vruug dur d'n haam gekeke*. *Hij is moeilek in d'n haam te kréége* zeggen we van iemand die moeilijk aan het werk te krijgen is. Van iemand die nog veel werk voor de boeg heeft, zegt men: *Hij mòt nog veul dur d'n haam kééke*.

(>burries)

haand, zn. v. en mv., hand, handen. Zegsw. *Dè kunde toch mi bèij oew haand vatte*. Dat kun je toch met beide handen vatten; dat ligt voor de hand, dat is zonneklaar. *Die is van de kaoi haand gerakt* (die is van de kwade hand geraakt) wil zeggen dat bedoelde persoon van hekserij verdacht wordt. *Haand* wordt ook gebruikt als maat: *De péépe van m'n boks zen wèl twee haand te kort*. De

pijpen van mijn broek zijn wel 20 cm. te kort. *De bònne zen nog gin haand hog*. De bonen zijn nog geen hand hoog; nog geen 10 cm. hoog. *Ge kunt bee:ter mi 'n wèrrem ès mi 'n kaauw haand gee:ve*. Je kunt je kinderen beter tijdens je leven iets schenken dan dat ze het moeten erven. *Rap ter taand is rap ter haand*. Personeel dat vlug kan eten, kan ook snel werken. Zeispreuken: *Ik zie gin hãand vur oo:ge, zin de skelm èn z'n haand ware op zunne rug gebonde*. Ik zie geen hand voor ogen, zei de boef en zijn handen waren op zijn rug gebonden. *Mi haand èn taand vur èige laand, zin Pirke Pit èn ie verloor z'n gebit*. Met hand en tand voor eigen land, zei Peerke Pit en hij verloor zijn gebit. *Veul haand make licht wèrrek, zinne de nunnekes èn ze droewge mi drieje innen bònnestaak*. Vele handen maken licht werk, zeiden de nonnetjes en ze droegen met drieën een bonestaak. (>gat,

hèndje, prùimebumke)

haauwe, ww., houden.

Haauwe-hiel-gehaauwe. Ik haauw, gé haauwt, hij haauwt/ helt. Ze zaat 'r gruwelek mi te haauwe. Ze zat er erg mee omhoog. Zegsw. Hij is daor gehaauwe èn geslage. Hij is daar gehouden en geslagen; daar kun je hem altijd vinden; daar is hij graag.

haauwes, 'houdens', bezit.

Ge meugt dè hebbe, mar nie vur haauwes. Je mag dat hebben, maar niet voor goed.

Tegenovergesteld: *vur slès.*

haauwkéénd, zn. o.,

probleemkind. *'n Haauwkéénd is 'n jong wórmi de aauwlùì gruwelek zitte te haauwe. De ouders zitten met zo'n kind in problemen omdat ze het moeten 'haauwe'; zo'n kind is ziekelijk, gehandicapt en niet huwbaar.*

haauwkes, zn. mv., peultjes.

(>haowkes)

haauwmaauw, zn. v., wervelwind, dwarrelwind, wervelstorm.

Die verdülde haauwmaauw goide verskèije oppers hoi de locht in. Die verdomde wervelwind gooide verscheidene oppers hooi de lucht in. Zilland èn Langenboo:m hen geleje mi de

haauwmaauw van 1925. Zeeland en Langenboom hebben geleden met de stormramp van 1925.

haffel, zn. v., handvol, kleine hoeveelheid. *Hij krieg 'n haffel snuupkes vur de jong. Hij kreeg een handvol snoepjes voor de kinderen. (vgl. moffel en èllever, >minnebroeders)*

haffele, ww., 'hanteren' = in de handen nemen, liefkozen, vrijen, sollen. *Ge mòt nie zó haffele mi dè jong. Je moet dat kind niet zo langdurig knuffelen. D'r stonne d'r 'n por in 'n huukske te haffele. Er stonden er een paar in een hoekje te vrijen. Zit toch nie zó mi dè kètje te haffele. Zit toch niet zo met dat katje te sollen.*

haffelkètje, zn. o., troetelkatje, een najaarskatje dat veel aangehaald wordt en slecht groeien wil. Ook figuurlijk gebruikt voor verwende kinderen en vrijlustige meisjes. *Haffelkètjes wille nie groeie.*

Troetelkatjes willen niet groeien. *Dè durske waar zó'n haffelkètje. Dat meisje was zo'n 'troeteldiertje'. (vgl. aassekètje, éémentkètje, kraoskètje, naojaarskètje.)*

haffelkont, zn. v., iemand die graag 'haffelt'. *Wè zedde toch 'n haffelkont. Wat zit je toch veel te sollen.*

hagel, zn. m., hagel.

Uitdr. *D'n hagel zal d'r nor slaon.* De hagel zal er naar slaan. Je zult er voor gestraft worden; vooral gezegd tegen iemand die knoeit met eten. Wellicht verwijzing naar de plagen van Egypte.

hagget, samentrekking van ha 't = 'had het' met de -g- als hiaatvulling. *Ik hagget nie mer.* Ik had het niet meer. *Hagget mar gedaon.* Had het maar gedaan. (>hebbe)

hak, ha'k, 1. zn., m., hak, 2. ook samentrekking van 'had ik'. 1. *D'n hak van munne skoewn is afgebroke:* De hak van mijn schoen is afgebroken. Wanneer we bedoelen dat iemand met zijn verzoek de pot op kan, zeggen we wel: *'òn oew hakke'*. (vgl. d'n hond z'n kont) 2. Uitdr. *Ha'k.., ha'k mar hèij geë:te, dan ha'k bessem geskete*, soms aangevuld met: *dan ha'k gin baand nõddig gehad.* Geïrriteerde reactie op iemands uitlatingen die steeds *'ha'k mar dees of dè gedaon'* zegt na gedane zaken. Hetzelfde wordt bedoeld met: *Ha'k 't mar in m'n hemd gelaote, dan waar ik 'r mi waassen af geweest* en met *Ha'k, ha'k, ... d'n hak zit aachter*; Eerst denken dan doen.

halvenaacht, bw., in het midden

van de nacht. *Vur 't kalve moeste dik halvenaacht opstaon.* Voor het kalven moest je vaak midden in de nacht uit bed.

halvented, bw., vaak, de helft van de tijd. *Hij zit bij 't kaarte vort halvented te slaope.* Hij zit bij het kaarten voortaan vaak te slapen.

Han, vrouwennaam, afgeleid van Johanna. In de Meierij komt de naam nog slechts zelden voor bij oudere dames. De verkleinvorm *Hanneke* daarentegen doet opgang. Zeispreuk: *Gij zet 'ne skõnne, zin Han Hèndig, vurral in 't lomp wèrrek.* (>minnebroeders)

handvatsel, zn. o.

't Waar unne mins zonder handvatsel. Het was iemand die heel moeilijk te benaderen was.

hangaol, zn. v., haal, ijzeren toestel om de ketel aan te hangen boven het vuur. Vaker gezegd als haol. *Zij is zó stijf ès 'n hangaol.* Zij is zo stijf als een hangijzer. (>haol)

hange, ww., hangen.

Hange-hong-gehange. *Ik hang, gé hangt, hij hengt, wij hange.* Uitdr. *Ègge't gewend zet, dan kunde 't hange wèl lééje.* Als je het gewend bent, dan kun je het hangen wel lijden; Je kunt aan

alles wennen. *Hange hi gin hòst.* Hangen heeft geen haast; algemene aanmaning om het rustig aan te doen.

Hannus, jongensnaam, Hannes.

Vaak gebruikt in de betekenis 'sufferd'. Vgl. *Driek, Dorrus* en *Doo:kus*. Zeispreuk: *Arbeid adelt, zin Hannus Héég èn ie gonk stèmpele.* (>arbeid, héége)

haokgat, zn. o., 'haakgat', opening naar de zolder: *Hoi losse in 't haokgat waar kaoi wèrrek.* Hooi lossen in het 'haakgat' was zwaar werk. Ouder is *hoo:kgat*

haokmènneke, zn. o.,

haakmannetje, boeman in de waterput. *Wèllie wiere bang gemak mi 't haokmènneke dè mi unne groo:ten haok in de put zaat te waachten op jong die hij umbilig kos trekke.* Wij werden bang gemaakt met het haakmannetje dat met zijn grote haak in de put zat te wachten op kinderen die hij omlaag kon trekken. Ouder is *hoo:kmènneke*

haokweuw, zn. v., 'haakweeuw', ongetrouwde moeder. Oudere uitspraak: *heukweuw* en *hoo:kweuw*.

haol, 1. zn. v., haal, hangijzer waaraan de ketel boven het vuur hing in de ouderwetse stook-

plaats in *d'n hèrd.* (Ook *hangaol* genoemd) 2. bn., inhalig.

1. Zegsw. *Hij is zó zwak ès 'n haol.* hij is zo lenig als een haal; gezegd van iemand die heel stijf is. (>gezwak) De *haol* speelde een ceremoniële rol bij het inhalen van de nieuwe dienstboden en bij het huwelijk. (Zie Bernard van Dam: Oud-Brabants Dorpsleven.)

2. *Die is haol toew in d're groo:ten tee:n.* Die is inhalig tot in haar grote teen.

haole, ww., 1. halen. 2. huilen.

1. Uitr. *'t Is haolen èn brenge.* Het is halen en brengen; gezegd van een zieke wiens gezondheid steeds op en neer gaat. 2. *Ze zaat toch zó te haole.* Ze zat toch zo te huilen. Verdwijniend. (>janke)

haon, zn. m., haan.

Zegsw. *Daor is unnen haon van de riek gevalle.* Daar is een haan van de riek gevallen. Gezegd wanneer een voornaam persoon is gestorven. *D'r kan ginnen haon gelubd worre of zé is d'rbé.* Als er iets te doen is, is zij er altijd bij (hoe onbelangrijk de gebeurtenis ook is; *lubbe* is castreren.) *Hij is zó mager ès unnen haon vur z'n kniejes.* Hij is zo mager als een haan voor zijn knieën; hij is

broodmager. *Hij din d'r op af ès unnen haon op de kroesele.* Hij ging erop af met veel graagte. *Hij traaj rond ès unnen haon mi stront tusse z'n tee:n.* Hij liep zeer verwaand rond. *Unnen aauwen haon èn 'n jong hen hebbe zoo: kùikes.* Een oude haan en een jonge kip hebben gauw kuikens. *Unne goeien haon wordt nie vèt.* Een goede haan wordt niet vet; gewicht draagt niet bij tot viriliteit. *Zij hi zeker unnen haon de kop afgebete* zei men wel van een vrouw die lippestift op had. *Zó gruts ès unnen haon op 'n haverkiest.* Zo trots als een haan op een haverkist; heel trots. Weerspreuk: *Krèijt d'n haon saoves, dan is oew lot: mèir'ge mot of d'n haon k'pot.* Kraait de haan 's avonds, dan is uw lot: morgen mist of de haan dood. *Kukelt d'n haon midden op d'n dag, kredde ree:gen mi stoo:t èn slag.* Kukelt de haan midden op de dag, dan krijg je regen met windstoten. (>hen)

haoneskreej, zn. m., haneschrede. *'t Is mar unnen haoneskreej.* Het is niet ver van hier. *Nò Driekunninge lenge de daag unnen haoneskreej.* Na Driekoningen

lengen de dagen een haneschrede. (>daag, Driekunninge)

haoneklòtjes, zn. mv., hane-klootjes, volksbenaming voor speenkruid, (*ranunculus ficaria*). De plant heeft knolletjes in de bladoksels.

haonepoo:te, zn. mv., hane-poten, benaming voor de rode koekoeksbloem, (*lychnis flos cuculi*). De bloemblaadjes zouden gelijkenis hebben met de vorm van een hanepoot. Verdwenen.

haor, zn. v. en mv., haar, haren. *Ge mòt haor vatte van d'n hond die oe gebeten hi.* Je moet haren nemen van de hond die je gebeten heeft; oud volksgeloof zegt dat het haar van de hond die je gebeten heeft zorgt voor snelle genezing. *Zegsw. 't Grèij ston zó dicht ès haor op unnen hond.* Het zaai-goed stond zo dicht als haren op een hond; Het stond veel te dicht op elkaar. *D'r groeit gin kaoi haor op 'n goei bist.* Er groeit geen slecht haar op een goed beest; iemand van goede afkomst doet geen vervelende dingen. *D'r is 'n haor in de bótter gekomme.* Er is een moeilijkheid of onenigheid ontstaan. *D'r zen vremde haor op de soep* betekent dat een

gezinslid zijn of haar verloofde voor het eerst meebrengt voor de maaltijd. *Ègge ouwer wordt kredde vanalles, behall've haor èn taand.* Als je ouder wordt, krijg je vanalles behalve haren en tanden. *Haor hebbe ès van unne kaoien drééver.* Haren hebben als van een kwaai drijver; stug, blond haar hebben. (>drééver) *Hij is lillek dur z'n haor heen gegroeid* zeggen we van iemand die kaal is. *Ik ken heur van haor of borsel.* Ik ken haar van haar noch borstel; ik ken haar helemaal niet. *Ès ie mar haor ha* (als hij maar haar had) zeggen biljarters van een bal die zij rakelings missen. *Ge mòt oew haor trughaole.* Je moet je haren terughalen; je moet terugvechten. *Zó dun ès 'n haor van 'n aauw vrijster* (heel dun) is weer een term uit de biljarterswereld. *Zó hee:t dè de haor op oew ziel verbrande* zeggen we wanneer we iets eten of drinken dat gloeiend heet is. *Z'n haor trughaole* betekent dat men revanche neemt. *Rooi haor èn elzehout zen zelde op goeie grond gebouwd.* plaagzin tegenover roodharigen. Zij antwoordden: *Bee:ter rooi haor op kaoie grond*

ès zwarte op 'n ezelskont.
Zeispreuk: *Ik mòt m'n haor 's gòn kèime, zin Klaos Klètskop èn ie viet 'n washèndje.* Ik moet mijn haren eens gaan kammen, zei Klaas Klètskop en hij nam een washandje. Oudere uitspraak *hoor.* (>krulle, moeite, nèijez., rooi)

haore, ww., haren, scherpen. *In de zomer koste overal de zèssies heure haore.* In de zomer kon je overal de zeisen horen haren. (>horgetuig)

Haore, plaatsnaam, Haaren. *Haore nuumt z'n èige d'n tuin van Brabant.* (Haaren bij Oisterwijk.) Ook Haren bij Oss wordt uitgesproken als *Haore.*

haorenkele, ww., haarenkelen, ongelukkig lopen waarbij de enkels elkaar raken.

haorinter, bn., 'haareender', precies hetzelfde. *Dieje twilling is toch haorinter.* Die tweeling is toch helemaal hetzelfde.

haorzèkske, zn. o., 'haarzakje', heetgebakerd, opvliegend persoon. *'n Haorzèkske is 'n hee:t poorske.* (>poorske)

Haorzik, gebiedsnaam onder Den Dungen. Waarschijnlijk afgeleid van het oude woord 'Hoor-nink' dat kromming betekent.

(Ook bekend in Oss als Horzak.)

haos, zn. m., haas.

Zegsw. *Hij hitter d'n haos bekant út.* Hij heeft er de haas bijna uit; hij is bijna klaar met het maaïen van het koren. *Unne vèttèn haos gestrikt hebbe.* Een vette haas gestrikt hebben; een goede vangst (goede zaken) gedaan hebben. *Van unnen haos gedekt zen.* Door een haas gedekt zijn; gezegd van iemand die zich haastig en zenuwachtig gedraagt. *Wete wór haos haauwt.* Weten waar de hazen zitten; weten waar je zijn moet. Weerspreuk: *Draagt d'n haos z'n zommerklee:d, dan is de winter lang nog nie geree:d.* (>haus)

haowe, ww., houwen, hakken, slaan. *Hij moes hout haowe.* Hij moest hout hakken. *Hij haowt 'r mee op.* Hij slaat er meteen op.

haowkes, zn. mv., peultjes. *Niks zó lekker ès haowkes èn vruug wùrtelkes.* Niets zo lekker als peultjes en vroege worteltjes. Soms ook gezegd als *haauwkes*.

haozegèrf, zn. m., hazegerf=duizendblad, (*achillea millefolium*).

haozekölle, zn. mv., 'hazenkool', verdwijnende benaming voor melkdistel, (*sonchus arvensis*).

harde, zn. m., de harde weg.

Zegsw. *Ik ben ok nie vur 't uurst op d'n harde.* Ik ben ook niet voor het eerst op de harde weg; Ik ken al heel wat van de wereld en ben niet te onderschatten. *Die is wèl dikker op d'n harde geweest* wordt gezegd van iemand die al veel levenservaring opgedaan heeft.

hardkanus, zn. m., gevoelloze man. Zeispreuk: *Vrouwehaand èn pèirdetaand meuge noit nie stil staon, zin hardkanus èn ie gonk 'n toerke tukke.*

Vrouwehanden en paardetanden mogen nooit stil staan, zei 'hardkanus' en hij ging een dutje doen.

hardkont, zn. v., gevoelloze vrouw. *Zij is zó'n hardkont, daor hoefde op gin milléj te reekene.* Zij is zo gevoelloos, daar hoef je op geen medelijden te rekenen.

hardzak, zn. m., egoïstische, gevoelloze man. *Dè is unnen hardzak die enkelt òn z'n èige denkt.* (>hardkanus)

hark, zn. m., hark.

Behalve voor het werktuig is dit woord ook gebruikelijk als scheldwoord voor een ongevoelig en onelegant persoon. *Diejen boer is zónnen tèijen*

hark. Die boer is zo'n ouderwets onplezierig persoon.

harstigge, bw., hartstikke, heel erg. *Harstigge goewd, harstigge bedankt*, enz.

hart, zn. o., hart.

Zegsw. *Gé leegt in m'n hart begrave ès 'n boerrekont in 'n türkslere boks*. Je ligt in mijn hart begraven als een boerenkont in een turksleren broek; ironisch bedoeld.

hartes, kaartterm harten.

Hartes troef.

Has, has, 1. ouderwetse jongensnaam, afgeleid van Johannes, vaak gebruikt als negatief woord voor hebberrige en weinig elegante personen, 2. hoofd.

1. *Paoter Fulco van der Heijden skrief onder de skuilnaam Has van Rukven*. Zeispreuken: *Dè't oe gaaf zonne maot 'n leeg glas*. Dat het je mag bekomen, zei Has en hij gaf zijn maat een leeg glas. *Twee kirres gezaagd, zin houteren Has èn nog te kort*.

Twee keer gezaagd, zei houten Has en nog te kort. *Zet af, zet af, zin Has Heb èn ze begossen in de tilleviziemis mi de kollekte*. *Zet af, zet af, zei Has Heb en ze begonnen in de televisiemis met*

de collecte. De naam verdwijnt snel. 2. *Hij stiet zinnen has dèttie stèrre zaag*. Hij stootte zijn hoofd dat hij sterren zag.

haske, zn. o., primitief persoon. *Wè wone daor toch nog tèij haskes*. Wat wonen daar toch nog primitieve mensen. *Haske* was ook als eigennaam vrij gebruikelijk naast *Hasje*. (>Has)

haus, zn. o., huis.

Zegsw. *Wijd van haus liegt lèkker*. Ver van huis liegt gemakkelijker. *'n Nééj haus hi maus*. Een nieuw huis heeft muizen; het is altijd iets. Meervoud *haos*. *Hog haos hen kaauw zolders*; spottend gezegd van lange vrouwen. Verdwijnde uitspraak; de klinker wordt steeds vaker -ui-

haver, zn. v., haver.

Uitdr. *De pèird die de haver verdiene kréége ze nie*. De paarden die de haver verdienen krijgen die niet. *Hij voeiert z'n pèrd lang haver*. Hij geeft zijn paard veel met de zweep. (>pèrd)

haveresse, zn. m., lijsterbes, (*sorbus aucuparia*). Ook *eevenesse* of *effenense* genoemd. *D'r ston wè haveresse in d'n eikewal*. Er stond wat lijsterbes in de eikenheg. (vgl. Oud-Du. *Aberesche*, >effenense)

havermèijested, zn. m., 'haver-maaienstijd'. *Van haverzèijes-toew havermèijested hette bé de aauw boerre slaopedest; dan gonge ze smiddes 'n toerke tukke.* De tijd van haver zaaïen tot haver maaien heette bij de oude boeren 'slapenstijd'; dan gingen ze 's middags even naar bed.

haverzèijested, zn. m., 'haver-zaaïenstijd'. (>havermèijested)

hebbe, ww., hebben.

Hebbe-ha-gehad. Ik heb of ik hé, gé het, hij hi, wij hen. Samen-trekkingen: *Dè hek nie.* Dat heb ik niet. *Ze heget wèl.* Zij heeft het wel. *Gé hegget.* Jij hebt het. *Hij hagget.* Hij had het. (>ha'k)

hebbele, bn., pinnig, vrekkelig, gierig. *'t Is unnen hebbeleken heft.* Het is een vrekkelijke gierig-aard.

hebberd, zn. m., hebberd.

Ge kunt van unnen hebberd ginne gee:verd make. Je kunt van een hebberd geen gever maken.

hèchele, ww., vals spelen, vooral bij het kaartspel. Soms zelfs gebruikt voor het spel op zich: *Oo:, zitte wir 'n pùtje te hèchele.* O, ben je weer aan het kaarten. *Van hèchele kùmt stèchele.* Van oneerlijk spel komt bekvechterij. (vgl. huichelen)

hee:fel, zn., m., gist, zuurdesem. *Ze bewaorde 'n bietje hee:fel um wir te bakke.* Ze bewaarde een beetje zuurdesem om weer te bakken. Verdwenen. (vgl. Du. Hefe) **héége**, ww., hijgen.

Héége-hieg-gehege. *Hij ston te héége ès 'n dèmpig pèrd.* Hij stond te hijgen als een amechtig paard.

heegt, zn. v., hagedis. (>hicht) Verdwenen.

hee:l, bn. en bw., heel.

't Is hier alt hee:l hard werke èn nooit speule. Het is hier altijd heel hard werken en nooit spelen. *Wurum kréég ik mar unnen halven herring? Ik lus goewd unnen hee:le.* Waarom krijg ik maar een halve haring? Ik lust goed een hele. In veel andere gevallen wordt het Nederlandse 'heel' *hel* of *hil*.

hccr, zn. m., heer, priester.

't Is unne vriendeleken heer. Het is een vriendelijke heer. *U nne vremden heer din vandemèir'ge de mis.* Een vreemde geestelijke deed vanmorgen de mis. Merkwaardig is de onzijdige variant *'t Hogwèirdeg Heer* die men gebruikt voor de prelaat van Berne. Waarschijnlijk is *heer* hier heerschappij. *Onze Lieven Heer* komt in

verscheidene uitdrukkingen en zegswijzen voor: *Daor bidde ze Onze Lieven Heer van 't kraus* zeggen we van mensen die heel veel bidden. *Ègge kaod genog gedaon het, lèt Onze Lieven Heer oe traowe.* Variant: *Ès Onze Lieven Heer oe straffe wil, gifie oe 'n wijf:* Als Onze Lieve Heer je straffen wil, geeft hij je een vrouw. Als je kwaad genoeg gedaan hebt, laat Onze Lieve Heer je trouwen. *De mins makt d'n almenak èn Onze Lieven Heer maak 't weer* zeggen we om aan te geven dat de mens beperkt is in de weersvoorspelling. *Die is nog te lùu um Onze Lieven Heer goei-endag te zegge* wordt gebezigd tegenover een aardsluiaard. *Die kan bij Onze Lieven Heer op toffel kééke,* zegt men van iemand die heel lang is. *Ge kunt hum wijsmake dè Onze Lieven Heer Hèndriek hiet.* Je kunt hem wijsmaken dat Onze Lieve Heer Hendrik heet; gezegd van iemand die zo dom is dat je hem van alles kunt wijsmaken. Van zo'n goedgelovig persoon zegt men ook: *Ge kunt hum wijsmake dè Onze Lieven Heer op de hèij sti te tûrve.* Je kunt hem wijsmaken dat Onze Lieve Heer op de hei turf

staat te steken. *Onze Lieven Heer is mi z'n store.* Onze Lieve Heer zorgt voor zijn arme sloebbers. *Onze Lieven Heer is nie zoo: of hij poft wèl 'n miske* geeft het vertrouwen weer dat God wel wat door de vingers wil zien. (>hirre) **heerbruur**, zn. m., heerbroer, een broer die priester is. *Onzen hirbruur is missionaris in Afrika.* Onze heerbroer is missionaris in Afrika. Verdwijnd.

heerneef, zn. m., heerneef, neef die priester is. Verdwijnd.

heeroom, zn. m., heeroom, oom die priester is. Uitr. *'t Is ammel nie zó mooi ès heeroom prikt.*

Het is allemaal niet zo mooi als heeroom preekt; gezegd wanneer de dingen veel moeilijker zijn als verondersteld werd. *Lèt heeroom mar preke, wij zulle wèl danse.* Laat heeroom maar preken, wij zullen wel dansen; wij trekken ons niets aan van alle raadgevingen.

héézele, ww., ijzelen.

(>hijzele)

héézelèchtig, bn., 'ijzelachtig', uitzierend naar ijzel. (>hijzelèchtig)

hef, zn. m., gewicht.

Daor zulde nog unnen hillen hef òn hebbe. Daar zul je nog heel

wat aan te tillen hebben.

heffe, ww., heffen.

Heffe-hefte-geheft zijn de tijden van het werkwoord dat veelvuldig bij het kaarten gebruikt wordt. Voor men begint te delen, moet degene die op de voorhand zit de stok kaarten heffen, dat wil zeggen een gedeelte afpakken dat onderop komt. (>afheffe, duvel, èrm)

heft, zn. m., 1. heft, handgreep, 2. lomperd, vrek. 1. *D'n heft van dees mes zit los*. Het heft van dit mes zit los. 2. *Wè bende toch unne stommen heft*. Wat ben je toch een lomperd. (>hebbelek)

heg, zn. v., heg.

Vur ge't wit leegde achter de (buke-)heg. Voor je het weet, lig je achter de (beuken-)heg; Voor je het weet lig je op het kerkhof. *Nog over 'n driejòrrige heg kunne zèike*. Nog over een driejarige heg kunnen plassen; gezegd om viriliteit en kracht aan te geven. *Ze dreu:ge over de-zèlfde heg* zeggen we van goede bureu. Uitr. *Veul hegge skudde veul wend*. Veel heggen schudden veel wind; veel gegadigden maken de spoeling dun, maar alle beetjes helpen. (>ame, bessem, meid)

hegskeer, zn. v., heggeschaar.

Ik mòt knippe mar kan de hegskeer nie vééne. Ik moet knippen maar kan de heggeschaar niet vinden.

hegskéét, zn. v., 1. 'hegschijt', bepaalde schuwe vogel, (wielewaal?), 2. bang persoon, 3. verwaand schepsel. 2. *Wè bende toch 'n hegskéét ee:n*. Wat ben je toch een bangschijter. 3. *Wè hi ze't hóg in de kop, die hegskéét*. Wat heeft ze het hoog in de kop, die verwaande vrouw.

Verdwijnend

hèij, zn. v., hei, heide.

Uitr. *Hadde hèij gefree:te, hadde bessem geskete*. Had je hei gegeten, had je bezem gescheten; gezegd tegen iemand die steeds maar klaagt 'Had ik maar dit of dat gedaan'. *Ik wó ge in 'n hutje op de hèij zaat*: Ik wou dat je in een hutje op de hei zat; gezegd tegen een vervelend persoon. (>ha'k, heer, kalf)

hèijbuunder, zn. m., heiborstel. (>baard)

hèijdòrre, n. m., 'heidoorn', volksbenaming voor gedoorn stalkruid, (ononis spinosa).

hèijkants, benaming voor het dialect van de oostbrabantse zandgronden, grenzend aan de

klei van het Maasland. *Ons taol is skòn hèijkants.*

hèijkneuter, zn. m., heikneuter, arme, onontwikkelde bewoner van de hei, vaak als scheldwoord in gebruik. *Verrèkten hèijkneuter dègge zet.* Verrekte heibewoner dat je bent.

hèijmèijer, zn. m., arme heidebewoner. Zegsw. *Hijkanfreete ès unnen hèijmèijer.* Hij kan vreten als een 'heimeier'; als een spaaier.

Heikamp, zn. m., Heikamp, gebiedsnaam onder Rosmalen. *D'n Heikamp li tusse 't Sprokkelbosch èn de Vlietjes.*

hèininge, ww., afrasteren, een omheining aanbrengen. *In 't vurjaor mòt d'n boer gòn hèininge.*

In het voorjaar moet de boer de afrasteringen van zijn weiland gaan herstellen. (>vreje)

Hèintje-Tonen-bèrg, toponiem onder Nuland, vlakbij Heiduin. Ook gezegd als 'Hèintje-Toon-d'n-bèrreg'.

heise, ww., heisteren, snellen, slaan. *Hij heiste nor haus.* Hij snelde naar huis. *Hij heist 'r mee op.* Hij slaat er meteen op.

hèiskes, kreet om de hond te 'hisse'. *Hèiskes(-kes), vat 'm zeiden we om de hond op iemand af te sturen.* (>hisse)

hèite, ww., heten.

Hèite-hètte-gehèite, tegenwoordig ook gezegd als *hiete-hiette-gehiete*. *Hoe hen ze hullieje klèine gehèite?* Hoe hebben ze hun kleine genoemd? Welke naam hebben ze de baby gegeven? *Nor wie hètte gij?* Naar wie heet jij? *Hij hètte d'n Hee:te.* Hij werd 'de Hete' genoemd.

hekke, zn. o., hekken, hek.

Uitdr. *De leste koew maak 't hekke toew.* De laatste koe maakt het hek dicht; de laatste sluit de deur. Het meervoud is hekkes: *De hekkes verhange* zegt men voor 'de bakens verzetten'. (>beu:s, vals)

hekkleslag, zn. m., de verbinding van weg naar weiland, waarop het hek of de poort staat, soms verkort *de slag* genoemd. Uitdr. *Bij unnen open hekkleslag mèije de skoiers.* Bij een open weidingang maaien de schooiers (de woonwagenbewoners); de gelegenheid maakt de dief.

heks, zn. v., heks.

Uitdr. *Daor wordt de kat 'n heks.* Daar wordt de kat een heks; gezegd wanneer er problemen ontstaan. Zeispreuk: *'t Zal d'r hee:t worre, zin de heks èn ze moes brande.* Het zal er heet

worden, zei de heks en ze moest branden. Dit wordt gezegd wanneer men ziet aankomen dat iets misgaat (bijv. bij een kaartspel dat men gaat verliezen.)

hel, 1. zn. v., hel 2. bn. en bw., heel. 1. Uitdr. *Ee:n vur ee:n ès de affekaote nor de hel (>affekaot)*. *Daor stoke ze tege de kleppe van de hel*. Daar stoken ze heel hard. *Dè jong is út de hel gekrope toen d'n duvel sliep*. Dat kind is uit de hel gekropen toen de duivel sliep; gezegd van een zeer vervelend en ondeugend kind. *Ègge mi d'n duvel bent geskeept, komde in de hel*. Als je met de duivel bent gescheept, kom je in de hel; met slecht gezelschap raak je aan lager wal. *Hij hi unne kop of ie in de hel geblaozen hi*: Hij heeft een kop of hij in de hel geblazen heeft; gezegd van iemand met een zeer rood hoofd. *'t Brandt ès de hel*. Het brandt als de hel.

(>Bommelskonte, duvel, kermis)

2. *Hij hitter 'n hel dil*. Hij heeft veel geld. *'t Ha hel wè in vurtie wir op d'n harde waar*. Het had veel voeten in de aarde voor hij weer op de harde weg was.

(>hee:l, hels, hil)

hèl, bn., gezond en helder van geest. *Ze is nog goewd hèl*. Ze is

nog goed gezond en bij de pinken. *Ze is zó hèl ès 'n spin*. Ze is heel gezond en vlug. *'t Is 'n hèl vee:g ee:n*. Het is een bijdehante vrouw.

hèlder, bn., helder.

't Is wir zó hèlder ès 'n bèl. Het is weer heel helder (en schoon).

Zeispreuk: *'t Is hèlder gestaart, zin 't boerke èn ie ston baote te pisse*. (>boerke)

hèllige, zn. mv., heiligen.

Hij kwèkte alle hèllige in d'n himmel bé mekare: Hij riep alle heiligen in de hemel bij elkaar; hij ging erg tekeer.

hèlligedaag, zn. mv., 1. heiligedagen, 2. niet geraakte vlekken bij het schilderen. 1. *Vruger han we veul hèlligedaag: dan ware we vréej mar moesse we wèl nor de kerrek*. Vroeger hadden we veel heiligedagen, dan waren we vrij maar moesten wel naar de kerk. Zegsw. *D'n dieje kùmt de hèlligedaag afzegge*. Die komt de heiligedagen afzeggen; gezegd van iemand die er erg onnozel uitziet. 2. *Gij het bé 't verve van die deur nogal wè hèlligedaag gemaakt*. Jij hebt bij het verven van die deur nogal wat plekken overgeslagen.

hèlpe, ww., helpen.

De vormen zijn: *hèlpe-hollep-gehollepe*. Ook *hielep*.

hels, bn., hels.

Hij ha unnen helse stee:n tege de fratte. Hij had een helse steen (een stukje zilvernitraat) tegen de wratten. Bij insmering werden de wratten helemaal zwart.

hèlster, zn. v., halster.

Uitdr. *Hedde'm de hëlster afgedaon?* Heb je je vrijer vaarwel gezegd? Het beeld is ontleend aan het paard dat na zijn werk teruggebracht wordt naar de wei en de halster wordt afgedaan.

Hèm, jongensnaam, afgeleid van Gulhelmus, Wilhelmus, Germanus of Hermanus. *In Mirroi ha Hèm Meulenbroek 'n winkelke*. In Middelrode had Hem Meulenbroek een winkeltje. Verkleind: *Hèmke*. *In Ballekum wónde Hèmke Gurtjes, in Rósmòlle Hèmke Pèk*. Verdwenen.

hemd, zn. o., hemd.

Zegsw. *Hagget mar in oew hemd gelaote, dan waard'r mi waassen afgeweest*: Had het maar in je hemd gelaten, dan was je er met wassen vanaf geweest; gezegd wanneer iemand een grote blunder begaan heeft. *Oew hemd bove* zegt de echtgenoot sarcastisch tegen de vrouw die zegt niet te

weten wat ze aan moet trekken. *Oew hemd kókt over* zegt men tegen iemand wiens overhemd over zijn broek hangt. *Oew hemd zal te kort zen* betekent dat men verwacht dat de aangesproken 'partij' te weinig kan inbrengen voor het huwelijk. *Hij kan heur nie kréege, want z'n hemd is te kort*. (>laus, timmere)

hemdslip, zn. m., hemdslip.

Rijmen èn dichte zonder oewen hemdslip te lichte. Gezegd van onnozele rijmkunst.

hempje, zn. o., hemdje.

Zegsw. *Dè ister ee:n van hempje rak m'n kuntje nie*. Dat is er een van 'hemdje raak mijn kontje niet'; gezegd van een verwaand spook.

hen, 1. zn. v., hen, kip. 2. ww., hebben. Zegsw. *Daor zitte de henne mi d'r gat nor de mèrt*.

Daar zitten de kippen met hun gat naar de markt; de eieren zijn allemaal voor de verkoop. *Daor gòn ze mi de henne nor bed*. Daar gaan ze met de kippen op stok; ze gaan vroeg naar bed. *Die gi nog 's mi de aauw henne de maand in*.

Die gaat nog met de oude kippen de mand in, gezegd van een meisje dat geen vrijer kan krijgen. *Ge mòt jong henne èn aauw koei*

haauwe. je moet jonge kippen en oude koeien houden (die geven veel eieren en melk). *Ge ziet 'r út ès 'n hen die sti te trure*. Je ziet eruit als een kip die staat te treuren; je ziet er ziekelijk uit. *Hij kekt ès de henne van Bèst ès d'n boekend op is*. Hij kijkt als de kippen van Best als de boekweit op is; hij zet een zuur gezicht op. *Hij lupt rond ès 'n leggende hen*, gezegd van iemand die zijn ei niet kwijt kan en ongedurig rondrent. *Iets gòn doen wè de henne nie kunne* betekent 'gaan plassen'. *'n Goei hen duikt wèl* zegt men spottend tegen de kleine man die een grote vrouw getrouwd heeft. *Ok 'n slim hen li nog wèl 's in de nittele*. Ook een slimme kip legt nog wel eens in de brandnetels; iedereen maakt wel eens een fout. *Ze kiek ès 'n hen die krèk 't snot ha*. Ze keek als een kip die net het snot had; ze keek zeer ontdaan. Weerspreuk: *Ès de henne skuile ree:gen 't nie lang*. Als de kippen schuilen regent het niet lang. Woordspelletje: *'n Hen li ès ze sti*. Een kip ligt (=ook 'legt') als ze staat. Zei-spreuk: *De henne zinge men van d'n too:n, zin d'n haon èn hij kukelde his*. De hennen zingen mij van de

toon, zei de haan en hij kukelde hees.(>henneke, hèreses) 2. *We hen 't zat*. We hebben het genoeg. **hèndig**, bn., handig, gemakkelijk. *Dè's zónnen hèndige mins*. Dat is zo'n handige (of gemakkelijke) man. Ook *hèndeg*. (>skietlaoj)

hèndje, zn. o., handje.

Zegsw. *Ik gò 'm efkes 'n hèndje gee:ve*. Ik ga hem even een handje geven; gezegd door mansvolk op weg naar de waterplaats.

(>haand)

hene, bw., heen.

Daor gi ginnen dag mi hene.

Daar gaat geen dag mee heen; dat hoeft niet zo lang te duren. *Daor zen wij nie van hene gekomme*.

Dat is onze aard niet; zoiets doen wij niet. *We kloo:te mar zuutjes hene*. We doen maar kalmpjes verder met onze gebruikelijke werkzaamheden. Ouderwetse uitspraak *hinne*; ook *heen* wordt gezegd.

hengste, ww., hengsten, aanlengen, 'dopen'. *Wè zen de romme blaow, romboer, hedde ze gehengst?* Wat is de melk blauw, melkboer, heb je ze 'gedoopt'?

henneke, zn. o., kippetje.

Zegsw. *Nou wete we wór 't henneke te nest gi*. Nu weten we de oplos-

sing voor ons probleem. Het beeld is ontleend aan de 'wegleggende kip'.

hennekoi, zn. v., kippenkooi.

De wirreld is 'n hennekoi. De wereld is een kippenkooi.

(>kiepekoi)

hennelirke, zn. o.,

'kippenladdertje'. *Gòdde vréeje mi 't hennelirke?* wordt gezegd tegen een vrijer die kleiner is dan zijn meisje.

Hennist, zn. m., Heinis, gebieds- en straatnaam tussen Rosmalen en Herven. *Stee:ve Tibosch wón-de op d'n Hennist.*

hennepriester, zn. m.,

kippenboer, -handelaar. *D'n hennepriester kwaam mi de maand of de zak langs de boerre en kocht de daors kamme èn de wòtter-konte op.* De kippenkoopman kwam met de mand of de zak langs de boeren en kocht de kippen met dorre kammen en waterkanten op.

hennevèt, vrijwel verdwenen benaming voor het kruid 'raket', (sisymbrium officinale)

hènske, zn. o., 'hanske',

roepnaam voor een jong veulen. *Hènske, hènske, kom mar.*

Verdwenen.

hèrd, zn. m., woonvertrek, afgeleid van haard, vloer. *Nee:ve*

d'n hèrd waar de goei kamer.

Naast het woonvertrek was de 'goeie kamer'. *We zate mi z'n alle in d'n hèrd.* We zaten allemaal samen in de huiskamer. *Hij viel mi de deur in d'n hèrd.* Hij kwam met de deur de huiskamer binnen; er waren nogal wat huizen waar de voordeur rechtstreeks toegang gaf tot de huiskamer en daarom was het ook 'achterum kerr'mis'. *Bé iemes over d'n hèrd komme* is 'bij iemand over de vloer komen', *mi iemes d'n hèrd ònkere* betekent 'met iemand de vloer aanvegen', *oewen eigen hèrd ùtkere* is de zegswijze voor 'je eigen zaken opknappen'. *In d'n hèrd zen* betekent 'op zijn': *Ze is alt al vruug op d'n hèrd.* *Alt vremd vollek op d'n hèrd is niks gedaon.* Altijd vreemd volk over de vloer is niet goed. (booi, mèrt, vrouweke vuil)

hèrdgènger, zn. m., 'haardganger', spottende benaming voor moeder de huisvrouw. *Dè zal hier d'n hèrdgènger wèl regele.* Dat zal hier de huisvrouw wel regelen. Verdwenen.

hèrfsthaon, zn. m., herfsthaan, schimpende benaming voor een oude vrijgezel op de versiertoe.

hèrr'menie, zn. v., harmonie.

De hèrr'menie trekt út. De harmonie trekt uit. Ze speule nog 'n mùpke èn ze drinke nog 'n drùpke, die minse van de hèrr'menie. Ze spelen nog een deuntje en ze drinken nog een drankje, die mensen van de harmonie.

herring, zn. m., haring.

Zegsw. *'t Is mar unne mageren herring.* Hij is broodmager. Ook gezegd als *skraolen herring.*

hèrs èn dwèrs, bw., schots en scheef, door elkaar. *'t Laag gelijk hèrs èn dwèrs.* Het lag allemaal door elkaar.

hèrses, zn. mv., hersens.

Zegsw. *Ik hé hèrses ès 'n hen.* Ik heb hersens als een kip. *Hèrses ès 'n zeef* betekent hetzelfde. *Ègge gin hèrses het, môtte bee:n hebbe.* Als je geen hersens hebt, moet je benen hebben; als je van alles vergeet, moet je vaker lopen. (>denke)

Hèrve, zn. mv., Herven, gebieds- en straatnaam in Den Bosch Noord, tussen Rosmalen en Orthen. *Piejt wónt op de Hèrve.*

Hèrzend, zn. o., Hersend, gebieds- en straatnaam onder Berlicum. Vervorming van 'Heidens rot'. *Roimakers wónde op 't Hèrzend.* Raaimakers woonde op het Hersend.

hèt, zn. v., hitte.

Zegsw. *De grótste hèt ister vort af.* De grootste hitte is er intussen vanaf; gezegd wanneer de belangstelling voor iets over het hoogtepunt is; de beste tijd is voorbij (voor handel of liefde bijv.) (>kaauw)

heu:j, in de uitdrukking *te heu:j gaon*, soms ook gezegd als *te huu:j gaon* = tegen de vlakke gaan, omvallen, achterovervallen. Afgeleid van het hoofd van de kar dat opgestoten werd waardoor de kar achterover viel. (>heu:t)

heulbank, zn. v., werkbank van de klompenmaker. *'t Begien van de klomp wier òn de heulbank gemaakt.* Het begin van de klomp werd aan de 'heulbank' gemaakt. (>heule)

heule, ww., uithollen.

Mi Sunte Marte dinne ze vruger unne peej (ùt-)heule èn dan kwaam daor 'n karske in. Met Sint Maarten deden ze vroeger een biet uithollen en daarin kwam een kaarsje. (Verwijst naar de Sint Maartensoptocht.)

heup, l zn. m., heup.

Ze zullen oe bove de heupe vatte. Ze zullen je te slim af zijn.

heu:p, zn. mv., hopen.

D'r lage hil heu:p blaajer. Er

lagen hele hopen bladeren.

Zegsw. *Hij hi gèld mi heu:p.* Hij heeft geld met hopen; heel veel geld dus. Tegenwoordig wordt steeds vaker *hoo:pe* gezegd.

heurs, zn. v., hoornaar, een groot familielid van de wesp, (vespa crabro). *Op de hèij zate nog heurze.* Op de heide zaten nog hoornaars. Uitdr. *Zeuve heurze kunne 'n pèrd beteurze.* Zeven hoornaars kunnen een paard doodsteken.

heu:t, zn. o., hoofd, vrouw.

't Heu:t van de kaar zit veuròn.

Het hoofd van de kar zit vooraan. Zegsw. *Wè is dè toch 'n stom heu:t.* Wat is dat toch een domme vrouw. *'t Heu:t ister ùt* betekent dat de vrouw des huizes gestorven is. *Nou nie gaauw alles heu:t over bol opskrokke.* Nu niet gauw alles metterhaast opschrokken.

(>heu:j, knikeu:jke) Verdwenen.

heuve, ww., tuinieren, in 'd'n hof werken. *Ze duu niks liever ès heuve.* Ze doet niets liever dan tuinieren.

Hezik, dorpsnaam Heeswijk, nu gemeente Bernheze. *Hezik hi 'n abdéj èn 'n skòn k'stee:l.*

Heeswijk heeft een abdij en een mooi kasteel.

hicht, zn. v., hagedis.

D'r zitte vort wènnig hichte op de hèij. Er zitten nog maar weinig hagedissen op de hei. Ook gezegd als *heegt*.

hij, pers. vnw., hij.

Vaak wordt ook een vrouw aangeduid met 'hij': *Ze vroewge de mister hoe hij 't din èn ze bedoelde hullie dochter.*

hijzele, ww., ijzelen.

Kikt ùt want 't hi gehijzeld èn 't is overal zó glattig ès iets: Kijk uit want het heeft geijzeld en het is overal zo glad als iets. Oudere uitspraak: *hézele*.

hijzelèchtig, bn., ijzelachtig.

Dees hijzelèchtig weer brengt veul glattighèd. Dit ijzelachtig weer brengt veel gladheid.

hillemòl, bw., helemaal.

Hij is wir hillemòl d'n aauwe. Hij is weer helemaal de oude.

(>himmel)

hillegaar, bw., helegaar, helemaal. *Ge kunt 'r hillegaar nie komme.* Je kunt er helemaal niet komen. Ouderwets en nog maar zelden gehoord.

hillegans, bw., helemaal.

Zo goed als verdwenen.

(>hillegaar)

hilde, ww., 'hiltlen', bikkelen, oud spel gespeeld met botjes uit het varkensgehoor, waarbij termen

als 'kuil', 'rug', 'staan' en 'pak' te pas kwamen. *Ons grutmoeier din vruger nog hilte mi de kéénder út de buurt.*

himmel, 1. zn. m., hemel, 2. bw., helemaal. 1. *Hij waar in de zeu-venden himmel.* Hij was in de zevende hemel; hij was zeer verheugd. Uitr. *Bliekers komme nie in d'n himmel:* Nieuwsgierige kinderen komen niet in de hemel; gezegd wanneer kinderen in pannen en pakjes willen kijken. (In plaats van *bliekers* wordt ook *pannelèkkers* gezegd.) *Ee:n vur ee:n, zoo:wès de boerren in d'n himmel komme.* Een voor een, zoals de boeren in de hemel komen (>ee:n). 2. *Die lus ik wèl himmel allee:n.* Die lust ik wel helemaal alleen. Naast *himmel* wordt *hillemol* gezegd.

himmelbiej, zn. v., 'hemelbij', kwezel.

himmelhoer, zn. v., 'hemelhoer', schijnheilige kwezel.

himmelzaod, zn., o., 'hemelzaad', bladluizen. *De flodderbønne zitte wir kaol onder 't himmelzaod.* De tuinbonen zitten weer helemaal onder de bladluizen. Nog niet zo lang geleden ervaaarde men het als een schande wanneer deze plaag

plotseling 'uit de hemel' viel.

Hintem, Hintham, dorpsnaam van de kern tussen Rosmalen en Den Bosch. *Wij gongen over Hintem nor D'n Bosch.*

hirre, zn. mv., heren.

Uitr. *Hòg hirre hen lang èrrem.*

Hogé heren hebben lange armen; de macht van de autoriteiten reikt ver.

hirrentee:n, zn. mv., 'herenteen', haagbeuk, (*carpinus betulus*).

Verdwenen.

his, bn., hees, schor.

Ons Mie kan nie nor 't koor; z'is his zisse. Ons Marie kan niet naar het koor; ze is hees, zegt ze.

(>hen)

His, plaatsnaam Heesch.

His li tusse Nisseroi èn Oss.

Heesch ligt tussen Nistelrode en Oss. *Dieje mins van heur is unnen Hisse, zisse.* Die man van haar komt van Heesch, zegt ze.

Hisèind, zn. o., Heeseind, gebieds- en straatnaam onder Kruisstraat. *'t Hisèind li tusse Naolend èn de Krausstraot.* Het Heeseind ligt tussen Nuland en de Kruisstraat. De oudere schrijfwijze is 'Heies eind' Toch zou ook de oude verdwenen 'Kapel tot Hese' op de Kruisstraat met de naamgeving te maken kunnen hebben.

hisse, ww., (op-)hitsen, opjuttan. *Ik zal d'n hond 's hisse ègge nie makt dègge wegkomt. Ik zal de hond eens ophitsen als je niet maakt dat je wegkomt. Ze zaat d'r èige op te hisse wèsse wèl nie doen zó èssie binnekwaam. Ze zat zichzelf op te juttan wat ze wel niet doen zou als hij binnenkwam. (>hèiskes)*

Hoef, gebiedsnaam, o.a. in Berlicum en Rosmalen. *Sportpark De Hoefli in Rósmòlle. In Ballekum is d'n Hoefse vonder. In Berlicum is de Hoefse vonder. (>(kwik-)vonder)*

hoefslag, zn. m., afdruk van de paardehoeven, het 'paardepad' tussen de karresporen. *Ègge mi oew fiets in d'n hoefslag terèchte komt, dan haauwde 't nie over-èind. Als je met je fiets in de 'hoefslag' beland, dan hou je het niet recht.*

hoe'n, vr. vnw., wat voor een. *Hoë'n sórt hädde gezocht? Wat voor soort had je gezocht? Verdwijnend. (vgl. wèffer)*

hoer, zn. v., hoer. *'n Hoer in de polder, zei men wanneer men 'malheur' (= drie azen) had in het kaartspel 'rikken'. (>gèit, troela) Zedde hoer, skelm*

of dief, hedde gèld, dan hek oe lief. Ben je hoer schelm of dief, heb je geld dan heb ik je lief; geld laat alle grenzen vervagen.

hoestoe, uitroep om een hond te verjagen, vervorming van 'huistoe'.

hoewd, zn. m., hoed.

Zegsw. Hij hi zunnan hoewd op half twèilef staon. Hij heeft zijn hoed op half twaalf staan; hij is dronken. Die hi meer onder d'n hoewd ès in de kniebeurs. Die heeft meer onder de hoed dan in haar portemonnee. Ze heeft meer luizen dan geld. Meervoud huuuj.

hoewze, ww., hopen.

't Ston me toch te hoewze. Het stond me toch te regenen! Ook gebruikt voor plassen, urineren: Hij ston op d'n hoek van 't haus te hoewze. Hij stond op de hoek van het huis te plassen. Verdwenen.

hof, zn. m., tuin.

Wè hedde gèllie unne skònnen hof. Wat hebben jullie een mooie tuin. Zegsw. Ze hi d'r bed in d'ren hof staon. Ze loopt te koop met haar bedgeheimen. (>vurhof). Diejen hof hoeft ie nie mer in te zèije. Die tuin hoeft hij niet meer in te zaaien; gezegd bij het zien van een vrouw in verwachting. Blef mar bé oewen èigen hof.

Bemoei je maar met je eigen zaken. Verkleinwoord *hûfke*.

hóg, bn., hoog.

Ze heget hóg in de kop. Ze kent zichzelf te groot; ze is erg verwaand.

Hóghèij, gebiedsnaam onder Berlicum, nabij Kaathoven, de Hooghei.

hóggerder, bn., hoger.

Dubbele vergrotende trap. *Hij heget nog hóggerder. Hij heeft het nog hoger. Vgl. dikkerder, grötterder, langerder, enz.*

hógmoewd, zn. v., hoogmoed. Zeispreuk: *Hógmoewd kùmt vur de val, zin de pestoor èn Triejn gonk wèl onderùit mi d'r splinternééj kloppe*. Hoogmoed komt voor de val, zei de pastoor en Trien ging wel onderuit met haar splinternieuwe klompen.

hoi, 1. zn. o., hooi, 2. groet.

1. Uitr. *Ès 't pèrd 't hoi naolupt, dan wil 't gefree:te zen*. Als het hooi het paard achternaloopt, dan wil het gevreten zijn; gezegd van meisjes die wat al te opdringerig achter jongens aanlopen. *'t is unne goeie mins, mar ie moes hoi lusse* (soms met de toevoeging: *dan kos ie sjèk skijte*). (Het is een goede man, maar hij moest hooi lusten, dan kon hij shag schijten;

gezegd van iemand die men niet graag mag. *Rot m'n hoi, dan groeit m'n stroi*. Rot mijn hooi, dan groeit mijn stro; alle weer is wel ergens goed voor. 2. *Hoi, waarde gij d'r ok?* Hallo, was jij er ook? Ook uitroep van vreugde: *Hoi, we hen gewonne!*

hoidaon, zn. m., 'hooiduin', voor het hooi aan de opper kwam, moest het in banen bijengeharkt worden tot 'hooiduin'.

hoie, ww., hooien.

Ze zen òn't hoie. Ze zijn aan het hooien. Zegsw. Ge hoeft toch nie gòn te hoie. Je hoeft toch niet gaan te hooien; gezegd om iemand te manen tot minder haast. Steeds vaker hoort men *hooie*.

hoigavel, zn. v., hooigaffel.

hoikop, zn. m., 'hooihoofd', rood hoofd. *Diejen tillevisie is nie goewd; die minse hen ammel van die hoikoppe*. Die televisie is niet goed afgesteld; die mensen hebben allemaal van die rode hoofden. **hoilaand**, zn. o., hooiland, hooiweide. *Ze stonne daag in 't hoilaand*.

hoilocht, zn. v., 'hooilucht', goed weer. (>locht)

hoimijt, zn. v., hooimijt, hooiberg. *'t Hoi dè nie binne kos, gonk òn de hoimijt*.

hoiopper, zn. m., hooiopper.

hol èn bots: op goed geluk.

Hij din 't zoo: mar op d'n hol èn bots. Hij deed het zo maar op goed geluk. Ook gezegd als *hollenbots*.

hollep, de verleden tijdsvorm hielp. *'t Hollep gin ee:n of t'r alle.* het hielp geen van al. (>hèlpe) Steeds meer wordt er *hiel(e)p* gezegd.

hollewèij, zn. v., 'hollewaai', luidruchtig, nonchalant vrouwspersoon. *Dè is me toch 'n hollewèij ee:n.* Dat is me toch een slordig en ongecompliceerd vrouwmens.

hommel, zn. v., hommel. *'n Hommel èn 'n bie die stee:ke mekare nie.* Een hommel en een bij steken elkaar niet; gelijken hebben respect voor elkaar.

hommelehèij, zn. v., 'hommelheide', dopheide, (erica tetralix). *Achter Bortjes ston vruger veul hommelehèij.* Achter van Boort (op de Nulandse hei) stond vroeger veel dopheide. Verdwijnend.

hond, zn. m. en mv., hond, honden. *Ze hen daor wèl tien hond.* Ze hebben daar wel tien honden. Zegsw. *Hij is zó kerks ès unnen hond klippels* betekent dat hij even graag

naar de kerk gaat als dat een hond met de stok krijgt. *Zó muujg ès unnen hond* zijn we wanneer we doodmoe zijn. Wanneer kinderen zeuren om iets wat ze zeker niet zullen krijgen, zegt men wel *èn d'n hond z'n kont* (je kunt de pot op). *Bestelt d'n hond èn blaft zèllef betekent 'doe het opgedragen werk zelf maar'. D'n hond in de koi, 't wijf thaus, de mins in de kroeg; dè's 'n geregeld haushauwe.* De hond in de kooi, de vrouw thuis, de man in de kroeg, dat is een geregeld huishouden. *Unne goeien hond blaft nie op èige vollek.* Een goede hond blaft niet op eigen volk; men ontziet familie. Tegenover kinderen die steeds reageren met *'Wè?'* wordt wel geïrriteerd geantwoord: *Wè? ès d'n hond sket dan velt 'r wè.'* (>dòddoenders)

honderd, telw., honderd. Zegsw. *'t Waar dees èn dè èn honderd op 'nen hoo:p meer;* Er kwam geen einde aan de klaging. *Honderd zakke gort vur de nonne, juu pèrd!* komt voor als basterdvloek. Hierin zit *gortvernondejuu* verborgen.

Hondsberreg, gebiedsnaam onder Rosmalen. *D'n Hondsbèrreg li bé Brugge.*

hondsgezèik, zn. o., hondsge-

zijk. Zegsw. *Dè is daor toch alle hondsghezèik te doen.* Dat is daar toch voortdurend te doen; gezegd met ergernis. Ook wordt wel 'alle hondsghezèike' gezegd.

hondshout, zn. o., volksnaam voor de vuilboom (rhamnus frangula). Naast *biejehout*, *duvelskralle*, *èrrem-minse-hout*, *pinnekeshout*, *skoelappershout* en *sporkehout* wordt hondshout wel het meest gezegd.

hondsrib, zn. v., smalle weegbree, (>hondstong).

hondstong, zn. v., 'hondstong', volksnaam voor de smalbladige weegbree, (plantago lanceolata). *D'r ston wè hondstong langs de pad.* Soms ook gezegd als hondsrib.

hong, o.v.t., hing.

Hange-hong-gehange. 't Hong 'r mi de bee:n ùt. Het was er erg druk. Ouderwetse uitspraak soms ook *honk*. *Daor honk me wè op d'n draod.* Daar hing heel wat aan de draad.

honger, zn. m., honger.

Zegsw. *Ge meugt honger kréégen op 'n aander, mar ge komt thaus ee:te.* Je mag honger krijgen wanneer je ergens anders bent, maar je komt thuis eten; lachend gezegd wanneer een

getrouwde man of vrouw met een ander dan hun partner flirten.

hónning, zn. m., honing.

Zegsw. *Die hi hónning òn de kont.* Die heeft honing aan de kont; gezegd van iemand die door iedereen nagelopen wordt, vooral van mooie meisjes en jongens.

Hónning, zn. v., gebiedsnaam onder Den Dungen, de Hooidonk. *Hij wónt op de Hónning.* Hij woont op de Hooidonk. Vgl. *Poeling* en *Rèining*.

hòntje, zn. o., haantje.

Uitdr. *D'n dieje is zó drèijerig ès 't hòntje van d'n torre.* Die is zo draaierig als het haantje van de toren; daar kun je niets van op aan.

hool, bn., hol.

Diejen boom is van binnen òlling hool. Die boom is van binnen helemaal hol. Zegsw. *Dè bietje, dè kunde in oewen holen taand daowe.* Die kleinigheid die kun je in je holle tand kwijt; gezegd van een kleine hoeveelheid voedsel die iemand niet meer lust. 't *Hool* komt ook voor als toponiem in Berlicum.

hoorde, zn. v., horde, vlechtwerk van tenen of eikenhout dat als zware houtmat over sloten gelegd werd om karren over te dragen. *Onze grutvòdder din hoordes*

vlèchte èn dè waar kaoi wèrrek.

Onze grootvader vlocht horden en dat was zwaar werk.

hoors, zn. v., ouderwets speeltuig, dat aan een touw rondgeslingerd werd en een brommend geluid maakte.

Vruger spulde de jong nog mi 'n hoors. Vroeger speelden de kinderen nog met een 'hoors'. (>hoorze) Verdwenen.

hoorze, ww., snorren, brommen van machines: *D'n hillen dag ston 't dorsmesiejn op de misse te hoorze.* De hele dag stond de dorsmachine op het erf te brommen.

horlewiebes, zn. o., 'horlewiebes' *Ik kréég 'r 't horlewiebes af.* Ik krijg er het horlewiebes van; ik word er gek van.

horlevinks, bw., onhandig, stuntelig. *Hij vrééjt horlevinks.* Hij vrijt onhandig. Verdwenen.

hórre, zn. m., 1. hoorn, 2. doffer, mannetjesduif, 3. hoorn, blaasinstrument. 1. Zegsw. *Ge zót 'r hórres af kréége.* Je zou er hoorns van krijgen; bijv. gezegd wanneer de kinderen erg lastig zijn. 2. *Hij ston daor ès unnen hórre mi opgeblaoze krop.* Hij stond daar als een hoorn met opgeblazen krop. Hij probeerde

indruk te maken. 3. *Hij blaost de groo:ten hórre in de hèrrem'nie.* Hij blaast bij de harmonie de bombardon of tuba.

hórredol, bn., horendol.

Ge zót toch hórredol worre van de hèrrie van die jong. Je zou toch horendol worden van de herrie van die kinderen.

hòst, 1. zn. v., haast, 2. bw., haast, bijna. *Hé mar gin hòst want ge zet 'r hòst.* Heb maar geen haast want je bent er bijna. (>bekant)

hòstige, zelfstandig gebruikt bn., haastige. Uitr. *Bee:ter vur unnen hòstige te zwéége ès unne lùie òn 't wèrrek te kréége.* Beter voor een haastige te zwijgen dan een luie aan het werk te krijgen; Luiheid is een zeer verwerpelijke eigenschap.

hotsele, ww., schiften van melk door het schudden en schokken. *De romme zen gehotseld.* De melk is door teveel beweging geschift. Verdwenen

hotteweg, bw., rechtsaf, hot (=tegengestelde van aar), bevel voor een paard om naar rechts te gaan. *Hotteweg, zin de voerman.* Hot, zei de voerman. Ook gezegd als *hottie*.

houdoe, afscheidsgroet: hou je haaks, vaarwel. *Nou houdoe dan*

èn tot de kommende wee:k mar wir. Nu, het ga je goed en tot de volgende week maar weer. Behalve als afscheidsgroet zei de voerman dit ook wel tot de 'laojer' op de hoikaar, wanneer er van de ene opper naar de andere gereden werd. Blijkbaar werd er bedoeld 'hou je vast'. Ook het paard reageerde op deze kreet.

hout, zn. o., hout.

Za'k 's mi 'n èind hout komme! Zal ik eens met een eind hout komen! Dreigement aan onwillekeurige kinderen. Uitr. *'t Is kaoi hout dè van lege brikt.* Het is slecht hout dat van liggen breekt. Verontschuldiging van langslapers. *Wie hout kapt hi spònders te verwaachte.* Waar gekapt wordt vallen spaanders. (>duvel) De roep van de winterkoning werd als volgt ingevuld: *Hout, zó dik ès m'n bee:n, in viere gekleufd èn daor nog wè dun hout onder, dè brandt es kwieterdonder.*

houtblok, zn. m., houtblok. *Vruger ston d'r bé de èrrem minse unnen dikken houtblok bé de kachel die behalve vur brandstof ok ès meubel dienst din.*

houtere, bn., houten, van hout

gemaakt. *Hij ha unnen houtere poo:t.* Hij had een houten been. *Wè is dè toch unnen houtere.* Wat is dat toch een gevoelloos, stijf persoon. *Hee, heb ik 'n houtere bakkes?* Gezegd wanneer iemand overgeslagen wordt bij een traktatie. (>jas)

hoze, zn. v., oud verdwenen woord voor kousen. (vgl. Du. Hose)

hozenbééndel, zn. m., hozenbindsel, kouseband. *Wór zó'n m'n hozenbééndels toch zen?* Waar zouden mijn kousebanden toch zijn? Met de mode verdwenen.

hubburd, zn. o., hoofdbord, bord aan de voorzijde van de kar.

Jonge, skupt 's tegen 't hubburd èn knoft 's. Jongen, schop eens tegen het voorbord en knor eens; gezegd door een boer uit Middeldode die zijn paard aan het 'inbreken' was. Het paard moest eraan gewend raken dat het straks varkens zou vervoeren. Verdwenen.

hùd, zn. v., huid.

Ik zal m'n hùd duur verkoo:pe, zin de looier èn ie sprong in de run. Ik zal mijn huid duur verkopen, zei de looier en hij sprong in de run (= eikeschors voor het looien). Steeds vaker wordt er *huid* gezegd.

hùikes, zn. mv., hurken.

Hij zaat op z'n hùikes wè te buurte. Hij zat op zijn hurken gezellig wat te praten.

huje, ww., hoeden, oppassen.

Vruger gonge ze de koei huje langs de weeg. Vroeger ging men de koeien hoeden langs de wegen. *Ègge in de klèin kéénder zit, mòtte d'n òllingen dag huje.* Als je nog kleine kinderen hebt, moet je de hele dag oppassen. (>hujer, huujster)

hujer, zn. m., hoeder. *Ès klèin jong gongde vruger al ès hujer van de koei langs de weeg.* Als klein kind ging je vroeger al als hoeder van de koeien langs de wegen. (>huujster)

hukkem, tw. dat instemming betekent. *Hukkem, zin ie èn ie bedoelde dèttie 't 'r mi ins waar.* Hukkem, zei hij en hij bedoelde dat hij het ermee eens was. In tegenstelling tot wat men zou kunnen verwachten, betekent 'ja hukkem' zoiets als 'dat kun je net geloven' (maar het gebeurt niet). Zeispreuk: *Hukkem paoter, zin 't mèske èn 't dùrfde gin 'nee:' te zegge.*

hullie, 1. bez. vnw. hun, 2. pers. vnw., zij. 1. *Dè's hullie haus.* Dat is hun huis. 2. *Hullie han herring.*

Zij aten haring. Gebruikelijker zijn *zèllie* en *zullie*.

hult, zn. v., holte.

Daor is 't niks ès hult èn bult. Het is daar niets dan gaten en bobbels. (vgl. heule)

hultere, zn. m., sufferd.

Wè zedde toch unnen hultere.

Wat ben je toch een gaperd.

(>houtere)

hum, 1. pers. vnw., hem, 2. bez. vnw., zijn. *Ik heb hum daor krèk nog gezien.* Ik heb hem daar net nog gezien. 2. *Dè's hum fiets.* Dat is zijn fiets. *Ik doe humme jas nie òn.* Ik doe zijn jas niet aan.

hummes, pers. vnw., hem.

Kik, daor hedde hummes ok nog. Kijk, daar heb je hem ook nog.

hundje, zn. o., hondje.

Daor hen ze unne nest jong hundjes. Daar hebben ze een nest jonge hondjes. Soms wordt ook hunjes gezegd. *Witte gin jong hunje vur men?* Weet je geen jong hondje voor mij?

hùske, zn. o., 1. huisje, 2. wc.

1. *Zèllie wone in 'n hùske op de hèij.* Zij wonen in een huisje op de hei. Zeispreuk: *Ieder hùske hi z'n krùske, zin de mùlder, mar ik heb 't grótste.* Ieder huisje heeft zijn kruisje, zei de molenaar, maar ik heb het grootste. 2. *Hij zaat alt*

d'n hall'ven dag op 't húske. Hij zat altijd heel lang op de wc. (Vroeger stond 'het gemak' vaak apart of tegen het woonhuis aangebouwd en oogde als een los 'huisje'.)

husse, zn. mv., 'hussen'.

Op de vraag 'wè ee:te we?' kwam vaak het plaagantwoord: *Husse mi krusse mi vraogstart 'rtusse.* Varianten: *Husse mi flusse mi vèrkesstart d'rtusse; husse mi lang stèrte; husse mi pindrolle; husse mi flusse mi oew neus d'rtusse.* (>dóddoenders)

hussel, zn. o., hoogsel bij een verkoping. WNT.: 'Bij overdracht. Verkoopning bij opbod (verg. venditio per augmentum pretii' bij Kil.) en ook (in de Meierij, 18de eeuw): het houden van de eindelijke verkoopning, en: toeslag. Wanneer is het hoogsel? Het hoogsel gaat uit met een eindeken brandende kaarse', p. 1041. Wim van der Donk (Rosmalen, 1907) vertelde ons: *'Bij openbare verkoo:pinge konde slage zette. D'r wier ingezet èn vantevurre wier afgesproke wè unne slag din; vur huize waar dè mistal ee:n of twee:honderd gulde de slag. D'n afhanger din d'n gebooie prijs béhaauwe.*

Ègge op zó'n verkoo:ping kwaamt èn ge zaagt de prijs, dan konde zegge: 'doeter vur men mar 'n por slage bé èn ès 't karske dan ùtgong, dan waar dè de prijs. Die wier dan afgeroepe dur d'n afhanger. Zónne verkoo:p waar mistal in 'n k'fee. Ik weet nog dè Van der Zande afhanger waar vur n'taris van de Mortel... De lesten dag gong 't hussel ùt.'

Uitdr. *Daor gi 't hussel ùt.* Daar gaat het hoogsel uit; daar is wat te beleven. *Onder hussel staon* = in ondertrouw zijn. Verdwenen.

huttoo, zie *orlog èn huttoo* (spel)

huuj, 1. tw., ho, stop, (bevel aan paarden), 2. zn. mv., hoeden.

1. *Huuju, zin de voerman.* Ho, zei de voerman. De kreet 'huuj' werd ook wel gebruikt aan tafel, wanneer men meende genoeg te hebben bij het opscheppen van voedsel. *Huuju, ik heb 't zat.* Ho, ik heb genoeg. 2. *Zij hi wèl tien huuj.* Zij heeft wel tien hoeden. *Dè is zónnen èikenhoute klippel dègger mi driej huuj nog niks fesoenleks afkunt make.* Dat is zo'n ongelikt figuur dat je er met drie hoeden nog niets fatsoenlijks van kunt maken. *Ze zegge vanèiges meneer tegen oe èsse heure dègge huuj in de familie het.* Ze zeg-

HUUJSTER

gen vanzelf mijnheer tegen je als ze horen dat je hoeden (-dragers = deftig volk) in de familie hebt.

(>heuj)

huujster, zn. v., hoedster.

Ons moen waar mi d'r tien al (koei-)huujster. Mijn moeder was al (koe-)hoedster toen ze **tien** jaar was.

I

iek, tw., bah.

Iek toch, wè'n smerrighèd. Bah toch, wat een smerigheid! Ook zelfstandig gebruikt: *D'r zit iek òn.* Er zit viezigheid aan. Soms wordt *èik* gezegd.

ielekes, bw., op het nippertje.

Hij heget gehòld, mar zoø:mar ielekes. Hij heeft het gehaald, maar het was op het nippertje.

ielk, onbep. vnw., elk.

Witte wè we gekrege hebbe? In ielke haand 'n blaow niet. Weet je wat we gekregen hebben? In elke hand een blauwe niet (niets dus).

Verdwenen.

ielkendee:n, onbep. vnw., iedereen. *Dè wit toch vort ielkendee:n.*

Dat weet toch intussen wel iedereen. Verdwenen.

iemend, onbep. vnw., iemand.

Ook gezegd als *iemende* en *iemes* of *iemeze*. *Ze kos iemende zó goewd doen.* Zij kon iemand zo goed doen.

iemes, onbep. vnw., iemand.

Daor kùmt iemes òn. Daar komt iemand aan. Nog gebruikt met

naamvalsuitgangen: *Gij kunt iemeze bang make, gij. Dees mòt toch iemeze jas zen.* Deze jas moet toch van iemand zijn.

iemeze, onbep. vnw., iemand. Ouderwets. (>iemes)

iepekrats, zn. m., nurks, 'nauwziend' persoon, zwaarmoedig mens. *Wè zedde toch unnen iepekrats, gij zieget ammel al zó wijd ònkomme.* Wat ben je toch een hypochonder, je ziet het (= de problemen) allemaal al zo ver aankomen.

Ies, jongensnaam, afgeleid van Isidorus of Marinus, soms verkleind tot *Ieske*. *Wij kende Ies de Wit èn Ieske de Skipper in Rósmòlle.* Verdwenen.

Ieslander, zn. m., bruin kippenras (Islander). *Ze hen daor zó'n skòn Ieslanders.* Ze hebben daar zulke mooie grote bruine kippen.

Iet, meisjesnaam, afgeleid van Alida of Ida.

ietkediët, nabootsing van de roep van de kwartel. Vroeger trachtte

men deze loopvogel te vangen door de roep na te bootsen en hem daarmee in een net te lokken.

(>ulkenduit)

iets, onbep. vnw., iets.

Ik docht dè'k iets krieg. Ik dacht dat ik iets kreeg (zo schrok ik of zo hard moest ik lachen). Iets wordt veelvuldig gebruikt in vergelijkingen: *Zó bang ès iets; zó muujg ès iets; zó goewd ès iets.* *Iets van niks* betekent dat we een bepaalde zaak onbelangrijk vinden en dat het nauwelijks naam mag hebben. *Iets of wè* is gebruikelijk in de betekenis ietwat: *'t skilt nog mar iets of wè.* Het scheelt nog maar een heel klein beetje. *'t Hitter wir iets òn gedaon vandaag*, zegt men bijvoorbeeld als het flink geregend heeft, maar het kan even goed betekenen dat het hooi goed gedroogd heeft in de zon.

ietskes, bw., een beetje, lichtelijk. *'t Is nog ietskes te veul.* Het is nog een ietsje te veel. *Die kleur is ietskes te licht.*

igglizeere, ww., egaliseren. *Ze zen druk doende d'n hof te igglizeere.* Ze zijn druk doende de tuin te egaliseren. (vgl. gleks) **iggòllig**, bw. 1. gelijk, 2. steeds weer. 1. *'t Gruun stitter iggòllig*

op. Het knolgroen staat er overal gelijk op. 2. *Die jong lege iggòllig te kloo:te.* Die kinderen liggen steed weer te vervelen. *Al dè geskoi iggòllig:* Al dat geschooi steeds weer. (Verwant met Frans égal).

ijs, zn. o., ijs.

Uitdr. *Op aauw ijs vriejs 't lichelek òn.* Op oud ijs vriest het gemakkelijk aan; oude liefde roest niet.

ijsbirre, zn. mv., ijsberen.

Op de opmerking *'wè is't toch kaauw'* kon volgen: *'t Is pas kaauw ègge de ijsbirre vort mi kole ziet sjouwe.* Het is pas koud wanneer je de ijsberen met kolen ziet sjouwen.

ijsdórre, zn. m., acacia, (robinia pseudoacacia). *D'n ijsdórre bloeit mi witte bloemtruskes.* De acacia bloeit met witte bloemtrosjes.

ijsgras, zn. o., hanepoot, (panicum crusgalli). *Ijsgras is kaoien bocht.* Hanepoot is lelijk onkruid. Dit onkruid, waaraan men zich gemakkelijk snijden kan, heeft een "ijzige" glans over zich.

ik, 1. zn. m., 2. pers. vnw., ik. 1. *Dè's mi 'nen ik èn unne gij in mekare gegoid.* Dat is met de grove steek gemaakt. 2. In het

dialect van de Meierij valt de -i- vaak weg in combinaties met een volgend werkwoord; bovendien laat de dialectspreker vaak een klank van het werkwoord weg:

doe ik = *doe'k*, heb ik = *he'k*, ga ik = *gò'k*, moet ik = *mo'k*, wil ik = *wi'k*, zal ik = *za'k*, had ik = *ha'k*, zou ik = *zò'k*, wou ik = *wó'k*, enz.

Ook in verbindingen met andere woorden zien we dit verschijnsel: als ik = *è'k*, dat ik = *dè'k*, omdat ik = *umdè'k*, wat ik = *wè'k*... *Ik wó'k wies wè'k wó* betekent Ik wilde dat ik wist wat ik wou; *Ik din't è'k 't kos*: Ik deed het als ik het kon.

ikke, pers. vnw., ik.

Het refrein van de dialectvoordracht 'Bezoek òn 't seminaor' luidt: *Ikke èn ons vadder, ons moeder, m'n bruur, m'n zus èn m'ne kozijn, onze Marinus èn Tinus èn Sjo èn Mie van Tante Trijn, Suus èn Peerke, die gonge zoo:mar mee, Marieke èn Sofieke èn de klèinen André*... Uitdr. *Ikke, ikke, ikke èn de rèst kan stikke*; gezegd bij het inhalig bezig zijn van iemand die alleen aan zichzelf denkt.

ikkel, zn. m., eikel.

Hij krieg unnen ikkel op zunne kop. Hij kreeg een eikel op zijn hoofd. *De jong gonge ikkels*

rape; dè waar vèrkesvoeier. De kinderen gingen eikels rapen; dat was varkensvoer.

ikkele, ww., 'ekelen', eikels rapen. *Vruger gonge de jong wèl ikkele*. Uitdr. *Gò toch gaauw ikkele*: Hoepel toch gauw op!

ikkelenboom, zn. m., eikenboom. Meervoud *ikkelebeu:m*. (>ikkelehout)

ikkelehout, zn. o., eikenhout. *D'r ston wè ikkelehout langs d'n èkker*. Er stond wat eikenhout naast de akker. Vrijwel verdwenen; men zegt nu meestal *èikehout*.

illestiek, zn. m., elastiek. *D'n illestiek is út m'n onderboks*. De elastiek is uit mijn onderbroek. Uitdr. *D'n illestiek ister vort út*. De elastiek is er voortaan uit; gezegd van iemand die oud en stijf is. *Unnen illestieken bótteram* werd als term gehanteerd voor kinderen die vlak voor ze naar bed moesten nog om een boterham vroegen om de bedtijd nog wat uit te stellen. De dagtijd werd uitgerekt. (>stiek)

ilt, zn. o., eelt. *Wè hedde gé veul ilt op oew haand*. Wat heb jij veel eelt op je handen. (>ziel)

immer, zn. m., emmer.

'n Muujg pèrd kan hèndig unnen immer wòtter op. 'n Moe paard kan gemakkelijk een emmer water opdrinken. Ouderwets, tegenwoordig hoort men meestal *emmer*.

impesant, bw., en passant, vaak gezegd in de vaste verbinding mee impesant. *Gò mee impesant efkes nor de winkel ègge toch nor 't dùrp mòt*. Ga en passant even naar de winkel als je toch naar het dorp moet. *Hij belooft van alles, mar mee impesant...* Hij belooft van alles, maar ondertussen... (pas op!) Ook gezegd als *meepe-sant* en *meepersant*. (<Fr. en passant)

import, zn. m., 'import', benaming voor buitendorpse nieuwkomers. *In die wijk wónt ammòl import*.

inbilde, ww., inbeelden, zich voorstellen. *Ge hoeft oew èige niks in te bilde*. Je hoeft je niets voor te stellen.

inbiling, zn. v., inbeelding, verbeelding. Utdr. *Inbiling is èrger ès de dorddaagse kórts*. Verbeelding is erger dan de derde-daagse-koorts.

ind, zn. v., eend.

D'r zate veul inde op 't ven. Er zaten veel eenden op het ven.

Naast *ind* wordt het oudere *ènd* nog gebruikt. (>ènd)

indëntificeere, ww., identificeren. *Ge mòt oew èige hier indëntificeere*. (Is hier sprake van volksetymologische vermenging met informeren?)

indëntiteit, zn. v., identiteit. *Ze kenne de indëntiteit van d'n dader nog nie*.

-ing, suffix in dorpsnamen en toponiemen dat correspondeert met het Nederlandse -donk: *Boerring* (Boerdonk), *Ezzing* (Esdonk), *Kelling* (Keldonk), *Spòrring* (Spoordonk). *De Hónning* (de Hoodonk), *de Poeling* (de Poeldonk) en *de Rèining* (de Rijn-donk) zijn allemaal in Den Dungen te vinden.

ingeslage, volt. deelw., in de vaste verbinding *de kop ingeslage*: terneergeslagen, teleurgesteld. *Hij waar zó de kop ingeslage toen ze wir verlorre han dèttie 'r òlling af wó skèije*. Hij was zo teleurgesteld toen ze weer verloren hadden dat hij er helemaal mee wilde ophouden.

ingespanne, bn., volt. deelw., ingespannen, beladen. *Wè zedde zwaor ingespanne*. Wat ben je zwaar beladen.

inhaauwe, ww., inhouden, er van

uit gaan. *Wè haauwt dè eigelek in?* Wat houdt dat eigenlijk in? *Daor zumme't dan mar op in-haauwe.* Daar zullen we dan maar van uit gaan. Ook wordt gezegd: *Daor zumme't op ònhaauwe.*

inhebbe, ww., betekenen, duren, problemen geven. *Wè zó dè nou toch wir inhebbe?* Wat zou dat nu toch weer meoten betekenen? *'t Ha hil wè in vur ze d'r ammel út ware.* Het duurde een hele tijd voor ze er allemaal uit waren.

inkommende, zn. o., inkomen, inkomsten. *Hij hi daor 'n goei inkommende.* Hij heeft daar een goed salaris. *Ze werke daor mi alleman èn hen 'n goei inkomende.* Ze werken daar met zijn allen en hebben goede inkomsten.

inkoo:pe, ww., behalve inkopen wordt dit woord ook gebruikt voor het bevallen, (Het krijgen van kinderen = *kiendjes koo:pe*). *Ze hen wir ingekocht.* Ze hebben weer een kind gekregen.

inkt, zn. m., inkt.

Zegsw. *Daor wordt veul mi rooien inkt geskreve.* Daar wordt veel met rode inkt geschreven; daar wordt veel wijn gedronken. *'t Gistelek wil nogal 's gèire mi rooien inkt skréève.* De geestelijkheid wil nogal eens een glas

rode wijn nuttigen. Spreuk: *De koisten inkt is bee:ter ès de beste hèreses.* De slechtste inkt is beter dan de beste hersens; zwart op wit is altijd het beste.

inloo:p, zn. m., bezoek.

Ze waar eigelek wèl blééj mi dieje nééjen inloo:p. Ze was eigenlijk wel blij met dat nieuwe bezoek.

inne, 1. telw., een, eentje, 2 steunwoord. *We vatte d'r nog inne.* We nemen er nog een. *Uitdr. Inne is bee:ter dan ginne.* Eentje is beter dan helemaal geen. 2. *Dè's ok unne skònnen inne.* Dat is ook een mooie; gezegd van een mannelijk persoon. (>ee:n)

innimme, ww., innemen, drinken. *Hij mòt alle daag vier pillekes innimme.* Hij moet alle dagen vier pilletjes innemen. *Dè's unne goeie van innimme; unnen èchte pruver.* Die lust graag een glaasje; hij is een echte drinker.

innimmende, tegenw. deelw., innemende. *'t Zen innimmende minse* is dubbelzinnig: 1. het zijn innemende mensen. 2. het zijn mensen die graag een borreltje drinken.

innins, bw., ineens, opeens.

Innins waar 't òlling mis. Opeens was het helemaal fout.

inpiepe, ww., inpiepen; kindertaal, gebruikelijk bij het aankleden van kinderen. *Piep 's in*. steek je armpje eens in de mouw.

inrichte, ww., inrichten.

Merkwaardig is het gebruik van *ingericht* in de volgende mededeling: *Ons Iet kan gin kéénder kréége, daor is ze nie vur ingericht*. Onze Ida kan geen kinderen krijgen, daar is ze niet voor ingericht; daarvoor heeft zij niet de lichamelijke constitutie.

inspanne, ww., aan het werk zetten. *De jong wiere vruug ingespanne*. De kinderen moesten al vroeg (= toen ze nog jong waren) mee werken.

inteds, bw., bijtijds.

Doe inteds de buurt op ès d'r iets is. Waarschuw de buurt bijtijds (om hulp te halen) als er iets aan de hand is. *Komt inteds, dan kunne we nog 'n bèkske vatte*.

Kom bijtijds, dan kunnen we nog een kopje koffie drinken.

inter, bn., eender, hetzelfde.

't Is ammel krèk inter. Het is allemaal precies eender. Soms ook gezegd als inder.

Iteljaander, zn. m., Italiaan.

Ze is getraowd mi unnen Iteljaander. Zij is getrouwd met een Italiaan. Verdwenen.

ivvegillie, zn. o., evangelie.

Zegsw. *Al wè zij zin waar ivvegillie*. Al wat zij zei was evangelie; haar wil was wet. *'t Is gin ivvegillie* betekent dat het niet echt waar behoeft te zijn.

J

ja, bw. uitdr., ja.

Dit woord heeft veel uitspraakvarianten. De markantste is wellicht *jè* als teken van instemming. *Ja, dè kunde nèt geleu:ve* (ja, dat kun je net geloven) betekent meestal dat men iets weigert.

Jaan, vrouwennaam, afgeleid van Adriana, Christiana of Juliana. Oudere, vrijwel verdwenen varianten zijn *Jaon* en *Jònt*.

Verkleinvorm *Jaantje* en *Jòntje*. *Ons Tante Jaan is de innegste zuster van onze vòdder*. Onze Tante Jaan is de enige zus van onze vader. (>Sjaan)

Jak, eigennaam voorkomend in de vaste verbinding *Jak èn Jooi*. *Jak èn Jooi waar d'r*. Jan en alleman was er. Vrijwel verdwenen.

Jan, jongensnaam, Jan.

Uitdr. *Gij komt daags nò de mèrt krèk ès Jan mi z'n eksters*. Jij komt daags na de markt, net als Jan met zijn eksters; gezegd wanneer iemand te laat komt. Spreuk: *Mi Sint Jan mèijt alleman*. Met Sint Jan (24 juni) maait iedereen.

Variant: *Mèije mi Sint Jan kan alleman, mar mèije nò Sint Jan dè's vur de man die mèije kan*. Maaïen met Sint Jan kan iedereen, maar maaïen na Sint Jan dat is voor de man die maaïen kan. *Sint Jansree:ge, virtien daag zee:ge*. Sint Jansregen, veertien dagen zegen. *Jan* is net als in het Nederlands voorkomend in tal van combinaties, maar ook in velerlei zeispreuken: *Daor hedde heur ok wir, zin Jan Hèchel èn ie spulde skuppe Miej vur de twidde keer in 'tzèlfde pùtje*. Daar heb je haar ook weer, zei Jan Hechel en hij speelde schoppen vrouw voor de tweede keer in hetzelfde spelletje. *De wirreld is 'n kiepekoi, zin Jan Hen; de boveste beskèeten alted de onderste*. De wereld is een kippenkooi, zei Jan Hen; de bovenste beschijten altijd de onderste. (Verwerkt door Ad de Laat in het refrein van het lied *De Mònnikaspulder*). *Ons boerre paast alles, zin Jan Jùppe, wèllie zen van aachtere rond*. Ons

boeren past alles, zei Jan Jobzoon, wij zijn van achter rond. *Ja, mi geweld, zin Jan de Koew, dan kunde unnen os nog wèl stiere.* Ja, met geweld, zei Jan de Koe, dan kun je een os nog wel dekken. *Ik heb noit in de kroeg gezee:te, zin Jan Lap èn 't waar waor; hij ston alt òn d'n tap.* Ik heb nooit in de kroeg gezeten, zei Jan Lap en het was waar; hij stond altijd aan de tap. In deze opsomming hoort ook de verzuchting: *'t Is toch grijs, zin Jan Mee:l (de mûlder).* Het is toch grijs, zei Jan Meel (de molenaar). *Ik wó hoggerop, zin Jan Rap èn ie hong òn de galleg.* Ik wilde hogerop, zei Jan Rap en hij hing aan de galg. *Jan-skrap-munne-wortel of ik free:t 'm raow* is een uitdrukking die ongeveer betekent: Ga er eens goed aanstaan (of ik doe het zelf). *'t Gonk 'r op van Jan-skrap-munne-wortel* betekent dat er stevig werd aangepakt. *Unne Jan-stap-nètjes* is iemand die zeer statig loopt en overdreven manieren heeft. Verkleinwoord *Jèntje*. (griep, Jèntje, mèije, mèrt) **jandomme**, basterdvlouk, voorkomend naast *potjandomme*. **janke**, ww., 1. janken (van die-ren), 2. huilen (van mensen).

1. *Hurt die hunjes toch 's janke.* Hoor die hondjes toch eens janken. 2. *De kiendjes zate hard te janke.* De kindjes zaten hard te huilen. *Ik kan wèl janke* (ik kan wel huilen) zegt men wanneer men iets heel erg vindt. *Janke um 'n skeet* (huilen om een scheet) zegt men van iemand die zonder de minste aanleiding al begint te huilen. Zegsw. *Jank mar nie, d'r is pap zat.* Huil maar niet, er is pap genoeg; gezegd wanneer iemand zonder aanleiding begint te jammeren. Voor groot en stil verdriet gebruikt men wel het woord *skreuwe*: *Toen ze hurde dèttere mins verongelukt waar, moes ze skreuwe.* Toen ze hoorde dat haar man verongelukt was, moest ze schreien. *Ze zit toch zó te haole* zegt men van een vrouw die heel erg huilt. Het is niet duidelijk of het de dialectuitspraak van 'huilen' betreft, of dat men bedoelt dat ze met diepe 'halen' huilt. (Heel vaak correspondeert de Nederlandse -ui-klank in ons dialect met de -ao-: *beskaot*, kuil - *kaol*, duin - *daon*, bruin - *braon*, fluiten - *flaote*, huizen - *haos*, enz.) **jankert**, zn. m., huilebalk. *Wè is dè jong van hullie toch*

unne jankert. Wat is dat kind van hen toch een huilebalk. Zegsw. 't *Is mar unne skraole jankert*. Het is maar een schrale huilebalk; gezegd van een mager dier (vooral van varkens).

Jans, vrouwennaam, afgeleid van Johanna. Verkleinwoord *Janske*. *Jans(-ke) van Tante Roo:is is 'n nicht van ons moeier*. Verouderd.

Janus, jongensnaam, afgeleid van Adrianus of Johannus, die voorkomt naast de dialectvorm *Jønnius*. Zeispreuk: *Dè viel hard, zin Janus en ie krieg 'n dakpan op zunne kanus*. Dat viel hard, zei Janus en hij kreeg een dakpan op zijn kanus.

Jaon, vrouwennaam, ook gezegd als Joo:n. (>Jaan)

jaor, zn. o., jaar.

Die durskes moesse 'n òlling jaor gòn diene. Die meisjes moesten een heel jaar gaan dienen (= verhuurd werken). Uitr. 't *Is 'n kaoi dÛrp wór 't mar ins in 't jaor kerr'mis is*. Het is een slecht dorp waar het maar eens per jaar kermis is; men moet zich ook eens kunnen ontspannen. *Innen dag laache èn 'n jaor janke*. Een dag lachen en een jaar huilen; gezegd van een onbezonnen daad met grote gevolgen (vaak in verband

met het moeten trouwen). *In 't jaor nul toen de eksters nog gin kont han*. In het jaar nul toen de eksters nog geen kont hadden; heel lang geleden. *Zeuve jaor nie traowe*. Zeven jaar niet trouwen; gezegd van iemand die aan tafel de tafelpoot tussen de benen krijgt. Ook uitgesproken als *jaar*. Meervoud *jorre*. (>kéénder)
jas, zn. m., jas.

Doe 'we jas ùt; anders hedde'r dalek gin wèrmte af. Doe je jas uit, anders heb je er dadelijk geen warmte van. *Mi de Pòsse 't nééj pak òn èn de jas in de kaast*. Met Pasen het nieuwe pak aan en de jas de kast in; met Pasen ging de winterkleding de kast in en droeg men zijn paasbeste pak, weer of geen weer. De zegswijze *d'n houtere jas ònkréége* wil zeggen dat men dood is en gekist wordt.

Jas, jongensnaam, verkorte vorm van Janus. *Jas de Kittelder is in vééfènnegentig gesturve*. Jas Ketelaars is in negentienvijfennegentig gestorven. In Boxtel is *Jas de Kèijstamper* een bekend dorpsymbool geworden; zijn geestelijke vader is Theo van de Aker. *Jas* is verdwijnend.

jè, bw., uitr., ja.
(>ja)

jeemerante, uitroep, verkorte vorm van Jezus merante! Verdwenen. (>Jikkés, Jizzus)

jeeremiëere, ww. klagen, jammeren.

jeeremiëerder, zn. m., kleinzerig persoon. *Zónne jeeremiëerder vuul 't wijd ònkomme*: Zo'n kleinzerig figuur voelt het ver aankomen; hij klaagt al heel gauw.

jèn, zn. v., 1. opschepperij, eigenwaan, 2. collectivum voor de 'kouwe kak'. 1. *Wè'n jèn!* Wat een opschepperij! *Unnen hoo:p jèn hittie vèil*. Hij is iemand met veel kouwe drukte. 2. *De jèn waar d'r gelijk*. De opscheppers van het dorp waren er allemaal. (>grèij)

Jènnemieke, verouderde vrouwennaam die nog voorkwam in een toponiem onder Middelrode: *Jènnemiekes Ritje*. Het betrof hier een smalle strook grond achter de Papegaai.

Jèntje, jongensnaam, afgeleid van Johannes, Jantje. *Onzen aauwen buurman hette Jèntje*. Onze oude buurman heette Jantje. Uitr. *Daor hedde de bènde van Jèntje K'rdoes*. Daar heb je de bende van Jantje Kardoes; spottend gezegd van een onordelijke groep. (*Kardoes* is waarschijnlijk een vervorming van de naam van

de Franse bendeleider Cartouche.) Zeispreuk: *Dè's goewd vur de laos, zin Jèntje K'rdoes èn z'n haor ston in brand*. Dat is goed voor de luizen, zei Jantje Kardoes en zijn haar stond in brand.

jèp, zn. v., snee, snijwond. *Hij ha 'n flinke jèp in z'n haand*. Hij had een flinke snee in zijn hand. Zegsw. *Hij ha 'n jèp in z'n neus*. Hij had een snee in zijn neus: hij was zeer dronken.

jèppe, ww., drinken, zuipen. *D'n dieje zit d'n òllingen dag in de kroeg te jèppe*. Die zit de hele dag in de kroeg te zuipen.

j'punneke, zn. o., japonnetje. *Vruger droewge alle klèin jong (ok de jonges) 'n j'punneke*. Vroeger droegen alle kleine kinderen, ook de jongens, een japonnetje. *Ik krieg 'n goei segaar mi zó'n j'punneke dègge uurst ùt mòt trekke vur ge ònstokr*: Ik kreeg een goede sigaar met zo'n japonnetje dat je eerst uit moet trekken voor je opsteekt. (Zo schreef Has van Rukven) Ook gezegd als *punneke*.

jètje, zn. o., 'jatje', handje. *Die klèin zitte mi d'r jètjes overal òn*. Die kleine kinderen zitten overal met hun handjes aan. *Van*

sèpkètjes kriegde plèkjètjes. Van katjesdrop kreeg je vuile handjes. **jètse**, ww., hard rijden, jakkeren, jagen. *Hij kùmt hier alt um zes uurre hene gejëst*. Hij komt hier altijd om zes uur heen gejaagd.

Jètske, eigennaam, alleen bekend uit de vaste verbinding *Rètske èn Jètske* in de uitdrukking: *Rètske èn Jètske ziede overal, mar goei koeikes stòn op stal*. Retske en Jetske zie je overal, maar goede koetjes staan op stal; de beste vrouwtjes vind je thuis. *Rètske* is verder evenmin een gangbare naam. (*Rètse* betekent 'van huis gaan'.)

jeuke, ww. jeuken. *'t Sti gekreve èn gedrukt; ge mòt krabbe wór 't jukt*. Het staat geschreven en gedrukt; je moet krabben waar het jeukt. Oudere uitspraak: *euke*. (>jukt)

Jikker, uitroep. (>Jikkés) Soms ook gezegd als *Jikkeres*. **Jikkés**, uitroep, Jezus, Maria nog aan toe! *Jikkés* is een omzetting van *Jizzuske* (Jezuke). Vaak gezegd als *Jikkés (van) merante!* Er zijn al veel gissingen gedaan naar deze door heel Brabant voorkomende 'achternaam' van Jezus. De meest waarschijnlijke verklaring kregen wij van

Mevrouw Van Gorp-Pennings uit Tilburg die ons een kaart toestuurde waarop het *Jezuke van Miranda* (met hoge hoed) stond afgebeeld en waaronder geschreven stond: 'Menino Jesus da Cartolina'. Miranda do Douro ligt in Portugal, dicht bij de grens met Spanje.

Jizzus, eigennaam, vaak voorkomend als uitroep, ook in de combinatie: *Jizzus merante!* (>Jikkés) *Jizzus nog òn toew!* Jezus nog aan toe! De verouderde uitspraak luidt *Sjizzus*.

jód, zn. m., jood, handelaar. *Jód Lewien wónde in Rósmölle*. Jood Lewien woonde in Rosmalen. *Vruger kwame de kalver-, èijer- èn toddejódde nog langs de deur*. Vroeger kwamen de handelaars in kalveren, eieren en voddens nog langs de deur. Uitdr. *Twee jódde wete wè unnen bril kost*. Twee joden weten wat een bril kost: gezegd wanneer men twee mensen even slim inschat. Zeispreuk: *Daor zitte gin ball'ke onder, zin de jód èn ie zakte dur 't ijs*. Daar zitten geen balken onder, zei de jood en hij zakte door het ijs. Ook de denigrerende betekenis van oneerlijke handelaar komt nog altijd voor: *kek ùt, want 't is*

unne jód. Verkleinwoord: *jódje.*

joef, zn., bn., gek.

Dè's unne joef. Dat is een gek. *D'n dieje is òlling joef.* Die is helemaal gek. Zeispreuk: *Daor spult d'n duvel toch mi, zin de joef, vier òsse èn nog ginnen troef.* Daar speelt de duivel toch mee, zei de gek, vier azen en nog geen troef.

joekel, zn. m., 1. groot exemplaar, kanjer, 2. individu. 1. *Hij ha unne joekel van unnen bult op zonne kop.* Hij had een enorme bult op zijn hoofd. *Mòt 's zien, wènne joekel van 'n èij.* Moet je eens zien wateen groot ei. 2. *Wè is dè toch unne stomme joekel.* Wat is dat toch een dom individu. Hetzelfde Bargoense woord wordt ook gebezigd als onvriendelijke term vooreen hond.

joekere, ww., aanhoudend jammeren, schreeuwen of janken van pijn. *Toen ie op zunnen dùim sloewg, joekerde-n-ie van de péén.* Toen hij op zijn duim sloeg, schreeuwde hij van de pijn. *Toen ie d'n hond rakte, joekerde die nor haus.* Toen hij de hond raakte, jankte die naar huis.

joet, zn. m., vooral in de vaste verbinding *skee:le joet*, benaming voor iemand die scheel kijkt. *Kekt út oew doppe, skee:le joet dègge stòt!*

Joj, jongensnaam.

Wij hebbe Joj Korst van de Krausstraot nog gekend, mar hij waar vur ons de leste mi dieje vurnaam. Wij hebben Joj Korsten van de Kruisstraat nog gekend, maar hij was voor ons de laatste met die voornaam. (Jan Elemans kende de naam in Huisseling. WWVDB, 218.)

Jok, jongensnaam.

Vrijwel verdwenen. *D'r is nog lomp vollek zat, zin Jok èn ie zaag z'n èigen in de spiegel.* Er is nog lomp volk genoeg, zei Jok en hij zag zichzelf in de spiegel.

jong, 1. zn. o., en mv. jong, kind, kinderen, 2. bn., jong, ongehuwd. 1. *De gèit hi 'n jong.* De geit heeft een jong. *Ik denk dè't zal gòn stürme, want de jong èn de henne skaotere ee:ve hard.* Ik denk dat het zal gaan stormen, want de kinderen en de kippen schateren even hard. (aldus Miep v.d. Akker, Berlicum.) *Ge mòt 'r die jong 's meer onderlùie.* Je moet er die kinderen eens meer van langs geven. *Hadde jong ès gèrve òn unne gaast, dan hadde nètjes opgepaast.* Had je veel kinderen (zoveel als garven aan een schoof), dan had je goed opgepast (volgens de roomse traditie). Uitdr. *Ge komt hier hèn-*

diger òn tien jong ès òn ee:n koew. Je komt hier gemakkelijker aan tien kinderen dan aan één koe; verklaring van de kinderrijke gezinnen op de armzalige zandgronden. 't *Zen gin kaoi jong die de aauw beslachte.* Het zijn geen slechte kinderen die op hun ouders lijken. Ook 't *Zen gin kaoi jong die nor goei aauw aarde.* *Vruger han de jong snotbèlle, nou hen de snotbèlle vort jong.* Vroeger hadden de kinderen snotneuzen, nu hebben de snotneuzen voortaan kinderen. 2. *Dè pèrdje is nog mar 'n jong 'n bisje.* Dat paardje is nog maar een jong beestje. *Naruske waar groo:tgebracht bij 'n aauw tante die alted jong gebleve waar.* Narus was grootgebracht bij een oude tante die ongehuwd gebleven was. In het laatste geval wordt ook *jonk* gezegd: *Die twee: zen alt jonk gebleve; ze wó'n of kosse nie traowe.* Die twee zijn altijd vrijgezel gebleven; ze wilden of konden niet trouwen. *Die zitte daor mi d'ren twit jong te zen.* Die zitten daar met hun tweeën ongehuwd samen; gezegd van broers of zusters die samen wonen.

jonge, 1. zn. m., jongen, 2. ww., jongen krijgen. 1. *Saoves groo:te*

jonge, smèires groo:te jonge. 's Avonds grote jongen, 's morgens grote jongen. Je moet zelf opdraaien voor de gevolgen van je (stoere) gedrag; vooral gezegd tegen iemand met een fikse kater die 's morgens niet uit bed kan. Zei spreuken: 't *Is nie zó wijd mis, zin de jonge èn ie goide nor d'n hond, mar rakte z'n stiefmoeier.* Het is niet zo ver mis, zei de jongen en hij gooide naar de hond, maar raakte zijn stiefmoeder. 't *Is hier ok alt wè, zin de jonge, nou hi onze vòdder zunne nèk wir gebroke.* Het is hier ook altijd wat, zei de jongen, nou heeft onze vader zijn nek weer gebroken. 2. 't *Jongt 'r ès de knéént* (Het jongt er als de konijnen) werd wel oneerbiedig gezegd als er ergens 'aan de lopende band' kinderen geboren werden.

jongezerééj, zn. v., katekwaad. *D'r wier vruger veul jongezerééj ùtgehòld.* Er werd vroeger veel katekwaad uitgehaald.

Verouderd.

jonk, bn., jong.

Verouderd. (>jong)

Jònnus, jongensnaam, Janus. *Jònnus van Mina de Mùlder kwaam in Naolend rond vur d'n boerrenbond.* Janus van Mina de Molenaar kwam in Nuland rond

voor de boerenbond. Verdwij-
nend. (>Janus)

Jòs, jongensnaam, afgeleid van
Adrianus. (>Jas)

Jóst, jongensnaam, Joost.

*Onzen aauwen buurman hette
Jònnus van Jóste.* Onze vroegere
buurman heette Janus van Jooste.
*B'ons mi al dè vollek, zin Jóst,
ware de èipel út de pan vur d'n
damp òn de zulder waar.* Bij ons
met dat grote gezin, zei Joost, wa-
ren de aardappelen uit de pan voor-
dat de damp aan de zolder kwam.

Józzep, jongensnaam, Jozef.

*Vruger wónde d'r in Mirroi Méén
Józzepe.* Vroeger woonde er in
Middelrode Mijn Jozepe. (Mijn
was de dochter van *Józzep*.)
Verdwenen.

jubeltee:n, zn. m., en mv., jubel-
teen, -tenen. *Kik 's wè d'n dieje
skòn jubeltee:n hi.* Kijk eens wat
hij mooie jubeltenen heeft;
gezegd van iemand met grote
gaten in de sokken.

juin, zn. m., ui, (unionem).

Dè durske is zó gèk ès unne juin.
Dat meisje is zo gek als een ui;
gezegd van een manziek meisje.

juineskel, zn. v., uien-schil.

*Zegsw. Kouse zó dun ès
juineskel.* Kousen zo dun dat je er
doorheen kon kijken; gezegd

voor nylons. (Middelrode)

jukt, zn. v., jeuk.

*Uitdr. De jukt is èrr'ger ès de
péén.* De jeuk is erger dan de pijn;
vooral gezegd van manziek
vrouwvolk. *Dè ge veul jukt en
korte èrrem meugt kréege.* Dat je
veel jeuk en korte armen mag
krijgen; gezegd wanneer men iets
ongaarne afgeeft. Oudere
uitspraak *ukt*. (>jeuke, pulleke)
jungske, zn. o., jongetje.

*'t Waar nog mar zó'n jong jungske
toen hullieje vaojerverongelukte.*
Het was nog maar zo'n jong jongetje
toen hun vader verongelukte.

Jùp, jongensnaam, Job.

Verdwijnend (>Jan)

jutepeer, zn. v., juttepeer.

Zegsw. Zó zuujt ès jutepirre. Zo
zoet als jutteperen; heel zoet, ook
fig. heel lief. (Het mv. wordt ook
gezegd als *jutepere*.)

juttemis, fictieve eigennaam.

*Mi sint juttemis ès de kall'ver op
't ijs danse* (Met sint juttemis als
de kalveren op het ijs dansen)
zegt men wanneer men bedoelt
dat iets nooit zal voorkomen.

juufrouw, zn. v., juffrouw.

*Vruger wiere de deftige dames op
't dèrnp nog juufrouw genuumd.*
Vroeger werden de deftige dames
op het dorp nog juffrouw genoemd.

K

Kaam, plaatsnaam, Chaam.

Ze gòn alle jorre nor de renders kéeke in de Aacht van Kaam. Ze gaan ieder jaar naar de wielrenners kijken in de Acht van Chaam.

kaar, zn. v. kar.
Mi stònde kaar betekent dat men met twee karren de oogst binnenhaalt. Een kar onderweg naar huis, terwijl de 'staande kar' ondertussen op het land geladen wordt. *Hij din de kaar vaore.* Hij was de voerman op de kar. Weerspreuk: *Mi Sunte Methijs nog gin ijs, mar hall'f mèrt mi kaar èn pèrd over Maos, Waol èn wèrd.*

Met Sint Mathijs (24 februari) nog geen ijs, maar half maart met kar en paard over Maas, Waal en waard (= uiterwaarden). *Daor hen ze nie veul op de kaar te laoje.* Daar krijgen ze niet veel te eten. *Onder de kaar gelee:ge hebbe* is een zegswijze die beduidt dat een vrouw zwanger is. *De kaar umgestoo:te hebbe* betekent dat er een miskraam in het geding is.

Veul laojde op 'n kaar werd aan tafel als reprimande gebezigd tegenover kinderen die wat al te gretig 'veul' riepen, wanneer moeder iets lekkers opschepte. 'n *Kaar in de kneu:p legge* is hetzelfde als 'n *kaar geriffermeerd make*. Het wil zeggen dat de kar zo gemanoevreerd werd dat ze onbruikbaar was (de berries werden onder de kar doorgetrokken). Dit hoorde bij het oude volksgericht dat 'toffele' genoemd werd. *Dè's laojen èn losse mi de stònde kaar, zin Wend èn de klèine zaat op de pot mee te ee:te:* Dat is laden en lossen met de staande kar, zei Wijnand en de kleine zat op de po ook te eten.

kaart, zn. v. en mv., kaart, kaarten. *Stuurt 'n kaart ègge gienewijd zit.* Stuur een kaart als je daarginds zit. *Ik heb kaart ès takkebosse.* Ik heb kaarten als takkenbossen; gezegd door een kaartspeler met hele slechte kaarten; ook misleidend gebruikt bij bezit van goede kaarten. (>kartje, Lambèrtus)

kaast, zn. v., kast.

D'r ston 'n skòn kaast in d'n hèrd.

Er stond een mooie kast in de huiskamer. Uitdr. *Ze hi skòn kumkes op de kaast.* Ze heeft mooie kommetjes op de kast; ze heeft een fraaie boezem. Zegsw. *Bé iemes goewd in de kaast lege.* Bij iemand goed in de kast liggen; bij iemand in de gunst staan.

Iemes op de kaast jage. Iemand op de kast jagen; iemand boos maken. *Hij zit mee op de kaast.* Hij zit meteen op de kast; hij is gauw boos.

Kaat, vrouwennaam, afgeleid van Catharina. *Kaat van Bal-lekum is honderd jaor geworre.* Kaat van Balkom is honderd jaar geworden. *'n Smerrige kaat* wordt gezegd van een vuil meisje of een vieze vrouw. Zeispreuk: *Dè hemme dan ok wir gehad, zin Kaat Klèts èn ze ha d're mins krèk begrave.* Dat hebben we dan ook weer gehad, zei Kaat Klets en ze had haar man net begraven. De verkleinvorm *Kòtje* is nog ouderwetscher dan de naam *Kaat*.

kaauw, 1. zn. v., koude, 2. bn. koud. 1. *Wè'n lilleke kaauw toch, wor.* Wat een lelijke kou toch, hé. *Ik kos de kaauw nie kere.* Ik kon de kou niet verdragen. Uitdr. *Die*

it dèttie zwit èn werkt dèttie kaauw kreg. Die eet dat hij zweet en werkt dat hij kou krijgt; gezegd van slecht personeel. *D'r is al veul kaauw van de locht.* Er is al veel koude van de lucht; in het algemeen gezegd wanneer men betere tijden verwacht. (Ook bij het kaartspel gebezigd wanneer er al veel troef gevallen is.) *Wè goewd is vur de kaauw is ok goewd vur de hèt.* Wat goed is voor de kou is ook goed voor de hitte; goede kleding biedt altijd bescherming. (>kèlt) 2. *Ja, kaauw!* Ja, koud! Uitroep om aan te geven dat iets niet meevalt. (>kerkkaauw)

kaauwkrimper, zn. m., koukleum. *'t Is nèt zó min kaauw, gij zet unne kaauwkrimper, dè zedde.* Het is helemaal niet koud, jij bent een koukleum.

kachel, 1. zn. v., kachel, 2. bn. dronken. 1. *Ze zulle mi hum de kachel nie ònmake.* Ze zullen met hem de kachel niet aanmaken; ze gaan met hem niet knikkeren. 2. *Gos, wè waar ie toch kachel geworre.* Jongen, wat was hij dronken geworden!

kachele, ww. kachelen = hard fietsen. *Jonge, wè kachelde-n-ie 'r út!* Jongen, wat maakte hij zich

snel uit de voeten (op zijn fiets)!
kaf, zn. o., kaf.

Bij het naar bed brengen van kinderen vroeg men wel: *Hedde al gebid? Vaak was het antwoord: Nee:, dè doen we wèl in bed, want 't is zó kaauw.* Daarop werden de kinderen terechtgewezen met: *Nee:, dan vel 't gelijk in 't kaf.*

Nee, dan valt het allemaal in het kaf. (Het avondgebed moest op de blote knieën voor het bed gebeden worden. In die tijd waren er nog veel kafbedden.) Opgetekend in Berlicum en Nuland.

kak, zn. m., kak.

Zeispreuk: *Kak of ginne kak, zin de Stee:ve, 't kan gelijk de pot op.*

Kak of geen kak, zei Steven, het kan allemaal de pot op.

kakele, ww., kakelen.

Zeispreuk: *Kakele is hèndig zat, zin d'n boer tege d'n avvekaot, mar èijer legge! (>boer)*

kakhoel, zn. o., verdwenen troetelterm. *Och m'n kriemelke, gij zet moeiers kakhoel.* Och mijn schatje, jij bent moeders liefste.

kakke, ww., kakken.

Uitdr. *Kakke gi vur bakke, al is d'n ove nog zò hee:t:* Kakken gaat voor bakken, al is de oven nog zo heet; de natuur moet zijn beloop hebben. Oud volksrijm: *Wie wil*

kakke mi gemakke mòt z'n èige dur z'n kniejes laote zakke. Wie wil kakken op zijn gemak moet zich door de knieën laten zakken.

kakmedam, zn. v., kakmadam.
Dè's me toch 'n kakmedam ee:n.
 Dat is me toch een verwaand schepsel.

kakskool, zn. v., kakschool, denigrerende benaming voor de bewaarschool en latere kleuterschool. *Gij mòt trug nor de kakskool ègge zó kéènderèchtig doet.* Jij moet terug naar de kleuterschool als je zo kinderachtig doet.

kalènder, zn. m., kalender.

Zeispreuk: *Ik wil ginne nééje kalènder, zin de pin, d'n aauwe kan nog hèndig 'n jaor of wè mee.*
 Ik wil geen nieuwe kalender zei de (zuinige) pin, de oude kan nog gemakkelijk een jaar of wat mee.

kalf, zn. o., kalf.

Meervoud *kall'ver*, verkleinwoord *kèllefke*. Uitdr. *Daor duget kalf de heij in.* Daar gaat het kalf de hei in. Daar gaat het fout. Vaak uitgesproken als *kallef*. *Daor worre de kall'ver nog wèl gedópt.* Daar worden de kalveren nog wel gedoopt. Daar zijn ze heel vroom.

kallenbas, zn. m., grote tas.

We dinne mi unne kallenbas nor 't laand um de werkers in 't vèld koffie èn brood te brenge. We gingen met de grote tas naar het land om de werkers in het veld koffie en brood te brengen. (Voor kalebas en pompoen zegt men pronkappels.)

kall'ver, zn. mv., kalveren.
(>kalf)

kalmkes, bw., kalmpjes.

Doeket mar kalmkes òn. Doe het maar kalmpjes aan.

kam, zn. m., kam.

Zegsw. Ze begient al 'n bietje kam te kréége. Ze begint al een beetje kam te krijgen; gezegd van een meisje dat duidelijk vrouwelijke vormen begint te vertonen. Het beeld is ontleend aan de kippen. Verkleind *kèmke*.

kamer, zn. v., kamer.

De goeikamer was het vertrek waarin men niet huisde. Dit was de pronkkamer in de oude boerderijen waarin *de pastoor, d'n heeroom, tante zuster* en andere hoogwaardigheidsbekleders werden ontvangen. Verkleinvorm *kèimerke*. (>goeikamer)

kammeraod, zn. m., kameraad.

Jan is zenne kammeraad. Jan is zijn kameraad. Meervoud *kammereu:j*: *Die twee: zen vaaste*

kammereu:j. Ouder *kammereu:d*.

kamminèt, zn. v., kabinetskast, oudhollandse deurenkast.

kamminètswèrk, zn. o., 'kabinetswerk', vakwerk. *'t Hoef gin kamminètswèrk te worre.* Het komt niet zo nauw.

kamp, zn. m., weiland.

Hij hi unne skònnè kamp in de Bleke. Hij heeft een mooi weiland in de Bleken. Verkleinvorm: *kèmpke*.

Kannida, landsnaam, Canada.

Die hil familie is nor Kannida gedaon. Die hele familie is naar Canada vertrokken.

kannidasse, zn. mv., Canadese populier. *D'r stòn veul kannidasse in 't Wéépes broek.* Er staan veel Canadese populieren in het Wijbossche broek. *Kannidasse worre ok wèl wèijhoo:mehout of klompéhout genuumd.* Canadese populieren worden ook wel waaibomenhout of klompenhout genoemd.

kant, zn. m., kant.

Zegsw. Ge mòt oewen èige kant mar kere. Je moet je eigen kant maar keren; 1. Je moet je eigen belangen maar behartigen, 2. Je moet eerst naar jezelf kijken voor je kritiek hebt op anderen. (>kere = vegen)

kanterfoor, zn. m., hielstuk.

Makt oew fee:ters toch 's los, ge makt zoo: hil oew kanterfore k'pot. Maak je veters toch eens los, je maakt zo heel je hielstukken kapot. Vervorming van Fr. contrefort=hielstuk.

kaod, 1. zn. o./m., 2. bn., kwaad, boos, ziek. 1. *'t Kan gin kaod.* Het kan geen kwaad. *'t Kan niks ginne kaod.* Het kan helemaal geen kwaad. 2. *Ze hagget 'r te kaod mi.* Ze had het er te kwaad mee. *Hij krieg 't te kaod.* Hij kreeg het te kwaad. *Ge hoeft nie mee kaod te worre.* Je hoeft niet meteen kwaad te worden. *Ze is zó kaod ès unne riek.* Ze is zo kwaad als een riek; ze is heel kwaad. *Zó gaauw ge kaod genog gedaon het, lòt de Lieven Heer oe traowe.* Zo gauw je genoeg kwaad gedaan hebt laat Onze Lieven Heer je trouwen. Oudere uitspraak *koo:t.* (>kaoi, kòjjighèd, vals)

kaoi, 1. zn. v., kaan, 2. bn. kwaad, slecht, ziek, zwak. 1. *De kaoie zen op.* De kanen zijn op. Vaker gezegd als *koikes*. 2. *'t Is mar unne kaoien hond.* Het is maar een kwade (slechte) hond. *D'r lupt unne kaoie weg nor de maste.* Er loopt een slechte weg naar het mastbos. *Hij ha laast van*

'n kaoi oog. Hij had last van een ziek oog. *Hij hi unne kaoie rug.* Hij heeft een zwakke rug. *Ze hi de kaoi daag.* Zij is ongesteld. *Zegsw. Dan hen ze òn men toch unne kaoie.* Dan hebben ze aan mij toch een zware tegenstander; vaak gebruikt als loos dreigement. *Van de kaoi haand gerakt* betekent 'behekt'. *Uitdr. Ieder 't zen, dan hi de kaoie niks.* Ieder het zijne, dan heeft de kwaai niks. *De kaoi zen d' t al lang ùt.* De kwaden zijn er al lang uit; gezegd tegen een oude vrijgezel als aanmoediging tot trouwen. Oudere uitspraak *kooi(e).* (>besniete)

kaol, 1. zn. m., kuil, 2. bn., kaal, 3. bw., helemaal. 1. *Vruger han ze overal unne waskaol achter 't haus.* Vroeger hadden ze overal een waskuil (voor het afspoelen van de knollen en de bieten) achter het huis. *In Mirroi hen ze de Moerkaol.* In Middelrode hebben ze de Moerkuil (= het dorpshuis gebouwd bij voormalige moerputten). 2. *Hij is zó kaol ès 'n laus.* Hij is zo kaal als een luis. 3. *'t Is gelijk vort kaol k'pot.* Het is allemaal helemaal kapot. *'t Is kaol verrot, kaol verslete, kaol vermeuteld.* Het is

helemaal verrot, versleten, vermolmd. *Hij viel in 't wötter èn gonk 'r kaol onder.* Hij viel in het water en ging er helemaal onder. (vgl. raop, > kas, kuis, kòljèkker)

kaorze, ww., karnen.

In d'n orlog wier d'r veul klandestien gekaorsd. In de oorlog werd er veel klandestien gekarnd. Oud slaapliedje: *Kaorze, kaorze, bóttere, 't hunje waast de schóttele, 't vèrke in d'n ove èn 't skee:l daorbove; de vlirmaus keer 't haus èn de zwòll've drage de aassen out.* (>bóttere)

Kaot, vrouwennaam, Kaat.

Vrijwel verdwenen. *'t Waar 'n smerrige kaot.* Het was een smerige vrouw. (>Kaat)

kapperke, zn. o., behalve kleine barbier ook damesglas op voet.

Ze dronk 'n kapperke bier.

kappesien, zn. m., kapucijn.

Wor mar noit gin kappesien, zin Toos, want dan mòtte unnen hille naacht in 't wötter staon. Word maar nooit kapucijn, zei Toos, want dan moet je een hele nacht in het water staan. (Kapucijners liet men een nacht weken vóór de bereiding.)

kappetunie, zn. m., kaft, omslag.

Doe 's gaauw unne kappetunie um oewe nééje kattechismus.

Doe eens gauw een kaft om je nieuwe kattechismus. *De kappetunie zit vol kraos.* Het omslag zit vol viezigheid.

karbieske, zn. o., hengselmandje. *Ze ha 'n karbieske mi wè broo:d bé.* Ze had een mandje met wat brood bij zich. In het Ned. is een karabies of karbies een van stro gevlochten handtas met twee grote oren. *Karbieske* is evenals *klabieske* vrijwel verdwenen. (>klabieske)

karrad, zn. o., karwiel.

In de zegsw. *zó gèk ès 'n karrad* (knettergek) voor vrouwvolk ook vaak met de bijbetekenis 'man-ziek'.

Karreput, gebiedsnaam voor de vennen en omgeving, gelegen nabij het Heeseind onder Nuland. De ondiepe vennen, ontstaan bij de uitgravingen voor de spoor-dijk, schijnen hun naam te danken te hebben aan het feit dat de voerlui hier in vroeger tijden hun grondkarren kwamen wassen. *Op de Karreput hen veul Naolense jong skòtse geleerd.* Op de Karreput hebben veel Nulandse kinderen schaatsen geleerd.

karresier, zn. m., karrosier, heerszuchtig vrouwmens.

Vervorming van kurassier.

kars, zn. v., kaars.

Zeispreuk: *Wè vende d'r af, zin de ee:n kars tege de aander, ès we samen 's ùtgonge?* Wat vind je ervan, zei de ene kaars tegen de andere, als we samen eens uitgingen?

karspringer, zn. m., jeugdig, ongebreideld persoon. *Hij waar nog mar zónne karspringer die ge nie kost vertraowe.* Hij was nog maar zo'n onervaren en onberekenbaar persoon die je niet kon vertrouwen. (Het beeld is ontleend aan een onopgeleid paard.)

kartje, zn. o., kaartje.

Hij ha gin kartje vur de film.
Zumme 'n kartje legge? Zullen we een kaartje leggen? (>kaart)

kas, bw., behalve als zn. met dezelfde betekenis als in het alg. Nederlands komt *kas* ook voor als versterkend bijwoord: *'t Is kas verslete* (helemaal). (>kaol, kuis)

kaskenade, zn., opschepperij.

D'n diejen hi alt veul kaskenade vèil. Hij moet altijd opscheppen. Vervorming van Fr. gasconnade = snoeverij, grootspraak. Ook gezegd als *kaskenate*.

kaskenademaker, zn. m., opschepper. (>kaskenade)

kassier, zn. m., vanouds vooral

gebruikelijk als benaming voor de directeur van de plaatselijke (boerenleen)bank: *De kassier hiel freddes zitting van driej tot vééf.* De plaatselijke bank was vrijdags open van 3 tot 5.

kassjenee, zn. m., halsdoek, das, vervorming van het Franse cache-nez. *Ge kunt mi zó'n weer 't beste in oewe kassjenee krùipe.* Je kunt met zulk weer het best diep in je das kruipen.

kat, zn. v., kat.

Uitdr. *Daor wordt de kat 'n heks.* Daar gaat het extra moeilijk worden. *Ge zótter de katte van nor bed doen èn krùipe zèllef in de aasse.* Je zou er de katten van naar bed doen en zelf in de as kruipen; gezegd wanneer iets als heel verschrikkelijk ervaren wordt. *Kat èn kogel hittie verzope.* Hij heeft alles verdrongen. *Katte die maauwe vange gin maos.* Katten die miauwen vangen geen muizen. Misbaar maken brengt geen resultaat. *Katte èn wijve môtte thaus blijve, minsen èn honde doen de ronde.* Katten en vrouwen moeten thuisblijven, mannen en honden doen de ronde. *Mi Sunte Methijs zen alle katte krijs.* Met Sint Mathijs (24 febr.) zijn alle katten krols. *'n Kat hurt bé 't*

haus, nie bé de minse. Katten zijn honkvast maar niet afhankelijk. *'t Makt niks of de kat zwart of wit is, ès ze mar maos vengt.* Het maakt niet uit of de kat zwart of wit is, als ze maar muizen vangt. *Ze waast d'r èige ès de katte.* Ze wast zich als de katten = zonder water; gezegd van een vrouw die zich nauwelijks wast. Volksrijm: *ès de kat d'r èige waast, kùmt 'r zeker unne gaast.* Als de kat zich wast, komt er zeker een gast. Verkleinwoord: *kètje.*

katèird, zn. v., 'kataarde'; harde, uitgeloopte laag in de grond die erg onvruchtbaar is.

kattechiesmus, zn. m., katechismus, 'woordenkraam'. *Vruger moesse we alle wee:ke de kattechiesmus kenne.* Vroeger moesten wij iedere week de katechismus kennen. *'t Is unnen hille kattechiesmus mi al dieje papierkraom.* Het is een hele katechismus met die papierwinkels; gezegd door iemand die met belastingformulieren 'stoeit'. Ook *karrechiesmus.*

kattekont, zn. v., vrouw die haar katten verwent als kleine kinderen. *Dè mins is 'n èchte kattekont.* Vgl. kattedpriester.

katteliëk, zn. m. en bn. katholiek.

Unne katteliëk makt 'n krùske bé noo:d èn doo:d. Een katholiek maakt een kruisje bij nood en dood. *Zen die vèrkes van ùllie nie mer katteliëk?* Zijn die varkens van jullie niet meer katholiek? (Zo zou de pastoor gezegd hebben toen hij geen karbonade meer kreeg na de varkensslacht. (>kèrmenèij)

kattemèm, zn. v., 1. kattedepel, 2. benaming voor de kleurige taaie tepelvormige snoepjes in de tumtum-mengeling. 1. In de zegsw. *zó tèij ès kattemèm:* heel taai. 2. *D'r zate nie veul kattemèmme in 't bùlleke* (bultje) *tumtum.* Ook gezegd in de verkleinvorm *kattemèmkes.*

Kattenbosch, gebiedsnaam onder Rosmalen. *De Kattenbosch li on de kant van de Malleskamp.* De Kattenbosch ligt aan de kant van Maliskamp.

kattendans, zn. m., kattendans, rondedans van heksen in de gedaanten van katten. *Wór de hekse de kattendans hiele, ston nòdderhand unne kring paddestuul.* Waar de heksen de kattendans hielden, stond nadien een kring paddestoelen = heksenkring.

kattepierrig, bn., ondçugend en

vervelend, alleen gezegd van lastige kinderen: *We kréége kaoi weer want die jong zen zó katte-pierrig*. We krijgen slecht weer, want die kinderen zijn zo lastig.

kattepriester, zn. m., iemand die gek is op katten en er veel houdt. *Dieje mins is unnen èchte katte-priester*. Die man is een echte kattengek. (vgl. kattedont)

kattestart, zn. m., 1. kattestaart, (lythrum salicaria), 2. wilgeroosje, (epilobium angustifolium). *D'r stonne skòn kattestarte in de sloo:t*.

Kee, vrouwennaam, afgeleid van Cornelia. Zeispreuk: *Ik traow ginne wee:deman, zin Kee, ik wil 'm èiges africhte*. Ik trouw geen weduwnaar, zei Kee, ik wil hem zelf africhten. Verkleinwoord: *Keeke*.

kee:l, zn. v., keel. Zeispreuk: *Ik heb 't zó in m'n kee:l, zin Drika, ik kan grust bé 't His mannekoor*. Ik heb het zo in mijn keel, zei Drika, ik kan gerust bij het Heesch mannenkoor.

kéénd, zn. o., kind. *Ze hen mar ee:n kéénd*. Ze hebben maar een kind. Meervoud *kéénder*. *Ze han hier meer kéénder ès sente*. Ze hadden hier meer kinderen dan geld. Uitdr. *Ge komt hier hèndiger*

òntien kéénder ès ònee:n koew. Je komt hier gemakkelijker aan tien kinderen dan aan één koe.

Nijskierrige kéénder kunne nòdderhand goewd lere.

Nieuwsgierige kinderen kunnen later goed leren. *Veul kéénder haauwen 't broo:d út de skimmel*. Veel kinderen houden het brood uit de schimmel; de schimmel krijgt geen kans omdat het brood opgaat. *Wilde 'n gezond kéénd, bewaor 't vur mèrtse bùie*. Wil je een gezond kind, bewaar het voor maartse buien. Zeispreuk: *Veul kéénder, veul zee:ge, zin de kùster èn ie staak 't doo:pgèld in z'n tès*. Veel kinderen, veel zegen, zei de koster en hij stak het doopgeld in zijn zak. *Platte kéénder zen 't hèndigste, zin Klaar èn ze krieg ieder jaor unne klèine*. 'Platte kinderen' (kinderen die nog niet kunnen lopen) zijn het gemakkelijkst, zei Klaar en ze kreeg ieder jaar een kind. Verkleinwoord *kenje* en *kiendje*. *Keind* is een oude vorm naast *kéénd*. Het komt nog voor in de verzuchting *'t Ziet 'r út mi 't keind z'n gat* die veelvuldig gebezigd werd wanneer men bijvoorbeeld slechte kaarten had. (> komvorkéénd, jong)

kéénderspeul, zn. o., 'kinder-

spul', kinderachtig gedoe. *Och, wè'n flaow kéénderspeul toch.*

kéénds, bn., kinds, dement.

Hij is vort kéénds. Ook ver-kééndst.

keer, zn. m., keer.

Zegsw. *Hij is alt tege de keer in.*

Hij is altijd tegen de keer in; hij is altijd dwars, weerbarstig en tegendraads. Het meervoud van keer is *kirres*. *Twee: kirres gezaagd, zin houteren has, èn nog te kort!*

kee:s, (in tegenstelling tot de jongensnaam Kees uitgesproken met lange ontspannen -ee- als in eer) zn. m., kaas. *Iemes op de kee:s verzuke.* Iemand op de begrafeniskoffietafel nodigen.

Zegsw. *We zullen 'm òn de kee:s komme.* We zullen feest vieren op zijn begrafenis; gezegd van een gierigaard bijv. *Ik laot m'ne kee:s nie ee:te.* Ik laat de kaas niet van mijn brood eten.

kèij-, veel voorkomend als versterkend element in bijwoordfunctie: *kèijdood* (morsdood), *kèijèrrem* (straatarm), *kèijgoewd* (heel goed), *kèijhard* (erg hard), *kèijkapot* (helemaal stuk), *kèijkatteliek* (streng katholiek), *kèijleeg* (helemaal leeg), *kèijmager* (broodmager), *kèij-*

moeilek (heel moeilijk), *kèijstèrrek* (heel sterk), enz.

kèijlegger, zn. m., stratenmaker.

In ons dèrp zate veul kèijleggers èn straotemakers. In ons dorp woonden veel stratenmakers en wegenbouwers. Uitr. *'t Gitter in ès snee:vel in unne kèijlegger.*

Het gaat erin als jenever in een stratenmaker; het gaat erin als koek.

kèimerke, zn. o., kamertje.

(>kamer)

kèirs, zn. m., kern.

Dè hout is klaore kèirs. Dat hout is een en al kern. Verdwenen.

kèirzig, bn., kranig.

Dè is nog 'n kèirzig mènneke venant zonnen aauwer. Dat is nog een kranig heertje gezien zijn leeftijd.

kèl, zn. m., kerel.

Wènne kèl vort, wor. Wat een kerel is het ondertussen, hé.

Verdwijnend. (>kèirel)

kèlder, zn. m., kelder.

Weerspreuk: *Lichtmis hèlder brengt d'n boer in de kèlder.* Een klare Lichtmis zou een slechte oogst voorspellen.

kèlderzeug, zn. v., pissebed,

(oniscus asellus). *Onder de russel zitte alted kèlderzeug.*

Onder het voetenrooster zitten

altijd pissebedden. Ook wordt de naam *blaow zeug* gebruikt voor ditzelfde beestje.

Kelling, dorpsnaam Keldonk.

(vgl. *Boerring* (Boerdonk), *Sporring* (Spoordonk), *Poeling* (Poeldonk), enz.)

kell'ver, zn. m., kervel, (*anthriscus cerefolium*). Dergelijke omzettingsverschijnselen komen veel voor; vgl. *well'ver* (wervel), *èll'ver* (armvol), *ùll'ger* (orgel), *dùll'per* (dorpel), enz.

kèlt, zn. v., koude.

De kèlt is nog nie de grond ùt, ge kunt nog niks in d'n hof doen. De koude is nog niet uit de grond, je kunt nog niets in de tuin doen.

Oud, verdwijnend woord.

kèltig, bn. koud, kil.

't Is nog mar kèltig weer. Het is nog maar onvriendelijk weer. (Vooraf gezegd in het voorjaar, wanneer men aangename temperatuur verwacht.)

kèlver, zn. m., kervel. (>kèll'ver)

kelwis, zn. m., vervorming van *kerwis* = keerwis, een soort bezem waarmee men de oven schoon veegde. *Vruger ston bij elke bak-kist unne kelwis èn unnen ove-skólt.* Vroeger stond bij iedere bakeest een keerwis en een brood-schieter. Vrijwel verdwenen.

kèmp, zn. m., hennep, (*cannabis sativa*). Verdwenen.

kemunieblom, zn. v., kommuniebloem, violier, (*matthiola annua*).

kenje, zn. o., kindje.

Verdwijnend woord, gebruikelijk naast *kiendje*. *Ge bent toch gin klèin kenje mer.* Je bent toch geen klein kind meer.

kènnepe, zn. mv., kinnebakken.

Thijs, ge het oew kènnepe wir nie goewd geskorre, d'r stòn nog hil fluskes op. Thijs, je hebt je kin weer niet goed geschoren, er staan nog hele flosjes op. Verdwenen.

kèps, bn., blut, alles verloren hebbend (bij een spel). *Nou zek (kèij-)kèps.* Nu ben ik helemaal blut. (> Bargoens kaps = blut.)

kere, ww., 1. keren, wenden, 2. vegen, 3. uithouden. 4.

afschermen. 1. *'t Ston daor zó vol dègge'r oew kont nie kost kere.*

Het stond daar zo vol dat je je kont niet kon keren. 2. *Hij mòt de stal (ùt-) kere.* Hij moet de stal schoon vegen. Zegsw. *Ge mòt oewen eige kant mar kere.* Je moet je eigen kant maar vegen; je moet maar voor jezelf opkomen.

3. *Ik kos 't nie mer kere van de hèt.* Ik kon het niet meer uithou-

den van de hitte. 4. *Iemes erres tène kere*. Iemand ergens van afhouden.

kèirel, zn. m., kerel.

't Is al vort unnen hille kèirel. Het is ondertussen al een hele kerel. *Wè'n kèirel!* is een uitroep waarmee men een raar, soms ook grappig persoon illustreert. (>kèl)

kerk, zn. v., kerk.

Uitdr. *Ès ge tege de kerk pist dan dreu: g 't noit mer op*. Als je tegen de kerk pist dan droogt het nooit meer op; de geestelijkheid vergeet je fouten niet gauw. *Gin kerk zó klèin of d'n duvel baauwt 'r 'n k'pèlleke bé*. Geen kerk zo klein of de duivel bouwt er een kapelletje bij; bij een kerk vind je ook een café. *De kerk is hógger ès d'n torre*. De kerk is hoger dan de toren; de vrouw is groter dan haar echtgenoot. *Hoe dichter bé de kerk, hoe lötter in de mis*. Hoe dichterbij de kerk, hoe later in de mis. *Skòn te werke, beskete te kerke*. Schoon te werken, bescheuten te kerke; wanneer men niet voor elke gelegenheid passende kleding draagt, gaat het fout. Zegsw. *Hij kùmt in gin kerk of kluis*. Hij komt in kerk noch kluis; hij doet niets aan het geloof. *Stippentse kerk* is een kaartterm;

het betekent dat men geen enkel prentje heeft. *Zedde in de kerk geborre?* Ben jij in de kerk geboren? (gezegd wanneer iemand de deur achter zich open laat staan.) Zeispreuk: *Worrum zódde nor de kerk gaon, zin Driek de Góts, ge kunt 'r niks haole ès 'n snotneus èn kaauw poo:te*. Waarom zou je naar de kerk gaan, zei Driek de Goots, je kunt er niets halen dan een snotneus en koude voeten. (Gehoord in Den Dungen.) Vaak gezegd als *kerrek*. (>ame)

kerkemisse, zn. m., kerkplein.

D'r stonne dik bliekers op de kerkemisse. Er stonden vaak nieuwsgierigen op het kerkplein. Ook gezegd als *kerkmisse*.

kerkgang, zn. m., kerkgang.

Ze duu d're kerkgang, zinne de minse, wanneer 'n moeierke nò de bevalling vur d'n uurste keer wir in de kerk kwaamp (mistal al vur de uurste mis). Ze doet haar kerkgang, zeiden de mensen, wanneer een moedertje na de bevalling voor de eerste keer weer in de kerk kwam (meestal al voor de eerste mis.) In vroeger tijden droeg zij dan de zwarte *fallie* als teken van boete. Zo'n vrouw kwam dan naar de communiebank en kreeg de zegen van de

pastoor of kapelaan en bleef daar voor even bidden met een brandende kaars in haar hand. Na deze ceremonie was zij weer 'gezuiverd', heette het. (>fallie)

kerkhof, zn. m. en o., kerkhof.

Uitdr. *Op de kerkhof lege de dooi èn liege de lee:vende.* Op het kerkhof liggen de doden en liegen de levenden; hier wordt veel gehuicheld. *Kan-nie li op 't kerkhof èn wil-nie li d'r nee:ve.* Kan-niet ligt op het kerkhof en wil-niet ligt er naast; gezegd tegen iemand die al te gauw zegt dat hij iets niet kan. De mannelijke vorm is de oudste; hij verliest terrein.

kerkkaauw, zn. v., kauw.

D'r zitte alle jorre kerkkaauwe in onze skorsteen. Er zitten elk jaar kauwtjes in onze schoorsteen. (>tjan)

kerks, bn. kerks.

Uitdr. *Hij is zó kerks ès unnen hond klippels.* Hij gaat even graag naar de kerk als een hond met de stok krijgt; hij gaat dus nooit naar de kerk. Vaak als *kerreks* gezegd.

kèrmelee:m, zn. m., carboleum.

Dieje kèrmelee:m stinkt 'n uur in de wend. Die carboleum stinkt een uur in de wind.

kèrmelee:me, ww., met carboleum beschilderen. *Kèrmelee:me is 'n kaoi wèrrek.* Het verven met deze houtbeschermende stof is een lastig karwei.

kèrmenèij, zn. v. karbonade.

Ès d'r vruger 'n vèrke wier geslacht, dan gong de kèrmenèij nor de pestoor. Wanneer er vroeger een varken werd geslacht, ging de karbonade naar de pastoor. Werd dit gebruik vergeten, dan zou de parochieleider volgens Nol van Roessel wel eens gevraagd hebben of *de vèrkes nie mer kattelijk ware.*

kermis, zn. m., kermis.

Dan zal oew kuntje kermis haauwe. Dan zal je kontje kermis houden; dreigement van ouders aan hun kinderen: dan zul je klappen krijgen. Ook gezegd als *Dan zal oew kuntje kermisse.* *Ès 't kermis is meugde koek zien.* Als het kermis is mag je koek zien; ieder mag genieten als het feest is. *Alle zondage kermis èn kermis in de wee:k.* Het kan niet op. Wanneer het regent terwijl de zon schijnt, is het *kermis in de hel.* (>aachterum)

kermisblom, zn. v., herfstaster.

Waarschijnlijk staat de naamgeving in onze regio in verband met

de najaarskermis van Nuland.
kernàllie, zn. v., kring van een vrouw, vervorming van Fr. *canaille*. *Wè is dè wijf toch 'n kernàllie*. Wat is die vrouw toch een *canaille*. Ook gezegd als *kernòllie*, *knàllie* en *knòllie*.

kèrrek, zn. v., kerk. (>kerk)

kèrs, zn. v., kers.

Vruger hólde wij de kèrse in Kerkdriel of in Uje. Vroeger haalden wij de kersen in Kerkdriel of in Uden. Oudere mensen spraken nog van *kirse* en *korse*.

Kèrsemus, zn. m., Kerstmis.

We kréége unne kaauwe Kèrsemus. We krijgen een koude Kerstmis. *Mi de Kèrsemus kùmt ie nor haus*. Met Kerstmis komt hij naar huis. Spreuk: *Vliege mi kèrsemus de mugge nog rond, dan dekt mi Pòsse 't ijs de grond*. Oudere mensen spreken nog van *Korsemus*. (>kiendje)

Kèrst, zn. m., Kerst.

Weerspreuk: *Unne witte Kèrst, unne grune Pòsse*. Een witte Kerst, een groene Pasen.

Kèssel, dorpsnaam, Kessel.

Maore-Kèssel li bé Lith. **Maren-Kessel** ligt bij Lith. Oudere uitspraak *Kèissel*.

kestaan, zn. v. en m., kastanje, kastanjeboom.

Hij gaaf men 'n kestaan. Hij gaf mij een kastanje. *D'r stonne keстане bé de nonne*. Er stonden kastanjes bij de nonnen.

ketier, zn. o., 1. kwartier,

2. ruimte, bedoening. 1. *We hen 'n ketier gewaacht*. We hebben een kwartier gewacht. 2. *'tIs daor mar 'n raow ketier*. Het is daar maar een ruige bedoening.

ketierke, zn. o., kwartiertje.

In Brabant hen ze 't dik over 't Brabants ketierke. In Brabant heeft men het vaak over het Brabants kwartiertje. Men bedoelt dan het kwartiertje speling met het tijdstip van afspraak, (altijd later.)

kètje, zn. o., katje.

Zegsw. Die nept de kètjes in d'n donkere. Hij knijpt de katjes in het donker; hij is niet te vertrouwen. (>aasse).

kètse, ww., 1. ketsen, 2. kaatsen.

3. er vandoor gaan. 1. *'t Keugelke kètste af*. Het kogeltje ketsen af. 2. *Ge mòt diejen bal uurst laote kètse*. Je moet die bal eerst laten kaatsen. 3. *Hij kètste d'r út*. Hij ging er vandoor.

kètskniejies, zn. mv., 'ketsknieën', x-benen. *D'n dieje hi me toch 'n por kètskniejies!* Die heeft me toch x-benen!

Keule, plaatsnaam in Duitsland, Keulen. Zegsw. *Over Keule nor d'n Bosch vaore*. Over Keulen naar Den Bosch gaan; erg lang van stof zijn om iets uit te leggen. *Dè mes is zó bot, daor kunde mi op oew kont nor Keule rééje*. Dat mes is zo bot dat je ermee op je kont naar Keulen kunt rijden.

Kevelder, plaatsnaam in Duitsland, Kevelaer. *Alle jorre gong ze nor Kevelder op bee*:vert. Elk jaar ging ze naar Kevelaer op (Maria-)bedevaart.

kiendje, zn. o., kindje, baby, schatje. *Wè'n skòn kiendje toch!* Wat een mooi kindje toch! *Kom mar hier m'n kiendje*. Kom maar hier mijn schatje. *Kenje* lijkt ouder en onvriendelijker: *Wè is't toch 'n klèin kenje; hij vuul 't al zó wijd ònkomme*. Wat is het toch een kleinzerig wezen; hij voelt het al zo ver aankomen. Uitr. 't *Zen bedürve kiendjes die van drinke dorst kréége*. Het zijn bedorven kindjes die van drinken dorst krijgen; verwende kinderen blijven vragen en zeuren. Spreuk: *Ès 't kiendje is geborre hen de knolle d're smaak verlorre*. Als het kindje is geboren (met Kerstmis), hebben de knollen hun smaak verloren. (kéénd)

kiendjeskoffie, zn. v., kraamvisite. Zegsw. *Op de kiendjeskoffie komme* is hetzelfde als *mi de krommen èrrem komme* of *mi de kromme slip komme*.

kiep, zn. v., kip
Hij haauwt wè kiepe èn knéent. Hij houdt wat kippen en konijnen. Naast *kiep* wordt veelvuldig *hen* gebruikt. Ouderwets is het gebruik van *tiet* voor kip, ontstaan uit de lokroep bij het voeren: *tiet, tiet, tiet!*

kiepekoi, zn. v., kippenkooi.
 Zeispreuk: *De wirreld is krèk 'n kiepekoi, zin Jan Hen, de boveste beskééten alted de onderste*. De wereld is net een kippenkooi, zei Jan Hen, de bovenste beschijten altijd de onderste. Ook gezegd als *hennekoi*.

kiepekont, zn. v., 1. iemand die graag kippen houdt, 2. bepaald bijeenlopend haarfiguur op het achterhoofd in het mannenkapsel uit de vijftiger jaren. 1. *Ons moeder waar 'n èchte kiepekont; ze zaat alt tusse heur henne*. Onze moeder was een echte kippengek; ze zat altijd tussen haar kippen. (>hennepriester) 2. *Hij ha z'n haor alted in 't kiepekont-modèl*.

kiepenbiest, zn. m., 'kippenbiest', advocaat met slagroom.

Een van de favoriete 'vrouwen-dranksjes' was rond de zestiger jaren *kiepenbiest*.

kiepoo:ge, ww., kippig kijken.

Zit nie zó te kiepoo:ge èn zet oewen bril op. Zit niet zo kippig te kijken en zet je bril op.

kierrewiet, bn., gek, tureluurs.

D'n dieje is harstikke kierrewiet.

Die is knettergek. Zeispreuk: *Ik heb 't in de kop, zin Kierrewiet èn ie zong 't Ave Maria van baote.* Ik heb het in de kop, zei Kierewiet en hij zong het Ave Maria van buiten.

kiest, zn. v., kist.

Zegsw. Vlot van de kiest. Vlot van de kist; heel vlot, zonder enige aarzeling.

kieste, ww., kisten.

Lòt oew èige nie kieste. Laat je niet kisten.

kiet, 1. zn. v., slecht huis, 2. bn.

quitte. 1. *Zèllie wónde vruger in 'n kaoi kiet.* Zij woonden vroeger in een slecht huis. 2. *'k Ston krèk kiet.* Ik speelde juist gelijk (met het bedrag waarmee ik begon).

Kiet of kèps (alles of niks) was de uitdagende kreet van iemand die flink verloor in het kaartspel en met een slag de schade wilde herstellen.

kietele, ww., kietelen, kittelen.

Zegsw. Ge mòt oew èige kietele, 'n aander duget nie. Je moet jezelf kittelen, iemand anders doet het niet; gezegd wanneer iemand zichzelf verwent. *Ès ge oew èige nie kietelt dan hedde noit niks.* Wanneer je jezelf niet kittelt heb je nooit wat.

kietelkèij, zn. m., kiezelsteen.

Wij dinne gèire mi unne kietelkèij op de pùtjes van de brompeu:l goie. Wij gooiden graag met een kiezelsteen op de isolatiepotjes van de palen van de elektrische bovenleiding. Meervoud *kietelkèijer*, verkleinwoord *kietelkeike*. *Mi platte kietelkeikes koste skiffere.* Met platte kiezelstenen kon je kiskassen. *Nò de r'sèpsie stonne we al wir gaauwèchtig op de kietelkèijer.* Na de receptie stonden we alweer gauw op de kiezelstenen (rond veel cafés lagen kiezels.)

kietelpinkstere, plaagterm voor kinderen, sintjuttemis. (>pielepòsse)

kiewiet, zn. m., kievit.

Uitdr. De kiewiet li in mèrt al vriejs 't op zunne stèrt. De kievit legt in maart al vriest het op zijn staart. *Zegsw. Hij lupt ès unne kiewiet.* Hij loopt als een kievit; hij loopt snel. Ook *kiviet*.

kieuwe, ww., een hoog geluid uitstoten om iemand in de verte te waarschuwen. *Ons moeder gonk baote stòn kieuwe nor 't vollek op 't laand ès 't ee:te klaor waar.*

Moeder ging buiten staan roepen naar het werkvolk in het veld wanneer het eten klaar was.

kikbil, zn. m., kikker, kikvors. *Daor zit unne kikbil in d'n hof.*

Daar zit een kikvors in de tuin.

Ook *kikfors*. (>paddekaol)

kikforsendril, zn. m., kikkerdril. *Dè sleu:jke zit vol kikforsendril.*

Dat slootje zit vol kikkerdril.

kikke, ww., kikken, een zacht geluid maken. Zegsw. *Hij kikte of mikte nie mer.* Hij gaf geen enkel levensteken meer. Ook wordt *hij krikte...* gezegd. (>krikke, mikke)

Kil, vrijwel verdwenen jongensnaam, afgeleid van Cornelis. *Kil de Braauwer kwaamp wèl 's van Bèrge nor D'n Bosch.* Kil de Brouwr (van de Wiel) kwam wel eens van Berghem naar Den Bosch. Verdwenen.

kirres, zn. mv., keren. *Dè gebeurt mi kirres.* Dat gebeurt zo nu en dan. (>keer)

Kiske, jongensnaam, Keeske, Corneliske. *Kiske d'n Oeteler wónde in Skééndel.* Keeske van den Oetelaar woonde in

Schijndel. Verdwenen.

kitse, ww., braken, kotsen, overgeven. *Hij hi te naacht alles onder gekitst, de smertèil.* Hij heeft vannacht alles onder gebraakt, de smeerlap.

kittelbuter, zn. m., ketellapper. Uitr. *Ze vèchte ès kittelbuters.* Ze vechten als ketellappers; gezegd van ordinair ruziënd volk. Verdwenen.

Klaar, vrijwel verdwenen meisjesnaam, afgeleid van Clara. Zeispreuk: *Platte kéénder zen 't hèndigste, zin Klaar èn ze krieg ieder jaor unne klèine.* (>kéénder)

Klaas, jongensnaam, afgeleid van Nicolaas. Naast *Klaas* komt het oudere *Klaos* voor. Verkleinwoord *Kleu:ske.* (>Klaos, kop)

klabieske, zn. o., hengselmandje. *Ze din mi 'n klabieske nor de mèrt.* Ze ging met een mandje naar de markt. (>karbieske)

klage, ww., klagen. Zegsw. *Hij klaagt de stee:n út de grond.* (>steen)

klager, zn. m., klager, iemand die klaagt. Uitr. *Klagers gin noo:d, stoevers gin broo:d.* Klagers geen nood, pochers geen brood.

klages, in de zegsw. *gin klages*

hebbe (niets te klagen hebben).

klampert, zn. m., klemvogel, roofvogel, algemene benaming voor sperwer, havik en valk.

Unne klampert vet meer maos ès veugelkes. Een roofvogel pakt meer muizen dan vogeltjes.

Zegsw. *Hij zaat te kéeke ès unne klampert*. Hij zat te kijken of hij er niets van begreep.

klaor, 1. bn., klaar, gereed,

2. bw., een en al, louter en alleen.

1. *Zedde nou toch 's klaor?* Ben je nu toch eindelijk eens klaar? *Ja, òlling klaor*. Ja, helemaal gereed.

Voor de grap zegt men wel: *ès ge klaor zet, dan wi'k oe wèl efkes hèlpe*. Als je klaar bent, wil ik je wel even helpen. *Zedde klaor?*

wordt bij bevestiging vaak plagend vervolgd met: *Doe dan oew boks umhog!* Zegsw. *Hij is nie*

klaor op de zwaard. Hij is niet zuiver op de graat; hij heeft geen zuiver geweten. 2. *'t Is klaor bótter*: Het zit allemaal vol boter.

Ook gezegd als *klaor loeter bótter*. *Hee, gò 'n bietje klaor vliis zitte ee:te!* Ja, ga nu niet enkel

vlees zitten eten! Uitr. *Klaoren blom èn dikke mik*. Klaren bloem en dikke mik; het is een en al weelde.

Klaos, jongensnaam, afgeleid

van Nicolaas. Zegsw. *Wè is't toch unne klaos*. Wat is het toch een sufferd. *Wènnen houtere klaos!*

Wat een stijf (ouderwets) persoon! *Ik mòt m'n haor 's gòn kèime*, zin *Klaos Klètскоп èn ie viet 'n washèndje*. Ik moet mijn haren eens gaan kammen, zei Klaas Kletskep en hij pakte een washandje. Oudere uitspraak *Kloo:s*. (>Klaas, Kleu:ske, suntereklaos)

klapbus, zn. v., 'donderbus', proppeschieter. *Vruger makte wij 'n klapbus van flierehout en skoewte mi elzeprùpkes*. Vroeger maakten wij een proppeschieter van vlierhout en schoten met elzepropjes.

klaphengst, zn. m., onbetrouwbaar paard, bij uitbreiding ook gebruikt voor zeer lompe personen.

klaplazerus, zn. o., 'klaplazerus'. *Ge kunt oew èige 't klaplazerus werke èn ge verdient ginne stùiver*. Je kunt je het apezuur werken en je verdient geen rooie cent.

klaproo:s, zn. v., klaproos, (papaver). Zegsw. *zó roo:d ès 'n klaproo:s*.

klapzoer, zn. o., 'klapzuur'. *Van aow kredde toch ok 't*

klapzoer. Van jou krijg je toch ook het apezuur; van jou word je toch ook ziek.

klàzzineere, ww. gewichtig praten. *Die zitte daor al d'n hillen ted over iets van niks te klàzzineere*. Die zitten daar al de hele tijd gewichtig te praten. Ook *klassineere*. (>Fr. collationner)

Klee:f, plaatsnaam in Duitsland, Kleef. Uitr. *Hij kùmt van Klee:f, helt meer van d'n haauw ès van de gee:f*. Hij komt van Kleef, houdt meer van houden dan van geven; hij is dus hebzuchtig. (vgl. Geffe)

kleever, zn. m., klaver, (trifolium). *D'r sti malse klee:ver in de wèij*. Erstaat malse klaver in de wei.

kleeveres, zn. mv., klaveren. *De klee:veres zen troef*. Klaveren is troef.

klèij, zn. m., klei. Uitr. *Die van de klèij vrééje nie hèndig op de hèij*. Kleibewoners en zandbewoners gaan niet gemakkelijk samen. *'n Wijf van de hèij èn 'n pèrd van de klèij, dan kunde boere*. Een vrouw van de zandgrond en een paard van de klei kunnen het beste werken.

klèin, 1. zn. o., baby, 2. bn., klein. 1. *'t Klèin is nie goewd*. De baby is ziek. 2 *Gij bent toch gin klèin*

jong! Jij bent toch geen klein kind meer! Gezegd tegen iemand die zich kinderachtig gedraagt. *Klèin krùipgat* is een oude, verdwijnende benaming voor een rondkruipend kind.

klèine, zn. m., baby.

Daor is te naacht unne klèine gekomme. Daar is vannacht een baby geboren.

klèinmanne, zn. mv., kinderen. *'t Is wè mi al die klèinmanne!*

klemmoel, zn. m., tetanus.

Hij is òn klemmoel gestürve.

Ouderwets.

klènnighèd, zn. v., kleinigheid, aalmoes. *Och, 't is mar 'n klènnighèd*. Och, het is van weinig betekenis. *De zilletries vroewg 'n klènnighèd vur de missie*. De zelatrice vroeg een aalmoes voor de missie. *D'r is enkelt nog wè klènnighèd van 't vèrke*. Er is enkel nog wat kleingood van de slacht.

In het laatste geval ook *kortighèd*. **klènnòzzie**, zn. v., kinderschaar. *Daor hen ze unnen hoo:p klènnòzzie*. Daar hebben ze een heleboel kinderen.

klènzirrig, bn., kleinzerig.

Wè zedde toch klènzirrig, ge zet krèk 'n klèin jong. Wat ben je toch kleinzerig, je bent net een klein kind.

klep, zn. v., klep, mond, duiventil, gup, broek, kont, flapuit, vrouw. *Hij kùmt hier alt op de klep gevalle ès 't nie gelee:ge kùmt.* Hij komt hier altijd op ongelegen momenten aanzetten. (Waarschijnlijk ontleend aan de duivensport, waar de til ook *klep* heet.) *Haauwt oew klep!* Hou je mond! *Hee, oew klep sti ope.* Hee, je gup staat open. *Dieje klaphengst zal oe dalek vur oew klep slaon.* Dat onbetrouwbare paard zal je dadelijk voor je broek slaan. *Ègge oew klep nie haauwt, skup ik oe vur oew klep.* Als je je mond niet houdt, schop ik je onder je kont. *Dè wijf is 'n èchte klep ee:n.* Die vrouw is een brutaal, praatziek mens. *Wè is 't toch 'n verwaande klep, wanne.* Wat is het toch een verwaand sujet, nietwaar.

klepboks, zn. v., klepbroek. *Dieje mins hi nog 'n èchte klepboks mi 'n prizzenteerblad van vurre.* Die man heeft nog een echte klepbroek met een presenteerblad aan de voorkant.

klepskaow, bn., klepschuw, kopschuw, verlegen. *De die is zó klepskaow, die blef 't lieste onder de koei.* Die meid is zo verlegen dat ze het liefste thuis blijft.

klès, zn. v., klis, klit, (arctium pubens, lappa major). *Die rotjong p'rberen alted bé de mèskes klèssen in de haor te doen.* Die vervelende kinderen proberen altijd bij de meisjes klissen in de haren te stoppen; de stekelige knoppen van het kliskruid zijn moeilijk uit haren te ontwarren. Uitr. *'t Hengt ès de klèssen òn mekare.* Het hangt als klitten aan elkaar; gezegd wanneer iets onontwarbaar is. Ook figuurlijk gebruikt voor families met heel hechte band die elkaar door dik en dun steunen.

klèts, 1. zn. m., kletspraat, 2. zn. v., verkoudheid. 1. *'t Is mar klèts mar 't pròt toch.* Het is maar kletspraat, maar we praten toch. 2. *Ge zult nog hèndig 'n klèts vange.* Je zult zo nog gauw een verkoudheid oplopen; gezegd tegen iemand die veel te luchtig gekleed naar buiten loopt. Soms zegt men ook *'n klèts rape* of *'n klèts vatte*.

klètse, ww., 1. onzin praten, 2. (ver-)klikken. 1. *Die klètst mar 'n èind weg.* Die fantaseert er maar wat op los.

2. *Die gò thaus klètse.* Die gaat ons thuis verklikken. Ook *verklètse* wordt gezegd.

klètskloo:t, zn. m., 1. klets-majoor, sauwelaar, 2. verklikker. *Wè zedde toch unne klètskloo:t!* 2. *Dè is zònne klètskloo:t dè 't alleman mèirge wit.* Dat is zo'n verklikker dat iedereen het morgen weet.

klètsmèijer, zn. m., kletsmajoor. *Geleu:fde gé dieje klètsmèijer?* Geloof jij die kletsmajoor?

kleuf, zn. mv., kloven, gekliefd hout. *Kik 's m'n haand; een èn al kleuf.* Kijk eens mijn handen; een en al kloven; helemaal gesprongen. *Niks ès reuf èn kleuf.* Niets dan zweren en kloven. *Kleuf vur 't vuur.* Gekliefd houtblokken voor de kachel. Ook *kleu:f*.

Kleu:ske, jongensnaam, verkleinvorm van *Klaas* en *Klaos*. *Kleu:ske wónde op 't Hisèind.* Klaasje woonde op het Heeseind. (R.) Verdwenen.

Kleu:skesmèrt, zn. v., Sinterklaasmarkt. *Vruger gonge de jonglùì nor D'n Bosch um in te koo:pe vur Suntereklaas; dè hètte Kleu:skesmèrt.* Vroeger gingen de jongelui naar Den Bosch om inkopen te doen voor Sinterklaas; dat heette *Kleu:s-kesmèrt*.

kliëk, zn. v., 1. koliek, 2. zn. m., spuw, speeksel, 3. kliëk, groep.

1. *Durdè ge zó hòstig it kredde laast van kliëk.* Doordat je zo haastig eet, krijg je last van koliek. 2. *Hij krieg unne kliëk op zunne jas.* Hij kreeg een klodder speeksel op zijn jas. 3. *Hij hi alted dezèlfde kliëk vollek bé'm.* Hij heeft altijd dezelfde kliëk rond zich.

kliëke, ww., spuwen.

Ik laot m'n èige nie onder kliëke. Ik laat me niet onder spuwen.

klinkrieme, ww., rondhangen, werk ontlopen. *Hij li d'r alt mar rond 't haus te klinkrieme.* Hij ligt altijd maar thuis rond te hangen.

klippel, zn. m., 1. klepel, 2. knuppel, 3. lomperik. 1. *Ge kunt de klippel van de klok zien.* 2. *Hij zocht unnen dikke klippel.* Hij zocht een dikke knuppel. 3. *Wè is dè toch unnen harde klippel um zówiets stoms te zegge.* Wat is dat toch een hard en ongevoelig persoon om zoiets doms te zeggen.

klippele, ww., knuppelen, met de knuppel slaan. *Ik zal oe 's d'r onder klippele ès ge 't nie gaauw lòt.* Ik zal je eens met de klepel slaan als je het niet gauw laat. *Note klippele.* Noten afslaan. (>noot)

klirmaker, zn. m., kleermaker. Nieuwe term voor het oude

snéjer. Zeispreuk: *Daor zit 'm de kneu: p, zin de klirmaker èn ie moes z'n boks ophaauwe mi bèij z'n haand*. Daar zit hem de knoop, zei de kleermaker en hij moest zijn broek met beide handen ophouden.

klirròzzie, zn. v., 'klerage', oud woord voor kleren. *Kèntjes èn strikskes òn de klirròzzie zen de uurste todde*. Kantjes en strikjes aan de kleding zijn het eerst stuk (versleten); luxe is niet degelijk.

klocht, zn. v., klucht, groep. *D'r zaat 'n klocht dùiven op 't laand*. Er zat een klucht duiven op het land. *Ze han 'n hel klocht jong*. Ze hadden een heleboel kinderen.

kloek, zn. v., broedkip. *Ze huujt 'rmi ès 'n kloek mi kùikes*. Ze past erg goed op haar metgezellen. Uitdr. *Blef mar zitte, 'n goei kloek zit drie wee:ke èn 'n kaoi nog langer*. Blijf maar zitten, een goede kloek zit zes weken en een slechte nog langer; gezegd tegen moeder de vrouw die geen afscheid kan nemen. *Krèk 'n kloek mi kiepkès* wordt gezegd van een hecht gezelschap onder leiding van een persoon. Oudere, vrijwel verdwenen uitspraak: *klók*.

klok, zn. v., klok.

Zegsw. *Ik kan gin klokke lùie èn mi de p'rsèssie meegaon*. Ik kan geen klokken luiden en met de processie meegaan; ik kan geen twee dingen tegelijk.

klomp, zn. m., klomp.

Ge kunt bee:ter oewe klomp k'pot slaon ès gòn loo:pe. Je kunt beter je klomp kapot slaan dan op de vlucht slaan; je moet nooit bang zijn. *Kom, ik gò m'n klompe nor haus brenge*. Kom, ik ga naar huis. Uitdr. *Ge zót 'r toch averèchs van in oew klompe krùipe*: Je zou er toch averechts van in je klompen kruipen; gezegd wanneer men verbijsterd of versteld staat van iets. (>kat) *Hij hi z'n klompe weggezet*. Hij is gestorven. *Op oew leste klompe loo:pe*. Niet lang meer te leven hebben. *Toen viele m'n klompe toch ùt*; gezegd als uiting van verbijstering. 't *Vriest unne klomp dik*. Het vriest heel hard. Zeispreuk: *Nou brikt munne klomp, zin Lee:n èn de kaar riej over d'r tee:n*. Nou breekt mijn klomp, zei Leen en de kar reed over haar tenen. 't *Is ter deur, zin Gurtje èn ie boorde dur z'n klompe*. Het is er door, zei Gurtje en hij boorde door zijn klompen. (>gat, klee:ver, skùllep)

kloo:t, zn. m., kloot, kerel.
Ik skup oe dalek onder oew
kloo:te. Ik schop je dadelijk
 onder je kont. *'t Is unne goeie*
kloo:t inne. Het is een goedige
 vent. *Hij waar mar unnen èrreme*
kloo:t. Hij was maar een arme
 kerel. (>klótzak) *Kloo:t* wordt
 veelvuldig gebruikt in samenstel-
 lingen: *maauwkloo:t* (zeurpiet),
vrèilkloo:t (wringkloot), *grééns-*
kloo:t (mopperaar), *sèmmel-*
kloo:t (treuzelaar), *knoeikloo:t*
 (knoeier), enz. Is kloot het eerste
 lid van de samenstelling dan
 wordt het woord verkort uitge-
 sproken, zoals in *klóthunje*,
klótjong, *klótveeger* en *klótzak*.
kloo:te, 1. ww., 'kloten',
 vervelen, bedriegen, 2. predi-
 kaatswoord, knudde. 1. *Leter*
toch nie te kloo:te. Lig er toch
 niet zo te vervelen, maar het kan
 ook betekenen 'Lig toch niet zo te
 klungelen'. *Och, we kloo:te mar*
hene. Ach, we doen maar voort.
We kloo:te mar òn. We doen onze
 bezigheden zonder veel inzet of
 genoegen. *Lòt oew èige nie*
kloo:te. Laat je niet voor de gek
 houden. *Iemes geklót hebbe*.
 Iemand beduveld hebben.
 Zeispreuk: *We kloo:te hier mar*
òn, zin Driek, ge wit noit wor 't

goewd vur is. 2. Uitdr. *'t Is kloo:te*
mi d'n os. Het is helemaal mis;
 hierbij wordt wel aan de oor-
 spronkelijke betekenis van kloot
 gedacht. *'t Is wir kloo:te*. Het is
 weer helemaal fout. *Kloo:te* als
 eerste lid van een samenstelling
 betekent slecht of verkeerd. *'t Is*
wir kloo:teweer. Het is weer
 slecht weer. Zeispreuk: *Kloo:te-*
koew, zin 't wefke èn ze ston vur
de stier.

kloo:tèchtig, bn., sullig, te goe-
 dig. *'t Is mar 'n kloo:tèchtig mèn-*
neke, mèn ik. Het is maar een
 sullig kereltje, vind ik.

kloo:teréj, zn. v., 'kloterij',
 vervelend gedoe, gejudas. *Skèijt*
'r nou 's af mi die kloo:teréj.
 Hou nu eens op met dat vervelend
 gedoe. Ook in de betekenis
 'flauwe kul' wordt *kloo:teréj*
 gebruikt.

kloo:tig, bn., nietig.
Gò d'r toch nie lege stréeje um dè
kloo:tig bietje. Ga daar toch niet
 ruzieën om dat nietige beetje.

Kloris, verdwenen jongensnaam,
 sukkel. *Wè bende toch unne*
kloris um d'r zó ouws vur te gòn
staon! Wat ben je toch een sukkel
 om die zaak zo onhandig aan te
 pakken. Zeispreuk: *Stom volk èn*
vèrkes laote d'r èige nie dréève,

zin Kloris èn ie gong kùpke onder. Dom volk en varkens laten zich niet drijven, zei Kloris en hij ging kopje onder.

klos, zn. m., boerenpummel, sukkel. *Wènne klos is dè toch!* Wat een boerenpummel! *'t Is toch unne goeie klos.* Het is toch een goedige sukkel.

klossenbak, zn. m., lompe, maar goedige kerel. *Jònnus waar unnen klossenbak van unne vent.*

klosser, zn. m., lomp persoon, zwaar paard. *Hij waar zónne klosser van 'ne vent.* Hij was zo'n lompe kerel. *D'r liepe 'n por klossers vur de kaar.* Er liepen een paar zware paarden voor de kar.

klóster, zn. o., klooster. *Vruger ware d'r veul klósters in onzen hoek.* Vroeger waren er in onze omgeving veel kloosters. Uitdr. *Hij kan hèndig 'n non út 't klóster lulle.* Hij kan praten als Brugman.

klot, zn. m., 1. kluit, 2. turf.
1. *Hij goide mi unne klot grond.* Hij gooide met een kluit grond. Verkleinwoord *klùtje.* *D'r kwaam unne klot bótter op toffel.* Er kwam een kluit boter op tafel. (>leuwerik)

2. *In de twintiger jorre wier hier*

op verskèije plòtse nog klot verkocht; 't waar krèk pee:perkoek. In de twintiger jaren werd hier nog op verscheidene plaatsen turf verkocht; hij zag eruit als peperkoek.

klótjong, zn. o. en mv., klein kind, lastige kleintjes. *Wè li dè klótjong nou toch te doen?* Wat is dat klein kind nu toch aan het doen? *Ge het veul te stelle mi die klótjong.* Je hebt heel wat te stellen met die lastige kleintjes.

klóthunje, zn. o., 'kloothondje', nietig hondje, ondeugend hondje. *Wè'n klèin klóthunje!* Wat een klein hondje! *Mòtte nou 's kééke wè dè klóthunje klaormakt.* Nu moet je eens kijken wat dat ondeugend hondje klaar maakt.
klótvee:ger, zn. m., klein kind, ondeugend, klein persoon. *Wènne klèine klótvee:ger, um zówiets te doen.*

klótzak, zn. m., 'klootzak', sukkel, goedigaard. *D'r zate hier veul èrrem klótzakke.* Er woonden hier veel arme sukkels. *Och, 't is unne goeie klótzak.* (vgl. kloo:t.)

klumpkes, zn. mv., 1. klompjes, 2. een bepaald soort stoofperen. *D'r stonne 'n por klumpkes onder 't bed.* Er stonden een paar

klompjes onder het bed.

2. *Klumpkes ware aauwverwetse pirre.* 'Klumpkes' waren ouderwetse peren.

klüppert, zn. m., kanjer, grofgebouwd dier of persoon. *Hij hi unne flinke klüppert gevange.* Hij heeft een kanjer gevangen.

Diejen oudste jonge is me toch unne klüppert geworre! Die oudste jongen is me toch een grofgebouwde kerel geworden!

k'mies, zn. m., kommies.

Hij ister inne van de k'mies. Hij is een zoon van de (belasting-) kommies. Zegsw. *Hij heget 'r op ès d'n duvel op unne k'mies.* Hij heeft het erop als een duivel op een kommies.

k'munieblom, zn. v., violier.
(>kemunieblom)

knallie, zn. v., 'canaille'
(>kernallie)

knaoje, ww., op een ruige manier voetballen. *D'n dieje kan niks ès gòn lege te knaoie; dalek komme d'r ongelukke af.* Die kan niets dan schoppen, dadelijk komen er ongelukken van.

knaorze, ww., knorren, mopperen, zeuren. *Hurt de zog 's knaorze.* Hoor de zeug eens knorren. *Diejen aauwen boer mòt alted knaorze.* Die oude boer

moet altijd mopperen. *Diejen hole taand hi d'n hille naacht lege knaorze.* Die holle tand heeft me de hele nacht door zeurpijn bezorgd. Oudere uitspraak *knoorze.*

knap, bn., knap.

Zegsw. *Ès de die giestere nog knap waar, dan hi ze te naacht veul geleje.* Als die gisteren nog knap was, dan heeft ze vannacht veel geleden; sarcastisch gezegd van een vrouw die bepaald geen schoonheid genoemd kan worden.

knavel, zn. m., handvat halwege de zeis. *Ge mòt de zèssie mi de knavel vaastvatte.* Je moet de zeis met het handvat aanpakken.

knècht, zn. m., knecht.

Uitdr. *'t Is zoo: dè meid èn knècht ofwèl vrééjt ofwèl vècht.* Het is zo dat meid en knecht ofwel vrijt ofwel vecht. (De spreuk herinnert aan de tijden dat de boeren nog meiden en knechten in dienst hadden.) Zeispreuk: *Dè skilt 'n bed zin de meid èn ze sliep bé de knècht.* Dat scheelt (de opmaak van) een bed, zei de meid en ze sliep bij de knecht.

knèchje, zn. o., knechtje, jongetje. *Kom mar 's bé men, m'n knèchje, zin grutfödder.* Kom

maar eens bij mij, mijn knechtje, zei opa.

knéént, zn. o. en mv., konijn, konijnen. *Vruger hiele ze hier bekant overal 'n knéént*. Vroeger hielden ze hier bijna overal een konijn. Zegsw. *Hij kan mi de knéént dur de spééle*: Hij kan met de konijnen door de spijlen; zo mager is hij. Uitdr. *'t Is bé de knéént af*. Het is bij de konijnen af. *'t Jongt ès de knéént*: Het jongt als de konijnen; gezegd wanneer er van iets teveel komt. *Veul knéént, veul keutels*. Veel kinderen, veel zorgen. Verkleinwoord *knenje*. *D'r zitte knenjes in d'n hof*. Er zitten konijntjes in de tuin.

K'neer, meisjesnaam, afgeleid van Kunera. Zeispreuk: *Weuw te zen is men te machtig, zin K'neer èn ze traowde vur de zesde keer*. Weduwe te zijn is mij te machtig, zei Kunera en ze trouwde voor de zesde keer.

knenje, zn. o., konijntje.
(> knéént)

kneu:p, zn. m. en mv., knoop, knopen, enz. *Ge het unne kneu:p in oewe fee:ter*. Je hebt een knoop in je veter. *D'r stòn vier kneu:p òn dè jèske*. Er staan vier knopen aan dat jasje. *Kneu:p, fee:ters èn sjèt*

hedde alt noddig. Knopen, veters en sajete heb je altijd nodig. Zegsw. *Aachter de kneu:p knaauwe* betekent verorberen. *'t Is men ginne kneu:p wèrd*. Het is mij niets waard. *Hij hi ginne kneu:p verstand*. Hij heeft geen greintje verstand. *Hij hi d'r unne kneu:p in laote legge*. Hij heeft zich laten steriliseren. *Hij litter nog unnen dikke kneu:p op*. Hij laat nog een flinke vloek horen. *Hij goide d'r 'n por kneu:p overhene*. Hij vloekte flink. *Hij verzùpt zonne leste kneu:p*. Hij verdrinkt z'n laatste cent. *In de kneu:p legge* was de uitdrukking die gebruikt werd voor de karren die onklaar gemaakt werden in het volksgericht. *Hij hi 'n durske in de kneu:p geleed* betekent 'Hij heeft een meisje zwanger gemaakt.' Verkleinwoord *knupke*. (>saldaot)

kneu:pe, ww., knopen.

Kneu:pe-knupte-geknupt. *Ge mòt dè goewd vaastkneu:pe*: Je moet dat goed vastknopen. *D'r inne op kneu:pe* = vloeken.

knie, zn. m., knie.

Meervoud *kniefjes*. Zegsw. *Daor hen ze mi de kniefjes opgezee:te*. Daar hebben ze met de knieën opgezeten; die drank is versne-

den (ook gezegd van een (ongehuwd) meisje in verwachting.

kniebaande, ww., 'kniebanden', het moeilijk maken. *Vee: dè ùtbrikt wordt gekniebaand.* Vee dat uitbreekt wordt 'geknieband' = gekluisterd. *We zullen 'm kniebaande ès ie zó lastig blef.*

We zullen het hem moeilijk maken als hij zo lastig blijft.

kniebeurs, zn. v., beurs, vervorming van knipbeurs. *Wór he'k m'n kniebeurs nou toch gelaote?* Waar heb ik mijn beurs nou toch gelaten?

kniejp, zn. v., 1. zakmes, 2. gierig mens. 1. *Hij hòlde z'n kniejp ùt z'n tès.* Hij haalde zijn knipmes uit zijn zak. (vgl. En. knife.) 2. *Dè is me toch 'n lilleke kniejp.* Dat is me toch een afschuwelijke vrek.

knijts, zn. v., in de zegswijze 'iets in de knijts hebbe' = iets in de gaten hebben, iets bemerken.

(Bargoens knijzen = kijken, vertrouwen.)

knikeu:jke, zn. o., 'knikhoofdje', oude benaming voor sneeuwkllokje, (*galanthus nivalis*). *In fibbrewari koste de witte kùpkjes van de knikeu:jkes al in d'n hof zien staon.* In februari kon je de witte kopjes van de sneeuwkllokjes al in de tuin zien staan. Verdwenen.

Knillie, meisjesnaam, Cornelia, Cornelia. *Èind goewd, al goewd, zin Kaat Knillie èn ze kwaam de kerk in onder 't leste ivvangillie.* Eind goed, al goed, zei Kaat Cornelia en ze kwam de kerk in onder het laatste evangelie; ze kwam dus binnen toen de mis was afgelopen. Verdwenen.

Knillus, jongensnaam, Cornelis. *Knillus Pompe wónde vruger in D'n Dunge, Knillus Kastelein in Mirroi.* Cornelis Pompen woonde vroeger in Den Dungen, Cornelis Kastelein in Middelrode. *Mi de vastelaovend sti 't bild van Knilluzze op de Bossche mèrt.* Met carnaval staat het beeld van Knillus op de Bossche markt. Verkleinwoord *Knilluske*.

knilluskraole, zn. mv., 'corneliskralen', aaneengeregen zaaddozen van de pioenroos. Verdwenen.

knillusroo:s, zn. v., 'cornelisroos', pioenroos, (*pae-onia officinalis*). *De knillus-roo:ze bloeien in mèij.* De pioenrozen bloeien in mei. Het feest van Sint Cornelius wordt gevierd op 16 september, waarbij de gewijde zaden van de pioen vanouds een rol spelen. *Knillus-kraole* werden de kinderen omgehangen als

bescherming tegen stuipen en kinderziekten.

knip, zn. v., 1. beurs 2. bouwval-
lig huis. 1. *Ze haauwt 'r gèld in de knip*. Zij houdt haar geld in de beurs. 2. *Dè haus van hullie is mar zó'n aauw knip*. Dat huis van hen is maar zo'n oude bouwval.

knoei-èffer, zn. v., knoeier = iemand die veel morst. *Wè zedde toch 'n knoei-èffer*. Wat ben je toch een knoeier.

knoeikloo:t, zn. m., knoeier.
Gij zet unne groote knoeikloo:t. Jij bent een grote knoeier.

knoelie, zn. v., kornoelje, (cornus). *De knoelie bloeide z'n best*. De kornoelje bloeide volop.

knoepere, ww., 'knoeperen', knabbelen, hoorbaar eten. *Hij knoeperde 't kuukske vlot achter d'n boord*. Hij peuzelde het koekje vlot op.

knoere, ww., kogelen, kanjeren, voetballen. *Hij knoerde innins op de gool èn ie zaat*. Hij kogelde opeens op de goal en hij zat. (>knaoje)

knoergoewd, bn., heel goed. Ook *kèijgoewd*.

knoeris, zn. m., varken. Minder gebruikelijk dan *kui*, vooral gekoppeld aan Uden.

knoerzel, zn. v., kraakbeen.

Wè zit 'r toch veul knoerzel tusse dè vlis: Wat zit er toch veel kraakbeen tussen dat vlees.

knoest, zn. m., 1. knuist = houtstronk, 2. lomp, onhandelbaar persoon. 1. *Hij ha daag op dieje knoest lege haowe*. Hij had dagen op die houtstronk staan hakken. 2. *Dè is me toch unne knoest; die hi unne kop zó hard ès unne kèij*. Dat is me toch een ongevoelig wezen; die is niet te overreden.

knol, zn. m., 1. knol, 2. paard. 1. *Uitdr. Dè gi mi de knolle de pot in*. Dat gaat met de knollen de pot in; wanneer men geld niet apart houdt, gaat het op in het huishouden. 2. *Zegsw. Ik ben zó dèmpig ès unnen aauwe knol*. Ik ben zo amechtig als een oud paard. Verkleinwoord: *knülleke*. *Wij hòlde vruger knüllekes 'weg*. Wij haalden vroeger (pis-) knolletjes weg. (>kiendje)

knolderaap, zn. m., koolraap. *Tusse de peje stonne hier èn daor knolderape*. Tussen de bieten stonden hier en daar koolrapen. *Vruger ate ze hier nog wèl 's knolderape-petòzzie*. (Stamppot van koolraap).

knook, zn. m., 1. bot, 2. ongevoelig persoon. 1. *Ik heb 't in m'n knoke*. Ik heb pijn in mijn botten.

Zegsw. *Ik goi mi aow knoke de note nog ùt d'n boo:m.* Ik gooi met jouw botten de noten nog uit de boom; ik overleef jou ver.

2. *Wè is't toch unnen harde knook.* Wat is het toch een ongevoelig wezen. (vgl. knoest)

knut, zn. m., knot.

Ze droewg d'r haor in unne knut.

Ze droeg haar haar in een knot.

Unne knut sjèt. Een knot sajët.

Verkleinwoord *knutje*. *Ze zaat 'n knutje wol te wééne.* Ze zat een knotje wol op te winden.

knutse, ww., kneuzen, deuken.

We zullen 's 'n èijke knutse. We zullen eens een gekookt eitje gaan oppeuzelen. *'t Kùpke wier geknutst of 't wier d'r afgeslage.* Het kopje werd gekneusd of het werd eraf geslagen.

Kóbbba, meisjesnaam, afgeleid van Jacoba. Verdwenen.

kobbess, zn. m., hoofd, kop.

Op de kobbess van ons durske ston 'n muts verduveld goewd. Op het hoofd van ons meisje stond een (poffer-) muts heel goed.

Kóbbus, jongensnaam, afgeleid van Jacobus. *Kóbbus de Kèp is Rósmòllesen tuk.* Kobus de Kep is van Rosmalense afkomst. Zeispreuk: *Ik zé van de broeders van liefde, zin Kóbbus èn ie krieg 'n*

eu:gske op Maria's. Ik ben van de broeders van liefde, zei Kobus en hij kreeg een oogje op Maria. Oudere uitspraak *Kubbus*. Verdwenen.

koei, zn. mv. koeien.

Koei kunne wèl over 'n zeuve-jòrrige heg spelle. Koeien kunnen wel over een zevenjarige heg spellen; hoedt u voor koeien die aan de diarree zijn. *Aauw koei ùt de sloot haole* betekent natuurlijk hetzelfde als het Nederlandse 'oude koeien uit de sloot halen'. Uitdrukkingen die niet in het algemene Nederlands voorkomen zijn: *Al loo:pe de koei in de kólle, ik mòt 'r op af.* Al lopen de koeien in de kolen, ik moet erheen. *Ès aauw koei beze, dan klappe de klaowe.* Als oude koeien dartel willen zijn, dan komt er heel wat kijken. *Ès de koei de wèij hen gezien, free:te ze ok op d'n dries.* Wanneer de koeien de wei gezien hebben, vreten ze ook op de huiswei; wanneer men de wereld gezien heeft, waardeert men zijn naaste omgeving beter. *Ès twee: koei vèchte, lééj 't gras 't miste.* Als twee koeien vechten, lijdt het gras het meest; van ruzies is men zelf de dupe. *Die hi al veul koei op*

d're kop gezien. Zij heeft al veel koeien op haar kop gezien; ze heeft al vaak de liefde bedreven (in de vrije natuur). *Hij blef liever onder z'n koei.* Hij blijft liever onder zijn koeien; hij is mensenschuw. *Mi mager koei èn 'n vèt pèrd is hil 't geboer gin donder wèrd.* Magere koeien en een vet paard zijn slechte tekenen voor de boerennegotie. *We zen mi ons koei van 't ijs.* We zijn met onze koeien van het ijs; we hebben het moeilijkste gehad. (>koew)

koেকে, zn. o., koetje.

Ze han d'r 'n koeike of ander-hallef. Ze hadden er een paar koetjes. (>Jètske)

koekoek, zn. m., koekoek.

Uitdr. *Ja, dank oe de koekoek.* Ja, dat kun je net geloven! Mij niet gezien.

koekoeksjong, zn. o., onechtelijk kind. *Kek út, dè is 'n koekoeksjong.* Kijk uit, dat is een onechtelijk kind.

koers, zn. v., koers, richting.

Nò de vijfden borrel rake-n-ie 'n bietje van koers. Na de vijfde borrel begon hij er een beetje langs te praten. *Ik zé d'r um hallef elf, die koers.* Ik ben er rond half elf.

koelpert, zn. m., domoor,

druiloor. *Wènne koelpert zedde toch.* Wat een domoor ben je toch.

koenjak, zn. m., cognac.

Gif men mar unne koenjak.

Verkleinwoord *koenjèkske.*

koestart, zn. m., koestaart.

Zegsw. *Groeien ès unne koestart.*

Omlaag gaan, achteruit boeren.

koestront, zn. m. koestront.

Gé valt ok alt in de koestront. Jij bent ook altijd de ongelukkige.

Uitdr. *Oewe zin velt nèt zó gauw*

op unne koestront ès op 'n

lilliejeblad. Je zin valt net zo

gauw op een koestront als op een

lelieblad; bijv. gezegd als een

mooi meisje met een lelijke man

ging trouwen.

koew, zn. v., koe.

Ze han bé veul keuterboerkes dik

mar 'n enkele koew. Ze hadden

bij veel keuterboertjes vaak maar

een enkele koe. Uitdrukkingen

met de *koew* in de hoofdrol: *Daor*

is gin koew mi gemoeid. Daar

staat geen koe (niet veel) op het

spel. *De leste koew maak 't hekke*

toew. De laatste doet de deur

dicht. *Die krieg ès kùsters koew*

hòst alt ee:n toew (die moewg op

't kerkhof wèije). Zij kreeg als

kosters koe haast altijd iets extra's

(zij mocht op het kerkhof wei-

den). *Ès de koew in 't wòtter sket, is d'n boer z'n mès mee kwet.* Als de koe in het water schijt, is de boer zijn mest ook kwijt; als er een ding verkeerd gaat, volgen er meer. *Hij hitter krèk zóveul verstand af ès 'n koew van veugelkes vange.* Hij heeft er even veel verstand van als een koe van vogeltjes vangen; hij heeft er helemaal geen verstand van. *Hij laacht nog nie al ziet ie 'n koew mi 'n k'sjèt òn.* Hij lacht nog niet al ziet hij een koe met een corset aan; hij is moeilijk aan het lachen te krijgen. *'t Gi nie um de vurste koew.* Er staat geen koe (kapitaal) op het spel. *'n Koew in de locht.* Een koe in de lucht; een van de vele aanduidingen voor drie azen (malheur) in het kaartspel. (vgl. *hoer in de polder en gèit over de wis.*) *M'n neus lupt ès 'n vorse koew.* Mijn neus loopt als (de melk van) een koe die net gekalfd heeft. *'t Trekt op de vurste koew.* Het tocht hier. *'t Velt, 't velt, ès 'n koew die spelt.* Gezegd bij het kaarten wanneer de troeven vlot vallen. *Wie gi rèchte um 'n koew gift 'r dik ee:n toew.* Wie gaat rechten om een koe, geeft er vaak een toe; procederen kost veel geld. *Ze*

heure bé mekare ès romme èn koew. Ze horen bijeen als melk en koe. *Ze kiek ès 'n koew die kall've moes.* Ze keek als een koe die kalven moest; ze keek pijnlijk verrast. Zeispreuk: *D'r is gin koew mi gemoeid, zin Hardzak èn ie ha z'n moeier begrave.* Er is geen koe mee gemoeid, zei Hardzak en hij had zijn moeder begraven. (>koei)

• **koffie**, zn. m., koffie, broodmaaltijd. *Gèire 'n bèkske koffie.* Graag een kopje koffie. *Hij ha de koffie krèk ùt.* Hij had net brood gegeten. *Kaauwe koffie èn hee:te wéés, dè's ammel tijdwinst:* Koude koffie en hete vrouwen, dat is allemaal tijd-winst. Uitdr. *Al vur d'n uurste koffie hi de pestoor 'n daggèld verdiend.* Al voor de eerste koffie (hij begon nuchter aan de mis) heeft de pastoor een daggeld (de kollekte) verdiend. *Ès ge koffie drinkt dan kunde thee pisse.* Als je koffie drinkt, kun je thee pissen; thee wordt vanouds veel minder gewaardeerd dan koffie. Zeispreuk: *Daor zal de koffie goewd op smake, zin d'n doo:menie èn ie ha z'n vrouw begrave.* Daar zal de koffie goed op smaken, zei de dominee en hij

had zijn vrouw begraven.

koffiedrats, zn. m., koffiedrab.

Dè heget gèld gekost, zin 't wefke èn ze goewt de koffiedrats in 't kumke van de knècht. Dat heeft het geld gekost, zei het vrouwtje en ze goot de koffiedrab in het kopje van de knecht; de drab, het overblijfsel van de bonen heeft inderdaad het geld gekost.

koffiedrinke, zn. m., de broodmaaltijd waarbij koffie gedronken wordt, met name die van 4 uur 's middags. *Ons moeder heget broo:d gesneje, we gòn koffiedrinke.* Mijn moeder heeft het brood gesneden; we gaan eten. *Rond vierre waar 't koffiedrinkested.* Rond vier uur was het tijd om koffie te drinken (en brood te eten).

koffieleut, zn. v., iemand die veel koffie drinkt. (>koffielloerrie)

koffielloerrie, zn. v., vrouw die veel koffie drinkt. *Dè wijf is zó'n koffielloerrie.* Die vrouw is zo'n koffiedrinkster.

koffietoffel, zn. v., koffietafel, begrafenismaal. *Ik zó wèl 's wille wete wie d'r strakke bé men op de koffietoffel komme.* Ik zou wel eens willen weten wie er straks bij mij op het begrafenismaal komen. (vgl. Op de kee:s komme.)

koffiezéégske, zn. o., koffi-zeeffe. (>zéég)

koffiezetterke, zn. o., vrouwelijk nakomertje. Wanneer het jongste kind in een groot gezin een meisje was, werd zij verondersteld haar ouders nog lang te verzorgen (en ook veel koffie voor hen te zetten.)

koi, zn. v., kooi.

De kui laag in de koi. (vgl. kooi.)

koier, bn., vergrotende trap van *kaod* (kwaad, slecht). Uitr. 't *Kan nie koier ès nie deuge.* Het kan niet slechter dan niet deugen. 't *Kos koier.* Het kon slechter. Soms komt de dubbelvorm *koierder* voor.

koieghèd, zn. v., 'kwajigheid', 1. boosheid, 2. uitslag, puistjes.

1. *Hij goide mi d'n asbak van koieghèd.* Hij gooide met de asbak van kwaadheid. 2. *Dè jong zit vol koieghèd.* Dat kind zit vol huiduitslag. Wanneer iemand veel puistjes heeft, zegt men wel smalend: *De koieghèd mòt 'r erres ùt.*

koikes, zn. mv., kaantjes (>kaoi)

koke, ww., koken.

Erres op koke wordt gebruikt in de betekenis 'ergens op rekenen': *Hij kwaam èiges ok èn daor han*

we nie op gekókt. Hij kwam zelf ook en daar hadden we niet op gerekend. *Bé d'n dokter hattie d'r nie op gekókt dèttie z'n voewte moes laote zien.* Bij de dokter had hij er niet op gerekend dat hij zijn (ongewassen) voeten moest laten zien.

kól, zn. m., kool(-plant).

In onzen hof stonne alted kólle. In onze tuin stonden altijd koolplanten. Zegsw. *Ge makt me de kólle wèl zoer.* Je maakt het me wel moeilijk. *In Ball'kum wone de kólle.* In Berlicum wonen de 'kolen'. Men noemt de inwoners vanouds 'kólle'. (Vroeger gingen Berlicumse boeren met kool naar de markten in de omgeving.) Verkleinwoord *kóll'ke.* (>mèij, tel)

kólduif, zn. v., 'koolduif', houtduif. *D'r zaat 'n kólduif op de spruite.* Er zat een houtduif op de boerenkool.

kólkèij, zn. m., steen waarmee ingemaakte zuurkool werd afgedekt. *Op de stinne pot mi zoerkólle kwaamp de kólkèij te lege.* Op de Keulse pot met zuurkool kwam de 'koolsteen' te liggen. (>kop)

kóljèkker, zn. m., 'kaaljacker', opschepper zonder enig bezit. *Wè*

wone d'r toch kóljèkkers in D'n Bosch. Wat wonen er toch blaaskaken in Den Bosch. (>kaol)

kom, stam van het ww. *komme*, veel gebruikt stopwoordje bij het afscheid. *Kom, houdoe. Kom, ik doe d'r 's út. Kom, tot kijk mar wir.*

komme, ww., komen.

Komme, kwaam(p), gekomme. Ik kom, gé komt, hij kùmt, wij komme.

komvort, in de zegsw. *Hij is òn de korte komvort, komgaauw.* Gezegd van kinderen die al liepen, maar nog wel in de broek deden.

komvortkéénd, zn. o., 'komvoortkind', een kind dat net kan lopen (en overal blijft stil staan). *Daor hen ze platte kéénder èn komvortkéénder:* Daar hebben ze kleine babies en kinderen die net kunnen lopen. Ook *natte kéénder* werd soms gebruikt.

kont, zn. v., kont.

Zegsw. *De kont tege de krib zette.* Obstinaat zijn. *D'r is zeker 'n ekster út z'n kont gevloge.* Er is zeker een ekster uit zijn kont gevlogen; gezegd wanneer een gierigaard bij uitzondering trakteert. *Ès 't weer dalek z'n kont umgoit,*

zal 't'r krulle. Gezegd wanneer er een dreigend onweer in de lucht hangt. *Ge kunt oew kont nie kere of 't is al wir zó wijd.* Je kunt je aandacht geen moment laten verslappen of het gaat weer fout. *Gin hemd òn de kont hebbe.* Heel arm zijn. *Gin zittende kont hebbe.* Heel onrustig zijn en niet kunnen blijven zitten. *Iemes mi de kont nie ònkééke.* Heel verwaand zijn. *Iemes in de kont krùipe.* Iemand overdreven vleien. *Hij lult ès 'n kont die tebak knaauwt.* Hij kraamt grote onzin uit. *Hij zó z'n kont nog weggee:ve èn dur z'n ribbe skijte.* Hij zou alles weggeven. *Lèkt oew kont!* Lik je kont; vergeet het maar! *Mi de kont in de bótter valle.* Geluk hebben; boffen. *Mi dees mes kunde op oew kont nor Keule rééje.* Met dit mes kun je op je kont naar Keulen rijden; gezegd van een heel bot mes. 'n *Gaaw kont hebbe* (een gouden kont hebben) betekent 'rijk zijn'. *Nog gin nagels um de kont te krabbe.* Geen enkel bezit hebbend. 'n *Kont ès 'n wan.* Een groot achterwerk. *Werke tot oew kont ès unne toewthórre stond.* Je krom werken. 't *Wordt ted dè ge wir 's èrremoei òn oew kont kregt.*

zeggen we tegen mensen die op veel te grote voet leven. Uitr. 'n *Groo:te kont hi 'n wééj boks nõddig.* Opscheppers blazen hoog van de toren. *Proost, moeiers kont is vaojers troost! Wie hógger sket dan z'n kont sti, makt z'n hemd rèin.* Wie te hoog van de toren blaast, krijgt zijn trekken thuis. *Skeefkonte skééten ok.* Ook dingen die niet perfect zijn, kunnen functioneren.

-kont in samenstellingen betekent meestal dat iemand bezeten is van iets: 'n *kiepekont* is begaan met de kippenhouderij, 'n *blommekont* is iemand die gek is op bloemen, 'n *kattekont* is iemand die gesteld is op katten, maar 'n *slaojkont* is een slordig iemand. (>kop, kuntje)

kontèind, zn. o., 'konteinde', de onderkant van een boom. 't *Waar gin klènnighèd zó'n kontèind kort te make.* Het was geen sinecure om de onderkant van zo'n boom in stukken te hakken.

kontènt, bn., 'content', tevreden. *De miste minse ware toch kontènt mi al d'ren èrremoei.* De meeste mensen waren toch tevreden ondanks al hun armoe. (<Fr. content) Ook gezegd als *k'ntènt.*

kooi, zn. v., behalve in de gebrui-

kelijke betekenis ook bekend als het afsluitbaar gedeelte van de vroegere kerkbank. *Ze han in de kerk 'n kooi gepaacht. Ze hadden in de kerk een afluitbare zitplaats gepacht.* (> koi)

koo:pmik, zn. m., gekocht wittebrood. *Niks lekkerder ès èigegebakke koo:pmik, zin 't wefke.* Niets lekkerder dan zelfgebakken gekocht wittebrood, zei het vrouwtje. Verdwenen.

koor, zn. o., koor.

Uitdr. *Ès ge mi vééven op 't koor zet, kunde d'r nie mi tiene nee:ve zinge.* Als je met vijven op het koor bent, kun je er niet met tien naast zingen; alles heeft zijn voordelen. (>duvel)

koo:t, zn. m., koot, loopgewricht, onmiddellijk boven de hoef. *D'r is 'n koew over de koo:t.* Een koe heeft haar loopgewricht verstuikt. *Vur koei over de koo:t (èn opgelopen koei) moeste nor de paoters van d'n Hèllige Gist.*

Voor koeien met ziekteproblemen moest je naar de paters van de Heilige Geest. (in Gemert.)

kop, zn. m., 1. kop, hoofd, 2. koppig persoon. 1. *Wè hi dè jong unne groo:te kop.* Wat heeft dat kind een groot hoofd. *Gij zult oewen dikke kop wèl haauwe.* Jij zal

je dik hoofd wel houden; gezegd tegen iemand die uitgebreid zit te eten. Uitdr. *Bee:ter unne kaole kop ès 'n haor in de bótter.* Beter een kaal hoofd dan een haar in de boter. (>haor) *Dè hengt me ammel in m'ne kop.* Dat speelt allemaal door mijn hoofd. *De kop mòt de kont mee verkoo:pe.* Knap vrouwvolk komt wel aan de man. *De prijs over de kop um.* De dubbele prijs. *Die dan nog lee:ft hi unnen harde kop.* Het is allemaal nog zo ver weg. *Ès de kop d'r nog mar op sti.* Als het hoofd er nog maar op staat; veel gezegd in en na de oorlog. *Ès ie zunne kop nor hot hi gezet, dan stittie nog nie nor aar.* Het is moeilijk hem iets uit zijn hoofd te praten. Hetzelfde betekent: *Ès ie iets in zunne kop hi dan hittie 't nie in z'n kont.* *Ès ik zónne kop ha liet ik 'm vur vijfhonderd gulde vertimmere.* Gezegd bij het zien van iemand met een heel lelijk uiterlijk. *Ge hoeft oew èige nie te skame vur oewe kop, mar wèl vur de smoel die ge trekt.* Je hoeft je niet te schamen voor je hoofd, maar wel voor het gezicht dat je trekt. *Hij hi niks ès zunne kop.* Hij heeft geen noemenswaardige bezittingen. *'t Is allee:n mar de*

kop die jankt. Schenk geen aandacht aan dat dreinerig kind; de huilbui gaat wel over. *Op oewe kop geskete èn alleluja gezonge.* Vermanende spreuk tegenover mensen die te hoog van de toren blazen. *Van vruug opstaon èn laot traowe duu oewe kop nie zeer.* Van vroeg opstaan en laat trouwen doet je hoofd niet zeer; beide zaken zijn (volgens oude opvatting) aan te raden. *Ze groeie me wèl bove de kop, mar nie bove de haand.* Ze groeien mij wel boven het hoofd, maar niet boven de handen; ik geef ze nog een draai om de oren als ik het nodig vind. Zegsw. *Unne kop ès unnen brandimmer.* een groot rood hoofd. *Unne kop ès unne kólkèij.* Een groot hoofd. *Unne kop ès 'n kroot.* Een vuurrood hoofd. *Unne kop ès 'n saldaotekont.* Een heel groot hoofd. *Unne kop of ie in de hel geblaozen hi.* Een heel rood hoofd. Zeispreuken: *De kop mòt de kont mee verkoo:pe, zin Trien èn ze liet d're skònste poffer mee zien.* Het hoofd moet de kont mee verkopen, zei Trien en ze liet haar mooiste pronkmuts meteen zien. *Ès dieje kop op 'n vèrke ston, zin Klaas Klippel, dan zó'k zegge de bist is ziek.* Als die kop op een

varken stond, zei Klaas Klippel, dan zou ik zeggen het beest is ziek. *Ik heb 't in de kop, zin Kierrewiet èn ie zong 't Ave Maria van baote.* 2. *Unnen harde kop.* Een onvermurwbaar iemand. *Wè is't toch unne kop.* Wat is hij toch koppig. Verkleinwoord *kùpke.* (>kierrewiet, kroon) **kórre**, zn. o., 1. koren, graan, rogge, 2. greintje. 1. *Hij ha alle jorre zó'n skòn kórre:* Hij had elk jaar zo'n prachtig koren. Uitr. *In 'n krom voor groei 't miste kórre.* In een kromme voor groeit het meeste koren; minder geslaagd werk kan ook goede resultaten hebben. Zeispreuk: *Wè'k òn kórre verlies, win ik òn spèk, zin d'n boer èn ie liet z'n vèrke los in de rog.* Wat ik aan koren verlies, win ik aan spek, zei de boer en hij liet zijn varken los in de rogge. 2. *Hij hi gin kórre verstand.* Hij heeft geen spier verstand. *D'r zit gin kórre kaod in.* Daar zit helemaal geen kwaad in.

korsje, zn. o., korstje.

Aauw mènneke babbeltaand, kan gin korsjes bééte. Spotrijmpje gezegd tegenover kinderen die geen korstjes willen eten. Uitr. *Ge kunt 'r bee:ter af pisse ès van 'n korsje broo:d.* Je kunt er beter

van pissen als van een korstje brood; gezegd om aan te geven dat de drank lekker en gezond is.

korswillig, bn., koppig, ongeduldig. *Die klèin zen dik zó korswillig*. Die kleintjes zijn dikwijls zo ongeduldig. Verouderd.

kortighèd, zn. v., 'kortigheid', verzamelnaam voor een aantal organen van het geslachte varken: *De lee:ver, de loo:s en de nierkes wiere wèl de kortighèd genuumd*. De lever, de longen en de niertjes werden wel de 'kortigheid' genoemd.

kortmake, ww., 1. 'kortmaken', eggen, vergruizelen van kluiten, 2. klein snijden van de huisslacht, 3. wisselen. 1. *Ik zal 't kortmake*. Ik zal het beknopt vertellen. 't *Laand waar geploegd èn moes mi de eegt kortgemakt worre*. De akker was geploegd en moest met de egge bewerkt worden. 2. *Ès 't vèrke geslacht waar, wier 't kortgemakt*. Als het varken geslacht was, werd het aan stukken gesneden. 3. *Kunde gij dees tientje kortmake?*

kortórre, zn. mv., kinderen. 't *Velt nie mee mi zónnen hoo:p kortórre*. Het valt niet mee met zo'n hoop kinderen. (vgl. klèinmanne)

korts, bw., binnenkort.

Komt korts 's langs. Kom eerdaags eens aan.

kos, verledentijdsvorm kon. *Hij kos 't nie*. Hij kon het niet.

kosse, verledentijdsvorm meervoud van kunnen, konden: *Ès ze mar kosse*. Als ze maar konden. Dit werd wel als grappig antwoord gebezigd bij de verzuchting; 'k *wòsse begosse*. Ik wou dat ze begonnen. Steeds meer zegt men *konne*.

Kòtje, vrouwennaam, Kaatje. (> Kaat)

kòtse, ww., kaatsen als balspel. *De mèskes dinne gèire kòtse*. De meisjes gingen graag kaatsen. Ook werd *kòtseballè* gezegd. (vgl. kètse)

kouse, zn. mv., kousen. *Wè hi die meid krom kouse òn*. Wat heeft die meid kromme kousen aan; gezegd van een meisje met O-benen.

kraas, zn. m., kras. *D'r zaat unne groo:te kraas op de ruit*. Er zat een flinke kras op de ruit. Steeds vaker wordt *kras* gezegd.

kraasse, ww., krassen. *Ge mòt die tee:kening nie òlling onder kraasse*. Je moet die tekening niet helemaal onder

krassen. *Hurt de krèijen 's kraasse.* Hoor de kraaien eens krassen. (Het geluid van de kraaien in de winter zou 'spaar, spaar!' betekenen.)

krabbe, ww., krabben.

Zegsw. *Ze krabbe hum nie bloot.* Ze krabben hem niet bloot; gezegd van iemand die veel geld heeft.

krabzèssie, zn. v., 'krabzeis', vlaghak. *Grutfòdder ston mi de krabzèssie in de sloo:t um strauwsel te make.* Grootvader stond in de sloot om strooisel (voor de potstal) te vergaren. Voor afbeeldingen zie Goossenaerts p.828, De Bont p.711. Waarschijnlijk komt hier de veel voorkomende bijnaam *de krab* vandaan.

krakebee:ne, bn., krakkemikkig. *Wè'n krakebee:ne haushauwe is dè daor toch; alted iemes ziek of onderweges.* Wat een krakkemikkig huishouden is dat daar toch; altijd iemand ziek of ziek aan het worden. Verdwenen.

kral, zn. v., niet eetbare bes. *D'r komme krallen òn diejen boo:m.* Er komen (ongenetbare) bessen aan die boom. *D'r stonne skòn kralle òn diejen bos.* Er stonden fraaie (sier-)bessen aan

die struik. Verkleinwoord *krèlleke.* (vgl. bizzum) **kralle**, zn. mv., in de zegswijze *daor lede mi oew kralle.* Daar lig je met je goed gedrag.

krallenbocht, zn. m., nachtschade, (*solanum nigrum*). De giftige bessen van dit onkruid worden *kralle* genoemd.

krallehout, zn. o., sporkehout, vuilboom, (*rhamnus fragula*). Een van de vele volksnamen. (>duvelskralle, èrremminsehout, hondshout, enz.)

krampere, ww., kreperen. *Hij laag 'r al daag te krampere van de péén.* Hij lag er al dagen te vergaan van de pijn.

krank, zn. en bn. ziek, ziekte. In het oude rijmpje: *Dank je lief hirke, dank je lief vrouwke, dank engelkes zoete, die dit kijnd bewaren moete, voor water en vuur, voor krankenuur, voor rampspoed, voor geld en goed, voor watersnood en voor haastigen dood, amen. Ons kijnd gaat nou slape in Godsheren name.*

kraol, zn. v., kraal. *Gij zet 'n por kraole verlorre.* Jij bent een paar kralen verloren. Oudere uitspraak *kroo:l.* Verkleinwoord *krulleke*, hetgeen

dubbelzinnig is omdat het ook *krulletje* kan betekenen.

kraom, zn. m., kraam.

D'r stòn mar twee kraome op Mirroi-mèrt. Er staan maar twee kraampjes op de markt van Middelrode. Zegsw. *Ge mòt nie in munne kraom kééke vur ik ben útgepakt.* Laat me eerst eens uitpraten. *Ge sket me nou wèl lillek in munne kraom.* Je komt me nu wel zeer ongelegen. (*Iemes in de kraom skijte* = bij iemand ongelegen komen.) Oudere uitspraak *kroo:m*.

kraon zn. v., 1. kraan. 2. kraanvogel. *De kraon waar bevrorre.*

De kraan was bevroren.

(Verkleinwoord *kròntje*.)

2. *Vruger kwame d'r nog kraone in de polder.* Vroeger kwamen er nog kraanvogels in de polder.

Oudere uitspraak *kroo:n*.

kraos, zn. m., 'kruis', roet, viezigheid. *De kappetunie van munne kattechismus is vort klaore kraos.* De kaft van mijn kattechismus zit ondertussen vol viezigheid. Ouder *kroo:s*.

kraoskètje, zn. o., 'kruiskatje', askatje. *Die durskes daor zen van die kraoskètjes.* Die meisjes daar zijn van die onverzorgde (maar toch niet onaantrekkelijke)

askatjes. (>aassekètje, nòjaorskètje)

kraoslocht, zn. v., vieze lucht.

Ik denk dètter krèk gekruld ha, want d'r hong 'n kraoslocht. Ik denk dat er net ruzie was geweest, want er hing een zeer gespannen atmosfeer.

kraus, zn. o., kruis.

Op d'n driesprong ston 'n kraus. Uitr. *Daor bidde ze Onze Lieven Heer van 't kraus.* Daar bidden ze veel. *Die 't kraus hi zee:gent z'n èigen 't uurste.* De priester denkt eerst aan zichzelf. *Ellek haus hi z'n kraus:* Ieder huis heeft zijn kruis. *Iemes 'n kraus naogeeve.* Iemand een kruis nageven. *Hij waar in z'n kraus getaast.* Hij was diep beledigd. Men hoort vaak *kruis*.

Krausstraot, gehucht onder Rosmalen, Kruisstraat. *De Krausstraot li tusse Rósmòlle èn Naolend.* Kruisstraat ligt tussen Rosmalen en Nuland. Er wordt steeds meer *Kruisstraot* gezegd.

kree:mer, zn. m., marskramer, pijn in de rug. Brabantius: "*als ware het krêëmerpijn, van 't dragen der mars*" (uit Proeve eener Grammatica der Taal van oostelijk Noord-Brabant).

Meestal wordt de hier bedoelde

pijn in onze omgeving 't kree:-merke genoemd, maar ook zegt men: *Hij hi de kree:mer. Gif ze de kree:mer mee* (Geef ze de marskramer mee) was een gebruikelijk dreigement tegenover lastige kinderen. *Verkópt ze de kree:mer die sènte hi ligt in hetzelfde vlak. Die wil de leste kree:mer de mars opgee:ve* is een uitdrukking die betekent 'hij wil de laatste zijn en kan maar niet naar huis gaan'.

kree:merig, bn., klein, bekrompen. *'t Is daor zó kree:merig dè ge oew kont amper kunt kere.* Daar is helemaal geen ruimte.

kree:merke, zn. o., oorspronkelijk marskramertje, maar nu vooral rugpijn. *Hij heget kree:merke.* Hij heeft spit. (>kree:mer)

krèij, zn. v., kraai.
D'r zitte veul krèije in de èikebeu:m. Er zitten veel kraaien in de eikebomen. *Uitdr. Al zó'n 't de krèijen ùtbrenge, dan din ik 't nog.* Al zouden de kraaien het uitbrengen, dan deed ik het nog, zegt iemand die vastberaden is iets te gaan doen. *Ge kunt bee:ter 'n krèij ès 'n kaauw vatte.* Je kunt beter een kraai dan een kou (kauw) vatten. *Tege diejen ted sket 'r 'n krèij die nou nog gin*

kont hi. Tegen die tijd schijt er een kraai die nu nog geen kont heeft; denk niet zo ver vooruit. *'n Vliegende krèij vengt alted wè.* Een vliegende kraai vangt altijd iets. *Zó zeeg ès 'n taam krèij:* Zo tam als een afgerichte kraai.

krèijappel, zn. m., galnoot, galappel op eikeblad. (vgl. Fr. galle du chêne.) *D'r zate veul krèijappel op de blaojer van de èikeheg.* Er zaten veel galnoten op de bladeren van de eikenheg. **krèij-skiete**, ww., 'kraaischieten', gevaarlijk spel waarbij een jongen op de rug ging liggen, de armen uitgestrekt naar achter en de handen open. Hij was de 'schutter'. Degene die 'afgeschoten' ging worden, moest op de handen gaan staan. Vervolgens stak de schutter zijn benen met doorgebogen knieën omhoog. De ander moest zijn borst op de opgestoken voeten leggen en dan werd hij met alle macht weggeslingerd. (Ernest Claes noemde dit 'brood-in-den-oven-schieten'.)

krèit, zn. v., plagerij, gesar. *'t Is klaore krèit van die rotjong.* Het is alleen vervelend gesar van die lastige kinderen.

krèite, ww., plagen, sarren.

Leter nie te krèite. Lig er niet te plagen. Skèij af mi dè gekrèit.

Hou op met dat geplaag.

krèk, 1. bn., helemaal bij z'n verstand, gezond, 2. bw., precies, net, zojuist. 1. *D'n diejen is nie krèk.* Die is niet helemaal goed. 2. *'t Is ammel krèk inter.* Het is allemaal precies hetzelfde (eender). *'t Is krèk goewd.* Het is net goed. *Krèk op ted.* Net op tijd. *Krèk te laot:* Net te laat. *Krèk ès toen.* Net als toen. *Krèk 'rneeve.* Net eraan. *Krèk 'r op.* Precies erop. *Krèk ècht.* Net echt. *Hij waar d'r krèk nog.* Hij was er zojuist nog. *Ze zen krèk hier geweest.* Ze zijn juist hier geweest.

krèkke, een oudere variant van *krèk*. *Ik heb 'm krèkke nog gezien.* Ik heb hem hier pas nog gezien. *Toew krèkke waar ie nog hier.* Toen net was hij hier nog. *Ik zedder ok krèkke pas.* Ik ben er ook net pas. Heel soms hoort men nog *te krèkke:* *Te krèkke waar ze d'r.* Zojuist was ze er.

krèm, zn. v., karbonade. *De krèm waar mee 't beste van 't vèrke.* De karbonade behoorde tot het beste van het varken. Verkleinwoord *krèmke*. (vgl. *kèrre-mènèij*.)

krèmmig, bn., stijf.

Oe, wè zek toch krèmmig mi dè ree:genweer. O, wat ben ik toch stijf (heb ik toch last van onwillige spieren) met dat regenweer. De Bont geeft *krämpig*.

krengel, ww., zich wringen, kronkelen. *Ge mòt 'r mar langs zien te krengel;* *de pad is zó smaol.* Je moet je er maar langs zien te wringen; het pad is zo smal.

krèp, zn. v., 1. diepe schram of wond, 2. deel van de slacht, karbonade met ribben. 1. *'t Waar 'n hil krèp.* Het was een diepe wond. 2. *D'r hengt nog 'n skòn krèp in de skaauw.* Er hangt nog een mooi stuk van de slacht in de schouw.

krèts, zn. v., schurft. *Vruger han veul minse laast van de krèts.* Vroeger hadden veel mensen last van schurft. Uitr. *De skürrefst èn de krèts zen ee:n.* Soort zoekt soort. (vgl. Du. *Kratze*)

kreuge, zn. m., kruiwagen. *D'r wier veul op de kreuge gelaoje.* Er werd veel op de kruiwagen geladen. *Vruger dinne ze minse die strontzat ware wèl 's op de kreuge nor haus brenge.* Vroeger brachten ze zatlappen wel op de kruiwagen naar huis.

(Er waren mensen die hieraan hun bijnaam dankten.) *Hij ha nog veul in d'n houtere kreuge geloo:pe.* Hij had nog veel met de houten kruiwagen gewerkt.

Uitdr. *Ge mòt 't'r mi 'ne kreuge in krùie.* Je moet het met de paplepel ingeven. *'t Kùmt 'r in mi de kreuge, mar 't wordt 'r mi de kaar ùt-gereje.* Het komt binnen met de kruiwagen, maar het wordt er met de kar uitgereden; Er wordt behoorlijk verdiend, maar er wordt nog meer uitgegeven. *Unne goeie kreuge is d'n besten hefboo:m.*

Een goede kruiwagen is de beste hefboom. Met een goede kruiwagen (fig.) kun je alles bereiken. De zegswijze *unne lompe kreuge* wordt gebezigd voor lompe personen. (>krùie) **kreupel**, bn., kreupel.

Uitdr. *Die bé unne kreupele wónt, leert lichelek hinke:* Wie bij een kreupele woont, leert licht hinken. Wie met pek omgaat, wordt ermee besmet.

kriek, zn. v., vroege, kleine, roodgele pruim (De naam *kriek* werd niet, zoals in het Nederlands, gebruikt voor kersen.) *In juli zen de kriek rijp.* In juli zijn de vroege pruimen rijp. Verhoeven geeft *kriekske*.

kriel, 1. zn. m., klein, kort wezen. 2. zn. mv., kleine aardappelen:

1. *Dè mènneke is toch zónne kriel.* Dat mannetje is toch zo klein. 2. *'t Waar klaore kriel.* Het waren enkel kleine aardappelen.

kriemel, zn. m., kruimel.

D'r waar ginne kriemel mer over. Er was geen kruimeltje meer over. (>brussel)

kriemelke, zn. o., kruimeltje.

Wordt ook gebruikt als troetelwoord voor een baby: *Wór zedde dan, m'n klèin kriemelke.*

Kriest, jongensnaam, afgeleid van Christianus. Verkleind tot *Kriesje*. Zeispreuk: *Doodgaon is niks, zin Kriesje van Gaole, mar ge wordt 'r zó stijf af.* (Kriesje was doodgraver te Rosmalen.)

krikke, ww., geluid geven, bewegen. Zegsw. *Hij krikte of mikte nie mer.* Hij gaf geen enkel levensteken meer. Soms ook gezegd als *Hij kikte...* (Ook bij De Bont p.335) Verdwenen.

krikkel, bn., kregel, prikkelbaar, licht geraakt. *'t Is zoo:mar krikkel tusse die twee.* Het kan niet veel lijden tussen die twee. (Ook bij De Bont en Verhoeven.)

krimp, 1. zn. v. koukleum. 2. zn. m., krimp, gebrek. 1. *Ze zit al wir te rèire;* 't is zó'n krimp ee:n. Zij

zit al weer te rillen; zij is zo'n koukleum. Ook gezegd als *kaauwkrimp*. 2. De zegsw. *nie op de krimp* betekent 'zeer royaal': 't *Waar d'r nie op de krimp*.

kring, zn. m., kring.

Weerspreuk: *Kring um de maon, dan vries 't z'n èige k'pot*. Kring om de maan, dan houdt het op met vriezen. *Kring um de maon, ree:gen in de laon; kring um de zon, wötter in de ton*. (>maon)

krint, zn. v., 1. krent, 2. zuinig persoon. 1. *D'r zitte nie veul krinte in dè broo:d*. Er zitten niet veel krenten in dat brood. 2. *Wè is't toch 'n krint*. Wat is het toch een zuinige krent. Zeispreuk: *De féén zen de men, zin d'n duvel èn ie verslikte z'n èige in Kaatje de Krint*.

krintekakker, zn. m., gierigaard. (>krint 2.)

krintemik, zn. m., krentenbrood. *Unne krintemik of unne pee:perkoek hurde bé de krommen èrrem*. Een krentenbrood of een peperkoek hoorde bij de geschenken van de kraamvisite. Verkleinwoord *krintemikske*. Zegsw. *Hij hi d'r mar vier èn 'n krintemikske*. Hij heeft ze niet allemaal; hij is niet goed bij zijn hoofd.

krintemikkenhond, zn. m.,

'krentenbroodhond', dalmatiër. **krintenbol**, zn. m., krentenbol. Zegsw. *Die hi d'r mar ee:n èn unne krintenbol (èn daor is al van gebete)*. Die heeft ze niet allemaal op een rijtje; die heeft ze niet alle vijf.

croeg, zn. v., kroeg.

Zeispreuk: *Ik heb noit in de kroeg gezee:te, zin Jan Lap èn 't waar waor; hij ston alt òn d'n tap*. Ik heb nooit in de kroeg gezeten, zei Jan Lap en het was waar; hij zat altijd aan de toog.

kroesel, zn. v., 1. kruisbes (ribes grossularia). 2. borrel. 1. Waarschijnlijk is *kroesel* een vervorming van het Franse *groseiller*, maar misschien moet ook het Middelnederlandse *cnosel*, dat iets diks betekent in verband gebracht worden. *In onzen hof ston 'n rééj kroesele*. In onze tuin stond een rij kruisbessen. Uitrdr. *Ès unnen haon onder de kroesele*. Als een haan onder de kruisbessen; gezegd wanneer iemand met grote gretigheid ergens op af komt. *Wie in de kroesele velt, wordt gestoke, mar wit nie alted van wèll'ken dórre*. Wie in de kruisbessen valt, wordt gestoken, maar weet niet altijd van welke doorn: gezegd wanneer een

meisje moet trouwen zonder de vader van het kind te kennen. Ook het meervoud *kroesels* komt voor: *Kroesels zen gezond*. 2. *Gif men nog 's 'n kroesel*. Geef mij nog eens een borreltje. Verdwenen.

krokstoewl, zn. m., 'kakstoel', hoge gesloten kinderstoel. *De klèine zaat in de krokstoewl*. Het kind zat in de 'kakstoel'.

krom, bn., krom.

De krommen èrrem, 'de kromme arm', kraamvisite. In de zegsw. *mi de krommen èrrem komme* (>èrrem). *Mi de kromme slip komme* betekent hetzelfde.

krombos, zn. m., slordig bijeen gegaarde schoof. *Zé kan niks van bééne; ze makt enkelt krombosse*. Zij kan helemaal geen koren binden; zij levert enkel slordig werk.

Krommenhoek, gebiedsnaam in het centrum van Rosmalen. Kop van Dijk zaat mi z'n kroeg in de Krommenhoek.

Krommert, plaatsnaam, Cromvoirt. *'t Boerke van Krommert kos oe van de péén afhèll'pe*. Het boertje van Cromvoirt kon je van de pijn verlossen.

kronkel, zn. m., kronkel, koliek. *Kronkel in de dèrrem makt 'n pèrd k'pot*. Aan darmkoliek gaat een paard dood.

kroo:n, zn. v., kroon.

Zegsw. *Ze hen heur de kroo:n afgevat*. Ze hebben haar de kroon afgepakt; gezegd van een meisje dat moet trouwen. Ook *Ze hen de kroo:n van d're kop gevat*.

kropvoeiere, ww., 'kropvoeren', vrijen. *Daor stòn d'r 'n por te kropvoeiere dè't nie mooi mer is*.

Daar staan er een paar ongegeneerd te vrijen. Het beeld is waarschijnlijk aan de duiven ontleend.

kruche, ww., kreunen, zuchten. *'t Kiendje zaat op de krokstoewl te kruche*. Het kindje zat in de 'kakstoel' te kreunen.

krùie, ww., 1. kruien, 2.

uitkramen. *Krùie, kroi, gekrojje*.

1. *Wèllie moesse de groep leeg krùie*. Wij moesten de groep (de mestgoot) leeg kruien. (Ook *ùt-krùie*.) Uitr. *Van krùie kredde lang èrrem èn groo:te neusgaoter*. Van kruien krijg je lange armen en grote neusgaten; kruien is slecht werk (minachtend gezegd tegen werkers met kruiwagens). 2. *Hij kroi 't r zoo:mar nir*. Hij flapte het er zo maar uit.

kruin, zn. m., kruin, tonsuur.

Uitr. *Ès de kruin is geskorre is d'n hebzucht geborre*. Als de kruin is geschoren (voor het priesterschap) is de hebzucht geboren.

kruinagel, zn. m., sering, (syringa vulgaris). *Ze hen zónne skónne kruinagel òn de put staon.* Ze hebben zo'n prachtige sering bij de put staan. (De afzonderlijke bloempjes hebben de vorm van kruidnagelen.)

kruislievenheer, zn. m., kruisbeeld. *D'r hong unne kruislievenheer bove de skaauw.* Er hing een kruisbeeld boven de schouw.

kruk, zn. m., kruk.

Hij braak de kruk van de skupsteel. Hij brak de kruk van de schopsteel. Er bestaat een oud Sint Maartensrijm waarin Sint Kruk voorkomt. *Vandaag is 't Sint Marte èn mèirge Sint Kruk.* *We kommen ùt goeie harte èn hebbe zó gèire 'n stuk, 'n hartje of tûrfke ùt Sinte Martes kûrfke.* *We zulle van hier nie gaon of we hebbe wè opgedaon.* *Sint Kruk* is de spotnaam voor de heilige Martinus, paus en martelaar die meestal afgebeeld wordt met de bisschopsstaf = de kruk. Zijn feestdag is op 12 nov. (>marte)

krul, zn. m., krul.

Uitdr. *Krulle in de haor, stront in de romme.* Veel uiterlijk vertoon is geen garantie voor goed werk.

krulle, ww., behalve de gebruikelijke betekenis van krullen

maken betekent dit woord ook 'het zal er spannen', 'het zal veel stof doen opwaaien'. *'t Krult 'r* zegt men als er ergens flink gewerkt of tekeer gegaan wordt. *'t Zal d'r dalek krulle* kan betekenen dat er klappen gaan vallen. Een oude uitdrukking is: *Gekrulde haor, gekrulde zinne; gekruld van baote èn gekruld van binne.* Een mooi uiterlijk maakte achterdochtig en werd vaak beschouwd als een bewijs van weinig kunde en werkwil. (>krul)

krullemie, zn. m., reuzenbalsemien, (impatiens glanduligera Royle). Ook *springzaod* genoemd.

krùmmelke, zn. o., kruimeltje. *'t Laag gelijk vol krùmmelkes van de kuukskes.* Het lag allemaal vol kruimeltjes van de koekjes. (>brusselke)

krùps in de vaste verbinding *tege krùps in*: tegendraads, dwars. *Dè dwèrshout is alt tege krùps in.* Die dwarsligger is altijd tegen de draad in.

krùske, zn. o., kruisje.

Ze ha 'n krùske op d'r vesje. Ze had een kruisje op haar borst. *Ellek hùske hi z'n krùske.* Ieder huisje heeft zijn kruisje. (>kraus, mùlder)

krûskefiks, zn., 'vervorming van crucifix. Verdwenen.

k'sjèt, zn. o., corset.

Ons wijf hi gin k'sjèt nõddig.

Mijn vrouw heeft geen corset nodig. (> koew)

kui, zn. m., varken.

D'r laag unne skõnne kui in de koi. Er lag een flink varken in de kooi. *Kui* is vanouds de roepnaam voor het varken. (>knoeris, kùt)

kùip, zn. v. kuip.

Ze han nog unne knoeris in de kùip. Ze hadden nog een geslacht varken in de pekel. De verouderde zegswijze *in de kùip gaon* betekent 'in bad gaan'.

kùire, ww., kuieren.

Wij gòn alle daag 'n èndje kùire. Wij gaan elke dag een eindje kuieren. Zegsw. *Ge gòt mi hum nie kùire.* Je neemt met hem geen loopje.

kuis, bw., helemaal.

't Is vort kuis verslete. Het is ondertussen helemaal versleten. (>kaol, kas)

kùkske, zn. o., kuikentje.

Zeispreuk: *Goewd geboerd, zin Tinus, twèilef èijer èn dèrtien kùkskes.* Goed geboerd, zei Tinus, twaalf eieren en dertien kuikentjes. Het grondwoord *kùk* is niet meer bekend in onze

streek, maar we vonden het wel als *kök* bij De Bont, die het geeft als vrouwelijk zelfstandig naamwoord met de betekenis 'jonge kip'. (p.330)

kulle, ww., 'kullen', foppen, misleiden. *Durske, lõt oew èige nie kulle.* Meisje, laat je niet beduvelen; pas op, dat je niet door een bedrieger zwanger gemaakt wordt. Als variant op deze waarschuwing kennen we ook: *Durskes, lõt oew èige nie belulle, want maansvolleke is zó hèndig op te kulle.* Meisjes laat je niet ompraten, want manvolk is zo gemakkelijk gek te maken. Bij de vroegere gedwongen huwelijken werd wel eens gekscherend de tekst opgehangen: Hulde aan de gekulde.

kulkéënd, zn. o., onverwacht nakomertje. (vgl. koffiezetterke)

kulmènneke, zn. o., iemand die een ander graag voor de gek houdt.

kummelek, bn., klagerig, lastig, gemelijk. *'t Is unne kummeleke krùier geworre.* Het is een lastig figuur geworden; gezegd van een oude man die veel problemen geeft.

kumke, zn. o., kommetje, kopje zonder oor. *Gèire 'n kumke koffie.* Graag een kopje koffie. Uidr. *Ze*

hi skòn kumkes op de kaast. Zij heeft fraaie borsten.

kunne, ww., kunnen.

Kunne-kos-gekunne. De verleden tijdsvorm *kos* wordt steeds meer vervangen door *kon*.

kunningske, zn. o., 'koninkje'.

'n Aachtergebleve bisje, zónnen klèine kaoien bag út unne

grooten too:m of 'n jong hondje

dè alt' òn de aachterste mèm

hengt of 'n kèlfke of skupke hèt

b'ons 't kunningske. Een achter-

gebleven beestje, zo'n kleine

slecht groeiende big uit een grote

toom of een jong hondje dat altijd

slecht bedeed werd of een kalfje

of schaapje dat niet groeien

wilde, heet bij ons het 'koninkje'.

(Wellicht heten zij zo omdat ze

vaak verwend worden.)

kuntje, zn. o., kontje.

Uitdr. *Dè is d'r ee:n van hempje*

rakt m'n kuntje nie. Dat is een

verwaand schepsel. *Dè zal oew*

kuntje vaore. Dat zal je afvallen;

dat zul je als een gemis ervaren.

Dè zal moeiers kuntje vaore...,

(mar vaojers prulleke ok!). Hij

hatter z'n kuntje goewd

ingedrèijd. Gezegd van iemand

die goed terecht is gekomen en

daarbij veel materieel gewin

heeft vergaard. *'n Gaauw kuntje*

hebbe (een gouden kontje hebben) betekent 'rijkdom' als inbreng bij het huwelijk. *Ze hen 'n*

groot:te boks, mar mar 'n hee:l

klèin kuntje. Hun ogen zijn groter

dan hun mond. *Wèl um 't kuntje,*

mar niks in 't mundje. Wel om het

kontje, maar niets in het mondje;

gezegd van iemand die meer aan

kleding dan aan eten uitgeeft.

(>kont)

kùrref, zn. m., korf, bed.

Uitdr. *Hij lee:ft út de kùrref*

zonder zùrreg. Hij leidt een

zorgeloos bestaan. Uitdr. *Op*

unnen ééle kùrref is 't goewd

vliege. Op een ijle (= lege) korf is

het goed vliegen; wanneer men

met niets begint, is men ijverig.

Sommers op de fiets èn swenters

in de kùrref. 's Zomers op de fiets

en 's winters in bed. *Ze hi d're*

kùrrefumgeskud. Ze heeft haar

korf omgeschud; ze is bevallen;

ook: ze heeft een miskraam

gehad. Verkleinwoord *kùrrefke:*

Mèndjes zen gin kùrrefkes.

Mandjes zijn geen korfjes;

gezegd tegen iemand die steeds

zegt: *ik mèin* of *ik mènde toch* = ik

meen of ik meende toch.

kùster, zn. m., koster.

Uitdr. *De kùster wordt zó èige òn*

de kerk ès 'n laus in oewen

borsok. De koster wordt zo eigen aan de kerk als een luis in je borstrok; kind aan huis zijn maakt je zeer vertrouwd met de omgeving.

Zeispreuken: *Alle ambacht is smerrig, zin de kùster èn ie hòlde de karsen 'weg*. Alle ambacht is smerig, zei de koster en hij haalde de kaarsen weg. *Ès 't hart mar zwart is, zin de kùster èn ie waar op begraffenis mi unne rooie jas*. Als het hart maar zwart is, zei de koster en hij was op begrafenis met een rode jas. *Veul kéénder, veul zee:ge, zin de kùster èn ie staak 't doo:pgèld in z'n tès*. Veel kinderen, veel zegen, zei de koster en hij stak het doopgeld in zijn zak. *Wè nou gezonge, zin de kùster èn de kerk ston in brand*.

Gezegd in benarde omstandigheden waarbij men zich afvraagt hoe het verder moct. (>kocw)

kùt, zn. m., varken.

Ze han unne skònne kùt lege. Ze hadden een flink varken liggen. In onbruik geraakt. (vgl. knoeris, kui)
kuus, zn. m., kalf, onbezonnen wezen. De lokroep voor de kalfjes was vanouds: *kuus, kuus, kuus, kuus!* *De kuus wó nie free:te*. Het kalf wilde niet eten. *Vèggel hèt in karnevalsted kuus-*

segat. Veghel heet in carnavals-tijd *kuusseगत*. *Kuus* is ook de oude scheldnaam voor de inwoners van Veghel. *Wè zedde toch unne kuus*. Wat ben je toch een onbehouden wezen. Verkleinwoord *kuuske*. 't *Knèchje kan al kuuskes wittere*. De jongen kan de kalveren al te drinken geven. **kwak**, zn. m., hoeveelheid.

Hij ha nog unne kwak èipel lege. Hij had nog een hoopje aardappelen liggen. *Hij lult mar unne kwak*. Hij kletst maar wat. *D'r ware d'r unnen hille kwak*. Er waren er een heleboel. Verkleinwoord *kwèkske*. *D'r zaat nog 'n kwèkske in*. Er zat nog een beetje in.

kwakkelkiendje, zn. o., 'kwakkelkindje', ziekelijk kind. 't *Waar alted wè mi die kwakkelkiendjes van hullie*. Het was altijd wat met die ziekelijke kinderen van hen.

kwakmalder, zn. m. sul, sukkel. *Wè zedde toch unne kwakmalder*. Wat ben je toch een sul.

kwalster, zn. v., niet eetbare bes. Vooral de besvrucht van de aardappel wordt *kwalster* genoemd. (>kral, bizzum)

kwaol, zn. v., kwaal. *Hij hi 'n lilleke kwaol opgeloo:pe in Indië*. Hij heeft een lelijke

kwaal opgelopen in Indonesië (=Nederlands Indië). Oudere uitspraak *kwoo:l*.

kwats, zn. m., 1. onzin, 2. kleine hoeveelheid vloeistof. 1. *Al wè hij zi is mar kwats*. Alles wat hij zegt is maar onzin. (vgl. Du. Quatsch.)

2. *D'r gonk unne kwats romme over de rand van d'n immer*. Er ging een hoeveelheid melk over de rand van de emmer.

kwee:ke, ww., 1. kweken, 2. schreien, hard roepen. In de laatste betekenis verdwijnend.

kwèkske, zn. o., beetje. (>kwak)

kwèllek, bw., 'kwalijk', nauwelijks. *Hij waar kwèllek begrave of ze ha al unnen andere*. Hij was amper begraven of ze had al een ander. *Ik hagget kwèllek gezeed of 't gonk al fout*. Ik had het nauwelijks gezegd of het ging al fout. *Hij waar zó zat dèttie 't kwèllek rècht kos haauwe*. Hij was zo dronken dat hij het nauwelijks recht kon houden. Heel ouderwets en vrijwel verdwenen is *kwèllek valle* voor bewusteloos raken.

kwèik, zn. v., 1. grof woord voor mond, 2. vrouw die luidruchtig is.

1. *Doe oewe kwèik ope ès ik oe iets vraog*. Doe je mond open

(geef antwoord) als ik je iets vraag. *Ge trekt oewe kwèik nogal ope*. Je zet nogal een grote mond op. 2. *Wè is dè wijf toch 'n lilleke kwèik*. Wat is die vrouw toch afschuwelijk luidruchtig.

kwèike, ww., hard roepen, tekeer gaan. *Hij ston midden op de mèrt te kwèike ès unnen bag die geringd moes worre*. Hij stond midden op de markt te roepen als een varken dat geringd moest worden; Hij ging erg te keer.

kwèps, bn., flauw, onwel. *Ge zùpt oew èige kwèps òn dieje loerrie*. Je drinkt je een ongeluk aan dat spul.

kwet, bw., kwijt.

D'n diejen is alt alles kwet. Hij is altijd alles kwijt.

kwetbuurte, ww., 'kwijtbuurten', een tegenbezoek brengen. *Komt 's kwetbuurte* (kom eens 'kwijtbuurten') zegt men wanneer men ergens op visite is geweest. Kom ook eens bij ons op bezoek. Met dezelfde bedoeling wordt de kreet *komt de skaoj mar 's trughaole* (kom de schade maar eens terughalen) gebruikt.

kwikke, ww., het gewicht van iets of iemand schatten door het of hem op te tillen. *Kwikt men 's wè ik wee:g*. Til me eens op om te

weten wat ik weeg. *Ge worde
uurst gekwikt èn gewoge vur ge
in de pèr'mentòssie kwaampt.* Je
werd eerst op waarde geschat
voor je in de parentage (familie)
kwam. Ook het lichtelijk door de
knieën gaan bij het dansen werd
wel *kwikke* genoemd. *Ge mòt
twee: kirres kwikke èn dan drèije.*
Je moet twee keer door je knieën
buigen en dan draaien.

kwikriem, zn. m., riem die onder
de buik van het paard door de
berries van de kar of de wagen
verbindt. *Doede gé de kwikriem
efkes vaast.* Maak jij de kwik-
riem even vast. (>kwikzeel)

kwikstart, zn. m., 1. kwikstaart,
2. wispelturig, onbetrouwbaar per-
soon. 1. *De kwikstart is een van
die veugelkes die ge steeds min-
der ziet.* De kwikstaart is een van
die vogeltjes die je steeds minder
ziet. *D'r wónde alt unne kwikstart
in de houtmijt.* Er woonde altijd
een kwikstaart in de houtmijt.
2. *Mi zónne kwikstart kunde niks
bègiene, want hij wit noit wèttie
wil.* Met zo'n onberekenbaar
figuur kun je niets beginnen, want
hij weet nooit wat hij wil.

Kwikvonder, gebiedsnaam bij
het Laar onder Middelrode. *Bèrt
van Boksel wónt op de Kwik-*

vonder. (De vroegere naamge-
vende vonder (bruggetje) over de
Wambergse beek is verdwenen.)

kwikzeel, zn. o., touw dat onder
de buik van het paard door de
berries verbindt. *Zet 't kwikzeel
vaast, anders gòdde te heu:j.* Zet
het kwikzeel vast, anders gaat de
kar tegen de vlakte. Ook
kwikzee:l. (vgl. kwikriem)

kwiskwas, zn. m., wijwaters-
kwast. *De pestoor zwèijde druk
mi zunne kwiskwas èn makte 't
kerkvolle nat.* De pastoor
zwaaide druk met zijn wijwaters-
kwast en zegende het kerkvolk.

L

laach, zn. m., lach.

Dan kunde oewe laach wèl haauwe. Dan kun je je lach wel houden; gezegd wanneer er iets ergs of onaangenaams gebeurt. Ook wordt *laag* en *lach* gezegd.

laache, ww., lachen.

Laachen-laachde-gelaache, ook gezegd als *lage-laagde-gelage*.

Zegsw. *Ge gòt mi men nie laache.*

Je gaat met mij niet lachen; ik laat me niet voor de gek houden. *Hij laacht nog nie al krùpt 'r unne*

stront tege de muur umhog. Hij is moeilijk aan het lachen te krijgen.

Oud gezegde gebezigd bij naar het bed brengen van de kinderen:

En nou mar droo:me dè ge laacht, dan zedde mèirge blééj.

En nu maar dromen dat je lacht, dan ben je morgen blij. Ook *lache* wordt gezegd. (>koew)

laacheswèrrek, zn. o., 'lachenswerk'. *Dè's niks gin laacheswèrrek.*

Dat is niets om over te lachen; dat is een serieuze aan gelegenheid. Ook *lageswèrrek*.

laand, zn. o., land, akker, veld,

grond. *Hij is erres op 't laand òn 't werke.* Hij is ergens op de akker

aan het werken. Uitdr. *In 't laand van behèll'pe wone de miste minse.*

De meeste mensen hebben bij gelegenheid behoefte aan hulp. *'t Is 'n kaoi laand wor 't gin man*

goewd hi. Het is een slecht land, waar het niemand goed heeft;

vooral gezegd wanneer men iemand ziet genieten. *'t Laand is nie gruts, mar wèl nijskierrig.*

De grond is niet verwaand, maar wel nieuwsgierig; dit werd gezegd

om aan te geven dat het niet zo belangrijk was of de grond mooi

recht geplougd was, dan wel dat er goede bemesting volgde.

laast, zn. m., 1. last, 2. de ruimte in de schuur tussen twee gebinten

waar het koren kon worden opgestast, ook wel *roglaast* genoemd.

1. *Veul jong zen unne laast.* Veel kinderen zijn een last.

lam, bn., behalve in de gebruikelijke betekenis ook voorkomend als 'lamlendig': *Hij is te lam dèttie*

overèind kùmt. Het woord zit net

als in het Nederlands in de samenstellingen *lamlul*, *lamstraol* en *lamzak*. De *lamme hèlept d'n blende* zeggen we wanneer iemand 'achteruit geholpen' wordt.

Lambèrtus, eigennaam, (Sint) Lambertus. De *zeuventiende septèmber is 'tfist van Lambèrtus*. De zeventiende september is het feest van de (Heilige) Lambertus.

Spreuk: *Sint Lambèrtus brengt de kaart bé d'n haard*. Sint Lambertus brengt de kaarten bij de haard; het gaat afkoelen en het wordt tijd om te kaarten bij de kachel.

lamme, ww., lammen, een lam werpen. Behalve voor schapen of geiten die jongen krijgen, werd dit woord ook gebruikt in de zegsw. *die zal in 't vèld nie lamme*. Het geeft aan dat men vindt dat bedoelde persoon te lui is om (op het veld) te werken.

(vgl. De Bont: *Hij hee Lammerde gezien*. Hij is lui; bij Ter laan is Lammert hetzelfde als luiaard.)

lamp, zn. v., lamp.

Stikt de lamp òn! Uitroep van verbazing, ook gebruikt als verwensing. Zegsw. *De zó'n mòtte mi 'n lamp gòn zuke*. Zulke moet je met een lamp gaan zoeken; gezegd van iets zeldzaams. (>lantèire)

lampegat, zn. o., de uitsparing in de binnenmuur tussen *d'n hèrd* en de stal, waarin 's avonds een lamp geplaatst werd zodat ook de voorstal schamel verlicht werd. Elders ook *brillegat*, *veguursgat* of *vezielhool* genoemd. *D'r ston unne stallantèire in 't lampegat*.

lampepoetser, zn. m., bloeiende lisdodden (typha), om zijn bruine eenvoud schertsenderwijs ook wel '*retepoetser*' genoemd.

lampesnuter, zn. m., 'lampesnuit', algemene benaming voor nachtvlinders (die 's avonds op het licht afkwamen en soms zelfs in de lamp vlogen waardoor het vuur doofde. Ook schertsend gebruikt voor ongenode gasten die 's avonds aangeschoten op het licht (en de muziek) afkomen. *Lampesnuters kommen op 't licht af*.

lang, bn., lang.

Dieje lummel is wèl twee: mee:ter lang. Uitdr. *De lange zit wer in d'n dam*. Het is weer armoe troef. *Die 't langst lee:ft heget gelijk*. Die het langste leeft heeft het allemaal. Een variant hierop is: *Die 't langst lee:ft hi hil d'n óstpolder*. Die het langste leeft heeft heel de Oostpolder. (>lank, haver)

langenao nie betekent bij lange

niet. Ook gezegd als *langenòn nie* en *bé lange nie*. In *lange nie* wordt gebruikt voor 'al lange tijd niet meer': *Hij is al in lange nie mer hier geweest*.

langs, 1. voorz. naast 2. bw., langs, aan. 1. *Hij zit op skool langs Pietjes*. Hij zit op school naast Pietje. 2. *Komt 's unne keer langs*. Kom eens een keer aan. Ook *langst* werd gezegd. *Hij kwaamp vruger mi lappe langst de deur*. Hij kwam vroeger met lappen langs de deur. Verdwij-nend.

lank, bn., lang.

Ik wed ie wèl twee: mee:ter lank waar. Ik wed dat hij wel twee meter lang was. Deze verouderde uitspraak hoort men ook nog wel in *jonk* en *gank* en in de werk-woordsvormen *honk*, *gonk*, *spronk*.

lantèire, zn. m., lantaarn.

De zó'n môtte mi unne lantèire gòn zuke. Zulke moet je met een lantaarn gaan zoeken; gezegd van iets of iemand bijzonders of zeldzaams. *Van de lantèire gaon* (zich snel uit de voeten maken) is een vervorming van Fr. 'ventre à la terre', dat 'in vliegende vaart' betekent. *Gij zet unne groo:te lantèire, mar ge gift wènnig licht*

zegt men tegen iemand die in de weg (en in het licht) staat.

laog, zn. v., laag.

D'r laag me toch 'n laog stof. Er lag me toch een laag stof. Oudere uitspraak *loo:g*. Verkleinwoord *leu:gske*.

laoj, zn. v., la, lade.

't Mes li in de laoj. Het mes ligt in de la. *Nou nog 'n tientje vur de toffellaaj*: Nu nog tien weesge-groetjes voor de tafella; daarin lagen de bidprentjes van de naaste overledenen. Gezegd na het bid-den van het rozenhoedje.

(>skietlaoj)

laoje, ww., laden.

Wie mòt de kaar laoje? Wie moet de kar laden? Zegsw. *D'n dieje kan toch gòn zitte laoje*. Hij kan toch gaan zitten eten! Dezelfde betekenis zit in *unne goeie voerman laojt alles*. een goede eter lust alles. *Goewd gelaaje èn op bree:j spoor* betekent 'drongen en onzeker op de weg'. *Hij hagget op heur gelaaje* betekent vooral 'hij was smoorverliefd op haar', maar het kan ook gebruikt worden in de betekenis 'hij had het op haar gemunt' =hij was boos op haar. *'t Waar alle jorre laojen èn losse*. Het was elk jaar laden en lossen; ieder jaar kwam er weer een kindje bij.

Laor, gebiedsnaam onder Middelrode, het Laar. *Over 't Laor kunde nor de de Rooie Sok.* Over het Laar kun je naar de Rode Sok. Oudere uitspraak: *Loor*.

laos, zn. mv., luizen.

De flodderbònne zate kaol onder de laos. De tuinbonen zaten geheel onder de luizen. Zegsw. *Èige laos bééten 't hardste.* Eigen luizen bijten het hardst; van eigen familie is de kritiek vaak onverbiddelijk. *Ze ware zó èrm dè de laos de klok optrokke:* Ze waren zo arm dat de luizen de klok optrokken. *Dè's goewd tege de laos,* zin *Jèntje Kardoes èn z'n haor ston in brand.* Dat is goed tegen de luizen, zei Jantje Kardoes en zijn haren stonden in brand.

Enkelvoud *laus*. Verdwijpend.

(>moeite)

laote, ww., laten.

Laote-lie(j)t-gelaote. Lòt dè toch ùt oewe kop. Laat dat toch uit je hoofd.

laow, 1. zn. m., zeelt, 2. bn. lauw.

1. *Hij ha unne skònne lacw gevange.* Hij had een flinke zeelt (vissoort) gevangen. 2. *Dè wàtter vuult laow òn.* Dat water voert lauw aan.

lap, zn. m., 1. lap, 2. waardeloos figuur, lapzwans. 1. *In vruger*

daag kocht ons moeier dik unne lap stof van 't lappemènneke. In vroegere tijden kocht ons moeder vaak een lap stof van de textielventer. Zegsw. *De lap nee:ven 't gat zette.* De lap naast het gat zetten; iets helemaal verkeerd aanpakken. *Ze ha 'n gezicht van aauw lappe.* Ze had een gezicht van oude lappen; ze zag er bleek en ziekelijk uit (en zou zo wel in *de lappemaand* terecht komen).

2. Uitr. *Lap èn leur gòn binnendeur.* De arme venters gaan altijd binnendoor; recht op hun doel af. *Wè zedde toch unne lap.* Wat ben je toch een waardeloze kerel; ook gezegd tegen drinkende nietsnutten. Vgl. de zeispreuk: *Ik heb noit in de kroeg gezee:te,* zin *Jan Lap èn 't waar waar; hij ston alt òn d'n tap.* (>kroeg)

lapes, zn. m., lummel, sukkel.

In de oorspronkelijke betekenis mannelijk lid komt het woord nog nauwelijks voor. *Wè bende toch unne verrèkte laps.* Wat ben je toch een verdomde sukkel. Zeispreuk: *M'n vèl is te kort,* zin *laps, è'k m'n oo:ge dicht doe gi d'r erres iets ope.* Mijn vel is te kort, zei laps, als ik mijn ogen sluit gaat er ergens iets open. Soms wordt *labes* gezegd.

laplander, zn. m., niksnut.

't Is unne laplander inne. Het is een niksnut. (vgl. vuilander.)

laplazerus, zn. o., in de zegsw. *oew eïge 't laplazerus drinke*; je een ongeluk drinken.

lappe, ww., behalve in de gebruikelijke betekenissen ook betalen, geld inzetten bij het kaartspel.

Lappe of ge kregt gin kaart.

Inleggen of je krijgt geen kaarten.

Ès ge d'r ingòt môtte 't pùtje dobbel lappe. Als je erin speelt moet de hele inzet verdubbelen.

latijns, zn. o., Latijn.

Zegsw. *D'r waar gin woord latijns bé.* Er was geen woord Latijn bij; het was overduidelijk. *Ès de pestoor 's stevig prikte waar d'r gin woord latijns bé.* Wanneer de pastoor een donderpreek hield, was er geen woord Latijn bij.

laus, zn. v., luis.

Ge het 'n laus in oew haor. Je hebt een luis in je haren. Uitdr. *Ge zult zó'n laus in oew bed vééne.* Je zult zo'n luis in je bed vinden; gezegd bij het zien van een mooie vrouw. *'t Skiet op ès 'n laus op 'n teerton.* Het schiet niet op. Zeispreuk: *Ge môt d'n boer opgaon, zin de laus èn ze kroewp út de klompe.* Je moet de boer opgaan, zei de luis en ze kroop uit de klompen.

(>kùster, laos, neet)

lede, verkorting van de samentrekking *leegde* = lig je. *Wè lede toch te kloo:te.* Wat lig je toch te klungelen (of te vervelen).

Lee:ge Kant, zn. m., gebiedsnaam onder Nuland, De Lage Kant. *Hèin Krèij wónde in de Lee:ge Kant.* (>lig)

leej, zn. mv., leden.

Alle leej ware op de jaarvergadering. Alle leden waren op de jaarvergadering. *Ge ziet zó graow, hedde de griep onder de leej?* Je ziet zo grauw, heb je de griep onder de leden?

Leej, jongensnaam, afgeleid van Leonardus. *Leej Plas is unne Rósmòllese.* Leo van der Plas is een Rosmalenaar. Verkleind *Leejke.*

léékene, ww., 'lijkenen', oude vorm van lijken. *'t Léékent toch nerres nie op!* Het lijkt toch nergens op! *'t Léékent de pestoor eïges wèl.* Het lijkt de pastoor zelf wel. Verdwenen.

lee:nhèrd, zn. m., verdwenen woord voor de lemen vloer. *Daor han ze unne lee:nhèrd ès floer.* Daar hadden ze een lemen vloer. (>hèrd)

Lee:n, meisjesnaam, afgeleid van Helena. Zeispreuk: *Nou brikt*

munne klomp, zin Lee:n èn de kaar riej over d'r tee:n. Nu breekt mijn klomp zei Leen en de kar reed over haar tenen. Verkleind *Lintje*.

léént, zn. v., leidsel, teugel, lijn voor paarden. Uitdr. *Ge mòt 'm rééje mi dobbel léént (èn de stang in de bakkes)*. Je moet hem rijden met dubbele teugel (en de stang in de bek); je moet hem stevig aanpakken. Het beeld is ontleend aan de paarden. (vgl. lang haver)
lee:p, bn., leep, doortrapt, slim. *Zó lee:p ès 'n looie deur!* Zo leep als wat. Ook gezegd als *link ès 'n looien deur*.

leer, zn. v., 1. leer, 2. ladder. De anekdote betreffende de Jehova-getuigen die hun religie kolporter en is gebaseerd op deze dubbelbetekenis. De 'godsdienst-venter' komt aan de deur bij een Brabants boerke met de woorden: 'Ik kom u de leer Van Christus brengen.' 'Och,' zegt het boerke, 'dè kùmt goewd út, we wó'n krèk gòn slachte, zet ze mar aachter tege 't skuurke.' (Dat komt goed uit, we wilden net gaan slachten (dan moet het varken op de leer), zet ze maar achter tegen het schuurtje. Wanneer er geluid werd voor een dode werd wel

spottend gezegd: *De pestoor trekt 'r wir inne op de leer*. Het beeld is van de varkensslacht. Verkleinwoord *lirke*. (>hennelirke)

lee:s, zn. v., een vrouw die veel leest. *Ons Drika, dè's toch zó'n lee:s ee:n*. Onze Drika leest toch zo veel. Ook *lee:sdoo:s*.

lee:sdoo:s, zn. v., een vrouw die lezen als hobby heeft.

lee:ve, 1. zn. o., leven, herrie, 2. ww. leven. 1. *Hij hi wir hil wè lee:ve*. Hij is weer behoorlijk luidruchtig. *Makt toch nie zó'n lee:ve*. Maak toch niet zo'n herrie. Uitdr. *Gin bee:ter lee:ve ès 'n goei lee:ve*. Geen beter leven dan een goed leven; gezegd wanneer men het ervan neemt. 'n *Groo:t lee:ve op 'n leeg straot* betekent dat iemand staat op te scheppen zonder enige reden. Zeispreuk: *Dè's m'n lee:ve, zin Jan Tod èn ie zoewp z'n èige k'pot*. Dat is mijn leven, zei Jan Tod en hij dronk zich dood. 't *Lee:ve is nie veul, zin Lindert, ge zet 'r per ongeluk èn mar vur efkes*. Het leven stelt niet veel voor, zei Leendert, je bent er per ongeluk en maar voor even. 2. Zeispreuk: *Ik lee:fzó lang ès ik kan, zin Hanneke de Gèk*. (Gehoord in Schijndel.)

lee:ze, ww., lezen.

Lee:ze-laas-gelee:ze. Hij laas veul. Hij las veel.

lefke, zn. o., 'lijfje', korsetje.

Wè 'n dun lefke hi dè durske. Wat een mager lijfje heeft dat meisje.

Moen, ik kan m'n lefke nerres vééne. Moeder, ik kan mijn korsetje nergens vinden. (>rèllef)

lege, ww., liggen.

Lege-laag-gelee:ge. Ik leeg, gé leegt, hij li, wij lege. Dit ww.

wordt veel gebruikt: *Gò d'r mar nie lege kloo:te of rèije of*

skarrele. Ga er maar niet liggen scharrelen; doe maar geen

moeite. Gò daor tenaacht toch

nie lege valle. Ga daar vannacht

toch niet heen. Leeg d'r nie te

vervee:le. Lig er niet te vervelen!

Wè gòdde daor toch ok lege te

verrèkke. Wat ga je daar toch ook

liggen klungelen. Lege wordt

steeds meer vervangen door

ligge. (>lede, leter)

legge, ww., leggen.

Legge-lin-geleed. Bé vrimd

vollek op stal doen de koei de

romme nie legge. Als er vreemde

mensen op stal komen trekken de

koeien de melk op. Ook nirlegge

wordt in dit geval wel gezegd.

In Nuland, Geffen, Heesch, Oss,

enz. zegt men *lijje*.

lèij, zn. v. 1. lei, 2. de benaming

voor het vrijwel verdwenen looprek voor kleine kinderen. 1. *Wèllie*

leerde nog skrééve mi de griffel

op de lèij. Wij leerden nog

schrijven met de griffel op de lei. 2.

Alle jorre han ze 'n leu:perke in

de lèij. Elk jaar hadden ze een

lopertje in de 'lei'. 'n Lèij, dè ware

twee: lang latte op pullekes en

daorover skoewf'n plènkske mi 'n

gat in de midde wór de klèine mi

z'n lefke krèk in paaste. Een 'lei'

dat waren twee latten op paaltjes en

daarover schoof een plankje met

een gat in het midden waar het kind

met zijn lijfje precies in paste.

lèije, 1. ww., leiden, brengen,

dribbelen, 2. bn. leien. 1. *Wór*

lèijt hij ons hene? Waar leidt hij

ons heen? De koew lèije = naar de

stier brengen. Zegsw. Dè's unne

goeien um d'n beer te lèije. Dat is

een goede om de beer te leiden;

gezegd van een luiwammes bij

uitstek. Hij kan goewd voetballe,

mar hij moes nie zóveul lèije. Hij

kan goed voetballen, maar hij

moest niet zoveel dribbelen.

2. Zeispreuk: *Dè gi van 'n lèije*

dèkske, zin Driekske d'n Dekker

èn ie viel van de kerkentorre. Dat

gaat van een leien dakje, zei

Driekske den Dekker en hij viel

van de kerktoren.

Lèijgraaf, eigennaam van een stroompje onder Heeswijk. *De Lèijgraaf lupt tusse Hezik èn Ballekum nor de Ao.* De Leigraaf loopt tussen Heeswijk en Berlicum naar de Aa.

lèine, zn. mv., lendenen.

Pietje heget lillek in d'r lèine.

Petra heeft last van haar rug. *'t In de lèine hebbe* is een gangbare zegswijze voor rugklachten in het algemeen. *Hij li alt mi z'n lù lèine tege de meulenbèrreg.* Hij ligt altijd lui tegen de molenberg.

lèk, voegw. 'lijk', als.

't Is krèk lèk 't wefke zin, alt iets, mar zèlde iets goeds. Het is precies als het vrouwtje zei, altijd iets, maar zelden iets goeds. Vrijwel geheel verdwenen en vervangen door *ès*.

lèkke, ww., likken.

Lèkt oew reet! Lik je reet! Lèkt oew kont. Lik je kont. Gezegd als botte weigering.

lèkker, bn., 1. lekker, 2. slim, geslepen. 1. *Ik véén dè nou nie zó lèkker:* Ik vind dat nu niet zo lekker (kan ook betekenen: ik stel dat niet op prijs.) 2. *Gij zet ok unne lèkkere.* Jij bent ook een leperd. *Dè's me ok unne lèkkere* zegt men vooral van iemand die niet deugt.

lektries, 1. zn. o., elektriciteit, 2. bn. elektrisch. 1. *In 55 han wij nog gin lektries.* In 1955 hadden wij nog geen elektriciteit.

2. *Werkt dè ding lektries?* Werkt dat apparaat elektrisch? (>illek-triek)

lellek, bn., lelijk. (>lillek)

lèns, bn., onpasselijk van teveel drank. *Hij zùpt z'n èige lèns.* Hij drinkt zich een ongeluk. Het Nederlandse lens betekent slap, krachteloos, beurs en ligt zeker in hetzelfde vlak.

lesje, zn. o., 1. hoofdstuk. 2. krijgertje. 1. *Ik mòt nog twee: lesjes lee:ze èn dan hek 't buukske ùt.* Ik moet nog twee hoofdstukjes lezen en dan heb ik het boekje uit. Verdwenen. 2. *Nò d'n ee:te gòn we lesje doen.* Na het eten doen we tikkertje. (Ook *lesje speule*). (>leste)

lest, 1. bn., laatste, 2. bw., laatst, laatstelijk, onlangs. 1. *Gij zet de leste die ik nog hèllep.* Jij bent de laatste die ik nog help. *Wie 't leste laacht...*, *heget nie eer begrepe.* Wie het laatst lacht..., heeft het niet eerder begrepen. (Schertsende speling met het bekende spreekwoord.) *De leste mis.* De hoogmis. 2. *Ik heb lest nog 's 'n goei boek gelee:ze.* Ik heb on-

langs nog eens een goed boek gelezen. In het laatste geval wordt ook nog het oudere *onderlest* gebruikt.

leste, zn., in de vaste verbinding *leste doen*: het spel krijgertje. *We gòn dalek leste doen*. We gaan zo meteen krijgertje spelen. Waarschijnlijk dankt het spel zijn naam aan de kreet: *Gij het de leste!* Jij bent het laatst getikt!

leter, samentrekking van *leegt 'r* = 'lig er': *Leter nie te rèije*.

lèts, zn. v., klap.

Ès ge d'r nou nie afskèijt, kregde 'n lèts. Als je er nu niet mee ophoudt, krijg je een klap.

lètse, ww., een klap geven.

Hij wil te gaauw lètse. Hij slaat te vlug.

leuge, zn. v., leugen.

Ge mòt mi leuges aachter de worrend zien te komme. Je moet met leugens achter de waarheid zien te komen.

leu:perke, zn. o., 'lopertje', kind dat net loopt, ook wel 'kom-vort-kéénd' genoemd. (>lèij)

leu:p'ze, zn. grondmaat.

Hij hi mar 'n por leu:p'ze laand òn z'n èige. Hij heeft maar een paar lopenze grond in zijn bezit.

leuw, zn. m., leeuw.

We gòn d'r inne vatte in de

Gaauwe Leuw. We gaan er een drinken in de Gouden Leeuw.

leuwerik, zn. m., leeuwerik.

Ik denk dètter unne leuwerik haauwt hier in de buurt. Ik denk dat er hier in de buurt een leeuwerik zijn nest heeft. Zegsw. *Doe oew boks toew, anders vliegt oewe leuwerik weg*. Doe je broek dicht, anders vliegt je leeuwerik weg; gezegd tegen iemand die zijn gulp heeft open staan. De roep van de leeuwerik zou zijn: *'Ik val liever op 'n klùtje èird ès bé 'nen boer op de misse'*. Ik val liever op een kluitje grond als bij een boer op het erf.

lichelek, bw., 'lichtelijk', licht, gemakkelijk, waarschijnlijk. *'t Is nog lichelek iets*. Er is nog licht iets; er mankeert nog licht wat. *Bé hum is't lichelek goewd*. Bij hem is het nog licht goed. *Hij zal lichelek nie komme*. Hij zal waarschijnlijk niet komen. Ook *lichlek*.

licht, zn. o., licht.

Oud volksrijm: *Tusse licht èn donker zuukt 'r minnig jonker de vlam van z'n lee:ve um 'r licht òn te gee:ve*. Tussen licht en donker zoekt er menig jonker de vlam van zijn leven om er licht aan te geven. Spottend zegt men wel:

Hij verdient 'r z'n best...: vrééj licht ès de zon skent. Hij verdient er dus niks.

Lichtmis, 2 februari, Maria

Lichtmis. Veel voorkomend in weerspreuken: *Lichtmis, hèlder èn klaor brengt 'n goei biejejaar. Lichtmis helder en klaar brengt een goed bijenjaar. Lichtmis hèlder brengt d'n boer in de kèlder. Lichtmis mi ree:gen èn slijk maakt de boerre dik rijk. Lichtmis met regen en slijk maakt de boeren vaak rijk. Is't mi Lichtmis donker, dan wordt d'n boer tot jonker.*

Deze weerspreuken bewijzen hoe onbetrouwbaar de volksweerkunde is; bijna alle weertypes schijnen goed te zijn voor de boer. *Mi Lichtmis ister gin wefke zó èrm of ze maakt d'r (struif)-pènneke wèrm.* Met Lichtmis is er geen vrouwtje zo arm of ze maakt haar koekepan warm. Met Lichtmis werden vroeger (net als op vastenavond) pannekoeken gebakken. (>kèlder)

liedje, zn. o., liedje.

Zegsw. *Ge mòt nie alles zinge wè in 't liedje sti.* Je moet niet alles zingen wat in het liedje staat; je hoeft niet alles te vertellen al is het waar.

liefde, zn. v., liefde.

*Zó dun ès de liefde zegt men van goed dat tot op de draad versleten is. Liefde èn terring zen ongenee:sleke kwaole... die daoraf genee:ze zen, hen ze nie gehad. Liefde en terring zijn ongeneeslijke kwalen..., die daarvan genezen zijn, hebben ze niet gehad. Zei-spreuken: *Liefde is blind, zin 't boerke, èn ie viel op unne koe-stront. Liefde is blind, zin Jan de Klos, mar nò drie wee:ke hi ze oo:gen ès 'n koew. Liefde is blind, zin de stier èn ie kuste de koew dur de dórreheg.* (>fout, lilliejeblad)*

liege, ww., liegen.

Liege-loewg-geloge. Hij laag 'r te liege dè 't 'r nie um loewg. Hij zat zo te liegen dat het er niet om loog. *Ès d'r lötter inne vur liege mòt brande, dan legge ze aow vurrop.* Als er later een voor liegen moet branden, dan leggen ze jou voorop; gezegd tegen iemand die liegt of het gedrukt staat. De zegsw. *liegen ès 'n bidprentje* geeft aan dat 'niets dan goeds van de dode' niet altijd strookt met de werkelijkheid. *Op de kerkhof ligge de dooi èn liege de lee:vende.* Oudere uitspraak liejge.

lieges, gerundium van liege.

Zonder lieges: Zonder te liegen. Dè's gin lieges wèrd. Dat is geen leugen waard.

Lien, meisjesnaam, afgeleid van Carolien, Mechelien of Paulien.

Zeispreuk: *We zulle zien, zin Lien èn ze blies de lamp ùt.*

lier, zn. v., lier.

De zegsw. 't *lupt ès 'n lier* wordt gebezigd wanneer de zaken heel goed gaan.

lierpert, zn. m., mannelijk lid.

Thijs, hier li oew kniejp alwer..., *ès oewe lierpert nie vaastzaat zódde'm ok nog kwetrake.* Thijs, hier ligt je zakmes alweer..., als je lid niet vastzat zou je dat ook nog kwijtraken. Verouderd.

lierrielaow, bn., flauw en half-warm. *Is dè koffie? Dieje lierrielaowe loerrie!* Moet dat koffie zijn? Dat flauwe lauwe goedje!

liest, overtreffende trap van het bn. lief. *Wè luste 't lieste?* Wat heb je het liefst? *Dè he'k 't lieste van gelijk.* Dat heb ik het liefste van allemaal. (>pestoer)

lieverkuukske, zn. o., lieverkoekje. Wanneer een kind onder het eten durfde te zeggen: *'Ik ha liever....'* volgde steevast het antwoord: *lieverkuukskes worre nie gebakke, 't wefke dè ze vruger*

bakte is al lang doo:d.

lievermènnedes, zn. mv., duizendschoon, (dianthus barbatus). *Wè'n skòn lievermènnedes hedde in oewen hof!* Wat een prachtige duizendschoenen heb je in je tuin! Volgens Cornelis Verhoeven bestond er ook een afjacht als reactie op 'liever' die luidde: *Liever? Lievermènnedes bloeien in mèij.* (vgl. lieverkuukskes.)

lig, bn., 1. laag, 2. gemeen.

1. *Ze wone in zó'n lig hùske.* Ze wonen in zo'n laag huisje. 2. *Ik véén dè mar 'n lig streek.* Ik vind dat maar een lage streek.

In open lettergrepen wordt een lange gesloten -ee- uitgesproken: *'t Is daor mar lee:ge grond.* Het is daar maar lage grond. (vgl.

Lee:ge Kant.)

lijf, zn. o., lijf.

Uitdr. *Wie 't wijf traowt um 't lijf, verspeul 't lijf mar haauwt 't wijf.*

Schoonheid vergaat.

Verkleinwoord *lefke.*

lijkbidde, ww., lijkbidden, aanzeggen. *Vruger kriegde ès ge gongt lijkbidde unnen borrel èn 'n por sènte.* Vroeger kreeg je bij het aanzeggen een borrel en een paar centen. (>bidde)

likke, ww., lekken.

Die ton likt. Die ton lekt. D'r is al vort veul weggelekt. Er is ondertussen al veel weggelekt.

lillek, bn., lelijk.

't Din baote zó lillek. Het ging buiten zo tekeer; het weer was heel slecht. *Ze is lillek veraanderd.* Zij is lelijk veranderd; bijv. gezegd van iemand die in haar mening volledig omgedraaid is. Zegsw. *Ès lillek zeer din, zaat zé d'n hillen dag te janke.* Als lelijk zeer deed, zat zij de hele dag te huilen. In dezelfde lijn ligt: *Ze waar zó lillek dè't zeer din òn oew oo:ge.* Ze was zo lelijk dat het zeer deed aan je ogen. *Hij is zó lillek dèttie unne revolver mag drage.* Hij is heel lelijk. *Lillek, lomp, stèrrek èn nie bang:* het summum van onverschrokkenheid. Ook gezegd als *lellek*. **limmeneere**, ww., feestvieren, uitbundig drinken. Volgens de taalgeleerden is dit een vervorming van illumineren. Wij hebben het altijd in verband gebracht met *limmenade*. Vooral omdat scherts ook in dit verband niet ongebruikelijk is (ze hadden wel wat sterkers gedronken dan limonade), leek de link ons niet onwaarschijnlijk. *Ze ware goewd gelimmeneerd* zou letterlijk

betekenen: ze waren goed van 'limonade' voorzien. In werkelijkheid hield het in dat ze dronken waren. *Ze han d'r d'n hellen dag zitte limmeneere èn kosse mar amper mer op d'r bee:n staon.* Ze hadden er de hele dag zitten drinken en konden maar amper meer op hun benen staan.

Lindert, jongensnaam, Leendert. Zeispreuk: *Onze Lindert waar zó lùì, zin Stien Stom, hij traowde 'n weuw mi aacht jong.* (>lùì 2.)

Verdwenen.

lin, verledentijdsvorm van *legge*. *Hij lin 't mes op toffel.* Hij legde het mes op tafel. *Ze linne d'r lippels bé.* Ze legden er lepels bij. **link**, bn., link.

Zò link ès 'n looie deur. (>lee:p)

linkert, zn. m., linkert.

Zeispreuk: *Dikke vrouwe zen de beste, zin de linkert, in de zommer skadoew, in de winter wèrrem.* Dikke vrouwen zijn de beste, zei de linkert, in de zomer schaduw, in de winter warm.

lip, zn. v., lip.

De lip laote hange zegt men voor bedroefd en teleurgesteld zijn. (vgl. *de órre laote hange*.)

lippel, zn. m., lepel.

Inne lippel stroop op de pap. Een lepel stroop op de pap.

lippelkes, zn. mv., lepeltjes, ook herderstasje, (capsella bursa-pastoris). Zo genoemd naar de lepelvormige zaadjes. *Ès de henne lippelkes ee:te, kregde oranjese dooiers*. Als de kippen herderstasje eten, krijg je oranje dooiers.

lisse, zn. mv., irissen (vooral iris germanica en iris pseudacorus). *In d' n boerrenhof stonne blaow lisse te bloeie*.

lobdoo:s, zn. v., een vergeetachtig mens. *Wè is die Drika toch 'n lobdoo:s!* Verdwenen.

lochjes, bw., lichtjes.

De uitdr. *Lochjes gebeerd èn toch veul bagge* (Licht gebeerd en toch veel biggen) betekent dat ook vluchtig werk goede resultaten kan hebben. (>locht 2.)

locht, 1. zn. v., lucht, 2. bn. licht, 3. luchtig, 4. lichtzinnig, 5. verdoofd, 6. koel, 7. duizelig. 1. *De locht zie zó zwart, ès't mar gin zèikweer wordt*. De lucht ziet zo zwart als het maar geen regenweer wordt. *De locht uirt òn*. De lucht 'uiert aan'; gezegd wanneer de wolken zich samenpakken en er onweer op komst is. (Het begrip *ònùire* komt van de koeien die steeds meer uier krijgen naarmate ze dichter bij het tijdstip

van kalveren komen.) *'t Is niks gin hoilocht* zegt men schertsend als het staat te regenen.

Vurloo:pig blééf 't wèl dreu:g, want we hen 'n eikelocht.

Voorlopig blijft het wel droog, want we hebben een 'eikenlucht' = een strakke, staalblauwe hemel. *'n Zèiklocht* is een regenlucht.

(>kraoslocht). Uitdr. *Ès de locht velt hen we ammel 'n blaow muts*.

Als de lucht valt hebben we allemaal een blauwe muts. *Ès de locht velt zen alle musse k'pot*.

Als de lucht valt zijn alle mussen dood. (>ès) 2. *'t Is hier mar lochte grond*. Het is hier maar lichte grond. 3. *Ge zet mar locht*

geklee:jd. Je bent maar luchtig

geklee:d. 4. *Hij hi alt van dieje lochte praot vèil*. Hij verkoopt

altijd van die lichtzinnige (schuine) praat. *Daor wónt mar locht vollek*. Daar wonen maar simpele

mensen. *'t Is mar unne lochte*. Hij heeft niet veel verstand. 5. *Ze maken oe uurst half locht èn dan begiene ze te snééje*. Ze verdoven

je eerst en dan beginnen ze te snijden. 6. *'t Wèijt lekker locht*.

Het waait lekker koel. *Ik wor 'n bietje locht in de kop*. Ik word een

beetje duizelig. 7. *Ik gò efkes lege want ik ben zó locht in de kop*. Ik

ga even liggen want ik voel me zo duizelig.

't Is mar lochten timmer werd gezegd ten aanzien van 'mensen van mindere kwaliteit'. Het sloeg vooral op de geestelijke vermogens. (>timmer)

loerakker, zn. m., schavuit.

Mòtte 's zien wè ze klaormake, de loerakkers! Moet je eens zien wat ze daar uithalen, de schavuiten!

Verdijwend.

loeréézer, zn. o., 'loerijzer', schertsende benaming voor bril.

Ik kan m'n loeréézer neres vééne. Ik kan mijn bril nergens vinden. Ouderwets.

loerrie, zn. m., slappe koffie of andere minderwaardige drank.

Wènne kaoie loerrie, 't lekt wèl skóttelwóttter. Wat een slechte koffie, het lijkt wel schotelwater (=afwaswater). *Zónne loerrie lus ik nie.* Zo'n drank lust ik niet.

loerrieje, ww., 1. drinken, 2.

plassen, 3. lurken, 4. knoeien. 1. *Die zitten alt koffie te loerrieje.*

Die zitten altijd koffie te drinken.

2. *Hij ston op d'n hoek van 't haus te loerrieje.* Hij stond op de hoek van het huis te plassen.

3. *De klèine laag lèkker òn z'n fles te loerrieje.* Het kind lag lekker aan zijn fles te lurken.

4. *Wè lede toch*

te loerrieje mi dè wóttter. Wat lig je toch te knoeien met dat water.

loerriekont, zn. v., koffieleut, iemand die eindeloos koffie drinkt. *Zitte al wir òn de koffiè, loerriekont!*

loeter, zn. v., loeder, serpent van een vrouw. *Dè wijf is zò'n loeter!*

lof, zn. o., lof, vroegere rooms-katholieke middagdienst. *Wij moesse sondes alt nor 't lof.* Wij moesten 's zondags altijd naar het lof. *Uitdr. 't Lof is langer ès de leste mis.* Het lof is langer dan de laatste mis; gezegd wanneer de onderjurk onder de bovenkleding uitkwam.

Lóffert, gebiedsnaam onder Berlicum. *De Lóffert lupt langs de Wambèrg nor de Hóghèij.* De Loofaert loopt langs de Wambèrg naar de Hooghei.

lombokker, zn. m., niet goed gegroeid kalf. *Ze han nog unne lombokker in de koi lege.* Ze hadden nog een misgroeid kalf in de kooi liggen. (Bij Van Dale is een lombokker een soort van aardnootjes.) Ouderwets.

lomp, bn., lomp.

Zegsw. Ès gij zó groot waart ès dè ge lomp zet, dan koste oew segaar òn de zon ònstoke. Als jij zo groot was als dat je lomp bent,

dan kon je je sigaar aan de zon aansteken.

lomperik, zn. m., lomperik.

D'r zen nog lomperikke zat, zin Jok èn ie zaag z'n èige in de spiegel. Er zijn nog lomperds genoeg, zei Jok en hij zag zichzelf in de spiegel.

loo:pe, ww., lopen.

Loo:pe-liep-geloo:pe. Ik loo:p, gé lópt, hij lupt, wij loo:pe. De klèine lupt al vort. Het kind loopt ondertussen al. Zegsw. 't *Lupt ès 'n lier* of 't *lupt ès 'n tiet*. Het loopt geweldig.

loo:pes, gerundium van loo:pe.

We gòn loo:pes. We gaan te voet. *Hoe wijd is 't loo:pes?* Hoe ver is het te voet? *Te voewt nor D'n Bosch is toch 'n hil èind loo:pes.* Te voet naar Den Bosch is toch een heel eind gaans.

loo:s, zn. v., de longen.

De loo:s van 't vèrke is nie 't beste grèij van de slacht. De longen van het varken zijn niet het beste spul van de slacht.

Lósbroek, klein dorpje onder de gemeente Bernheze. *Wout wónt in Lósbroek.*

lostrekke, ww., behalve de gebruikelijke betekenis ook beginnen te huilen. *Daor trok ze toch innins los èn skoewt achter*

d're zoudoek. Daar begon ze toch opeens te huilen en schoot achter haar zakdoek.

lotere, ww., loten.

We zulle d'r um lotere. We zullen er om loten. *Hedde gij dieje skònne prijs geloterd?* Heb jij die mooie prijs in de loterij gewonnen? (*Hij waar d'r ingelót* zei men van diegene die (in het begin van de twintigste eeuw) het lot voor militaire dienst getrokken had.)

louw, bn. bw., niets.

't Waar wir louw wèttie gevange ha. Het was weer niets wat hij gevangen had. (>Bargoens lou = niet)

louwloene, geen resultaat, niks gedaan. *'t Waar wir louwloene mi de klep toew.* Het was weer helemaal niets. (<Hebr. lou lonoe = niet aan ons.)

lózzie, zn. m., het horloge, sufferd, sukkel. *Ik zé munne lózzie kwet èn hij liep nog.* Ik heb mijn horloge verloren en die was nog goed. *Onze Jan is toch zónne lózzie.* Onze Jan is toch zo'n sukkel! (>lózziemaker)

lózzieje, ww., suffen, dralen, suffig te werk gaan. *Wè stòdde daor nou toch te lózzieje!* Wat sta je daar nu toch te suffen!

lózziemaker, zn. m., horlogemaker, sufferd. *Wè zedde toch unne lózziemaker um oew rééjbewijs te laote verloo:pe.*

Wat ben je toch een sufferd om je rijbewijs te laten verlopen.

luchte, ww., luchten, bijlichten. *Ze doen de henne luchte, dan rape ze meer èijer.* Ze beginnen de kippen bij te lichten, dan rapen ze meer eieren. Uitr. *Ès ze nie wille zièn hèlept ok gin luchte.* Als ze niet willen zien helpt het ook niet als je bijlicht; bij onwil baat geen enkel middel.

lùi, 1. zn. mv., lui, lieden, 2. bn., lui.

1. Uitr. *Hoe gróttter lùì, hoe gróttter brùì.* Hoe groter geest, hoe groter beest. 2. Zegsw. *Hij is liever lùì ès muujg.* Hij is liever lui dan moe; gezegd van iemand die alle werk ontloopt. Zeispreuk: *Onze Lindert waar zó lùì, zin Stien Stom, hij traowde 'n weuw mi aacht jong.* Onze Leendert was zo lui, zei Stien Stom, hij trouwde een weduwe met acht kinderen. (>lèine, nèijster, lùiwijvemap)

lùie, ww, 1. luiden, 2. slaan, schoppen. 1. *Hurt, de klokke lùie, d'r is wir iemes doo:d.* Hoor, de klokken luiden, er is weer iemand

dood. Zegsw. *Ik kan gin klokke lùie èn mi de p'rsèssie meegaon.*

(>klok) 2. *Ge mòt 'r die jong 's meer onder lùie:* Je moet die kinderen eens meer lijflijk straffen. *Ik zó d'r mee tege lùie.* Ik zou er meteen op slaan.

lùik, zn. v., grote koffiepot. *'t Is mar loerrie ùt de groo:te lùik.* Het is maar slappe koffie uit de grote pot. (Vroeger zette men voor de ouders soms een klein potje goede koffie, voor de massa was slappe koffie goed (=loerrie) genoeg.)

Lùik, verdwenen jongensnaam, afgeleid van Lucas.

lùiwijvemap, zn. v., melk met beschuit, soms ook ouderwets 'romme mi beskaot' genoemd.

lukke, ww., lukken.

In de vaste verbinding 't mòt naauw lukke. Het moet nauw lukken; gezegd van iets dat naar alle waarschijnlijkheid nooit zal gebeuren. *'t Mòt toch naauw lukke dè ge mekare òn d'n andere kant van de wirreld tegekamt, wanne.* Het is toch zeer onwaarschijnlijk dat je elkaar aan de andere kant van de wereld tegenkomt, nietwaar.

lul, 1. zn. m., mannelijk geslachtsdeel, 2. sukkel, 3. klets-

praat. 1. *Ja, dikke lul.* Ja, je kunt me wat. 2. *Hij is de lul van 't pèirdespul.* Hij is het slachtoffer; bijv. gezegd bij het kaartspel van iemand die erin speelt. 3. *'t Is mar lul, mar 't pròt toch.* Het is maar kletspraat, maar het is toch gesprekstof.

lulle, ww., lullen, praten, kletspraat verkopen. Utdr. *Ès lulle worst waar, ha hij 'n hil èind.* Als lullen worst was, had hij een heel eind. Varianten: *Ès lulle worst waar, ha hij 'n hil f'abriek.* *Ès lulle worst waar, hadde gé 'n skaauw vol* (had jij een schouw vol). In het laatste geval werd ook gezegd *...hadde gij 'n maand vol. D'n dieje kan oe gaoter in de sokke lulle.* Die kan geweldig veel onzin uitkramen. *Hij kan wèl 'n non út 't klòster lulle.* Hij kan praten als Brugman. *Ons jonges hen goewd lulle, mar ons mèiskes och èrrem ...* (die pisse nie wijd). Onze jongens hebben goed praten, maar onze meisjes, och arm..., (die plassen niet ver). *Belulle* en *umlulle* zijn termen die men bezigt voor het begrip 'overreden' *Durskes lòt oew èige nie belulle, want maansvolleke is zò hèndig op te kulle.* (>kulle) *Jonge, lòt oew èige nie umlulle*

èn doeget toch nie. Jongen, laat je niet ompraten en doe het toch niet.

Lullemans, zn. m., sukkel.

Dè is me toch ok unne Lullemans! Zeispreuk: *Ge mòt profiterere, zin Lullemans èn ie gaafde gist mi de kerr'mis.*

lulhannes, lulum'joor, lulp'stoor en **lultiet** zijn weinig vleiende benamingen voor kletsmaajors.

We is't toch unne lulp'stoor, wor!

lusse, ww., lusten.

Wè zòdde gèire lusse? Wat zou je graag willen drinken? *Luste unnen borrel?* *Lusse..?* *Dè vraogde unne zieke mins!* De een vraagt: 'Lust je een borrel?' De gevraagde antwoordt: 'Zoiets vraag je aan een zieke!' (Niet aan mij dus, want je weet dat ik zoiets altijd lust.) Zegsw. *Ze lust 'm goewd.* Zij drinkt graag.

lustrum, zn. m., liguster,

(ligustrum vulgare). *Ze han 'n skòn lustrumheg rond d'n hof.* Ze hadden een mooie ligusterhaag rond de tuin. Verdwijniend.

lutske, zn. o., poosje, tijdje.

Bleftoch nog 'n lutske èn buurt nog 'n pepke. Blijf toch nog even en praat nog wat. *Blef nog 'n lutske, ge kunt mar erres op de wirreld zen.* Blijf nog even, je

LUURMAAND

kunt maar ergens op de wereld zijn. Voor de grap zei men ook: *Blef nog 'n lutske, dan gödde strakke mar wè eer.* Blijf nog even, dan ga je straks maar wat eerder. *Lutske* is verwant aan *luttel* en betekent oorspronkelijk 'een weinig tijds'. (vgl. En. *little*.)

luurmaand, zn. v., luiermant.
De luurmaand vur de preutelwas ston op de geut te stinke. De luiermant voor de babywas stond op de keuken te stinken. Verdwenen.

M

maagjes, zn. mv., ongetrouwd samenwonende broers en zusters. *In D'n Dunge wiere de ongetraowd samewonende Alebeke wèl de maagjes genuumd.* In Den Dungen werden de ongetrouwd samenwonende van Alebeken wel 'de maagjes' genoemd.

maand, zn. v., mand.

Moeier din de was in de maand èn gong nor de blèik. Moeder deed de was in de mand en ging naar het bleekveld. Zegsw. *Hij waar lillek dur de maand gevalle.* Hij was lelijk door de mand gevallen; hij had zich lelijk bloot gegeven. *Die gi nog mi de aauw henne de maand in.* Die gaat nog met de oude kippen de mand in; gezegd van een vrouw die niet meer aan de man zal komen. *D'r hoef gin maand over gestùl-lept.* Er hoeft geen mand over gestolpt; gezegd wanneer iets erg goed is. *'n Goei um wòtter te haole in 'n wasmaand.* Een goede om water te halen in een wasmand; gezegd van een onnozele, domme vrouw. (>mèndje)

maansboks, zn. v., mansbroek.

D'r hong 'n groo:te maansboks òn d'n draod èn ze waar ginnins getraowd of niks. Er hing een grote mansbroek aan de lijn en ze was niet eens getrouwd!

maanskèirel, zn. m., 'manskerel', man, vent. *'t Is vort unnen hille maanskèirel.* Het is ondertussen een hele vent.

maansminse, zn. mv., mannen.

D'r ware gin vròllie, enkelt maansminse. Er waren geen vrouwen, enkel manvolk. Verdwenen. (>mins)

maansvolleek, zn. o., manvolk, de mannen. *'t Maansvolleek zaat rèchs in de kerk.* De mannen zaten rechts in de kerk.

maast, zn. m., den, pijnboom, (pinus). *Wèllie gonge vruger sprokkelde in de maaste.* Wij gingen vroeger sprokkelen in het dennenbos. *D'r ston gewoo:ne èn grovve maast.* Er stonden gewone en grove dennen. *We rapte maastehout èn maasteproppe.* Ook gezegd als *mast*.

maasteprop, zn. m., denne-appel. Ook *masteprop*. (>maast)
maauwe, ww., eindeloos doorzeuren over pietluttigheden. *Hij li alt mar wè te maauwe*. Hij moet altijd zeuren.

maauwkloot, zn. m., zeurkous. *Dè is toch zónne maauwkloot!*
 Dat is toch zo'n zeurpiet!

Machere, dorpsnaam Macharen. *Hij kùmt van Machere, geleu:'k*. Hij komt van Macharen, geloof ik.

macht, zn. v., macht. *Hij hi gin macht mer* zeggen we van iemand die fysiek aan het eind van zijn krachten is. (>birgètekost, bruustig)

madam, zn. v., behalve voor de dames ook gebruikelijk met de betekenis 'opklapbare stut onder de kar'. *Nie alzelee:ve in de burries, zin de romboer èn hij zette de madam d'ronder*. Niet altijd ingespannen, zei de melkboer en hij zette de 'madam' eronder. Ook gezegd als *m'dam*.

malder, zn. m., 1. merel, 2. mannelijk geslachtsdeel. 1. *'t Waar mèij èn de malder floewt z'n best*. Het was mei en de merel floot dat het een lieve lust was. 2. *Doe'w klep dicht, dalek vliegt oewe malder 'weg*. Doe je gulp

dicht, dadelijk vliegt je vogeltje weg. (vgl. leuwerik.) *Malder* is een omzetting van marel met ingevoegde -d-.

maldoeze, ww., ondeugendheid uithalen. Verdwenen. (>fikfakke)
mallekus, jongensnaam, Malchus, sul. *Wè zedde toch unne mallekus*. Wat ben je toch een sukkel. Ook: *wè zedde toch unne mallekus-ee:n-oor*.

Malleskamp, Maliskamp, dorpsnaam onder Rosmalen. *Hij kùmt van de Malleskamp*. Hij komt van Maliskamp.

mallemeule, zn. m., mallemeule. *Op de kerr'mis ston alt unne mallemeule vur de klèin manne*. Op de kermis stond altijd een mallemeule voor de kleine kinderen. Utdr. *'t Kan men nie skille wie de mallemeule drèijt, ès ik 'r mar in zit*. Het maakt mij niet uit wie de mallemeule draait, als ik er maar in zit; het kan me niks schelen wie de weldoener is, als ik maar mag meegenieten.

man, zn. m., man, mens. *Zoo: man, zoo: gespan*. Zoals de man is, zo is zijn gereedschap. *D'r waar mar 'n enkelt man in de kerrek*. Er was bijna niemand in de kerk. Utdr. *Gin man genuumd is gin man geskènd*. Geen mens

genoemd is geen mens geschonden; je mag gerust iets vertellen als je maar geen namen noemt.

mankeere, ww., mankeren.

D'r zal nie òn mankeere. Er zal niet aan mankeren. De betekenis is 'Ik zal zorgen dat alles volgens afspraak afgewerkt wordt'.

mankeerende, tegenw. deelwoord, sukkelende, ziekelijk. *Ik zé lang mankeerende geweest, mar nou zé'k toch wir in de rééj.* Ik ben lang ziekelijk geweest, maar nu ben ik toch weer ter been. Ook gezegd als *m'nkeerende* en *m'keerende*.

maoi, zn. v., made.

Dè verrot vlis zit vol maoie. Dat verrotte vlees zit vol maden. Zegsw. *Ik zé zó muujg ès 'n maoi.* Ik ben zo moe als een hond.

maole, ww., malen.

Maole-mòlde-gemòld. Ook *gemaole* wordt gezegd. *De mùlder mòlde-n-'t mee:l.* De mole naar maalde het meel. *Ze zaat alted mar over de doo:d te maole.* Ze zat altijd maar over de dood te zeuren.

maolderig, bn., malend, zeurend. *'Is zó'n maolderig minske.* Het is zo'n zeurderig vrouwtje. Ook *mòlderig* wordt gezegd.

maon, zn. m., maan.

Daor skent de maon nog dur 't gutgat. Daar schijnt de maan nog door het schrobgat van de keuken; gezegd van een achterlijk gebied. Uitr. *Zó gaauw de maon drie tote hi.* Zodra de maan drie tepels heeft; nooit dus. Plagend gezegd tegen kinderen die iets onmogelijks blijven vragen.

(>kring)

Maore, dorpsnaam Maren.

Maore li òn de Maos. Maren ligt aan de Maas. *Wij han koei loope in 't Maores vèld.* Wij hadden koeien lopen in het Mareense veld. Oudere uitspraak *Moore*.

maos, zn. mv., muizen.

D'n hille zulder zaat vol maos. De hele zolder zat vol muizen. Uitr. *Mèirge kùmt 'r wir unnen dag wor de maos nog nie òn gefree:te hebbe.* Morgen komt er weer een dag waar de muizen nog niet aan gevreten hebben; men moet niet alles op een dag willen afhandelen. Zeispreuk: *Dè hèlept nog 's tege de maos, zin 't boerke èn ie staak z'n skuur in brand.* (>maus)

Maos, zn. v., de rivier de Maas.

De Maos sti hóg. De Maas staat hoog. Uitr. *Zoo: lupt de Maos langs Bokhove.* Zo loopt de Maas langs Bokhoven; gezegd wanneer iemand voorbij komt zonder te

groeten. Ook wel gezegd als: *Hij kwaamp langs ès de Maos langs Bokhove.* (>Mòskant)

maot, 1. zn. v., maat, 2. zn. m., maat, kameraad. 1. *De snééjer naam de maot èn begos òn 't pak.* De kleermaker nam de maat en begon aan het kostuum. Zei-spreuk: *Alles mi maote, zin de snééjer èn ie sloewg z'n wijf mi de el.* Alles met maten, zei de kleermaker en hij sloeg zijn vrouw met de el(-lemaat). Verkleinwoord *mùtje*. 2. *Dè waren alted al vaaste maote.* Zij waren altijd al vaste maten; hechte kameraden. Verkleinwoord *mòtje*.

maoze, ww., muizen.
'n Kat maost 't beste ès ze jong hi. Een kat muist het best als ze jongen heeft.

Maria, meisjesnaam Maria. In de verzuchting *Jizzus Maria nog òn toew!* Jezus Maria nog aan toe! Ook gezegd als *M'ria*. Spreuk: *Maria Gebórt, boer zèijt oew kórre.* Maria Geboorte, (8 sept.) boer zaai je koren. *Skòn weer mi Maria Gebórt duurt acht wee:ke vort.* Mooi weer met Maria Geboort' duurt acht weken voort. (>Jizzus)

Mariatraone, zn. mv., 'Maria-

tranen', gebroken hartjes, (dicentra spectabilis). *Al in april stonne de Mariatraone in bloei.* Al in april stonden de gebroken hartjes in bloei.

marse, ww., 'marsen', kinderspel waarbij de een de ander op de rug draagt. (De marskramer droeg zo ook zijn mars.) *Ik zé zó muujg, wilde men nie efkes marse.* Ik ben zo moe, wil je mij niet even op je rug dragen?

Marte, zn. m., jongensnaam (Sint) Maarten. *D'n ellefde novèber is Sunte Marte.* 11 november is het (feest van) Sint Maarten. Het is een van die lotdagen waarop meerdere weerspreuken zijn gebaseerd: *Mi Sunte Marte de gaans op 't ijs dan is 't weer mi de kèrst van de wijs.* Met Sint Maarten de ganzen op het ijs, dan is het weer met kerst van de wijs. *Ès mi Sunte Marte de gaans op 't ijs kunne staon, zulle ze mi de kèrst dur 't slijk mòtte gaon.* Als met Sint Maarten de ganzen op het ijs kunnen staan, dan zullen ze met kerstmis door het slijk moeten gaan. *Sunte Marte, blommen op de ruit: vur de kèrst d'n hall've winter uit.* Met Sint Maarten bloemen op de ruit: voor de kerst de halve winter uit. Tot slot een oud volksrijmpje dat gezongen werd bij

het vuurke stoke op 11 november:

Vandaag is 't Sinte Marte èn mèir'ge Sinte Kruk, we kommen ùt goeie harte èn hebbe zó gèire 'n stuk, 'n hartje of türfke ùt Sinte Martes kürfke. We zulle van hier nie gaon of we hebbe wè opgedaon. Ook werd *Sunte* of *Sinte Mèrte* gezegd. (>Mèrte, kruk)

Mathijs, jongensnaam, 24 februari, lotdag. *Mi Sunte Mathijs zen alle katte krijs.* Met Sint Mathijs zijn alle katten krols. *Sunte Mathijs* was de dag waarop het dienstverband van een jaar voor meid en knecht afliep. Het was een soort feestdag die een korte vakantie inluidde. Het dienstpersoneel mocht naar huis, maar het werd wel na een week terugverwacht. Vandaar: *Zen de gebooi d'n uurste mèrt nie op d'n hèrd, dan zen ze gin skup vur de kloo:te wèrd.* Is het personeel de eerste maart niet ter plekke, dan zijn ze niets waard. Bernard van Dam noteerde de variant: *D'n uurste Mert de gebooien op den herd of ze zijn de halfhuur nie werd.* Ging een knecht of meid bij een boer weg, dan kwamen de knechten uit de buurt op het bier. *Dat heette d'n aflèij.* (>gebooi, ònlèij)

maus, zn. v., muis.

Uitdr. *Ès ik zó'n maus in haus ha, sloewg ik de kat k'pot.* Als ik zo'n muis in huis had, sloeg ik de kat dood; gezegd door een man die het over een huishouden met knap vrouwvolk heeft. *'t Is 'n kaoi maus die mar ee:n hülleke hi.* Het is een kwaaië muis die maar een holletje heeft; de meeste zijn immers niet voor één gat te vangen. Men moet zich op meerdere manieren kunnen redden. Verkleinwoord: *mùiske.* (>maos) **me**, soms betekent dit dialectwoordje 'we': *Smèires zette me alt vorse koffie, dan môtte me vruug nor de kerk èn ès me dan thauskomme hemme dè ok wir gehad.* 's Morgens zetten we altijd verse koffie, dan moeten we vroeg naar de kerk en als we dan thuiskomen hebben we dat ook weer gehad. *Dan môtte me mar zien.* Dan moeten we maar zien. (>wimme, zemme, zumme)

mediteere, ww., mediteren.

't Mediteere is ùtgevonde dur de pestoor, mar 't prakkizeere dur d'n èrr'me kloo:t. Het mediteren is uitgevonden door de pastoor, maar het prakkizeren door de arme donder.

mee, bw., 1. mede, 2. meteen.

1. *Gòdde mi men mee?* Ga je met mij mee? 2. *Ze bèlde d'n dokter èn hij waar d'r mee.* Ze belde de dokter en hij was er meteen. *Ze gonk mi alleman mee mee.* Ze ging met iedereen meteen mee. Ook gebruikelijk in de combinatie *mee dè: Mee dèttie 't zin, wies ie dèttie 'n fout makte.*

Meteen toen hij het zei, wist hij dat hij een fout maakte. *Mee èn dan* betekent af en toe. *'Komde daor ok oit?'* 'Ja, zoo: mee èn dan. 'Kom je daar ook ooit?' 'Ja, zo nu en dan.'

Méén, verdwenen vrouwen-naam, Mijn (>moewt)

meid, zn. v., meid, dienstmaagd. *Ze hi daor jòrre gediend ès meid.*

Ze heeft daar jaren gediend als dienstmaagd. Uitdr. *Flaotende meide, (krèijende henne) èn brullende koei zen zèlde mar goei.* Fluitende meiden, (kraaiende kippen) en brullende koeien zijn zelden maar goed. *'t Is zoo: dè meid èn knècht ofwèl vrééjt of alt wèl vècht.* Het is zo dat meid en knecht ofwel vrijt of altijd vecht. *Unne gèldbùil èn 'n jong meid mòtte noit allee:n laote.* Een geldbuil en een jonge meid moet je nooit alleen laten. *Wè hi die meid krom kousen òn*

zei men van een meisje met Obenen. Zeispreuken: *Ès ge mòt, dan wilde, zin de meid èn ze moes traowe.* Als je moet, dan wil je, zei de meid en ze moest trouwen. *Dè skilt 'n bed, zin de meid èn ze sliep bé de knècht.* Dat scheelt een bed, zei de meid en ze sliep bij de knecht. *Praoten èn brèije, zin de meid èn d'r waar unne steek los.* Praten en breien, zei de meid en er was een steek los. *'t Is ùt, zin de meid èn ze goide d're rok over de heg.* Het is uit, zei de meid en ze gooide haar rok over de heg. Verkleinwoord *mèdje.*

mèij, zn. m., 1. meimaand, 2. meiboom, 3. het maaien.

1. Spreuken: *Kaauwe mèij, vrugewenter:* Koude mei, vroege winter. *Mèij, zoer èn nat vult skuur èn vat.* Mei, zuur en nat, vult schuur en vat. *In mèij leggen alle veugelkes 'n èij.* In mei leggen alle vogeltjes een ei. *Kól geplant in mèij wordt nie gróttèr ès 'n èij.* Kool geplant in mei wordt niet groter dan een ei; koolplanten zette men vooral in juni. *'n Slèk èn unnen haos zen ee:ve gaauw òn de mèij.* Een slak en een haas zijn even gauw aan de mei; haasten heeft geen zin. Zegsw. *Ik wó'k oe òn de mèij ha.*

Ik wou dat ik je aan de mei had; bijv. gezegd tegen lastige kinderen. Het moet ongeveer betekenen: 'Ik wou dat ik met jou uit de problemen was'; wanneer men door de winter was, waren de grootste problemen meestal voorbij; kinderen kunnen in de meimaand naar buiten en zijn dan minder lastig. (>slèk)

2. *D'r ston unne mèij veur in de kerk.* Er stond een meiboom voor in de kerk; meestal een grote stam of tak bloeiende vogelkers (prunus padus) of meidoorn (crataegus). *Ze zette unne mèij op 't dak van unne nééjen baauw ès ze òn 't hógste punt ware.* Men zette een meitak op het dak van een nieuwbouw als men op het hoogste punt was. 3. *De rog is rijp, de mèij kan beginne.* De rogge is rijp, het maaien kan beginnen. Verdwenen. (vgl. pannebier, > mot, onweer)

mèijblomme, zn. mv., 'meibloemen', bloeiende vogelkers. (>meij 2.)

mèijbluumke, zn. o., 'meibloempje', volksbenaming voor madeliefje. (Tegenwoordig ook wel *mèijzoentje* genoemd. *De wèij ston vol mèijbluumkes.* De wei stond vol madeliefjes.

mèije, ww. maaien.

Mi Sint Jan mèijt alleman. Met Sint Jan maait iedereen. Variant: *Mèije mi Sint Jan kan alleman, mar mèije nò Sint Jan dè's vur de man die mèije kan.* Maaien met Sint Jan kan iedereen, maar maaien na Sint Jan dat is voor de man die maaien kan; na 24 juni wordt het gewas taaier. (>rog, zèije)

mèijere, ww., 'meieren', zeuren. *Hij li alt mar te mèijere èn te maauwe.* Hij ligt altijd maar te zeuren en te zeveren.

mèine, ww., menen, van plan zijn. *Mèine-mènde-gemènd. Ge mòt nou nie mèine dè't zó hèndigi.* Je moet nu niet menen dat het zó gemakkelijk gaat. *Ik mènde dè krèk te gòn doen.* Ik stond op het punt dat te gaan doen. *Hij mènde nor Ammirrika te gaon.* Hij was van plan naar Amerika te gaan. Wanneer iemand steeds zegt: 'ik mèin' zei men wel 'ja, mar mèndjes zen gin kùrfkes' (mandjes zijn geen korfjes) of 'mènekes zen gin wefkes', waarmee men bedoelde dat men twijfelde aan de uitlatingen van de eerste spreker.

mèines, menens.

't Is mèines! Het is menens. *Vur mèines of vur haauwes* werd

gezegd wanneer het werkelijk om de knickers en niet meer om het spel ging. Het tegenovergestelde werd meestal aangeduid met *vur slès* of *vur de flaowe kul*.

mèirge, zn. m., morgen.

't Waar unne mooie mèirge in mèij. Het was een mooie morgen in mei. *Mèirge za'k 'r zen*.

Morgen zal ik er zijn. Zegsw. *Zó groo:t ès mèirge d'n hillen dag*. Zo groot als morgen de hele dag; heel groot. Ook gezegd als *mèrge* of *mèrr'ge*. (>maos)

mekare, wederk. vnw., elkaar.

Ze gawe mekare de haand. Ze gaven elkaar de hand. Zegsw. *Zó lang ge mekare nog mar het*. Zo lang je mekaar nog maar hebt; zo lang je nog maar samen bent en je elkaar kunt ondersteunen. *Hij liegt alles òn mekare*. Hij liegt alles bij elkaar. *Aachter mekare* wordt gebruikt in de betekenis 'onmiddellijk': *De plisie waar d'r aachter mekare*. De politie was er meteen.

meleur, zn. m., vervorming van Fr. malheur, ongeluk; 1. kaartterm die drie azen betekent. Voor hetzelfde gegeven gebruikt men wel *'n gèit over de wis*, *'n koew in de locht* of *'n hoer in de polder*. Alle termen duiden op het feit dat

men een ongelukkige (verplichte) combinatie met een medespeler met de vierde aas verwacht. 2. Is er iets? is de betekenis in de zegsw. *Wè ziede pips, ister meleur òn 't karr'ke?* Wat zie je bleek, is er 'malheur' aan het karretje? Men zei dit vooral tegen vrouwen en bedoelde 'Is er iets aan de hand?' Vaak met de insinuatie 'ben je in verwachting?'

melkaors, zn. m., vervorming (door omzetting en suizende -r-) van *mèrkaol*, de modderkruiper of weeraal (cobitis taenia) die vroeger soms ook in de buitenstaande drinkbakken van het vee voorkwam. Bij Elemans heet deze vis *strie:pòd* = streepaal (WWVDB, 175.) Zegsw. *Zó smerrig ès 'n melkaors*. Zo smerig als een weeraal, heel vies.

mèll'ke, ww., melken.

Zegsw. *D'n diejen is tèij mèll'ke*. Die (man) is taai melken: bij hem is het geld moeilijk los te krijgen. *Ge zult hum in 'n mèndje nie mèll'ke*. Je zult hem in een mandje niet melken; je zult hem niet voor de gek houden.

mèll'ker, zn. m., behalve degene die melkt is dit ook de benaming voor de balk die de staldeur afsluit: *De mèll'ker wier dwèrs vur*

de staldurre geleed. De sluitboom werd dwars voor de staldeuren gelegd. Verdwenen.

mèll'kested, zn. m., melkenstijd, tijd om te gaan melken: ca. zes uur 's morgens en vijf uur 's middags. *Ze han koffie gedronke èn 't waar wir mèll'kested.*

mèll'kstaars, zn. mv., volksbenaming voor vogelmelk (ornithogalum). *In de mèijmònd zaagde in de wegkant nog wèl 's de witte stèrbluumkes van de mèll'kstaars.* In de meimaand zag je in de berm nog wel eens de witte sterbloempjes van de vogelmelk.

mèm, zn. v., tepel, borst. *'t Kwaam wèl 's veur dè 'n zog teveul bagge èn te wènnig mèmme ha.* Het kwam wel eens voor dat een zeug teveel biggen en te weinig tepels had. *'t Jong laag nog òn de mèm.* Het kind lag nog aan de borst. Zegsw. *Wij hange hier alt òn de èfferste mèm.* Wij hangen hier altijd aan de achterste tepel; wij zijn hier steeds slecht bedeed. Het beeld is waarschijnlijk ontleend aan de zogende zeug; haar laatste tepel geeft het slechtste. Steeds meer wordt *òn de achterste mèm* gezegd. Verkleinwoord *mèmke*. (vgl. tiet.)

mèmme, ww., zeuren, treuzelen. *Leter toch nie zó te mèmme èn skiet op.* Lig er toch niet zo te treuzelen en schiet op. (vgl. maauwe, meute)

memoreende, dit tegenw. deelw. komt voor in de verbinding: *hij is alt memoreende èn maolende.* Hij is altijd malende; vooral gezegd van iemand die dementeert.

men, het pers. vnw. 'me' is in ons dialect vaak 'men': *Gòdde mi men mee? Kende men nog?* Steeds meer hoort men *me* in plaats van *men*.

mèndje, zn. o., mandje. *Ze droewg de èijer in 'n mèndje nor de mèrt.* Ze droeg de eieren in een mandje naar de markt. *Ge mèll'kt hum nie in 'n mèndje.* Je melkt hem niet in een mandje; je houdt hem niet voor de gek. (>mèine, kùrref)

mensie make, vaste verbinding met de betekenis 'toebereidselen treffen'. *Makt 's mensie, anders komde daags nò de mèrt krèk ès Jan mi z'n eksters.* Maak eens aanstalten, anders kom je daags na de markt net als Jan met zijn eksters. Verdwijpend.

mentig, bn., flink, stevig. *'t Waar 'n mentig mins.* Het was

een flinke vrouw. Verdwenen. **mer**, bw., meer, verder met betrekking tot de tijd. *Nee, die dinger doe'k nie mer.* Nee, die dingen doe ik niet meer. In alle andere betekenissen is in het dialect ook de gewone Nederlandse uitspraak meer gebruikelijk. Soms wordt ook *mir* gezegd. *Dè kan nou nie mir.* **merakels**, bn., bw., 'mirakels', buitengewoon. *Merakelse jonge dègge stòt.* Mirakelse jongen dat je daar staat; gezegd tegen een ondeugende jongen. *De meule mòlde merakels.* De molen maalde mirakels; hij maalde geweldig goed.

merante, in de vaste verbinding *Jikkies merante* of *Jizzus merante*. Spottend wel eens de achternaam van Jezus genoemd. (>Jikkies)

mèrketon, zn. m., rode perzik. *D'r stonne lèkker mèrketons bezééjen 't haus.* Er stonden heerlijke perziken aan de zijkant van het huis. (vgl. Sp. el melocotón.) Ook *mèrr'keton*.

mèrt, 1. zn. v., markt, 2. zn. m., maart. 1. *Zé gi alle wee:ke nor de mèrt in Uje.* Zij gaat elke week naar de markt in Uden. *Ge had hier van vruger ùt veul mèrte:*

Ossmèrt vur de pèird èn de vèrkes, Boschmèrt vur v'nalles, Skééndel ha 'n ossemèrt, Uje ha 'n vèrkesmèrt èn Hee:l waar bekend um z'n pèirdemèrt op d'n uurste mòndeg in n'vèember. Je had hier vanoudsher veel markten: Er was de Osse markt voor de paarden en de varkens, de Bossche markt voor vanalles, Schijndel had een ossenmarkt, Uden een varkensmarkt en Hedel was bekend om zijn paardenmarkt op de eerste maandag in november. Zegsw. *Gé gòt onder de mèrt.* Jij gaat onder de markt; jij gaat beneden de gangbare prijs. *Gij komt daags nò de mèrt, krèk ès Jan mi z'n eksters.* Jij komt daags na de markt, net als Jan met zijn eksters; je komt als mosterd na de maaltijd. *Doede gij opwaasse? Ge mòt potdomme de mèrt nie bedèrve.* Doe jij de afwas? Je moet verdorie de markt niet bederven! Bedoeld wordt dat je met zoiets de vrouw verwent en dat andere dames dat ook gaan vragen. (>duvel) 2. *Mèrt is de vurjaorsmònd.* Maart is de lente-maand. Weerspreuken: *Mèrt, mot, kaauw èn nat, kórre zat in ellek vat.* Maart, mist, koud en nat, koren zat in elk vat. Maar

dreu:ge mèrt, guldès wèrd (droge maart, guldens waard) is daarmee precies in tegenspraak, evenals *Unnen dreu:ge mèrt, unnen natten april, dan hi d'n boer krèk wèttie wil. Mèrtse buie die beduie dè 't vurjaor òn kùmt krùie.* Maartse buien die beduiden dat het voorjaar naderbij komt. *Mi Sunte Mathijs nog gin ijs, mar hallef mèrt mi kaar èn pèrd over Maos, Waol èn wèrd.* Met Sinte Mathijs nog geen ijs, maar half maart met kar en paard over Maas, Waal en waard (= uiterwaarden). *Zen de gebooi d'n uurste mèrt nie op d'n hèrd, dan zen ze gin skup vur de kloo:te wèrd.* Zijn de dienstboden de eerste maart niet in huis, dan zijn ze niets waard. (>Mathijs, mot, kiewiet)

mèrte, ww., 1. naar de markt gaan, 2. op de markt te koop aanbieden. 1. *Ze gi alle wee:ke mèrte in D'n Bosch.* Zij gaat iedere week naar de markt in Den Bosch. 2. *'t Vee: wordt gemèst èn ès 't bekwaam is gemèrt.* Het vee wordt vetgemest en als het aan het gewicht is op de markt verkocht. Zegsw. *'n Goei pèrd wordt nie gemèrt.* Een goed paard wordt niet te koop aangeboden op de

markt; de beste partners voor het leven vind je thuis en niet onderweg.

mèrtmins, zn. m.,

marktkoopman. *Ik geleu:f dèsse mi unne mèrtmins út Vlèéme getraowd is.* Ik geloof dat ze met een marktkoopman uit Vlijmen is getrouwd. (>mèrtwif)

mèrtvèld, zn. o., marktveld.

De kerr'mis sti op 't mèrtvèld. De kermis staat op het marktveld.

mèrtwif, zn. v., marktvrouw.

Zé is alt mèrtwif geweest. Verdwenen.

mes, zn. o., mes.

Zegsw. *D'n èrremoei thaus èn 't mes op toffel.* De armoë thuis en het mes op tafel: gezegd om aan te geven dat men het er (buitenshuis) eens goed van gaat nemen. Bijv. gezegd in een restaurant voor de maaltijd. Verkleinwoord *meske.* (>meske-pikke)

mès, zn. o., mest.

D'r laag unnen hoo:p mès bé de staldeur. Er lag een hoop mest bij de staldeur. Zegsw. *Die hi z'n mès dicht bé z'n hart zitte.* Die heeft zijn mest dicht bij zijn hart zitten; gezegd van iemand die kort aangebonden is. *D'n dieje draagt z'n mès hóg.* Die draagt zijn mest hoog; gezegd van iemand die zich

veel te groot kent. *Ik ha hum liever in 't mès ès in de kost.* Ik had hem liever in de mest dan in de kost; gezegd van iemand die veel eet en weinig presteert. *Ès de koew in 't wòtter sket, is d'n boer z'n mès mee kwet.* Als er een ding verkeerd gaat, volgen er meer. *Zó nat ès mès.* Zo nat als mest; heel nat. (>koew) *Mès bree:ke* = mest breken, mest verspreiden over het land. *Mès bree:ke mi de riek waar 'n kaoi wèrrek.* Mest breken met de riek was een zwaar karwei.

mèske, zn. o., meisje. *Ze hen daor drie jonges èn vier mèskes.* Ze hebben daar drie jongens en vier meisjes. *Mèske verdringt durske.* (>hukkem)

mesjèsters, bn., Manchesters. *Onze vòdder droewg dur de week alt 'n stevige mesjèsterse boks.* Mijn vader droeg door de week altijd een stevige Manchesterse broek.

meske-pikke, ww., 'mesjepikken', de naam van een oud spel waarbij met het mes in de grond gegooid moest worden. Ook wel 'landjekap' genoemd.

mèsse, ww., (be-)mesten. *Hij mòt z'n laand 's bee:ter mèsse.* Hij moet zijn grond eens

beter bemesten. *Die nie mès, die mist.* Degene die zuinig is met mest, mist een goede oogst.

mètselder, zn. m., metselaar. *Mrinus is alt mètselder geweest.* Marinus is altijd metselaar geweest.

meubel, zn. o., behalve in de gebruikelijke betekenis ook voorkomend als 'lastig mens': *Dè mins is zó'n lastig meubel ee:n.* Dat mens is zo'n lastig wezen. Verdwijpend.

meug, zn. m., meug. Zeispreuk: *Ieder z'ne meug, zin d'n boer èn ie fraat pèirdevéége.* Ieder zijn meug, zei de boer en hij vrat paardevijgen. *Ieder z'ne meug, zin de gèk èn ie sniej van 't mager spèk.* Ieder zijn meug, zei de gek en hij sneed van het mage-re spek.

meuge, ww., mogen. *Meuge-moewg-gemeuge.* *Ik maag, gij meugt, hij mag, wij meuge.* *Dè moes nie meuge.* Dat moest niet mogen. De verleden tijdsvorm *moewg* wordt steeds meer vervangen door *moog*.

meule, zn. m., molen. *Vruger ha ellek durrep hier wèl unne meule.* Vroeger had hier ieder dorp wel een molen. Zegsw. *Dè waar kórre op zunne meule.*

Dat was koren op zijn molen; dat kwam hem goed van pas. *Ès 't wèijt, drèije alle meules.* Als het waait, draaien alle molens; gezegd tegen iemand die steeds maar 'als' zegt. (>as, ès, mùlder) **meulenbèrreg**, zn. m., molenberg, dorsberg. *D'n onderbaauw van de meule nuumde ze de meulenbèrreg.* De onderbouw van de molen noemde men de molenberg. *'t Pèrd liep rundjes op de meulenbèrreg um 't dorsmesiejn òn te dréève.* Het paard liep rondjes op de molenberg om de dorsmachine aan te drijven. *Hij li alt mi z'n lùì lèine tege de meulenbèrreg.* Hij ligt altijd lui tegen de molenberg. (>lèine)

meulepèrd, zn. o., molenpaard, logge, grofgebouwde vrouw. *Wè is de wijf toch 'n meulepèrd.* Wat is die vrouw toch een molenpaard!

meut, zn. v., kletskaus. *Wè zedde toch 'n (aauw) meut.* Wat ben je toch een kletsmaajor. **meute**, ww., 1. kletsen, onzin praten. 2. zeuren. 1. *Die zit daar mar te (aauw-) meute.* Die zit daar maar onzin uit te kramen. 2. *Ze zitte daar alt mar over 't weer te meute.* Zij zitten daar

altijd maar over het weer te zeuren. (>aauwbètte, mèmme) **meutel**, zn. m., houtworm, molm. *In die kaast daor zit de meutel in.* *In die kast zit houtworm.*

meutele, ww., vermolmen. *Dè hout is kaol òn 't meutele.* Dat hout is helemaal aan het vermolmen. Ook *vermeutele*. (vgl. Fr. mutiler)

meuw, zn. m., meeuw. *D'r vloewge 'n por meuwe over de Maos.* Er vlogen een paar meeuwen over de Maas. **meziek**, zn. o. en m., muziek.

Ze han goei meziek op 't fist. Ze hadden goede muziek op het feest. De zegswijze *'t Is mi de meziek mee* betekent dat iets weg is. Uitdr. *Meziek is de maot van alle lee:ve.* Muziek is de maat van alle leven. *Wor op meziek gedanst wordt, slò d'n duvel de maot.* Waar op muziek gedanst wordt slaat de duivel de maat; muziek en dans zouden volgens het oude bijgeloof satanskracht hebben. Steeds meer wordt het woord *meziek* als mannelijk zn. gebruikt: *d'r zaat goeie meziek; de meziek is nie slècht mar veulste hard.* (>mònnika, muzikant) **meziëkske**, zn. o., 'muziekje', gelegenheidsmuziekgroepje. *Mi*

de karneval krioel 't in D'n Bosch van de meziekkes. Met carnaval krioelt het in Den Bosch van de muziekgroepjes.

mezjèire, ww., geen enkele slag halen in het kaartspel rikken. *Ik heb zó'n lig kaart dè'k mar 's mezjèir.* Ik heb zo'n lage kaarten dat ik maar eens 'mezjèir' speel. (< Fr. misère)

Michiel, jongensnaam, patroonfeest van St. Michael, 29 sept. Spreuk: *Trekt vur Michiel de vogel nie, ikke ginne winter zie.* Verdwenen.

Mie, meisjesnaam, afgeleid van Maria. *Hullie tante Mie wónde op 't Hisèind.* Hun tante Mie woonde op het Heeseind. *B'ons nee:ve wónde Miemoet.* Onze buurvrouw was Miemoet. *Mie waar mar 'n min minske:* Mie was maar een zwak vrouwtje. Ook gebruikelijk voor de dame in het kaartspel: *Ik zaat mi harte mie op de vurhaand.* Ik zat met harten vrouw op de voorhand. Er is zelfs een kaartspel *mieje* waarbij de *zwarte mie* (= schoppen vrouw) het meeste geld kost. Wanneer er niemand rikt, werd er wel *gemied*. Soms wordt het woord gebruikt voor vrouw in het algemeen: *Ge gòt mi ons Mie gin ellef*

uurre lùie. Je gaat met mijn vrouw geen elf uur luiden; je houdt haar niet gemakkelijk voor de gek. *Mie* zeggen we ook tegen een flauw en onsympathiek persoon: *Ons moeder vond Pietjes mar 'n Mie.* Mijn moeder vond Pietje maar een flauwerd. Zeispreuk: *Wie gruts wil gaon mòt péén durstaon, zin Mie èn ze spèlde d'r muts òn d'r órre.* Wie mooi wil gaan moet pijn doorstaan, zei Mie en ze spelde haar muts aan haar oren. De eigenaam is vrijwel verdwenen. De oudste uitspraak was *Miej.* *Mie-Zèik* was de spottende volksbenaming van Maria Visitatie (2 juli). Deze term stamt kenmerklijk van de veel voorkomende regen op die datum: *Ree:gen mi Mie-Zèik, zeuve wee:ke in de wèik.* Regen met Maria Visitatie, zeven weken in de week. Regen op deze lotdag zou veel volgende regen betekenen.

mieljèir, zn. v. en mv., miljard, miljarden. *D'r ware wèl 'n mieljèir minse.* Er waren wel een miljard mensen. De basterdvloek *God mieljèir!* wordt zelden meer gehoord.

Mien, meisjesnaam, Mien. (> Mina)

mienieke, zn. o., geit.

Ze hiel 'n mienieke. Ook *minneke*.

Verdwenen. (> Paulien)

mienekes, zn. mv., streken.

Vooral in de combinaties *mienekes vèil hebbe* en *mienekes make*.

Dè jong mòt alted mienekes

make. Dat kind heeft altijd stre-

ken. De Bont verklaart *mienekes*

make als 'gebaren maken zonder

daden te stellen'. Van een aan-

stelster zeggen we ook: *Die hi*

ammel mienekes vèil. Die stelt

zich altijd aan. (vgl. Du. Miene.)

mier, zn. m., muur, (arenaria).

Hil d'n hof sti vol mier: Heel de

tuin staat vol muur.

miere, ww., drukte maken, moei-

lijk doen. *Gò d'r mar nie lege*

miere. Ga daar maar niet moeilijk

over doen.

miermoere, ww., rommelen.

Wè zedde toch ammel òn 't

miermoere? Wat ben je toch

allemaal aan het rommelen.

Verdwenen. (>miere)

Mies, jongensnaam, afgeleid van

Marinus. *Mies Himbèrge din in*

verzekeringe. Mies van Him-

bergen zat in de verzekeringen.

Als meisjes- en poezenaam niet

gehoord in ons dialect, wel in het

schoolse leesplankje 'Aap, noot,

mies..' Zeispreuk: *Ik doe wè'k*

kan, zin Mies Muujg èn ie din

niks. Ik doe wat ik kan, zei Mies

Muujg en hij deed *niks.* De

jongensnaam *Mies* is verdwij-

nend.

mieter, zn. v., 'mieter', donder.

Gift 'm op z'n mieter ès ie nie

laustert. Geef hem op zijn donder

als hij niet luistert. *We mèssen 't*

laand op z'n mieter. We mesten

het land flink. *Hij is zó stom ès de*

mieter. Hij is oerstom. *Ik zal daak*

's òn oew mieter komme. Ik zal je

zo dadelijk eens een pak slaag

geven. Verdwijnd.

mielere, ww., (sode-)'mieteren',

grof woord voor vallen, gooien,

donderjagen. *Hij mieterde bekant*

van z'n fiets. Hij viel bijna van

zijn fiets. *Miertert dieje rotzooi*

daor mar ner. Gooi die rommel

daar maar neer. *Leter toch nie zó*

te mielere. Lig er toch niet zo te

vervelen. Verdwijnd.

mik, zn. m., 1. wittebrood.

2. kruis, plaats waar de benen sa-

menkomen. 1. *Daor gonge veul*

mikke dur de maag. Daar ging

veel wittebrood door de maag;

gezegd van een groot gezin.

Uitdr. *Van mik worde dik, van*

broo:d worde groo:t. Van

wittebrood word je dik, van

(rogge-)brood word je groot.

Klaoren blom èn dikke mik betekent dat alles prima is of dat iets van hoge kwaliteit is. Soms zegt men ook: *klaoren blom èn dikke mik èn tètte*. 't *Is wir dikke mik* betekent dat een geschil is bijgelegd en alles weer dikke vriendschap is. *Dikke mik* kan ook betekenen dat men het met elkaar eens is. Men zou het kunnen vertalen met 'oké'.

2. *De nééj boks zit te strak in munne mik*. De nieuwe broek knelt in mijn kruis.

mikke, ww., mikken, behalve in de gebruikelijke betekenis komt *mikke* voor in de zegsw. *hij k(r)ikte-n-of mikte nie mer*. Hij gaf geen enkel teken van leven meer; hij was volledig uitgeteld. (>mikkemaot)

mikkemaot, zn. m., belhamel. *D'n dieje van hullie dè is unne mikkemaot*. Die jongen van hen is een belhamel. Verdwenen.

mildurke, zn. o., 'middendeurtje'. *Hij kwaam dur 't mildurke de stal op*. Hij kwam door het middendeurtje op stal.

milpèijke, zn. o., middenpaadje. 't *Milpèijke lupt midde dur d'n hof*. Het middenpaadje loopt midden door de tuin. Verdwenen.

milt, zn. m., melde, (atriplex).

D'r ston unnen hoo:p milt èn anderen bocht op 't laand. Er stond een hoop melde en ander onkruid op de akker.

Mina, verdwenen meisjesnaam, afgeleid van Wilhelmina. Ook de latere vorm *Mien* is ondertussen aan het verdwijnen. *Mina waar zó'n mins dè alt in de moeileke maote zaat*. Mina was een vrouw die altijd in de moeilijke maten zat; zij had dus problemen met confectiekleding. Zeispreuk: *Ik hé'r alt èijer onder geleed, zin Mina, mar hij makte d'r struif af*. Ik heb hem altijd verwend, zei Mina, maar hij maakte er misbruik van.

minnebroeder, zn. m., 'minnebroeder'. In de zeispreuk *Uurst zen 't minnebroeders, zin Han Haffel, mar nò zes wee:ke zen 't Kraushirre* wordt gezinspeeld op het begrip 'minderbroeder'.

mins, 1. zn. m., mens, man, 2. zn. o., vrouw. 1. *D'r komme veul minse op de mèrt*. Er komen veel mensen op de markt. *Daor liep unne mins mi z'n wijf*. Daar liep een man met zijn vrouw. 't *Is mar unne werkmins*. Het is maar een arbeider. Uitr. *Dè's ok mar unne mins mi z'n gòtje gins*. Dat is ook maar een gewoon mens, zoals jij

en ik. *Minse make d'n almenak, mar God maak 't weer.* Mensen maken de almanak, maar God maakt het weer. Zeispreuk: *'t Is zó wijd mis ès 't kan, zin de mins, de gèit k'pot èn 't wijf bee:ter.* Het is zo ver mis als het kan, zei de man, de geit kapot en de vrouw beter. (Ook *boer* in plaats van *mins* wordt gezegd.) *Unne nakende mins sti overal bloo:t vur.* Een naakte mens staat overal bloot voor. Een mens moet veel onverwachte problemen oplossen. 2. *'t Mins moes alted maauwe.* De vrouw moest altijd zeuren. *Dè vervee:lend mins is d'r wer.* Die vervelende vrouw is er weer.

minsèchtig, bn., volwassen, groot. *Die jong doen gèire roo:ke, want dè sti (groo:te) minsèchtig.* Die kinderen roken graag, want dat staat 'groot'.

minske, zn. o., 'mense', vrouw-tje. *'t Is mar 'n èrrem minske.* Het is maar een arm vrouwtje. *'n Min minske.* Een min vrouwtje.

minusie, zn. v., munitie. *Minusie is alt gevorlek.* Munitie is altijd gevaarlijk. (Ook *m'nu-sie*.)

mir, bw., meer. (>mer)

Mirroï, dorpsnaam Middelrode.

Wèllie wone al dèrtig jaor in Mirroi. Wij wonen al dertig jaar in Middelrode.

mis, zn. v., mis. *Um tien uurre begos de leste mis.* Om tien uur begon de laatste (hoog-)mis. *Nò de leste mis* (na de laatste mis) zei men voor de tijd rond 11 uur op zondagochtend. *Ik doe gin twee: misse vur ee:n gèld.* Ik doe geen twee mis-sen voor hetzelfde geld; ik doe niet twee keer hetzelfde voor niets. *Bé hum duurt de (leste) mis tot 't Lof toew* betekent dat bedoelde persoon na de hoogmis de kroeg in duikt en daar blijft hangen tot 3 uur 's middags (als het lof begint). *'t Lof is langer ès de leste mis* zegt men wanneer de onderjurk onder de bovenkleding uitkomt. (>kerk)

misse, zn. m., erf. *Ès gij bé ons op de misse durreft te komme, dan his ik d'n hond.* Als jij bij ons op het erf durft te komen, dan stuur ik de hond op je af. Dit was het vroegere dreigement tegenover ongewenste speelmakers. *Vruger dinne we alt op sòtterege de misse harke.* Vroeger harkten we altijd op zaterdag het erf. Zegsw. *Dè is op èige misse nie gewaasse* kan

betekenen 'Dat komt niet uit eigen koker' of 'Dat kledingstuk past hem of haar helemaal niet'. *Ge mòt oewen èige misse mar kere.* 'Je moet je maar met je eigen zaken bemoeien' of 'je moet maar voor jezelf zorgen'. (Het woord *misse* is afkomstig van de mesthoop die op het erf lag.)

misselek, bn., misselijk.

Ze ha hòst niks geë:te, mar waar mee misselek. Ze had bijna niets gegeten, maar was meteen misselijk.

In de zin: *Wè d'n dieje daor verdient is nie misselek* betekenen de laatste woorden 'geweldig veel'.

mister, zn. m., meester, onderwijzer. Zeispreuken: *Nie ammel tegelijk, zin de mister èn niemes staak zonne vinger op.* Niet allemaal tegelijk, zei de meester en niemand stak zijn vinger op. *Orde mòt 'r zen, zin de mister èn ie zaat in d'n bak.* Orde moet er zijn, zei de meester en hij zat in de gevangenis. *Punt ùt, ame, zin de mister èn ie zette 'n komma.* Punt uit, amen, zei de meester en hij zette een komma.

misterès, zn. v., (school-) meesteres. *Z'n vrouw waar misterès in Hezik.* Zijn vrouw was onderwijzeres in Heeswijk. Verdwenen.

mitje-steeke, ww., 'meetje-steken', de naam van een oud spel waarbij centen gegooid werden naar een op de grond getrokken 'meet', een streep met een rechtehoek, de zogenaamde 'zak', eraan getekend. Wie het dichtst bij de meet of in de zak gooide, mocht zich winnaar noemen. Dit spel werd ook *skrèpke goie* genoemd.

mitterhòst, bw., metterhaast, haastig. *Hij moes mitterhòst nor haus.* Hij moest snel naar huis.

modde, ww., knoeien, modderen. *Dieje smirtèil li alt te modde.* Die smeerlap ligt altijd te knoeien.

Verdwenen.

moddekevaol, zn. v., 'modde(r)-kevuil', smeerlap, vuilak. *Trekt oew klompe ùt ès ge binnekomt, rèin moddekevaol.* Trek je klompen uit als je binnenkomt, vieze smeerlap. Uitr. *Ès moddekevaol d'n hèrd ùtkeert, laache alle huukskes.* Als 'moddekevuil' de vloer veegt, lachen alle hoekjes (want zij worden vergeten).

moeier, zn. v., moeder.

Als aanspreekvorm minder gebruikelijk dan *mam* en *mòn*. *Ons moeier waar van Naolense komaf.* Mijn moeder was van Nulandse afkomst. Uitr. *Proost, moeiers kont is vaojers troost!*

Heel ouderwets klonk *moier*.

(>kont, mòn)

moeierbist, zn. v., 'moederbeest', vrouwelijk (fok-)konijn. *D'r zaat nog 'n skòn moeierbist mi jong in de koi*. Er zat nog een mooi fokkonijn met jongen in de kooi.

Verkleinwoord: *moeierbisje*.

moeiermins komt voor in de vaste verbinding *moeiermins allee:n* (moederziel alleen). *Ze zaat daor moeiermins allee:n te wone*. Verdwenen.

moeite, zn. v., moeite.

Uitdr. *Zonder moeite hedde niks ès laos èn lang haor*. Zonder moeite heb je niks dan luizen en lange haren. Variant: *Zonder moeite hedde niks, nog gin skeet in oewe slaop*. Zonder moeite heb je niks, nog geen scheet in je slaop. (>niks)

moel, zn. m., 'muil', grof woord voor mond. Zegsw. *Hij hi unne moel ès 'n skuurdeur*. Hij heeft een mond als een schuurdeur; een heel grote mond. *Van iemes unne groo:te moel kréége* betekent 'door iemand afgesnauwd worden'. *Unne grótmoele* is iemand die veel grootspraak levert en bedenkelijke taal gebruikt. Verdwijnd.

moelbakkes, zn. v., 'muilbakkes', mombakkes.

moele, ww., kwaadspreken.

Die wéés mòtten alt over aander minse moele. Die vrouwen moeten altijd over andere mensen roddelen. Verdwenen.

moen, zn. v., moeder.

Moen, wór zen men dinge?

Moeder, waar zijn mijn kleren?

Ons moen mòt alt nor de mèrt.

Mijn moeder moet altijd naar de markt. Oude, vrijwel verdwenen vorm. (>mòn)

-moetje werd achter de vrouwelijke voornaam geplaatst om aan te geven dat men met een oudtante van doen had. *Vruger hurde 'n nog name ès Miekemoetje èn Hannemoetje*. Vroeger hoorde je nog namen zoals Miekemoetje en Hannemoetje. (>-moewt)

-moewt was evenals het vorige gebruikelijk voor de benaming van oudtantes. *We han 'n tante Pietje èn b'ons nee:ve wónde Piejtmoewt*. Wij hadden een tante Pietje en bij ons naast woonde Pietmoet. *Ons moeier hagget nog oit over Méénmoewt èn Mie-moewt*. Mijn moeder had het nog ooit over 'Mijnmoet' en 'Mie-moet'. Verdwenen.

moffel, zn. m., mondvul, slok.

Hij ha 'nen hille moffel koenjak in zonne mond. Hij had een flinke

teug konjak in zijn mond. Veel gebruikelijker is de verkleiningsvorm *muffelke*. (vgl. haffel, èlle-ver)

moike, zn. o., 'mooitje', troetelwoordje voor iets moois. *Och, dè's 'n moike*. Och, dat is iets moois!

moieke, ww., treuzelen.

Wefke, wè lede toch wer lang te moieke! Vrouw, wat lig je toch weer lang te treuzelen!

mo'k, samentrekking van *mòt ik* (moet ik): *Dè mo'k nog zien*. Dat moet ik nog zien.

Mokerhèij, zn. v., de

Mokerheide. In de verwensing: *Ik wó dègge op de Mokerhèij zaat*.

Ik wou dat je op de Mokerheide zat; gezegd wanneer iemand iets helemaal verkeerd gedaan heeft, of wanneer men iemand zeer beu is.

mol, zn. m., mol.

Uitdr. *'t Blinkt ès bé unne mol onder z'n stèrtje*. Het blinkt als bij een mol onder zijn staartje; het is heel proper. Zeispreuk: *Ès we ieder onze gang 's gonge, zin d'n inne mol tege d'n andere*. Als wij ieder onze gang eens gingen, zei de ene mol tegen de andere.

mòn, zn. v., moeder.

Ons mòn is nie thaus. Ons

moeder is niet thuis. Deze vorm is ouder dan *moen* en is eveneens vrijwel verdwenen.

mònd, zn. v., maand.

Ze zit al 'n mònd allee:n. Ze zit al een maand alleen. Meervoud *mònte*: *Hij kùmt alle mònte*.

mond, zn. m., mond.

Een grote mond noemen we *unne mond ès 'n skuurdeur*. In zonne *mond* waar 't noit unnen *hèlligendag* betekent dat bedoelde persoon bekend staat om grof taalgebruik. *Ge hoef't mar te zegge èn oewe mond gi ope* betekent ongeveer hetzelfde als *bestelt d'n hond èn blaft zèllef*; het is gemakkelijk te commanderen, maar denk maar niet dat je bevelen opgevolgd worden.

mondfiat, bn., welbespraakt.

D'n dieje is goewd mondfiat. Hij is goed van de tongriem gesneden. Soms wordt het woord als zelfstandig naamwoord gebruikt: *Ik mòt zonne mondfiat nie*. Ik hou niet van zijn taalgebruik.

mondmeziek, zn. o., mondharmonika. *Hij spulde simpel dingeskes op z'n mondmeziek*. Hij speelde simpele deuntjes op zijn mondharmonika. Verkleinwoord *mondmezijske*.

mòndeg, zn. m., maandag.

Te mòndeg zedde gé d'n uurste.
Maandag ben jij de eerste.

Mòndeg haauwe betekende dat men ook op maandag nog week-end vierde en niet werkte. Van Dale noemt dit luie maandag houden. Zeispreuk: *De mòndeg is 'n bruur van de zondeg, zin de zatlap.* De maandag is een broer van de zondag, zei de dronkeman (en hij zat weer in de kroeg).

mònnika, zn. m., accordeon.
Zegsw. *Ès d'r unne mònnika in d'r gat spult, vreugt ze wór 't kerr'mis is.* Als er een accordeon in haar gat speelt vraagt ze waar het kermis is; gezegd van een heel domme gans. *Ok 'n aauw mòn-nika makt wèl meziek, ègge mar kunt speule.* Ook een oude accordeon maakt wel muziek als je maar kunt spelen; voor de liefde is men nooit te oud.

mos, zn. o., mos.
Zegsw. *Hij ha mos tusse z'n taand.* Hij had mos tussen zijn tanden; gezegd van iemand die veel (groenige) aanslag op de tanden heeft.

Mòskant, zn. m., Maaskant.
Hij kùmt van de Mòskant. Hij komt van de Maaskant. Men bedoelt dan Lith, Maren-Kessel, Gewande, Kerkdriel, enz.

Mòskentje, zn. o., Maaskantje, naam van een buurtschap onder Den Dungen, gemeente Sint Michielsgestel. Waarschijnlijk genoemd naar een verdwenen stroompje met de naam 't Mòske.
morkollef, zn. m., vlaamse gaai, meerkol. *Ik véén die blaow virkes van de morkollef zó skòn.* Ik vind die blauwe veertjes van de vlaamse gaai zo mooi. Wellicht is er verwantschap met de persoon Markolf uit de sage van Salomon en Marculphus. De vogel kan allerlei geluiden nabootsen en werd ook wel gehouden als *tjan* net als de tamme kauwtjes. (Soms ook gezegd als *markollefen malkollef.*)

mot, zn. m., 1. mot, vlindertje, (tineidae), 2. mist, 3. ruzie. *D'r zit unne mot in de klirkaast.* Er zit een mot in de kleerkast. *Motte hen niks nòddig, ze ee:te de gaoter in de kleeer.* Motten hebben niets nodig; ze eten de gaten in de kleren. 2. *De mot waar zó dik dègge'r oew fiets tegenòn kost zette.* Gezegd van heel dichte mist. Spreuk: *Mot in de mèrt is vriejs in de mèij.* Mist in maart is vorst in mei. *Mot is de moeier van alle weer.* Mist is de moeder van alle weer; na mist kan

het weer alle kanten op gaan.

3. *Ze han d'r wir mot.* Ze hadden weer ruzie. (Bargoens) *Iets gaauw in de mot hebbe* betekent iets vlug in de gaten hebben.

(>haon)

mothûif, zn. v., een huisvrouw die altijd in de rommel zit. *Dè wijf van hum waar zó'n mothûif ee:n.* Die vrouw van hem zat altijd in de rotzooi. Verdwenen.

mòtje, zn. o., 'maatje', kameraad. *Hee mòtje, hèllept 's efkes mee.* Hee, kameraad, help eens even mee; bijv. gezegd door iemand die hulp nodig heeft bij het aanduwen van zijn auto. *Ha, die mòtje!* was lange tijd een gangbare groet van mannen onder elkaar. Ook gezegd als '*Ha, die matjo!*' (>maot)

motte, ww., misten.

't Is wir nòjaor, 't mòt wir motte; kikt 's wè 'n g'rdéén d'r bove de knaal hengt. Het is weer najaar, het moet weer misten; kijk eens wat een gordijn er boven het kanaal hangt.

mòtte, ww., moeten.

Mòtte-moes-gemòtte. Wè mòtte? Wat moet je? *Wè mòtte me daor mi ònvange?* Wat moeten we daar mee aanvangen? *D'n dieje mòtte ze nie.* Die mogen ze niet; die zien

ze niet graag. Zeispreuk: *Ès ge mòt, dan wilde, zin de meid èn ze moes traowe.* Als je moet, dan wil je, zei de meid en ze moest trouwen. Sporadisch komt *mos(-se)* als verledentijdsvorm voor. Ook *mòtte* wordt gezegd. (>mo'k)

mozik, zn. m., gier, afval, afvoer. *Wór hedde gé toch in gezee:te? Ge stinkt òlling nor de mozik.*

Waar heb jij toch in gezeten? Je stinkt helemaal naar de riolering. Ook werd soms *mozerik* gezegd.

Mrinus, jongensnaam Marinus. *Onzen oo:me Mrinus wónt in Rósmòlle.* Onze ome Marinus woont in Rosmalen. Ouderwets, vervangen door *Rien* en *Rinie*.

muffelke, zn. o., mondvol. *Hij hiel gèire 'n muffelke snee:vel tusse z'n taand.* Hij hield graag een mondvol jenever tussen zijn tanden. *'n Muffelke snee:vel is goewd vur 't hart.* Ecn slokje jenever is goed voor het hart. (>moffel)

mug, zn. v., mug.

Uitdr. *Ès de muggen danse in de zon, dan is't kerr'mis vur de snéjers.* Als de muggen dansen in de zon, dan is het kermis voor de snijers. (Zijn 'snijers' hier kleermakers of libellen?) Zeispreuk: *Alle bietjes hèll'pe, zin de*

mug èn ze pieste in de zee:.

Verkleinwoord *mugske*. (>bietje, kèrsemus, skik)

mùik, zn. m., voorraadje.

Hij ha nog unne mùik appel in 't

hoi. Hij had nog een voorraadje

appels bewaard in het hooi.

Verkleinwoord *mùkske*. *D'r li*

nog 'n mùkske pirre in de kelder.

Er ligt nog een voorraadje peren

in de kelder. Verdwijnd.

mùike, ww., luieren.

Hij li um tien uurre alt nog in

zunne nest te mùike. Hij ligt om

tien uur altijd nog in zijn bed te

luieren. De oorspronkelijke

betekenis van *mùike* is 'fruit laten rijpen op een donkere plaats'.

Verdwijnd.

mùiske, zn. o., muisje.

Kik daor zit 'n mùiske in d'n hoek.

Kijk, daar zit een muisje in de

hoek. Ook *beskuit mi mùiskes*,

beschuit met muisjes.

mùk, zn. m., kalf.

Naast *kuuske* en *kallef* werd soms

ook het Peellandse woord *mùk*

gebruikt. *D'r ston unne mùk in de*

koi. Er stond een kalf in de kooi.

Verdwenen.

mùlder, zn. m., 1. molenaar,

2. meikever, 3. spottende bena-

ming voor geslachtsdeel. 1. *De*

mùlder zaat op zunne meule. De

molenaar zat op zijn molen.

Uitdr. *Dè zumme God èn de*

mùlder mar laote skèije. Dat

zullen we God en de molenaar

maar laten scheiden; vooral

gezegd wanneer men over een

moeilijke materie geen oordeel

wil vellen. Van een kind met

witte haren zei men wel: *Gé zet 'r*

zeker inne van de mùlder. Jij bent

er zeker een van de molenaar. *Ès*

de mùlder zunne Pòsse ge-

haauwe h, is de pestoor vort dur

z'n wèrrek heen. Als de molenaar

zijn Pasen gehouden heeft, is de

pastoor klaar met zijn werk; De

molenaar zou de allerlaatste zijn

in de r.k. kerk. *Mùldersdochters*

èn braauwerskoei zen zèlde goei.

Molenaarsdochters en brouwers-

koeien zijn zelden goeie; zij zou-

den te zeer verwend zijn.

Zeispreuk: *Dè's aander kórre, zin*

de mùlder èn ie ha unne maoze-

keutel in zunne mond. Dat is

ander koren, zei de molenaar en

hij had een muizekeutel in zijn

mond.

2. *Vruger krioelde de bukeheg*

van de mùlders. Vroeger krioelde

de beukenhaag van de meikevers.

3. *Oo: zate oewe mùlder te*

wèrme. O, zat je je 'mulder' te

warmen; gezegd tegen iemand

die op de radiator zit. (>hùske) **mùldersweer**, zn. o., 'molenaarsweer', winderig weer. Zegsw. *Ik maag oe wèl m mùldersweer èn de wend van aachtere*. Ik mag je wel met molenaarsweer en de wind van achter; gezegd tegen iemand die men helemaal niet mag.

mùllek, zn. m., karnemelk. *Vruger han we op vreddeg mùllek mi stroop*. Vroeger hadden wij op vrijdag karnemelk met stroop. Zegsw. *D'n dieje hi zeker zonne mùllek nog nie gehad*. Die heeft zeker zijn melk nog niet gehad; gezegd van een kind dat erg tekeer gaat. *Hij hi daor hil wè in de mùllek te brokkele*. Hij heeft daar heel wat in de melk te brokken. Uitdr. *Nie gebòtterd èn toch mùllek* (niet geboterd en toch karnemelk) zegt men van een meevaller die komt zonder dat men er iets voor heeft hoeven doen. 'n *Mùllekgezicht* is een pips, ziekelijk gezicht, 'n *mùllekèij* is een onbevrucht ei, *mùllekepap* en *mùllekesaus* zijn karnemelksepap en karnemelk-sesaus die veelvuldig bij de vleesloze vrijdag hoorden.

(>poelie-èij)

mùll'kenbriens, zn. m., karne-

melkse saus. *Freddes waar 't p'tòzzie mi mùll'kenbriens*. Vrijdags was het stampot met karnemelkse saus. Ook wel *skreuwsaus* genoemd. Verdwenen.

mùll'kepap, zn. v., karnemelkse pap. *Mùll'kepap mi stroop han we gèir*. Karnemelksepap met stroop hadden wij graag.

mus, zn. v., mus.

Ès.., ès de locht velt, zen alle musse k'pot. Als.., als de lucht valt, zijn alle mussen dood.

muske, zn. o., musje.

D'r zaat 'n jong muske op de stoep. Er zat een jong musje op de stoep. (>wautereeres)

musterd, zn. m., mutsaard, takkenbos. *Musterd* is ontstaan via omzetting van mutserd. *Hòlt 's unne musterd hout vur d'n ove*. Haal eens een mutsaard hout voor de oven. De houtmijt werd ook wel *musterdmijt* genoemd.

muts, zn. v., muts, pronkmuts, poffer. *In D'n Dunge han ze de skònste mutse*. In Den Dungen hadden ze de grootste poffer-mutse. Zegsw. *Hum z'n muts sti op skuppes*. 'Hem zijn muts' staat op schoppens; gezegd van iemand die slecht gehumeurd is. *Ès de locht velt hen we ammel 'n*

blaow muts. Als de lucht valt hebben we allemaal een blauwe muts. (>ès)

mutsemaakster, zn. v., mutsenmaakster. *Vur Ballekum makte Jaan Castelein mutse; zé waar mutsemaakster èn mutsewaasster.* Voor Berlicum maakte Jaan Castelein poffermusten; zij was mutsenmaakster en mutsenwaster. *In Rósmòlle han ze vur hullie poffermutse Drika de mutsemaakster, Drika de Skoewnmaker èn in Naolend zaat Toonia Thijsse èn in D'n Dunge Anna van den Broek.* In Rosmalen hadden ze voor hun pronkmutsen Drika de Schoenmaker (Van Lith-van Rosmalen) en in Nuland zat Tonia Thijssen en in Den Dungen Anna van den Broek.

muujg, bn., moe.

Ik zé zó muujg ès 'n maoi. Ik ben zo moe als een hond. *'t Is ok zó'n muujg weer.* Het is ook zo'n loom weer. *Ik hé de muujge nog in munne zak* zegt men van een miskoop die nog niet afgehandeld is. Zeispreuk: *Ik doe wè'k kan, zin Mies Muujg èn ie din niks.* Ook *muuj* wordt soms gezegd.

(> maoi, Mies)

muurleu:perkes, zn. mv. 'muur-

lopertjes', oostindische kers, (nasturtium). *Muurleu:perkes hen van die skòn oranjese blomme.* Oostindische kers heeft van die mooie oranje bloemen. **muzikant**, zn. m., muzikant. Spotspreuk: *In de hel is't gezellig, want daor zitte alle muzikante.* (>meziek)

N

naacht, zn. m., nacht.

Hij kùmt alt hall've naacht thaus. Hij komt altijd midden in de nacht thuis. Zegsw. *Zé is zó lillek ès de naacht* zeggen we van een heel lelijke vrouw. Utdr. *In de naacht zen alle katte graow.* In de nacht zijn alle katten grauww; in het donker kun je geen schoonheid onderscheiden. *De naacht is vur 't ongediert.* De nacht is voor het ongedierte. *Te naacht geuget gebeure.* Vannacht gaat het gebeuren.

naam, zn. m., naam.

Utdr. *Ègge de naam het van vruug op te staon, kunde wèl 's unne keer bléève lege.* Als je de naam hebt van vroeg opstaan, kun je wel eens een keer blijven liggen; een foutje wordt niet aangerekend bij iemand met een goede reputatie. *Ès 't bisje mar 'ne naam hi* zeggen we als we het niet zo belangrijk vinden hoe iets genoemd wordt.

naauw, bn, bw., nauw, sekuur, veeleisend. *'t Kùmt nie zó naauw.*

Het komt niet zo precies. *'t Mòt naauw lukke dèttè gebeurt.* Het moet al heel erg treffen als dat gebeurt; het is onwaarschijnlijk dat... *Gé kekt alt zó naauw.* Jij bent altijd zo sekuur. *Dè laustert hee:l naauw.* Dat komt heel precies. *Hij ister ok zó naauw òn.* Hij is ook zo nauwkeurig. *Zé is naauw diene.* Zij is erg veeleisend.

naauwe, ww., spannen.

't Naauwt 'r niks. Het heeft geen haast. *Toew begos 't 'r te naauwe.* Toen ging het erom spannen; toen begon het te dringen. Utdr. *Wór 't begient te naauwe, daor begien 't te snaauwe.* Waar het erom gaat spannen daar vallen onvriendelijke woorden.

nagel, zn. m., nagel, spijker.

Hij hi nog gin nagels um z'n kont te krabbe. Hij is straatarm. *Ell'ke segrèt is unne nagel òn oew dóds-kiest.* Elke sigaret is een nagel aan je doodskist. (>ee:te)

nakend, bn., naakt.

De jong liepe spiernakend over de misse. De kinderen liepen

poedelnaakt over het erf. *Ik zal oe in oew nakende p'rsee:le stee:ke ègge zó skandóllig baote dùrreft te komme.* Ik zal je in je naakte lijf steken als je zo schandalig buiten durft te komen; gezegd door een boer met riek tegen een 'te moderne' campinggast. *Nakend* werd ook wel gebruikt als een soort verwensende term: *Die nakende rotjong!* Die verdomde rotkinderen! (>mins)

nao, bn, bw. na.

Dè kùmt 'm te nao. Dat is zijn eer te na. *Hij is nog zó nao nie bé* betekent dat hij verstandiger is dan je denkt. Oudere uitspraak *noo:.*

naobidde, ww., nabidden.

(>bidde)

naod, zn. m., naad.

De naod is út m'n boks. De naad is uit mijn broek; de naad is los.

Meervoud *neu:j.* Uitdr. *Werr'ke dè de neu:j krake.* Werken dat de naden kraken; heel hard werken. Verkleinwoord *neu:jke.* *D'r zit 'n neu:jke los* zeggen we wel van iemand die een beetje gek is. (Ook *skruufke* in plaats van *neu:jke.*)

Oudere uitspraak *noo:d.*

naokéénd, zn. o., 'nakind', een kind dat later (uit een tweede huwelijk) is geboren. *Ze han daor nog 'n naokéénd.*

naokommerke, zn. o., nakomertje, een kind dat veel jonger is dan de andere kinderen in een gezin. Spottend ook wel eens *kulkenje* genoemd omdat het niet 'gepland' zou zijn. (>koffiezetterke)

naoknaauwer, zn. m., 'nakauwer', degene die het laatste klaar is met eten. *Dieje slome hurt hier bé de vaaste naoknaauwers.* Die slome hoort hier altijd tot degenen die het laatste klaar zijn met eten.

Naolend, dorpsnaam Nuland.

Hij kùmt van Naolend èn zé is ok 'n Naolense. Hij komt van Nuland en zij is ook een Nulandse.

naomee:te, ww., nameten.

Behalve in de gebruikelijke betekenis ook spottend gebruikt voor iemand die overgeeft na teveel drank. *Kik, hij is de kastelein òn 't naomee:te:* Kijk, hij staat over te geven.

naowèij, zn. v., 'naweide', eimaat. *Hij ha nog enkele kall'ver in de naowèij.* (Vaker werd *éémend* gezegd.)

Nard, jongensnaam, afgeleid van Leonardus of Bernardus. *Nard begos in Ballekum 'n boo:m- kwee:kerééj.* Nard begon in Berlicum een boomkwekerij. Vrijwel verdwenen.

Narus, jongensnaam, afgeleid van Leonardus. *Narus Doo:me wònde in de hèij*. Narus Damen woonde in de hei. Verdwenen. **natnèk**, zn. m., 'omhooggeval- len', onaangenaam figuur. Vaak wordt de term toegepast op eigen- gereide 'welwillende' nieuwkome- rs. *Daor hedde wir zónne natnèk mi zónne groo:ten bèk die alles bee:ter wit*. Daar heb je weer zo'n betweter met grote mond.

nee:, bw., nee.

Nee:, *Narus hi noit nerres niks gin èrreg in*. Nee, Narus heeft nergens erg in. Dergelijke meer- voudige ontkenningen komen herhaaldelijk voor in het dialect. *Nee:*, *dè nie nee:!*

nee:nie, bw., 'nee niet', nee.

Din ie 't? Antwoord: *Nee:nie, nee:!* (Deed hij het? Nee, zeker niet!)

néég, bw., flink, fel, hard.

Ze waren òn 't dorse èn 't gong d'r néég toew. Ze waren aan het dorsen en het ging er stevig op. Waarschijnlijk is **néég** een vervorming van 'nijdig'.

Verdwenen.

nééj, bn., nieuw.

Hij hi 'n nééj pak òn. Hij heeft een nieuw kostuum aan. *Nééj* wordt alleen attributief gebruikt.

Predicatief en zelfstandig wordt het woord *net* gebezigd: *Dè pak is splinternet*. Dat kostuum is splinternieuw. 't *Nets ister af*. Het nieuwe is eraf. (>nijts)

nééjke, zn. o., nieuwtje, het nieuwe. *Alleman ister gèk mi umdè't nog 'n nééjke is*. Iedereen is er op gesteld omdat het nog een nieuwtje is. 't *Nééjke ister gaauw af*. Het nieuwe is er gauw af en dan taant de belangstelling).

nééjmóddes, bn., 'nieuwmodes', modern. *Wè ister toch vort veul nééjmóddes grèij, wor*. Wat is er ondertussen toch veel modern spul, nietwaar.

nééjwee:k, bw., volgende week. *Ik kom te nééjwee:k*. Ik kom volgende week.

néépe, ww., knijpen.

Néépe-niejp-genepe. *Ge hoeft nie te néépe*: Je hoeft niet te knijpen. *Ze niejp hum in zonnen èrrem*. Ze kneep hem in zijn arm. Een verouderde betekenis is 'zuinig of gierig zijn'; 'm *néépe* (hem knijpen) betekent 'bezorgd zijn'.

néépert, zn. m., vrek, gierigaard. *Dieje néépert is tèij mèll'ke*. Bij die gierigaard krijg je niet gemakkelijk iets los.

nééplichje, zn. o., oude bena-

ming voor zaklamp, knijpkat. *Hij moes bëluchte mi zón flaow nééplichje*. Hij moest bijlichten met zo'n zwakke zaklantaarn.

neet, zn. v., neet.

Uitdr. *'t Is wè ègge van neet laus wordt*. Het is wat als je van neet luis wordt; gezegd van iemand die niets betekent maar zich erg groot voelt.

neetoor, zn. m., plaaggeest.

Die neetoor wit alted wè. Die plaaggeest heeft altijd wat aan te merken.

nee:ve, bw., vz., neven, naast.

Wè din ie 't 'r toch nee:ve. Wat deed hij het toch verkeerd. *Ès ie langs 'n kruugske kùmt, dan kan ie 'r nie nee:ve*. Als hij een kroegje voorbijkomt, dan kan hij het niet laten er binnen te gaan. *'t Is nie krèk, mar 't hitter wèl nee:ve gelee:ge*. Het is het ware niet, maar het komt er dichtbij. Ook *neffe*.

nee:vetrekke, ww., verkeerd handelen. *'t Kos zen dè ge d'r op de mèrt arig dint nee:vetrekke èn mi unne miskoop thauskwaamt*. Het kon zijn dat je je op de markt miskocht en met een miskoop thuis kwam. Oorspronkelijk een kaartterm; *Hij trok 'r nogal 's nee:ve*. Hij kwam nogal eens met de verkeerde kaart uit.

neffe, bw., vz., naast.

(> nee:ve)

negeneu:ger, zn. m., 'negenoger', oude benaming voor beekprik, ook een grote steenpuist. *Vruger zate d'r nog negeneu:gers in de Ao*. Vroeger zaten er nog beekprikken in de Aa. *Hij ha laast van unnen negeneu:ger in zonne nèk*. Hij had last van een grote steenpuist in zijn nek.

nèije, ww., 1. naaien, 2. paren, 3. slaan, schoppen, 4. vertrekken, enz. 1. *Ze zaat d'n hillen dag te nèije*. Ze zat de hele dag te naaien. 2. *Hij nèijt alles wè haor hi*. Hij copuleert met elk willig wezen. 3. *Ik zal oe daak tegen oew órre nèije*. Ik zal je dadelijk tegen je oren slaan. *Dè pèrd nèijt oe vur oew boks*. Dat paard slaat je tegen je broek. 4. *Kom, ik nèij d'r út*. Kom, ik ga er vandoor. *Nèij 't daor mar nir*. Gooi het daar maar neer. *Hij lòt z'n èige opnèije*. Hij laat zich opjuten. *Ze hen hum lillek genèijd*. Ze hebben hem lelijk te pakken gehad (bedrogen). **nèijster**, zn. v., naaister. *Ze han innen dag in de wee:k 'n nèijster*. Ze hadden een dag in de week een naaister. *Die nèijster is nog te lùì um de nõld te vimme*. Die naaister is nog te lui om de

draad door de naald te doen.

Uitdr. *Lang dreu:j, lùì nêijsters.*
Lange draden, luie naaisters; (Zij knippen de draden niet eens af bij het handwerk.) Ook *neister*.

nèk, zn. m., nek.

Zegsw. *Ge zót hier hals, nèk en nierre bree:ke.* Je zou hier hals, nek en nieren breken; gezegd van een heel slechte weg. *Hij lult út zunne nèk.* Hij kletst maar een eind weg. (>jonge)

nèkke, ww., 'nekken', de das om doen. *Dè leste zal 'm nèkke.* Dat laatste zal hem de das om doen.

Nèpskeute, spotnaam.

Daor hedde Van Nèpskeute ok nog. Daar heb je hem ook nog. *Wè zedde toch unne van Nèpskeute.* Wat ben je toch een rare. In soortgelijk verband gebruikte men ook de naam *Van Gum-migall'ge.* (>hummes)

nèrref, zn. m., 1. nerf, 2.

opperhuid. 1. *Ze dinne de nèrref út 't tebaksblad snééje.* Ze sneden de nerf uit het tabaksblad. 2. *Jank mar nie, 't is nie zó èrreg; de nèrref ister mar 'n bietje af.* Huil maar niet, het is niet zo erg; de huid is er maar een beetje af.

nerres, bw., nergens.

Zegsw. *Hij kùmt nerres ès thaus èn onder de koei.* Hij komt

nergens als thuis en onder de koeien; gezegd van iemand die bijna nergens komt.

nerke, ww., herkauwen, met tegenzin eten. *De koei stonne op stal te nerke.* De koeien stonden op stal te herkauwen. *Wè zitte toch wir mi lang taand te nerke.* Wat eet je toch weer met tegenzin. Sporadisch wordt *nerke* in overdrachtelijke zin gebruikt voor 'herhalen': *Zit toch nie steeds over 't zèllefde te nerke.*

nestèij, zn. o., nestei.

Zegsw. *Hij kan z'n nestèij nie vééne.* Hij kan zijn nestei niet vinden; hij voelt zich niet op zijn gemak.

Net, meisjesnaam, afgeleid van Antoinet(te). *Ge het Net Vissers toch wèl gekend?* Oudere uitspraak *Nèt*.

net, 1 zn. o., net, 2. bn., nieuw.

1. *Hij viste mi de fùik, de gèird èn 't net.* Hij viste met de fuik, de hengel en het net. 2. *Is dè ammel net?* Is dat allemaal nieuw? *Ze waar òlling in 't net.* Zij was helemaal in het nieuw. (>nééj, nijs)

nèt, bw., net.

Ja nèt zegt men wanneer men volledig instemt met het gesprokene en *nèt goewd* wanneer

men vindt dat iemand zijn verdiende straf krijgt. *Hij waar nèt nog hier.* Hij was zojuist nog hier. (vgl. krèk.) Voor het bijwoord van tijd komt ook een vorm *nètte* voor: *Ik hem (toew) nètte nog gezien.* Ik heb hem zojuist nog gezien. *Nètte waar ie 'r nog.* Net was hij er nog.

nètse, ww., plagen, pesten.

Leter die jong toch nie geduriges te nètse. Lig die kinderen toch niet voortdurend te plagen.

neuke, ww., behalve in de gebruikelijke betekenis van het hebben van geslachtsgemeenschap komt het woord ook voor in de zegsw. *Dè nukt 'r nie.* Dat speelt geen rol; Dat doet er niet toe. (>geneuk)

neus, zn. v., neus.

Hum koste kenne òn z'n neus.

Hem kon je kennen aan zijn neus. Zegsw. *Daor hoefde gé oew neus nie over te dreu:ge.* Dat hoef jij niet te weten. *Dè hoef ik aow nie òn oew neus te hange.* Dat hoef ik jou niet aan je neus te hangen; daar heb jij niets mee te maken. *Die li al lang mi z'n neus umhog.* Die ligt al lang met zijn neus omhoog; die is al dood en begraven. *Ge hoeft 'r nie meer van te nimme ès 'n neus vol.* Je hoeft er

niet meer van te nemen dan een neus vol; gezegd wanneer het erg stinkt. *Ik zal oew neus 's tusse twee órre zette.* Ik zal je neus eens tussen twee oren zetten; een loos dreigement tegenover ongehoorzame kinderen. *Kikt hum z'n neus 's krulle,* (Kijk hem zijn neus eens krullen) zeggen we bijv. wanneer iemand zeer ingenomen is met een bepaalde mededeling.

neu:telek, bn., slecht gehumeurd. *Dè's me toch 'n neu:telek mènneke.* Dat is me toch een sjajrijng mannetje.

neuzik, zn. m., neusdoek.

Doe oewe neuzik um, want 't is niks wèrrem. Doe je neusdoek om, want het is niet warm.

Tèsneuzik is een archaisch woord voor zakdoek. Verdwenen.

nie(j), bw. van ontkenning, niet.

Ik doeget nie. Ik doe het niet. *Nie* wordt vaak gekoppeld aan andere ontkenkende woorden in zog. Dubbele ontkenningen: *nerres nie, noit nie, niemes nie: De die kùmt noit nerres nie.* Die komt nooit ergens. *Hier gebeurt ok noit niks nie.* Hier gebeurt ook nooit wat. *'t Is daor niks gin skònnighèd.* Het is daar helemaal niet proper. Verdwenen is de oude dubbele vorm van ontkenning

zoals die gezegd werd in *ik en doeget nie*. *Niej* is ouder.

niemes, onbep. vnw., niemand. *D'r kwaamp toch noit niemes nie*. Daar kwam toch nooit iemand.

niggòssie, zn. m., negotie, handel. *Daor gonk ie te heu: j mi zunne niggòssie*. Daar viel hij om met zijn hele hebben en houwen.

nijskierrig, bn., nieuwsgierig. *Wè zedde toch 'n nijskierrige gèit ee:n*. Wat ben je toch een nieuwsgierig iemand. Uitr. *Nijskierrige jong kunne nòdderhand goewd lere*.

Nieuwsgierige kinderen kunnen later goed leren. (> blieker, laand)

nijts, zn. o., nieuws. *Ister nog nijts?* Is er nog nieuws? *Niks nijts te mèlde*. Niets nieuws te melden.

niks, onbep. vnw., bw., niets. *Dè'k 'r niks afheur!* Dat ik er niets van hoor! Vooral gezegd tegen mensen die gaan feestvieren. *Ge kunt niks meer toewgee:ve ès de moeite*. Je kunt niets meer toegeven dan de moeite; het is licht een poging waard. Uitr. *Niks!* *Niks is goewd in de oo:ge*. Niets! Niets is goed in de ogen; verontwaardigd gezegd wanneer iets niet gehonoreerd wordt. Dezelfde betekenis heeft *vur niks gi de zon*

op: 'voor niets gaat de zon op' en *van niks gòn de katte k'pot*: 'van niets gaan de katten dood'. *Niks gin goeds*. Helemaal geen goeds. (>wè)

Nilles, jongensnaam, afgeleid van Cornelis. *Nilles is unnen aauwverwetste naam*. Nelis een ouderwetse naam. (vgl. Knillus)

nimme, ww., nemen. *Nimme-nom/naam-genomme*. *Ge mòt 't mar nimme zó't kùmt*. Je moet het maar nemen zo het komt. *Vatte* is gebruikelijker.

nippig, bn., vinnig, kittig. *Hij ha zó'n nippig wefke*. Hij had zo'n vinnig vrouwtje.

nirlegge, ww., neerleggen. Merkwaardig is het gebruik van dit ww. met de betekenis 'de melk optrekken': *Ès d'r vrimd vollek op stal kùmt doen de koei de romme nie nirlegge*. Als er vreemden op stal komen, houden de koeien hun melk op. Ook *nerlegge*.

Nisseroi, dorpsnaam, Nistelrode. *Ad de Laot kwaam van Nisseroi*. Ad de Laat kwam van Nistelrode. **nittelle**, zn. mv., netelen, brandnetels, (urticaceae). Uitr. *Ok 'n goei hen li nog wèl 's in de nittelle*. Ook een goede kip legt nog wel eens in de netelen; iedereen maakt wel eens een fout.

Tegenwoordig is *brannittels* gebruikelijker. (>*brannittels*) **nöddig**, bn./bw., nodig. *Daor hedde gé niks mi nöddig.* Daar heb jij niets mee te maken. **nogal 's mee**, bw. bep., vrij snel. *'t Waar nogal 's mee gedaon.* Het was nogal vlug gedaan. *Die is nog-al 's mee beu:s.* Die is snel kwaad. **Nol**, jongensnaam, afgeleid van Arnoldus. Verkleind tot *Nülleke*. *Nol van Roessel is ee:n van de bekendste Brabantse vertellers.* **non**, zn. v., non, kloosterzuster. *De nonne gave les op de mèskesskool.* De zusters gaven les op de meisjesschool. Uitdr. *Hij kan hëndig 'n non üt 't klóster lulle.* Hij kan gemakkelijk een non uit het klooster praten; hij kan praten als Brugman. **nondedommes**, bw., 'verdories', als bw. gebruikte bastaardvloek. *Wè is 't hier toch nondedommes hee:t.* Wat is het hier toch verschrikkelijk heet. **nondejuuke**, zn. o., vlinderdasje. *Hij droewg 'n nondejuuke onder z'n potverdommeke.* Hij droeg een vlinderstrikje onder zijn puntbaardje. **nondejuus**, bw., gelijke betekenis als *nondedommes*. **nooi**, bw., node, ongaarne, niet

graag. *Ik zó't mar nooi doen.* Ik zou het niet graag doen. *Of ge't nou gèire of nooi doet, 't mòt gebeure.* Of je het nu graag of niet graag doet, het moet gebeuren. *Wè zie'k 't wir nooi.* Wat zie ik het weer ongaarne. Uitdr. *Nooi gedaon is ok gedaon.* Ongraag gedaan is ook gedaan; gezegd tegen kinderen die iets met tegenzin doen. **nor rate**, bw. bep., al naargelang. *De minse kochte nor rate (dè) ze sènte han.* De mensen kochten al naargelang ze geld hadden. (vgl. naar rato.) **nöst**, bn. naast. *Dè's nòste familie.* Dat is naaste familie. *'t Is nie krèk inter, mar te nòste bééj toch 'tzèllefde.* Het is niet helemaal eender, maar toch ten naaste bij hetzelfde. *P'rberen is 't nòste, zin d'n boer èn ie gong mi d'n os nor de stier.* Proberen is het naaste, zei de boer en hij ging met de os naar de stier. **note**, zn. mv., noten. Spreuk: *Veul note, 't zal d'r kra-ke!* Veel noten, het zal er kraken; het wordt hard winter. Zegsw. *Ik goi mi aow knoke de note nog üt d'n boo:m.* Ik gooi met jouw botten de noten nog uit de boom; ik overleef jou ver.

nou, bw., nou, nu.

'Nou' is gewoo:n in ons taol, mar

'nu' besti nie. 'Nou' is gewoon in onze taal, maar 'nu' bestaat niet.

Nou begos 't 'r te naauwe. Nu begon het erom te spannen.

Oudere uitspraak *nouw*.

nòvvenant, bw., naar

evenredigheid. *Gé drinkt nie*

nòvvenant ge gèld het. Jij drinkt

niet navenant je geld hebt. *'n*

Goei fist: alles nòvvenant. Een

goed feest: van alles goed

voorzien. (< Fr. à l'avenant, >

venant)

nuchtre, bn., nuchter.

D'r ston 'n nuchtre kuuske op

stal. Er stond een nuchter kalf op

stal. We gonge nuchtre te

kemunie. Wij gingen nuchter te

kommunie. Zegsw. *Gé zult nie*

nuchtre gèk worre. Jij zult niet

nuchter gek worden; gezegd

tegen iemand die uitgebreid zit te

eten. We horen steeds meer

nuchter.

nume, ww., noemen.

D'r ware kaoi kante òn: ge kost

verlieze um mar 's iets te nume.

Er zaten slechte kanten aan: je

kon verliezen om maar eens iets

te noemen. Zegsw. *Gin man*

genuumd is gin man geskènd.

Geen mens genoemd is geen

mens geschonden. Men hoort
steeds meer *noeme*.

nunneke, zn. o., nonnetje.

Hij is nor de nunnekes gegaon.

Hij is in het verzorgingstehuis

terechtgekomen. Zeispreuk:

Ame, zin 't nunneke èn ze hong de

kap òn de wull'ge. Amen, zei het

nonnetje en ze hing de kap aan de

wilgen. (vgl. zusters.)

nuver, bn., nijver, ijverig.

Ze ha alt zó nuver gediend. Ze

had altijd zo nijver gewerkt als

bediende. (>nuvreg)

nuvreg, bn., ijverig.

Wè zedde toch nuvreg; dè zal oe

nog opbree:ke. Wat ben je toch

ijverig; dat zal je nog opbreken; je

loopt te hard van stapel om dat

tempo vol te kunnen houden.

Verdwijnend.

O

ochèrrem, uitroep, och arm.
Ochèrrem, ochèrrem, z'n kuntje is nog wèrrem. Och arm, och arm, zijn kontje is nog warm; plaagzinnetje tegenover huilende kinderen.

oet, tw., uitroep van verbazing.
Oet, zitte gé hier! Lieve help, zit jij hier!

oew, 1. bez. vnw., je, uw., 2. tw., uitroep van ontzetting. 1. *Haauwt oew klep.* Hou je mond. 2. *Oew, dè's ammel òlling verkeerd.* Oei, dat is allemaal helemaal verkeerd. Voor beide gevallen komt ook *oewe* voor. 1. *Haauwt oewe kwèik.* Hou je bek. 2. *Oewe, ik gògget zegge:* Oei, ik ga het vertellen.

offerween, zn. m., kussensloop, vervorming van 'oorfluwijn'. *De pulling, d'n tiek èn d'n offerween hen ammel mi 't bed te make.* De peluw, de tijd en de kussensloop hebben allemaal met het bed te maken. Vrijwel verdwenen.

ògstappel, zn. m., 'oogstappel', ('yellow transparant'); een zeer

vroege, licht zurige, geelgroene appel. *De uurste ògstappel zen de lèkkerste.* De eerste 'oogstappels' zijn de lekkerste.

ok, vw./bw., ook.

Witte wie d'r ok doo:dis? Weet je wie er dood is? Er zijn opvallende combinaties met het woordje *ok* in gebruik in het dialect: Iemand die na lange twijfel tot een besluit komt, kan bijv. zeggen: *Ik doeget ok ok ok!* Iemand die daarentegen uitdrukkelijk weigert na ampele overweging, kan zeggen: *Ik doeget ok nie ok nie ok!*

oksheu:t, zn. o., lomp wezen.

Wè zedde toch 'n oksheu:t um zówiets stoms te doen. Wat ben je toch een lomp figuur om zoiets doms te doen. Verdwenen.

okservirke, zn. o., zie okseskrooike.

okseskrooike, zn. o., tussenstukje textiel. *D're rok is te eng, ze zal d'r 'n okseskrooike tusse môtte zette.* Haar rok is te nauw, ze zal er een tussenstukje moeten inzetten. Ook *okservirke* of

spieke werd tegen dit stukje gezegd. Verdwenen.

ókste, ww., 'oogsten', het aren lezen door kinderen. *Ès de rog gebonde waar, moesse wij ès jong ókste*. Als de rogge gebonden was, moesten wij als kinderen (de verloren) aren lezen.

Verdwenen. (>oorde)

óllie, zn. m., olie.

Zegsw. *Hij hittem liever ès d'n hèlligen óllie*. Hij heeft hem liever dan de heilige olie; hij drinkt graag een borrel. *Hij waar wir goewd in d'n óllie*. Hij was weer goed in de olie; gezegd van een aangeschoten 'beroepsdrinker'. *Dè's anderen óllie ès zèik in de lamp*. Dat is andere koek. (vgl. tintel)

óllieje, ww., 'oliën', met olie behandelen. Een van de zinnen die alleen 'echte' Brabanders goed zouden kunnen uitspreken, zou zijn: *Olliede gèllie d'n ùlliejen ok?* Oliën jullie die van jullie ook? De verkregen uitleg is zeer variabel, maar de meest plausibele verklaring van de kreet is wellicht: Behandelen jullie die baby van jullie ook met (baby-) olie?

ólliemaot, zn. v., oliemaat.

Ze skonk de snee:vel ólliemaot:

gleks vol. Ze schonk de jenever oliemaat: tot de rand toe vol.

ólliemènneke, zn. o.,

oliamannetje. *Vruger kwaam d'r 'n ólliemènneke mi bromóllie langs de deur*. Vroeger kwam er een oliamannetje met petroleum (bronolie) langs de deur. In Rosmalen heette hij Jan Óllie.

ólling, bn./bw., helemaal, geheel en al, heel. *We kriege unnen óllinge pòlling mi de kerr'mis*.

We kregen een hele paling met de kermis. *'t Is nou wir ólling goewd*. Het is nu weer helemaal goed. *Och, lèt dieje skònne lap toch ólling*. Och, laat die mooie lap toch heel. Merkwaardig is het gebruik van *unnen óllinge* met de betekenis 'eigengereid persoon'; *Oe, dè's zònnen óllinge, dieje jonge van hullie*. (<Middelnerlands alinc of alink) Ook gezegd als *alling*.

òn, 1. vz., aan, 2. bn, aan, uitgeblust. 1. *Hij wónt òn de brug*. Hij woont aan de brug. *Ja, òn oew hakke*. Dat kun je net geloven. Ongeveer dezelfde betekenis heeft *òn d'n hond z'n kont*. Uitdr. *'t Zit 'ròn èn 't kan d'r af*. Het zit eraan en het kan eraf; gezegd bij overvloed. 2. *Ge zet 'r wèl òn*. Je bent wel de dupe. *Wè is't wir dik*

òn. Wat is de verkering/vriend-
schap weer dik aan. *Nò al dè wèr-
rek waar ie òlling òn.* Na al dat
werk was hij helemaal aan het
eind van zijn krachten. De vaste
verbinding *òn of te nao* betekent
'om en nabij': *'t Zal òn of te nao
firteg jaor geleje zen.* Het zal om
en nabij veertig jaar gelden zijn.

ònankere, ww., 'aanankeren',
aanleggen. *Hij waar wir 's in de
kroeg òngeanker d.* Hij had weer
eens in de kroeg aangelegd.

onbekwaam, bn., 'onbekwaam',
onvolwassen, dronken. *Die knen-
jes zen nog onbekwaam.* Die
konijntjes zijn nog niet groot
genoeg voor de verkoop. *Ge
zaagt 'm zèlde onbekwaam èn
toch zoewp ie hil wè af.* Je zag
hem zelden dronken en toch
dronk hij heel wat af.

onbesnut, bn., ongelikt, onbe-
kookt. *Ze kan toch zó onbesnut
vur d'n dag komme.* Zij kan toch
zo onbeschoft voor de dag ko-
men.

ònblaowe, ww., 'aanblauwen'.
*Oo.: zitte oew snee:velneus wir
òn te blaowe?* O, zit je je jenever-
neus weer aan te blauwen?
Gezegd tegen iemand die zit te
borrelen. Ouderwets.

onderlest, bw., laatst, recente-

lijk. *Ik hem onderlest nog 's ge-
zien.* Ik heb hem laatst nog eens
gezien.

onderlip, zn. v., onderlip.

*Hij lòt z'n onderlip zó hange; 't is
zeker nie nor zunne zin.* Hij laat
zijn onderlip zo hangen, het gaat
zeker niet naar wens.

òndoan, ww., 'aandoen', behalve
in de betekenis 'kleren aantrek-
ken' wordt dit ww. ook gebruikt
voor vertrekken: *Ès ge op ted wilt
komme, diende nou òn te doen.*

Als je op tijd wilt komen, moet je
nu vertrekken. (vgl. ònréeje, òn-
treeje, ònree:pe, ònvaore, ònfiet-
se.)

ongaans, bw., 'ongans', onwel,
ziek, raar, slecht verzorgd. *Hij hi
z'n èige ongaans gefree:te.* Hij
heeft zich ziek gegeten. *Ze kiek 'r
wè ongaans èn zin d'r krèk gin
ee:n.* Ze keek wat raar en zei he-
lemaal niets. *Hij ziet 'r de lesten
ted mar ongaans ùt.* Hij ziet er de
laatste tijd maar slecht verzorgd
uit.

òngaon, ww., 'aangaan', begin-
nen, aanslaan. De zegsw. *'t Is mar
'n òngaon* betekent 'het is zo ge-
beurd als je eraan begint'. *Dieje
rothond kan zó òngaon.* Die rot-
hond kan zo aanslaan.

òngebrand, bn., 1. 'aangebrand',

2. kwaad, 3. niet goed wijs, 4. in verwachting. 1. De kreet *òngebrand èn nog nie gaar, haauwt oewe smoel èn free:te* maar hield in dat men geen kommentaar op de keuken mocht leveren. 2. *D'n diejen is alt mee òngebrand*: Die is altijd meteen in zijn wiek geschoten. 3. *In dè haushaauwe zen z'ammel 'n bietje òngebrand*. In dat huishouden zijn ze geen van allen goed snik. 4. *Ze waar 'n bietje òngebrand*. Ze moest trouwen.

òngee:ve, ww., aangeven.

Behalve in de gebruikelijke betekenis ook in de zegsw. *Hij heget 'r gelijk òngee:ve*. Hij heeft het er allemaal aangegeven; hij is er helemaal mee gestopt.

ongeleed, bn., ongelegd.

Uitdr. *Ge mòt nie bang zen vur ongelede èijer*. Je moet niet bang zijn voor ongelegde eieren, je moet geen angst hebben voor dingen die nog ver weg zijn. *Ongelede èijer zen kao telle*. Ongelegde eieren zijn moeilijk te tellen; je kunt niet in de toekomst kijken.

ongeluk, zn. o. ongeluk.

Uitdr. *Ge zet hier mar per ongeluk èn vur efkes*. Je bent hier maar per ongeluk en voor even; je bent maar zo kort en per toeval op de

wereld, maak er dus het beste van. **òngemakt**, bn. 'aangemaakt', die aanleg hebbend. *Ès ge daor mi òngemakt zet, zedde'r wèl òn*. Als je die (ziekelijke) aanleg hebt, ben je wel te beklagen.

ongepèrrem'nteerd, bn., ongepermitteerd, onbehoorlijk. *'t Is toch ongepèrrem'nteerd dè zówiets skrikkeleks gebeurt*. Het is toch ongepermitteerd dat zoiets verschrikkelijks gebeurt.

ongerakt, bw., 'ongeraakt', onregelmatig. *Hij kùmt hier alt zoo:mar ongerakt binnegevallye*. Hij komt hier altijd zo maar onverwachts binnen gevallen; zijn komst is niet te voorspellen.

ongetierrig, bn., ongedurig, lastig. *Klèin jong zen dik zó ongetierrig*. Kleine kinderen zijn vaak zo ongedurig.

ònhaauwe, ww., aanhouden, erop aan sturen. *Ge kunt dieje jas grust ònhaauwe*. Je kunt die jas gerust aanhouden. *Daor mòt 't mar op òn zien te haauwe*. Daar moet je het maar op aan sturen.

ònhaauwend, bw., voortdurend. *Hij zit ònhaauwend te hoeste*. Hij zit aan een stuk door te hoesten.

ònhaauwer, zn. m., aanhouder. Zeispreuk: *D'n ònhaauwer wint, zin d'n doo:kus èn ie gonk nor bed*

mi al z'n dingen òn. (>doo:kus)
ònhaole, ww. 'aanhalen', op je nek halen, aanslepen. *Wè gòdde toch òn lege haole.* Wat ga je je toch op de nek halen. *'tIs nie òn te haole mi zó'n groo:t haushaawe.* Het is niet aan te halen met zo'n groot gezin; het eten is niet aan te slepen...

ònjeklònje, zn. m., eau de cologne. *Diejen ònjeklònje rùkt lèkker.* Die eau de cologne ruikt lekker. Soms schertsend gebruikt voor gier- en mestlucht: *Dè's nog nie zónne kaoien ònjeklònje!*

ònkloote, ww., 'aankloten'. *Hij klót zoo:mar zuutjes òn.* Hij gaat zo maar rustig door met zijn werk, zonder veel resultaat.

onlaand, zn. o., 'onland', woeste en onbruikbare grond. *Hij ha wèl wè grond, mar 't waar bekant ammel onlaand.* Hij had wel wat grond, maar het was bijna allemaal onontgonnen gebied.

ònlèij, zn. m., 'aanlei', wanneer een jongen of meisje een dienstverband aanging bij een boer werd er een borrel of bier geschonken. Dat heette *d'n ònlèij*. (vgl. aflèij) Verdwenen.

onmikkend, bn., zorgeloos. *Die kwakkelkiendjes zage d'r alt zó onmikkend út.* Die ziekelijke

kinderen zagen er altijd zo weinig levendig uit. (>mikke) Verdwenen.

onneu:zel, bn., onnozel.

Uitdr. *Onneu:zel geborre, simpel gewiegd (èn noit iets bégeleerd).* Onnozel geboren, simpel gewiegd (en nooit iets bijgeleerd). Gezegd van iemand die zich dom blijft gedragen.

onnùrrem, bn./bw., enorm.

Dè's toch onnùrrem goewd gemakt. Dat is toch geweldig goed gemaakt. *'tIs onnùrrem.* Het is enorm.

onnut, bw., heel veel.

D'r zen onnut veul kaoi bé die nééj èipel. Er zijn enorm veel slechte bij die nieuwe aardappelen.

ònrééje, ww., 'aanrijden', behalve in de gewone betekenis 'botsen' wordt dit ww. gebruikt voor wegrijden, vertrekken: *Zumme onderhand 's nie ònrééje, anders komme we te laot.* Zullen we onderhand niet eens vertrekken, anders komen we te laat.

ònreepe, ww., 'aanrepen', wegfietsen. *We zulle zoo: tegen aachte ònree:pe.* We zullen zo tegen acht uur wegfietsen. (>ree:p)

onrèns, bn./bw., 'onreins', oneerlijk. *Dè's onrèns.* Dat is oneerlijk (vaak gehoord bij kaartspel).

Hèchhelders speule onrèns.
Valsspellers spelen oneerlijk
Uitdr. *Onrèns bloewd kùmt alted*
ùt. Oneerlijkheid komt altijd uit.
ònrict, zn. m., aanrecht.

(>òrricht)

ònrikkemendeere, ww., 'aanrecommanderen', aanbevelen.
(Foutieve combinatie van 'recommanderen' en aanbevelen). *Dè grèij dè kan ik oe ònrikkemendeere; dè hi men ok goewd geholl'pe.* Dat spul kan ik je aanbevelen, dat heeft mij ook goed geholpen.

ons, bez. vnw., ons, onze.
Nogal opvallend is het veelvuldige gebruik van het woord 'ons' in ons Brabants dialect, waar het Nederlands 'mijn' bezigt. Wij spreken bijv. van *onze vòdder* en *ons moeder*, van *ons vrouw*, *ons opoe*, *onzen opa*, *onzen oo:men* *Toon*, *ons tante Truus* en *onze Jan-oo:me*. Als mijn moeder al eens ooit opbelde, zei ze: 'Hier *ons Mam'* en een van mijn broers kan zijn telefonade openen met: 'Mi *onze Gèrrit'*. Zo kan iemand uit onze omgeving ook praten over *de ons* als hij zijn vrouw bedoelt. *Ons LiefVrouwke* komt voor in het bekende schietgebedje uit de Tweede Wereldoorlog:

Ons LiefVrouwke gift 'm nog 'n douwke. Het werd gezegd of gedacht bij het overvliegen van vliegende bommen. *Ons Heer* wordt vanouds gebezigd voor de Heilige Hostie: *De paoter ha de stool um, zòdègge kost zien dèttie 't ons Heer bé'm ha.* De pater had een stool om (zijn boord) zodat je kon zien dat hij de Heilige Hostie bij zich had. (>onze)

ònstoke, ww. aansteken, opsteken van rookartikelen. *Kom, stókt 's òn.* Kom, steek eens op. Uitdr. *Ès gé zó groo:t waart ès dè ge lomp zet, dan koste oew segaar òn de zon ònstoke.* Als jij zo groot was als dat je lomp bent, kon je je sigaar aan de zon aansteken.

ont, bn., ondeugend.
Die onte jong legen ammel in d'n hof te valle èn 't grèij te versloppè. Die ondeugende kinderen liggen allemaal in de tuin te vallen en de gewassen te vernielen.
(>onterik, ontighèd)

ontaard, bw., in hoge mate.
't Waar d'r ontaard druk. Het was er geweldig druk. *Ik véén 't ontaard veul.* Ik vind het erg veel. Ook zegt men wel dat iets *ont-aard goewd* of *ont-aard slècht* is.
òntelle, ww. 'aantellen', in verwachting zijn. *Dè vrouwke is*

wir òngeteld. Dat vrouwtje is weer in verwachting. *Op de beddeplank wier òngetee:kend wanneer 't wefke waar òngeteld, dan wiesse ze ok wanneer ze waar ùtgeteld.* Op de beddeplank (in de bedstee) werd aangetekend wanneer het vrouwtje was 'aangeteld', dan wisten ze ook wanneer ze was uitgeteld.

onterik, zn. m., deugniet, schavuit. *Groo:te onterikke waren 't um zó'n mènneke te gòn lege koeienere.* Grote vlerken waren het om zo'n mannetje te gaan koeieneren.

ontighèd, zn. v., ondeugendheid. *De ontighèd sti hum in z'n oo:ge.* De ondeugd straalt er bij hem vanaf.

òntree:je, ww., 'aantreden', te voet vertrekken. *Op bee:vert nor D'n Bosch waar 'n hil òngaon, mar alle mèijmònte wier d'r um vier uurre smèires òngetrojje.* Op bedevaart naar Den Bosch was een hele onderneming, maar iedere meimaand werd er om vier uur 's morgens te voet vertrokken. (vgl. ònrééje, ònree:pe, ònvaore)

òntrekke, ww., aantrekken, aankleden. *Ik mòt m'n èige nog òlling òntrekke.* Ik moet me nog helemaal aankleden.

òntrent, bw., omtrent.

Ik kom òntrent nie zó hóg. Ik kom bij lange na niet zo hoog. *'t Zen d'r tien of daor 'ntrent.* Het zijn er ongeveer tien. Ook 'ntrent en trent worden gezegd. (>landmee:ter) **òntùige**, ww., aantuigen, aankleden, opdirken. *Hij mòt 't pèrd òntùige.* Hij moet het paard aantuigen. *'t Duurt alted nogal vur ze d'r èige òlling òngetuigd hi.* Het duurt altijd een eeuwigheid voor zij zich helemaal opgetuigd heeft. *Ze ston òngetuigd èn wèl te waachte.* Ze stond opgedirkt en wel te wachten.

ònùire, ww., 'aanuieren', zwaar worden. *De locht ùirt òn.* De lucht wordt zwaar.

ònupere, ww. aansporen, aanmoedigen. *Ge mòt de jong 'n bietje ònupere.* Je moet de kinderen een beetje aanmoedigen. Cornelis Verhoeven geeft *ònnuvere.* (HAMM, 133)

ònvange, ww., aanvangen, katekwaad uithalen. *Wè hedde nou toch òngevange!* Wat heb je nu toch gedaan! *Die klótjong mòtte alt iets ònvange.* Die vervelende kinderen moeten altijd iets uithalen.

ònvaore, ww., 'aanvaren', aanrijden met paard en kar, vertrekken.

De vormen zijn: *ònvaore-voer òn/vaorde òn -òngevaore. De voerman vaort hier um zeuven uurre òn.* De voerman vertrekt hier om zeven uur. *Wè denkt 'raf, ès we 's ònvaorde?* Wat vind je ervan, als we eens vertrokken? **ònvatte**, ww., 'aanvatten', aanpakken. *Ik gee:f 'n runje; hier vat òn.* Ik geef een rondje; hier pak aan. *Dè's unne goeie van ònvatte* betekent op de eerste plaats 'dat is iemand die van aanpakken weet' (hij weet wat werken is) maar het kan ook spottend bedoeld zijn voor iemand die graag voor niets drinkt (een klaploper).

onweer, zn. o., onweer.

Spreuken: *'n Onweer in de mèij duget kòrre bloeien op de hèij.* Een onweer in de mei laat het koren bloeien op de hei; zo'n onweer is dus erg welkom. *Traowen èn onweer gee:ve hòst alt gedonder.* Trouwen en onweer geven haast altijd gedonder; bij de ouders of schoonouders gaan inwonen na het trouwen wordt afgeraden.

(>Augustijn)

ònwèrrek, zn. o., 'aanwerk', begin. *Nou moeste toch mar 's ònwèrrek make.* Nu moest je toch maar eens gaan beginnen.

Onze Lieven Heer, Onze Lieve

Heer. Zegsw. *Die kan bé Onze Lieven Heer op toffel kéeke.* Die kan bij Onze Lieve Heer op tafel kijken; gezegd van iemand die erg lang is. *Ge kunt hum wijsmake dè Onze Lieven Heer Hèndriek hèt.* Je kunt hem alles wijsmaken. *Onze Lieven Heer is nie zoo: of hij poft wèl 'n miske.* God ziet wel wat door de vingers.

ònzegge, ww. aanzeggen.

Ik kwaamp de rózzekrans ònzegge. Ik kwam de rozenkrans aanzeggen; bij overlijden of bediening in de buurt werd de rozenkrans aangezegd. *Iemes de wacht ònzegge.* Iemand de wacht aanzeggen.

oo:ber, zn. m., ober.

Zeispreuk: *Tijd is gèld, zin d'n oo:ber èn ie telde d'n datum bé de ree:kening.* Tijd is geld, zei de ober en hij telde de datum bij de rekening. (>ted)

oo:g, zn. o., oog.

Uitdr. *Al wè 't oo:g nie zie, dè skaoi 't hart nie.* Al wat het oog niet ziet, dat schaadt het hart niet. *Ès ik aow nie ha èn bèij m'n ooge, dan waar ik stekeblind.* Als ik jou niet had en allebei mijn ogen, dan was ik stekeblind; vooral gezegd om kinderen te paaien die volwassenen helpen met iets.

Oew oo:ge zen gróttter ès oewe mond. Je ogen zijn groter dan je mond; gezegd wanneer iemand te veel van een bepaald gerecht opschept. *Men oo:ge zen gin skaopskonte.* Mijn ogen zijn geen schaapskonten: je moet niet denken dat ik niets zie. *Mi oew oo:ge èn órre meugde stee:le.* Met je ogen en oren mag je stelen. Van mooie dingen mag je genieten. (>niks, oud)

oo:gebekeukelderéj, zn. v., schone schijn, zinsbegoocheling, goocheltrucs. *Hil dieje reklame is toch ammel oo:gebekeukelderéj.* Heel die reclame is toch allemaal gemaakt om de mensen de ogen uit te steken. Ook *oo:gebekeutelderéj* werd gezegd. Verdwenen.

oo:me/oo:men, zn. m., oom. *Onzen oo:me Grèt wónde in Rósmòlle èn onzen oo:men Driek ok.* Mijn oom Gret woonde in Rosmalen en mijn oom Driek ook. Bij oud-ooms werd *oo:me* achter de naam geplaatst. *Ik ha unnen oo:me Jan, mar ok unne Jan-oo:me.* Ik had een oom Jan, maar ook een Janoom; de eerste was de man van tante Sien (zuster van ons moeder) en de tweede was de laatst levende oom van

mijn moeder. (vgl. moewt.)

oorde, zn. mv., aren.

De klèin jong moesse ókste; dè waar oorde rape èn dè waar mar 'n kaoi wèrrek tusse die stoppele.

De kleine kinderen moesten aren lezen en dat was maar een vervelend werk tussen al die stoppelen. **oorzaak**, zn. v., oorzaak.

Mi die korte rokke kekte toch vort zoo: tege de oorzaak onzer blij-skap. Met die minimode kijk je toch voortaan zo tegen de 'oorzaak onzer blijdschap'.

op, vz.en bn./bw., op.

Hij waar òlling op. Hij was helemaal aan het eind van zijn krachten. Uitr. *Op is op èn op is irlek.* Op is op en op is eerlijk; wanneer alles op is, kan er geen onenigheid meer volgen over de verdeling. Zeispreuk: *Op is op, zin de boerrin èn ze daowde d'n boer ùt de bedstee.* Op is op, zei de boerin en ze duwde de boer uit de bedstee.

opblaoze, ww., 'opblazen'.

Zegsw. *Ge kunt 'm opblaoze.* Je kunt ernaar fluiten; je kunt de boom in; je kunt me wat. Tegen iemand die maar blijft zeuren om iets, zegt men ook: *Blaost 'm mar op!* Soms wordt deze onvriendelijke kreet nog gevolgd door 't

rietje hengt 'rnee:ve. Bij de fietsenmaker hoort men wel: *Kunde mennen baand efkes opblaoze?* Kun je mijn band even 'opblazen'? Oudere uitspraak *opbloo:ze.*

opdoffe, ww., 'opdoffen', slaan. *Hij mòt 'r alt mee opdoffe.* Zijn handen zitten erg los. (vgl. opdoffer)

opgeloo:pe, bn., 'opgelopen'. *Hij ha nog 'n opgeloo:pe koew op stal.* Hij had nog een koe op stal met een windpens.

opjuine, ww., opjuttten, gek maken, enthousiasmeren. *Ge mòt die manne 'n bietje opjuine.* Je moet die mannen een beetje opjuttten. (>opkloo:te, opnèije)

opkloo:te, ww., opjuttten, opstoken. *Hij lòt z'n èige zó lichelek opkloo:te.* Hij laat zich zo gemakkelijk opjuttten. *Opjuine en opnèije* worden meer gezegd.

opkneu:pe, ww., opknopen, vloeken. *Kunde gé dr dees vur men opkneu:pe?* Kun jij dit er voor mij opknopen? *Hij mòt 'r alt mee 'n por opkneu:pe.* Hij moet altijd meteen een paar vloeken laten horen.

oplaoje, ww., opladen, verwonden, zwanger maken. *Gé het teveul op oewe kreuge gelaoje.*

Jij hebt teveel op je kruiwagen geladen. *Ze han hum bé't voetballe lillek opgelaoje.* Ze hadden hem bij het voetballen lelijk geblesseerd. *Durske, lòt oew èige nie oplaoje!* Meisje, laat je niet verleiden! (zorg dat je niet (ongewild) zwanger wordt.)

opnèije, ww., 1. opnaaien, 2. opjuttten, 3. slaan, 4. tekeer gaan. 1. *Kunde gij vur men d'r dè lèpke efkes opnèije?* Kun jij er dat lapje voor mij even opnaaien?

2. *Lòt oew èige nie opnèije; d'r is ummers niks van waor.* Laat je niet opjuttten; er is immers niets van waar. 3. *D'n dieje nèijt 'r alt mee op.* Die slaat er altijd meteen op los. 4. *Jonge, wè nèije ze d'r op!* Jongen, wat gaan ze tekeer!

opnèijke, zn. o., 'opnaaie', iets in de stof opgenomen. *Dieje rok is oe te lang, makt 'r mar 'n opnèijke in.* Die rok is je te lang; neem hem maar iets op.

opnijt, bw., opnieuw. *Hij moes 't gelijk opnijt doen.* Hij moest het allemaal opnieuw doen. (>overnijt)

oppezaard, bw., vrijwel verdwenen vervorming van Fr. 'par hasard'. *'t Zal oppezaard wèl gòn ree:gene, want de locht ùirt zó òn.* Het zal waarschijnlijk wel

gaan regenen, want de lucht wordt zo zwaar.

oprapes, gerundium van *oprape*. 't *Li hier mar vur oprapes*. Het ligt hier maar voor het oprapen. Verdwijnen; vervangen door *vur 't oprape*.

opseuple, ww., 'opspeulen', uitvaren, kwaad worden. *Hurt 's wèsse opspult*. Hoor eens wat zij uitvaart.

opstapper, zn. m., opstapper. *Vrujer han de fietse nog unnen opstapper òn de achteras wórmi de fietser z'n èige al steppende òn de gang kos goie*. Vroeger hadden de fietsen nog een opstapper aan de achteras waarmee de fietser zich al steppend aan de gang kon brengen.

opskaarze, ww., 'opscharen', harken, bijeengaren met een hark of rijf. *Alle zòtterege moesse wèllie de misse opskaarze*. Elke zaterdag moesten wij het erf opharken. *Kunde gé efkes die blaojer opskaarze?* Kun jij even die bladeren bijeen harken?

opskrééve, ww., 1. opschrijven. 2. een proces verbaal geven. 3. zwanger maken. 1. *Skrééft de bódschappe 's op*. Schrijf de boodschappen eens op. 2. *Hij waar al dik opgeskreve vur*

streu:pe. Hij was al vaak geverbaliseerd voor stropen. Zei spreuk: *Alleman gelijk, zin de plisie èn ie skrief z'n skònmoer op*. Iedereen gelijk, zei de politieagent en hij schreef zijn schoonmoeder op. 3. *Ze han heur ès durske oit opgeskreve*. Ze was als meisje ooit zwanger geraakt. *D'r wordt wèl op koier papier geskreve* (Er wordt wel op slechter papier geschreven) zegt men wel wanneer men een heel mooie vrouw ziet.

opsteuke, ww., opstoken, aanzetten met woorden. *Ge mòt die jong nie zó opsteuke*; Je moet die kinderen niet zo opstoken.

optrekke, ww., optrekken. Zegsw. *Hij trok gauw z'n romme op*. Hij trok gauw zijn melk op; hij krabbelde snel terug.

optùige, ww., opdirken, uitdossen. *Ze ha d'r èige hillemdòl opgetùigd èn toen hurde ze de't nie durgong*. Ze had zich helemaal opgedirkt en toen hoorde ze dat het niet doorging. (>òntùige)

opwaasse, ww., afwassen, de vaat doen. *Ès ons moer opgewaasse hi, gòn we kaarte*. Als ons moeder de afwas gedaan heeft, gaan we kaarten. Steeds vaker vervangen door *afwaasse*.

opzette, ww., opzetten. Behalve in de gebruikelijke betekenis ook in de vaste verbinding *unne klèine opzette*. *Ze hen wir unne klèine opgezet*. Ze verwachten daar weer een kind.

oranjes, bn., oranje.

Heur jèske ha zó'n oranjese kleur. Haar jasje had zo'n oranje kleur.

orde, zn. v., orde.

Orde mòt 'r zen, zin de mister èn ie zaat in d'n bak. Orde moet er zijn, zei de meester en hij zat in de gevangenis.

ordeneere, ww., bevelen.

Wie hi aow dè geordeneerd? Wie heeft jou dat bevolen? Ook gordeneere en verordeneere wordt gezegd.

orlog, zn. m., oorlog. Er bestond een oud spel met de benaming *orlog èn huttoo*, een variant van *meske-pik* of *landje-kap*.

órre, zn. mv., oren.

Zegsw. *Haauwt oew órre stèil*. Hou je oren steil; Geef het niet op. *Daor kwaamp ie òn mi 'n por stèil órre*. Daar kwam hij aan met een paar steile oren; hij kwam er gretig op af. *Hij lòt z'n órre mee hange*. Hij geeft de moed meteen op. *D'n dieje is nog nie dreu:g achter z'n órre*. Die is nog niet

droog achter zijn oren; gezegd van iemand die nog jong en onervaren is. *D'n dieje kan mi z'n órre d'n Engel 's Here kleppe*. Die kan met zijn oren de Engel des Heren kleppen; gezegd van iemand met zeer grote oren. *Poetse de katte, dan kredde vollek; poetse ze achter d'r órre, dan komme ze over de hèij*. Poetsen de katten, dan krijg je visite; poetsen ze achter hun oren, dan komen ze over de hei (aldus het oude bijgeloof.) Ook zei men in dit verband: *Ès oew órre tutere kredde buurters*. Als je oren toeteren krijg je bezoek. *Hoe rèchter, hoe slèchter*. Als je rechteroor toeterde voorspelde dat weinig goeds, maar het linker oor bood goede vooruitzichten blijkens de aanvulling *hoe linker, hoe flinker*. Ook zei men: *Ès oew órre tute, wordt 'r over oe geklètst*. Als je oren toeten wordt er over je geroddeld. (>oo:ge, oud, spurrie)

òrricht, zn. m., aanrecht.

Ze ston alt òn d'n òrricht. Ze stond altijd aan het aanrecht. Ouderwets. Ook *ònricht*. **Orrie**, verdwenen jongensnaam die correspondeerde met Nederlands Arie. Verkleind tot *Orrieke*.

In *Naolend wónde de van Orriekes*. In Nuland woonden de 'van Orriekes', de familie Westerlanden.

orte, zn. mv., kladden.

Ge meugt gin orte make. Je mag geen kladden maken. (vgl. Fr. *ordure* = vuil) Verdwenen.

os, zn. m., os.

Zegsw. *Daor wordt d'n os nie vèt*. Daar wordt de os niet vet; daar is armoe troef. *D'n dieje leert vur os, mar kan gin hórres kréége*.

Die leert voor os, maar kan geen horens krijgen; gezegd van iemand die wel wil werken, maar geen talent heeft. *Ès dè gi, dan kalleft d'n os*. Als dat gaat, dan kalft de os; gezegd van iets dat vrijwel onmogelijk is. *'t Kùmt zó langzaam ès bé unnen os de romme*. Het komt zo langzaam als bij een os de melk; gezegd van iemand die zeer traag van begrip is. *'t Lekt wèl of ze hier mi d'n os gevaore hebbe*. Het lijkt wel of ze hier met de os gereden hebben; gezegd van een hobbelige kronkelweg. *Of unnen os over 't laand gezèkt hi*. Of een os over de akker gezeikt heeft; gezegd van het werk van een boer die krom geploegd heeft. *Van unnen os kunde niks verlange ès rundsvlis*. Van

een os kun je niets verlangen dan rundvlees; gezegd van een domoor. Zeispreuken: *Gehad is lillek, zin d'n os*. Gehad is lelijk, zei de os; repliek aan iemand die zegt dat hij vroeger iets gehad heeft. *Ja, mi geweld, zin Jan de Koe, dan kunde unnen os nog wèl stiere*. ja, met geweld, zei Jan de Koe, dan kun je een os nog wel stieren. Verkleinwoord: *ùske*. (>pr'bere)

osseboek, zn. o., ossenboek.

De zegsw. *in 't osseboek staon* betekent dat bedoeld manvolk te oud is voor het huwelijk.

ossekùpke, zn. o., 'ossekopje', staartmees. Veel vroeger ook nog wel *osseneu:jke* (ossehoofdje) genoemd. *D'r zate 'n por ossekùpkes in de bèrkebeu:m*. Er zaten een paar staartmeesjes in de berkenbomen.

osseneu:jke, zn. o.,

'ossenhoofdje'. (>ossekùpke)

óstgènger, zn. m., 'oostganger', Oostindiëganger. *Tinuske de Mèlkkop wónde midden in Ballekum; hij waar unnen aauwen óstgènger*. Tinuske de Melkkop woonde midden in Berlicum; hij was een oude Oostindiëganger.

ottere, ww., 'otteren', klungelen.

Wè lede toch te ottere. Wat ben je toch aan het klungelen. *Lòt 'm toch heneottere* kan betekenen 'laat hem toch met rust' of 'laat hem toch heenklungelen'.

oud, bn., oud.

Ouds vur ouds zeiden wij als we naar leeftijd wilden rangschikken; wie het oudste was, kwam het eerst aan de beurt. Het antwoord op de vraag *Hoe oud zedde gé?* was: *Ik zé zó oud ès m'n haand, mar nie ès m'n taand, m'n neus èn m'n òrre zen op dezèllefden dag geborre.* Ik ben zo oud als mijn handen, maar niet als mijn tanden, mijn neus en mijn oren zijn op dezelfde dag geboren. Een andere afjacht was *Ik zé zó oud ès 't hùlleke van m'n gat èn dè stinkt van aauwerdom.* Ik ben zo oud als het holletje van mijn gat en dat stinkt van ouderdom. *Ès ge ouwer wordt, kreddè vanalles behall' ve haor èn taand.* Als je ouder wordt krijg je vanalles behalve haren en tanden; met de jaren komen de kwalen. Vaak wordt de verbogen vorm van oud *aauw*: *Spant d'n aauwe mar in.* Span de ouwe maar in; laat je ouders het maar (weer) opknappen. *Bee:ter 'n aauw pèrd k'pot ès 'n jong bedürve* (beter

een oud paard dood dan een jong bedorven) ligt in hetzelfde vlak; het wordt vooral gezegd door de ouders wanneer kinderen iets weigeren te verrichten en zij het zelf maar weer moeten doen. *D'n aauwe beslachte* betekent 'lijken op je vader'. *Van 't aauw in 't nééj speule* (van het oud in het nieuw spelen) wil zeggen dat men kaartend het nieuwe jaar in gaat. Spreuk: *Oudjes mòtte ere, jong mòtte lere.* Oudjes moet je eren, kinderen moet je leren.

ouws, bn., onhandig, 'links'.

Gé gòtter toch zó ouws vur staon, ge kunt goewd zien dègge dè nog nie dik gedaon het. Jij gaat er zo onhandig voor staan, je kunt wel zien dat je dat nog niet vaak gedaan hebt.

ouwsum, bw., verkeerd om.

Hij ha zonne jas ouwsum òn. Hij had zijn jas binnenste buiten aan. (>aarsum)

ove, zn. m., oven.

Uitdr. *Kakke gi vur bakke al is d'n ove nog zó hee:t.* Kakken gaat voor bakken, al is de oven nog zo heet: de natuur laat zich niet dwingen. *'t Kan bee:ter nor d'n ove ès nor d'n trog smake.* Het kan beter naar de oven dan naar de trog smaken; gezegd wanneer

iets aangebrand is. *Tege unnen ove kunde nie gape.* Tegen een oven kun je niet gapen; gezegd wanneer men het onderspit moet delven.

overant, bn., 'overhands', om de andere. *Hij kùmt hier overante zondeg.* Hij komt hier elke twee-de zondag. Verdwenen, vervangen door *um d'n andere zondag.*
overèind, bw., overeind, rechtop. *Hij kos nie mer overèind komme.* Hij kon niet meer overeind komen. Uitr. 't Zit 'r stèil overèind in. Het zit erin gebakken (en is er niet uit te krijgen); vooral gezegd bij een bepaalde (verkeerde) aanleg van kinderen. *Die goei fles mòt mar 's overèind, zin de pestoor, die hi vort lang zat gelee:ge.* Die goede fles moet maar eens 'overeind', zei de pastoor, die heeft lang genoeg gelegen; gezegd van een goede fles wijn.

overènsie, zn. v., overschot, overvloed. In de vaste verbinding *iets in overènsie hebbe*; er meer dan voldoende van hebben. *Mòtte gé nie nor de kerk?* Antwoord: *Ik zé vruger oit wèl drie kirres op innen dag geweest; ik heb nog misse zat in overènsie!*

overhoo:p, bw., overhoop,

ekstra. *Alles laag overhoo:p.* Alles lag door elkaar. *Ès ge unne kilo kèrse kópt, kredde 'r 'n por overhoo:p.* Als je een kilo kersen koopt, krijg je er een paar ekstra.
overkoo:t, bn., verstuikt.

Koei, kall'ver èn pèird kosse overkoo:t stòn. Koeien, kalveren en paarden konden door hun hoeven zakken.

overlee:ze, ww., 'belezen', met bezweringsformules mens en/of dier van de pijn verlossen en genezen. *Grèt Gurtjes kos vee dè overkoo:t ston overlee:ze.* Gret Gurtjes kon vee dat verstuikingen had met gebedsformules genezen. (Later doorgegeven aan Piet van Helvoort, omdat dit niet in rechte lijn binnen de familie mocht worden doorgegeven, aldus Jan van Helvoort.)

overwege(s), bw., overweg. *Hij kan goedzat mi die klèin jong overweges.* Hij kan behoorlijk met die kleine kinderen overweg.
overzéej, bw., opzij.

Gò 's overzéej, ge stòt hier zoo: midde in de Hintummerstraot; gin man kan d'r dur. Ga eens opzij, je staat hier midden in de Hinthamerstraat (op het drukste punt); geen mens kan er door.

oveskólt, zn. m., 'ovensholt',

ÓZZIKKE

broodschieter. Werktuig waarmee het brooddeeg in de hete oven geplaatst werd. *Bé de bakkist stonné de kelwis èn d'n oveskólt.*

ózzikke, ww., klungelen, onhandig te werk gaan. *We zedde daor toch òn 't ózzikke.* Wat ben je daar toch aan het klungelen! Verdwenen.

P

paasse, ww., passen.

Paasse-paaste-gepaasse. De oude verleden tijdsvorm *pies* wordt nog zelden gehoord. *Kikt 's of die skoewn oe paasse*. Kijk eens of die schoenen je passen. *Kunde 't paasse?* Kun je met gepast geld betalen?

pad, 1. zn. v., pad, kikkvorsachtige (bufo). 2. zn. m., pad, weggetje.

1. *D'r zaat 'n pad op de pad*. Er zat een pad op het pad. *Klèin padde hen ok vergif*. Kleine padden hebben ook vergif; ook kleine personen kunnen stekelig voor de dag komen. Weerspreuk: *Padden op de baon, ree:gen in de laon*. Padden op de baan, regen in de laan. Verkleinwoord *pèdje*.

2. *Ze han unne pad gemakt dur d'n hof*. Ze hadden een pad gemaakt door de tuin. Verkleinwoord *pèijke* of *pèdje*.

Paddegraaf, naam van een waterloop. *D'n uurste wittering in d'n aauwe polder van Rósmòlle hètte de Paddegraaf*. De eerste wetering in de oude polder

van Rosmalen heette de Paddegraaf. Gedempt tijdens de ruilverkaveling in de vijftiger jaren.

paddekaol, zn. m., kikkervisje. Er zijn opvallend veel namen voor dit diertje in metamorfose. Naast het vanouds meest gebruikelijke *paddekaol* komen ook *donderpad*, *dikkop*, *konthamer* en *kaolkwab* voor. *Ègge kikfors wilt worre mòtte uurst paddekaol zen*. Als je kikker wilt worden moet je eerst kikkervisje zijn; je moet onderaan beginnen en niet meteen te veeleisend zijn.

paddekrùd, zn. o., 'paddekruid', verdwijnende benaming voor kamille, (*matricaria*). verdwenen en vervangen door *k'mil*.

pakke, ww., pakken.

Ik kan 'm pakke, zakke èn verkoo:pe. Ik ben hem gemakkelijk de baas.

pakhaus, zn. o., pakhuis, ouderwetse benaming voor de boerenbondsvestiging. *Jònnus werkte op 't pakhaus*. Janus werkte op het pakhuis.

palie-gelijk, bn., helemaal hetzelfde. *'t Is men allemòl palie-gelijk.* Het is mij allemaal om het even.

pallem, zn. m., 'palm', buxus. *D'r ston vruger bekant overal unnen bos pallem òn 't haus.* Er stond vroeger bijna overal een struik buxus aan het huis. (Hiervan werden takjes gesneden ter wijding op palmzondag.)

pallesaot, zn. m., zelfbewust klein kind. *Kik daor dieje klèine pallesaot.* Kijk daar die kleine eigengereide figuur. Verdwenen.

pan, zn. v., pan.

Zó'n pan èipel mi 'n ree:genbùì. Zo'n pan aardappelen met dunne jus; spottend gezegd van 'deftige kost'. Uitr. *Wè'n pan!* Wat een rotzooi! *We legge de panne d'r op.* We houden op met ons werk.

panherring, zn. m., panharing. Zegsw. *Wè is't toch unne panherring.* Wat is het toch een mager figuur. (>herring)

pannebier, zn. o., 'pannenbier', drank die aangeboden wordt bij het bereiken van het hoogste punt van een nieuwbouw. *Ès de mèij op 't dak kan, mòt 'r pannebier komme.* Als de meitak op het dak kan, moet er pannebier komen.

(De meitak wordt vaak vervangen door een vlag.)

pannelèkker, zn. m., pannelikker. *Pannelèkkers komme nie in d'n himmel* was het dreigement aan kinderen die stiekem uit de pan likten. (> bliekers)

panneskrapsel, zn. o., 'panneschraapsel', onvriendelijke benaming voor het jongste kind uit een groot gezin. (vgl. koffiezetterke, trogvee:gsel)

paol, zn. m., paal.

D'r ston unne paol midden op de weg. Er stond een paal midden op de weg. Meervoud *peu:l*, verkleinwoord *pulleke*. Oudere uitspraak *poo:l*.

paost, zn. m., heggestronk, puist hout. *D'r ston mi de kerr'mis unne (koek-)paost.* Daar stond als het kermis was een houtpuist waarop werd koekgeslagen. Meervoud *paoste*, maar ook steeds meer *pùist(e): Pùist(e) wèine waar 'n kaoi k'rwèij.* 'Puisten wenden', het rooien van heggestronken, was een zwaar karwei. *Paost* is praktisch verdwenen.

paoter, zn. m., pater.

Uitr. *Paoters, nonne èn begééne zen nie zó hèllig ès ze skééne.* Paters, nonnen en begijnen zijn

niet zo heilig als ze schijnen.

Zeispreuk: *'t Is overal Gods wirreld, zin de paoter èn ie laag in de sloo:t.* Het is overal Gods wereld, zei de pater en hij lag in de sloot. Oudere uitspraak *poo:ter.*

Paow, verdwenen meisjesnaam, afgeleid van Paulien. *Vruger wónde d'r in Ballekum Paow Prinse èn in Mirroi Paow Skoute.* Vroeger woonden er in Berlicum Pau(lien) Prinsen en in Middellrode Pau(lien) Schouten.

paow, zn. m., pauw.

Hij is zó gruts ès unne paow. Hij is zo trots als een pauw.

pap, 1. zn. v., pap, 2. zn. m., pap(pa), vader. 1. *Ze zate krèk òn de leste pap.* Ze zaten net aan de laatste pap; ze zaten juist aan het avondmaal. *Vruger wiere d'r saoves dik nog wè èipel opgebakke èn wè pap opgeskùpt.*

Vroeger werden er 's avonds vaak nog wat aardappelen opgebakken en wat pap opgeschept. Zegsw. *Die kan daor in de pap skijte.* Die kan zich daar vanalles permitteren; hij kan er geen kwaad doen. *Ze hen in de pap geskete.* Ze hebben in de pap gescheten; ze hebben het verbruid. Soms ook: ze moeten trouwen.

2. *Onze pap hi alt kèijhard gewerkt.* Mijn vader heeft altijd heel hard gewerkt.

papier, zn. o., papier.

Uitdr. *D'r wordt wèl op koier papier geskreve.* Er wordt wel op slechter papier geschreven; gezegd wanneer een knappe vrouw passeert. Ook gezegd als *p'pier.* (>opskrééve)

parrie, zn. m., gierigaard, gevoelloze vent. *Gé zet unne verrèkese parrie, dè zedde!* Jij bent een verrrekte vrek, dat ben je! Verdwenen.

passe, ww., de beurt voorbij laten gaan. *Mi zó'n kaart mò'k passe.* Met zulke kaarten moet ik passen.

Paulien, meisjesnaam, Pauline. Zeispreuk: *Dè's getroffe, zin Paulien èn ze makte van d'n bok 'n mieneke.* Dat is getroffen, zei Pauline en ze maakte van de bok een geitje.

peej, zn. m., biet.

Vur 't peje zette han we vruger 'n peejmesientje. Voor het bieten zetten hadden we vroeger een pootmachientje. *Vurdèsse vur de koei kwame, gonge de peje dur de pejesnééjer.* Voordat de bieten voor de koeien kwamen, gingen ze door de bietensnijder.

pee:ltuter, zn. m., bedenkelijke

benaming voor een bewoner van de Peel. Zegsw. *De was waar zó graow ès unne pee:ltuter*. De was was zo grauw als wat.

péén, zn. v., pijn.

Jonge, wè hattie daor péén af.

Jongen, wat had hij daar pijn van.

Behalve letterlijke pijn kan bedoeld worden dat iemand veel spijt heeft van een verkeerde beslissing of handeling. *Wie skòn wil zen mòt péén lééje, zin de Geus èn ie ha 'n snee in z'n neus*.

Wie mooi wil zijn, moet pijn lijden, zei de Geus en hij had een snee in zijn neus; hij was drinken. (>gruts, pent, penninge)

péép, zn. v., pijp.

Zegsw. *Ge mòt oew péép ope haauwe*. Je moet je pijp open houden; je moet zorgen voor een goede stoelgang. *Ik gò m'n péép 's ùtkloppe*. Ik ga mijn pijp eens uitkloppen; gezegd door iemand die naar het toilet gaat. *De péép dichtnéépe* betekent 'doodgaan'. *'t Is men nog gin péép tebak wèrd* betekent dat het mij niets waard is.

pee:perkoek, zn. m., 'peperkoek', kruidenkoek, ontbijtkoek. *Wie mi pee:perkoek gi vrééje wordt mi skete belónd*. Wie met peperkoek gaat vrijen wordt met

scheten beloond; je moet je aanstaande niet te zeer verwennen, want dan krijg je stank voor dank. **Peer**, verdwijnende jongesnaam, afgeleid van Petrus. Ook *Pirke* en *Pie(j)t* zijn op hun retour.

(>pinéézerke)

pèggehout, zn. o., sporkehout, (rhamnus frangula). (>pinnekeshout, skoelappershout, enz.)

pèine, 1. zn. mv., 'panen', kweekgras, (agropyron repens), 2. ww., van kweekgras ontdoen.

1. *'t Laand stikt van de pèine*. De akker staat vol kweekgras.

2. Uitr. *Van pèine kredde 't in oew lèine*. Van kweekgras wieden krijg je het in je rug (lendenen); het is een zeer hardnekkig onkruid. Dezelfde betekenis heeft *pèine make muujg lèine*. *Ik mòt nog 'n huukske pèine èn dan zeker mi klaar*. Ik moet nog een hoekje van kweekgras ontdoen en dan ben ik ermee klaar. Ook *ùt-pèine*.

pèinhaor, zn. o., slechte haren. *'t Waar zó'n jong mi van die pèinhaor*: het was zo'n kind met van die stekelige, weerbarstige haren.

pèird, zn. mv., paarden. *Diejen boer ha twee: pèird*. Die boer heeft twee paarden. *D'r zen luukse pèird èn werkpèird*. Er

zijn luxe paarden en werkpaarden; bijv. gezegd wanneer men iemand ziet genieten in de zon terwijl men zelf moet werken. *Pèird die de haver verdiene, kréége ze nie.* Paarden die de haver verdienen, krijgen ze niet; het leven is vaak onrechtvaardig. *Van werke gòn de pèird k'pot (èn die hen nog wèl éézer onder de voewte).* Van werken gaan de paarden dood (en die hebben nog wel ijzer onder de voeten); doe maar kalm aan. Zeispreuk: *Denke is vur de pèird, zin d'n boer, die hebbe gróttter hèreses.* Denken is voor de paarden, zei de boer, die hebben grotere hersens. (>pèrd) **pèirdekop**, zn. m., paardehoofd. Zegsw. *Ze zien 'n mooi meid liever ès unne pèirdekop.* Ze zien een mooie meid liever dan een paardekop; mannen houden van vrouwelijk schoon.

pèirdemop, zn. m., paardemop. Uitdr. *Zoo: slòdde d'r gin tien út iedere pèirdemop.* Zo sla je er geen tien uit iedere paardemop; schertsend gezegd van iets dat zeldzaam is.

pèirdestart, zn. m., 1. paardestaart, letterlijk en als haardracht, 2. heermoes (equisetum). 1. *'t Durske ha unne*

pèirdestart. Het meisje droeg een paardestaart. 2. *Ès ge unne pèirdestart útgraaft, dan vende unne riksdòlder tèinen òn de wortel.* Als je een paardestaart uitgraaft, dan vind je een rijksdaalder aan het einde van de wortel.

pèirs, bn., paars.

Hij sloewg hum pèirs èn blaow.

Hij sloeg hem bont en blauw.

pèkweg, zn. m., macadamweg, asfaltweg. *D'r li unne nééje pèkweg in de polder.* Er ligt een nieuwe asfaltweg in de polder.

pekel, zn. m., pekel.

Hij haauwt 'm goewd in de pekel.

Hij houdt hem goed in de pekel; hij drinkt veel. *Onder de pekel haauwe is zó slècht nog nie; daor gòn de pierre van k'pot.* Borrelen is zo slecht nog niet; daar gaan de pieren van dood.

pele, ww., versieren, het opsieren van boog en straat bij grote feesten zoals 'gouden bruiloften'. *Ze han daor skòn gepeeld toen ze d'r gaauwe brùlleft han.* Ze hadden er mooi versierd toen ze hun gouden bruiloft hadden. Ook werd *pee:le* en *siere* gezegd. Verdwijnend.

pèllerien, zn. m., schouderdracht behorende bij de kleding van de

Brabantse boerin, oorspronkelijk zwart en versierd. *Ze droewg nog de poffer èn de pèllerien. Ze droeg de poffer nog en de pèlerine. Soms ook gezegd als pèlerien, pèlleriem en pèlderiem.*

Verdwenen.

pelse, zn. mv., rokken.

De vròllie han skòn pelse òn. De vrouwen droegen mooie rokken.
Verdwenen.

pènnestok, zn. m., penhouder.

't Uurste jaor skriefde mi 'n griffel op 'n lèij, pas in de twidde klas kriegde unne pènnestok. Het eerste jaar schreef je met een griffel op een lei, pas in het tweede jaar kreeg je een penhouder.

penninge, ww., 'pijnigen', pijn lijden. *D'n òllinge naacht hattie lege penninge. De hele nacht had hij pijn geleden.*

pèns, zn. m., pens, grof woord voor buik. *Unne pèns ès 'n spurriekoew zegt men voor een heel dikke buik.*

pent, zn. v., pijn.

De jukt is èrr'ger ès de pent. Jeuk is erger dan pijn. Pent is ouderwets, tegenwoordig zegt men veel meer péén.

pèrd, zn. o., paard.

Uitdr. *Bee:ter 'n aauw pèrd k'pot ès 'n jong kreupel. Laat de ouders*

het werk maar doen en spaar de kinderen. *Bé 'n kaoi pèrd mòtte aachter weg bléève, bé 'n jong meid veur. Bij een kwaad paard moet je achter wegblijven en bij een jonge meid voor. 'n Blend pèrd lupt daor niks k'pot. Een blind paard loopt daar niets ka-pot; het is er binnen armoe troef. 'n Goei pèrd wordt nie gemèrt. Een goed paard wordt niet op de markt verkocht. 'n Kreupel pèrd is nog wèl gèld wèrd ès ge zèllef de kaar mòt trekke. Alle hulp is beter dan geen. 't Kùmt te pèrd èn 't gi te voewt. Het komt te paard en het gaat te voet; gezegd van een ziekte die men snel te pakken heeft, maar heel moeilijk kwijt kan raken. De zegsw. *iemes op 't pèrd hèll'pe* betekent iemand te paard helpen; hem van beginkapitaal voorzien bijv. *Zó dèmpig ès 'n aauw pèrd* zegt men wanneer iemand erg kortademig is. 'n *Pèrd sli nie zó gaauw over de burries, ès 't mar genog te werke hi. Een paard slaat niet zo gauw over de berries, als het maar genoeg te werken heeft. Zeispreuk: 't Viel verkeerd út, zin d'n boer, 't pèrd gonk k'pot èn 't wijf worde bee:ter. Het viel verkeerd uit, zei de boer, het paard ging dood en de**

vrouw werd beter. (>steeg, wijd)

pèrdje, zn. o., paardje.

Wènnig laoje, zuutjes vaore, duu kaar èn pèrdje spaore. Weinig laden, zoetjes rijden, doet kar en paardje sparen; de beste raad voor de voerman. *Hij zit gaauw op z'n pèrdje* betekent dat hij gauw beledigd is. (>pèird)

pere, ww., slaan.

Hij mòt 'r alt mee op pere. Hij moet er altijd meteen op slaan.

Iemes d'r tege pere of iemes tege z'n órre pere is dus iemand tegen zijn oren slaan. *D'r ùt pere* is er vandoor gaan, wegrennen.

pèrkusie, zn. v., lastige zaak, vervorming van *pèrsekusie*. *'t Is 'n hil pèrkusie um zówiets te regele.* (>pèrsekusie)

pèrm'ntere, ww., jammeren, klagen. *Dè wefke kan toch gòn stòn pèrm'ntere.* Dat vrouwtje kan toch gaan staan jammeren.

persee:le, zn. mv., behalve in de gebruikelijke betekenis ook voor (blote) lichaamsdelen, vooral achterwerk: *Ik stee:k oe dalek in oew nakende persee:le ègge niks fesoenleks òntrekt.* (<nakend)

pèrsekusie, zn. v., vervelende zaak. *Zó'n fusie is 'n pèrsekusie.* Zo'n fusie is een vervelende zaak.

persèssie, zn. v., processie.

De persèssie trok rond de kerk.

(>klok)

persies, bn., bw., precies.

't Paast persies. Het past precies.

pertrèt, zn. o., portret, persoon.

Dè's 'n skòn pertrèt. Dat is een mooi figuur. *Zé is zó'n lastig pertrèt.* Zij is zo'n vervelende vrouw.

pesjonkele, ww., behalen van de aflaat van Portiuncula door middel van kerkbezoek op 1 en 2 november. Er waren voorgeschreven vaste gebeden verbonden aan de aflaat. Om meerdere aflaten te verdienen ging men meerdere malen de kerk in en uit. Ook gezegd als *p'sjonkele*.

pestoor, zn.m., pastoor.

Uitdr. Ègge de pestoor tegen het, kunde wèl 't dùrp ùtdoen. Als je de pastoor tegen hebt, kun je het beste vertrekken. *Ès 't ree:gent op de pestoor, dan drùp 't op de kùster.* Als het regent op de pastoor, dan drupt het op de koster; de koster krijgt dezelfde eigenaardigheden als de pastoor. *Unne goeie pestoor zee:gent z'n èige 't uurste.* Een goede pastoor zegent zichzelf het eerst; de geestelijke is vaak egoïstisch. *Unne pestoor hi z'n daggèld al verdiend vur d'n uurste koffie.*

Een pastoor heeft zijn daggeld al verdiend voor de eerste koffie; de miscollecte is al binnen voor het ontbijt (de mis werd nuchter gedaan). *Ze hen 't getroffe ès 'n dÛrp mi unne gèkke pestoor.* Ze hebben het slecht getroffen. De zegswijze *iets pestoor make* betekent iets opeten of opdrinken; *We zulle die fles 's gaaw pestoor make.* In plaats van *pestoor* wordt hier ook *bÛrger* of *saldaot* gezegd. De pastoor worden ook zeispreuken in de mond gelegd: *Ik draag 't lieste zwart, zin de pestoor, dan valt m'n ziel nie zó op.* Ik draag het liefst zwart, zei de pastoor, dan valt mijn ziel niet zo op.

Mannebroeders, zin d'n béziende pestoor èn ie spraak vur de K.V.O.. Mannenbroeders, zei de bijziende pastoor en hij sprak voor de Katholieke Vrouwen Organisatie. *'t Geloo:fis toch mar alles, zin de pestoor èn ie kiek in de skaol.* Het geloof is toch maar alles, zei de pastoor en hij keek in de (collecte-) schaal. (>hógmoewd, boer, preke)

pestoorsmeid, zn. v., pastoorsmeid. Uitdr. *Ès de pestoorsmeid over ted is, duu de pestoor de leste mis.* Als de pastoorsmeid

over tijd is, doet de pastoor zijn laatste mis. (>biskop)

pèt, zn. v., pet.

Wè hedde 'n skòn pèt op! Wat heb je een mooie pet op! (Ook hate-lijk gezegd tegen iemand met een pruik.) Uitdr. *Skudt mar in m'n pèt* (schud maar in mijn pet) zegt men van iets dat het verstand te boven gaat. Soms ook gezegd als *Skudt mar in m'n pèt, munne skollek hengt aachter de deur.* Schud maar in mijn pet, mijn schort hangt achter de deur; het illustreert de verwarring. *Ik hoef 'r mar mi m'n pèt nor te goie èn 't is alwir zó wijd.* Ik hoef er maar met mijn pet naar te gooien en het is alweer zo ver; mijn vrouw is in verwachting.

petansie, zn. v., belang.

't Is nie veul van petansie. Het is niet van veel belang; het is niet substantieel. Waarschijnlijk verwant met Fr. pitance = voedsel.

petènt, zn. o., patent.

Hij hi petènt. Hij heeft patent (van liegen); hij liegt altijd. Verdwenen.

Pètelder, gebieds- en straatnaam onder Den Bosch, de Pette- laar. *Ge gôt toch nie over de Pètelder um.* Je gaat toch niet

over de Pettelaar om; gezegd vanuit Rosmalen. (De Pettelaar ligt aan de Gestelse kant.)

petòzzie, zn. v., 1. stampot, hutspot, 2. vuile boel. 1. *Petòzzie is goeie wenterkost*. Stampot (van boerenkool) is goede winterkost. 2. *'t Is daor mar 'n raow petòzzie*. Het is daar maar een vuile boel. (>azijnpetòzzie, knolderapepetòzzie, wortelepèttòzzie, <Fr. potage)

petunnekes, zn. mv., sleutelbloem, vroegeling (primula veris). *Petunnekes ware mee van de vruugste blumkes in d'n hof*. Sleutelbloemen behoorden tot de vroegste bloempjes in de tuin.

peut, collectivum voor jong boomplantmateriaal, vooral kandinastekken. *Hij ha d'n hillen dag peut gezet in 't Wéépus*. Hij had de hele dag jonge boomstekken geplant in Wijbosch (Schijndel). *Moeier biechttè ès jong nog dèsse peut geblekt ha*. Moeder biechttè als kind nog dat ze het pootgoed ontschild had; *'peut blekke'* hoorde tot de kwajongensstreken van die dagen. *Unne 'prilse peut is 'n mèijs raokel-hout*. Een stek geplant in april is goed voor het vuur in mei; te laat geplant pootgoed gedijt niet. (De

'dialectschilder' werkt overigens met dezelfde peut, terpentine, als de Nederlandse.)

pezerik, zn. m., 1. uitgesneden varkensroede, gebruikt om zagen e.d. mee in te vetten. 2. gierigaard. 1. *De pezerik hong aachter de mildeur*. De pezerik hing achter de staldeur. 2. *Diejen aauwe waar zónne benaauwde pezerik*. Die ouwe was zo'n verschrikkelijke vrek.

Piejt, jongensnaam, Piet. *Onze pap hètte Piejt*. Mijn vader heette Piet. Sporadisch kwam *Piejt* ook voor als vrouwenaam. (>Pietje, Peer)

piek, zn. m., 'piek'. Uitdr. *Ziek, van de lùie piek* is een uitdrukking met een wazige achtergrond. Het werd vooral gezegd wanneer men twijfelde aan de oprechtheid van 'de zieke'.

pieke, ww., een van de varianten binnen het kaartspel *rikke* waarbij men een slag moet halen. *Ge kunt mi zó'n hóg kaart nie pieke*. Je kunt met zulke hoge kaarten niet pikken.

piekelant, bn., verzorgd. *Hannes ziet 'r nog piekelant út*. Hannes ziet er nog verzorgd uit. Verdwenen.

piel, zn. m., penis. Verdwijnd.

pieleke, zn. o., plasser, penis.

Ik heb z'n pieleke gezien! Vooral kindertaal. (>piezewiet)

pielekebloot, bn., poedelnaakt.

De missionaris zaat bé de pielekebloot:te nee:gerkes. De missionaris zat bij de poedelnaakte negertjes.

pielepòsse, 'pielepassen', plaagterm voor kinderen die vragen wanneer ze iets krijgen. Antwoord: *mi pielepòsse:* met sintjuttemis. (vgl. kietelpinkstere)

pier, zn. m., pier, regenworm.

Uitdr. *Ge kunt de pierre in de grond heure nieze.* Je kunt de pieren in de grond horen niezen; gezegd wanneer het heel stil is. Wanneer iemand bleek ziet zegt men wel: *Hij kekt ès de pierren ùt 't deu:ske.* Hij kijkt als de pieren uit het doosje. (Gevangen pieren in een potje of doosje worden gauw bleek en gaan dood.) Na het woord *Wurum* (waarom)? volgde vaak de afjacht *Umdè unne wùrrem ginne pier is.*

(Omdat een worm geen pier is.)

piesse, ww., pissen, plassen, wateren. De zegsw. *Hij pieste d'r ùt* betekent 'hij maakte dat hij wegkwam'. (Ook *zèkte d'r ùt.*)

(>pisse)

Pieta, vrouwennaam, afgeleid van Petronella. Nog zelden gehoord.

Pietje, jongens- en meisjesnaam, afgeleid van Petrus en Petronella. Als vrouwennaam is *Pietje* evenals *Pieta* vrijwel verdwenen. *Wij han nog 'n tante Pietje.* Wij hadden nog een tante Pietje.

piezewiet, zn. m., penis.

Doe 'w gùllep dicht; ik kéék zoo: tegen oewe piezewiet. Doe je gulp dicht; ik kijk zo tegen je plasser. Kindertaal.

pikke, ww., pikken.

Ze zate krèk de èipel ùt de pan te pikke. Ze zaten juist de aardappelen uit de pan te pikken. Dit stamt uit de tijd dat men nog uit een gezamenlijke pan at. (vgl. Van Gogh's aardappeleters.)

pikker, zn. m., pikker, doorn.

Hij hi unne pikker in zunne vinger.

pikkerdraod, zn. m., prikkeldraad. *Dieje pikkerdraod is kaol verroest.* Die prikkeldraad is helemaal roestig.

pikkerheg, zn. v., meidoornhaag. *D'r ston 'n pikkerheg rontelum d'n hof.* Er stond een meidoornhaag rondom de tuin. Ook *dòrreheg.*

pilèir, zn. m., pilaar.

Tege de leste pilèir stò ee: ve-goewd unnen hellige ès tege de vurst. Tegen de laatste pilaar staat evengoed een heilige als tegen de voorste; gezegd om aan te geven dat de plaats in de kerk niet belangrijk is.

pilopèt, zn. v., 'pilopet'.

(vgl. pillowse bij De Bont, 'pillows'. Van pillow DVK, 491). *Hij ha 'n pilopèt op.*

pin, zn. m., behalve in de gebruikelijke betekenis ook voorkomend als gierigaard. *Dè's toch zónne benaauwde pin.* Dat is toch zo'n hebzuchtige vrek. Zeispreuk: *Ik wil ginne nééje k'lènder, zin de pin, d'n aauwe kan nog hèndig 'n jaor of wè mee.* Ik wil geen nieuwe kalender zei de vrek, de oude kan nog gemakkelijk een jaar of wat mee.

pinantie, zn. m., strafs chop.

Drie korners pinantie dinne wij vruger. Drie hoeks choppen een strafs chop deden wij vroeger; bij het veld- en straatvoetbal van de vijftiger jaren werden drie hoeks choppen omgezet in een elfmeter. Vervorming van En. penalty.

pinéézerke, zn. o., 'pinijzertje', punaise. Zeispreuk: *Ik kan d'r nie mi zitte, zin Peer èn ie zaat op 'n pinéézerke.* Ik kan er niet mee

zitten, zei Peer en hij zat op een punaise. Verdwenen.

pinhaor, zn. o., stekelhaar.

God, wè hi dè jong pinhaor. God, wat heeft dat kind stekelhaar. (vgl. pèinhaor)

pinksterblom, zn. v., 'pinksterbloem', volksbenaming voor de margriet, (*chrysanthemum leucanthemum*). *D'r stòn pinksterblomme in de wèij.* Er staan margrieten in de wei. Verdwijnd en vervangen door de algemene 'pinksterbloem', (*cardamine pratensis*).

pinneke, zn. o., behalve in de gebruikelijke betekenis ook de benaming voor de opstapper aan de achteras van de ouderwetse fiets. *Jèntje ha nog 'n fiets mi 'n pinneke.* Jantje had nog een fiets met opstapper.

pinnekeshout, zn. o., een van de vele benamingen voor sporkhout of vuilboom, (*rhamnus frangula*). (>biejehout, èrminsehout, hondshout, pèggehout, skoelappershout)

pinnetènsie, zn. v., penitentie, straf. *De pinnetènsie zal strakke te groo: t worre.* Je zult er straks te veel voor moeten boeten; bijv. gezegd wanneer men al te royaal van stapel loopt.

pinteneuker, zn. m., zelden gehoorde scheldterm voor mugge-zifters.

pips, zn. v., pip, koorts.

Hij hi de pips. Hij is ziekelijk.

Pirke, jongensnaam, afgeleid van Petrus, Peerke. *Pirke is de klèine vùrrem van Peer.* 'Pirke' is de verkleinvorm van Peer. *D'r ston unne Pirke Verskiet in d'n hof.* Er stond een vogelverschrikker (Peerke Verschiet) in de tuin. *Mi haand èn taand vur èige laand, zin Pirke Pit èn ie verloor z'n gebit.* Met hand en tand voor eigen land, zei Peerke Pit en hij verloor zijn gebit. (>genooi)

pis, zn. m., pis, urine.

Zegsw. Hij makt menne pis nie wèrrem. Hij maakt mijn pis niet warm; ik laat me door hem niet van de wijs brengen. In plaats van *wèrrem* wordt ook *laow* (lauw) gezegd.

pisbak, zn. m., pisbak, waterplaats bij een café, urinoir.

Zegsw. Hij hagget zó druk ès de pisbak mi de kerr'mis. Hij had het zo druk als de pisbak met de kermis. (vgl. bakstruifpan.)

pispot, zn. m., pispot, po.

Uitdr. Alles nor d'n aard èn de pispot op toffel. Alles zoals men

het gewend is en de pispot op tafel; gezegd van een ruig huishouden.

pisputjes, zn. mv., hagewinde (convolvulus sepium). Met enige fantasie kan men wel gelijkenis zien tussen de grote witte kelken en de nachtspiegel. Hagewinde heet soms *ummendrèij* in de volksmond. (Ook de kleinere bloem van de akkerwinde (convolvulus arvensis), evenals de nog kleinere akkerhoornbloem (cerastium arvense) hebben de dialectbenaming *pisputje*.)

pisse, ww., pissen, wateren.

Ès ge tege 'n hellig hùske pist, dan dreu:g 't noit mir op. Als je tegen een heilig huisje plast, droogt het nooit meer op; Als je het bij de geestelijkheid verbruid hebt, wordt je dat nog lang nagedragen. *Ge kunt 'r bee:ter afpisse ès van 'n korsje dreu:g broo:d.* Je kunt er beter van pissen dan van een korstje droog brood; gezegd bij het nuttigen van drank. Ook wordt in dezelfde omstandigheden gezegd: *Ge pist 'r bee:ter af ès van 'n pond spijkers.* *Piessa* is ouder en minder gebruikelijk dan *pisse*. (>sent)

pit, zn. v., pit.

Zegsw. Ge slòt 'r de pit ùt èn

haauw 't kaf over. Je slaat er de pit uit en houdt het kaf over; gezegd wanneer kinderen geslagen worden. Men bedoelt dat kinderen stug worden door deze bestraf-fing. In plaats van *pit* wordt ook *dons* gezegd. (>Pirke)

pitse, ww., met lange tanden eten. *Wè zit dè jong toch te pitse.* Wat eet dat kind toch slecht. *We zullen oe k'narievogeltungskes gee:ve, dan kunde pitse.* We zullen je kanarievogeltongetjes geven, dan kun je kieskeurig zijn.

pitskont, zn. v., kieskeurige eter. *Gin wonder dè dè jong vur gin slag groeit; 't is zó'n pitskont.* Geen wonder dat dat kind niet groeit; het is zo'n kieskeurige eter.

plak, zn. m., 1. stuk grond, akker. 2. vlek. 1. *Hij ha unne skònne plak rog staon.* Hij had een mooie akker rogge staan. *We wone de grond in, òlling achter op de plak.* We wonen niet aan de harde weg, maar helemaal achteraan tussen de akkers. 2. *Ze ha ammel plakke in d'r gezicht.* Ze had allemaal vlekken in haar gezicht. Heel zelden hoort men nog *in plak van voor in plaats van.*

plakke, ww., opschieten, vorderen. *'t Wil nie hard plakke.*

Het wil niet echt opschieten. *Ès ge mi 'n por man zet, dan plak 't wèl.* Als je met enkele mensen bent, dan schiet het wel op.

plank, zn. v., plank.

Goit die plank in dè gat, 't trekt hier verrèkkenis. Gooi die plank in dat gat (doe de deur dicht), het tocht hier verschrikkelijk. Zegsw. *Daor is de wirreld nog mi planke dichtgetimmerd.* Daar is de wereld nog met planken dichtgetimmerd; daar is het nog een achtergebleven (met kranten dichtgeplakt) gebied. *Gij zet d'n bovesten beste van de onderste plank.* Jij bent de bovenste beste van de onderste plank; een quasi-compliment; jij bent de bovenste beste, maar niet heus.

plaoze, ww., pluizen.

Hij zaat in z'n neus te plaoze. Hij zat in zijn neus te pulken. Verdwijnd

plat, 1. zn. o., dialect. 2. bn. plat. 1. *Ik praot 't lieste plat.* Ik praat het liefst dialect. *B'ons ware de hùskes zó lig dè ge wèl plat moest praote.* Bij ons waren de huisjes zo laag dat je wel plat moest praten. 2. Zeispreuk: *Platte kéénder zen 't hèndigste, zin Klaar èn ze krieg ieder jaor unne klèine.*

Platte kinderen (die nog niet kun-

nen lopen) zijn het gemakkelijkste, zei Klaar en ze kreeg ieder jaar een kind.

platgaoter, zn. mv., paardenbloemen, (taraxacum). De benaming komt enkel in het meervoud voor en verwijst naar de hele plant. (>èrdgal)

pleej, zn. v., WC., toilet.

Op de pleej komme de moiste gedachte. Op het toilet komen de mooiste gedachten. (>hùske)

plèk, zn. m., plak, lijm.

Dè's mar kaoie plèk; hij haauwt nie. Dat is maar slechte plak; hij houdt niet. *Hedde gé ekkes 'n pùtje plèk vur men?* Heb jij even een potje lijm voor mij?

plèkke, ww., 1. plakken, lijmen, 2. blijven hangen. 1. *Kunde gé munnen baand efkes plèkke? vroewg ie òn de fietsemaker.* Kun je mijn band even plakken? vroeg hij aan de fietsenmaker. 2. *D'n dieje bleft op ellek fisje plèkke.* Die blijft op elk feestje plakken; hij kan nooit naar huis gaan. Zo iemand noemt men ook *unne plèkker*.

plèkkerig, bn., plakkerig, kleverig. *Wè'n plèkkerig grèij is diejen hars toch.* Wat een kleverig spul is die hars toch. *Hij blief alt zó plèkkerig rondskarrele.* Hij

bleef altijd zo hinderlijk rondhangen.

plèkplòster, zn. v., viespeuk, smeerlap. *Wè zen die jong toch plèkplòsters, wor; niks liever ès in de modder poelieje.* Wat zijn die kinderen toch smeerlappen, hé; niets liever dan in de modder spelen.

plèksteel, zn. m., zuurstok. *'t Jong krieg op de kerr'mis unne groo:te plèksteel.* Het kind kreeg op de kermis een grote zuurstok.

pleuris, zn. v., pleuris. *Ge kunt oew èige de pleuris werke, mar 't is ammel vur niks.* Je kunt je rot werken, maar het is allemaal voor niets.

plevaos, zn. v. en mv., plavuis, plavuisen. *Vruger dinne ze bidde mi de bloo:te kniejes op de plevaos.* Vroeger baden ze met de blote knieën op de plavuisen.

plisie, zn. m., politieman, agent. *Kik ùt, daor kùmt unne plisie òn.* Kijk uit, daar komt een politieman aan. Zeispreuk: *Alleman gelijk, zin de plisie èn ie skriefz'n skònmoeier op.* Iedereen gelijk, zei de agent en hij schreef zijn schoonmoeder op. (vgl. bink, wout.)

plisie-uur, zn. o., sluitingsuur. De sluitings tijd voor cafés werd

plisie-uur genoemd. *Ge kunt 'r nog krèk inne vatte vur 't plisie-uur.* Je kunt er nog net een nemen voor sluitingstijd. Verdwenen.

ploege, ww., ploegen.

Uitdr. *D'r velt nie mi te ploegen of te teule.* Daar valt niet mee te ploegen of te telen; daar valt niet mee te werken. Vgl. *D'r is nie mi te ere of te egge.*

plòts, zn. v., plaats, werkplaats. *D'n Bosch is 'n skòn plòts.* Den Bosch is een mooie plaats. *'t Mòt aachter op de plòts lege.* Het moet achter op de werkplaats liggen. *Ik ken m'n plòts.* Ik weet mijn plaats.

plùm, zn. m., pluim.

Zegsw. *Hij ha z'n haor skòn in de plùm.* Hij had zijn haar mooi verzorgd.

pluksel, zn. o., onkruid.

Uitdr. *Pluksel mèije is pluksel zèije.* Onkruid maaien is onkruid zaaien; onkruid moet je met wortel en al uitroeien. Vrijwel verdwenen. (vgl. bocht.)

plukselkaol, zn. m., 'plukselkuil', vroegere spoelkuil voor voeder-gewassen. *Vruger wiere de knüllekes èn de peeje in de plukselkaol gewaasse vur ze òn de koei gevoeierd wiere.* Vroeger werden het knolgroen en de

bieten in de 'plukselkuil' gewassen voordat ze aan de koeien gevoederd werden.

poehèij, zn. v., poeha, drukte.

Daor hoefde toch nie zó'n poehèij over te make. Daar hoef je toch niet zo'n drukte over te maken. *We'n poehèij op niks!* Wat een hoop kouwe drukte!

poeleke, zn. o., kinderhandje.

Ochërrem, hedde kaauw poelekes, m'n kiendje? Och arm, heb je koude handjes, mijn kindje?

poelepetaat, zn. v., parelhoen.

Hij ha 'n por poelepetate tusse de henne loope. Hij had enkele parelhoenders tussen de kippen lopen. Soms wordt ook *pulpetate* en zelfs *tulpetate* gezegd. (<Fr. poule pintade)

poelie-èij, zn. o., onbevrucht ei, vuil ei. *D'r laag nog 'n poelie-èij in de nest.* Er lag nog een bedorven ei in het nest. (Je kunt het ei laten *poelieje* = klotsen.)

poelieje, ww., met water knoeien, klotsen. *Munnen buik poeliejt z'n best.* Mijn buik maakt klotsende geluiden. Soms ook schertsend gebruikt in de betekenis 'wassen': *Ik zal dè gaauw efkes afpoelieje.* Ik zal dat vlug even afspoelen.

poeliepèk, zn. m., 'sepnat', dropdrank. *Wij dinne stukke van*

unne sèpsteel in 'n fles mi wòtter èn dur veul skudde kriegde dan poeliepèk. Wij deden stukken van een staaf laurierdrop in een fles water en door veel te schudden kreeg je dan 'dropdrank'. Vooral het afgezogen schuim was lekker. We noemden dat 'skùmke trekke'. Men vertelde dat de *poeliepèk* in het donker onder het bed het beste 'rijpte'. (>sèp)

Poeling, gebieds- en straatnaam onder Den Dungen, Poeldonk. *Ze wónde vruger op de Poeling.* Zij woonde vroeger op Poeldonk.

poep, zn. m., poep.

Zegsw. *Dè makt me poep.* Dat maakt mij niets uit.

D'r is poep òn de knikker betekent dat er moeilijkheden zijn.

Wanneer men van alles laat vallen, wordt er gevraagd: *Hedde poep òn de vingers? Poep òn de knikker*, zin Gilles Gierklomp *èn 't begos te zèiken op 't hoilaand.*

Poep aan de knikker, zei Gilles Gierklomp en het begon hard te regenen op het hooiland.

poepe, ww., poepen.

Wè ziede wit, mòtte poepe? is een grappig bedoelde aanspraak voor iemand die bleek ziet.

poepelderééj, zn. v., flauwekul. *Ze hen daor unnen hoo:p*

poepelderééj veil. Ze hebben daar een hoop flauwekul veil; gezegd van mensen die boven hun stand leven.

poetje, zn. o., schatje.

Ochèrrem poetje, hadde oew èige gestoo:te? Och arm schatje, had je je gestoten?

pofboks, zn. v., pofbroek, 'drollevanger'. *Hij ha 'n mesjèsterse pofboks òn.* Hij had een Manchesterse pofbroek aan.

poffer, zn. m., Brabantse pronkmuts voor vrouwen. *De Dungese boerinne han hier de grótste poffers.* De Dungense boerinnen hadden hier de grootste pronkmutsen. Zeispreuk: *De kop mòt de kont mee verkoo:pe*, zin Trien *èn ze liet d're skònste poffer mee zien.*

pole, ww., 'polen', pellen, peulen van hun omhulsel ontdoen. *Moeier zaat d'n hillen aovend bònne te pole.* Moeder zat de hele avond bonen te pellen (uit de hulzen te halen).

pollepieje, zn. mv., voeten, poten. *Nou hek krèk d'n hèrd geskrobd èn gé lópt d'r mi oew rèin pollepieje al wir dur!* Nou heb ik net de vloer geschrobd en jij loopt er met je vuile poten al weer door! Verdwenen.

pòlling, zn. m., paling, ruime dameskousen. *Mi de kerr'mis unnen òllinge pòlling!* Met de kermis een hele paling! *Wè hedde toch pòlling um oew bee:n* (Wat heb je toch paling om je benen) zegt men tegen een vrouw met afgezakte of te ruim zittende (nylon-) kousen.

pompstee:n, zn. m., stenen spoelbak bij de pomp. *Leg die blumkes mar efkes in de pompstee:n, dan za'k ze daak in 'n vaas doen.* Leg die bloempjes maar even in de pompbak, dan zal ik ze dadelijk in een vaas zetten.

pook, zn. m., pook.

Zegsw. *Daor is 't pik èn pook.* Daar is het water en vuur; er is altijd ruzie. *'t Ha zó hard gevrorre dè de pook stijf òn de kachel hong.* Het had zo hard gevoren dat de pook stijf aan de kachel hing.

poorske, zn. o., opvliegend, driftig persoon. *Wè is 't toch 'n hee:t poorske.* Wat is hij toch kort aangebonden. (Hans Heestermans geeft voor West-Brabant porreke (pittig kereltje), Witte nog? 289) Voor een vinnige vrouw geeft Cor Hoppenbrouwers foorske, KVDK.

poo:t, zn. m., poot.

Die stò d're poo:t wèl (die staat haar poot wel) zegt men van een vrouw die haar mannetje staat. Zeispreuk: *Dè heur ik gèir, zin 't wefke èn 't spulde op d're poo:t.* Dat hoor ik graag, zei het vrouwtje en ze speelde op haar poot. Verkleinwoord *pótje*.

pop, zn. v., behalve voor het bekende meisjesspeelgoed, de vrouwelijke vogel en de overgangsfase van rups naar vlinder werd dit woord ook gebruikt voor een erg opgemaakte vrouw, waar voor men in het algemeen weinig waardering had. Uitr. *'n Pop op straot, 'n slons in haus. Ik zó me skame mi zó'n pop òn munnen èrrem...* Ik zou me schamen met zo'n opgedirkt wezen aan mijn arm... (Uit het lied *'t Meierijse durske*.) Om de gaten tussen de dakpannen te stoppen gebruikte men bosjes stro die *pannepoppe* heetten. Verkleinwoord *pupke*.

Poppels, bn., Poppels.

Zegsw. *Hij verwaacht de Pop pelse hèrr'menie.* Hij verwacht de Poppelse harmonie; gezegd van iemand die zijn gulp heeft openstaan.

poppeskuuntjes, zn. mv., 'poppeschoentjes', vingerhoedskruid, (*digitalis purpurea*). *D'r*

stonne poppeskuuntjes in de maste. Er stond vingerhoedskruid in het naaldbos. Men hoort steeds vaker *vingerhuuj*.

poppestront, zn. m., poppestront
Zegsw. *'t Is zó féén ès poppestront.* Het is zo fijn als poppestront; gezegd van iemand die overdreven 'fijn' katholiek en kwezelachtig is. *'t Is zó wit ès fééngemaole poppestront.* Het is erg wit; de vriendschap is hoog aan. (>wit)

pòsèijer, zn. mv., paaseieren.
Vruger wiere de minse nog wèl 's op de pòsèijer verzocht. Vroeger werden de mensen nog wel eens op de paaseieren gevraagd.

pòsillies, zn. mv., 'paaslelies', narcissen, (narcissus). *D'r stonne al gee:l pòsillies in de vurjaors-hof.* Er stonden al gele narcissen in de voorjaarstuin.

Pòsse, zn. m., christelijk feest ter gedachtenis aan de kruisiging en opstanding van Christus, Pasen.
Mi de Pòsse kwame de klokke trug ùt Rome. Met Pasen kwamen de klokken terug uit Rome. Weerspreuk: *Witte Kèrst, grune Pòsse.* Witte Kerst, groene Pasen.
(> kèrsemus, mùlder)

post, zn. m., werd behalve voor post(-bode) ook gebruikt voor

puist. *Vruger ston d'r alt unne (koek-)post op de kerr'mis.* Vroeger stond er altijd een houtpuist op de kermis waarop je kon koekslaan. Verdwenen.
(vgl. paost)

pot, zn. m., pot.
Zegsw. 't Is men um 't ee:ve; in de pot of pal d'r nee:ve. Het is mij om het even; in de pot of pal er naast. Het maakt mij allemaal niets uit.

pótje-lappe, ww., beentje lichten. *Pótje-lappe mag nie bé 't voetballe.* Pootje-lappen mag niet bij het voetballen.

potskijf, zn. v., potschijf, verouderd woord voor WC-bril. *Hij zaat uurre op de potskijf.* Hij zat uren op de WC. Gehoord in Veghel en Dinther.

potstuk, zn. o., scheldwoord voor een vervelend persoon.
Lillek potstuk dè ge daor stòt. Vervelend sujet dat je bent! Verdwijnd.

potternoster, zn. m., paternoster, rozenkrans. *Ons moeier vroewg alt of we onze zoudoek èn onze potternoster bé han.* Mijn moeder vroeg vaak of we onze zakdoek en onze rozenkrans bij ons hadden. Zegsw. *Hij hi z'n èige òn zunnan uurste potternoster*

doo:dgebid. Hij heeft zich aan zijn eerste paternoster dood-gebeden; gezegd van iemand die maar een kind heeft. *Ik waar liever zonne potternoster ès z'n hondje.* Ik was liever zijn rozenkrans dan zijn hondje; gezegd van iemand die zijn dieren slecht behandelt (*hondje* kan vervangen worden door *pèrd*). Bedoeld wordt dat bewuste persoon de rozenkrans nooit gebruikt, maar zijn dieren krijgen veel slaag. *Vat de pótternoster, dè we op de ketting vliege.* Neem de rozenkrans, dat we op de (kralen-) ketting vliegen; Kom, laten we snel de rozenkrans bidden. (vgl. rózzekrans.)

potverdommeke, zn. o., spits sikje. *Hij ha 'n potverdommeke òn z'n kin.* Hij droeg een sikje.

prakkezòssie, zn. v., 'prakizatie', afgeleid van prakkizeren. *In de prakkezòssie zitte.* Veel piekeren en peinzen.

praot, zn. m., praat.

't Is mar arige praot. Het is maar vreemde praat; het is maar eigenaardig gezegd. Uitr. *Mooie praot kost niks.* Mooipraterij is gemakkelijk maar je bent er niet mee gebaat. *Goeie praot kost niks, mar goeie raad is gèld*

wèrd. Goede praat kost niks, maar goede raad is geld waard; goede adviezen zijn wel belangrijk. *Praot gif praot.* Praat geeft praat. *Praot vur op 'n bidprèntje.* Overdreven vleiende (schijnheilige) praat. *Praot vur de vaak.* Praat voor de vaak; nutteloos geklets. *'t Is me ginne praot wèrd.* Het is mij geen praat waard; het is zo onbelangrijk dat ik er geen woorden aan vuil wens te maken. *Krèk zoo: 't te praot kùmt.* Net zoals het ter sprake komt. Oudere uitspraak *proo:t.*

praoter, zn. m., prater.

Uitr. *'t Zen goei praoters die stilzwéége verbee:tere.* Het zijn goede praters die stilzwijgen verbeteren. Oudere uitspraak *proo:ter.*

pratte, ww., pruilen, niet willen groeien. *Hij hi zunne zin nie gekrege èn zit daor te pratte.* Hij heeft zijn zin niet gekregen en zit daar te pruilen. *Dè bumke sti daor al jorre te pratte.* Dat boompje staat daar al jaren en wil maar niet groeien. Iemand die veel pruilt is *unne prakkloo:t.*

pr'bere, ww., proberen.

Uitr. *Pr'bere doen de hondjes.* Proberen doen de hondjes, zo luidt de reactie op de mededeling

dat iemand iets zal proberen te maken. Zeispreuk: *Pr'bere is 't nòste, zin d'n boer èn ie gong mi d'n os nor de stier.* (> boer)

prèij, zn. m., prei.

Uitdr. *Hij kekt nie op unne prèij (ès ie 't lof mar hi).* Hij kijkt niet op een prei (als hij het loof maar heeft). Hij is heel vrijgevig (maar niet heus).

preke, ww., preken, het hoogste woord voeren. *D'n dieje kan me toch gòn zitte preke.* Hij kan toch hoog van de toren blazen. *Ik preek vandaag nie, zin de pestoor, want ik heb oe iets te zegge.*

prèlweg, zn. m., parallelweg.

Nee:ve de lijn liep de prèlweg. Naast de spoorlijn liep de parallelweg.

preutelwas, zn. v., babywas, luierwas. *D'r hong unnen hoo:p preutelwas op d'n draod.* Er hing een hoop babywas aan de draad.

priegel, zn., slaag.

Ge zult lillek priegel kréége. Je zult flink op je donder krijgen. (vgl. Du. Prügel.)

prins, zn. m., prins.

Hij vuult z'n èige ès unne prins in unnen èipelkaol. Hij voelt zich als een prins in een aardappelkuil; hij voelt zich thuis in de overvloed.

prisse, ww., bakken, braden. *Wè zedde wir ammel òn 't prisse?*

Wat ben je weer allemaal (voor lekkers) aan het klaarmaken?

pront, bn., bw., pront, netjes, keurig, precies. *'t Is 'n pront vrouwke.* Het is een keurig vrouwtje. *Hij is alt pront op ted.* Hij is altijd precies op tijd. (< Fr. prompt)

prop. zn. m., behalve in de gebruikelijke betekenis is een prop in onze omgeving ook een denneappel. *Vruger gonge wèllie nog proppe rape vur de stook.* Vroeger gingen wij nog denne-appels rapen voor de stook.

prùim, zn. v., 1. pruim, 2. vrouwelijk geslachtsdeel, achterwerk. 1. Uitdr. *Driej dinger zen nie tege te haauwe: unnen boer mi 'n vaon, 'n meid op traowe èn 'n pond prùime.* 2. *Ze zaat mi d'r prùim op de verwar-ming.* Ze zat met haar achterwerk op de verwarming. (>driej, prùmke)

prùimebumke, zn. o., pruime-boompje. Zegsw. *Dè sti daor mar mi z'n haand òn z'n prùime-bumke.* Dat staat daar maar met zijn handen in zijn zakken (en steekt geen hand uit om ons te helpen).

pruïmented, zn. m., pruimentijd.

Tot in de pruïmented (dan meugde op de pitte komme). Tot in de pruimentijd, (dan mag je op de pitten komen); schertsende afscheidsgroet.

prul, zn. m., deugniet, schavuit.

Unne prul mòt alt prulderéj ùthaole. Een schavuit moet altijd deugnietterij uithalen.

prulderéj, zn. v., 1. prullaria, 2.

schavuitenstreken. 1. *Wè is dè toch ammel vur prulderéj?* Wat zijn dat toch allemaal voor prullaria? 2. *Skèij af mi die prulderéj!* Schei uit met die schavuitenstreken!

prulle, ww., knoeien, prutsen.

Wè lede toch te prulle? Wat ben je toch aan het prutsen? (Met andere intonatie betekende het ook: Wat ben je toch aan het plagen.)

prulleke, zn. o., 1. kindje, schatje. 2. schavuit, plaaggeest.

1. *Wè zedde toch 'n lèkker prulleke.* Wat ben je toch een lekker schatje. 2. *'t Is alt 'n prulleke geweest.* Het is altijd een plaaggeest geweest.

prulmènneke, zn. o., kwajongen,

schavuit. Uitr. *Prulmènnekes zen kulmènnekes.* Schavuiten zijn onbetrouwbaar; het komt van kattekwaad tot erger.

prùmbizzem, zn. v., braam,

(*rubus fruticosus*). *In de heg stonne volop prùmbizzeme.* In de heg stonden veel bramen.

prùmke, zn. o., pruimpje.

D'r stòn van die lèkker vruug prùmkes in d'n hof. Er staan van die lekkere vroege pruimpjes in de tuin.

prut, 1. zn. m., uitdaging. 2. bn.,

gemakkelijk, gezeglijk. 1. *Iemes unne prut zette.* Iemand uitdagen hetzelfde of beter te doen als is voorgedaan. *Ge lèt oew èige ginne prut zette.* Je laat je niet kisten; je laat je niet aftroeven.

2. *Die is nie zó prut.* Die is niet zo gemakkelijk. (Gehoord in Vinkel en in Veghel.) In beide betekenissen verdwijnend. De Nederlandse betekenis 'viezigheid' is er ook in het dialect: *'t Zit ammel vol prut.*

pruve, ww., proeven, genieten

van sterke drank. *Pruuft 's wè lèkker!* Proef eens wat lekker! *Ze han lèkker in 'n kruugske zitte pruve.* Ze hadden heerlijk in een kroegje zitten pimpelen.

pruver, ww., 'proever', drinke-

broer. Uitr. *D'r zen meer aauw pruers ès aauw dokters.* Er zijn meer oude dronkaards dan oude dokters; drank zou zo slecht nog niet zijn. (>wee:ver)

pulleke, zn. o., paaltje
 Zegsw. *Ègge oew èige òn alle pullekes skóbt zulde nooit veul jeuk hebbe.* Als je je aan alle paaltjes schurkt, zul je nooit veel jeuk hebben. Gezegd tegen mensen die overal van willen profiteren. (> paol)

pulling, zn. m., peluw.
Doede gij mar 's de pulling van dè bed haole. Haal jij de peluw maar eens van dat bed.

punder, zn. m., weeginstrument.
 Zegsw. *Daor hengt de punder aachter de deur.* Daar hangt het weeginstrument achter de deur; Daar worden de vrijers op hun bezit beoordeeld.

pundere, ww., wegen.
Hij vroewg nò de slacht of ie nogal punderde. Hij vroeg na de slacht of hij nogal wat woog.

punt, zn. o., punt.
 Zeispreuk: *Punt ùt, ame, zin de mister èn ie zette 'n komma.* Punt uit, amen, zei de meester en hij zette een komma.

puthaok, zn. m., puthaak.
 De zegsw. *onder de puthaok getraowd zen* (onder de puthaak getrouwd zijn) betekent dat men ongehuwd samenwoont.

pùtje, zn. o., potje.
't Kùmt, 't kùmt, zin 't wefke èn 't

zaat driej daag op 't pùtje. (> wefke)

putjesskùpper, zn. m., putjes-schepper. Wanneer iemand op school weinig of niets presteerde zei men wel *d'n dieje mòt mar putjesskùpper worre.* Men bedoelde daarmee de putjes-schepper die van tijd tot tijd de ouderwetse *pleejkes* (= toiletten) van de gemeentewoningen moest legen. Het werd beschouwd als het allerlaagste beroep.

R

raak, 1. zn. m., gehemelte, 2. bn., raak, heel goed. 1. *Die hostie blief alt òn oewe raak plèkke*. Die hostie bleef altijd aan je gehemelte plakken. (vgl. Du. Rachen.) 2. Ook in de betekenis 'het doel is getroffen' is de uitspraak net als in het Nederlands raak. *'t Waar raak mi de prùime*. Er waren geweldig veel pruimen.

raande, ww. overslaan, er de kantjes aflopen. *D'r hen wir 'n por henne lillek geraand*. Er hebben weer een paar kippen niet gelegd. Verdwenen.

rad, zn. o., rad, wiel.

't Rad wier gemakt dur de raويمaker. Het rad werd gemaakt door de rademaker. *'t Rad liep ùt de kreuge*. Het wiel liep uit de kruiwagen. Utdr. *Dè's nou krèk wór 't rad um drèijt*. Dat is nu net het belangrijkste. *'t Is zó wijd mis ès 't vijfde rad òn unne wage*. Het is zo ver mis als het maar kan.

rak, zn. v., vrouw die nooit thuis is. *Die Drika is me toch 'n rak*. Die Drika is nooit thuis. *Hij is alt*

op rak. Hij is altijd onderweg.

rake, ww., raken, aangaan.

Ik kan de roo:s nie rake. Ik kan de roos niet raken. *Nie dè't me rakt, mar hoe hètte gé eigelek?* Niet dat het mij iets aangaat, maar hoe heet jij eigenlijk? Zegsw. *We zullen 'm 's goewd gòn rake*. We zullen de bloemetjes eens flink buiten zetten.

rakèchtig, bn., 'weg willende'.

Ik wó dè ons wefke mar wè rakèchtiger waar. Ik wou dat mijn vrouw maar wat meer van huis wilde.

rakke, ww., rakken, jagen, jakkeren. *Hij li hier dik mar wè rond te rakke*. Hij jaagt hier vaak doel-loos rond. *Ze rakke wè af op die fietskes*. Ze jakkeren wat af op die fietsjes!

ralle, ww., brullen (van kalveren en koeien). *Wè mòtte die kall' ver toch ralle*. Wat gaan die kalveren toch te keer. Zegsw. *Dè it gin broo:d èn stò snaachs nie te ralle*. Dat eet geen brood en staat 's nachts niet te brullen; gezegd

van iets waardevols dat men niet wil verkopen. Verdwijpend. (vgl. bralle.)

rammelderééj, zn. v., 1. onaangenaam geluid, 2. mager persoon. 1. *Wè gif die fiets toch 'n rammelderééj*. Wat maakt die fiets toch een lawaai. 2. *Kik 's wè dieje rammelderééj z'n boks um z'n bee:n sloebert*. Kijk eens hoe ruim die broek om de benen van die schraalhans valt.

rammele, ww., behalve in de gebruikelijke betekenissen ook slaan. *Ik zal 'm 'r tegenòn rammele ès ie nie laustere wil*. Ik zal hem eens een pak slaag geven als hij niet luisteren wil. Zegsw. *'t Rammelde ès uune wannemeule*. Het rammelde als een wanmolen; het rammelde heel erg.

raokel, zn. v., ruw, ongekompliseerd vrouwmens. *'t Is zó'n lèkker raow raokel*. Het is zo'n heerlijk ongekompliseerd mens. Ouder is *roo:kel*.

raole, ww., ruilen. *Raole-rool/ròlde-gerole/geròld*. *Zumme raole?* Zullen we ruilen? We horen steeds vaker *rùile* in plaats van *raole*.

raom, zn. v., raam. *Ze zaat alt vur de raom*. Zij zat altijd voor het raam.

raos, zn. v., rui.

'n Hen in de raos li nie. Een kip in de rui legt niet. (>raoze 2.) Verdwijpend.

raow, 1. bn., rauw, ruw, ruig, grof. 2. zn. v., rouw. 1. *Raow ham op vors broo:d is kèijlèkker*.

Rauwe ham op vers brood is overheerlijk. *Itte gé dè vlis raow?* Eet jij dat vlees rauw? *Goei vollek, mar bar raow*. Goed volk, maar heel ruw. *Raowweg gezeed, waar hij d'n beste*. Ruwweg gezegd was hij de beste. *Wè zedde toch unne raowen does*. Wat ben je toch een wildebras. (vgl. robbedoes) *We kréége nog veul raow weer; de jong zen zó lastig*. We krijgen nog veel stormachtig weer, de kinderen zijn zo lastig. *'t Gaaf wèl 's wè raow woorde, mar mistal akkerdeerde-n-'t toch goedzat*. Er vielen wel eens harde woorden, maar meestal ging het goed samen. (>rauwste) 2. *Ge kost zien dèsse in de raow waar; ze waar òlling in 't zwart*. Je kon zien dat ze in de rouw was; ze was helemaal in het zwart.

raoze, ww., 1. razen, 2. ruien.

1. Uitr. *De wirreld is mi gin raoze gemakt*. De wereld is met geen razen gemaakt; doe het maar rustig aan. 2. *De dùive vliege nie*,

ze zen òn 't raoze. De duiven vliegen niet, ze zijn in de rui. *Henne die raoze, legge nie.* Kippen die ruien, leggen niet.

rauwichèd, zn. v., ruigte, wildgroei. *Wè is 't toch vort 'n rauwichèd in d'n hof.* Wat is het onder-tussen toch een ruigte in de tuin. 't *Húske ston rontelum in de rauwichèd.* Het huisje stond rondom in de begroeiing, de ruigte.

rauwozzie, zn. v., ravage, wanorde, ook gebruikelijk in de zin van onkruid en ongedefinieerd gewas. *Wè is 't daor toch 'n rauwozzie; ge brikt bekant overal oewe nèk.* Wat is het daar toch een rotzooi; je breekt bijna overal je nek. 't *Groeit daor gelijk onder de rauwozzie:* Het groeit daar helemaal onder het onkruid. Ook gezegd als *r'wozzie.*

rauweste, zn. o., oppervlakkig, niet het fijne. *Ik weet 'r mar 't rauweste af.* Ik weet niet het fijne van de zaak. *Ès ge 't mar vast 't rauweste gedaon het.* Als je het geheel al maar oppervlakkig gedaan hebt. Ook *te rauweste* en 't *raowste* wordt gezegd.

rècht, 1. zn. o., recht. 2. bn., recht. 1. 't *Is aow goei rècht um dè zoo: te doen.* Het is jouw goed recht om dat zo te doen. 2. *Hij liep*

zò rècht ès de swies in de kerk. Hij liep zo recht als de suisse in de kerk; kaarsrecht. De verbinding *rècht-toe-vort* betekent regelrecht. *Ès ge dè doet, dan gòdde rècht-toe-vort nor de hel.* Als je dat doet, ga je regelrecht naar de hel. *Rècht op richt* is een variant met dezelfde betekenis: *Èn durskes, rècht op richt nor haus!* En meisjes, regelrecht naar huis!
rèchte, ww., rechten, procederen. Uitr. *Wie gò rèchte um 'n koew die gift 'r ee:n toew.* Wie gaat procederen om een koe, geeft er een toe; rechtzaken kosten veel geld.

rèchter, zn. m., rechter. Zeispreuk: *We zulle ze wèl kréége, zin de rèchter èn ie docht òn z'n sènte.* We zullen ze wel krijgen, zei de rechter en hij dacht aan zijn centen.

réeéf, zn. v., rijf, hooihark. *Mi de réeéf moesse wèllie 't hoi opskare.* Met de rijf moesten wij het hooi bijeenharken. Verkleinwoord *refke.*

réege, ww., rijgen. *Réege, rie(j)g-gerege.* *Hij réég 't 'r gelijk òn.* Hij rijgt het er allemaal aan; bijv. gezegd van iemand die alle troeven ophaalt in het kaartspel.

ree:gen, zn. m., regen.

Weerspreuk: *Kring um de maon, ree:gen op de baan.* Kring om de maan, regen op de baan. *Ik heur de boo:ten op de Maos, we krée-ge ree:gen.* Ik hoor de boten op de Maas, we krijgen regen. (>dondere, drèkhaon)

ree:gene, ww., regenen.

Uitdr. *Ès 't ree:gent èn de zon skent, dan is 't kerr'mis in de hel.* Als het regent en de zon schijnt, dan is het kermis in de hel. *Ès 't veul ree:gent is 't goei weer vur de kastelein.* Als het veel regent is het goed weer voor de kastelein. (vgl. vrouwe bloo:t, handel doo:d.)

rééj, zn. v., rij.

D'r stonne twee: rééje bontjes. Er stonden twee rijen boontjes. Zegsw. *Zedde wir in de rééj?* Ben je weer in de rij; gezegd tegen iemand die na ziekte weer aan het werk is.

rééje, ww., rijden.

Rééje-riej-gereje. Hij li hier d'n hillen dag rond te rééje. Hij ligt hier de hele dag rond te rijden; gezegd van iemand die steeds onrustig heen en weer loopt. In dezelfde betekenis wordt ook *ree:pe* gebruikt. *D'n beer rééje* betekent 'zich te buiten gaan' en

'm rééje (hem rijden) gebruikt men voor 'boos zijn'. (>ònrééje) **rééjstaak**, zn. m., 'rijstaak', mager manspersoon. *Wè is dè toch unnen dunne rééjstaak.* Wat is het toch een mager figuur. (Het is niet duidelijk of het woord in oorsprong met rijden of met rijshout (rijsstaak) te maken heeft.)

ree:pe, ww., 1. 'repen', met hoepels lopen, 2. onrustig achter iets of iemand aanzitten, 3. bronstig bespringen, paren. 1. *Vruger dinne wij ree:pe mi fietswiele.* Vroeger speelden wij met fietswielen als hoepels. 2. *Hij li d'r mar achter die meide te ree:pe.* Hij loopt die meiden maar steeds na. 3. *De koei doen niks ès ree:pe.* De koeien bespringen elkaar voortdurend. In de twee laatste betekenissen gebruikt men ook wel het verouderde *ree:pstarte*. **ree:pstarte**, ww., 'reepstarten'. *Hij li mar achter die meide te ree:pstarte.* Hij ligt maar achter die meisjes aan te lopen. (>ree:pe)

rééve, ww., rijven, harken.

Ge mòt al dè hoi bé mekare rééve. Je moet al dat hooi bijeenharken.

rééze, ww., rijzen, uitvallen.

Rééze-rie(j)s-gereze. *D'n dig wil*

mar nie rééze. Het deeg wil maar niet rijzen. *De rog is te rijp, 't kórre réést.* De rogge is te rijp, het graan valt uit.

reffèirig, bn., rechtvaardig.

Hij is hard mar reffèirig. Hij is hard maar rechtvaardig. Steeds meer *rèchtvèirdig*.

regels, zn. mv., regels,

maanstonde, menstruatie. *Zé hi de regels èn mag nie bé de slacht.* Zij is ongesteld en mag niet bij de slacht (van het varken) aanwezig zijn.

rèij, zn. m., drukte, werk.

't Waar unnen hille rèij um dè grèij gelijk nor binne te kréége. Het was een heel werk om die goederen allemaal naar binnen te krijgen.

rèije, ww., 1. oogsten, 2. bereiken, 3. drukte maken, moeite doen. 4. zoek raken, enz. 1. *Ge zult 'r nie veul afrèije, 't is veulste dreu: g geweest.* Je zult er niet veel verbouwen, het is veel te droog geweest. 2. *Ze geleu: fde-n- 't wèl vort; ze rèijde d'r toch gaar niks af.* Ze geloofde het wel; ze bereikte er toch helemaal niets mee. 3. *Gò d'r mar nie lege rèije vur ons, we zen zoo:* 'weg. Ga maar geen moeite doen voor ons; we zijn zo weg. 4. *De krant rèijt*

hier alt 'weg. De krant raakt hier altijd zoek. *Die zog ha tien bagge, mar d'r zen d'r twee: afgerèijd:* Die zeug had tien biggen, maar er zijn er twee doodgegaan. *De meide ware gelijk gerèijd.* De meiden waren allemaal van een vrijer voorzien. **rèin**, bn., bw., 'onrein', vuil, vies, smerig. *Ge meugt oew èige nie rèin make.* Je mag je niet vuil maken. *Wè zedde toch unne rèine smerlap.* Wat ben je toch een vieze smeerlap. *Rèin vèrke daor ge stòt.* Vuile smeerlap dat je bent! *Gé zet 'n rèin ding.* Jij bent een smeerpoets.

Rèining, gebiedsnaam onder Den Dungen, Rijndonk. *Hij wónt op de Rèining.*

rèinvaor, zn. v., 'reinvaar', boerenwormkruid, (*chrysanthemum vulgare* Bernh., *tanacaetum vulgare* L.) De bladcrèn lijken op varenveertjes. *Rèinvaor wier ok oit duvelsvaor of duvelsvaojer genuumd.* 'Reinvaar' werd ook ooit 'duivelsvaar' genoemd.

rekke, ww., rekken.

Behalve in de gebruikelijke betekenis ook op zichzelf gebruikt voor 'tijd rekken'. *Verdülde jong, wè lede wir te rekke, nou ge nor bed mòt.* Verdomde kinderen,

wat lig je weer tijd te rekken, nu je naar bed moet. (vgl. illestiek)

rèl, zn. v., vrouw die nooit thuis is. *Nèl is 'n rèl*. Nel is nooit thuis. Ook in de vaste verbinding *op rèl zen*, aan de rol zijn.

rèlle, ww., rondjagen, niet thuis zijn. *Die mòt alt rèlle*. Die moet altijd van huis zijn. *Ze is alt op rèl*. Zij is altijd van huis. (>rak)

rèllef, zn. v., vervorming van 'rijglijf'. *Wór is m'n rèllef, krèkke laag ze nog op de beddeplank*. Waar is mijn corset, net lag die nog op de beddeplank (in de bedstee). Ouderwets, het nieuwere woord is *k'sjèt*.

rèltès, zn. v., een vrouw die nooit thuis is. *'n Rèltès mòt rèlle*. Een 'reltes' moet altijd van huis zijn. (vgl. rètskloot)

render, zn. m., renner
Hij waar oit render geweest. Hij was ooit (wiel)renner geweest. Verdwenen. (> Kaam)

reng, zn. m., 1. zwaluwtong (polygonum convolvulus), 2. klim- en zijdraad van peulvruchten. 1. *De reng groeide volop òn de rand van 't laand*. Er stond volop zwaluwtong aan de rand van de akker. 2. *Wè geeve die bònne toch veul reng*. Wat zit er toch veel draad aan die bonen.

renge, ww., peulvruchten van 'reng' (draad) ontdoen.

*Bree:kbònne hoefde nie te pole, ge hoeft ze enkelt mar te reng*e. Breekbonen hoef je niet uit de peul te halen; je hoeft ze alleen maar van draad te ontdoen.

rènnighèd, zn. v., vuiligheid. *Makt uurst oew voewte 's skòn; die zitte vol rènnighèd*. Maak eerst je voeten eens schoon; die zitten vol vuiligheid. (> rèin)

rèts, zn. v., vrouw die altijd van huis is; zwerfkat. *Bèts is 'n rèts*. Bets is nooit thuis. Uidr. *Rètskes èn Jètskes vende overal, mar goei koeikes stòn op stal*. Onberekenbare meisjes vind je overal, maar goede koeien staan op stal (= goede meisjes blijven thuis).

(>rètskont, rètskloot; vgl. rak, rèl)

rètse, ww., veel uitgaan, zwalpen. *Hij litter alt rond te rètse*. Hij ligt hier altijd rond te zwalpen.

rètskloot, zn. m., man die nooit thuis is.

rètskont, zn. v., vrouw die veel van huis is.

reug, zn. m., rug.

Hij heget in zunne reug. Hij heeft pijn in de rug. Verdwijvend. Gehoord in Nuland en Geffen.

reu:ske, zn. o., roosje.

D'r stonne van die lèkker rùiken-de reus:kes op d'n hoek van d'n hof. Er stonden van die lekker ruikende roosjes op de hoek van de tuin. *Reu:ske* als meisjesnaam is vrijwel verdwenen. (>Roo:s)

reuzels, zn. mv., 'reuzels', flanken. Zegsw. *D'n dieje zal z'n reuzels nie skeure.* Die zal zijn flanken niet scheuren; gezegd van iemand die te lui is om te werken.

rewòzzie, r'wòzzie, zn. v., warboel, wanorde, 'ravage'. *Ze waren òn de skònmaak èn 't waar me toch 'n rewòzzie!* Ze waren aan de schoonmaak en het was me toch een chaos! (>rauwòzzie)

ribbeleblad, zn. o, weegbree, (plantago). *D'r ston unnen hoo:p ribbeleblad langs de Prèlweg.* Er stond veel weegbree langs de Parallelweg.

richt, zn., 'richt', juiste werkwijze. In de verbinding *d'r is gin richt mi te skiete. Mi die onte jong is gin richt te skiete.* Met die ondeugende kinderen is 'geen richt te schieten' (= geen land te bezeilen.) *Èn rècht op richt nor haus.* En regelrecht naar huis.

riddere, ww., redderen, regelen. *D'r is hil wè te riddere vur zó'n*

fist. Er valt heel wat te regelen voor zo'n feest. Ook *beriddere* wordt gezegd.

riek, zn. m., riek, mestvork. Zegsw. *Hij is mi ginne riek te voeiere.* Hij is met geen riek te voederen; hij is heel boos. *Die boks is zó stèrrek dègge d'r mi ginne riek durhene lópt.* Die broek is zo sterk dat je er met geen riek doorheen komt.

Riek, meisjesnaam, afgeleid van Henrica. *Riek van tante Mrie is al bekant zestig.* Riek van tante Marie is al bijna zestig. Verdwij-nend. Ook *Rikie* en *Riekske*.

riels, 1. bn., tenger. 2. zn. mv., rails. 1. *'t Is zoo: mar 'n riels ding ee:n.* Het is zo maar een tenger meisje. *Hij is zó riels dèttie mi de knéënd dur de spééle kan.* Hij is zo tenger dat hij met de konijnen door de spijlen kan. 2. *De riels van de stoo:mtram liepe toen nog links van de weg.* De rails van de stoomtram liepen toen nog links van de weg.

riem, zn. m., riem. *Ik mòt unne riem hebbe, anders zakt m'n boks af.* Ik moet een riem hebben, anders zakt mijn broek af. *Zó tèij ès riem.* Zo taai als riem.

rieps, zn. v., rups.

Wèllie gonge ès jong nog riepse zuke. Wij gingen als kinderen nog rupsen zoeken.

riepsezaod, zn. o., rupsenzaad, uitvallend rupsenhaar, dat jeuk veroorzaakt. *Van riepsezaod kriegde jukt.* Van rupsenzaad kreeg je jeuk. Ook *riepsezoo:d.*

rietdekkershaand, zn. v. rietdekkershand. Utdr. *Rietdekkershaand dekt timmermansskaand.* Rietdekkershand dekt timmermansschande; de rietdekker kan de fouten van de timmerman 'bedekken'.

rijstepap, zn. v., muurpeper, (sedum acre). *D'r ston skønne gee:le rijstepap langs de weg.* Er stond mooie gele muurpeper langs de weg. De kompakte bloei van gele sterretjes heeft wel enige gelijkenis met rijstepap.

rikkem'ndeere, ww., 'rekommanderen', aanbevelen. *De kan ik oe rikkem'ndeere.* Dat kan ik je aanbevelen. Minder gebruikelijk dan de stapelvorm *ònrikkem'ndeere.* (<Fr. recommander)

rikraoie, ww., 'rikraden', zich afvragen wat te doen. *We hen lang zitte rikraoie, mar nou wete we wè we wille.* We hebben lang zitten dubben, maar nu weten we wat we willen.

rillek, bn./bw., redelijk, tamelijk, middelmatig. *'t Is rillek goewd.* Het is redelijk goed. *Bé rillek weer gòn we mi de fiets.* Bij redelijk weer gaan we met de fiets. *D'r ware oerstèrr'ke kèirels bé èn zoo:mar rilleke.* Er waren oersterke kerels bij en zo maar middelmatig.

rinnèssel, zn. m., 'rijgnestel', veter. *Ik mòt unne nééje rinnèssel in m'n rèllef réége.* Ik moet een nieuwe veter in mijn corset rijgen. Ook *rinnassel* werd gezegd. Verdwenen.

rinnèsele, ww., slijmafscheidingen vertonen voor het kalven. *Die koew is òn 't rinnèsele.* Die koe vertoont de verschijnselen die bij de geboorte van kalveren hoort. Verdwenen.

riskòssie, zn. v., 'riskage', risico. *'t Is 'n hil riskòssie um hier druive te teule.* Het is een groot risico om hier druiven te kweken.

rits, 1. bn., rits. 2. zn. m., rij, reeks. 3. perzikkruid, (polygonum persicaria). 1. *Ons gèit is rits.* Onze geit is rits (bronstig). 2. *Ze hen unnen helle rits jong.* Ze hebben een hele reeks kinderen. Het verkleinwoord *risje* wordt nog zelden gehoord. 3. *D'r stò veul rits op 't laand.* Er staat veel

perzikkruid op de akker. Dit onkruid wordt ook wel *ritszaad* genoemd.

ritse, ww., 1. onrustig heen en weer lopen, 2. afstropen. 1. *Wè lede toch ammel rond te ritse?* Wat ben je toch allemaal aan het heen en weer lopen? 2. *Ge mòt die bizzeme efkes vur men ritse.* Je moet die bessen even voor mij van de steeltjes ontdoen.

rittekuleke, zn. o., ouderwets woord voor damestasje. *Wór he'k m'n rittekuleke nou toch wir gelaote?* Waar heb ik mijn tasje nu toch weer gelaten? (<Fr. reticule) Verdwenen.

roei, zn. v., roe, roede. *Ès gé zó stout zet, kregde gé 'n roei van Zwarte Piejt.* Als jij zo stout bent, krijg je een roe van Zwarte Piet. Zegsw. *Ik zal munne mond mar haauwe, anders snééj ik nog roeie vur m'n èige gat.* Ik zal mijn mond maar houden, anders snijd ik nog roeden voor mijn eigen gat; ik zal maar zwijgen, anders roep ik nog straf over mezelf af.

Roelef, jongensnaam, Roelof. *Kees van Roel've wónde b'ons in de buurt.* Kees van Roelof (v. Nistelrooij) woonde bij ons in de buurt. *Mi 'n sötterusse meid èn 'n*

smòndus pèrd, zin Roelef Rééj, daor kunde mi werke! Met een zaterdagse meid en een maandags paard, zei Roelof Rij, daar kun je mee werken!

roep, zn. m., roep, huwelijksaankondiging. *Ze hen de roepe al gehad.* Ze hebben de roepen al gehad; wanneer een paartje in ondertrouw was, werd dit vanaf de kansel afgelezen, vandaar dat men in dezelfde situatie ook wel zei: *Ze zen al van de prikstoewl (af-) geroold.*

roepe, ww., roepen, roemen. *Roepe-rie(j)p-geroepe.* *Ik kan d'r nie zó over roepe.* Ik vind het niet zo geweldig.

roets, uitroep, klanknaboetsing. *Roets èn 't waar gelijk 'weg.* Roets en alles was weg. *Roets van d'n dieje* betekent 'snel'. *Èn nou roets van d'n dieje nor bed!* (vgl. Du. Rutsch.)

rog, zn. m., rogge. *Vruger ware d'r hier veul èkkers rog.* Vroeger waren hier veel akkers rogge. De oude uitspraak *raug* is verdwenen. Nog gehoord in Geffen. Zegsw. *Hij ha zunne rog al gemèijd vur de aander 'm gezèijd han.* Hij had zijn rogge al gemaaid voor de anderen hem gezaaid hadden; hij was de an-

deren ver vooruit. (vgl. doen.)

Roi, plaatsnaam, Sint Oedenrode.

Heure mins kùmt van Roi; hij is unnen èchte Roise. Haar man komt van Sint Oedenrode; hij is een echte 'Rooise'.

rokke, zn. mv., rokken, priesterkleding. *D'n dieje is goewd bé; ik geļu.f dèttie de rokke nog òn hi gehad.* Die is heel intelligent, ik geloof dat hij de priesteropleiding nog bijna voltooid heeft. (De studie is niet afgemaakt.)

ròllek, bw., 'radelijk', licht. *'t Is nog ròllek iets, wanne.* Het is nog licht iets, nietwaar. Verdwenen.

romboer, zn. m., melkboer. Zeispreuk: *Dè zumme God èn de mùlder mar laote skèije, zin de romboer èn hij hengstte de romme.* Dat zullen we God en de molenaar maar laten scheiden, zei de melkboer en hij doopte de melk.

romme, zn. mv., melk. *De romme zen zoer.* De melk is zuur. *Romme-mi-beskaot* zei mijn grootvader nog tegen 'luiwijkenpap'. Zegsw. *Toen trok ie z'n romme wèl op.* Toen ging hij wel een toontje lager zingen. Merkwaardig is het

verkleinwoord *rumkes* dat vooral in de kindertaal gebruikt werd. *Kek 's, lèkker rumkes vur ons kiendje!* Kijk eens, lekkere melk voor ons kindje! *Romme van de blaow koew* was de spottende benaming voor water. De uitdr. *'t vèt is vort van de romme* betekent dat men het beste wel gehad heeft.

romskùpper, zn. m., 'roomschepper', melkschepper die monsters van de melkgift van de koeien kwam nemen. *De romskùpper kwaamp nor de koei.*

rontonde, zn. m., rotonde. *Op elke kruising legge ze tege-worrig unne rontonde.* Op iedere kruising leggen ze tegenwoordig een rotonde. (*Rontonde* is een voorbeeld van volksetymologie.)

roo:d, bn., rood. *Hij wier roo:d èn verraoide z'n èige mee.* Hij werd rood en verried zich meteen. *Zó roo:d ès 'n klaproo:s* zeggen we of *zó roo:d ès unne zoudoek.* (De ouderwetse boerenzakdoek was rood).

rooi, bn., rood. *Ik wó 'n blaow, mar 't zen ammel rooi.* Ik wilde een blauwe, maar het zijn allemaal rode. *Hij krieg de rooi kaart.* Hij kreeg de rode

kaart. *De rooi hen gewonne.* De roden (de socialisten) hebben gewonnen. (>rood)

roo:k, zn.m., rook.

Weerspreuk: *Ès de roo:k umblig sli, is 't zeker dè't ree:gene gi.* Als de rook omlaag slaat, is het zeker dat het regenen gaat. (Ook gezegd als *ès de roo:k umblig slò, is 't zeker dè't ree:gene gò.*) Uitr. *Roo:k, 'n kaoi wijf èn ree:ge, daor zitte mi verlee:ge.* Rook, een slechte vrouw en regen, daar zit je mee verlegen.

roo:p, bw., helemaal.

In de vaste verbinding *roo:p onder*: *Hij viel in de wittering èn gong 'r roo:p onder.* Hij viel in de wetering en ging helemaal (kopje) onder. Verdwijnend en vervangen door *kaol*.

roo:s, zn. v., roos, behalve de bloem en de schietschijf ook ontsteking. *Hij ha z'n èige gesneje èn nou hittie 'r roo:s in gekrege.* Hij had zich gesneden en nu heeft hij er ontsteking bij gekregen.

Roos, meisjesnaam, afgeleid van Rosa. *Ons tante Roo:s ha 'n snoepwinkelke in de Naolense hèij.* Onze tante Roos had een snoepwinkelke in de Nulandse hei. Verkleinvorm *Reu:ske*.

roo:sdüfke, zn. o., 'roosduifje', een vaalwitte tortelduif die in een kooitje gehouden werd en volgens bijgeloof 'roo:s' (ontstekingen) zou voorkomen. *Hij ha 'n roo:sdüfke òn de muur.* Hij had een 'roosduifje' aan de muur.

Elemans geeft *roebdöfke*.

ros, zn. m., graszode.

Vruger linne ze bovenop unne peejkaol nog rosse op 't stroi um 't af te make. Vroeger legden ze bovenop een bietenkuil nog graszoden op het stro om het af te dekken. *Ros ere* is de oude benaming voor het ploegen van grasland.

Rósmölle, plaatsnaam, Rosmalen. *Onze vòdder kùmt van Rósmölle, geborre op d'n Eikenburcht èn opgegroeid òn de Grint.* Mijn vader komt van Rosmalen, geboren op Eikenburgt en opgegroeid aan de Grint (=de latere Vliertwijksestraat.) In de naam *Rósmölle* ligt de klemtoon vanouds vooraan. *In de Krommenhoek zegge ze volges Driek van Grètte Rusmölle.* In de Krommenhoek (het centrum, oostelijk van de Lambertuskerk) zegt men volgens Driek van Grètte (Henk de Werd) *Rusmölle*. Bij ons was dat zeker niet het geval.

rosse, ww., krabben.

Zit oew èige toch nie zó te rosse:

Zit je toch niet zo te krabben.

Iemes afrosse is iemand afslaan:

Ze han 'm daor 's goewd afgerost: Ze hadden hem daar eens flink afgeslagen.

rot, behalve het bn., ook zn. o., 1. wijk, 2. ziekte in het maïsgewas. 1. *Vruger há ellek rot unne rothorre wórrin gèld opgehòld wier vur de misse vur de vruchte der aarde.* Vroeger had elk rot een rothoorn waarin geld opgehaald werd voor de missen voor de vruchten der aarde. Verdwenen. 2. *D'r zit dees jaor veul rot in de mais.* Er zit dit jaar veel rot in de maïs.

rottereere, ww., klungelen.

Hij waar op stal wè òn 't

rottereere. Hij was op stal wat aan het klungelen. Verdwenen. (vgl. ottere.)

rózzekrans, zn. m., rozenkrans, zowel de kralenketting als het gebed van de 5 tientjes. *'t Wefke zaat de rózzekrans te pree:vele.* Het vrouwtje zat de rozenkrans te prevelen. Zegsw. *Ge kunt op z'ne ruggestrang de rózzekrans afbidde.* Je kunt op zijn wervelkolom de rozenkrans afbidden; gezegd van een heel mager persoon.

Ouderwets gezegd als *rózziekrans*.

rózzenuujke, zn. o., rozenhoedje. *Ès t'r iemes op stèrr've laag, wier 't rózzenuujke gebid.* Als er iemand op sterven lag, werd het rozenhoedje gebeden. Ook wel gezegd als *rózzenuujke*.

rug, zn. m., rug.

Hij heget in zunne rug. Hij heeft pijn in de rug. Zegsw. *Gé zót wèl twee: ruggè ùt een vèrr'ke wille snééje.* Jij zou wel twee ruggen uit een varken willen snijden; gezegd als iemand het onmogelijke wil. *Nie eer aflaute of ge mòt op oewe rug nor de kerk gaon.* Niet eerder aflaten of je moet op je rug naar de kerk gaan; volhouden tot het bittere einde. *Ge kunt munne rug op* zegt men o.m. wanneer men de wens van een ander niet wil honoreren.

ruggestrang, zn. m., wervelkolom, ruggegraat. *Hij verkocht butjes, ribkes èn ruggestrang.* Hij verkocht kluiven, ribbetjes en wervelkolommen. De zegswijze *de ruggestrang smerè* betekent een borreltje nemen onder het (zware) werk. *Ge kunt op z'ne ruggestrang de rózzekrans afbidde.* Je kunt op zijn ruggegraat de

rozenkrans afbidden; zo mager is hij.

rùik, zn. m., geur.

Ze ha 'n rèndje rùik rontelum 't hùfke staon. Ze had een geurige rand (van bijv. grasanjers) rond haar tuintje staan.

rùike, ww. ruiken.

Rùike-roewk-geroke. Ik rùik, gé rùkt, hij rùkt, wij rùike. Zegsw. *Ge mòt 't zoo: doen dè't rùkt èn nie stinkt.* Je moet het zo doen dat het ruikt en niet stinkt; je moet een beetje schipperen zodat het niet stoort.

ruin, zn. m., ruïn, gesneden hengst. Driek van den Braak uit Loosbroek verkondigde: *'Unne ruïn, dè's nèt zówiets ès Sint Józsep'.* Een ruïn, dat is net zoiets als Sint Jozef. *Ik mòt skééte ès unne ruïn die zèike mòt* (Ik moet schijten als een ruïn die plassen moet) is een weinig fijnzinnige maar overduidelijke uitlating.

rukpenze, ww., grof woord voor vermoeid hijgen. *Diejen hond li daor zó te rukpenze of ie k'pot gi.* Die hond ligt daar zo te hijgen of hij dood gaat. Verdwenen.

Rukven, gebiedsnaam onder Heeswijk, gelegen tussen Kaathoven en Heeswijk. De Norbertijn, Fulco van der Heijden

schreef onder de schuilnaam Has van Rukven zijn verhalen in dialect in het weekblad De Brug. *Hij hi noit op Rukven gewónd:* Hij heeft nooit op R. gewoond.

Run, zijriviertje van de Aa, onder Berlicum. *Aachter de Gaauwe Leuw lupt de Run.* Achter de Gouden Leeuw loopt de Run.

rure, ww., roeren.

Kikt 's, wèttie z'n èige ruurt. Kijk eens, wat hij zich roert; kijk eens, wat hij zich weert. Zegsw. *Ze mòtte rure of trure.* Ze moeten zich roeren of treuren; gezegd van kinderen.

rut, in de vaste verbinding *ik wó dè't rut hette.* Ik wou dat het rut heette; gezegd wanneer iets erg tegenvalt. Volgens De Bont betekent *rut* hetzelfde als *käps* = blut. Dit strookt aardig met het Balkumse volksrijmpje:

Rut èn Lazerus gonge nor de kerr'mis, nò de kerr'mis waar Rut Lazerus èn Lazerus waar rut.

rutse, ww., dekken.

Alleen bekend uit het rijmpje van de stoelenmatter en bokkenboer uit Orthen: *Niks te rutse, niks te prutse? Nie vur mijn, mar vur munne maot die naost me gaot.* Niets te dekken, niets te repareren? Niet voor mij, maar voor

RUZIE

mijn maat, die naast me gaat (= de geitebok). (vgl. rits = bronstig.)

ruzie, zn. v., ruzie.

Daor hen ze alt al ruzie um 'n skiltje èipel. Daar hebben ze altijd al ruzie om een mandje aard-appelen; ze hebben daar heibel om niets. Soms ouderwets gezegd als *ruzing*.

S

saauwele, ww., kletsen, kletspraat verkopen. *Die d're mond stinie stil; ze saauwelt wè af.* Die haar mond staat niet stil; ze kletst wat af.

sakker-, veelvuldig voorkomend in basterdvloeken: *sakkerdomme, sakker(d)juu, sakkerhel, sakkerjèn, sakkerment!* *Sakkerdjuu* gaat terug op Fr. sacré Dieu. Ook bn. worden afgeleid van deze vloeken: *sakkerdjuuse rotjong, sakkerdommese biste.*

sakkerstie, zn. v., sacristie. *De misdienders moesse d'r èigen umklee:je in de sakkerstie.* De misdienaars moesten zich omkleden in de sacristie.

saldaot, zn. m., soldaat. *Zen overgrutvòdder waar saldaot in 't lee:ger van Napoo:lion.* Zijn overgrootvader was soldaat in het leger van Napoleon. Zegsw. *Alle saldaote mòtte d'r èige kneu:p mar poetse.* Alle soldaten moeten hun eigen knopen maar poetsen; iedereen moet maar voor zichzelf zorgen.

De fles waar gaauw saldaot gemakt. De fles was gauw opgemaakt. (vgl. *bùrgemister make, pestoor make.*) Zeispreuk: *Ik kréég noit gin kaauw voewte, zin de saldaot èn ie ha mar ee:n bee:n.* Ik heb nooit koude voeten, zei de soldaat en hij had maar een been. Oudere uitspraak *saldoo:t. saldaotekont*, zn. v., soldatenkont. Zegsw. *unne kop ès 'n saldaotekont*, gezegd van een groot, dik hoofd.

salie, zn. m., kletspraat, onzin, gezever, gezeur. *Ik kan dieje salie nie mer ònheure.* Ik kan die onzin niet meer aanhoren.

salieklep, zn. v., iemand die veel onzin uitkraamt of veel zeurt. *Wè is de wijf toch 'n salieklep.* Wat is die vrouw toch een zeurkous.

salieje, ww., zeuren, zaniken. *Nou mòtte nie iggòllig gòn lege salieje.* Nu moet je niet steeds blijven zeuren. (vgl. *sànnieje.*)

sallemander, zn. m., salamander. Behalve voor het diertje is dit woord ook in gebruik als uitroep:

*Sallemander! Zedde gullie nog
nie nor bed!*

saluu, afscheidgroet.

Veel minder gebruikelijk dan
houdoe. *Nou saluu dan mar wir.*
(<Fr. salut)

sànnieje, ww., zaniken, zeuren.

*Leter toch nie zó òn m'ne kop te
sannieje.* Lig toch niet zo aan
mijn hoofd te zeuren. Ouderwets.
santemetiek, zn. m., de hele boel.
*Ge hòlt d'n hille santemetiek
overhoo:p.* Je haalt de hele san-
tenkraam overhoop. Verouderd.
(vgl. santenboetiek)

saus, zn. m., saus, jus, vleesnat.
*In 't kùlleke van de petòzzie moes
van dieje vètte saus.* In het kuiltje
in de boerenstampot moest van
die vette jus. *Uitdr. Zoo: saus,
zoo: kumke.* Zo saus, zo kom-
metje; bijv. gezegd van een on-
verzorgd paar.

savooi, zn. v., savooiekool, onge-
likte vrouw. *De savooie zitte vol
riepse.* De savooiekool zit vol
rupsen. *Wè is 't toch 'n savooi
ee:n.* Wat is het toch een ongelikt
wezen!

segrennig, bn., chagrijnig.

*Dieje gréenskloo:t is alt ee:ve
segrennig.* Die mopperaar is al-
tijd even chagrijnig.

sekrèj, zn. m., chichorei.

*Bé 'n goei bèkske koffiè hurt 'n
bietje sekrèj.* Bij een goed kopje
koffie hoort een beetje chichorei.
Ook de merknaam *Buisman* en
het verouderde *peekoffiè* werd
soms gebruikt.

sèlderievoor, zn. v., selderie-
voor, afvoer van het pompgat,
waar vaak selderie geplant werd.
Wanneer een kind vroeg: *'Moen,
wor ik al groo:t?* (Moeder, word
ik al groot?) was de afjacht: *Ja, ge
kunt al over 'n sèlderievoor hene-
springe.*

selemente, zn. mv., positieven,
bewustzijn. *'t Duurde efkes vur ik
toew m'n selemente waar gekom-
me.* Het duurde even voordat ik
weer bij mijn positieven was ge-
komen. *Iemes op z'n selemente
gee:ve* betekent 'iemand op zijn
donder geven'. Ook gezegd als
sillemente.

sèllef, zn. m., salie, (*salvia officinalis*). *D'r ston skònne sèllef in
d'n hof.* Er stond mooie salie in de
tuin. *Sèllef* werd in warme melk
gebruikt als geneeskruid tegen
keelaandoeningen. Ook wel ge-
zegd als *zèllef.*

sèmmele, ww., aarzelen, treu-
zelen, slecht opschieten. *Wè
stòdde daor toch te sèmmele!*
Wat sta je daar toch te treuzelen!

sèmmeltrien, zn. v., treuzelaar.
Wè zedde toch 'n sèmmeltrien.
 Wat ben je toch een treuzelaar!
sènt, zn. m., cent.

Daor hen ze sènte zat. Daar hebben ze geld genoeg. Zegsw.
De's d'r ok ee:n van 'ne sènt de èl.
 Dat is er ook een van een cent de el; geringschattend gezegd van een vrouw. *Goewd van unne sènt de èl.* Goed van een cent de el; kwa-liteit van niks. *B'ons in Brabant han ze dik meer kéénder ès sènte.* Bij ons in Brabant hadden ze vaak meer kinderen dan geld. *Hij pist van men sènte gin gaoter in de grond.* Hij plast van mijn geld geen gaten in de grond; hij krijgt van mijn geen gratis drankje. (>duvel, elzeblaojkes)

sèntimee:ter, zn. m., centimeter als maat en meetlint. Men bestelde in de ellegoed-winkels zelfs stof van *unne sèntimee:ter èn twèilef*. Men bedoelde dan het hele meetlint van de naaister (1½ m) + twaalf centimeter; dus 1.62 m.

sèp, zn. v., drop.
Wij kochte vur unne stùiver sèp.
 Wij kochten voor een stuiver drop. *Om skùmke te trekke deden wij stukjes sèp in een fles water.*

Na flink schudden kon je het bruine schuim eraf zuigen. Verkleinwoord *sèpke*. (>poeliepèk)
sèpkètje, zn. o., 'dropkatje', katjesdrop. *Van sèpkètjes kregde plèkjètjes.* Van katjesdrop krijg je plakhandjes. Ook donkerharige mensen kregen wel de bijnaam *sèpkètje*. Men bedoelde dan vaak ook dat zij zich niet te vaak wasten of een donker uiterlijk hadden. Schertsend werd ook het vuil tussen de tenen wel *sèpkètjes* genoemd.

sèpsilie, zn. v., subsidie.
De boerre kosse noit genog sèpsilie kréége. De boeren konden nooit genoeg subsidie krijgen.

sèpskijter, zn. m., 'dropschijter', verwaande, deftige persoon. *Wè hebbe die sèpskijters hier te zuke?* Wat hebben die verwaande figuren hier te zoeken?

servies, zn. o., servies.
 Behalve voor *bree:kgowd* van aardewerk en porselein gebruikte men dit woord ook voor het geheel van artikelen die benodigd waren voor de eredienst. *'t Zal lang worre, want 't groot servies sti klaor.* Het zal lang gaan duren, want 'het groot servies' staat klaar; gezegd wanneer er

voorbereidingen voor een mis met drie heren getroffen zijn. Ook gezegd als *s'rvies*.

setera, zn. m. vervorming van etcetera. *Hier hedde d'n hille setera*. Hier heb je de hele santenkraam.

sibbedéés, zn. v., overdreven kwezelachtig persoon. *Wè is dè toch 'n sibbedéés*. Wat is dat toch een kwezel. Ook gezegd als *zibbedéés*. (>Sien)

Sien, meisjesnaam, afgeleid van Francina, Josina of Klasina. *Tante Sien waar de jongste zuster van ons moeier*. Tante Sien was de jongste zus van mijn moeder. Zeispreuk: *Vur dè èndje worst dè gullie het, zin Sientje Sibbedéés, wil ik gin òlling vèrr'ke in bed*. Voor dat eindje worst dat jullie hebt, zei Sientje de kwezel, wil ik geen heel varken in bed.

sien-klèts, zn. mv., singlets. (>an-klèts)

siepoo:g, zn. o., lopend oog, druip oog. *Kekt 's út oew siepoo:ge*. Kijk eens uit je doppen.

siernittel, zn. m., 'siernetel', (coleus). *D'r ston unne skønne siernittel vur de raom*. Er stond een mooie coleus voor het raam.

Sijtert, dorpsnaam, Zijtaart. *Sijtert hurt onder Vèggel*.

sik, zn. m., behalve voor *gètesik* (bok) ook gebruikelijk voor de gemeentesecretaris. *Ik mòt jonge, zin de sik*. Ik moet jonge (klare), zei de secretaris.

Sint tunnis, plaatsnaam Sint Antonis.

Sis, vrijwel verdwenen jongens- en meisjesnaam, afgeleid van Franciscus en Francisca. *Sis d'n Doo:ve kwaamp van de Mòskant*. Sis de Dove kwam van de Maaskant. *Sis van Èrrep hiel k'fee*. Cis(-ca) van Herpen hield café.

sitewinkel, zn. m., de hele boel. *Goit nou 's nie hil munne sitewinkel dur mekare!* Gooi nu eens niet al mijn materiaal door elkaar! (vgl. santemetiek.)

Sjaan, vrijwel verdwenen meisjes- en jongensnaam, afgeleid van Christiana en Christianus. *Sjaan Hoewd wónde in 'n hüske òn de lijn*: Sjaan Hoedemakers woonde in een huisje aan de spoorlijn. *Sjaantje van tante Pietje wónt mi heure Walter op de Krausstraot*. Sjaantje van tante Pietje woont met haar Walter op de Kruisstraat.

sjans, zn. in de verbindingen *sjans hebbe* (kans maken op vrijerij) en *op sjans zen* (op

vrijersvoeten zijn). (<Fr. chance)

sjanse, ww., pogingen doen om de aandacht te trekken als aanvang tot hofmakerij, flirten. *Die meid zit me daor toch te sjanse!*

sjanternèl, zn. in de verbinding *op sjanternèl gaon* (op vrijersvoeten zijn). Bij uitbreiding ook gezegd voor 'van huis gaan'. *Ze is alle woenz'ge op sjanternèl.* (<Fr. chanterelle = lokvogel)

sjappie, zn. m., iemand met eigendunk die te opzichtig gekleed gaat. *Mòtte gé zoo nor de kerk? Ge zet krèk unne sjappie!* Moet jij zo naar de kerk? Je bent net een sjappie!

sjappie-èchtig, bn., ordinair. *Haor op oew jèske sti zó sjappie-èchtig; gò 's gaauw nor de kapper:* Haar op je jasje (te lang haar voor mannen) staat zo ordinair; ga eens gauw naar de kapper.

sjèk, zn. m., shag, losse tabak om zelf sigaretten van te draaien. (> hoi)

sjeklade, zn. m., chocolade. Men dwong iemand 'genade' te zeggen door zijn arm pijnlijk op de rug te draaien en daarbij te treiteren: *Genade, genade of oew boks vol sjeklade!* Oudere uitspraak *sjeklate*.

sjèt, zn. m. sajet.

Hòlt 's gaauw unne knut sjèt, dan kan ik vort mi die sokke. Haal eens gauw een knot sajet, dan kan ik voort met die sokken.

sjier, zn. m., straal.

Hij spietste unne sjier prùim-t'bak achter de kachel. Hij spuwde een straal pruimtabak achter de kachel.

sjimmieje, ww., huilerig zeuren. *Leter toch nie iggòllig te sjimmieje, sannieklep.* Lig toch niet steeds te zeuren, zeurkous.

(>salieje, sànnieje)

sjizzus, eigennaam Jezus.

Sjizzus nog òn toew, wè gong 't r! Jezus nog aan toe, wat ging het er! (>Jikkès, Jizzus)

sjoerts, zn. m., diarree.

Vaker gezegd als *spoerts*.

sjors, zn. m., behalve de zelden voorkomende jongensnaam ook een kinderlijke benaming voor plasser. *Wè vatte ammel òn oew boks..., hedde oewe sjors gestoo:te?* Wat voel je allemaal aan je broek..., heb je je plasser gestoten? De naam wordt soms gebruikt voor een jongetje in het algemeen: *Haa sjorske, kwaamde ok 's kééke!* Ha mannetje, kwam je ook eens kijken!

sjoos, zn. v., kwestie, zaak.

Witte wè hil de sjoos nou waar?

Weet je wat de hele kwestie nu was? (<Fr. chose)

sjuust, bn., juist, vervorming van Fr. c'est juste. *Sjuust, krèk zó ge zegt, zin Grèt Gurtjes.* Juist, net wat je zegt, zei Gret Gurtjes.

skaarze, ww. scharen, bijeenbrengen. *Ge mòt dè los hoi gelijk bé mekare skaarze.* Je moet dat losse hooi allemaal bijeen-scharen. Bij het hooien gebruikte men een tijdlang een *skaarsme-siejn*. *Maag ik de pan ùtskaarze?* Mag ik de pan uitschrapen. Steeds meer wordt er *skare* gezegd.

skaauw, zn. m., schouw. *D'r stonne skòn burdjies op de skaauw.* Er stonden mooie bordjes op de schouw. Zegsw. *Hij is zó zwart ès de skaauw.* Hij is zo zwart als de nacht. *Vee:gt oewen èige skaauw mar, (dan hoefde over 'n aander nie te praote).* Veeg je eigen schouw maar, (dan hoef je over geen ander meer te praten; je hebt genoeg aan jezelf. Ook in de oude betekenis van schouw als inspectie of controle: *De skaauw gonk alle jorre de weeg bekééke.* De schouw ging ieder jaar de wegen bekijken; het hield in dat de burgemeester en de

veldwachter het wegonderhoud controleerden. (>skille)
skaauwer, zn. m., schouder. Zegsw. *Ze begient al over de skaauwer te kééke.* Ze begint al over de schouder te kijken; ze begint al aandacht voor het andere geslacht te krijgen.

skab, zn. v., dikke onregelmatige plank. *Ze han 'n skuurke van skabbe.* Ze hadden een schuurtje van schabben. (vgl. skap)
skabbe, ww., 'schabben', in de grond krabben. *'n Hen mòt skabbe.* Een kip moet in de grond (kunnen) krabben.

skabbedöllie, zn. v., scapulier-medaille. Het scapulier was het schouderkleed van de paters, maar ook de gewijde lapjes stof die wij vroeger onder de kleren droegen. De medaille verving deze lapjes.

skamt, zn. v., schaamte. *Ik wier roo:d van skamt.* Ik werd rood van schaamte.

skaoi, zn. v., schade. *Komt de skaoi mar 's trughaole* (Kom de schade maar eens terughalen) is een veel gehoorde mededeling bij het afscheid. (ook *komt 's kwijtbuurte*)

skaojelek, bn., schadelijk, verliesgevend, nadelig. *Zónne mik*

wór d'n bèkker z'n wijf durgejage hi, is skaojelek. Zo'n brood met gaten is onvoordelig; de boter wordt immers te royaal in de gaten gesmeerd. *Skaojelek laache* zeggen we voor hard en hinderlijk lachen. Merkwaardig is het gebruik in 'n *skaojelek lijk*, wat betekent dat de gestorvene eigenlijk onmisbaar was. Ook gezegd als *skaojlek*.

Skaojek, dorpsnaam Schaijk.

Hij kùmt van Skaojek of die kante. Hij komt uit de omgeving van Schaijk. *Unne Skaojeksen bril* zei men wel schertsend wanneer men tegen het zonlicht de hand boven de ogen hield.

skaoop, zn. o. en mv., schaap, schapen. *D'r liepe driej skaoop in de wèij.* Er liepen drie schapen in de wei. Uitdr. *Daor hedde 't skaoop òn 't skijte.* Daar heb je de poppen aan het dansen. Verkleinwoord *skupke*.

skaotere, ww., schateren, het kakelen van kippen. *Ze zaat te skaotere.* Ze zat te schateren (van het lachen). *Wè zó d'r toch in de kiepekoi te doen zen, dè de henne zó skaotere?* Wat zou er toch in de kippenkooi te doen zijn dat de kippen zo'n herrie maken?

skaoow, bn./bw., 1. schuw,

2. slecht, 3. dubbelzinnig. 1. *Wè'n skaow ding ee:n.* Wat een schuw beestje. *Zó skaow ès unnen haos.* Zo schuw als een haas. 2. *Ze hagget 'r mar skaow afgebracht.* Ze had het er maar slecht vanaf gebracht. 3. *Skaow* wordt ook gebruikt voor 'schuin' in de zin van dubbelzinnig, onnet: *Wènne skaowe praot hedde gé toch vèil! Hij is klepskaow* zegt men van iemand die zijn mond nauwelijks durft open te doen.

skap, 1. zn. o., plank aan de muur om dingen op te zetten (>skab).

2. zn. v., in de vaste verbinding *op de skap loo:pe* is de betekenis 'klaplopen'. 1. *De panne stòn op 't skap.* De pannen staan op de muurplank. 2. *Hij lupt alt op de skap.* Hij is een klaploper.

skaploo:per, zn. m., klaploper, parasiet. *Dieje skaploo:per pre-beert alt vur niks mee te drinke.*

skarrel, zn. m., 1. negotie, handel. 2. vrijage. 1. *Hij kos skòn praote over zunne skarrel.* Hij kon mooi praten over zijn kostwinning. 2. *Hij waar daor efkes òn de skarrel.* Hij had daar een korte vrijage.

skars, zn. v., ouderwets scheermes. *Ègge oew èige skeert mi de skars meugde wèl ùtkééke.* Als je

je scheert met het scheermes mag je wel uitkijken. *Skars* als toenaam kwam veelvuldig voor als men voorheen een barbier in de familie had gehad.

skavierighèd, zn. v., kattedwaad, kwajongensstreken. *Die jong zitte vol skavierighèd*. Die kinderen zitten vol kattedwaad. *Zèllie mòtten alt skavierighèd ùthaole*. Zij moeten altijd kwajongensstreken uithalen. Ook *sk'vierighèd* en *sk'vurighèd*.

skeef, bn., scheef.

Die skutting sti harstigge skeef. Die schutting staat helemaal scheef. Uitr. *D'r viel gin skeef woord*. Er viel geen onvertogen woord. *Skeef dè juffert goewd*. Scheef dat juffert goed; iets wat scheef hangt valt juist wel op. Ook *skif* werd gezegd.

skééf, zn. v., schijf.

Hij zaat 'n skééf worst te eete. Hij zat een schijf worst te eten. Zegsw. *We zulle d'r 's 'n flinke skééf afsnééje*. We zullen er eens een flinke schijf afsnijden; gezegd door mensen die aan een feest beginnen. Verkleinwoord *skééfke* of *skefke*.

skee:l, 1. zn. o., deksel. 2. bn., scheel. 1. *Smidje, kunde 'n oor òn 't skee:l make?* Smidje, kun je een

oor aan de deksel maken? Uitr. *We mòtten 'r 't skee:l afdrinke*; gezegd wanneer een kind net gedoopt was. 't *Skee:l* komt ook voor in het oude rijmpje: *kaorze, kaorze, bóttère, 't hunje waast de skóttele, 't vèrr'ken in d'n ove, 't skee:l d'rbove, de vlirmaus keer 't haus, de zwòll've drage de aassen out*. 2. *Hij kekt zó skee:l ès de naacht*. Hij kijkt zo scheel als de nacht. Zeispreuk: *Die hi al èrger gezien, zin de skee:le èn de meid zaat op zonnen bril*. Die heeft al erger gezien, zei de schele en de meid zat op zijn bril.

Skééndel, plaatsnaam Schijndel. *Dè wefke kùmt van Skééndel*. Dat vrouwtje komt van Schijndel. *Ik skup oe vur oew skene, skoier, zegge ze in Skééndel en Skééndelse skoolkéénder gòn mi skòn skoewn nor skool* zijn plaagzinnen om aan te geven dat men in Schijndel de *sk* heel duidelijk zegt. Vroeger werd nog wel *Skééndels kaarte* gezegd voor vals spelen. Ook zei men: *Unne Skééndelse knaak sti in Hezik mar òn unne gulde*. Een Schijndelse rijksdaalder is in Heeswijk maar een gulden waard.

skeep, zn. mv., schepen. (>skip)
skee:per, zn. m., scheper,

schaapherder. *Janus van Kèssel* waar hier ee:n van de leste èchte skee:pers.

skeer, zn. v., schaar.

Hedde efkes 'n skeer vur men; ik mòt munne nagel knippe. Heb je even een schaar voor mij; ik moet mijn nagel knippen. Uitr. *Daor hengt de skeer ùt.* Daar hangt de schaar uit; daar zijn het afzetters.

skeet, zn. v., scheet.

Wie hitter hier 'n skeet gelaote? Wie heeft er hier een scheet gelaten? (Met dezelfde betekenis werd ook gevraagd: *Wie zit 'r hier òn z'n skònmoeier te denke?*) *Tegeworrig gòn ze al ùt mekare ès d'r 'n skeet overdwèrs zit.* Tegenwoordig gaan ze al uit elkaar (= echtscheiding) als er een scheet overdwars zit. *Ze hen al ruzie um 'n skeet.* Ze hebben al ruzie om niets. *'t Is gin skeet wèrd.* Het is waardeloos. Uitr. *'n Skeet verlicht oewen dèrrem èn makt oewen hemslip mee wèrrem.* Een scheet verlicht je darm en maakt je hemdslip tevens warm. *Ok 'n skeet is unne frisse wend ègge in de stront zit.* Ook een scheet is een frisse wind als je in de stront zit; ook in moeilijkheden blijft alles betrekkelijk. *Sprikt of lòt 'n skeet, dè'k iets*

weet. Spreek of laat een scheet, dat ik iets weet; gezegd tegen iemand die niet antwoordt op een vraag. *'t Hi skete gekost.* Het heeft scheten gekost; het heeft inspanning gekost. *Zó zaacht ès 'n skeet in unne vilten hoewd.* Zo zacht als een scheet in een vilten hoed; heel zacht.

skééte, ww., schijten.

Skééte-skie(jt)-geskete. Zegsw. *Die wit noit of ze skééten of zèike mòt.* Zij weet nooit of ze schijten of plassen moet; gezegd van een besluiteloos iemand. *Skijte* wordt steeds meer gezegd: *ge mòt de zaak nie òn 't skijte make.* Je moet de boel niet in de war sturen.

(> sketbos)

skèij, zn. m., schei, scheiding.

De voerman zaat op de skèij van de kaar tussen 't hubburd èn 't pèrd. De voerman zat op de schei van de kar tussen het hoofdbord en het paard. *Hij ha unne skèij in z'n haor.* Hij had een scheiding in zijn haar.

skèije, ww., 1. scheiden, 2. ervoor staan. *Ze gòn skèije.* Ze gaan scheiden. *Ge mòt 't goei van 't kaoui skèije.* Je moet het goede van het kwade scheiden. *Hij kan d'r goewd af skèije.* Hij kan goed van zijn geld scheiden; gezegd van

iemand die vrijgevig is. 2. *Ik wil nou 's wete hoe 't skèijt.* Ik wil nu eens weten hoe het precies zit.

(>God)

skèine, ww., schelden, schenden.

Skèine-skènde-geskènd. Hij skènde men út vur alles wè lillek waar. Hij schold mij uit voor al wat lelijk was. *Ge mòt nie gòn skèine, skoier.* Je moet niet gaan schelden, schooier. Utdr. *Skèine duu gin zeer èn slaon hedde 't hart nie.* Schelden doet geen pijn en om te slaan heb je het hart niet.

Mi dè ongeluk waar hil d'r gezicht geskènd. Met dat ongeluk was heel haar gezicht geschonden.

skelbòjjem, zn. m., 'schilbodem', mandje om de aardappelen in te schillen. Ouderwets, steeds meer vervangen door *skiltje* en *mèndje*.

skelle, ww., schillen.

Zé moes alle daag de èipel skelle.

Zij moest iedere dag de aardappelen schillen. (> èipel)

skelm, zn. m., schelm, dief.

Dè jungske is zónne skelm. Dat jongetje is zo'n schavuit. Utdr. *'t Is unne skelm die d'r afduu.* Het is een schelm die er iets vanaf doet; gezegd als er schromelijk overdreven wordt bij het vertellen.

Ook gezegd als *'t Is unnen dief die d'r afduu.* Zeispreuk: *Ik zie gin*

haand vur oo:ge, zin de skelm èn z'n haand ware op zunne rug gebonde.

skènt-de-keuke, zn. m., 'schendt-de-keuken', broodmager persoon. *Wè zedde toch unne skènt-de-keuke!*

skèpke, zn. o., schapje, plankje aan de muur. *Bove de zùrg hong 'n skèpke mi missieblaajkes èn boerrekrèntjes.* Boven de leunstoel hing een schapje met mis-sieblaadjes en boerenkrantjes.

skere, ww. scheren, benadelen. *Skere-skoor-geskorre.* Hij liet z'n èige knippe èn skere. Hij liet zich knippen en scheren. *D'n dieje zal oe skere.* Die zal je benadelen. *Ik kan d'r nie mi geskorre zen.* Ik kan er niet mee geschoren zijn; ik kan me er niet mee bemoeien.

Ook: ik wil er niets mee te maken hebben. (>snéje)

skeresliiep, zn. m., scharenslijper. Zeispreuk: *Ik gò mi de botte béél te wèrrek, zin de skeresliiep.* Ik ga met de botte bijl te werk, zei de scharenslijper.

skerm, ww., behalve in de gebruikelijke betekenissen ook waarschuwen: *Ge kunt mi die klèin mar blééve skerm.* Je moet met kinderen steeds maar waarschuwen.

sketbos, zn. m., 'schijtbos'.
*Unne sketbos ston wór de koei
 tevurre geskete han.* Een 'schijtbos' stond waar de koeien tevoren gescheten hadden; mals gras, maar het vee liet het staan.

(>skitblad)

skethakke, zn. mv., schijthakken.
Ik traai 'm nèt op z'n skethakke. Ik liep hem net achterop.

skethaus, zn. o., 1. 'schijthuis', WC, 2. bangerik. 1. *Hij is òn d'n dunne èn zit al d'n hille middeg op 't skethaus.* Hij heeft diarree en zit al heel de middag op de WC. 2. *Zedde gé zò'n skethaus? Ben jij zo'n bangschijter? Ouderwets.*

skethùske, zn. o., 'schijthuisje', verouderd woord voor WC.
Vruger han ze nog 'n skethùske aachter in d'n hof. Vroeger hadden ze nog een WC achter in de tuin.

sketvrééj, bn., 'schijtvrij', erg kort. *Ze hen vort van die sketvrééj hempjes.* Ze hebben tegenwoordig van die korte hemdjes. *Amper sketvrééj of 't vrééjt.* Nauwelijks uit de luier of het vrijt. (>skit)

skeuterig, bn., scheutig, bereidwillig, royaal. *Hij waar nie zó skeuterig mi z'n sènte.* Hij was niet zo royaal met zijn geld.

skibbel, zn. m., beving, rilling.

Ze ha de skibbel nog in d'r been, zó waar ze verskote. Ze had nog de beving in haar benen; ze stond nog onvast op haar benen, zo was ze geschrokken.

skibbele, ww., 'schibbelen', bibberen. *Ze zaat te skibbele van de kaauw.* Ze zat te bibberen van de kou. Ouder is *skiebele*. (vgl. rèire.)

skibbelèchtig, bn., bibberig, beverig. *'t Waar mar zò'n skibbelèchtig mènneke.* Het was maar zo'n bibberachtig mannetje.

skieffere, ww., schiften.

De romme begiene al te skieffere. De melk begint al te schiften.

skiem, zn. m., 'schiem', schim.

Ik zaag 'm mar mi unne skiem. Ik zag hem maar met een schim; ik zag hem maar vluchtig en vaag.

skiemere, ww., 'schiemeren', schemeren, onduidelijk zien. *'t Skiemert gelijk vur m'n oo:ge.*

Het schemert allemaal voor mijn ogen; ik zie alles onduidelijk.

Iemand die duizelig wordt, kan zeggen: *'t skiemert gelijk:* alles wordt vaag.

skiemwit, bn., spierwit, fel wit.

De muurre ware skiemwit gevèrrefd.

skiertse, ww., giechelen.

Die durskes zate daor in 'n huuk-

ske te skiertse. Die meisjes zaten daar in een hoekje te giechelen.

skiertspéépe, 1. ww., giechelen, ginnegappen. 2. zn. mv., giechelkonten. 1. *Wè zitte gullie daor wir te skiertspéépe!* Wat zitten jullie daar weer te giechelen! 2. *Wè zedde toch lilleke skiertspéépe, gullie!* Wat zijn jullie toch lelijke giechelwijven.

skiete, ww., schieten.

Skiete-skoewt/skoot-geskote. *We skiete d'r nog inne k'pot.* We schieten er nog een kapot; we nemen er nog een; gezegd in de kroeg. Oudere uitspraak *skiejte*.

skierterkes, zn. mv., 'schiertertjes', zilvervisjes, suikergasten, (lepis-ma saccharina). *D'r zate skierterkes onder de kaast.* Er zaten zilvervisjes onder de kast.

skietlaoi, zn. v., 'schielta'.

In de vaste verbinding *'n hèndige skietlaoi* met de betekenis 'een handig persoon'.

skif, bn., scheef. (>skeef)

skifmoele, ww., 'scheefmuilen', achterbaks lachen. *Wè zitte gé daor te skifmoele?* Wat zit jij daar stiekem te lachen?

skijfere, ww., kiskassen, steentjes op het water laten ketsen. *Mi platte stintjes koste 't beste skijfere.*

skijte, ww., schijten.

(> skééte)

skik, zn. m., schik, plezier.

Uitdr. *Ze han skik ès 'n mug in de zon.* Ze hadden plezier als een mug in de zon.

skille, ww., schelen.

Skille-skaauw/skilde-geskille/geskild. *Hij ha de honderd nie gehòld, mar 't skaauw nie veul.* Hij had de honderd niet gehaald, maar het scheelde niet veel. *'t Ha nie alles geskille of hij waar veurzitter geworre.* Het had weinig gescheeld of hij was voorzitter geworden.

skilleft, zn. m., schelft, houten geraamte waarop de kippen op stok gaan. *Alle wee:ke moesse wèllie de skilleft skònmake.* Elke week moesten wij de slaapplaats van de kippen schoonmaken. Ook figuurlijk gebruikt voor bed: *Ik gò nor m'ne skilleft.* Ik ga naar bed. (vgl. toidhoop.)

skilling, zn. m., 'schilling', oude munteenheid met de waarde van zes stuivers. *'n Deu:ske skoewn-smeer kostte unne skilling.* Een doosje schoenpoets kostte zes stuivers. Verdwenen.

skiltje, zn. o., mandje om de aard-appelen in te schillen. *Ons moeder ha 'n skiltje èipel op d're slip.*

Mijn moeder had een mandje aardappelen op schoot. Het oudere woord hiervoor is *skelbòjjem*.

skip, zn. o., schip.

Meervoud *skeep*. *Ge kunt de skeep op de knaal heure*. Je kunt de schepen op het kanaal horen. Zegsw. *Daor kùnt 'n skip zoer appel òn*. Daar komt een schip zure appels aan; gezegd bij onheilspellende lucht. *Ik kan bee:ter over ted zen ès 'n skip zult*. Ik kan beter over tijd zijn dan een schip zult; respons van iemand die verweten wordt dat hij te laat is.

skipper, zn. m., schipper.

Zeispreuken: *Wie z'n vrouw lief hi, haauwt ze vur oo:ge, zin de skipper èn ie hong ze òn de wasdraod*. Wie zijn vrouw liefheeft, houdt ze voor ogen, zei de schipper en hij hing ze aan de waslijn. *Alle vracht licht, zin de skipper èn ie goide z'n wijf in 't wòtter*. Alle vracht maakt lichter, zei de schipper en hij gooide zijn vrouw over boord.

skirmeskes, zn. mv., 'scheermesjes', oude, nog zelden gehoorde benaming voor heermoes, (*equisetum*). *D'r stòn veul skirmeskes langs d'n hoffpad*. Er staat veel heermoes langs het tuinpad. Verdwenen.

skit, zn. v., schit, koestront.

De koei op stal han veul skit òn d'r bille. De koeien op stal hadden veel schit aan hun billen. Zegsw. *Ze ha goewd wè skitte òn d'r skene*. Ze had goed wat schitten aan haar schenen; ze bracht een flinke bruidschat in. (vgl. *èird òn de kniejes*.)

skitblad, zn. o., 'schitblad', ridderszuring, (*rumex obtusifolius*).

De bladen van deze plant worden door de koeien gemedend en groeien veelvuldig in de *sketbosse* die in een kaal gegraasde wei achterblijven. Ook heeft het blad van deze zuring vaak last van roestplekken. Daarom wordt de plant ook wel *strontblad* geheten.

skitvrééj, bn., 'schitvrij', kort.

Ze hen vort van die skitvrééj hempjes. Ze hadden tegenwoordig van die korte hemdjes. *Amper skitvrééj of 't vrééjt al*. Nauwelijks uit de luier of het vrijt al. (>*sketvrééj*)

skóbbe, ww., 'schobben', wrijven, schurken. *Wè stò dè bist toch te skóbbe, 't gewürremt is wer lastig*. Wat staat dat (koe-)beest toch te schurken, het ongedierte is weer lastig. Zegsw. *Ès ge oew èige òn alle pullekes skóbt, zulde noit veul jeuk hebbe*. Als je je aan

alle paaltjes schurkt zul je nooit veel jeuk hebben.

skóbbber, zn. m., onguur type. *Wè lupt daor vur unne skóbbber over de misse?* Wat loopt daar voor een onbetrouwbaar figuur over het erf. (vgl. skoelie, skumer.) Verdwenen.

skoefele, ww., 1. schoffelen, 2. schuifelen. 1. *Ik mòt de bònne skoefele.* Ik moet de bonen schoffelen. 2. *Hij skoefelde nor haus.* Hij schuifelde naar huis.

skoemie, ww., schoeien.

De zegsw. *skoeit oew skene* is een waarschuwing tegen de kou. Het betekent 'pak je warm in'.

skoelapper, meest gebruikelijke benaming voor een aantal kleurrijke dagvlinders, met name de kleine vos en de dagpauwoog. *D'r zate skoelappers op de vlenderplant.* Er zaten dagpauwoogen op de vlinderplant.

skoelappershout, zn. o., 'schoelappershout', sporkehout, vuilboom, (*rhamnus fragula*). Een van de vele volksbenamingen voor deze heester. De schoelapper gebruikte pinnetjes van dit hout om de zolen vast te zetten. (>biejehout, èrremminse-hout, krallehout, pinnekeshout, hondshout)

skoemaker, zn. m., schoenmaker. *Gé het de skoemaker zeker nog nie betòld?* Jij hebt de schoenmaker zeker nog niet betaald; gezegd wanneer iemands nieuwe schoenen kraakten. Spreuk: *Skoemaker blef bé oew list, boer blef bé oew bist.*

Schoenmaker blijf bij je leest, boer blijf bij je beest.

skoemakerswées, zn. mv., schoenmakersvrouwen. Uitr. *Smidspèird èn skoemakerswées gòn bërrevoets.* Smidspaarden en schoenmakersvrouwen gaan op blote voeten; de vaklieden hebben geen tijd voor 'eigen volk'.

skoep, ww., stelen.

Die kùmt enkelt um te skoep, *te strietse*, *te spere*. Die komt alleen maar om te stelen en te bietsen.

skoewn, zn. m. en mv., schoen, schoenen. Uitr. *Hij ha z'n skoewn al gerege.* Hij had zijn schoenen al geregen; hij stond helemaal klaar.

skoft, 1. zn. m., schoft, schurk. 2. zn. v., misgroeide schouder, bochel, schoft van een dier. 3. het vierde deel van een werkdag.

1. *Wè is dieje vent toch 'n skoft.* Wat is die kerel toch een schoft. 2. *Diejen aauwe ha 'n skoft:* Die oude had een bochel. *Kik 's wè'n*

skofte dè bist hi. Kijk eens wat een schoften dat beest heeft!

3. *We hen d'r al wir 'n skoft opzitte.* We hebben er al weer een dagdeel opzitten. Verkleinwoord *skofje*. Verhoeven geeft schof. (HAMM, 162)

skofte, ww., schaften.

Uitdr. *Ès de elzeblaojkes zó groot: t zen ès unne sènt, dan meugde pas skofte.* Als de elzeblaadjes zo groot zijn als een cent mag je pas schaften; pas als de dagen gaan lengen mag een werkpaauze ingelast worden.

Tegenwoordig wordt vaak *skafte* gezegd.

schoier, zn. m., schooier.

Uitdr. *Ès d'n inne schoier d'n andere wè gif, zitte de engele bove te laache.* Als de ene schooier de andere wat geeft, zitten de engelen boven te lachen; Wanneer arme mensen elkaar goed doen is dat welgevallig in de ogen van de engelen (en God).

skoklèint, zn. v., 'schoklendenen', verdwenen scheldwoord voor een vrouw die met schokkende lendenen loopt. *Mòtte daor die skoklèint zien!*

skolk, zn. m., schort.

Vaker gezegd als *skollek*.

Ouderwets.

skollek, zn. m., schort.

Ons moeier d're skollek: De schort van ons moeder. Vroeger, in de tijd van de kinderrijke gezinnen, zei men wel schertsend: *Ons moeier ha alt vollek onder d're skollek* en bedoelde dat zij altijd in verwachting was.

(>skolk)

skólt, zn. v., broodschieter,

ovenspaan. *Wór sti de skólt?*

Waar staat de ovenspaan? *Wè is dè toch 'n lang skólt!* Wat is dat toch een lange figuur!

skom, zn. m. windhalm, slechte grassoort, (apera). *D'r ston veul skom op 't laand.* Er stond veel windhalm op de akker. (Verwant met schuim.)

skòn, bn./bw., schoon, mooi.

Wè zedde skòn, mòtte nog ùt?

Wat ben je schoon gekleed, moet je nog uit? *Ge stòt 'r skòn op!* Je staat er schoon op; vaak wordt juist bedoeld dat je niet veel goeds te wachten staat. *Hij ha d'r vort skòn genog af.* Hij had er voortaan schoon genoeg van.

Uitdr. *Wie skòn gò te werken op stal, die gò beskete overal.* Wie op stal gaat werken in mooie kleren, gaat bescheten uitkomen; voor vuil werk draag je aangepaste kleding. Ook gezegd als skón.

skònmoelier, zn. v., schoonmoeder. *Wie zit hier òn z'n skònmoelier te denke?* wordt gezegd wanneer iemand een erg stinkende scheet gelaten heeft.

skop, 1. zn. v., half open schuur als bergplaats voor karren e.d. Vaak gebruikt in de combinatie *kaarskop* (karrenschuur). 2. zn. m., schoof, strobos. *Vat unne skop stroi*. Pak een bos stro.

skopekster, zn. v., slordig vrouwmens. *Wè zedde toch 'n raow skopekster!* Wat ben je toch een sloddervos. Verdwenen.

skore, ww., 'scharen', verweiden, verjagen. *We gòn de koei (over-) skore*. We gaan de koeien verweiden. *Ge mòt de jong op ted nor bed skore*. Je moet de kinderen op tijd naar bed sturen. *Ik skoorde ze van de misse af*. Ik joeg ze van het erf af. (>verskore)

skòtser, zn. m., schaatser. Zeispreuk: *Skitterend, zin de skòtser èn ie viel 'n stèr in 't ijs*. Schitterend, zei de schaatser en hij viel een ster in het ijs.

skóttel, zn. v., schotel. *Onze Jan hi gèire kaauw skóttel*. Onze Jan heeft graag koude schotel. *Ze mòt de skóttel nog waasse*. Ze moet de vaat nog doen.

skótteljacht, zn. v., 'schoteljacht', schertsende benaming voor (hongerige) kinderen. *Daor hen ze unnen hoo:p skótteljacht*. Daar hebben ze veel kinderen.

skóttelslèt, zn. m., vaatdoek. *Ik stoo:t m'n kumke um, hòlt 's gaauw unne skóttelslèt*. Ik stoot mijn kopje om, haal eens gauw een vaatdoek. *Oe, wè slap gesteve, zin Bèt èn ze viet unne skóttelslèt*.

skóttelwötter, zn. o., 'schotelwater', afwaswater. *Dieje koffie is krèk skóttelwötter*. Die koffie is heel slap.

skraol, bn., schraal. *'t Is mar unne skraolen herring*. Het is maar een schrale haring; gezegd van een mager persoon. Ook wordt *skraole skriekerd* gezegd. Oudere uitspraak *skroo:l*. (>vètweijer)

skrap, zn. v., schram, krab, streep. *Hij ha 'n skrap over z'ne snuijt*. Hij had een schram over zijn gezicht. *Op de grond wier 'n skrap getrokke*. Op de grond werd een streep getrokken. Verkleinwoord *skrèpke*.

skree, zn. m., schrede, pas. *Wijd út de skree* betekent 'ver uit de rij' of 'ver mis'. (vgl. haone-skree.)

skrééjmiks, bw., 'schrijmiks', schrijlings. *Hij zaat skrééjmiks op de wisboo:m. Hij zat schrijlings op de 'weesboom'.*

skree:k, zn. v., vrouw die hard schreeuwt. *Dè mèrtwif is zó'n skree:k.* Dat marktwif roept altijd zo hard. (vgl. kwèik.)

skree:ke, ww., schreeuwen, hard roepen. *Skree:ke-skrikte-ge-skrikt. Ge hoeft nie zó te skree:-ke:* Je hoeft niet zo te gillen.

skree:kerd, zn. m., schreeuwlelijk. *Wè zedde toch unne verrèkte skree:kerd!* Wat ben je toch een verrekte schreeuwlelijk!

skrééve, ww., schrijven. *Skrééve-skrie(j)f-geskreve. Hoe skrééft ie?* Hoe schrijft hij; hoe is zijn achternaam? *Uitdr. D'r wordt wèl op koier pepier geskreve.* Er wordt wel op slechter papier geschreven; gezegd wanneer men een mooie vrouw ziet passeren. (vgl. opskrééve.)

skrééverke, zn. o., geelgors. *D'r wónt 'n skrééverke bé de houtmijt.* De naam is te danken aan de eitjes die wel beschreven lijken.

skrèpke, zn. o., streepje. Er bestaat een oud spelletje dat *skrèpke goie* of *skrèpke stee:ke* genoemd wordt. (vgl. mitje stee:ke.)

skreuwe, ww., schreien, huilen. *Skreuwe-skreuwde-geskreuwd. Och, dè vrouwke moes zó skreuwe toen d're mins begrave wier. Och, dat vrouwtje moest zo huilen toen haar man begraven werd. Ouderwets en verdwijnend. (> janke)*

skriekete, ww., 'schriekelen', wankelend lopen. *Hij waar zó zat dèttie nor haus moes skriekete.* Hij was zo dronken dat hij naar huis moest waggelen.

skriekeljaor, zn. o., schrikkeljaar. *In 'n skriekeljaor meuge de mèskes de jonges vraoge.* In een schrikkeljaar mogen de meisjes de jongens vragen.

skriekerd, zn. m., mager persoon. *Zónne magere skriekerd kan mi de knéénd dur de spééle.* Zo'n mager figuur kan met de konijnen door de spijlen.

skrób gat, zn. o., schrobgat. *Op de geut waar 't skrób gat dè dur de muur nor baote nor 't gutgat gonk.* In de spoelkeuken was het schrobgat dat door de muur naar buiten naar de afvoer ging.

skroeperke, zn. o., mager persoonetje. *'t Waar zó'n skraol skroeperke.* Het was zo'n mager figuurtje. Verdwenen. (vgl. spinneke.)

skroets, zn. v., schram.

Hij krieg 'n skroets over zunne snuujt. Hij kreeg een schram over zijn gezicht.

skruufke, zn. o., schroefje.

D'r zit 'n skruufke los bé hum. Er zit een schroefje los bij hem; hij heeft ze niet allemaal op een rijtje. (>striep)

skûfke, zn. o., schuifje, in de vaste verbinding 't skûfke kréége.

Als je bij de biecht geen vergeving van je zonden kreeg, ging het schuifje dicht. *Ge zaat in diejen donkeren biechstoewl tege 'n rûtje fééne gaos te kéeke dè 't skûfke hette.* Je zat in die donkere biechtstoel tegen een ruitje van fijn gaas te kijken dat het schuifje heette.

skûif, zn. v., onvriendelijk woord voor mond. *Haauwt oew skûif dicht ès oe niks gevraagd wordt.* Hou je mond als je niets gevraagd wordt.

skûive, ww., schuiven.

Skûive-skoewf-geskove. Lèt d'n dieje mar skûive. Laat die maar schuiven.

skûiverke, zn. o., 'schuivertje', zwervertje. *D'r kwaamp zó'n smerrig skûiverke òn de deur.* Er kwam zo'n smerig zwervertje aan de deur.

skuld, zn. v., schuld.

Uitdr. Skuld hedde nèt zó hèndig ès ekstersoo:ge. Schuld heb je net zo gemakkelijk als eksterogen.

sküllepe, zn. m., schulp.

Ès d'r unne sküllepe van onze klomp waar, din onze vòdder dè make mi 'n éézere bèndje. Als er een schulp van onze klomp was, maakte mijn vader dat met een ijzeren bandje. *Zegsw. Hij lupt de sküll'pe van z'n kloppe.* Hij loopt het vuur uit zijn sloffen. Verdwenen.

skume, ww., 'schuimen', kijken of er niets te halen valt. *Die lupt hier alt in de buurt te skume.* Die loopt hier in de buurt altijd rond te struinen.

skumerd, zn. m., klaploper.

Dieje skumerd lupt alt op de skap. Die klaploper loopt altijd op andermans portemonnee.

skup, zn. v., 1. schop, graafinstrument, 2. trap. 1. *Zegsw. Hij sti goewd òn de skup.* Hij is handig met de schop. *Hij rùkt al nor de skup* (Hij ruikt al naar de schop) zegt men van iemand die heel dicht bij de dood is. *Ik vee:g m'n skup af.* Ik veeg mijn schop af; ik schei ermee uit. 2. *'n Skup onder oew kloo:te, die moeste kréége.* Een schop onder je

achterste, die moest je krijgen.

skuppe, ww., schoppen.

Ik skup oe onder oew kloo:te!

Ik schop je onder je achterste.

skuppes, bn./zn., schoppen.

Ik speul skuppes. Ik speel

schoppen. Het antwoord kon zijn:

Skuppes, dè hi unnen hond nog

nie gèire. Schoppen, dat heeft een

hond nog niet graag; gezegd bij

het kaarten. Van iemand die hard

gegroeid is zegt men wel: *Hij hi*

veul skuppes gehad!

skupsteel, zn. m., schopsteel.

Hij zit daar ok mar op unne

skupsteel.

skùppe, ww., scheppen.

Ze skùpt de skùim van de soep. Ze

schept het schuim van de soep.

Ge skùpt nogal op! Je schept

nogal op; kan letterlijk betekenen

'je schept nogal veel eten op je

bord' of figuurlijk 'je bent

verwaand'.

skùpper, zn. m., schepper.

(>romskùpper)

skùrreft, zn. v., schurft.

De zegsw. *erres de skùrreft òn*

hebbe betekent 'ergens een grote

hekel aan hebben'.

skuups, bn., uit elkaar wijzend.

Wè hittie toch skuupse vuujt. Wat

heeft hij toch uiteen wijzende

voeten. Verdwenen.

skuur, zn. v., schuur.

Ès 'n aauw skuur begient te brande, dan is ze nie mer te blusse. Als

een oude schuur begint te branden, dan is die niet meer te blussen;

als een vrouw op leeftijd nog

verliefd wordt, is ze niet meer te

houden.

slachte, ww., slachten, in kleine

partjes verdelen. *We dinne alle*

jorre 'n vèrke slachte. We slachten

ieder jaar een varken. *Moeier*

zal 's unnen app'lesien slachte.

Moeder zal eens een sinaasappel

verdelen.

slachter, zn. m., slager.

Zeispreuk: *Nou wee'k wèffer vlis*

ik in de kùip heb, zin de slachter èn

ie haowde 'n stuk van z'n haand.

Nu weet ik wat voor vlees ik in de

kuip heb, zei de slager en hij hakte

een stuk van zijn hand. (>vlis)

sladder, zn. m., glibberige sub-

stantie. *Wènne sladder litter op*

aow burd. Wat een glibberig spul

ligt er op jouw bord.

sladderig, bn., glibberig.

Zó'n sladderig grèij lus ik nie.

Zo'n glibberig spul lust ik niet;

bijv. gezegd van gekookt witlof.

slag, zn. m., 1. klap, 2. perceel

3. wei-ingang. 1. *Zónnen harde*

slag hattie nie verwaacht. Zo'n

harde klap had hij niet verwacht.

2. *Oo, hedde oewe slag ok wer afgewèid?* O, heb je je perceel ook weer afgeweid; gezegd tegen een vrijer die van zijn meisje komt. 3. *Hij waar krèk bé de slag gevalle.* Hij was net bij de weiding gevallen. *Makt de slag ekkes ope.* Maak de ingang even open.

slameur, zn. m., sleur.

't Is hier alt dezèllefde slameur.

Verdwenen.

slaaj, zn. m., sla.

D'r ston malse slaaj in d'n hof. Er stond malse sla in de tuin. Uitdr. *Slaaj èn vis, it zóveul èster is.* Sla en vis, eet zoveel als er is (want je kunt ze niet goed houden).

slaajboks, zn. v., 'slabroek', vervelend, onverschillig persoon. *Mi die slaajboks kunde niks doen.* Met die onverschillige kun je niets doen. (vgl. slaajkont.)

slaajdijsel, zn. v., 'sladistel', slome vrouw. *Die Drika is zó'n slaajdijsel.* Die Drika is zo'n sloom mens. Verdwenen.

slaajkont, zn. v., 'slakont', traag, slordig vrouwmens. *Die slaajkont lòt alles verslaorze.* Dat traage wezen laat alles verwaarlozen.

slaon, ww., slaan.

Slaon-sloe(w)g-geslage. *Ik slò, gé slòt, hij sli, wij slòn.* *Hij slutter*

nogal gaauw op. Hij slaat er nogal vlug op. *Ik slò noit.* Ik sla nooit. *Wór sli dè nou op?* Waar slaat dat nu op? *Wij slòn niks af ès vliege.* Wij slaan niets af dan vliegen; gezegd wanneer iets aangeboden wordt dat gretig geaccepteerd wordt. Ook *slòn* wordt gezegd, maar de oudere uitspraak is het lange *sloo:n*. *Sli* wordt steeds meer *slu* en *slò*.

slaope, ww., slapen.

Slaope-slie(j)p-geslaope. *Ik slaop, gé slópt, hij slupt, wij slaope.* *Hij slupt 'n gat in d'n dag.* Hij slaapt een gat in de dag. *Slópte nog?* Slaap je nog? Oudere uitspraak *sloo:pe*.

slaopmuts, zn. v., slaapmuts.

Zegsw. *'t Klinkt of ge mi oew slaopmuts dur de aasse slòt.* Het klinkt of je met je slaapmuts door de as slaat: onhoorbaar zacht, gezegd bij een zachte scheet bijv.

slaorzig, bn., slordig.

Wè leget 'r hier toch gelijk slaorzig bé. Wat ligt het er hier toch allemaal slordig bij. Verdwijpend.

slee:g, zn. mv., slaag, klappen.

Zegsw. *Hij kreg slee:g ès de notenboom.* Hij krijgt heel veel slaag. (Vroeger werden de noten nog van de notenboom geslagen.)

Ook werd gezegd *hij kreg slee:g ès stroi*.

sléépe, ww., slijpen.

Sléépe-slie(j)p-geslepe. Ik mòt dè mes nog efkes sléépe. Ik moet dat mes nog even slijpen.

(>slepstee:n)

slèipe, ww., slepen.

Ons wijf slèpt alwir mi stroi. Mijn vrouw sleept alweer met stro; mijn vrouw is alweer in verwachting. Het beeld is waarschijnlijk ontleend aan zwangere konijnen.

slèipdeke, zn. v., traag iemand.

't Is zó'n slèipdeke die alles ee:ve lùu duu. Het is zo'n traag iemand die alles even lui doet.

slèipèchtig, bn., 'sleepachtig',

lijzig pratend. *'t Kùmt 'r ammel ee:ve slèipèchtig ùt.* Het komt er allemaal even lizig uit.

slepstee:n, zn. m., slijpsteen.

De skeresliep kwaamp mi unne kreuge mi opgebaauwde slep-stee:n rond. De scharenslijper kwam met een kruiwagen met opgebouwde slijpsteen langs de deur. (>sléépe)

slèk, zn. v., slak.

Uitdr. *'n Slèk èn unnen haos zen bèij ee:ve gaauw òn de mèij.* Een slak en een haas zijn beide even gauw aan de meimaand; haasten heeft geen zin.

slès, bw., slechts.

't Is mar vur slès èn nie vur mèines. Het is maar voor slechts en niet voor menens; voor de flauwe kul.

slètterbèrreg, zn. m., minderwaardige term voor bed. *Ik gò 's nor menne slètterbèrreg.* Ik ga eens naar bed. (vgl. todhoop.) Verdwenen.

sleu:j, zn. mv., sloten.

D'r zen veul sleu:j gegrave in de polder. Er zijn veel sloten gegraven in de polder. Enkelvoud:

sloo:t. Ook voor het mv. van slot.

sleu:jke, zn. o., slootje.

Vruger liep daor 'n sleu:jke dur 't laand.

sleuws, bn., sleeuw, stroef.

Van de prùmkes van de sleedorre kredde sleuwse taand. Van de pruimpjes van de sleedoren krijg je stroeve tanden.

slibber, zn. m., gladheid.

't Waar inne slibber. Het was een en al gladheid.

slibbere, ww. glijden, zich glijdend voortbewegen. *'t Ha gehéézeld èn alleman slibberde nor haus.* Het had geijzeld en iedereen gleed naar huis.

slieps, zn. m., stropdas.

Wór is menne nééje slieps? Waar is mijn nieuwe stropdas? (vgl.

Du. Schlips.) Verdwijnd.
sliet, zn. m., dik boerengerief-
 hout, meestal afkomstig van een
 wilg. *D'r lage 'n por sliete be-
 zééje de skuur*. Er lagen een paar
 lange stokken naast de schuur.
 Oudere uitspraak: *slijt*.

slim, bn., behalve schrander
 betekent het woord ook scheef,
 schuin en erg. In de zegsw. *zó
 slim ès 'n gèite-ürke mar nie zó
 bèmmelèchtig*. Zo scheef als een
 geite-uiertje maar niet zo bungel-
 achtig wordt gespeeld met de
 betekenis schrander en scheef.
Hij sti 'n bietje slim in z'n skoewn.
 Hij staat een beetje scheef in zijn
 schoenen. *Dè's nie zó slim*
 betekent 'dat is niet zo erg'. (vgl.
 Du. schlimm.)

slip, zn.m., schoot.
*Ge meugt bé men op munne slip
 zitte*. Je mag bij mij op mijn
 schoot zitten. De zegsw. *mi de
 kromme slip gaon* betekent
 hetzelfde als *mi de krommen
 èrrem komme* (op kraamvisite
 komen). *Ze waar in d're slip
 geskete* wil zeggen dat ze
 zwanger was. (>appel)

sloefe, ww., sloffen.
Sloefe is slècht vur de skoewn.
 Sloffen is slecht voor de schoe-
 nen. (>slürfe)

sloefkont, zn. v., iemand die veel
 sloft. *Trekt oew bee:n 's op, sloef-
 kont!* Trek je benen eens op, slof-
 fer.

sloerpe, ww., slurpen.
*Wè kunde dieje loerrie toch gòn
 zitte sloerpe!* Wat kun jij die
 slappe drank toch gaan zitten
 slurpen. Ook *sloerr'pe*.

slòn, ww., slaan. (>slaan)
sloor, zn. m., arme sloeber.
 (> Onze Lieven Heer) Ver-
 dwenen.

sloorske, zn. o., arm, slordig
 vrouwtje. *D'r zaat nog zó'n
 sloorske op de hèij te wone*. Er
 woonde nog zo'n arm, vies
 vrouwtje op de hei.

slorre, zn. mv., koolzaad,
 (brassica napus). *D'r stonne nog
 wè slorre op 't laand*. Er stond
 nog wat koolzaad op de akker.
 Verdwenen.

slürfe, ww., sloffen.
Alle mèirges slürft ie nor de kerk.
 Elke morgen sloft hij naar de
 kerk. (>sloeffe) Verdwenen.

sluusjon, zn. m., 'solution',
 bandenplak. *Um oewen baand te
 plèkke hadde sluusjon nõddig*.
 Om je band te plakken had je
 bandenplak nodig. Vervorming
 van 'solution'. Ook *slusiejon*.
smeer, zn. m., smeer.

Uitdr. *'n Goei wijf is de smeer òn de wage*. Een goede vrouw is de smeer aan de wagen; zij is het belangrijkste voor een goed huwelijk.

smerdèl, zn. v., smeerpoets.

Wè zedde toch 'n smerdèl. Ook *smerlap* en *smirlap* wordt gezegd.

smere, ww., smeren.

Uitdr. *Wie goewd smeert, die goewd veert*. Wie zijn gereedschap en werktuigen goed onderhoudt, heeft daar baat bij. Behalve in gebruikelijke betekenissen wordt *smere* ook gebruikt voor troef meegeven in het kaartspel. *Gé hat menne slag mòtte smere*. Jij had mijn slag extra gewicht moeten geven. (bijv. gezegd in het zwikspel waar per slag geteld wordt.) (>rugstange)

smeu:ke, ww. smeulen, roken.

D'n èipelbocht laag op 't laand te smeu:ke. Het aardappelloof lag op de akker te smeulen. *Hij zit alt bé de skaauw te smeu:ke*. Hij zit altijd bij de schouw te roken.

smid, zn. m., smid.

Meervoud *smeej*. Zeispreuk: *D'r zit niks anders op, zin de smid èn ie zaat op 'n pinéézerke*. Er zit niets anders op, zei de smid en hij zat op een punaise.

smidspèird, zn. mv., smidspaarden. Uitdr. *Smidspèird èn skoewnmakerswées gòn mistal bërrevoets*. Smidspaarden en schoenmakersvrouwen gaan meestal op blote voeten; vaklui hebben geen tijd voor hun eigen 'huisgenoten'.

smiekerd, zn. m., linkerd.

Wè zedde toch unne lilleke smiekerd um zoo: òn die sènte te komme. Wat ben je toch een linkerd om op die manier aan dat geld te komen. (vgl. Ned. smiecht.)

smoel, zn. m., grof woord voor gezicht.

Wè hi hij unne smoel. Wat heeft hij een lelijk gezicht. *Ge hoeft oew èige nie te skame vur de kop die ge gekregen het, mar wèl vur de smoel die ge trekt*. Je hoeft je niet te schamen voor de kop die je gekregen hebt, maar wel voor het gezicht dat je trekt.

snèbbel, zn. m., 1. mond, 2. klets-wijf. 1. *Haauwt oewe snèbbel*.

Hou je snater. 2. *Dieje snèbbel zit 'r alt tusse*. Dat klets-wijf bemoeit zich er altijd mee.

snee, zn. v., snee, snede.

Zegsw. *Hij ha 'n snee in z'n neus*.

Hij was dronken.

snééjbak, zn. m., snijbak, kniebak om stro in te snijden. *Op stal ston unnen aauwe snééjbak um*

strauwsel te snééje. Op stal stond een oude snijbak om strooisel te snijden. (>snijsselbak, stroihond) **snééje**, ww., snijden.

Snééje-sniej-gesneje. Zegsw. *D'n dieje zal oe snééje.* Die zal je snijden; die zal je teveel laten betalen. Ook gezegd als *d'n dieje zal oe snééje bé 't skere.* *Hee, hèn-dige, snééjt nie in oewe rug!* Hee, handige, snij niet in je rug!

Gezegd wanneer men iemand iets heel onhandig ziet doen. (vgl. snééjerèchtig.)

snééjer, zn. m., 'snijder', 1. kleermaker. 2. glazenmaker (grote libelle). 1. Zeispreuk: *Ik maak alles nééjmóddes, zin de snééjer, wè wilde, te lang of te kort?* Ik maak alles volgens de laatste mode, zei de kleermaker, wat wil je, te lang of te kort? De aanduiding *snééjer* voor kleermaker is met het beroep vrijwel verdwenen. 2. *D'r zaat unne skønne snééjer op de eikeheg.* Er zat een prachtige glazenmaker op de eikenheg. *Unne vremde snééjer* zegt men voor een vreemde snuiter. (*D'n haorsnééjer* is het ouderwetse woord voor de kapper.) (>snip-snap-snééjer) **snééjerèchtig**, bn., 'snijderachtig', onhandig. *Gé kunt*

iets zó snééjerèchtig ònvatte. Jij kunt zo onbeholpen te werk gaan. *Götter toch nie zó snééjerèchtig òn staon!* Ga er toch niet zo onhandig aan staan!

sneeke, zn. o., sneetje.

Iets is krèk in 't sneeke wanneer het precies op het goede moment van pas komt.

snee:vel, zn. m., jenever.

Zegsw. *Hij stinkt nor dè snee:vel ès unne frater nor tebak.* Hij stinkt naar jenever als een frater naar tabak. *Hij zùpt snee:vel ès 'n aauw pèrd wötter.* Hij zuipt jenever als een oud paard water; hij drinkt veel. *'t Gitter in ès snee:vel in unne kèijelegger.* Het gaat erin als koek. *'n Muffelke snee:vel is goewd vur 't hart.* Een slokje jenever is goed voor het hart. Uitr. *Snee:vel èn traone gee:ve gin vlèkke.* Jenever en tranen geven geen vlekken; vreugde en verdriet zijn vluchtig.

(<Fr. genièvre)

snee:velmènneke, zn. o., 'jenevermanneltje', drinkebroer. *Zen bruur is zó'n snee:velmènneke.* Zijn broer is zo'n zuiperdje.

snèp, zn. v., snip, snibbigge vrouw. *Zó zat ès 'n snèp* (zo dronken als een snip) zegt men. Waarschijnlijk is het beeld ontleend

aan de watersnip die zig-zaggend opvliegt. *Dè durske is zó'n snèp*: Dat meisje heeft zo'n snibbig karakter.

snèttère, ww., tot snippertjes snijden. *Wè zitte toch òn dè potloo:d te snèttère*. Wat zit je toch aan dat potlood te snipperen. (>versnèttère)

sneuw, zn. v., sneeuw.

Weerspreuk: *Valt de sneuw vort in de slijk, dan sti de wenter òn d'n dijk*. Valt de sneeuw voortaan in het slijk, dan staat de winter aan de dijk; wanneer de sneeuw in de modder valt, staat de winter voor de deur.

sneuwe, ww., sneeuwen.

Uitdr. *Makt d'n boer mar gin kompl'mente, want dan sneuw 't in zonnen immer*. Maak de boer maar geen complimenten, want dan sneeuwt het in zijn emmer. (Het sneeuwt in zijn emmer omdat hij (bij het melken) dan nog beter zijn best zou gaan doen zodat het melkschuim (de sneeuw) op de melk zou komen staan, aldus de uitleg van Nol van Roesel.) De betekenis is dus 'een boer verdraagt geen complimenten'.

snierkerd, zn. m., snoeshaan, snuiter. *D'r liep unne vremde snierkerd over de misse*. Er liep

een vreemde snoeshaan over het erf. Verdwenen.

snijkerd, zn. m., stiekemerd.

't Waar zónne stille snijkerd. Het was zo'n achterbakse stiekemerd. Verdwijniend.

snijsselbak, zn. m., snijbak, kniebak om stro te snijden.

(>snééjbak, stroihond)

snip-snap-snééjer, zn. m.,

sprookjesbenaming voor de grote libel. *Kik daor, unne gaauwe snip-snap-snééjer!* Kijk daar, een gouden glazemaker. Ook voorkomend in het spotversje op de kleermaker: *Snip-snap-snééjer, makt oew boks 's wééjer*. Snip-snap-snijder, maak je broek wijder.

snoffe, ww., 1. snuiven, 2. snikken, huilen. 1. *Hij zaat in zonne zoudoek te snoffe*. Hij zat in zijn

zakdoek te snuiven. *Vat oewe zoudoek èn zit nie zó te snoffe*.

Pak je zakdoek en zit je neus niet zo op te halen. 2. *Ze begos al mee te snoffe toen ze hurde dè d're mins verongelukt waar*. Ze begon al meteen te snikken toen ze hoorde dat haar man verongelukt was.

snotbèl, zn. v., 'snotbel', behalve in de gebruikelijke betekenis ook de rode, met taai slijm gevulde

vrucht van *taxus baccata*. Verdwijnd.

snotbèllehout, zn. o., *taxus baccata*. *Snotbèllehout is vergiftig.*

snuffelke, zn. o., grasanjeliertje, (*dianthus caryophyllus*). *D'r ston 'n rëndje rùik van witte snuffelkes òn de rand van d'n hof.* Er stond een geurig randje witte anjertjes aan de rand van de tuin. Vervorming van het Frans giroffle.

snürkerd, zn. m., vreemde snoeshaan. *Wè is dè vur 'ne snürkerd?* Wat is dat voor een vreemde snuiter? (>snééjer, snierkerd)

snuujt, zn. m., snoet, snuit, gezicht. *Unne snuujt ès van 'n vèrreke.* Een snuit als van een varken. (>skrap, snuutje)

snuujtwèrrek, zn. o., snuitwerk, gezicht. *Gé mòt 'r inne van Orriekes zen, dè kan ik òn oew snuujuwtwèrrek zien.* Jij moet er een van Westerlaken (Nuland) zijn, dat kan ik aan je gezicht zien.

snuupke, zn. o., snoepje. *Kom mar kiendje, dan kredde 'n snuupke.* Kom maar kindje, dan krijg je een snoepje. *Dè is 't snuupke van de wee:k, dur alleman al afgelèkt.* Dat is het snoepje van de week, door

iedereen al afgelikt. Het begrip *snuupke-van-de-wee:k* stamt uit het winkelbedrijf van De Gruyter en burgerde in als benaming voor een mooi, maar al te willig meisje.

snuutje, zn. o., 1. snoetje, 2. kusje. 1. *Wè hi dè hundje 'n skòn snuutje.* Wat heeft dat hondje een mooi snoetje. 2. *Pappa's gaauw 'n snuutje èn nor bed.* Papa gauw een kusje en naar bed. Verdwijnd.

soberkes, bw., sobertjes, karig. *'t Is d'r mar soberkes gesteld.*

soelieje, ww., sollen, klungelen. *Hij kan zó mi die jong gòn lege soelieje:* Hij kan zo met die kinderen gaan liggen sollen.

soepjan, zn. m., slecht presterende postduif. *Dieje blaowen hórre waar zónne soepjan die nog noit in de prijze ha gevloge.* Die blauwe doffer was zo'n 'soepjan' die nog nooit in de prijzen had gevlogen.

sok, zn. m., sok.

Ik zé sokke nummere op nummer. honderd werd gezegd als antwoord op de kindervraag "Wè gòdde gé deon?" (>dóddoenders)

sokkeverròlder, zn. m., 'sokkenverruiler', domoor, arme. *Wè zedde toch unne sokkeverròlder!*

Wat ben je toch een domoor! *Zen vòdder waar zónne sokkever-ròlder*. Zijn vader was zo'n arm mannetje. Ook wordt *sokkever-zólder* (sokkenverzoler) gezegd. **sondus**, bw., bn., 's zondags, zondags. *Hij kùmt hier enkelt sondus*. Hij komt hier alleen maar op zondag. *Hij waar hier in z'n sondusse dinge*. Hij was hier in zijn zondagsse kleren. (vgl. swè-res.)

sórt, zn. v., soort.

Uitdr. *Sórt bé sórt, zin d'n duvel èn ie din d'n affekaot, de mùlder èn de snééjer in inne zak*. Soort bij soort, zei de duivel en hij deed de advocaat, de molenaar en de kleermaker in een zak. (>èipel) **sórtig**, bn., betamelijk. *Hij ha z'n èige zoo: wè sórtig òngeklee:jd*. Hij had zich zo'n beetje betamelijk aangekleed. Verdwenen.

sòssieklep, zn. v., zeurderig persoon. *Ge wordt toch hórreziek van zó'n sòssieklep*. Je wordt toch horendol van zo'n zeur. Verdwenen.

sòtteres, bw., zaterdags. *Allennig sondus èn sòtteres zen ze dicht*. Alleen 's zondags en 's zaterdags zijn ze dicht. **sówèlle**, bw., 'somwijlen', wel-

licht. *Hedde sówèlle nog wè over van dè grèij?* Heb je misschien nog wat over van dat spul? Ook *zówèlle*.

spalkes, zn. mv., meidoorn-appeltjes. *We dinne spalkes plukke èn opeete*. Gehoord in Vorstenbosch. Verdwenen.

spannagel, zn. m., eigenwijs kind. *Wè is dè jong toch unne spannagel*. Wat is dat toch een eigenwijs kind. Verdwenen.

spanne, ww., spannen.

Spanne-spien/spande-gespanne. 't Spien d'r um. Het spande erom. *'t Spien d'r* werd ook gezegd om aan te geven dat er veel onenigheid heerste. De verleden tijd wordt steeds vaker *spande*.

spaoje, ww., spitten, flink eten.

Hij ha d'n hillen dag gespaojd. Hij had de hele dag gespit. *Wè zaat ie toch te spaoje*. Wat zat hij toch flink te eten!

spaojer, zn. m., 'spitter', grondwerker. De zegsw. *ee:te ès unne spaojer* wordt gebruikt voor 'heel veel eten'.

spaowe, ww., sp(o)uwen, overgeven, braken. *Hij waar zó ziek dèttie moes spaowe*. Hij was zo ziek dat hij moest overgeven. Vriendelijker woord dan *kitse*.

spatse, zn. mv., 'uitspattingen',

bokkesprongen. *Van dè bietje traktement zulde gin spatse make.* Van dat beetje traktement zul je geen bokkesprongen maken. *D'r zen gin spatse op gemakt* betekent 'er is niet buitensporig veel werk aan besteed'. (vgl. Du. Spasz.)

spèit, zn. v., een vrouw die geen blad voor de mond neemt. *Drika waar zó'n spèit die d'r mee op vlamde.* Drika was zo iemand die meteen haar antwoord klaar had.

spèite, ww., 1. spatten 2. spuiten 3. opvliegend reageren in een woordentwist. *Spèite-spèite-gespèt.* 1. *Ge mòt alles nie zó nat spèite.* Je moet alles niet zo nat spatten. 2. *Ge mòt dè himmelzaod 's k'potspèite.* Je moet die bladluizen eens doodspuiten. 3. *Ze spètte d'r meej op.* Ze had haar repliek meteen klaar.

spèk, zn. o., spek. *Spèk van de houtere* zog noemde men spottend de gebakken appelschijfjes. Uitr. *'t Aauw spèk mòt uurst op.* Het oude spek moet eerst op. Je mag niet het lekkerste eerst pakken. *'t Vliegt weg ès spèk vur de kerkdeur.* Het vliegt weg als spek voor de kerkdeur; waarschijnlijk heeft het met de vroegere bedelingen te maken?

Vors spèk dééjt in de pot. Vers spek dijt in de pot; gezegd van jonge vrouwen in verwachting. (>Ame)

spel, zn. v., diarree.

Hij is òn de spel. Hij is aan de diarree. (Ook *hij hi de spel* of *hij is òn d'n dunne.*)

spelle, ww., diarree hebben.

Koei spelle wèl over 'n zeuvejòrrige heg. Koeien 'spellen' wel over een zevenjarige heg. Zegsw. *spelle ès unne rèiger*; spellen als een reiger.

spèl, zn. o., 1. speld, 2. spelletje, 3. dennenaald. 1. *'t Brùske zaat mi 'n spèl vaast.* De broche zat met en speld vast. 2. *Gaanzeborde is 'n aauw spèl.* Ganzenborden is een oud spel. 3. *In unne zèikwùrmenest zitte veul (maste-)spèlle.* In een mierenhoop zitten veel (denne-)naalden.

spèlle, ww., spellen.

Kunde gé dieje naam ok spèlle? Kun jij die naam ook spellen?

spèlezuker, zn. m., oud woord voor meikever. Verdwenen. (>mùlder)

spere, ww., stelen.

Kom, we gòn wè appel spere.

Kom, we gaan wat appels weghalen. (vgl. strietse)

speul, zn. o., gedoe.

SPEULE

Ze kunne barste mi 't hil speul. Ze kunnen barsten met het hele gedoe.

speule, ww., spelen.

Speule-spulde-gespuuld. Ik speul, gé spult, hij spult, wij speule.

speulman, zn. m., speelman, muzikant. Uitr. *D'n inne*

speulman is d'n andere 'n duntje wèrd. De ene speelman is de

andere een deuntje waard; men moet elkaar weten te helpen.

Verdwenen.

speultès, zn. v., kapotte broekzak waardoor men met zijn geslacht .

kan spelen. *Hij hà alt ee:n haand in z'n speultès.*

speure, ww., behalve in de gebruikelijke betekenissen, speuren, bespeuren en sporen, ook 'kloppen', korrekt zijn.

Zegsw. *Daor speurt iets nie.* Daar zit iets fout. *Die fiets speurt nie*

zegt men wanneer men bedoelt dat de wielen niet precies in elkaars verlengde lopen.

spiejpgel, zn. m., spiegel.

Uitr. *Aachter iedere spiejpgel kekt d'n duvel mee.* Achter elke spiegel kijkt de duivel mee;

ijdelheid is een slechte eigenschap.

spiejpgele, ww., 'spiegelen', de ogen uitsteken, met iets pronken om een ander 'lekker te maken'.

SPIKKELASIEMÈNNEKE

Zit nie zó mi dè snoepgrèij te spiejpgele èn gift die aander jong ok wè. Zit niet zo opvallend te snoepen en geef die andere kinderen ook wat.

spierzak, zn. m., voorgebonden zak voer voor paarden. Bij uitbreiding algemeen gebruikt:

Ze han d're spierzak leeg. Ze hadden hun maal genuttigd.

spiets, zn. m., spuw, speeksel. *Ik heb ginne spiets mer.* Ik heb

geen speeksel meer (en kan niet meer spuwen); bijv. gezegd door

kinderen die 'kringskes dinne spietse' vanaf de brug. *Spiets èn*

dè haauwt nie was het gebruikelijke antwoord op de retorisch bedoelde verzuchting 'wè doede d'r òn!' (Wat doe je eraan!)

spietse, ww., spuwen.

Zegsw. *D'n dieje spietst 'r nie in.*

Die spuwt er niet in; gezegd van iemand die niet vies is van een glaasje. Ook *spiertse*.

spijker, zn. m., spijker.

Zegsw. *Hij skoewt toch in zonne spijker.* Hij schoot toch uit zijn slof; hij werd toch woest.

spikkelasiemèenneke, zn. o., spekulaas. *Mi de suntereklaos kriege de jong ammel 'n spikkelasiemèenneke.* Met

Sinterklaas kregen de kinderen allemaal een spekulaas(-pop). **spinneke**, zn. o., spinnetje, mager meisje. *Wè is 't toch 'n min spinneke*. Wat is het toch een mager meisje. (hèl)

spinnehok, zn. o., gevangenis. Uitdr. *Zonder èrg zit in 't spinnehok*. Zonder erg zit in de gevangenis. Verwijtend gezegd tegen iemand die zegt iets 'zonder erg' gedaan te hebben. Varianten: *Zonder èrg zit op Coudewater* en *zonder èrg zit op Voorburg*.

(Coudewater en Voorburg waren krankzinnigengestichten.)

spinnejagerke, zn. o., 'spinnenjagertje', grauwe vliegenvanger. *D'r wónt 'n spinnejagerke in de klimroo:s*. (>spinnewee:verke)

spinnewee:verke, zn. o., mager kind. *Dè spinnewee:verke it ok niks*. Dat mager kindje eet ook niets. Soms wordt voor de grauwe vliegenvanger ook *spinnewee:verke* gezegd.

spintje, zn. o., voorraadkastje. *B'ons zinne de aauw minse spintje tegen 't vurraodkèisje*. Bij ons zeiden de oude mensen *spintje* tegen het voorraadkastje. Verdwenen.

spinvoewte, ww., stuiptrekken.

De òngereje hen din niks ès spartele èn spinvoewte. De aangereden kip deed niets dan spartelen en stuiptrekken. Verdwijnd.

spirzek, zn. m., perzik. *Dè's nog 's unne lèkkere spirzek!* Dat is nog eens een lekkere perzik. Naast het meervoud *spirzeke* komt ook *spiskes* voor. Verdwenen.

spits, bn., spits, precies. Uitdr. *'t Kùmt nie zó spits (ès 't mar skèrrep is)*. Het komt niet zo precies (als het maar scherp is).

spitsbèkske, volksnaam voor kleine insektenetende vogeltjes als fitis en tiftjaf.

spoeje, ww., spoeden, voortmaken. *Nou mòtte toch spoeje wilde nog op ted zen*. Nu moet je toch opschieten als je nog op tijd wilt zijn.

spoerts, zn. v., diarree. *Hij waar lillek òn de spoerts*. Hij was lelijk aan de dunne. Ook *sjoerts*. Verhoeven geeft spoertel.

spolle, ww., woelen, in wanorde brengen door trappelen e.d. *Ge het alles wir overhoo:p gespold*. Je hebt alles weer in wanorde gebracht. *Ge mòt in bed nie zó spolle*. Je moet in bed niet zo

'rommelen'. *Die jong spolle dur d'n hof.* Die kinderen banjeren door de tuin (en vertrappen alles.) Elemans geeft spolken.

Spòns, zn. o.en bn., Spaans. Nonsensrijmpje opgetekend in Middelrode: *Ik spree:k Spòns èn Iteljaans, hot èn aar op 'n ezelskaar.*

spree:ke, ww., spreken. *Spree:ke, spraak, gesproke.* Zegsw. *Dè sprikt.* Dat spreekt (voor zich).

sprèij, zn. v., spreij. Zegsw. *Ze zen wir in de sprèij bléève heu:ke* (Ze zijn weer in de spreij blijven haken) zegt men wanneer er weer een kind op komst is. (vgl. Du. Nesthäkchen voor nakomertje, nestkuisken.)

sprès, bw., expres, met opzet. *Hij duget sprès.* Hij doet het opzettelijk. Ook gezegd als *vur sprès* en *vansprès*.

springzaod, zn. o., volksnaam voor stinkende gouwe en reuzenbalsemien. (> frattekruù, krullemie)

Sprokkelbosch, gebiedsnaam onder Rosmalen. *'t Sprokkelbosch lupt van d'n Hondsbèrreg nor de Grint.*

spruite, zn. mv.,

boerenkoolplanten. *Ègge veul spruite zet, kregde veul petòzzie.* Als je veel boerenkool plant, krijg je veel stampot.

sprùtjes, zn. mv., (Brusselse) spruitjes. *Ge kost de sprùtjes al van veerze rùike.* Je kon de spruitjes al van veraf ruiken.

spulle, zn. mv., spullen. De uitdr. *Spulle mi skroeve zullen oe bedroeve* (Spullen met schroeven zullen je bedroeven) illustreert de ouderwetse boerenafkeer van alle technische zaken. (> grèij)

spulleke, zn. o., iets heel fijns of lekkers. *Dè's nog 's spulleke, jonge!* Dat is nog eens iets lekkers, jongen!

spullig, bn., 'spelig', tochtig, paardrift hebbende. *De koew is spullig; ze mòt nor de stier.* De koe is tochtig, ze moet naar de stier. Ook *hollig* en *stierrig* worden gezegd.

spurrie, zn. m., spurrie, (spergula). Dit vrijwel verdwenen veldgewas diende als veevoeder en komt nog voor in de zegsw. *Bé hum groeit de spurrie in z'n órre.* Bij hem groeit de spurrie in zijn oren; gezegd van vuile oren.

spurriekoew, zn. v., spurriekoew. Zegsw. *Ze ha unne pèns ès 'n*

spurriekoew. Ze had een pens als een spurriekoe; ze was zeer corpulent.

spurriekwezel, zn. m., 'spurriekwezel', overdreven godsdienstig persoon. *Dieje spurriekwezel zit meer in de kerk ès de pestoor.*

Verdwenen.

staak, zn. m., staak.

Zegsw. Hij viét unne staak èn sprong over 'n sèlderievoor. Hij nam een staak en sprong over een selderievoor; gezegd van iemand die veel drukte maakt op niets.

(>Stee:ve)

staar, zn. v., snars.

Hij wit 'r gin staar af. Hij weet er geen snars van. Verouderd.

staauw, zn. m., reeks, klucht.

Daor hen ze unnen hille staauw kéénder. Daar hebben ze een hele reeks kinderen. (vgl. streu:p)

staauwe, ww., 'stouwen', opjagen, opdrijven, aanporren. *Ik laot m'n èige nie staauwe.* Ik laat me niet opjagen. *Leter nie zó te staauwe.* Jaag me niet zo op. *D'n aachterste moes de koei staauwe.* De achterste moest de koeien opdrijven. *De klèin jong moesse de koei staauwe.*

stadskéénd, zn. o., 'stadskind', onder curatele geplaatst persoon. *Ze han 'm stadskéénd gemakt.* Ze

hadden hem onder curatele gesteld. Verdwenen.

stalbee:n, zn. o. en mv., stalbeen, stalbenen, dikke benen. *Dè wefke ha van die stalbee:n.* Dat vrouwtje had hele dikke benen. (vgl. brompeu:l, bee:n)

stalree:p, zn. m., stalpalen waaraan de koeien 's winters stonden vastgebonden: *De koei stonne tusse de stalree:pe onder de ball'ke.* De koeien stonden tussen de stalpalen onder de hooizolder.

staole, ww., stalen, lijken.

Staole-stòlde-gestòld. Wór stòlt dè nou toch op? Waar lijkt dat nu toch op? Vaak gezegd uit ergernis omdat het nergens op lijkt wat er gebeurt. Hij stòlt krèk op d'n aauwe. Hij lijkt sprekend op zijn vader.

staon, ww., staan.

Staon-ston-gestaon. 't Sti geskreve èn gedrukt: ge meugt krabbe wor 't jukt. (Naast *sti* wordt ook *stò* gezegd) *Ik stò d'r skòn op.* Ik sta er schoon op (meestal bedoelt men dat men dan zwaar de sigaar is.) *'t Sti men niks òn.* Het staat mij niets aan. *We stòn d'rvur èn we doen wè we kunne.* We staan ervoor en we doen wat we kunnen. Ook *stòn*, maar de oude uitspraak is *stoo:n*.

staote, ww., 'stuiten', prijzen, loven. *Staote-stòtte-gestòt. Ik kan nie staote* zegt iemand die het niet zo goed gaat. Soms ook gezegd als *staoten over: Ik kan d'r niks over staote*. Ik kan er niet over roepen. Ook *ik kan 't nie bestaote*. **stapallemachtig**, zn. m., iemand die zeer deftig voortschrijdt. *Kik 's daor, wè unne stapallemachtig!* Kijk eens daar, wat een deftig heerschap.

start, zn. m., staart.

Uitdr. *Daor kùmt start of steel af terèchte*. Daar komt staart noch steel van terecht; daar komt niets van terecht. *Ègge vlis it op freddeg, dan kregde unne start*. Als je vlees eet op vrijdag, dan krijg je een staart; vrijdag was een onthoudingsdag. *Ègget over d'n duvel het, dan tree:jde op zunne start* zegt men wanneer iemand binnenkomt waarover men het net heeft. Ook wordt gezegd: *...dan ziede zunne start. Iemes iets in de start kneu:pe* betekent dat men iemand goed de waarheid zegt. *Iemes op zunne start tree:je*. Iemand op zijn staart trappen; iemand beledigen. *Langs de start afboere* betekent 'achteruitboeren' en *over de start afvréeje* zegt men voor het beëindigen van de

vrijage. *Onder de start troeve* zegt men in het kaartspel voor ondertroeven.

startbintje, zn. o., staartbeentje, stuitje. *Hij viel op de stang èn stiejt z'n startbintje*. Hij viel op de stang en stiet zijn stuitje.

stasie, zn. m., stage.

D're klènzoon mòt dees jaor stasie loo:pe. Haar kleinzoon moet dit jaar stage lopen.

stèchele, ww., steggelen, redetwisten, bekvechten. Uitdr. *Van hèchele kùmt stèchele*. Van vals spelen komt bekvechterij.

steeg, bn., koppig.

De die is zó steeg ès 'n kaoi pèrd. Die vrouw is zo koppig als een kwaai paard.

stee:knuske, zn. o., volksbenaming voor de prikneus, (*coronaria tormentosa*). *Stee:knuskes kunne zó skòn roo:d bloeie*.

stee:n, zn. m. en mv., steen, steen. *Vat 's unne stee:n*. Pak eens een steen. Zegsw. *Hij klaagt de stee:n út de grond*. Hij klaagt de stenen uit de grond; hij klaagt steen en been.

Stee:ve, jongensnaam, afgeleid van Stefanus, Steven. Zei-spreuken: *Kak of ginne kak, zin de Stee:ve*, 't kan gelijk de pot op. *Niks ginne vètweijer zin Stee:ve*

de Staak èn ie fraat unnen herring.

stèkaos, verzamelnaam voor de larven van kokerjuffers. *Mi stèkaos kunde viskes vange.* Verdwenen.

stèkkere, ww., sprokkelen. *We gonge stèkkere in de maste.*

Wij gingen sprokkelen in het dennenbos. Verdwenen en vervangen door *sprokkele*.

stèkkerhoek, zn. m., de hoek bij het vuur in de open schouw, waar het dunne sprokkelhout stond. *Ze zate in de stèkkerhoek te buurte.* Ook wel eens *d'n hoek van 't vuur* genoemd. Verdwenen.

stèltkars, zn. v., spooklichtje in de avondschemering waaraan volgens oud bijgeloof rampen verbonden waren. *D'r sti 'n stèltkars op d'n dries; ik dûrf nie nor haus.* Er staat een spooklicht op de huiswei; ik durf niet naar huis. *Pas ès ge 'n stèltkars op d're start treejt, kekt ze um* (Pas als je een spooklicht op de staart trapt, kijkt het om) zei men spottend om aan te geven dat men niet bang was in het donker. Tot dezelfde stoere praat hoort ook: *Stèltkarse zen ammel enkelt oo:gebeukekelderéj.* Spooklichtjes zijn allemaal enkelzinsbegoocheling.

stèrfhaus, zn. o., sterfhuis.

Uitdr. *Ammel kosten op 't stèrfhaus.* Allemaal nodeloze kosten. **steuk**, zn. v., een vrouw die graag stookt, konkelt. *Die steuk zuukt alt rottighèd.* Die vrouw probeert altijd door opstokerij trammelant te maken. (>Stien)

steuke, ww., stoken, opruien, vooral door achterklap trachten kwaad bloed te zetten. *Die kregng mòt alt steuke.* Die kregng moet altijd stoken. (vgl. opsteuke.)

stiefree:gen, zn. m., 'stuifregen', motregen. *Och d'r velt nie veul; 't is mar 'n bietje stiefree:gen.* Och er valt niet veel; het is maar een beetje motregen. Ouder is de uitspraak *stiejfree:gen.*

stiefsneuw, zn. m., stuifsnieuw. *Dieje stiefsneuw kùmt dur de klènste kierrekes binne.* Die stuifsnieuw komt door de kleinste kiertjes binnen.

stiejve, ww., stuiven. *Stiejve, stiejfde-gestiejfd.* 't Stieft betekent dat er veel stof rondwaait. *Stò d'r nie zó te stiejve* zegt men tegen iemand die teveel stof maakt.

Stien, vrijwel verdwenen meisjesnaam, afgeleid van Christina. Ook *Stina* kwam voor. Zeispreuken: *Onze Lindert waar zó*

lùì, zin Stien Stom, hij traowde 'n weuw mi aacht jong. Onze Leendert was zo lui, zei Stien Stom, hij trouwde een weduwe met acht kinderen. *Ze hagget hum al, zin Stien Steuk, toen 't zen nog nie van heur waar.* Ze had het zijne al, zei Stien Steuk, toen het zijne nog niet van haar was; ze had dus moeten trouwen. Oudere uitspraak *Stiejn.*

stijf, bn., stijf.

De zegsw. *zó stijf ès 'n hangéézer* wordt gebruikt voor iemand die heel erg stijf is. Ook zegt men *stijven bukkem* (stijve bokking).

stijssel, zn. m., stijfsel.

De stijssel wil nog nie plèkke. Het stijfsel wil nog niet plakken.

stijsselboks, zn. v., 'stijfselbroek', bangerik. *Wè is dè toch 'n stijsselboks!* Wat is dat toch een bangschijter!

stik, bw, heel, erg.

D'r zen d'r nog stik wè die nie beeterse wete. Er zijn er nog een hele menigte die niet beter weten.

stilleke, zn. o., steeltje, stengel.

Al de stillekes van de blumkes ware gebroke. Alle steeltjes van de bloempjes waren gebroken.

stillekes, bw., stilletjes.

Hij zaat stillekes zat te worre. Hij zat zoetjes aan dronken te worden.

stilzwéége, ww., stilzwijgen.

't Is unne goeie spreekerd die stilzwéége kan verbee:tere. Het is een goede spreker die zwijgen kan verbeteren; zwijgen is vaak maar het beste. *Ik heb niks in te brenge ès leeg briefkes èn ben blééj ès ik mi stilzwéége kan voldoen.* Ik heb hier niets te zeggen en ben daarmee tevreden.

stinkerkes, zn. mv, afrikaantjes, (tagetes). *D'r stonne stinkerkes in de vurhof.* Er stonden afrikaantjes in de voortuin. Verdwenen.

stintje, zn. o., steentje.

Stintje jage is 'n aauw spèlleke dè ok wèl stintje kètse genuumd wier. Steentje jagen is een oud spelletje dat ook wel steentje ketsen genoemd werd.

stinnepot, zn. m., stenen pot, Keulse pot. *Vruger makte bekant alleman z'n èige zoerkólle in unne stinnepot.* Vroeger maakte bijna iedereen zijn eigen zuurkool in een Keulse pot.

Stippentse kerk, Stiphoutse kerk, vaste verbinding die als term wordt gebruikt voor het feit dat men bij het kaartspel geen enkel prentje heeft. (In Stiphout staat enkel nog de toren van de oude kerk.)

stittie, samentrekking van 'staat hij?'.
 .

stòdde, werkwoordsvorm 'sta je':
Daor stòdde dan mi oew zwee:t-voewte èn ge zet bedankt. Daar sta je dan met je zweetvoeten en je bent bedankt.

stoeve, ww., stuiten, eigen verdiensten roemen. *Daor hoefde nie over te stoeve.* Daar hoef je niet over op te scheppen, werd ook wel sarcastisch gebruikt wanneer iemand iets helemaal verkeerd gedaan had. Ook werd soms *stoeffe* gezegd.

stoewl, zn. m., stoel.

Vat unne stoewl. Neem een stoel; schuif aan. Meervoud *stuul*. *Tusse twee: stuul in d'aasse valle* betekent dat men niet heeft kunnen kiezen en uiteindelijk met lege handen staat. Verkleinwoord *stuleke*.

stof, zn. o., stof.

Weerspreuk: *Noorder stof duurt drie daag èn 'n skof*. Noorder stof duurt drie dagen en een schof; zo lang blijft de wind in die hoek.

stoke, ww, stoken, koken.

Moeier waar de was èn 't stoke in 't aauw fernuis. Moeder was de was aan het koken in het oude fornuis.

stokstoors, zn. v., onbenullige vrouw. *Wè is dè wijf toch 'n stokstoors!* Wat is die vrouw toch een sullig wezen.

stokvis, zn. m. Uitdr. *Alles op zonnen ted èn stokvis in de vaaste.* (>ted)

stoldeere, ww., solderen.

De smid waar èn 't stoldeere. De smid was aan het solderen. (Vermenging van solderen en stollen?)

stòn, ww., staan.

Zegsw. *Ge kost gòn stòn, wór d'n bessem ston.* Je kon gaan staan waar de bezem stond; je kon in de hoek gaan staan en had niets te zeggen. (>staon)

stònde, bn., staande.

Vooral gebruikelijk in de verbinding *de stònde kaar* (de staande kar). Wanneer met twee karren tegelijk de oogst werd binnengehaald heette dit zo; de ene kar werd gelost, de andere geladen. Overdrachtelijk gebruikt met de betekenis 'haastig en gulzig naar binnen werken'.

stòndebins, bw., staandebeens, vlug. *Stòndebins unnen bótteram èn 'weg.* Vlug, staandebeens een boterham en weg.

stookgavel, zn. v., plaaggeest.

Wè is dieje jonge toch 'n èllèndige stookgavel. Wat is die jongen toch een pestkop tegenover de andere kinderen. Verdwenen.

stoo:te, ww., stoten.

Stoo:te-stie(j)t-gestoo:te. Hij ha

zonne kop lillek gestoo:te. Hij had zijn hoofd lelijk gestoten. (Kan zowel letterlijk als figuurlijk bedoeld zijn.)

strakke, bw., straks.

Dè kùmt strakke wèl. Dat komt straks nog wel. *Toen strakke waar ie nog hier.* Daarstraks was hij nog hier. Ook het oudere *te strakke* komt voor.

strant, bn., astant, vrijpostig, brutaal. De zegsw. *zó strant ès de straot* wordt gebruikt voor iemand die heel brutaal is. (<Fr. *assurant*) *Hij trok z'n strante klompen òn èn din d'r op af.* Hij trok zijn stoute schoenen aan en ging er op af.

strantighèd, zn. v., vrijpostigheid. *Van die strantighèd ben ik nie gediend.* Zulke vrijpostigheid stel ik niet op prijs.

strauwsel, zn. o., strooisel.

Hij moes nog wè strauwsel snééje vur de koei. Hij moest nog wat strooisel snijden voor de koeien. (>straauwe, snééjbak)

strééje, ww., 'strijden', redetwisten, bekvechten, kibbelen. *Strééje-striej-gestreje.* D'n dieje *mòt alted strééje.* Die moet altijd bekvechten. De zegsw. *ik wil d'r nie um strééje* wordt gebezigd wanneer men aan wil geven dat

men niet helemaal zeker is van wat men zegt. Ook zegt men dan wel: *ik wil d'r nie um bokke.*

strééj(e)lek, bn., 'strijlijk', obstinaat, tegendraads. *Dè's zó'n strééjlek mènneke dè d'r alt tegenin duu.* Dat is zo'n

tegendraads mannetje dat nooit iemand gelijk kan geven.

strééke, ww., strijken, vleien, gaan. *Strééke-striek/streekgestreke.* *Moeier waar òn 't strééke.* Moeder was aan het strijken. *Hij kwaam hier alledaag langs gestreke.* Hij kwam hier dagelijks langs.

stréékelek, bn., 'strijkelijk', onredelijk, weerstand oproepend. *Doe toch nie zó stréékelek, man.* Doet toch niet zo onredelijk, man. **stréékerd**, zn. m., onbetrouwbare vleier, pluimstrijker. *Kik ùt vur dieje stréékerd!* Kijk uit voor die vleier!

stréékéézer, zn. o., behalve voor het strijkijzer, gebruikte men deze ook voor weerbarstige personen: *Ik ben oew hunje nie, stréékéézer!* Ik ben jouw hondje niet, vervelend serpent. Bijv. gezegd tegen iemand die je maar blijft lastig vallen met nieuwe opdrachten.

strekel, zn. m., l. uierspeen,

2. wetlat. 1. *Die koew is unnen driespee:n; ze hi mar drie strekels.* Die koe is een driespeen; ze heeft maar drie spenen.

2. *Witte gé de strekel want ik mòt m'n zèssie wette.* Weet jij de wetlat want ik moet mijn zeis wetten. **streng**, 1. zn. mv., strengen.

2. ww., strenger worden.

Uitdr. *De streng* kunne nie alted gespanne staon. De boog kan niet altijd gespannen staan. *Dè pèrd is goewd in de streng.* Dat paard wil wel werken. 2. *ès de daag gòn lènge, gò de winters streng.*

streu:p, zn. m., reeks.

Ze han daor unnen hille streu:p jong. Ze hadden daar een hele reeks kinderen. (vgl. staauw)

streu:pe, ww., stropen.

Streu:pe-strupte-gestrupt. Hij din gèire streu:pe. Hij ging graag stropen. *Ègge nie gaauw stil haauwt, zal ik oe de boks 's afstreu:pe.* Als je niet gauw stil houdt, zal ik je broek eens omhoog doen (en je billekoek geven).

streu:per, zn. m., stroper.

Uitdr. *De slimste streu:per wordt d'n beste vèldwachter.* De slimste stroper wordt de beste veldwachter; de grootste boeven kennen de fijne kneepjes.

streu:pgruun, zn. o., 'stroop-

groen', boerenkool. *Bosschen boerremoes hèt ok wèl streu:pgruun.* Bossche boerenkool heet ook wel 'streu:pgruun'.

striejp, zn. v., streep.

Hij trok 'n striejp op z'n papier. *Hij hi nog gin striejp grond òn z'n èige.* Hij heeft nog geen voorgrond in zijn bezit; minachtend gezegd over een arme boer. *D'r lupt 'n striejp deur* (er loopt een streep door) zegt men van iemand die ze niet allemaal op een rijtje heeft. Ook *stripke* of *striejke* zegt men in dit laatste geval. Tegenwoordig hoort men meestal streep. (vgl. skruufke)

striejpe, ww., behalve als vakterm voor sigarenmakers (voor het uitsnijden van de nerf uit het tabaksblad) was dit woord ook gebruikelijk voor het handmelken met krachtige stralen waarbij de speen tussen de vingers afgestroopt werd. *Ge hurde de straole in d'n immer striejpe.* Je hoorde de stralen in de emmer 'strepn' = striemen.

striejke, zn. o., streepje.

Stront mi striejkes was een van de vele afjachten als antwoord op de vraag *wè ee:te we?* Ook *stripke* wordt gezegd. (>dóddoenders, stront)

strietse, ww., stelen.

Gebruikelijk naast *bietse*, *speren* en *gappe*. *Hij kùmt wir 's rondskume of d'r niks te strietse velt.* Hij komt weer eens rondstruinen of er niets te stelen valt.

strikkepoffer, zn. m., strikkenpoffer. Volgens Aug. v. Breugel werd deze bijzondere pronkmuts alleen gedragen in Berlicum, Den Dungen en Zeeland. (Brabants Heem, nr 4, nov. 1967.) Verdwenen. (>poffer)

strissele, ww., fluisteren.

Ze zate same te strissele èn te giebele. Ze zaten samen te fluisteren en te giechelen. Verdwenen.

stroï, zn. o., strooi, stro.

Uitdr. *D'r is teveul stroï op 't dak.* Er is teveel stro op het dak; gezegd wanneer er kinderen meeluisteren. *Hij voeiert z'n pèrd mi lang stroï* zegt men van de voerman die zijn paard met de zweep geeft. *Rot m'n hoi, dan groeit m'n stroï.* Rot mijn hooi, dan groeit mijn strooi; alle weer is ergens goed voor.

stroïke, zn. o., 'strooïke', strootje.

D'r laag 'n stroïke langs de weg. Bij de begrafenis hoorde vanouds 't *stroïke* dat aan de weg kwam liggen. Het was een teken dat er

iemand dood was. Het was een bosje stro van ca. 1 meter lengte, met 3 stenen erop en 5 palmtakjes. Het lag rechts van de voordeur, maar bij afgelegen boerderijen kwam het aan de weg te liggen. De oudere uitspraak is *streu:jke*. (WWB, 263)

stront, zn. m., stront.

Uitdr. *Dè paast ès unne stront in de sneuw.* Dat past als een stront in de sneeuw; dat past helemaal niet. *Dè 't stront in oew zakke mag worre.* Dat het stront in je zakken mag worden; gezegd wanneer men iemand met tegenzin geld geeft. *Dè zal gin stront in oew zakke zen.* Dat zal geen stront in je zakken zijn; daarmee zul je goed geld verdienen. *D'r zit niks in ès stront èn dèrrem.* Er zit niets in dan stront en darmen; gezegd van iemand die zich nergens iets van aantrekt en geen enkele emotie vertoont. *D'n dieje draagt zonne stront dicht bé z'n hart.* Die draagt zijn stront dicht bij zijn hart; gezegd van iemand die erg kort aangebonden is. (In plaats van *stront* zegt men in dit geval ook wel *mès*.) *Hij laacht nog nie al krùpt 'r unne stront tege de muur umhog.* Hij lacht nog niet al kruipt er een stront tegen de muur

omhoog. *Hoe meer ge in de stront ruurt hoe harder dè't stinkt.* Hoe meer je in de stront roert hoe harder het stinkt; wanneer je over kwalijke zaken spreekt komt er steeds meer vervelends boven. *Hedde stront in oew oo:ge* zegt men wanneer iemand iets niet ziet terwijl het voor zijn neus staat. *Hedde stront òn oew vingers* vraagt men aan iemand die van alles laat vallen. *Ik zé zó flaow ès unne stront:* Ik ben zo flauw als een stront; gezegd door iemand die hard aan iets hartigs toe is. *Stront mi striepkes (èn de rèst smakt krèk inter).* Stront met streepjes (en de rest smaakt hetzelfde) is een van de vele afjachten die volgen op de vraag *Wè ee:te we?* Ook het antwoord *stront van de radja* kwam voor. (>dóddoenders) *Stront òn de knikker* is een zegsw. die aangeeft dat er iets fout gaat en men moeilijkheden ziet opdagen. *Stront vurrop* (stront voorop) zegt men wanneer iemand zichzelf voorop plaatst. *Stront wie hi oe geskete* gebruikt men voor iemand die zich veel te groot kent. *Vervee:lend stuk stront* zegt men tegen een heel vervelend kind. *Zoo: kunde*

stront nog wèl lèkker make. Zo kun je stront nog wel lekker maken; bijv. gezegd wanneer iemand veel boter en suiker of ander beleg op zijn brood doet. Verkleinwoord *struntje.* (>haon, stroop, struntje, vuil)
stronte, ww., uitrijden van de ouderwetse WC. *We gòn stronte zinne ze ès ze 't hùske gonge leegmake mi de gietklomp.* 'We gaan stronten' zeiden ze als ze het (schijt-)huisje gingen legen met de gietklomp. *Vòdder waar in d'n hof òn 't stronte.* Vader maakte de beerput leeg in de tuin.
strontkaar, zn. v., strontkar. Uitdr. *Ge wordt alt van 'n strontkaar overreje èn noit van 'n rijtuig.* Je wordt altijd door een strontkar overreden en nooit door een rijtuig. Je wordt altijd bekritiseerd door mensen die zelf niet brandschoon zijn.
stroop, zn. v., stroop. Uitdr. *As as mee:l waar èn stront stroop, dan ate we alle daag struif.* Als as meel was en stront stroop, dan aten we alle dagen pannekoek; gezegd door iemand die steeds 'als' zegt. Zeispreuk: *Mi of zonder stroop, vroewg de struivebakster èn ze ha unnen drùp òn d'r neus.* Met of zonder

stroop, vroeg de pannekoekenbakster en ze had een druppel aan haar neus.

struif, zn. m., 1. struif, pannekoek, 2. vrolijke frans. 1. *We ate op vastelaovend dik struif*. We aten op vastenavond vaak struif. Uitr. *Ik heb 'r alt eijer onder geleed, mar hij makte d'r struif af*. Ik heb er altijd eieren onder gelegd, maar hij maakte er struif van; ik heb hem altijd verwend, maar het werkte averechts. Soms wordt nog *unnen bakstruif* gezegd voor een pannekoek.) *Ge mòt make dè ge de struif allee:n het*. Je moet zorgen dat je de struif alleen hebt; je moet zorgen dat je de enige erfgenaam bent. 2. *Wè is dè toch 'ne struif*. Wat is dat toch een vrolijke frans!

struntje, zn. o., strontje.

Uitr. *Struntje wie hi oe geskete (dè ge zó stinkt)*. Strontje wie heeft je gescheten (dat je zo stinkt); gezegd tegen iemand die zich erg verwaand voordoet en zijn afkomst vergeet.

stuik, zn. m., groepje van 8 à 12 korenschoven tegen elkaar geplaatst. Gehoord in Vorstenbosch. Gaast en ruiters waren gebruikelijker voor hetzelfde begrip. *D'r moesse nog 'n por*

stuike gelaoje worre. Er moesten nog een paar groepjes schoven geladen worden. (vgl. Schots stook.)

stuk, zn. v., stuk.

Zeispreuk: *Ik heur d'r hier wèl 'n stuk of vier, zin d'n dirigènt, die d're kop nie opedoen*. Ik hoor er hier wel een stuk of vier, zei de dirigent, die hun mond niet opendoen.

stumpke, zn. o., stompje.

Behalve in de gebruikelijke betekenissen komt dit woord ook voor als aanduiding voor kleine, korte personen. *Wè is 't toch 'n stumpke*. Wat is hij toch klein van stuk. Uitr. *Ge het minse èn potleu:j èn stumpkes*. Je hebt mensen en potloden en stompjes.

sture, ww., behalve voor sturen, zenden ook schommelen. *De jong waren òn 't sture in d'n hof*.

De kinderen waren aan het schommelen in de tuin. (>stuur,2)

stuur, 1. zn. o., stuur, 2. zn. v., schommel. 1. *'t Stuur van oew fiets sti skeef*. Het stuur van je fiets staat scheef. 2. *Nou dieje groo:te lapus d'r in hi gezee:te, is de stuur k'pot*. Nu die grote lummel erin heeft gezeten is de schommel kapot.

sunt, een vervorming van zonde,

in de vaste verbinding 't is *sunt* (vur God): het is (dood-)jammer. *Ons wefke wordt dik van 't sunt.* Mijn vrouw wordt dik van 'het zonde'; zij vindt het zonde om iets weg te gooien en eet alle restjes zelf op.

suntereklaos, zn. m., sinterklaas, suffige goedgezak. *Hij krieg unnen das mi (de) suntereklaos.* Hij kreeg een das met sinterklaas. *Hij is krèk suntereklaos in bùrr'ger.* Hij is net sinterklaas in burger; hij is een goedgehartige sufferd. Oudere uitspraak *sunterekloo:s.*

sùppers, zn. mv., onvriendelijk woord voor vingers. *Gé mòt ok overal mi oew sùppers òn zitte:*

Jij moet ook overal met je vingers aan zitten. (>dùppers, fickers)

swèrres, bw. bn., doordeweeks, vervorming van 's werkendaags.

Swèrres is ie alt op 't laand òn 't frute. Door de week is hij altijd doende op het akkerland. *Dan hittie z'n swèrrese dingen òn.*

Dan heeft hij zijn doordeweekse kleren (werkplunje) aan. *Wij han vruger nog unne sondusse èn unne swèrresen overal.* Wij hadden vroeger nog een zondagse en een doordeweekse overall.

Swèrres verdwijnt en wordt vervangen door *durdeweek:ks.*

swies, zn. m., 'suisse', vroegere ordebewaker in de katholieke kerk, geuniformeerd en uitgerust met staf en/of hellebaard. *De swies droewg unne sjèrp wórron ston: "Eerbied in Gods huis".* *Hoevenaars waar de leste swies van D'n Dunge èn in Mirroi waar dè D'n Otter.* Hoevenaars was de laatste suisse van Den Dungen en in Middelrode was dat Den Otter. Zegsw. *Hij liep zó rècht ès de swies.* Hij liep kaarsrecht. Verdwenen.

T

taaftere, bw., vanmiddag.

Hij kùmt taaftere. Hij komt vanmiddag. Verdwenen. (>taamiddeg)

taam, bn., tam, rustig.

D'r ston unne tame kestaan op de misse. Er stond een tamme kastanje op het erf. *Hij worde goewd taam.* Hij werd goed tam, zegt men bijv. van iemand die juist tot de orde geroepen is en zich sindsdien gedwee gedraagt. (vgl. zeeg.)

taamiddeg, bw. 'te namiddag', vanmiddag. *Hij kùmt taamiddeg tege drieje.* Hij komt vanmiddag tegen drie uur. Het oudere *taaftere* wordt nauwelijks meer gehoord.

taand, zn. m. en mv., tand, tanden. *Hij ha laast van unne rotten taand.* Hij had last van een zieke tand. *Van gruun appel kregde sleuwse taand.* Van onrijpe appels krijg je stroeve tanden. De zegsw. *nie veul vur de taand kréége* betekent niet veel te eten krijgen. Utdr. *Ègge oud wordt,*

kregde vanalles behall've haor èn taand. *Rap ter taand is rap ter haand.* Wie vlug eet kan ook vlug werken. (>oud, tampéén)

taars, zn. m., teer.

Hij waar zó zwart ès taars. Hij was zo zwart als teer.

taas, zn. m., stapel, hoop.

D'r laag unnen hillen taas stee:n vur 't haus. Er lag een hele hoop stenen voor het huis. *Diejen boer ha unnen taas rog te koo:p.* Die boer had een hoop rogge te koop. **taast**, zn. m., tast.

D'r waar gin licht; alles moes op de taast gedaon worre. Er was geen licht; alles moest op de tast gedaan worden.

taaste, ww., tasten, hinderlijk langzaam werken. *In d'n donkere taaste ze nor binne.* In het donker gingen ze op de tast naar binnen. *Wè lede toch ammel te taaste; doe toch 's vort.* Wat ben je toch allemaal aan het dreutelen; schiet toch eens op.

taastkloo:t, zn. m., treuzelaar. *Wè zitte d'r toch taastkloo:te op*

*de weg, zin Driek èn ie riej èiges
nog gin dèrtig mi zonnen Daf.*

Wat zitten er toch treuzelaars op de weg, zei Driek en hij reed zelf nog geen dertig met zijn Daf.

taauw, zn. o., touw.

Hij ha z'n boks mi 'n taauw opgebonde. Hij had zijn broek met een touw opgebonden. *Unnen boer bent nèt zó lang ès ie taauw hi.* Een boer bindt net zo lang als hij touw heeft.

taauwke, zn. o., touwtje.

De zegsw. *dè hedde nie òn 'n taauwke* (dat heb je niet aan een touwtje) betekent 'dat gaat niet zo gemakkelijk'. Steeds meer hoort men *touwke*.

tabbernakel, zn. o., tabernakel.

In 't tabbernakel worre de hèllige hosties bewaord. In het tabernakel worden de heilige hosties bewaard. *Ze ha d'r hil tabbernakel opehange* zegt men van een vrouw met een opvallend décolleté. (vgl. zones)

taks, zn. m., 1. maat, maximum,

2. takshond. 1. *Ik zé nou wèl òn munnen taks.* Ik heb nu wel genoeg gehad; ik ben aan mijn maximum. 2. *Hij ha bee:n ès unnen taks.* Hij had benen als een takshond; kromme benen.

taksaot, zn. o., taxatie, schatting.

Ik hé men taksaot gemaakt, zin Thijs toen ie trugkwaamp van de houtverkoo:ping. Ik heb mijn schatting gemaakt, zei Thijs toen

hij terugkwam van de houtverkoop. Verouderd. Ook *taksoo:t. tampéén*, zn. v., tandpijn.

Hij verrèkte van de tampéén. Hij verging van de tandpijn. Oud rijmpje: *Tampéén is gin péén, mar pee:per in oew reet, dè's pas heet!*

taole, ww., w., talen.

Taole-tòlde-getòld. Hij *tòlde d'r nie mer nor.* Hij taalde er niet meer naar; hij had er geen behoefte meer aan; hij had er geen belangstelling meer voor. *Dieje klèine is goewd getòld.* Die kleine heeft al een flinke stem; gezegd van een huilende baby.

taon, zn. m., omheining, schutting, afrastering van vlechtwerk. *D'r hong was op d'n taon.*

Er hing was op de omheining. Verdwenen. (vgl. Du. Zaun)

taorze, ww., tornen.

't Velt nie mee dè voeier los te taorze. Het valt niet mee die voering los te tornen.

taovend, bw., vanavond.

Hij kùmt taovend dist. Hij komt vanavond hierheen. Oudere uitspraak *too:vend.* (>te)

tas, zn. v., tas, kopje.

Luste 'n tas thee of 'n tas koffie?

Lust je een kopje thee of koffie?

Naast *tas* worden ook *kumke* en *bèkske* in dezelfde betekenis gebruikt.

te, vz. bw., te.

Uitdr. *Te groo:t, te klèin, te dik, te smal...*, 't *dugt gin ee:n van al*. (Te geeft aan dat iets niet deugt)

In hetzelfde vlak ligt: *Te is noit goewd, behall' ve tesame, tevreja èn te bed*. 'Te' is nooit goed, behalve te zamen, tevreden en te bed.

Opvallend is het gebruik van te in tijdsverband: *te nééj week*

(volgende week), *t'aovend* (vanavond), *te naacht* (vannacht), *te zondeg* (a.s. zondag).

Te lente (afgelopen lente of komende lente) is ouderwets. Merkwaardig is het gebruik van 'te' in de combinaties *te ja* of *te nee:*. *Zeg nou 's te ja of te nee:*, *dan weet ik worròn èn worraf*. Zeg nou eens ja of nee, dan weet ik waar ik aan toe ben.

tèbbes, zn. m., onvriendelijk woord voor kop, hoofd. *Haauwde gé's gaauw oewen tèbbes*. Hou jij eens gauw je kop. *Hij ha zonnen tèbbes lillek gestoo:te*. Hij had zijn hoofd lelijk gestoten.

ted, zn. m., tijd. *Ik heb nou ginnen ted*. Ik heb nu

geen tijd. Uitdr. *Alles op zonnen ted èn stokvis in de vaaste*. Alles op zijn tijd en stokvis in de vasten; je moet de zaak niet forceren.

Ted makt gras èn gras makt hoi. Tijd maakt gras en gras maakt hooi; geduld is een schone zaak. *Ik ben over ted, mar dè kan ik bee:ter zen ès 'n skip zult*. Ik ben over tijd, maar dat kan ik beter zijn dan een schip zult. *In ted van noo:d frit d' n duvel vliejge*. In tijd van nood vreet de duivel vliegen; in benarde omstandigheden moet men zich aanpassen. De zegsw. *dè vet ted* (dat vat tijd) betekent 'dat neemt veel tijd in beslag'. Steeds meer hoort men *tijd* in plaats van *ted*. *Tedzat kùmt alt te laot*. 'Tijd genoeg' komt altijd te laat; wie altijd rustig aan doet, komt nooit op tijd. (>krèij, tijd)

tedzat, 'tijdgenoeg'. *Daor hen ze veul tedzat*. Daar hebben ze veel 'tijd genoeg'; daar wordt niet doorgewerkt. Uitdr. *Tedzat kùmt alt te laot*. (>ted)

Téén, verdwenen eigennaam, Tijn. *Dórrus van Tééne wónde op de Krausstraot*.

tèij, bn., bw., taai, kwaad. *D'n dieje wordt mee tèij*. Die wordt gauw kwaad. Zegsw. *Hij is tèij mèll'ke*. Hij is taai melken; het

is moeilijk iets bij hem los te krijgen. Met dezelfde betekenis zegt men ook tèij trekke. *Zó tèij ès kattermèm* of *zó tèij ès riem*, *zó tèij ès leer* zegt men om aan te geven dat iets heel erg taai is. *Unnen tèije* is iemand waarmee het moeilijk is te handelen of iemand met uithoudingsvermogen.

Sporadisch zegt men *unnen tèij* voor een taai-taai; 'n *tèijmènneke* is gebruikelijker. (vgl. spikkela-siemènneke.)

tèij-ijze, ww. 'taai-ijzen', spelletje om te kijken of het ijs al leed, ook fig. gebruikt in de zin 'tarten'. *Mi 't tèij-ijze kriegde dik natte voewte*. Met het uitproberen van de sterkte van het ijs kreeg je vaak natte voeten.

tèil, zn. m., teil.

Sòtteres moes 't gelijk umste burt in d'n tèil. 's Zaterdagso moesten we allemaal om de beurt in de teil (voor de grote wasbeurt). Ouderwetsers werd ook *in de kùip* gezegd.

tèine, bw. en vz., samentrekking van 'te einde', aan het eind van de krachten. *Ik ben òlling tèine (oijem)*. Ik ben helemaal aan het einde (van mijn adem). Wanneer iemand bij het kaarten zijn laatste troef verspeeld heeft is hij *tèine*.

Hij zit d'n òllingen dag tèine de toffel. Hij zit de hele dag achter de tafel; bijv. gezegd van iemand die ziekelijk is en niet meer buiten komt. *De daag komme vort tèine mekare* (de dagen komen voortaan na elkaar) zegt men voor mensen die zich niet meer druk hoeven te maken, omdat ze afgewerkt zijn en er voor hen niets bijzonders meer gebeurt.

tèineburd, zn. o., sluitbord van de kar. *Maak 't tèineburd 's toew*. Doe het sluitbord eens dicht. (vgl. hubburd.)

tèinegee:vel, zn. m., eindgevel, achtergevel. *Op de tèinegee:vel van dè haus ston vruger 'n groo:t wit kraus*. Op de achtergevel van dat huis stond vroeger een groot wit kruis.

tèinenòn, bw., achteraan.

Ik waar krèk tèinenòn toen ze men riepe. Ik was net achteraan in het veld toen ze mij riepen. *Èn dan kredde dè ok nog tèinenòn*. En dan krijg je dat er ook nog bij; bij veel tegenslag.

tèinetoew, zn. m., blinde darm. *Hij hagget òn zonnen tèinetoew*. Hij had het aan de blinde darm. Soms ook *tèineketoew* genoemd. Verdwenen.

tèkkelek, bn., knorrig, humeurig,

kort aangeboden. *Hij waar dik nogal tèkkelek.* Hij was vaak nogal knorrig. Ouderwets en minder gebruikelijk dan *gréénzig*.

tel, zn. m., tel.

De betekenissen zijn als in het Nederlands. *In tel zen* is dus in de gunst zijn, omgekeerd zegt men *hij is út d'n tel*. Hij is uit de gratie. Uitr. *Van tel zen ès 'n rotte kól bé de gruuntenboer*. Helemaal uit de gratie zijn.

telle, ww., tellen.

De betekenissen zijn als in het Nederlands. *Dè kan 'k zó wènnig telle* zegt men als men iets niet kan waarden. *Ik tel d'r op dè ge meedoet*. Ik reken erop dat je meedoet.

tempeest, zn. slecht weer.

D'r zit unnen hoo:p tempeest in de locht. Er is nog veel slecht weer op komst. Verdwenen.

tempteere, ww., tarten, uitdagen.

Ès ge men nou bleft tempteere, dan za'k oe 'r dalek 's vurdoen.

Als je mij nu blijft tarten, dan zal ik je dadelijk eens voor je broek geven. Ouderwets.

teng, zn. v., tijding, bericht.

Hij hi kaoi teng gehad. Hij heeft slecht bericht gehad. Verdwenen.

tenòstenbééj, bw., 'tenaastenbij',

ongeveer. *'t Is tenòstenbééj 't zèllefde*. Het is nagenoeg hetzelfde.

tèrref, zn. m., tarwe.

Vruger zaagde hier nog rog, haver, gèrst èn tèrref, nou is't vort gelijk mais. Vroeger zag je hier nog rogge, haver, gerst en tarwe, nu is het voortaan allemaal mais.

teruste, korte vorm van welterusten. *Teruste m'n kiendje*.

Welterusten mijn kindje.

tès, zn. v., 1. zak in broek, rok of

jas, 2. onvriendelijk woord voor oude vrouw. 1. *Hij ha z'n haand in z'n tèsse*. Hij had zijn handen in zijn zakken. *Hedde ok unne zou-doek in oew tès?* Heb je ook een zakdoek op zak? Zegsw. *Daor zèike ze in oew tèsse*. Daar zeiken ze in je zakken; daar houden ze je voor de gek, vooral door onge-

meende complimenten te maken. Vandaar ook de waarschuwing: *Lòt oew èige nie in oew zakke zèike!* Men zei ook *haauwt oew tèsse dicht* (hou je zakken dicht), wanneer er veel vleierende woorden vielen, met de bijgedachte 'de vleier heeft geld of gunst nodig'.

De *tès* was ook de zak of buidel die vrouwen vroeger onder hun bovenkleding droegen ter hoogte

van hun buik. Daaraan is de uitdrukking te danken 't *Kan beete:r van de tès ès van d'n bééndel*. Het kan beter van een stad dan van een dorp. 2. *Wè'n tès* (wat een wijf) zegt men van een vervelend en link vrouwmens. 'n *Rèin tès* is een vieze vrouw en 'n *gèkke tès* is een dolle vrouw.

tèsneuzik, zn. m., zakdoek.

Vergit oew tès nie um te doen, anders kunde oewe tèsneuzik nerres bewaore. Vergeet je 'tes' niet om te doen, anders kun je je zakdoek nergens bewaren. *Tèsneuzik* voor zakdoek is verdwenen en vervangen door *zou-doek*.

tèttè, tw., dank je (kindertaal).

Doe 's mooi tètè zegge. Zeg eens mooi dankjewel.

teugelder, zn. m., toger.

Vruger ware d'r langs de knaal nog baone wórrover de teugelders de skeep vorttrokke. Vroeger waren er langs het kanaal nog banen waarover de togers de schepen voorttrokken. Verdwenen. Ook *too:ger*. **teune**, ww., tonen. *Teune-tunde-getund. Dè tunt nie*. Dat toont niet; dat is geen gezicht. Oudere uitspraak *teu:ne*. Verdwindend.

teutelkont, zn. v., iemand die veel teutelt, treuzelaar. *Die teutelkont mòt alt zó sèmmele*. Die treuzelaar moet altijd zo treuzelen.

thaus, bw., thuis.

D'n diejen is noit thaus vur d'n donkere. Die is nooit thuis voor het donker. *De moffe hen ok alles thaus*. De Duitsers hebben ook alles thuis; gezegd wanneer iemand zegt dat hij iets wel heeft, maar dat hij het thuisgelaten heeft. *Doe mar krèk of ge thaus zet (dan vatte zeker nie te veul)*. De uitnodiging 'doe maar net of je thuis bent' werd soms sarcastisch vervolgd met 'dan neem je zeker niet te veel'.

thee, zn. m., thee.

Ze dronke hier nie veul thee. Ze dronken hier niet veel thee. Ès ge koffie drinkt, dan kunde thee pisse. Als je koffie drinkt, dan kun je thee pissen; geeft aan dat men thee maar een slappe drank vindt in vergelijking met koffie. *Van slappen thee kunde hard loo:pe èn skèrrep kééke*. Van slappe thee kun je hard lopen en scherp kijken.

theeblomme, zn. mv., theebloemen, muurbloemen, (cheiranthus cheiri). *D'r stonne theeblomme*

langs d'n hofpad èn die roewke zó lèkker. Er stonden muurbloemen langs het tuinpad en die roken zo heerlijk.

theewötter, zn. o., theewater.
(>wötter)

Thid, jongensnaam, afgeleid van Theodoor. Zeispreuk: *Èrrem hek m'n èige noit gevuuld, zin Thid, mar wèl veul gèldgebrèk dè hek gekend.* Arm heb ik me nooit gevoeld, zei Thid, maar wel veel geldgebrek heb ik gekend. Evenals de langere vorm *Thidder* verdwenen.

ticht, zn. v. moeite, aanstalten.
Hij din hille mòl gin ticht um ons te hèll'pe. Hij deed helemaal geen moeite om ons te helpen. Komt alleen voor in de combinatie *ticht doen*. Ouderwets.

tiejn, telw., tien.

Soms draaide men de getallen expres om, zoals in *Tiejn van de nege kirres gòdde d'r in mi zó'n kaart*. Tien van de negen keren speel je er in met zo'n kaarten.

(Grappig bedoeld.)

Tien, jongens- en meisjesnaam, afgeleid van Martinus en Martina. *Tien van Orriekes duu veul vur Naolend.* Tien Westerlaken doet veel voor Nuland. *Tien van tante Pietje zit in Rósmòlle.* Tien

van Creij-Swanenberg woont in Rosmalen. Naast *Tien* kwam ook *Tini* voor beide geslachten voor. Voor meisjes was er de nog ouderwetser vorm *Tina* en voor jongens *Ties* en *Tinus*.

tierrewelle, voegw., terwijn.
Deze ouderwetse vorm is verdwenen.

Ties, jongensnaam, afgeleid van Martinus. *Ties Pennings wónde in D'n Dunge.* Zeispreuk: *Ik loop noit nie um, zin Ties Hèlder èn ie viel in zunne gierkèlder.* *Ties* en *Tinus* zijn oudere vormen dan *Tien* en *Tini*. Martinus komt nu nog voor als de naam Maarten.
(>Tijs)

tiet, zn. v., 1. tepel, vrouwenborst, 2. roepnaam voor kippen en bij uitbreiding ook het woord voor kippen. 1. *De klèine laag nog òn de tiet.* De baby lag nog aan de borst. Een fopspeen wordt wel *kultiet* genoemd. Sommigen zeggen *'t is ammel ee:n tiet mèm* voor *ee:n tut mèm*. (>tut) 2. *Tiet, tiet, tiet, kom mar! D'n hennepriester kocht 'n kaar vol tiete.* De kippenkoopman kocht een kar vol kippen. Naast *tiet* is *kiep* en *hen* gebruikelijk voor het meest gangbare pluimvee.

tijd, zn. m., tijd.

Zeispreuk: *Tijd is gèld, zin d'n oo:ber èn ie telde d'n datum bé de ree:kening.* (>ted)

Tijs, jongensnaam, afgeleid van Mathijs of Matheus. Thijs komt nog steeds voor. Heel soms werd Mathijs ook *T(h)ies*.

Tilibus, eigenaam, voorkomend in de zegswijze *zó gèk ès Tilibus*. ('Tielebuis is de naam van de hoofdpersoon van een klucht die in 1541 door de Haarlemse rederijderskamer te Diest wordt gespeeld. Als naam voor een aartsgek bekend gebleven in sommige Zuidnederlandse streken in de uitdrukking '*zo zot als Tielebuis*', door en door gek'. C. Kruyskamp, deel II van het Groot Woordenboek der Nederlandse taal.) Verdwijpend.

tillééjig, bn., 'teerlijdig', overgevoelig. *Wè zedde toch tillééjig*. Wat ben je toch licht geraakt. Soms ook gezegd met de betekenis dat iemand het altijd op het laatste nippertje laat aankomen. *Hij mòt alt zó tillééjig doen*. Verdwenen

timmer, zn. m., bouwswel, aanleg. *Al wè hij makte moewg ginne lochten timmer worre*. Alles wat hij maakte moest stevig van bouw zijn. *Dè's mar lochten timmer*

zegt men minachtend van volk van laag allooi en van mensen die weinig begaafd of erg onnozel zijn.

timmere, ww., timmeren, nest bouwen. *De kwikstart hi in de houtmijt getimmerd*. De kwikstaart heeft zijn nest gebouwd in de houtmijt. Uitr. *D'r is mar innen bòs èn die hi hóg getimmerd*. Er is maar een baas en dat is God. *Onder 't hemd timmere* wordt gezegd met de de betekenis 'kinderen krijgen'. *Wor 't gin ted dè gèllie onder 't hemd gòt timmere, dan kan ik m'n klèinkéender ok 's zien!*

timper, zn. m., beslag voor pannekoeken. *D'n timper vur de struifston al klaor*. Het beslag voor de pannekoeken stond al klaar.

timpere, ww., bereiden, klaarmaken. *Ge kost temiddeg wèl 's 'n bietje vruger òn 't timpere gaon*. Je kon vanmiddag wel eens een beetje eerder beginnen met het klaarmaken van het eten.

tintel, zn. m., tintelstof, gedroogde zwam. Uitr. *Dè's andere tintel ès t'bak*. Dat is andere tintel dan tabak; dat is andere koek.

tinteldeu:ske, zn. o., tinteldoosje. *Ik stiet m'n tinteldeu:ske* zegt

men wanneer men zijn elleboog stoot en een tintelende schok krijgt.

Tinus, jongensnaam, afgeleid van Martinus. *Unnen tinus* is een domoor (vgl. dórrus, driek en hannus). Zeispreuken: *Goewd geboerd, zin Tinus, twèilef èijer èn dèrtien kùkskes*. Goed geboerd, zei Tinus, twaalf eieren en dertien kuikentjes. *Gò mar gaauw lere, zin Tinus, gé zet veulste stom um oit boer te kunne worre*. Ga maar gauw leren, zei Tinus, jij bent veel te dom om ooit boer te kunnen worden. (>Ties)

tjan, zn. m., tamme kauw of vlaamse gaai. *Wèllie han vruger alt unnen tjan vur de jong*. Wij hadden vroeger altijd een tamme kauw voor de kinderen. *Tjan* was de roepnaam voor de getemde vogel.

tod, zn. m., vod, poetslap. *Gift 's unnnen tod um m'n haand afte vee:ge*. Geef eens een lap om mijn handen af te vegen. *Unne jan tod is iemand die gekleed gaat in vodden en 'n too:nia tod* werd voor schandalig slecht geklede vrouwen gebruikt. Verkleinwoord *tùdje*.

todde, zn. mv., vodden, kleren. *Doe'w goei todde òn*. Doe je goe-

de kleren aan. Zegsw. *Hedde op oew todde gehad?* Heb je op je donder gekregen? (>vernufnuskas)

toddekreuge, zn. m., 1. 'vodden-kruiwagen', voddenwagen, 2. iemand die in lompen gekleed gaat. 1. *Vruger kwaamp de toddekreuge nog langs de deur*. Vroeger kwam de voddenwagen nog langs de deur. 2. *Ge lópt vur skandaol, toddekreuge daor ge stòt*. Je loopt voor schandaal, 'voddenwagen' die je bent.

toddemaand, zn. v., een korf voor vodden. *Op d'n aachterstal ston de toddemaand*.

tohdoo:p, zn. m., 'voddenhoop', schertsend woord voor bed. *Ik denk dè'k's nor munnen tohdoo:p doe*. Ik denk dat ik 'ns naar bed ga.

toddele, ww., spelen, meedoen. *Lòt dè jong toch hene toddele*. Laat dat kind toch doorspelen. *Hij kan zó mooi toddele mi die klèin*. Hij kan zo mooi meedoen met die kinderen.

toei, zn. m., rotzooi, rommel. *Wè's dè toch vur kaoien toei*. Wat is dat toch voor rommel; gezegd over materiaal of gereedschap.

toelieje, ww., treuzelen. *Die mòt alted sèmmele èn toelieje*. Die moet altijd aarzelen en treuzelen.

toelietapper, zn. m., treuzelaar.
Wè zedde toch unne toelietapper!
 Soms ook *tjilitapper*.

toemetkètje, zn. o., 'toemaatkatje', najaarskatje. *Vur 'n toemetkètje zinne ze b'ons ok aassekètje, éémendkètje èn kraoskètje*. Voor een 'toemaatkatje' zeiden ze bij ons ook 'askatje', 'eimaatkatje' en 'kruiskatje'.

toen, voegw. en bw., toen.
 Het voegw. *toen* wordt soms nog ouderwets als *toew* gezegd. *Toew ie hier kwaamp, waar 't al te laot*. Toen hij hier kwam, was het al te laat. *Hij waar toen nètte nog hier*. Hij was daarnet nog hier. *Ik hé'm toen krèkke nog gezien*. Ik heb hem daarjuist nog gezien.

toerke, zn. o., rondje, rondrit.
We gòn 's 'n toerke make. We gaan eens een rondje rijden (met fiets of wagen). *We mòtte nog 'n toerke dorse*. We moeten nog een rondje dorsen (hierbij moet men aan de oude dorsmanege, *d'n dorsbèrreg* denken. Uitdr. 'n *Vrouwehaand èn unne pèirde-taand meuge noit stilstaon, zin hardkanus èn ie gonk 'n toerke tukke*. Een vrouwenhand en een paardetand mogen nooit stilstaan, zei hardkanus en hij rustte een rondje.

toerlevans, in de verbinding op de toerlevans (op de bonnefooi). *Hij kùnt hier zoomar 's op de toerlevans binnegewèijd*. Hij komt hier zomaar eens op goed geluk aan; geheel onverwacht. (<Fr. tourner à tout vent of 'tournevent' = draaiende schoorsteenkap) Gehoord in Den Dungen.

toerlezjoere, ww., zorgeloos rondtrekken, feestvieren. *'t Waar noit werke èn alledaag toerlezjoere*. Het was nooit werken en alle dagen feesten. (<Fr. tournoyer = draaien, dwarrelen)

toeta, zn. v., lompe, dikke vrouw. *Mòtte daor zien, wè'n toeta!*
 Moet je daar zien, wat een dik mens.

toew, 1. vz. tot, 2. bw. toe, 3. voegw. toen. 4. bw., dicht.

1. *Hij ston toew z'n kniejes in 't wòtter*. 2. *'t Kwaam toew hier toew*. (Ouderwets). 3. *Toew hij binnekwaamp, waar 't gebeurd*. 4. *Doe'w boks toew*. Doe je broek dicht. Verdwijwend.

toffel, zn. v., tafel.

De toffel ston midden in d'n hèrd. De tafel stond midden in de huiskamer. Uitdr. *Van 'n skòn toffel kunde nie ee:te*. Van een schone tafel kun je niet eten; gezegd wanneer de vrouwelijke partij wel

knap maar niet financieel draagkrachtig is. Soms aangevuld met *mar 't kekt wèl smakelijker*.

Gefist wier d'r òn de lang toffel.

Gefeest werd er aan de lange tafel.

toffele, ww., tafelen, benaming van een oud volksgericht waarbij veel vernield werd. Meestal kwam een buurtschap in het geweer na een grove onrechtvaardigheid, zoals bijv. de verbreking van een trouwbelofte of de slechte behandeling van de dienstboden. *Toffele* hield in dat met veel gejoel en herrie (er werd o.m. op lampegglazen geblazen). Op boerderijen werden de karren in de *kneu:p geleed* of zoals men dat ook noemde *geriffermeerd gemakt*. Tafels bleven ongeschonden.

toffelpoo:t, zn. m., tafelpoot. Als men aan de lange (feest-)tafel zo kwam te zitten dat men een tafelpoot tussen de benen kreeg, dan heette dat *getraowdzen mi de toffelpoo:t*, hetgeen volgens bijgeloof betekende dat men in zeven jaren niet zou trouwen.

tong, zn. v., tong.

Zeispreuk: *Wè d'r ammel nie over de tong gi, zin de zùiperd èn ie verzoewp d'n hille mikmak*. Wat

er allemaal niet over de tong gaat, zei de dronkelap en hij verdrong zijn hele hebben en houwen.

too:b, zn. v., suffige vrouw.

Dè wijf waar zó'n too:b. Die vrouw was zo'n suffig wezen.

Minder gebruikelijk dan *dook* en *Drika*. Verdwenen.

toorze, ww., bonzen, kloppen in het hoofd. *'t Toorsde dur munne kop*. Het bonsde door mijn hoofd. Verdwenen.

toot, zn. v., variant van tiet, spits uitsteeksel achter aan de kar. *Hij stiejt z'n èige òn de tote van de kaar*. Wanneer een kind vraagt: *wanneer kréég ik dè?* kan de afjacht zijn: *Zó gaauw de maon drie tote hi*: Zo gauw de maan drie tepels heeft; nooit. *Zé hi skòn tote òn de kaar* is een minder gebruikelijke variant van *ze hi skòn kumkes op de kaast* (ze heeft een fraaie boezem).

tram, zn. m., tram.

Zegsw. *Ze hi (wir) onder d'n tram gelee:ge*. Ze heeft weer onder de tram gelegen; ze is (weer) in verwachting. *Allee vort, nie bang van d'n tram* is een oude aanmoedigingskreet.

traon, zn. v., traan.

Ze ha de traone in d'r oo:ge. Ze had de tranen in haar ogen.

Zegsw. *Lòt dè jong mar janke; de traone die 't jankt hoef 't nie te pisse.* Laat dat kind maar huilen; de tranen die het huilt hoeft het niet te plassen; met weinig medelijden gezegd. Ouder *troo:n.* (> snee:vel)

traowe, ww., trouwen.

Ze gòn traowe, mar ze zen nog nie bekwaam um mi de gèit nor de sik te gaon. Ze gaan trouwen, maar ze weten nog niets van het leven. Uitdr. *Traowen èn onweer gift hòst alt gedonder.* Trouwen en onweer geven haast altijd gedonder. (>Kee, weuw)

trap, zn. m., trap.

Zedde van de trappe gevalle?

Ben je van de trappen gevallen? is de vraag aan iemand die zich net heeft laten knippen.

trapgaans, zn. v., onelegante vrouw. *Kik daor 's die trapgaans.*

Kijk daar eens, die lompe vrouw.

treej, zn. m., trede, pas, manier van gaan. *'t Is mar unnen treej wijd:* Het is vlakbij. *Hij ha nog unne fèrmen treej.* Hij had nog een ferme pas. *Ze ha unnen 'mparte treej.* Ze had een aparte manier van lopen. *Ik kos heur van veerze kenne òn d'ren treej.* Ik kon haar van verre kennen aan haar gang. (> vlag)

tree:je, ww., treden, lopen, gaan. *Tree:je-traaj/troi-getroie. Mòtte heur daor 's zien tree:je.* Moet je haar daar eens (verwaand) zien lopen! *Hij traaj d'r op af.* Hij ging er (vastberaden) heen. Uitdr. *Hij tree:jt ès unnen haon mi stront tusse z'n tee:n.* Hij treedt als een haan met stront tussen de tenen; hij schrijdt deftig voort. Ook *tree:je.*

Trees, meisjesnaam, afgeleid van Theresa. De naam wordt ook wel eens misprijzend gebruikt voor een lijzig vrouwmens in het algemeen. *Wè is dè toch 'n trees.*

trèffe, ww., treffen.

Ze zullen 't mi hum trèffe ès 'n dùrp mi unne gèkke pestoor. Ze zullen het met hem treffen als een dorp met een gekke pastoor; ze zullen het slecht treffen.

trèffelek, bn., raak, goed.

Hij kos de dinger zó trèffelek zegge. Hij kon de dingen zo raak verwoorden. Ouderwets.

trekke, ww., 1. trekken, 2. tochten. *Trekke-trok-getrokke.* 1. *D'n dieje zit te trekke mi 'n vol kaar* is een kaartterm met de betekenis 'hij heeft een hand vol troeven en hij moet nog trekken (lang nadenken voor hij opgooit). *Trekke Trùi* was de gangbare kreet om medearbei-

ders aan te zetten tot extra trekkracht. 2. *'t Trekt hier ès de ziekte.* Het tocht hier als de ziekte.
t'rief, zn. o., tarief.

Dè's vaast t'rief, dè lao'k noit skiete. Dat is vast tarief, dat sla ik nooit over; gezegd van een vaste gewoonte waarvan men niet wenst af te wijken.

trie(j)ge, ww., rijgen.

Triege-treeg-getrege. Ik mòt de zeum nog in munne rok trieje. Ik moet de zoom nog in mijn rok rijgen. Verdwenen.

Trien, meisjesnaam, afgeleid van Catharina. Soms ook misprijzend gebruikt voor slome vrouw in het algemeen. *Zen wijf is zó'n trien.* Zijn vrouw is zo'n trien. Zei-spreuk: *Wè doede d'ròn ès ùir-zallef nie hèlpt, zin Trien èn ze poetste d'r taand mi grune zee:p.*

Wat doe je eraan als uierzalf niet helpt, zei Trien en ze poetste haar tanden met groene zeep. Oudere uitspraak *Triejn.* (>hógmoewd)

triestig, bn., druk, onrustig.

De jong zen vandaag zó triestig, ze hen himmel gin zittende kont.

De kinderen zijn vandaag zo onrustig, ze kunnen niet stil blijven zitten.

tripkes, zn. mv., sierklompen, meestal gezwart en voorzien van leren riempjes. *Grutje stapte op*

d'r tripkes dur 't vèld. Grootje stapte op haar zondagse klompen door het veld. Verdwijpend.

trits, zn. m., trits.

In de zegsw. *'t is dúbbelen trits* (het is heel rijkelijk). Ook wanneer iemand al te veel beleg op zijn brood deed, zei men wel: *'t hoeft nie mi dúbbelen trits!* Verdwenen.

trogvee:gsel, zn. o., schertsende benaming voor het jongste kind uit een groot gezin. *Ès ge de jongste zet van twèilef, zinne ze wèl 's trogvee:gsel tegen oe.* Als je de jongste was van twaalf, zeiden ze wel eens 'trogveegsel' tegen je. Ook *trogskarsel* en *panneskrapsel* werden hiervoor gebezigd. (>panneskrapsel)

trubbel, zn. m., drukte, beslommeringen. *Zó'n fist gift unnen hoo:p trubbel.* Zo'n feest bezorgt je veel beslommeringen. *Ik kan nie opskiete mi al diejen trubbel um me heen.* Ik kan niet opschieten met al die drukte om me heen. (vgl. En. trouble.)

trubbele, ww., zich druk maken. *Mins, gò d'r toch nie lege trubbele.* Mens, maak toch niet zo'n drukte.

trubbelig, bn., druk.

De jong zen zó trubbelig, we

kréége zeker aander weer. De kinderen zijn zo druk, we krijgen zeker ander weer.

trubbelkont, zn. v., een onrustig en druk persoon. *Och dè minske is zó'n trubbelkont.* Och, dat vrouwtje is zo'n onrustig mens.

trugop, bw., 1. terugop, 2. niet gemeend. 1. *Truug, trugop, riep de voerman tege z'n pèrd.* 2. *Nou we 't'r toch over hebbe, gullie meugt eigelek ok wèl komme, mar ès ik dè nou zoo: trugop vraog, zulde wèl nie wille.* Nu we het er toch over hebben; jullie mogen eigenlijk ook wel komen, maar als ik dat zo ongemeend vraag, zul je wel niet willen.

trùi, zn. v., trui.

Behalve voor het kledingstuk ook voorkomend als aanduiding voor een lollige vrouw: *Daor kunde skik mi hebbe, dè's me toch 'n trùi.* Daar kun je plezier mee hebben, dat is me toch een vrolijk mens.

Trùi, meisjesnaam, afgeleid van Gertruda. Vaker voorkomend als *Truus*.

trure, ww., treuren.

D'r zit gin lee:ve in dè bisje, 't stò d'n hillen dag te trure. Er zit geen leven in dat beestje, het staat de hele dag te treuren.

truug, bw., terug, bevel aan het paard dat terug moet zetten.

Allee, truug, truugop! Vooruit, terug, terugop!

truurhenneke, zn. o., 'treurhennetje', achtergebleven kuiken.

D'r zate enkelt nog 'n por truurhennekes in de koi. Er zaten enkel nog een paar ziekelijke kuikens in de kooi.

tùir, zn. m., tuier, lijn.

Zegsw. Hij is òn 't èind van zonnen tùir. Hij is aan het eind van zijn krachten. *Hij hi zonnen tùir hier vort af.* Hij heeft het hier voortaan verbruid.

tùire, ww., 1. tuieren, vastleggen van vee, 2. slaan. 1. *De gèit ston getùird.* De geit stond aan de lijn. 2. *Hij tùirde de peu:l de grond in.* Hij sloeg de palen de grond in (met de tuierhamer). *Hij tùirt 'r mee op.* Hij slaat er meteen op.

tuit, zn. v., melkkan, melkbus. *Alle daag din ze de tuite skure.* Elke dag schuurde ze de melkbusen. Ook *romtuit* werd gezegd. (Ad de laat (Nistelrode) bezingt *de romkan*.) Verkleinwoord *tútje*.

tuk, zn. m., aard, soort, afkomst. *Van wèll'ken tuk zedde gé?* Van wie ben jij er een? *Dè zen minse van d'n aauwen tuk.* Dat zijn mensen van het oude slag. *Dè's*

nog ècht goeien tuk. Dat is nog echt goede kwaliteit.

tukke, ww., aarzelen, stilstaan, rusten, talmen. *Vortdoeng èn nie tukke* (opschieten en niet talmen) was het oude boerendevies. (>toerke)

tuldere, ww., verdergaan, de activiteit vervolgen. *We tuldere zoo: mar zuutjes wijer.* We doen zo maar op ons gemak voort. Gehoord in Den Dungen. Verdwenen.

tùrrefbak, zn. m., turfbak. Op sommige plaatsen werd de *stekkerhoek* onder de open schouw ook wel *tùrrefbak* genoemd. (>stekkerhoek)

tut, zn. m., 1. speen, fopspeen, 2. sullige vrouw. 1. *Dieje klèine mòt nog òn de tut* zegt men plagend tegen grotere kinderen die nog duimzuigen. 2. *Wè'n tut is dè toch!* Wat een domme vrouw is dat toch!

tutere, ww., toeteren, claxonneren. *Diejen auto tuterde nog zó, mar toch staak ie over.* Die auto toeterde nog zo, maar toch stak hij over. Ook *toe(w)te*.

tùrk, zn. m., ongevoelig persoon, zwartmoor. Zeispreuk: *D'r is gin koew mi gemoeid, zin d'n tùrk èn z'n moeier waar doo:d.* Er is geen

koe mee gemoeid, zei de 'turk' en zijn moeder was dood. *Mòtte daor 's zien wènne zwarten tùrk!* Moet je daar eens zien wat een zwartmoor!

tùtje, zn. o., kannetje (met schenkruit). *We name 'n tùtje kaauwen thee mee nor 't hoilaand.* We namen een kannetje koude thee mee naar het hooiland. Omdat *tùdje* ('todje') en *tùtje* klankidentiek zijn, is het niet helemaal duidelijk welk grondwoord aan de orde is in de zegsw. '*n tùtje van 'n wefke* (een vrouwtje van niets), te meer daar De Bont *tòöt* geeft met de betekenissen 'tuit' én 'nietswaardige vrouw'.

tutte, ww., tutteren, zuigen. *Ge kost 't kiendje heure tutte.* Je kon het kindje horen zuigen.

tuut, zn. m., puntzakje. Meest voorkomend in de verkleiningsvorm: '*n tuutje snuupkes*. Een zakje snoepjes. **tuutzèkske**, zn. o., spits builtje. *Ge kriegt ès jong 'n tuutzèkske snuupkes bé de bódschappe.* Je kreeg als kind een builtje snoepjes bij de boodschappen.

twèilef, telw., twaalf. *Twèilef èijer, dèrtien kùkskes.* Twaalf eieren, dertien kuikentjes. Uidtr. *Mi de die gòdde gin*

twèilef uurre lùie (of 't zal grif middeg mòtte zen. Met haar ga je geen twaalf uur luiden (of het zal grif middag moeten zijn); met haar doe je niet wat je wilt of het zal naar haar zin moeten zijn.

Tusse twèilef èn ee:n zen de duvels ter bee:n. Tussen twaalf en een zijn de duivels ter been.

(>duvel, uling)

Twibbèrreg, gebieds- en straatnaam onder Hintham, Tweeberg.

D'n doo:ve wónde òn de Twibbèrreg. De dove woonde aan de Tweeberg.

twid, rangtelw. tweedens, tweeën. Bij een spelletje waar *uurstes* al vergeven is, roept men *twid*. Ook zegt men *ze ware mi d'ren twid*. Ze waren met hun tweeën. Samenstellingen: *twidbest*, *twidgrótst*, *twidklènst*, *twidlest*.

twiddes, bw., 'tweedens', te laat. *Hij wó ok mee, mar hij kwaamp twiddes*. Hij wilde ook mee, maar hij kwam te laat (omdat alles al volgeboekt was).

twilling, zn. m., tweeling. Wanneer twee, qua lichaamsbouw totaal verschillende mensen samen gaan, vraagt men wel eens schertsend: *'Zedde gullie unnen twilling?'*

twitterhant, bn., 'tweederhande', twee verschillende. *Hij ha twitterhante sokke òn*. Hij had twee verschillende sokken aan.

U

u, pers. vnw., u.

We zegge 'u' tegen aow umdè gé 't zet, zin 't jungske tege de neomist.

Wij zeggen 'u' tegen jou omdat jij het bent, zei het jongetje tegen de neomist. (>aow)

uil, zn. m., uil.

D'r wónt unnen uil in de skorstee:n. Er woont een uil in de schoorsteen. Zegsw. *Hedde mi d'n uil gevochte?* Heb je met de uil gevochten; gezegd tegen iemand met zeer verwarde haren. Zeispreuk: *Dè's nie zó mooi, zin d'n uil èn ie zaag z'n jong.* Dat is niet zo mooi, zei de uil en hij zag zijn jongen.

Uilespiegel, eigennaam, korte vorm van Tijl Uilenspiegel.

Zeispreuken: *De minse meuge men nie, zin Uilespiegel, mar ik heb 't 'r ok nor gemakt.* De mensen mogen me niet, zei Uilenspiegel, maar ik heb het er ook naar gemaakt. *Dè's ee:n, zin Uilespiegel èn ie goide z'n moeier van d'n trap.* Dat is een, zei Uilenspiegel en hij gooide zijn moeder van de

trap. *Goewd beskut, zin Uilespiegel èn ie zaat achter 'n graspietje.* Goed beschut, zei Uilenspiegel en hij zat achter een graspietje; gezegd bij het zien van slechte voorzorgsmaatregelen. *'n Ongeluk kùmt zèlde allee:n, zin Uilespiegel èn ie braak hals, nèk èn nierre.* Een ongeluk komt zelden alleen, zei Uilenspiegel en hij brak hals, nek en nieren. *Wór 't rókt is't wèrrem, zin Uilespiegel èn ie wèrremde z'n haand òn unne pèrsmop.* Waar het rookt is het warm, zei Uilenspiegel en hij warmde zijn handen aan een paardemop. Oudere uitspraak *Uilespiegel.*

ùir, zn. v., uier, dom persoon.

1. *Die koew hi 'n skòn ùir.* Die koe heeft een mooie uier. *Wè is dè toch 'n stom ùir!* Wat is dat toch een dom individu!

ùire, ww., 'uieren', een uier krijgen, 2. klungelen, haspelen, 3. treuzelen. 1. *Dè bisje begient al te ùire.* Die jonge koe begint al uier te krijgen (en zal gauw gaan kal-

ven). *De locht begient òn te ùire* is aan hetzelfde gegeven ontleend;

het betekent: 'de wolken pakken zich samen en voorspellen regen'.

2. *Wè lede toch te ùire*. Wat lig je toch te haspelen. *Wè gòdde toch*

mi dè stom ding legen ùire. Wat ga je je voor dat dom wezen toch

moeilijkheden op de hals halen. 3. *Wè hedde toch lang te ùire*. Wat

moet je toch lang treuzelen.

ùirzallef, zn. m., uierzalf.

Zeispreuk: *Wè doede d'ròn ès ùirzallef nie hèlept, zin Trien èn*

ze poetste d'r taand mi grune zee:p. (>Trien)

Uje, plaatsnaam, Uden.

Bedafhurt bé Uje. Bedaf hoort bij Uden. 't *Ujes volkslied wordt ok*

wèl 'n schòn toffel volk' genuumd. Het Udens volkslied

wordt ook wel 'Een schoon tafel volk' genoemd.

ukt, zn. v., jeuk

Verdwenen. (> jukt)

uling, zn. m., bunzing.

D'r wónt unnen uling in de houtmijt; die hòlt de èijer 'weg.

Er woont een bunzing in de houtmijt; die haalt de eieren weg.

Uitdr. *Twèilef boerre èn innen*

uling zen dèrtien stinkers. Twaalf boeren en een bunzing zijn der-

tien stinkers.

ulkenduit, zn. m., oude benaming voor de kwartel. *Ulkenduit*

of ietkediet of hutkedut zinne ze

wèl vur unne kwartel. Het zijn

allemaal klanknaboetsingen die

hier met de vogel verdwenen.

ùllie, pers. en bez. vnw., jullie.

De naamvallen van *gèllie/gullie*

zijn vormen van *ùllie*. *Ik doeget*

ammel vur ùllie èn vur ùllieje

vòdder. Ik doe het allemaal voor

jullie en jullie vader. *Ik zie ùllie*

gèire goewd boere èn strakke wil

ik ùllie jong d'n aauwe zien

beslachte. Ik zie jullie goed

boeren en straks wil ik graag dat

jullie kinderen hun ouders zien

nadoen.

ùll'ger, zn. m., orgel, omzetting

van *ùrr'gel*. *Hij spult d'n ùll'ger*.

Hij bespeelt het orgel. Zegsw. *Gé*

mòt d'n hillen ùll'ger trappe. Jij

moet alles alleen doen.

umbanke, ww., diep omspitten,

grond verzetten. *Ik mòt hil de*

vurhof nog umbanke. Ik moet

heel de voortuin nog diep omspit-

ten. (>banke)

umblig, bw. omlaag.

Alles valt umblig. Alles valt om-

laag.

umdè, voegw., omdat.

Umdè't nie meezaat moes ie 't

gelijk allee:n doen. Omdat het

niet meezat moest hij het allemaal alleen doen.

umdrage, ww., omdragen.

Umdrage-droewg um-umge-drage. Zegsw. *Gij komt ès 't boek al umgedrage is*. Jij komt als het boek al omgedragen is. Jij komt te laat. (In de mis werd het misboek na het epistel door de misdienaar van rechts naar links omgedragen op het altaar.)

umdùrrum, bw., 'om daarom'.

Nietszeggend antwoord om de vrager af te katten. *Wurum dinde dè nou?* (Waarom deed je dat nou?) *Um dùrrum!*

umgang, zn. m., omgang.

D'r waar unne jorleksen umgang um èijer vur de pestoor. Er was een jaarlijkse omgang voor eieren voor de pastoor.

umhog, bw., omhoog.

Hij vloewg rècht umhog. Hij vloog recht omhoog. *De wend sti umhog*: De wind staat omhoog; de wind komt uit het oosten.

umklètse, ww., 1. ompraten,

overreden. 2. neerschieten of neerslaan. 1. *Lòt oew èige nie umklètse*. Laat je niet ompraten (>umlulle). 2. *Hij ha unnen haos umgeklètst*. Hij had een haas neergeschoten.

umlulle, ww., ompraten. *Hij lòt*

z'n èigen alt umlulle. Hij laat zich altijd ompraten. (>umpraote)

ummendrèij, zn. m., hagewinde (convolvulus sepium). *D'r groeide veul ummendrèij òn de slòtkant*. Er groeide veel hagewinde aan de slootkant. (>drèij, pis-pùtje)

umpraote, ww., ompraten, overreden. *D'n dieje lòt z'n èige nie umpraote*. Die laat zich niet overreden. Oudere uitspraak *umproo:te*.

umste burt, om de beurt.

Rustig mar, alleman umste burt. Rustig maar, iedereen om de beurt.

umtrekke, ww. 'omtrekken',

1. omkleden, 2. slachten. 1. *Ik mòt m'n èige nog umtrekke*. Ik moet me nog omkleden. 2. *Ze han d'r wir 's inne umgetrokke*. Ze hadden weer eens een varken geslacht.

um-um-dùrrum, bw., 'om-om-daarom'. Wanneer iemand geen antwoord wilde geven op een vraag gebruikte hij deze dooddoener.

umwaasse, ww., afwassen.

Doede gé die kumkes efkes umwaasse. Was jij even die kopjes af. *Umwaasse* en *opwaasse* maken plaats voor *afwaasse*.

ùñ, Fr. telw.

In het oude aftelrijmpje *ùñ, deu, dobbe, dobbe, danse, gij zijt moeder van de Franse, gij zijt moeder, gij zijt weg, ùñ deu, ùñ deu...* Wie het laatste *deu* trof, was vrij. Het is duidelijk dat hier de Franse telwoorden *un, deux* in het spel zijn.

Unent, plaatsnaam, Udenhout. *Kees kùmt van d'n Unent*. Kees komt van Udenhout.

unne, onbep. lidw., een, ene. De mannelijke vorm: *unne mins, unne knol, unne mister, unnen boer*.

untrent, bw., omtrent. Vooral gebruikelijk in combinatie met *nie*. *'Ik denk dè gé dè ok wèl hòlt.'* *'Untrent nie!'* 'Ik denk dat jij dat ook wel haalt.' 'Bij lange na niet!' (Ook *trent* en *'ntrent* worden gezegd.)

upere, ww., opperen, voor opperman spelen en de metselaar voorzien van materiaal. Bij uitbreiding ook meehelpen in het algemeen: *Ze moessen ammel mee upere*. Ze moesten allemaal meehelpen. (vgl. ònupere.)

opperman, zn. m., opperman. *Unnen uperman sjouwde hil wè af*. Een opperman sjouwde heel wat af. (Hij moest zwaarbeladen

de steiger op.) Zegsw. *Gé mòt uperman bé de goudsmid worre*. Jij moet opperman bij de goudsmid worden; gezegd tegen luie kinderen.

uperlùi, zn. mv., opperlui. Behalve in de letterlijke betekenis werd dit woord ook wel spottend gebruikt als benaming voor de priesters in een mis met drie heren. *'t Is 'n mis mi uperlùi, dus dè zal lang dure*.

ùpper, zn. m., klein persoon. (>ùpperke)

ùpperke, zn. o., 'oppertje', klein persootje. *Wè is 't toch 'n ùpperke*. Wat is het toch een klein kereltje. (Letterlijk betekent dit woord 'hoopje hooi'.) Ook *klèinen ùpper* wordt gezegd.

urke, zn. o., oortje. *'t Urke van dè kumke is k'pot*. Het oortje van dat kopje is gebroken. *'t Klèin hi laast van z'n urkes*. De baby heeft last van zijn oortjes.

ùske, zn. o., osje. *D'r laag nog 'n ùske op stal*. Er lag nog een kleine os op stal. Verdwenen.

ùt, vz./bw., uit. *D'n dieje kùmt ùt de Pee:l*. Die komt uit de Peel. Zegsw. *We han d'r vort veul ùt*. We hadden intussen veel gedronken. in het

kaartspel zegt men wel *'D'r ùt... 'n kaart is ok goewd'* ('Eruit..., een kaart is ook goed') tegen degene die op de voorhand zit en moet uitspelen. Zeispreuk: *'t Is ùt, zin de meid èn ze goide d're rok over de heg.* Het is uit, zei de meid en ze gooide haar rok over de heg.

ùtblinker, zn. m., uitblinker.

Ik zé unnen ùtblinker, zin Mies Mop èn ie èijde zunne klètскоп. Ik ben een uitblinker, zei Mies Mop en hij aaide zijn kletskep.

ùtgeteld, bn., uitgeteld, volgens de berekening moeten bevallen. *De bist is de nééj wee:k ùtgeteld.* De koe moet volgende week kalven.

ùtkrùie, ww., 'uitkruien', uitkramen. *Wè de die d'r soms ùtkrùit, daor lusse de hond gin broo:d af.* Wat die er soms uitkraamt, daar lusten de honden geen brood van.

ùtlulle, ww., 'uitlullen', zich eruit praten. *Hij wit z'n èige d'r nog lichelek ùt te lulle.* Hij weet zich er nog licht uit te praten. Ook *ùtpraote* wordt wel gezegd, evenals *ùtklètse*.

ùtmaak, zn. m., 'uitmaak', smoes. *Dè waar mar unnen ùtmaak um d'r nee:ve te komme.* Dat was maar een smoes om er langs te komen.

ùtmaksel, zn. o., voorwendsel, smoesje. *Hij hi alt 'n ùtmaksel klaor.* Hij heeft altijd een smoesje klaar.

ùtmèsse, ww., 1. uitmesten, 2. iemand flink de waarheid zeggen, iemand de huid vol schelden. 1. *We mòtte de stal nog ùtmèsse.* Wij moeten de stal nog uitmesten. 2. *Ik ha 'm 's goewd ùtgemèst.* Ik had hem eens goed de waarheid gezegd.

ùtpèine, ww., 'uitpanen', ontdoen van de wortels van kweekgras. *'n Stuk laand ùtpèine waar mee van 't koiste wèrk.* Een stuk grond van onkruidwortels ontdoen behoorde tot het kwaaiste werk.

ùtskèije, ww., 'uitscheiden', ermee ophouden. *Ûtskèije-skiej d'r ùt-ùtgeskeje. 't Wordt donker, we zulle d'r ùtskèije.* Het wordt donker, we zullen ermee stoppen. *Hij skèijt 'r ùt mi boere.* Hij houdt op met het boerenbedrijf. Ook *afskèije*.

ùtskèine, ww., 1. uitschelden, 2. noemen, een naam geven. 1. *Hij lòt z'n èige nie ùtskèijne èn peert 'r mee op.* Hij laat zich niet uitschelden en slaat er meteen op. 2. *Ik weet nie goewd hoe ik dè ùt mòt skèine.* Ik weet niet goed hoe ik dat moet noemen.

ùtslee:ger, zn. m., uitschot aan gekapte boomwortels. *Ge moest de pùist ùtgrave, anders wieren 't ammel ùtslee:gers.* Je moest de stronken uitgraven, anders werd het allemaal uitschot.

ùttrekke, ww., uittrekken, ontkleden. *Nou mo'k m'n èige wir òlling ùttrekke.* Nu moet ik weer andere kleren aan doen.

ùtwege, ww., 'uitwegen', uitweg hebben. *Wèllie mòtte over hullie laand ùtwege.* Wij hebben onze uitweg over hun grond.

ùtzakke, ww., 'uitzakken', brood meegeven voor de middag, van zakgeld voorzien. *'t Viel nie mee um al die manne ùt te zakke.* Het was niet gemakkelijk om al die jongens van brood (of zakgeld) te voorzien.

ùtzette, ww., 'uitzetten', nuttig werk verrichten. *Ik kan daor toch niks ùtzette.* Ik kan daar toch niets nuttigs doen.

uurke, zn. o., uurtje. Uitdr. *'t Liep al vort tege de dun uurkes.* Het liep ondertussen al tegen de kleine uurtjes; het was al erg laat.

uurst, rangtelw., eerst. *De uurste mis waar um zeuven uurre.* De vroegmis was om zeven uur. *De uurste mis in D'n*

Bosch hètte wèl 't vissersmiske. De eerste mis in Den Bosch heette wel het *vissersmiske*. (Er waren inderdaad mensen die na die vroege mis (5 uur) gingen vissen. *In 't uurst gonk 't goewd, mar toen we halverwege ware, sloewg 't pèrd over de burries.* Aanvankelijk ging het goed, maar toen we halfweg waren, sloeg het paard over de berries. Ook komt de verbinding *toen uurst* met de betekenis 'vroeger' voor: *Toen uurst gonk dè hil anders.* Vroeger ging dat heel anders. *Mèirge zedde gé d'n uurste.* Morgen ben jij de eerste, zo zegt men tegen iemand die net te laat komt om nog geholpen te worden. De zegsw. *Dè's 't uurste wè'k heur* (dat is het eerste wat ik hoor) betekent 'dat is nieuw voor mij'. **uurstes**, bw., op de eerste plaats. *Uurstes doe'k 't nie gèir èn twiddes kùm 't slècht ùt.* Op de eerste plaats doe ik het niet graag en op de tweede plaats komt het slecht uit.

Uuzjèn, jongensnaam, Eugène. *Onzen aauwen buurman hètte Uuzjèn.* Onze vroegere buurman heette Eugène.

uwes, pers. vnw., u. *Uwes bent nou òn de burt.* U bent

UWES

nu aan de beurt; gezegd door een Bossche verpleegster. *Uwes* wordt vooral als Bosch beschouwd en is sterk op zijn retour. *Rotten uwes* noemde een Bosch schooljongetje ooit de frater op wie hij boos was.

V

vaarzepolle, zn. mv., de pollen in de wei die de koeien onaange-roerd laten. Vaak begroeid met russen. Elemans kent varrepolle voor 'rus' in Huisseling. Verdwenen.

vaast, bw., 1. vast, 2. dichtbij.

1. *Haauwt 's efkes vaast*. Hou eens even vast. Uitr. *Dè's zó vaast ès 'n vaust vol vliege*. Dat is zo vast als een vuist vol vliegen; zo vast als een huis, maar niet heus. 2. *Hij wónde d'r vaast bé*. Hij woonde er vlak naast. Ook 'r *vaast nee:ve*.

vaaste, zn. m., vasten(-tijd).

Op aaswoenzeg begient de vaaste. Op aswoensdag begint de vasten. Uitr. *Vaaste, vaaste, drie bôtteramme èn nor de vierde taaste*. Vasten, vasten, drie boterhammen en naar de vierde tasten. *In de vaaste worde-n-'r nie gekaart, gesnoept, gevreje of gerókt*. In de vasten werd er niet gekaart, gesnoept, gevrijd of gerookt. *D'n alleluja is gezonge, de vaaste is gespronge* zei men

op paaszaterdag; om twaalf uur waren 'de klokken terug uit Rome' en was de vastentijd voorbij.

vaastighèd, zn. v., 'vastigheid', zekerheid. *Ik zó onderhaand 's gèire wè vaastighèd hebbe*. Ik zou onderhand eens graag wat zekerheid hebben.

vach, zn. v., luiaard.

Dè's 'n lùì vach. Dat is een luiaard. Ouderwets.

valle, ww., vallen.

Valle-viel-gevalle. *Ik val, gé valt, hij velt*. *Val doo:d, lee:fde gé ok nog!* *Val blek* is de oude variant van *val doo:d*.

vals, bn., vals, boos.

Hij waar zó vals ès 'n karhekke. Hij was heel erg boos. Ook wordt in hetzelfde geval gezegd *zó vals ès 'n hekke*.

van, vz., van, zn. m., naam.

In de zegsw. *Hoe hette gé mi oewe van* bedoelt men 'hoe is je achternaam?' Het vz. *van* betekent 'door' in *van de kaoi haand gerakt zen* (behekst zijn) en in *van 'n strontkaar overreje worre*.

vange, ww., vangen.

Vange-vong-gevange. Ik vang, gé vangt, hij vengt. Hij vong 'r ee:n. Hij ving er een; hij had een klap te pakken. (>klèts 2.) Vong wordt vaak ving.

vansprès, bw., expres.

Kinderlijke variant van *vursprès*.

vaojer, zn. m., vader.

Vaojer is een ouderwetse vorm die veelal vervangen is door *vòd-der*. *Vrujer ware woorde ès vaojer èn moeier èn vòt èn mòn nog gewoo:n.*

vaojerskont, zn. v., een kind dat erg op zijn vader gesteld is. *Ons Nèl waar toch zó'n vaojerskont.*

vaol, bn, 1. vuil, 2. vaal.

1. *'t Is 'n vaol èij.* Het is een bebroed (vuil) ei. 2. *Wè hittie toch 'n vaol kleur.* Wat heeft hij toch een vale tint.

vaore, ww., 1. varen, voerman spelen, rijden, 2. afvallen, als een gemis ervaren. 1. *Hij zaag d'n boo:t krèk wegvaore.* Hij zag de boot net wegvaren. *Ik moewg 't pèrd vaore.* Ik mocht voerman spelen. *'t Is gin hèndig pèrd; ge mòt 't mi de dobbel léént vaore.* het is geen gemakkelijk paard; je moet het met het dubbele leidsel 'varen'. *Kik ùt mi die kloo:teréj, want èster brand kùmt, dan vaor*

ik mee. Kijk uit met dat dom gedoe, want als er brand komt, dan treft het mij ook. 2. *'t Zal 'm vaore nou d'n aauwe d'r nie mer is.* Het zal hem afvallen nu de oude er niet meer is. *Zegsw. Dè zal z'n kuntje vaore.* Dat zal hem lelijk tegenvallen. Alleen in de tweede betekenis is de oude uitspraak *vore*.

vastelaovend, zn. m., vastenavond. *Vastelaovend haauwe dinne ze op karnevalsdenzeg.* Vastenavond vieren deed men op carnavalsdinsdag. De kinderen trokken langs de deur met de 'doetelpot' (rommelpot) en zongen: *Jan, 't is vastelaovend, kómme nie thaus vur taovend, taovend in de maoneskéén ès vòdder èn moeder nor bed toe zen, dan danse wij op ons klompe...*

vat, 1. zn. o., vat, 2. zn. m., het nemen, het pakken. 1. *Zegsw. Ge krabt of ge 'n vat vol laos het.* Je krabt of je een vat vol luizen hebt; gezegd tegen iemand die erg zit te krabben. *Uitdr. 't Is 'n hèllich vat, mar d'n duvel hitter de baand um gemakt.* Het is een heilig vat maar de duivel heeft er de banden om gelegd; het is een schijnheilige. 2. *D'r stonne óllienutjes vur de*

vat. Er stonden pinda's voor het pakken.

vatte, ww., vatten, nemen.

Vatte-vie(j)t-gevat. *Vat unne stoewl*. Neem een stoel. *Vat toch mee unnen bótteram*. Neem toch ook een boterham.

vaust, zn. v., vuist.

Hij sloewg mi z'n vaust op toffel.

Hij sloeg met de vuist op tafel.

Zegsw. *zó vaast ès 'n vaust vol vliejge*. *Hij waar mar 'n vaust hógger ès 'n vèrke*. Hij was heel klein. (>vaast)

vee:, zn. o., vee.

Uitdr. *Zoo: vee:*, *zoo: vollek*. Aan de dieren kan men de verzorgers kennen.

véeft, telw., vijf.

Daor han ze vééft kéénder. Daar hadden ze vijf kinderen. Zegsw. *Hij ha ze nie alle vééft*. Hij had ze niet alle vijf; hij was niet goed bij zijn hoofd. *D'r ware d'r vééftentwintig, mar giestere ware d'r wèl fiftig*.

Vèggel, plaatsnaam, Veghel.

Hij kùmt van Vèggel en is dus unne Vèggelse kuus. Hij komt van Veghel en is dus een Veghelse 'kuus'. (*Kuus* betekent hier kalf. Veghel had vanouds een kalvermarkt.)

vèil, bn., te koop.

Vaak in uitdr. met *hebben*:

Smoesjes vèil hebben. Smoesjes aan de dag leggen (>mienekes) **vèl**, zn .o., vel, huid.

De zegsw. *in z'n vèl ès ie nie gestrupt is* (in zijn vel als hij niet gestroopt is) wordt gebruikt als afjacht tegenover iemand die vraagt 'waar is die of die?' (>dódoenders) *Vèl over bee:n* zegt men van een heel mager persoon. Zeispreuken: *Is dè oew vèl, zin Bèrt, dè is 't ònhaauwe nie wèrd*. Is dat je vel, zei Bert, dat is het aanhouden niet waard. *M'n vèl is te kort, zin lopus, ès ik m'n oo:ge dicht doe, gitter erres iets ope*. Mijn vel is te kort, zei de sufferd, als ik mijn ogen dicht doe, gaat er ergens iets open.

vèld, zn. o., veld.

Te vèld gaon betekent 'erop uit gaan, hulp gaan halen': *Ès ie zó ziek blef, dan moeste toch mar te vèld gaon*. Als hij zo ziek blijft, dan moest je toch maar een dokter waarschuwen.

Ven, gebiedsnaam, o.m. voorkomend in Rosmalen en Middelerode, 't Ven.

venant, bw., naar verhouding, verkorte vorm van *nòvvenant*. *Venant ie zó oud is, is ie nog goewd hèl*. Al is hij al op zo'n

hoge leeftijd, toch is hij nog goed bij zijn positieven. 't *Plakt venant nie* (het schiet naar verhouding niet op) zegt men wanneer men met veel mensen werkt en toch weinig vorderingen maakt.

verastereere, ww., 'verassuren', verzekeren. *Hij hagget gelijk goewd verastereerd*. Hij had alles goed verzekerd. Verdwenen.

verbèllemonde, ww., verwaarlozen, slecht beheren, verprutsen. *Die skòn boederééj is kaol verbèllemond*. Die mooie boerderij is helemaal verwaarloosd. Ook *verbèllemonde*. Verdwijpend.

verdèstruweere, ww., vernielen, verprutsen. *Hil dè haus hen ze verdèstruweerd*. Heel dat huis hebben ze vernield. Verdwenen.

verdimd, bn., verdomd. *Verdimde snotaap*. Verdomde snotaap!

verdimmes, bn./bw., verdomd, geweldig, ontzettend. *Verdimmesen aap!* Verdomde (snot-) aap! 't *Is verdimmes dik te doen*. Het is ontzettend vaak te doen. Synoniemen van *verdimmes* zijn o.m. *verdjuus*, *verdories*, *verdommes*, *vergimmes*, *vernakes*, *verrèkkes* en *nonde-*

juus. (>verdimmes, verdommes, enz.)

verdjuus, bn./bw., verdomd, geweldig. *Verdjuse rotjong!* Verdomde rotkinderen! 't *Is zó verdjuus lekker*. Het is zo ontzettend lekker. 't *Waar verdjuus hee:t*. Het was geweldig heet.

verdommes, bn./bw., verdomd, geweldig. *Verdommese henne, zitte ze al wir in d'n hof*. Verdomde kippen, zitten ze al weer in de tuin. 't *Waar verdommes goewd gegaon*. Het was geweldig goed gegaan.

verdories, bn./bw., verdomd, geweldig. *Verdoriesen hannes!* Verdomde sufferd! 't *Is verdories benaauwd*. Het is verdomd drukkend weer.

verdus, zn. o., vergeethoek. 't *Waar in 't verdus gerakt*. Het was in onbruik geraakt. *De skilderééj hengt in 't verdus*. Het schilderij hangt op een plaats waar het niet opvalt (in de verdomhoek). Verdwenen.

vergimmes, bn./bw., verdomd, geweldig. 't *Is wir vergimmes kaauw, wor*. Het is weer geweldig koud, nietwaar.

vergister, zn. m., vergaarder. *Nò de vergister kùmt de ver-*

kwister. Na de vergaarder, komt de verkwister. Gehoord in Den Dungen. Verdwenen.

verguursgat, zn. o., uitgespaard gat in de binnenmuur tussen voorstal en woonkamer of keuken, waarin een stallantaarn kon staan die aan weerskanten enig licht gaf. Ook *lampegat* genoemd. (In Gemert hoorden we daarvoor *vezielhool* gebruiken.)

verhaauwe, ww., uithouden, lang blijven. *Ge kun 't bé dieje stank nie verhaauwe*. Je kunt het bij die stank niet uithouden. *Ge hegget 'r goewd verhaauwe*. Je hebt het daar goed uitgehouden: gezegd tegen iemand die lang weggebleven is.

verhaffele, ww., verwennen, aanhalen, teveel knuffelen. *Ge mòt die knenjes nie zó verhaffele, dan groeie ze toch gin slag*. Je moet die konijntjes niet zo aanhalen, dan groeien ze toch helemaal niet. *Die jong worre kaol verhaffeld*. Die kinderen worden totaal verwend.

verhuiswage, zn. m., woonwagen. De zegsw. *veur op unne verhuiswage* werd gebruikt voor iemand die schandalig gekleed ging.

verjaore, ww., verjaren van

rechtzaken e.d. *Die zaak is verjaord*.

verjeure, ww., verjaren, jarig zijn. *Wanneer verjeure? Wanneer ben je jarig? Ès ie wir verjeurt, wordt ie tachtig*. Als hij weer verjaart, wordt hij tachtig. Ook ironisch gebruikt in: *Ègge nie gekomme waart, dan ha'k 'r hèndig mi kunne gòn zitte verjeure*. Als jij niet gekomen was, had ik er over een jaar nog mee kunnen zitten. Steeds vaker *verjaore*.

vèrke, zn. o., varken.

Vruger hiele ze bekant overal 'n vèrke. Vroeger hielden ze bijna overal een varken. *De pestoor bidde vurral vur al die van 't vèrke han gebrocht*. De pastoor bad vooral voor allen die van het varken hadden gebracht. (>kèr-r'menèij) Zegsw. *Ge kunt 'm kenne üt duuzend vèrkes*. Je kunt hem kennen uit duizend varkens; hij is heel lelijk. *Hij beslacht de vèrkes, hij heget geweld ok in de bakkes*. Hij lijkt op de varkens, hij heeft het geweld ook in de bek; gezegd van iemand die zeer ruw in de mond is. *Hij leert vur vèrke mar kan ginne krul in zonne start kréége*. Hij leert voor varken maar kan geen krul in zijn staart

krijgen; hij is heel dom. *Hij mag 'r zen; de vèrkes zen d'r ok.* Hij mag er zijn; de varkens zijn er ook; schertsend gezegd om iemand te plagen. *Ik lus van 't hil vèrke.* Ik lust van het hele varken; alle eten is welkom. *Krèk ès de vèrkes; hij duu pas goewd ès ie doo:d is.* Net de varkens; hij doet pas goed als hij dood is; gezegd van een gierigaard. *Kwèike ès 'n vèrke dè geringd mòt worre.* Schrccuwen als een varken dat geringd moet worden; gezegd van iemand die een geweldige keel opzet. (In dit geval wordt ook *skree:ke* gezegd.) *Unne goeie um vèrkes te ringe* zegt men van een nietsnut. *'n Vaust hógger ès 'n vèrke* (een vuist hoger dan een varken) zeggen we van iemand die heel klein is. *'n Lùì vèrke* is iemand die niet wil werken, *'n rèin vèrke* is een onverzorgde smeerlap. *'t Vèrke afsnééje* betekent 'het geslachte varken in stukken verdelen'. We zeggen *zó ouws ès 'n vèrke, zó lùì ès 'n vèrke, zó vèt ès 'n vèrke, zó smerrig ès 'n vèrke.* Uitdr. *Ok 'n blind vèrke vent nog wèl 's unnen ikkel.* Ook een blind varken vindt nog wel eens een eikel; met wat geluk kan iedereen succes

hebben. *Vies vèrkes worre nie vèt.* Kieskeurige eters worden niet dik (>vies). *Veul vèrkes make de spuling dun.* Veel varkens maken de spoeling dun; hoe meer volk er is, hoe minder ieder krijgt. *Wè? Dè zi unnen boer tege z'n vèrke.* Wat? Dat zegt een boer tegen zijn varken; gezegd tegen een kind dat 'wat?' in plaats van 'wat blijft u' zegt. Zeispreuken: *Alles van 't vèrke is goewd, zin 't wefke èn ze lèkte 't zilleke af.* Alles van het varken is goed, zie het vrouwtje en ze likte het (hiel-) touwtje af. *Keus norgelang goesting, zin d'n boer èn ie kuste z'n vèrke.* Keus naargelang smaak, zei de boer en hij kuste zijn varken. *Stom vollek èn vèrkes laote d'r èige moeilek drééve, zin Kloris èn ie gonk kùpke onder.* Dom volk en varkens laten zich moeilijk drijven, zei Kloris en hij ging kopje onder. Ook *vèrr'ke* wordt veelvuldig gezegd. Verkleinwoord *vèrkske* of *vèrr'kske.* (>vuil, zóg) **vèrkesstart**, zn. m., varkensstaart. *Hij is iets meer ès unne rèchte vèrkesstart.* Hij is iets meer dan een rechte varkensstaart; hij steekt qua ontwikkeling en afkomst boven de anderen

uit. Een variant op deze zegswijze is: *Hij heget inne krul wéér gebrocht ès unne rèchte vèrkes-start*. Hij heeft het een krul verder gebracht dan een rechte varkensstaart; hij is meer dan de anderen, maar niet veel.

vèrkesvloek, zn. m., varkensvloek. *Hé? Dè's unne vèrkesvloek, die mòtte bé d'n beer gòn biechte*. Hé? Dat is een varkensvloek, die moet je bij de beer gaan biechten; gezegd tegen een kind dat 'hé' zegt in plaats van 'wat blijft u?' of 'Wat zegt u?'

verkèt, zn. m., vork. *Ik heb ginne verkèt*. Ik heb geen vork. Verdwijniend. (<Picardische uitspraak van Fr. fourchet.)

verkoud, bn., verkouden. *Wè zedde toch verkoud!* Wat ben je toch verkouden!

verkronseld, bn., verkreukeld. *Oewe jas is kaol verkronseld*. Je jas is helemaal verkreukeld. Verdwenen.

verlet, zn. o., verlet. Oud volksrijmpje: *Efkes gewet is gin verlet; 't skèrrept de snee èn 't rust ok mee*. Even gewet is geen verlet; het scherpt de snede en het geeft tevens rust. Met het wetten verdwenen.

vermèrsmèije, ww., verknoeien,

verprutsen. *Ge het 'r al oewen ted op zitte vermèrsmèije*. Je hebt er al je tijd op zitten verknoeien. Verdwenen.

vermeuteld, bn., vermolmd, door de houtworm aangevreten. *Die kaast is kaol vermeuteld*. Die kast is helemaal aangetast door de houtworm. (vgl. Fr. mutiler. >meutel)

vernakes, verdomd, verwenst, gruwelijk. *Die vernakese jong make alles k'pot*. Die verwenste kinderen maken alles kapot. 't *Waar d'r vernakes kaauw*. Het was er gruwelijk koud. (vgl. verdimmes, enz.)

vernepe, bn., onvolgroeid. 't *Waar mar zó'n vernepe ding ee:n*. Het was maar zo'n onvolgroeid wezen.

vernikse, ww., verdoen. *Gé zit oewen ted mar te vernikse*. Je zit je tijd maar te verdoen.

verningt, zn., oud, vrijwel verdwenen woord voor bladluizen. *D'r zaat veul verningt in de flodderbønne*. Er zaten veel bladluizen in de tuinbonen. Verdwenen. (vgl. De Bont fernent, fernijnt.)

vernódrept, bn., 'vernoodrijpt', ongezond, achtergebleven in groei. *Dè durske ziet 'r mar*

vernódrept út. Dat meisje ziet er maar ongezond uit. (Vruchten die voortijdig afvallen zijn letterlijk vernoodrijpt.)

vernufnuskes, zn.mv., vernufneusjes. *Vernufnuskes in 'n túdje* (vernufneusjes in een doekje) was het antwoord op de kindervraag: *Wè zit daor in?* (vgl. dóddoeners)

verpierd, bn., wormstekig. *Unne kaol verpierden appel.* Een helemaal wormstekige appel.

vèrref, zn. m., verf. *Zegsw. Dieje vèrref dekt ès unnen aauwen beer.* Die verf dekt als een oude beer; gezegd

wanneer de verf heel goed dekt.

verrèkke, ww., verrekken, vervelen, klungelen. *Ge kunt verrèkke.* Je kunt verrekken! *Dè't gelijk verrèkt.* Dat het allemaal verrekt!

Hij litter alt mi die jong te verrèkke. Hij ligt die kinderen altijd te plagen. *Wè godde d'r toch ok lege verrèkke.* Wat ga je daar toch ook liggen klungelen. In deze laatste betekenis wordt ook wel *kloo:te* gezegd.

verrèkkenis, zn. v., verrekkenis, donder. *Ik slò oe dalek op oew verrèkkenis.* Ik sla je dadelijk op je donder.

verrèkkes, bn./bw., verrekt, ver-

domd, verschrikkelijk, erg. *Dieje verrèkkese klótzak heget ammel verprutst.* Die verdomde sufferd heeft het allemaal verprutst. *Ik waar zó verrèkkes ziek.* Ik was zo verschrikkelijk ziek. *'t Waar verrèkkes kaauw.* Het was erg koud. *Dè's verrèkkes skòn.* Dat is verdomd mooi.

verrèkt, bn./bw., verrekt, heel, erg. *Verrèkte rotjong.* Verdomde rotkinderen! *Dè's verrèkt goewd gedaon.* Dat is erg goed gedaan.

vèrrevoewte, zn. mv., kousevoeten, op de sokken. *Hij ston op z'n vèrrevoewte bé de deur.* Verdwenen.

verrinneweere, ww., 'verruïneren', ruïneren, vernielen, verprutsen. *'t Is gelijk òlling verrinneweerd sens dè zellie d'r zen komme wone.* Het is allemaal helemaal verprutst sinds zij er zijn komen wonen.

vèrr'ke, zn. o., varken. (>vèrke) **verronsels**, zn. mv., vermoedens, voorgevoel. *Hij ha al kaoi verronsels toen ie 'r hene gonk.* Hij had al een slecht voorgevoel toen hij er heen ging. Verdwenen.

verskèije, telw., verscheidene, verschillende. *D'r ware verskèije laotkommers.* Er waren verschillende laatkomers.

VERSKIETE

verskiete, ww., verschieten, schrikken. *Verskiete-verskoet-verskote*. 't Bloeske waar òlling van kleur verskote. Het bloesje was helemaal van kleur verschooten. *Hij ha z'n krùt zoo: verskote*. Hij had zijn kruut gauw verschooten. *Hij verskoet me toch van heur*. Hij schrok toch van haar! Men hoort steeds meer *verskoot* in de verl. tijd. (>Pirke)

verskille, ww., verschillen, schelen. 't Kan men ok niks mer *verskille ok nie*. Het kan mij ook niets meer schelen.

verskónne, ww., verschonen. Zegsw. *Ge kost oew èige daor waasse èn verskónne*. Je kon je daar wassen en verschonen. Gezegd wanneer ergens helemaal geen publiek is. (> zuinigheid)

verskónning, zn. v., 'verschoning', schone kleren. *Efkes 't jong 'n verskónning òndoer*. Even de baby verschonen.

verskore, ww., verweiden, het vee naar een ander weiland brengen. *We gòn de koei verskore*. We gaan de koeien naar een verse wei brengen. (>skore)

versnèttère, ww., verspillen. *Ge mòt al oew gèld nie mee versnèttère op zónne kerr'mis*. Je moet al je geld niet meteen opma-

VERWAANDIGHÈD

ken op zo'n kermis. *Versnèttère* betekent vooral 'geld besteden aan kleine nutteloze dingen'.
verspeule, ww., verspelen, verliezen, kwijtraken. *Verspeule-verspulde-verspuld*. *Hij heget gelijk verspuld mi z'n leste kaart*. Hij heeft alles verspeeld met zijn laatste kaart(-en). *Ik heb veul òn hum verspuld*. Ik heb veel aan hem verspeeld; hij is er qua gezondheid hard op achteruit gegaan.

verstand, zn. o., verstand. *Ge pròt nòvvenant ge verstand het*. Je praat 'navenant' je verstand hebt; gezegd tegen iemand die onzin praat. Zeispreuk: *Daor he'k verstand af, zin d'n boer èn ie viel in d'n birput*. Daar heb ik verstand van, zei de boer en hij viel in de beerput.

verslaorze, ww., verwaarlozen, verslonzen. *Ge mòt oew èige nie zó verslaorze*. Je moet jezelf niet zo verwaarlozen. Ouderwets.

vertraowe, ww., vertrouwen. Zegsw. *Ik vertraow oe nie wijer è'k oe goie kan*. Ik vertrouw je niet verder dan ik je gooien kan; ik vertrouw je voor geen cent.

verwaandighèd, zn. v., verwaandheid. *D'r zit veul verwaandighèd tusse*. Er zit veel ver-

VERWÈIJE

waantheid tussen; bijv. gezegd van een dure nieuwe wijk.

verwèije, ww., verwaaien.

Zó'n haauwmaauw kos 't hoi lillek verwèije: Zo'n wervelstorm kon het hooi lelijk verwaaien. *Wè zitte oew haor toch verwèijd*. Wat zitten je haren toch verwaaid. *Uitdr. D'r zit nog lichelek inne verwèijde tusse*. Er zit nog licht een verwaaide tussen; bij grote gezinnen valt er nog licht iemand uit de toon.

verzuke, ww., 'verzoeken', op visite vragen, uitnodigen. *Verzuke-verzocht-verzocht*. *Ik kwaamp ùllie op ons brùlleft verzuke*. Ik kwam jullie op mijn bruiloft vragen. *Vruger wierde nò de slacht nog wèl 's op de zult verzocht*. Vroeger werd je na de slacht nog wel eens op de zult genodigd.

vesje, zn. o., 1. vestje, 2. boezem. 1. De zegsw. *iemes iets op z'n vesje spaowe* (iemand iets op zijn vestje spuwen) betekent 'iemand de waarheid zeggen'. 2. *Ze ha 'n hil vesje*. Ze had een flinke boezem.

vèt, zn. o., vet.

Uitdr. 't Vèt is vort van de romme. Het vet is ondertussen van de melk; het beste is eraf.

VÈTWÈIJER

vètkanus, zn. m., dikkop.

Gé zult oewe vètkanus wèl haauwe. Jij zult je dikke kop wel houden; gezegd tegen iemand die goed zit te eten.

vètkees, zn. m., smeerpots.

We zedde toch unne vètkees um zoo: in dieje modder te gòn poelieje. Wat ben je toch een smeerpots om zo in die modder te gaan staan klossen. (>vètchèij)

vètchèij, zn. m., smeerlap.

't Is zónne vètchèij die nerres vies af is. Het is zo'n smeerlap die nergens vies van is. (>vètzak)

vètmèste, ww., vetmesten.

Ik zal oe vètmeste mi pompwòtter. Ik zal je vetmesten met pompwater; loos dreigement aan lastige kinderen. Ook *vètmèsse vètplant*, zn. v., 'vetplant', hemelsleutel (sedum telephium). *De vètplant hurt bé 't hèndig grèij in d'n hof*. Hemelsleutel behoort tot de gemakkelijke planten in de tuin.

vètwèijer, zn. m., dik wezen.

In de verbinding *niks ginne vètwèijer*. Zeispreuk: *Niks ginne vètwèijer, Stee:ve de Staak èn ie fraat unnen herring*. Niets geen dikzak, zei Steven de Staak en hij at een haring. Variant: *Niks ginne vètwèijer, zin Stee:ve de Staak èn*

ie ston vur unne Pirke Verskiet.

Gezegd wanneer men een mager iets of iemand ziet.

vètzak, zn. m., 'vetzak', smeerlap.

Wè is't toch unne rèine vètzak.

Wat is het toch een vieze smeerlap!

veugelke, zn. o., vogeltje.

Oud volksrijmpje: *Ik weet 'n*

veugelke wone achter Mieke

Tone, 't is gin wit, 't is gin zwart, 't

is unnen bonte kwikstart. In Den

Dungen zegt men ook *vulleke* en

in sommige plaatsen *veugeltje*.

veulste, bw., veel te.

Dè's veulste veul. Dat is veel te

veel. *Zé is veulste goewd vur*

hum. Zij is veel te goed voor hem.

Dees hout is veulste dik. Dit hout

is veel te dik.

veur, bw., voor.

Wè d'r veur af gi, kùmt 'r achter

nie bé. Wat er voor af gaat, komt

er achter niet bij; gezegd bij te laat

komen in de kerk. (>verhuiswa-

ge, vur)

vierklèts, zn. m., galop, in de

verbinding *op unne vierklèts* = in

galop: *Hij din d'r op unne vier-*

klèts nor toe. Hij ging er heel snel

heen. *Hij gonk op unne vierklèts*

nor haus. Hij ging heel snel naar

huis.

viervoets, bw., heel snel.

Ze din d'r viervoets op af. Ze ging

er heel snel heen. (vgl. op unne

vierklèts)

vies, bn., vies, kieskeurig.

Zit nie zó vies te ee:te. Zit niet met

zulke lange tanden te eten.

vievedevos, bw., snel.

En nou vievedevos nor bed. En nu

als de wiedeweerga naar bed.

Verdwijnend. (<Fr. de vive force

=met geweld)

vingerhuuj, zn. mv., vinger-

hoedskruid, (*digitalis purpurea*).

D'r stonne veul vingerhuuj in de

maste. Er stond veel vinger-

hoedskruid in het naaldbos. Nog

ouder is de naam *poppeskuuntjes*

voor deze plant.

vinger-lèk, bw., helemaal.

't Waar gelijk vinger-lèk op. Het

was allemaal helemaal op. Ou-

derwets.

virke, zn. o., veertje.

Hij kan nog gin virke van z'n

lippe blaoze. Hij kan nog geen

veertje van zijn lippen blazen; ge-

zegd van iemand die heel zieke-

lijk en zwak is.

virrel, zn. o., vierde deel, zij.

D'r honk nog 'n virrel spèk in de

skaauw. Er hing nog een zij spek

in de schouw. Verdwenen.

vissersmiske, zn. o., vissers-

misje. (> uurst)

vlag, zn. v., 1. vlag, 2. (heide-) plag. 1. *De vlag honk út.* De vlag hing uit; er kan bedoeld zijn dat de driekleur uithing, maar het kan ook betekenen dat iemands hemd of onderrok te zien is. 2. Uitdr. *'n Vlag èn unne stront mèst unnen treej in 't rond.* Een plag en een stront mesten een trede in het rond. (De plaggen werden in de potstal gebracht en vermengd met koemest.) (> vlaggefist)

vlagge, ww., 1. afsteken van plaggen. 2. voor schut lopen, met hemd of onderbroek uit de bovenkleding lopen. 1. *Hij ston mi de krabzèssie te vlagge op de hèij.* Hij stond met de vlaghak te plaggen op de hei. 2. *Wè lópte toch te vlagge, unne verhuiswage ister niks bé.* Wat ga je toch onverzorgd gekleed, een woonwagen is er niets bij.

vlaggefist, zn. o., 'vlaggefeest'. Wanneer het hoogste punt van een gebouw bereikt is, krijgen de werklieden hun 'pannebier'.

vlak vaore, ww., moeilijkheden krijgen. *Ge zult nog wèl 's vlak vaore mi dè wèrk.* Je zult nog wel eens vastlopen met dat werk. Ouderwets.

vlechter, zn. m., vlechter.

Zeispreuk: *Ik mòt m'n bieje 's*

pakke, zin de vlèchter. Ik moet mijn biezen eens pakken, zei de vlechter. Ook gezegd als: *Zówès de vlèchter zin, ik mòt m'n bieje 's pakke.* Gezegd door iemand die op het punt staat om weg te gaan. **vleej**, bn., verleden, vorig. *Te vleej wee:k waar ie nog hier.* Vorige week was hij nog hier. *Ik he'm vleej jaor vur 't lest gezien.* Ik heb hem verleden jaar voor de laatste keer gezien.

Vlééme, dorpsnaam, Vlijmen. *Hij kùmt van Vlèéme of die kante.* Hij komt van Vlijmen of die kanten. *Zé is 'n Vlèémese.* Zij is een Vlijmense.

vlèsterke, zn. o., wolkje. *D'r waar gin vlèsterke òn de locht.* Er was geen wolkje aan de lucht. Verdwenen en vervangen door *wulkske*.

vlie(j)ge, 1. ww., vliegen, 2. zn. mv., vliegen. 1. *Vlie(j)ge-vloewg-gevloge.* Zegsw. *Ik kan nie vliejge èn vuurspaowe.* Ik kan niet vliegen en vuurspuwen; ik kan geen twee dingen tegelijk. 2. *Ik slò niks af ès vliejge.* Ik sla niets af behalve vliegen; ik neem alles aan wat ik krijgen kan. *Ze kwame d'r op af ès vliejge op unne vorse stront.* Ze kwamen er op af als vliegen op een verse

stront; gezegd wanneer er veel volk op iets af komt. (> ted) **vliegende vaon**, ouderwetse benaming van een pijnlijke gewrichtsziekte, (vliegend jicht?). *Bèrt van Gaole ha vruger vliegende vaon gehad.*

Vlietjes, zn. mv., Vlietjes, gebiedsnaam onder Kruisstraat, Rosmalen. *Oo:men Bèrt ha laand in de Vlietjes.*

vlirmik, zn. m., 'vleermik', scheurmik, spottende term voor vrouwelijk geslachtsdeel. *Hij bestelde unne vlirmik bé d'n bèkker. Ze wil mi d're vlirmik van 't meidemèrtje. Ze wil aan de man geraken. Ze zaat rècht vur men mi d'ren ope vlirmik. Ze zat recht voor mij met opengespreide benen.*

vlis, zn. o., vlees.

Zeispreuken: *Nou wee'k wèffer vlis ik in de kùip heb, zin de slachter èn ie haowde 'n stuk van z'n haand.* Nu weet ik wat voor vlees ik in de kuip heb, zei de slager en hij kapte een stuk van zijn hand. *'t Vlis is zwak, zin Bèrta Bùil èn ze droewg unnen éézeren beehaa.* Het vlees is zwak, zei Bertha Buil en ze droeg een ijzeren beehaa.

vlistaand, zn. m., vleestand.

Ge mòt oewe vlistaand mar ùt laote trekke. Je moet je vleestand maar uit laten trekken; gezegd om aan te geven dat het vlees onbetaalbaar wordt.

vloeke, ww., vloeken.

(>voerman)

vloervèrr'ke, zn. o., 'vloervarken', zelden gehoorde benaming voor pissebed. Veel vaker noemde men dit diertje *kèlderzeug* of *blaow zeug*.

vloi, zn. v., vlooi.

Uitdr. Vur ee:n vlooi hoefde hil oewen buik nie k'pot te krabbe. Voor een vlooi hoef je heel je buik niet kapot te krabben; het werk moet in verhouding staan tot het resultaat. *Ègge zoo: zuukt dan kunde nog wèl 'n vlooi in 'n skòn hemd vééne.* Als je zo zoekt, kun je nog wel een vlooi in een schoon hémnd vinden; als je zo precies kijkt, mankeert er altijd wel wat. *Alles is unne weet èn vloie vange is 'n gauwighèd.* Alles is een weet en vlooiën vangen is een behendigheid; vakmanschap is meesterschap.

voege, ww., 'voegen', behoren, betamelijk zijn. *Dè vuugt nie.* Dat hoort niet. Verdwenen.

voeier, zn. o., 1. voeder, 2. voering. 1. *Hedde nog genog voeier*

vur oew koei? Heb je nog genoeg voer voor je koeien? Zegsw. *Ge zet niks gewend ès zaacht voeier èn unne wèrme stal.* Je bent niets gewend dan zacht voer en een warme stal; gezegd van iemand die geen enkele ontbering kan verdragen. 2. *'t Voeier hengt ùt oewe jas.* De voering hangt uit je jas.

voeiere, ww., 1. voederen, 2. plagen. 1. *Hij mòt de vèrkes nog voeiere.* Hij moet de varkens nog voeren. 2. *Ze han 'm d'n hillen ted al zitte voeiere.* Ze hadden hem de hele tijd al zitten plagen.

voerman, zn. m., voerman. Zegsw. *Vloeke ès unne voerman.* Vloeken als een voerman; veel vloeken.

voewt, zn. m., voet. Zegsw. *Goewd ùt de voewt kunne.* Goed uit de voeten kunnen. *'t Gi zó wijd 't voewte hi.* Het gaat zo ver het voeten heeft; alles heeft zijn beperkingen. *Hij gonk mi z'n voewte vurrop 't haus ùt.* Hij ging met zijn voeten voorop het huis uit; hij werd in de doodskist het huis uitgedragen. *'t Kùmt te pèrd, 't gi te voewt.* Het komt te paard, het gaat te voet; een ziekte heeft men gauw te pakken, maar vaak is het moeilijk ze helemaal kwijt te

raken. *Vur de voewt vatte èn nie dur de nest rure.* Voor de voet nemen en niet door het nest roeren; op volgorde nemen. *Vur de voewt 'weg.* Voor de voet weg betekent dat men de dingen doet in dezelfde volgorde als ze zich aandienen. Zeispreuk: *Ik heb noit gin kaauw voewte, zin de saldaot èn ie ha mar ee:n bee:n.* Ik heb nooit koude voeten, zei de soldaat en hij had maar een been. Er bestond een verdwenen meervoud *vuujt* maar tegenwoordig horen we hoofdzakelijk *voewte*. Verkleinwoord *vuutje*.

vogelière, zn. v., volièrre. Aardig voorbeeld van volksetymologie. (vgl. grazon, rontonde, stoldere)

vogelskrik, zn. m., vogelverschrikker. *Tege unne vogelskrik zinne ze ok wèl unnen bangmaker.* (>boks, Pirke Verskiet)

vol, bn. vol. *Hij is al t'n volle bediend.* Hij heeft het sacrament der sterven-den al ontvangen. *Ze waar op stèrve nao doo:d èn wier t'n volle bediend.* Ze was op sterven na dood en kreeg het heilig oliesel.

vollek, zn. o., volk. *B'ons mi al dè volle*k ware de

èipel al eer ùt de pan ès dè d'n damp òn de zulder waar. Bij ons met al dat volk waren de aardappelen al eerder uit de pan dan dat de damp aan de zolder was. *Ant ha alt vollek onder de skollek.* Ant had altijd 'volk' onder haar schort; zij was voortdurend zwanger. Zeispreuk: *Stom vollek èn vèrkes laote d'r èige nie dréève, zin Kloris èn ie gonk kùpke onder.*

vollen aflat, zn. m., 1. volle aflat, 2. de volle laag. 1. *Bé 't pesjonkele koste vol aflate verdiene.* Bij het 'pesjonkelen' kon je volle aflaten (totale kwijtschelding van zonden) verdienen. 2. *Ik krieg de vollen aflat èn ik ha niks gedaon.* Ik kreeg de volle laag en ik had niets gedaan.

voor, zn. v., voor, greppel. *Tusse de rog èn de èikeheg waar 'n diejpe voor.* Tussen de rogge en de eikenheg was een diepe greppel. *Hij hi nog gin voor grond òn z'n èige.* Hij heeft nog geen voor grond in eigendom. Ook: *Hij hi nog gin voor laand um op te skijte.* *Ons vrouw verdient mi ee:n voor meer ès ik mi men hil laand.* Mijn vrouw verdient met een voor grond meer

dan ik met heel mijn land; de opbrengst in een goede moestuin is erg groot in vergelijking met de akkers. Meervoud *vórre: De kromste vórre gee:ven 't miste kórre.* De verzorging van de grond is niet altijd een garantie voor goede opbrengst. (Een kromme voor is langer dan een rechte.) Verkleinwoord *vurke of vurr'ke.* (> arig)

vorring, zn. v., 'varing', rijdend materieel. *De vrugere raoimaker zùrgde dè d'r goei vorring waar.* De vroegere wagenmaker zorgde dat er goede karren waren. *De hogkaar, de korte kaar, de èrdkaar, de hondekaar, de kreuge, dus alles wè wiele ha, hurde tot de vorring van d'n boer.* De hoogkar, de korte kar, de grondkar, de hondekar, de kruiwagen, dus alles wat wielen had, hoorde tot het materieel van de boer. Verdwenen.

vors, bn., vers. *'n Vorse koew gif vorse romme.* Een koe die pas gekalfd heeft geeft verse melk. *Vorse mik is kèijlèkker.* Vers wittebrood is heel lekker.

vorsighèd, zn. v., 'versigheid', het eerste verse vlees van de slacht. *Mi de slacht han ze wir*

koikes, zult èn aander vorsighèd.

Met de slacht hadden ze weer kaantjes, zult en andere 'versigheid'. Ouderwets.

vort, bw., voort, verder, voortaan, ondertussen. *Doe toch 's vort.* Doe toch eens voort. *Hij wónt vort in Ballekum.* Hij woont voortaan in Berlicum. *'t Is vort 'n hil pèrsekusie.* Het is ondertussen een heel problematische onderneming.

vortbanke, ww., grond verzetten. *Ik mòt hier nog hil wè grond vortbanke.* Ik moet hier nog heel wat grond verplaatsen.

vortdoen, ww., voortdoen, doorgaan, opschieten. *Ge mòt vortdoen, wilde nog op ted komme.* Je moet opschieten als je nog op tijd wilt komen. Soms ook gezegd als *vortdoeng*.

vortkomme, ww., 'voortkomen', opschieten. *Kom nou toch 's vort.* Schiet nou toch eens op! (vgl. komvortkéénd.)

vortvatte, ww., pakken wat je nodig hebt. *Ge mòt mar vortvatte ès oew grèij verslete is.* Je moet maar nieuwe pakken als je oude spullen versleten zijn.

vortvertelle, ww. doorvertellen, overbrieven. *Ge mòt 't nie vortvertelle, want we haauwen 't stil.*

Je moet het niet doorkletsen, want we houden het stil.

vorweg, zn. m., 'vaarweg', karrespoor, landweg. *D'r liep unnen aauwe vorweg dur 't laand.* Er liep een oud karrespoor door het veld. Ook *vaorweg* wordt gezegd. *Ze wónde òn 'n vorwegske dè de grond in liep.* Zij woonden aan een landweggetje dat het veld in liep.

vos, zn. m., vos.

Zeispreuk: *We zulle mar beginne, zin de vos èn ie ha d'n haon al binne.* We zullen maar beginnen, zei de vos en hij had de haan al binnen.

vraoge, ww., vragen.

Vraoge-vroewg-gevraagd. *Ik vraog, gé vraogt, hij vreugt.* *Vraoge sti vrééj.* Vragen staat vrij. De oude voltooide deelwoordsvorm *gevraoge* komt nauwelijks meer voor. Oudere uitspraak *vroo:ge*.

vraagstart, zn. m., 'vraagstaart'. Een van de vaste plaagantwoorden aan kinderen die wilden weten wat er gegeten ging worden, was: *Husse mi flusse mi vraagstart d'r tusse.* (>dóddoenders) **vraokoewiets**, grappig bedoelde samentrekking van 'vraog ik oe iets?' Veel gebezigde sneerende

opmerking naar iemand die zich ten onrechte met iets bemoeit.

Vreej, zn. v., meer voorkomende gebiedsnaam. *Oo:men Bèrt ha laand in de Vreej*. Oom Bert had grond in de Vree, (in de polder van den Eigen onder Rosmalen). (vgl. vreeje.)

vrééje, ww., vrijen.

Vrééje-vriej-gevreeje. Uitrdr.

Daor wordt meer gevreeje ès gebeje. Daar wordt meer gevrijd dan gebeden; gezegd van plaats en van lichte zeden. *Vrééje, dè's zuutjes praote èn hard liege*. Vrijen, dat is zoetjes praten en hard liegen.

vrééjersvoewte, zn. mv., vrijersvoeten. Uitrdr. *Op vrééjersvoewte lópte licht*: Op vrijersvoeten loop je licht.

vrééjneus, zn. v., 'vrijneus', iemand die graag en veel vrijt. *Dè is me toch 'n vrééjneus ee:n!*

vrééjster, zn. v., vrijster.

Uitrdr. *Hee:te vrééjsters vule ginne kaauw*. Hete vrijsters voelen geen kou. *Hee:te vrééjsters èn kaauwe koffie dè's ammel tijdwinst*. Hete vrouwen en koude koffie dat is allemaal tijdwinst. *'t Skaauw mar 'n haar van 'n aauw vrééjster*. Het scheelde maar een haar van een

oude vrijster; het scheelde bijna niets.

vrèile, ww., wringen, moeilijkheden maken, pesten. *Ik ha nèt zó lang gevèrd tot ik veuròn ston*. Ik had net zo lang gewrongen tot ik vooraan stond. *Hij mòt alt vrèile ès ie 'n borreltje op hi*. Hij moet altijd moeilijkheden maken als hij een borreltje op heeft.

vrèilkloo:t, zn. m., iemand die moeilijkheden maakt, pestkop. *Dieje vrèilkloo:t wier baote gegoid*. Die pestkop werd buiten gegoid.

vreeje, ww., afrasteren.

Hij ha hil wè wèij afte vreeje. Hij had heel wat weiland af te rasteren. Verdwijpend. (>hèininge)

vrèllie, zn. mv., vrouwen, vrouwvolk. *Vrèllie* en *vràllie* waren varianten van het meer voorkomende *vròllie*. Verdwenen.

vrèlleke, zn. o., ouderwets sluithoutje. *Hij din 't vrèlleke op 't durke*. Hij deed het sluithoutje op het deurtje. (>wèll'ver) Verdwenen.

vremd, bn., vreemd, eigenaardig. *'t Is hier ammel zó Fremd vur men*. Het is hier allemaal zo vreemd voor mij. Ook *vrimd*.

vremdighèd, zn. v., 'vreemdigheid', nieuwigheid. *Hij moes niks*

van al die nééj vremdighèd hebbe. Hij moest niets van al dat moderne gedoe hebben. Ook *vrindighèd.*

vreu:ke, ww., wrikken, hard werken. *Mi man èn macht han ze geperbeerd um 't geheng los te vreu:ke.* Met man en macht hadden ze geprobeerd om de deuringhensels los te wrikken. *Hij ha hil z'n lee:ve gevrukt.* Hij had heel zijn leven hard gewerkt.

vriejs, zn. m., vorst.

De vriejs is nog mar amperkes üt de grond. De vorst is nog maar nauwelijks uit de grond. Ook *vries* zoals in de weerspreuk: *Sint Andries brengt de vries.* (Sint Andreas, 30 november.) *De V van ènd èn zwaon brengt vriejs in de laon.* De V van eend en zwaan brengt vorst in de laan. (>ènd) *Vur vriejs zedde nie beskerremd vur Servaas z'n èige d'rover hi ontferremd.* Voor vorst ben je niet beschermd voor Servatius er zich over heeft ontfermd. (13 mei is de feestdag van Sint Servatius, een van de ijsheiligen.)

vrimd, bn., vreemd, eigenaardig. Uitr. *Vrimd wordt noit èige èn èige noit vrimd.* Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. *'t Is vrimd, mar vremd hurde vort minder ès*

vrimd. Het is vreemd, maar (de uitspraak) 'vremd' hoor je tegenwoordig minder dan 'vrimd'.

(>haor, vremd)

vrindighèd, zn. v., 'vreemdigheid', nieuwigheid. (>vreemdigheid)

vringe, ww., wringen.

Moeier moes de was nog vringe. Moeder moest de was nog wringen.

vringer, zn. m., wringer.

Ze din de was dur de vringer. Ze deed de was door de wringer.

vröllie, zn. mv., 'vrouwlieden', vrouwen. *'t Zen ammel enkelt vröllie die d'r komme.* Het zijn allemaal alleen maar vrouwen die daar komen. Ook *fröllie*. Verdwijnd.

vrouw, zn. v., vrouw.

Koke kan ons vrouw goewd.

Koken kan mijn vrouw goed.

Uitr. *'n Vrouw mag iets koste, anders hedde niks bezunders:*

Een vrouw mag iets kosten,

anders heb je niets bijzonders;

een goede vrouw mag wel wat eisen.

'n Zatte vrouw is unnen engel in bed. Een dronken vrouw

is een engel in bed. *Vrouw èn man*

is ee:n gespan. Vrouw en man

zijn een. Zeispreuk: *Gé zet de*

vrouw van m'n droo:me, zin

Tinus, wè zunt dè'k alt wakker leeg. Jij bent de vrouw van mijn dromen, zei Tinus, wat zonde dat ik altijd wakker lig. *Vrouw zen, alla, zin An, mar weuw zen, dè's men te machtig.* Vrouw zijn, vooruit, zei An, maar weduwe zijn, dat is mij te machtig.

vrouwke, zn. o., vrouwtje.

Uitdr. *Ès vrouwke vuil d'n hèrd ùtkeert dan laache alle huukskes.* Als vrouwtje vuil de vloer veegt, dan lachen alle hoekjes (want zij worden overgeslagen).

Zeispreuk: *Dè heur ik gèir, zin 't vrouwke èn 't spulde op d're poo:t.* Dat hoor ik graag, zei het vrouwtje en het speelde op haar poot. *Ons Lieve Vrouwke, gift 'm nog 'n douwke* was een schietgebedje tijdens het overvliegen van de vliegende bommen in de Tweede Wereldoorlog. (>wefke)

vrouwehaand, zn. v. en mv., vrouwenhand, vrouwenhanden.

Uitdr. *vrouwehaand èn pèirdetaand meuge noit stilstaon.* Vrouwenhanden en paardetanden mogen nooit stilstaan.

vrouweliefde, zn. v., vrouwenliefde. Uitdr. *Vrouweliefde is rurend goewd.* Vrouwenliefde is

roerend goed; is onberekenbaar. **vrouwetraone**, zn. mv., vrouwetranen. Uitdr. *Vrouwetraone..., 'n kwartje d'n immer!*

Vrouwetranen..., een kwartje de emmer; vrouwen huilen zo licht. **vruug**, bn., vroeg.

Uitdr. *van vruug opstaon èn laot traowe duu gin niemes z'ne kop zeer.* Van vroeg opstaan en laat trouwen doet niemand zijn hoofd zeer; het is aan te bevelen.

vùil, zn. o., vuil.

Uitdr. *'t Vùil gi vur de vee:ger.* Het vuil gaat voor de bezem; schertsend gezegd wanneer men iemand voor laat gaan. Soms volgde als antwoord: *de stront kùmt aachter 't vèrke.* (>vrouwke)

vuje, ww., voeden.

Rósmòlle vuujt z'n èige èn D'n Bosch. Rosmalen voedt zichzelf en Den Bosch; een gangbare kreet tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. Verdwenen.

vule, ww., voelen.

Vule-vuulde-gevuuld. *Hij vuult nattighèd:* Hij voelt nattigheid. *We kréége aander weer; ik vuul 't òn m'n wötter:* We krijgen ander weer; ik voel het aan mijn water; vaak voor de grap gezegd. (In plaats van *wötter* wordt ook

theewòtter gezegd.) Oude uitspraak *vuujle*.

vùlle, 1. zn. o., veulen, 2. een veulen krijgen. 1. *'t Jong is ès 'n vùlle in de wèij*. Het kind is als een veulen in de wei; gezegd van een dartel kind. 2. *'t Pèrd mòt vùlle*. Het paard moet een veulen werpen. (>zog)

vùllek, zn. m., 'vuilik', vuilak, smeerlap. *Wè zedde toch unne rèine vùllek um dè daor ammel nìr te kwakke*. Wat ben je toch een vieze smeerlap om dat daar allemaal neer te gooien. Verdwij-nend.

vuilander, zn. m., 'vuilaard', smeerlap. *Kik daor dieje klèine vuilander*. Kijk daar die kleine smeerlap.

vuur, vz., voor.

Uitdr. *Vur niks? Bulte mi bultjes d'rboven op*. Voor niets? Bulten met bultjes erboven op; wanneer het voor niets is wil men zo veel mogelijk krijgen.

vuurhof, zn. m., voortuin.

Zegsw. *De die hi d'r bed in de vuurhof staon*. Zij heeft haar bed in haar voortuin staan; zij verkondigt haar bedgeheimen. (>hof)

vuurjaorswirr'ke, zn. o., voorjaarsweertje. *'t Vuurjaorswirr'ke*

zal oe bekwikkele. Het voorjaarsweertje zal je opmonteren.

vùrr'ges, in de vaste verbinding *vùrr'ges zen*, voornemens zijn: *Ik waar vùrr'ges nor ùllie te komme*. Ik was voornemens naar julie te komen. Verdwenen.

vuurrop, bw., voorop.

Ès 't durgi, dan komde gé vuurrop. Als het doorgaat, dan kom jij voorop; jij komt dan het eerste in aanmerking.

vuurskut, voor schut.

Komt elliptisch voor als *wè vuurskut!* Wat schandalig!

vurtie, samentrekking van 'vur ie', 'voor hij'. *Vurtie nor haus gong viet ie unne jonge*. Voor hij naar huis ging nam hij een jonge jenever.

vuujt, zn. mv., voeten.

Vrijwel verdwenen meervoud van *voewt*. *Wè hattie toch smerige haand, 't lieke wèl vuujt*. Wat had hij toch smerige handen, het leken wel voeten.

vuur, zn., vuur.

Zegsw. *Hij ha d'r mee vuur op gevat*. Hij was meteen smoorverliefd geworden. *Ze han ruzie dètter 't vuur afkètste*. Ze hadden zo'n ruzie dat de vonken er af sprongen.

vuurnet, bn., splinternieuw.

VUURNET

't Is hier ammel vuurnet. Het is hier allemaal splinternieuw. (vgl. En. brandnew.) Ook vuurnijt.

W

waachte, ww., wachten.

Niks zó èrreg ès mòtte waachte bé d'n dokter. Niets zo erg als moeten wachten bij de dokter.

Zeispreuk: Waachte is nerres goewd vur, zin d'n Tinus èn ie traowde op z'n tachtigste.

Wachten is nergens goed voor, zei Tinus en hij trouwde op zijn tachtigste. In de zuidelijke Meierij zegt men *wochte*, o.a. in Bختel, Esch, Haaren en Udenhout.

wablief, samentrekking van 'wat blijft u'. De vorm werd wel als de beleefde versie van 'wè?' beschouwd. (>wè)

wake, ww. waken.

Wake-wakte-gewakt. Bé d'n dooie wier vruger gewakt. Bij de dode werd vroeger gewaakt.

walg, zn. m., 'walg', ongenoegen, afkeuring. *Unnen boer mòt alt erres de walg over afstee:ke.* Een boer moet altijd ergens zijn ongenoegen over uiten; hij moet altijd ergens over klagen. Ook *walleg*.

Wambèrreg, naam van het 'speelhuis' en gebiedsnaam onder

Berlicum, gelegen nabij de Loofaert en Coudewater, de Wambèrreg. *Wèllie gonge skòtse op de Wambèrreg.* Wij gingen schaatsen op de Wambèrreg.

wan, zn. v., wan, een ouderwets werktuig om graan te zuiveren, meestal gevlochten van hout en biezen. *Ze goide-n-'t kòrre op mi 'n wan.* Ze gooiden het koren op met een wan. Zegsw. *Ze hi 'n kont ès 'n wan;* gezegd van een vrouw met een heel breed achterwerk.

wanne, ww., wannen, zeven van het koren. *Ik zal blééj zen ès ik daak 't wanne van 't kòrre wir kan zien, zin onze gruffòdder.* Ik zal blij zijn als ik dadelijk weer het wannen van het koren kan zien, zei onze opa. (Hij bedoelde dat de dagen dan weer gingen lengen.) **wánne**, stopwoordje met de betekenis 'nietwaar' of 'hé'. *Goei weer, wánne.* Varianten: *war*, *wor* en *wònne*.

wanneer, wanneer kinderen dit vraagwoord wat al te vaak ge-

bruikten, kregen ze wel te horen: *In mèij over zeuve zommers*. In mei over zeven zomers. (vgl. dód-doenders.)

waog, zn. m., 'waag', onzekere onderneming. *'t Waar toch unnen hille waog um nor Kannida te doen*. Het was toch een riskante onderneming om naar Canada te gaan. Oudere uitspraak *woo:g*.

waoge, ww., wagen.

Uitdr. *Wie nie waogt wie nie wint, wie nie sket, wie nie stinkt*. Wie niet waagt, wie niet wint... Ouder is *woo:ge*.

waoje, ww., waden.

Uitdr. *'t Is springen of waoje of oew boks begaoie*. Het is springen of waden of je broek bevullen; men moet kiezen terwijl er eigenlijk geen redelijk alternatief is. (>begaoie)

waors, zn. v., war, in de verbinding in *de waors*. *Dè gòrre zit gelijk in de waors*. Dat garen zit allemaal in de war. (>zoerkólle)

waos, zn. v., waas.

Ik krieg 'n waos vur m'n oo:ge. Ik kreeg een waas voor mijn ogen.

waozelig, bn., suf.

Ze zaat zó waozelig te kéeke. Ze zat zo suf te kijken. Verdwenen.

waozig, bn., wazig. heijg.

't Waar zónne waozigen dag in de

polder. Het was zo'n heijge dag in de polder.

war, stopwoordje, nietwaar.

't Is wè, war. Het is wat, nietwaar.

Vaker gezegd als *wor*. (>wánne)

wautereeres, bn., alleen bekend in de verbinding *wautereeres muske*, de oude volksnaam voor de ringmus. In Den Bosch hoorden we *wauteréleke*.

wè, vr. vnw., wat.

De vraog 'wè ee:te we?' krieg dik plaogantwoorde. De vraag 'wat eten we?' kreeg vaak plaogant-

woorden (>dóddoenders). De zegsw. *'t Is overal wè, mar hier is*

't minder werd gebruikt in positieve zin met de betekenis 'hier is het zo slecht nog niet'. *'t Is alted wè èn bekant noit iets goeds*. Het is altijd wat en bijna nooit iets goeds. *'t*

Is wè, mar ès't niks mer is, dan

zen we d'r nie mer. Het is wat,

maar als het niets meer is, dan zijn we er niet meer. *Wè? Dè zi unnen boer tege z'n vèrke*. Wat? Dat zegt

een boer tegen zijn varken; gezegd tegen kinderen die met 'wè?' in plaats van 'wablief?' reageren.

(>wè'k, wèsse, wèttie)

wee:deman, zn. m., weduwnaar.

Hij waar al vruug weede:man.

Hij was al vroeg weduwnaar. Ook *wewer* wordt gezegd. (>Kee)

weeg, zn. mv., wegen.

De weeg ware hier slècht. De wegen waren hier slecht. Kunde nog ùt de weeg? Kun je nog vooruit? Het kan betekenen 'kun je fysiek nog uit de voeten' en 'kun je financieel nog rondkomen?' Hij kan mi alleman ùt de weeg betekent 'hij kan met iedereen overweg'.

wééj, bn., een veel voorkomende vorm van 'wijd' die overigens ook met dezelfde betekenis in ons dialect voorkomt. *Wè'n wééj boks hattie toch òn. Wat een wijde broek had hij toch aan. Zegsw. Dè zit nog in unne wééje zak. Dat zit nog in een wijde zak; dat is nog heel onzeker. Bee:ter 'n wééj wirreld ès 'n naauw gat. Beter een wijde wereld dan een nauw gat; gezegd door iemand die een luide scheet laat. Ook werd dan wel gezegd; Nou mag ie 'r ùt èn dan jankt ie nog of 't waar zó mooi genee:ze èn nou spring 't wir ope. Vergrotende trap wééjer, overtreffende trap wijdste.*

(>wijd)

wééje, ww., 1. wijden, 2. wieden. 1. *Wééje-wiejlwééjde-geweje. Wèl geweje mar nie gesneje. Wel gewijd, maar niet gecastreerd; laatdunkende uitlating over de*

priesters in het algemeen die ten aanzien van vrouwen niet te verrouwen zouden zijn. 2. *Wééje-wééjde-gewééjd. Hij waar krèk 'n bedje wùrtelkes òn 't wééje. Hij was juist een bedje worteltjes aan het wieden.*

wééjwötter, zn. o., wijwater. *Die is mi wééjwötter groo:t gebrocht. Die is met wijwater groot gebracht; gezegd van iemand die fijnzinnig katholiek is. Ès ge mar iemes in de f'milie had die wééjwötter kos make, dan kwaamde d'r wèl. Als je maar een priester in de familie had, dan kwam je er wel. Misprijzende uitlating over de priesterlijke macht die de familie bevoordeelde. Vur 't wééjwötter zal ie wèl nie geroepe zen. Voor het wijwater zal hij wel niet geroepen zijn; gezegd van iemand in wie men geen priesterstudent ziet.*

wéél, zn. v., 'wijn', poos. *Blef toch nog 'n wéél. Blijf toch nog een poos. 't Duurde 'n wéél. Het duurde een tijd. Verkleinwoord welleke.*

wee:mel, zn. m., 'wemel', graanklander. *In dè mee:l zit de wee:-mel. In dat meel zit graanklander. (snuitkever die op graan leeft, sitophilus granarius).*

wééne, ww., winden.

Wééne-wende-gewend. 'n Knutje wol wééne. Een knotje wol winden.

wéénèij, zn. o., windei, bangelijk en besluiteloos persoon. *Dè's zó'n zoft wéénèij.* Dat is zo'n bang en slap figuur.

wéépe, bn., wilgehouten.

Onze gruffòdder makte wéépe èn èike hoorde um over de sleu:j te legge. Onze grootvader maakte wilgehouten en eikehouten vlechtwerkmatten om over de sloten te leggen. Verdwenen.

Wéépes, dorpsnaam Wijbosch onder Schijndel. *Willem wónt in 't Wéépes.* Willem woont in Wijbosch.

weer, zn. o., 1. weer, 2. verweering, 3. zn. v., vermaak, plezier. 1. *Wè'n weer, wor.* Wat een weer, hé; bedoeld kan zijn wat een prachtig weer, maar ook wat een rotweer. *Hij kos praoten over 't weer of ie 't op bestelling ha.* Hij kon praten over het weer alsof hij het op bestelling had. Met dezelfde betekenis zegt men *hij pròt over 't weer of ie 't zèllef maket.* Hij praat over het weer alsof hij het zelf maakt. *Hij pròtte van mooi weer.* Hij sprak van mooi weer; gezegd wanneer het weerbericht

bedoeld wordt. Zei-spreuk: *Kaoi weer hi alleman, zin Willem Vogels, mar 'n kaoi wijf..!*

Verkleinwoord *wirke* of *wirr'ke*. (>mins, èrrefhaus)

2. *Dè's hout wór 't weer in zit.* Dat is hout met verweringsverschijnselen. 3. *Jonge, wè ha dè jong z'n weer in de speultuin.* Jongen, wat kon dat kind zich uitleven in de speeltuin. *Z'n weer hebbe* = zich uitleven.

wéér, bw., verder.

Wéér hattie niks te misse. Verder had hij niets te missen. *Hoe geuget nou wéér?* Hoe gaat het nu verder? Tegenwoordig wordt vaker *wijer* gezegd. (>wijd, wijer)

wéés, zn. mv., vrouwen.

De wéés zate in de kerk links. De vrouwen zaten in de kerk links. Ouderwets. (>koffie, wefke)

wéésvollekk, zn. o., vrouwvolk.

D'r waar veul wéésvollekk in de mis. Er was veel vrouwvolk in de mis. *Waasse op mòndeg, dè's wéésvolkenoord.* Wassen op maandag; dat zit de vrouwen in het bloed.

wéésvolkegrèij, zn. o., vrouwen-spullen. *Hunkemöller hi wéésvolkegrèij.*

weeskéénd, zn. o., weeskind.

Zegsw. Zinge dèttie kos, daor

waar *Caruso* nog mar 'n weeskéénd bé. Zingen dat hij kon, daar was *Caruso* nog maar een weeskind bij. Ook wordt in plaats van weeskéénd 'unne klèine jonge' gezegd.

weet, zn. m., weet.

Zegsw. 't *Is mar unne weet èn 'n vraog wèrd*. Het is maar een weet en een vraag waard. Uitr. *Alles is unne weet èn vloie vange is 'n gauwighèd*. Alles is een weet en vlooiën vangen is een behendigheid; vakmanschap is meesterschap. Zeispreuk: 't *Is mar unne weet, zin d'n boer èn ie liet 'n skeet um de lamp ùt te blaoze*.

wee:ver, zn. m., wever.

Zegsw. 't *Is hier of d'r unne wee:ver op stèrve li*. Het is hier of er een wever op sterven ligt; gezegd bij binnenkomst in een donker en stil vertrek. *Unne goeie wee:ver is unne goeie pruver*.

Een goede wever drinkt graag een glaasje. Zeispreuk: 't *Begien is gemakt, zin de wee:ver èn ie knipte alle dreu:j deur*. Het begin is gemaakt, zei de wever en hij knipte alle draden door. (>geduld)

wèffer, samentrekking van 'wat voor': *Wèffer kleur jas hedde gé?* Wat voor kleur jas heb jij? Ook zelfstandig gebruikt: *Unne wèf-*

feré? Wat voor een?

wefke, zn. o., 'wijfje', vrouwtje. *Hij hi 'n goei wefke getraowd*. Hij heeft een goed vrouwtje getrouwd. Uitr. *Wè't wefke gèire mag, it 't mènneke elken dag*. Wat het vrouwtje graag mag, eet het mannetje elke dag. *Ons wefke wordt dik van 't zunt*. Mijn vrouw wordt dik van 'het zonde'; ze vindt het zonde om klikjes weg te gooien en eet ze zelf op. Zeispreuken: 'n *Wefke gif veul tróst, zin Hèin, mar ik ha ginnen tróst nòddig, è'k ze nie ha*. Een vrouw geeft veel troost, zei Hein, maar ik had geen troost nodig, als ik haar niet had. Vaak komt het vrouwtje zelf aan het woord: *Alles van 't vèrke is goewd, zin 't wefke èn ze lèkte 't zilleke af*. Alles van het varken is goed, zei het vrouwtje en ze likte het (hiel-)touwtje af. *Dè heur ik gèir, zin 't wefke èn ze spulde op d're poo:t*. Dat hoor ik graag, zei het vrouwtje en ze speelde op haar poot. *Dè's kaoien eek, zin wefke Fris èn ze pruuftde pèirdepis*. Dat is slechte azijn, zei vrouwtje Fris en ze proefde paardepis. *Èster niks tusse kùmt, zin 't wefke, dan wor 't 'n mèske*. Als er niets tussenkomt, zei het vrouwtje, dan wordt het een meisje. *Ge zet noit*

te oud um te lere, zin 't wefke, 'n vèrke wordt nog wèl geleerd nò zonnen doo:d. Je bent nooit te oud om te leren, zei het vrouwtje, een varken wordt nog wel 'geleerd' (= op de ladder gehangen) na zijn dood. *Gòdde gé daor mar 's zitte, zin 't wefke tege d're mins, dan kan ik m'n zùrr'gen 's overzien.* Ga jij daar maar eens zitten, zei het vrouwtje tegen haar man, dan kan ik mijn zorgen eens overzien. *'t Is gin dameskont, zin 't wefke, daor hoef ginnen heer op te speule.* Het is geen dameskont, zei het vrouwtje, daar hoeft geen heer op te spelen; het komt niet zo precies. *'t Is nie zó èrg, zin 't wefke, d'r is gevaor van deurkomme.* Het is niet zo erg, zei het wijfje, er is gevaar van doorkomen. *Kloo:te-koew, zin 't wefke èn ze ston vur de stier.* Klotekoe, zei het vrouwtje en ze stond voor de stier. *'t Kùmt, 't kùmt, zin 't wefke èn ze zaat drij daag op 't pùtje.* Het komt, het komt, zei het vrouwtje en ze zat drie dagen op het potje; gezegd om iemand tot geduld te manen. *Mèrt, mèij, hoi zat, zin 't wefke èn ze viel in april dur de ball'ke.* Maart, mei, hooi genoeg, zei het vrouwtje en ze viel in april door de balken. *Vrèéje doen we*

wèl, zin 't wefke, ès we getraowd zen. Vrijen doen we wel, zei het vrouwtje, als we getrouwd zijn. *Wie wè bewaort die hi wè, zin 't wefke èn ze waar al tachtig jaor maagd.* Wie wat bewaart die heeft wat, zei het vrouwtje en ze was al tachtig jaar maagd. *Wij wéés, denken òn niks, zin 't wefke, of òn iets anders.* Wij vrouwen denken aan niets, zei het vrouwtje, of aan iets anders. *Zoo: heget gezee:te, zin 't wefke èn ze ha d're pispot gebroke.* Zo heeft het gezeten, zei het vrouwtje en ze had haar pispot gebroken. (>wijf) **weg**, zn. m., weg. *Uitdr. Ègge de weg mar wit, hedde gin kreuges nòddig.* Als je de weg maar weet, heb je geen kruiwagens nodig. Je moet weten waar je moet zijn, dan red je het wel. Verkleinwoord *wegske*. Er bestond een ouderwetse uitspraak *wegt*. **'weg**, bw., weg, verdwenen, heen. *Is ie al 'weg?* Is hij al weg? *Ze waar vort wijd 'weg.* Ze was al ver heen. (vgl. En. away, > ewég) **wegentree**, zn. m., varkensgras, (polygonum aviculare). *D'r sti veul wegentree langs de weeg.* Er staat veel varkensgras langs de wegen.

weggoie, ww., weggooien, zich vergooien. *Ze goide d'r èige weg in die rotstad.* Ze verlaagde zich tot prostitutie in die rotstad.

wegkrùiperke, zn. o., verstop-pertje. *Wèllie dinne vruger veul wegkrùiperke speule.* Wij speelden vroeger vaak verstop-pertje.

weglegge, ww., wegleggen. Vooral voor kippen gebruikelijk in de zin 'de eieren niet leggen op de daarvoor bestemde plaatsen'.

De hen lin weg in de houtmijt. De kip legde haar eieren in de houtmijt. Fig. gebruikt in *zó'n wefke dè weglin.* Zo'n vrouwtje dat vreemd ging.

weglere, ww., lesgeven. *'t Waar unne goei mister mar hij kos nie weglere.* Het was een goede meester, maar hij kon niet lesgeven.

wèij, zn. v., weide. Utdr. *Vruug in de wèij, vruug vèt.* Vroeg in de wei, vroeg vet. (Soms gebruikt in de betekenis 'vroeg aan de vrijer'.

wèijboo:mehout, zn. o., 'waaibomenhout', Canadese populieren. (>kannidasse)

wèije, ww., 1. grazen, 2. waaien. *Wèije-wèijde-gewèijd.* 1. *De koei hen nog zat te wèije.* De koeien hebben nog genoeg te grazen.

2. Zegsw. *Hij waar alt wór 't wèijt èn wèrremt.* Hij was altijd waar het waait en warmt; gezegd van iemand die altijd hoge functies bekleedde. *Wèij 't 'r nie in, dan wèij 't 'r nie út, zin grutje ès ze mi 'n leeg tas op bezuuk kwaamp.* Waait het er niet in, dan waait het er niet uit, zei grootje als ze met een lege tas op bezoek kwam; ze bedoelde dat ze wel verwachtte wat mee te krijgen.

wèine, ww., 1. 'wenden', keren, 2. uitgraven. *Wèine-wèndegewènd.* 1. *Hoi mòt gewènd worre.* Hooi moet gekeerd worden. 2. *Puiste wèine waar 't koiste wèrrek dègge denke kost.* Puisten rooien was het kwaaieste werk dat je je denken kon.

wè'k, samentrekking van *wè ik*, wat ik. *Wè'k zó verveelend véén is dè'k nie weet wanneer ze kùmt.* Wat ik zo vervelend vind, is dat ik niet weet wanneer ze komt.

(>wèttie, wèsse)

welleke, zn. o., 'wijltje', poosje. *Waacht toch nog 'n welleke.*

Wacht toch nog een tijdje. (>wéél, vgl. lutske.)

wèllie, pers. vnw., 'wijlie', wij. *Wèllie dinne dè nie.* Wij deden dat niet. (vgl. gèllie, hullie, zèllie, zullie.) Ouderwets.

wèll'k, vr. vnw., welk.

Vroeg een kind 'wèll'k?' dan kon als affjacht het nietszeggende 'dèll'k' volgen.

wèll'ver, zn. m., wervel, sluihout op deuren. *Hij drèijde de wèll'ver d'r vur*. Hij draaide het sluihoutje ervoor. (vgl. vrelleke)

wend, zn. m., wind.

Ès de wend umhog sti hurde b'ons de boo:te op de Maos. Als de wind omhoog staat hoor je bij ons de boten op de Maas. *Pas ès de wend goewd zit, mag ie van d'n dokter nor baote*. Pas als de wind gunstig is, mag hij van de dokter naar buiten. *Uitdr. Afgònde wend èn ùtgònde vrouwe zen nie te vertrouwe*. Afgaande wind en uitgaande vrouwen zijn voor geen cent te vertrouwen. *De wend hi jong in diejen hoek*. De wind heeft jongen in die hoek; gezegd wanneer de wind steeds uit dezelfde richting blijft waaien. *Dè waar wend op zonne meule*. dat was wind op zijn molen; Dat was wel naar zijn zin. *De wend die d'r vandòn kùmt dugt nog nie*. De wind die er vandaan komt deugt nog niet eens; gezegd van naburige plaatsen met minder goede naam. *Veul hegge skudde veul wend*. Veel heggen schud-

den veel wind; veel gegadigden maken de spoeling dun. *Opskiejte ès unnen hoi-opper tege de wend* betekent dat men niet opschiet en *iemes wend in z'n boks jage* wil zeggen dat men iemand probeert bang te maken. Oudere uitspraak *wijnd*.

Wend, jongensnaam, Wijnand. *In Rósmòlle wónde Wend de Skipper*. In Rosmalen woonde Wijnand Schippers. Verdwenen. **wengeldeweer**, zn. m., druk persootje, kwikzilver. *Dè's zónne wengeldeweer; die hi gin zittende kont*. Dat is zo'n druktemaker; die kan niet stilzitten.

wenter, zn. m., winter. *Veul note, 't zal dees jaor unnen harde wenter worre*. Veel noten, het zal dit jaar een harde winter worden. *Uitdr. Unne zaachte wenter, 'n vèt kerkhof*. Een zachte winter, een vet kerkhof; zachte winters zijn ongezond. *Wenter heeft vrijwel volledig plaats-gemaakt voor winter*. (>note) **wer**, bw., weer, opnieuw. *Hij duget wer*. Hij doet het weer. Ook *wir*.

wèrd, bn., waard. *'t Waar goewd de moeite wèrd*. Het was goed de moeite waard. *Zegsw. Dè's toch ginne praot*

wèrd. Dat is toch geen praat waard; daar hoef je toch geen woorden aan vuil te maken. 't *Is men ginne kaauwen èipel wèrd*. Het is mij geen koude aardappel waard; het is me niets waard. 't *Is ginne kneu:p wèrd*. Het is geen knoop waard; het is niets waard. In dezelfde zin worden 't *is gin kloo:te wèrd*, 't *is gin péép t'bak wèrd* en 't *is gin sènt wèrd* gebruikt.

werke, ww., werken.

Zegsw. *Werke dè de neu:j krake*. Werken dat de naden kraken; heel hard werken. Zeispreuk: *Werke in zalig, zinne de begééne èn ze droewge mi driejen innen bønnestaak*. (> begéén)

wèrref, zn m., werf, erf.

't *Mòt erres aachter op de wèrref lege*. Het moet ergens achter op de werkplaats liggen. Oudere uitspraak *wèrref*.

wèrrek, zn. o., werk.

Wèffer wèrrek doede gé? Wat voor werk doe jij? Uitr. *Èssie òn wèrrek denkt, begient zinne jas al te zwee:te*. Als hij aan werk denkt, begint zijn jas al te zweten; gezegd van iemand die helemaal niet werken wil. *Ge mòt unnen boer gin hallef wèrrek laote zien*. Je moet een boer geen onafge-

maakt werk laten zien (want dan begrijpt hij er niets van). *Goei wèrrek hi ted nòddig*. Goed werk heeft tijd nodig.

wèrrem, bn./bw., warm.

Wè is't toch wèrrem. Wat is het toch warm. Oudere uitspraak *wèirem*. Ook *wèrm* wordt gezegd. (>pis)

Wèrrest, gebiedsnaam onder Berlicum, Werst. *De Wèrrest-steeg lupt nor de Wèrrestkant*. De Werststeeg loopt naar de Werstkant.

wèsse, samentrekking van *wè ze*, wat ze. *Ze wete nie wèsse doen*.

Ze weten niet wat ze doen. *Wèsse vruger ammel dinne!* Wat ze vroeger allemaal deden!

wèstere, ww., met veel ommezwaai werken. *Wè zedde hier op stal toch òn 't wèstere?* Wat ben je hier op stal toch uit aan het voeren? Verdwenen.

wèttie, samentrekking van *wè-t-ie*, wat hij. *Wèttie wèl wies, waar hoe laot 't waar*. Wat hij wel wist, was hoe laat het was. *Hij wies wèl wèttie wó*. Hij wist wel wat hij wilde.

wete, ww., weten.

Wete-wies-gewete. *Wie 't wete wó, wies 't wèl*. Wie het weten wilde, wist het wel; gezegd van

een algemeen bekend 'geheim'.
Ès ge wir 's wè wit! Als je weer eens iets weet; verwijtend gezegd na een mislukte onderneming.
 Uitr. *Wie wènnig wit, die zi dè dik.* Wie weinig weet, die zegt dat vaak. (>witte)

weuw, zn. v., weduwe.

Paulien waar al jong weuw geworre. Pauline was al jong weduwe geworden. Zeispreuk:
Weuw te weze is men te machtig, zin Kuneer èn ze traowde vur de zesde keer. Weduwe te zijn is mij te machtig zei Kunera en ze trouwde voor de zesde keer.

weuwer, zn. m., weduwnaar.

Wè is unne weuwer toch unne rijke mins; hij li mi gesprèijde èrrem op bed! Wat is een weduwnaar toch een rijk mens; hij ligt met gespreide armen op bed.
 (>Kee, wee:deman.)

weze, 1. zn. o., wezen, schrik,

2. ww., wezen, zijn. 1. *Erres weze af hebbe.* ergens bang voor zijn.

Hij hi nerres gin weze mer af. Hij is nergens meer bang voor. Hij weet nergens meer van.

2. *Weze-waar-geweest.* *Weuw te weze is men te machtig.* Weduwe te zijn is mij te machtig.

wezelek, bw., wezenlijk, werkelijk, beslist. *Dè's wezelek waor.*

Dat is werkelijk waar. *Daor wee'k wezelek niks af.* Daar weet ik werkelijk niets van. *'t Is wezelek unne skònnen hond inne.* Het is werkelijk een mooie hond.
wezzep, zn. v., wesp.

Ègge ee:n wezzep k'pot makt, komme d'r tien op begraffenis.

Als je een wesp dood maakt, komen er tien op begrafenis. *Krèk 'n wezzep; van vurre hønning, vanaachtere 'n angel.* Gezegd van iemand die zich mooi voor doet, maar niet te vertrouwen is.
wie, vr., betr. en bepalingaankondigend vnw., wie. Naast de genitief-vorm *wies* (*wies jas is dè?*) is *wies* ook de oude voorwerpsvorm: *Vur wies, van wies, nor wies* (voor wie, van wie, naar wie). (Men zegt overigens naast *wies jas* ook *wie zunne jas* en *wie d're jas*.) Uitr. *Wie nie waogt, wie nie wint, wie nie sket, wie nie stinkt.* (>Wies)

wiegestroi, zn. o., wiegestro.

Hij din dè al toen 't wiegestroi nog òn z'n gat zaat. Hij deed dat al van kindsbeen af.

wielekes, zn. mv., volksbenaming voor de sierbloem *cosmea*.

D'r stonne skòn rooi en witte wielekes in d'n hof. Verdwenen.

wiem'nknutje!, Schertsende

uitroep waarbij men iemand gelijk geeft. (vgl. Fr. oui.) Verdwenen.

Wies, meisjesnaam, afgeleid van Louise. Zeispreuk: *Ik wó'k wies van wies, zin Wies èn ze zaag lippestift op 't overhemd van hulliejen Ties*. Ik wou dat ik wist van wie, zei Wies en ze zag lipstick op het overhemd van hun Ties.

Wiet, jongensnaam, afgeleid van Louis. *Wiet de Jager wónde in de hèij*. Wiet Jagers woonde in de hei. Vrijwel verdwenen.

wijd, bn./bw., 1. wijd, 2. ver.

1. *Die boks is men veulste wijd*.

Die broek is mij veel te wijd.

2. *Hoe wijd is't nog? Hoe ver is het nog? Wè is ie toch wijd 'weg*.

Wat is hij toch ver heen. Uitr.

Wijd is rijk. Verafwonenden heten altijd rijk, enz. te zijn. *Wijd*

'weg is alted goewd. Ver weg is altijd goed. *'t Is d'r zó wijd nee:ve*

ès 'n pèrd op unne zómmersen dag loo:pe kan; gezegd van een grote domheid. *Wijd 'weg, vlug*

trug is een van de gangbare antwoorden op de kindervraag

'wór gòdde gé heen?'

(>dóddoenders) *Maansvolleek vuul 't alt zó wijd ònkomme*.

Mannen voelen het altijd zo ver

aankomen; ze zijn kleinzerig.

Doe mar krèk of ge stom zet, dan komde 't wijdste. Doe maar net of

je stom bent, dan kom je het

verste. *Wijd-wijer/wéér-wijdst*.

Voor de laatste vorm werd ook *wedst(e)* gezegd.

wijer, bn./bw., wijder, verder.

Makt die boks 'n bietje wijer.

Maak die broek een beetje wijder.

Ge kwaampt daor noit wijer ès de

stoep. Je kwam daar nooit verder

dan de stoep; je werd nooit binnen

gevraagd. (>wéér)

wijf, zn. o., wijf, vrouw.

Uitr. *'n Goei wijf èn 'n goei kat*

heure bé de kachel. Een goede

vrouw en een goede kat blijven

thuis. *'n Goei wijf is de smeer òn*

de wage. Een goede vrouw is heel

belangrijk voor het huwelijk.

Oew zèssie èn oew wijf môtte noit

ùtlee:ne; ze komme bèij dik trug.

Je zeis en je vrouw moet je nooit

uitlenen, ze komen allebei dik

terug. *Zoo: wijf, zoo: mes, bot of*

'weg. Vrouwen zijn lastig. Zei-

spreuken: *Dè môtte slim ònlegge*,

zin 't wijf èn ze din 'n laus doo:d

mi d'r tee:n. Dat moet je slim aan

zien te leggen, zei het wijf en ze

maakte een luis dood met haar

tenen. *Ik straf ons wijf mi goei*

woorde, zin d'n boer èn ie sloewg

ze mi de katechiesmus um d'r órre. Ik straf mijn vrouw met goede woorden, zei de boer en hij sloeg haar met de katechismus om de oren. *Kaoi weer hi alleman, zin Willem Vogels, mar 'n kaoi wijf..! Ons wijf is bòs, zin d'n boer, mar ès 't'r nept, ben ik 't.* Meervoud *wéés*, verkleinwoord *wefke*. (vgl. En. wife.)

wijn, zn. m., wijn.

Uitdr. *Wijn op bier brengt plezier, bier op wijn gif sjegrijn.* Wijn op bier brengt plezier, bier op wijn geeft chagrijn.

wi'k, samentrekking van wil ik.

Wi'k dè efkes vur oe doen? Wil ik dat even voor je doen? (vgl. za'k, mo'k, wó'k, zó'k)

Wild, gehucht aan de Maas onder Maren. *Veekes kùmt van 't Wild.*

Van der Veeke komt van het Wild.

wilde, zn. m., weelde.

Zegsw. *De wilde stikt 'm.* De weelde steekt hem; hij kan de weelde niet verdragen. (>brussels) *Wilde* kan ook de combinatie met de werkwoordsvorm 'wil jij?' zijn.

wille, ww., willen.

Wille-wó-gewille. *Wille is kunne.*

Willen is kunnen. (> wódde, wó'k, wóttie)

wimme, samentrekking van *wille*

we. *Wimme dè efkes same doen?* Willen we dat even samen doen?

Dè's vur Wimme betekent 'dat is voor Wim'. Hier hebben we een naamvalsuitgang achter *Wim*.

winmis, zn. v., een heilige mis op de avond voorafgaande aan de uitvaart. *Ik gò vanaovend nor de winmis.* Verdwenen.

wir, bw. weer.

Zedde daor al wir? Ben je daar al weer? Naast *wer* wordt *wir* veelvuldig gebruikt. (vgl. ner en nir.)

wirgoi, zn. m., weerga.

Dè's d'r toch spree:kend de wirgoi af. Dat is er toch sprekend de weerga van; dat lijkt er sprekend op.

wirke, zn. o., weertje.

Lèkker wirke, wor! Ook *wirr'ke*.

wirlicht, zn. m., weerlicht.

Weerspreuk: *Wirlicht op unne kaolen dórre, d'n hall've zommer al verlorre.* Weerlicht op een kale doorn, de halve zomer al verloren. (In plaats van *wirlicht* zegt men ook *donder*.)

wirlichte, ww., behalve voor weerlichten, bliksemen gebruikt men dit werkwoord ook wanneer men het ondergoed van vrouwen kan zien. *Oe, 't wirlicht* was de kreet dan.

wirreld, zn. v., wereld.

Rustig mar, de wirreld is mi gin raoze gemakt. Rustig maar, de wereld is met geen razen gemaakt. Zeispreuk: *De wirreld is krèk 'n kiepekoi, zin Jan Hen, de boveste beskéeéte alt de onderste.* De wereld is net een kippenkooi, zei Jan Hen, de bovensten beschijten altijd de ondersten. *Niks ter wirreld is stèrker ès zaacht-hèd.* Niets ter wereld is sterker dan zachtheid. (>paoter, wééj)
wis, zn. m., bundeltje stro of takken om een garf of mutserd te binden. Zegsw. *zó tèij ès unne wis*: zo taai als een 'wis'. (vgl. kattermèm, leer; >gèit)
wisboo:m, zn. m., 'weesboom', weegsboom, de boom boven op de volle wagen hooi of koren. *Boven op de wage hoi kwaamp de wisboo:m.*

wisse, ww., wissen, uitvegen. *Wis mar twee*:: gezegd wanneer men het met elkaar niet eens is en wil toegeven. Oorspronkelijk een kaartterm.

wit, 1. bn., wit, 2. zn. o. wit.
 1. *Ze zaag zó wit ès 'n muur.* Ze zag zo wit als een muur; ze zag heel wit. Ook *zó wit ès 'n lake* en *zó wit ès unnen doek.* Behalve voor de kleur wordt wit ook gebruikt om aan te geven dat men

vriendelijk met elkaar omgaat: *'t Is wit mi die twee*:: Het is dikke vriendschap met die twee. Bij overdreven vriendschap zegt men *'t is zó wit ès (gemaole) poppestront.* (>witteghèd) 2. *Ik gee:foe dalek 'n klap dè't wit van oew oo:ge zwart vur oew gat skiet.* Ik geef je dadelijk een klap dat het wit van je ogen zwart voor je gat schiet. Er komen werkwoordsvormen *gé wit* en *hij wit* voor *witen* en *weten* voor.

witheer, zn. m., witheer, Norbertijn. *Hulliejen heeroo:m is unne witheer.* Hun heeroom is een witheer. Meervoud *withirre.* *Vruger zaag 't in Hezik nog zwart van de withirre.* Vroeger zag het in Heeswijk nog zwart van de witheeren. (De Norbertijnen hebben er de abdij van Berne.)

witsig, bn., witachtig, bleek. *'t Waar zó'n witsige kleur.* Het was zo'n bleke tint.

witspéés, zn. v., witspijs. *Bidde vur de witspéés* betekende dat men extra bad om zuivelproducten te mogen gebruiken in de vastentijd, vooral op Paaszaterdag. Verdwenen.

witte, 1. ww. witten, kalken, 2. bn. witte, 3. vraagvorm 'weet je?' 1. *Ik mòt 't plefong nog witte.*

Ik moet het plafond nog witten. 2. *Onze Gèrrit waar onze witte.*

Onze Gerrit was onze witte; hij had wit haar. 3. *Witte gij de weg nor 't Woud? Weet jij de weg naar het Woud? Wanneer de gevraagde dan antwoordde 'ja', dan volgde vaak de ontzuenderende voortzetting: Dan hedde veul vèrref nòddig!* (In plaats van *vèrref* werd ook *kalk* gezegd.)

witteghèd, zn. v., 'wittigheid', vriendschap. *Wè'n witteghèd, 't zal tege d'n èrgere zen.* Wat een dikke vriendschap, dat zal niet lang duren.

wittere, ww., 'weteren', drenken, te drinken geven. *Ik mòt de kuuskes nog wittere.* Ik moet de kalveren nog te drinken geven. Bij uitbreiding ook voor het drinken van mensen gebruikelijk: *Hij kwaamp goewd gewitterd op haus òn.* Hij kwam zwaar beschonken op huis aan.

wittering, zn. m., wetering. *We han laand in de polder òn de twidde wittering.* We hadden grond in de polder aan de tweede wetering. *De Wittering is de grèns tusse Rósmòlle èn Ballekum.* De Wetering is de grens tussen Rosmalen en Berlicum.

wódde, vragende vorm 'wou jij?'

Wódde't anders? Wilde jij het anders?

woenzeg, zn. m., woensdag. *Ik kom te woenzeg.* Ik kom woensdag.

woenz'genaovend, zn. m., woensdagavond. *De woenz'genaovend wier ok wèl stierrenaovend of fortuinaovend genuumd umdè de vrééjers dan op stap ware.* De woensdagavond werd ook wel stierenavond of fortuinavond genoemd omdat de vrijers dan op stap waren.

wolfstaand, zn. m., moederkoren (claviceps purpurea). *D'r ston nogal wè wolfstaand op de rog.* Er stond nogal wat moederkoren op de rogge. (De korrelvergroeiing lijkt wel op een donkere tand.)

wó'k, samentrekking van 'wó ik' (wilde ik): *Dè wó'k ok nog wèl.* Dat wilde ik ook nog wel; dat zou ik ook nog wel willen. (vgl. wi'k)

wollek, zn. m., wolk. *Hij hi unne wollek van 'n wefke.*

Hij heeft een wolk van een vrouwtje. *Zegsw. Ze hi d'r woll'ke lig hange.* Ze heeft haar wolken laag hangen; ze huilt gauw. Verkleinwoord *wulkske.*

wònne, stopwoord, nietwaar, hé. *'t Is wè, wònne.* Het is wat, niet-

waar. (>wánne, war, wor) Ouderwets.

woord, zn. o., woord.

Zegsw. *Hij hagget al dik op 't woord gegoid*. Hij had het al vaak ter sprake gebracht. *'t Is 'n goei woord dè stilzwéége verbee:tert*.

Het is een goed woord dat stilzwijgen verbetert; je kunt het beste maar zwijgen.

wor, stopwoord, nietwaar, hé.

't Is wè, wor. Het is wat, nietwaar.

wór, bw, voegw., waar.

Witte wór we wone? Weet je waar we wonen? 't Dürrep wór hij wónt hèt Machere. Het dorp waar hij woont heet Macharen.

wórraf, bw., waaraf.

Ik wil wete wórron of wórraf. Ik wil weten waaraan en waaraf; ik wil weten waar ik aan toe ben.

wórrënd, zn. v., waarheid.

Ge kun 't geleu:ve of nie, mar 't is de wórrënd: Je kunt het geloven of niet, maar het is de waarheid.

Uitdr. *'n Hallef wórrënd is 'n hee:l leuge*. Een halve waarheid is een hele leugen. *De wórrënd èn vèt kommen alted bove drééve*.

De waarheid en vet komen altijd boven drijven. *Ès die de wórrënd zi, brikt 'm 't zwee:t al üt*. Als die de waarheid spreekt, breekt hem het zweet al uit; gezegd van ie-

mand die altijd liegt. *'t Is ècht wórrënd waor*. Het is echt waar. Hierover schrijft Cornelis Verhoeven: Ik vermoed dat het, etymologisch gesproken, minder te maken had met 'waarheid' - het achtervoegsel -heid werd bij ons altijd 'hèt' - dan met het Middelnederlandse 'warent' voor 'borg' of 'garant'. (vgl. HAMM, 42, > ècht)

worre, ww., worden.

Worre-wier/worde-geworre. D'r worde (wier) nerres mir over gepròt. Er werd nergens meer over gepraat. *Wè is hij nõdderhand nog geworre? Wat is hij naderhand nog geworden*.

wórròn, bw., waaraan.

Dan witte wórròn èn wórraf. Dan weet je waaraan en waaraf: Dan weet je waaraan je toe bent.

worst, zn. m., worst.

Ès ge goei weer wilt hebbe op oew fist mòtte unne worst òn Clara's gee:ve. Als je goed weer wilt hebben op je feest moet je een worst aan Sint Clara geven. (Mensen brachten uit bijgeloof worst naar het Clarissenklooster in Megen.) Uitdr. *Ès lulle worst waar, ha hij 'n hil èind*. Als lullen worst was, had hij een heel eind; gezegd van iemand die veel onzin

praat. Variant: *ès lulle worst waar, ha hij 'n hilf'briek of, ha hij unnen hillen hoop. Of ge worst lust, (...dan kunde vèllekes skijte!)* Of je worst lust, (...dan kun je velletjes schijten) is de geïrriteerde reactie van iemand die zijn vraag al vaak heeft moeten herhalen.

wortel, zn. m., wortel.

't Gi van Jan, skrap munne wortel of ik free:t 'm raow (Het gaat van Jan, schrap mijn wortel of ik eet hem rauw); gezegd om aan te geven dat het er ruig aan toe gaat. (>würtelkes)

wortelep'tòzzie, zn. v.,

'wortelenpotage', hutspot. *Zèllie han wortelep'tòzzie mi mùll'kenbriens*. Ze hadden hutspot met karnemelkse saus. Ouderwets, tegenwoordig wordt *wortelestamp* gezegd. Verdwij-nend.

wortelezaod, zn. o., wilde peen, (*daucus carota*). *D'r ston veul wortelezaod in bloei langs d'n dijk*. Er stond veel wilde peen in bloei langs de dijk. Ouder is *wortelezoo:d*.

wötter, zn. o., water.

Zegsw. *D'n diejen is bang dèttie z'n èige òn kaauw wötter zal brande*. Die is bang dat hij zich

aan koud water zal branden; ge-zegd van iemand die geen enkel risico durft nemen. *D'r mòt nog veul wötter dur de Maos eer 't zó wijd is*. Er moet nog veel water door de Maas voor het zover is. *Hij kiek of ie wötter zaag brande*. Hij keek of hij water zag branden; hij keek zeer verbaasden onschuldig. *Ès 't wötter zakt, 't ijs okkrakt*. Als het water zakt, kraakt het ijs ook: gezegd wanneer iemand bij het wateren een wind laat. *Gin wötter zó klaor of 't moert wèl 's wè*. Geen water zo klaar of het wordt wel eens troebel; ook bij goede vrienden en in goede huwelijken is wel eens onenigheid. Variant: *Gin wötter zó skòn (diep) of 't muurt wèl 's wè*. *Ik vuul 't òn m'n wötter*. Ik voel het aan mijn water; gezegd wanneer men een sterk voorgevoel heeft. Ook *òn m'n theewötter*. *Gruun wötter in oew lijf is niks gedaon*. Ongekookt water is ongezond. *Van gruuw wötter kregde blommen op oewen buik*. Van ongekookt water krijg je bloemen op je buik; loos dreigement aan kinderen die te veel ongekookt water drinken. *Kaoi wötter, zin de rèiger èn ie kos nie zwemme*. (>rèiger)

wöttergal, zn. m., 'watergal',

oude benaming voor de ziekte geeuwhonger.

wötterhenneke, zn. o., waterhoentje, (*gallinula chloropus*). *D'r zitte veul wötterhennekes op de wittering*. Er zitten veel waterhoentjes op de wetering.

wötterkont, zn. v., 'waterkont', ziekelijke kip met te zwaar achterlijf. *D'n hennepriester kocht daors kamme èn wötterkonte*. De kippenkoper kocht kippen met dorre kammen en 'waterkonten'.

wötterskèij, zn. v., 'waterschei', nieuwsgierige vrouw. *Die wötterskèij mòt overal mi d'r neus veurop staan*. Die 'waterschei' moet overal met haar neus vooraan staan.

wöttie, samentrekking van 'wó-t-ie' = wilde hij. *Wè wöttie eigelek?* Wat wilde hij eigenlijk?

Woud, zn. o., buurtschap onder Middelrode en Den Dungen. *Has van Rukven kwaamp van 't Mirrois Woud*. Has van Rukven kwam van het Milrooise Woud.

wout, zn. m., onvriendelijk woord voor politieman, agent. *Kik ùt, daor hedde unne wout*. Kijk uit, daar komt een agent aan, gehoord in Den Bosch. Ook *bink* was gebruikelijk. Verdwijnt.

Wout, jongensnaam, afgeleid van Waltheris.

woutekiet, zn. v., spottende benaming voor politiebureau. Verdwijnt.

wujend, bn., verstokt, hevig, woedend. *Hij is unne wujende kaartspulder*. Hij is een verstokte kaartspeler. *'t Waar 'n wujende péén(t)*. Het was een hevige pijn. *'t Din wujend zeer*. Het deed erg zeer. *Toen waar ie wujend geworre*. Toen was hij woedend geworden. Verdwijnt.

wunning, zn. v., woning. *De nééj wunninge in de hèij hètte de Driekunninge*. De nieuwe woningen in de hei heetten de Driekoningen. (Nuland-Rosmalen)

würrem, zn. m., worm.

D'r zit unne würrem in diejen appel. Er zit een worm in die appel. (>wurrum)

wurrum, vr. en vnv. bw., waarom. Op de veelvuldig voorkomende kindervraag *wurrum?* kon het antwoord volgen: *Wurrum, wurrum? Umdè unne würrem ginne pier is*. Waarom, waarom? Omdat een worm geen pier is. (Voor 'waarom' wordt ook *wórrum* gezegd, >dóddoenders)

würtelkes, zn. mv., worteltjes.

WUUNDER

*Onze vòdder zette alle jòrre 'n
por réékes hee:te wùrtelkes. Mijñ
vader zette ieder jaar een paar
rijtjes hete worteltjes.*

wuunder, zn. m., woerd,
mannetje-seend. *Unne wuunder
kunde kenne òn 't krulvirke in z'n
stèrtje.* Een woerd kun je kennen
aan het krulveertje in zijn staartje.

Z

zaacht, bn., zacht, zachtmoedig. *Vuult 's wè dees grèij lèkker zaacht is.* Voel eens wat deze stof lekker zacht is. *Hulliejen heer-oo:m waar unne zaachten heer.* Hun heerroom was een zachtmoedige priester. *Zó zaacht ès 'n skeet in unne vilten hoewd:* Zo zacht als een scheet in een vilten hoed; heel zacht.

zaand, zn. o., zand.

(> zandboer)

zak, zn. m., zak.

Uitdr. *Dè zit nog in unne wééje zak.* Dat zit nog in een wijde zak; dat is nog lang niet zeker. *Dè's unne goeie um leeg zakke rècht te zette.* Dat is een goeie om lege zakken recht te zetten; gezegd van iemand die te dom is om hem iets te laten doen. *Dè't stront in oew zakke mag worre.* Dat het stront in je zakken mag worden; gezegd wanneer men iets niet van harte geeft. *D'r worre wèl meer zakke toewgebonde die nie vol zen.* Er worden wel meer zakken dichtgebonden die niet vol zijn;

het moet maar genoeg zijn. *'t Kan bee:ter van de zak ès van d'n bééndel.* (In plaats van zak werd ook *tès* gezegd.) Het kan beter van een stad dan van een dorp. *Mi d'n blaowe zak gaon.* Met de blauwe (plunje-)zak gaan; elders gaan werken. Het laatste begrip is ondertussen volledig verdwenen. **za'k**, samentrekking van 'zal ik': *Za'k dè efkes vur oe doen?* Zal ik dat even voor je doen? (vgl. wi'k, wó'k, mo'k, zó'k.)

zake in de verbinding *per slot van zake*; per slot van rekening.

zakke, ww., zakken.

Zegsw. *Ik kan 'm pakke, zakke èn verkoo:pe.* Ik kan hem pakken, zakken en verkopen; ik kan hem gemakkelijk baas, ik overtreff hem ver.

zalig, bn., zalig.

B'ons wier vanouds unne zalige kèrs'mis èn 'n zalig nééjaor gewenst. Bij ons werd vanouds een zalige kerstmis en een zalig nieuwjaar gewenst. Zegsw. *'t Zal men wèl zalig zen.* Het zal mij wel

zalig zijn; ik geloof het wel, ik maak me er verder niet druk om. **zand**, zn. o., zand.

Vruger wier d'r nog wit zand gebrùkt vur 't skure van de tuite. Vroeger werd er nog wit zand gebruikt voor het schuren van de melkbussen. Zegsw. *Hij zal gin zand afgaon.* Hij zal geen zand afgaan; gezegd wanneer bedoelde persoon heel goed zit te eten. *In dees zoft zand li Trekbee:n zeker begrave.* In dit zachte zand ligt Trekbeen zeker begraven; bijv. gezegd wanneer men met de fiets helemaal wegzakte in het zand. Zeispreuk: *B'ons op 't zand zen de èipel zò klèin, zin Knillus, d'r zit ginnins gin -r- mer in.* Bij ons op het zand zijn de aardappelen zo klein, zei Knillus, er zit niet eens een -r- meer in. (In *èipel* zit geen letter 'r'.)

zandboer, zn. m., zandboer, behalve boer op zandgrond ook verkoper van wit zand. Meervoud *zandboerre*. Ook *zandkrùiers* genoemd. Zij kwamen langs de deur en hadden het verkooprijm: *Zand, zaand, drie dùbbeltjes de maand. Och, goeie dienstmeid, kópt me toch m'n zand kwijt!* Verdwenen.

zandimmer, zn. m., zandemmer.

De zandboerre werkte mi maande èn zandimmers. De zandboeren werkten met manden en zandemmers. Verdwenen.

zandkreuge, zn. m., 'zandkruiwagen', zandwagentje. *De zandkrùiers kroie de zandkreuge langs de durre.* De zandkruiers kruiden de zandwagen langs de deuren. Verdwenen.

zank, zn. m., in de vaste verbinding *erres de zank op hebbe*; ergens je zinnen op gezet hebben, ergens de smaak van te pakken hebben. *Ès de katten 'r de zank op hebbe, haole ze alle kùikes 'weg.* Wanneer de katten het erop gemunt hebben, halen ze alle kuikens weg. Heel ouderwets is het gebruik van *zank* voor *zang*: *Ze ha veul noten op d're zank.*

zante, ww., 'zanten', bestrooien met wit zand. Vroeger werd de vloer van het woonvertrek nog met fraaie patronen gestrooid wit zand verluchtigd. *Lieneke van Roi op de Lóffert din d'n hèrd nog zante.* Lientje van Rooi op de Loofaert zantte de vloer nog. *Onze gruffòdder ha ok nog gezante.* Verdwenen.

zaod, zn. o., zaad.

Zegsw. *Bé hum is 't zaod vort út 't pèkske.* Bij hem is het zaad

intussen uit het pakje; gezegd van iemand die zijn kruit verschoten heeft. (Ook *ùt 't zèkske* werd gezegd.) *Z'n zaod haole* (zijn zaad halen) betekent 'verhaal halen' en *op zaod zen* (op zaad zijn) wil zeggen dat men terug is op hetzelfde bedrag als waarmee men het spel begon. Ouder *zoo:d.* (>èkker)

zaol, 1. zn. o., zadel, 2. zn. v.,

zaal. 1. 't *Zaol van de nééj fiets sti te hog*. Het zadel van de nieuwe fiets staat te hoog. 2. *Ze fiste in de groo:te zaol*. Ze feesten in de grote zaal.

zaon, zn. m., zaan, room.

Ze skùpte de zaon van de romme. Ze schepte de room van de melk. Oudere uitspraak *zoo:n*.

zat, 1. bn., dronken, 2. bw. ge-

noeg. 1. *Hij waar wir kèijzat*. Hij was weer stomdronken (ook *k'nonzat*). Naast *zó zat ès 'n èchel* (zo dronken als een bloedzuiger) zeggen we *zó zat ès 'n k'non*, *zó zat ès de kloo:te*, *zó zat ès 'n pinneke*, *zó zat ès 'n skup*, *zó zat ès 'n snèp* en *zó zat ès stront*.

Iemand die veel drinkt is *alt zat of onderwege*. 2. *Ik heb zat gehad*. Ik heb genoeg gehad. 't *Is men zat*. Het is mij genoeg. *Hij hitter zat*. Hij heeft er genoeg; hij heeft

veel geld. *Zó't zoo: zat zen?* Zou het zo genoeg zijn? *Dikzat* betekent vaak genoeg. *Ik heb dè dikzat gezien*. (vgl. *tedzat*.) **zattighèd**, zn. v., zattigheid, dronkenschap. *Hij kos nie mer loo:pe van zattighèd*. Hij kon niet meer lopen, zo dronken was hij. 't *Is zattighèd èn barmhartighèd* zegt men wanneer iemand in een dronken bui zijn emoties laat gaan.

zee, zn. v., zee.

Zeispreuk: *De zee is zó zout, zin de lulboks, umdètter zóvvel herring in zwemt*. De zee is zo zout, zei de kletsmeier, omdat er zoveel haring in zwemt.

zeeg, bn, tam, mak, rustig, gehoorzaam. *Dè pèrdje is zó'n zeeg bisje*. Dat paardje is zo'n mak beestje. De zegsw. *hij is vort goewd zeeg* (hij is intussen goed gehoorzaam of rustig) wordt vooral gebruikt om aan te geven dat iemand bijv. sinds zijn huwelijk van gedrag veranderd is. Vaak wordt ook bedoeld dat iemand flink zijn hoofd gestoten heeft en daaruit zijn les getrokken heeft. *Ik kréég 'm wèl zeeg* (ik krijg hem wel tam) zegt men van iemand die men wel meent te kunnen intomen.

zee:gen, zn. m., zegen.

De zee:gen is 'n visnet dè ok wèl klee:fgòrre genuumd wier. De (werp-)zegen is een visnet dat ook wel kleefgaren genoemd werd. *De zee:gen mi 't bisje* zei men bij de verkoop van vee.

zéeğ, zn. v., 'zijg', melkzeef.

De romme moesse dur de zéeğ. De melk moest door de melkzeef.

Het woord *koffiezéeğske* voor koffiizeefje is totaal verdwenen.

zéege, ww., 'zijgen', zeven,

filtreren. *Ik mòt de romme zéege.*

Ik moet de melk zeven. (Het gebeurde vaak door een doek, de zogenaamde *zéeğdoek*.)

zéejig, bn., 'zijg', zoetsappig, schijnheilig. *Zónne zéejige praot, daor koste niks mi doen.* Zo'n zoetsappige praat, daar kon je niets mee beginnen. *Unne zéejige* noemen we iemand die zoetsappig praat, maar niet te vertrouwen is.

zee:l, zn. o., touw.

Unne voerman hi goei zee:l nóddig. Een voerman heeft goed touw nodig. *'n Kaarzee:l* was een touw waarmee men dingen op de kar vastbond. Verkleinwoord zilleke. Verdwijnnend.

(vgl. Du. Seil, > wefke)

zee:pblom, zn. v., monarda (mo-

narda didyma). *De zee:pblommen in d'n hof roewke lèkker.* De monardes in de tuin roken lekker. Verdwenen.

zee:pe, ww., (in-)zepen.

Zee:pe-zipte-gezipt. Uitr.

Goewd gezipt is hallef geskòrre.

Goed gezeept is half geschoren; een goed begin is het halve werk. Verdwenen.

zee:vere, ww., 1. zeveren, kwijlen, 2. zaniken, zeuren, 3. zachtjes regenen. 1. *De klèine zaat over z'n trùike te zee:vere.* De

baby zat over zijn truitje te zeveren. 2. *Diejen aauwe zit alt over gèld te zee:vere.* Die oude man zit altijd over geld te zeuren. 3. *'t Ston 'n bietje te zee:vere.* Het stond zachtjes te regenen.

zee:verklep, zn. v., zeurkous.

Gé zet 'n zee:verklep, dè zedde.

zee:verkloo:t, zn. m., iemand die veel zevct of zcort. *Dè mènneke is zónne zee:verkloo:t.* Dat mannetje is zo'n zeurkous.

zèg, zn. v., (zand-)zegge, (carex arenaria). *Op de koisten hèj-grond groeide nog wè zèg.* Op de slechtste heidegrond groeide nog wat zegge.

zegge, ww., zeggen.

Zegge-zin-gezeed. Ik zeg, gé zegt, hij zi... Wè zegde? Wat zeg je? Wè

zisse? Wat zegt ze? Wè zittie?
 Wat zegt hij? *Wè zinde? Wat zei je? Oe, dè za'k van aow wèl 's*
zegge is een dreigement waarbij bedoeld wordt dat de spreker het zal gaan verklikken. Zei een kind *ik zeg 't tege ons moen* (ik zeg het tegen ons moeder), dan kon er volgen: *Zeg 't mar tegen oewen hemslip, dan hoefde gin boetes te doen. In Nuland èn Geffe zegge ze 'zijge'*. In Nuland en Geffe zegen ze 'zijen'. (> zinde, zittie)
zèije, ww., zaaien.

D'n boer die zèijt, d'n boer die mèijt. De boer die zaait, de boer die maait. Zegsw. *Daor kan'k wèl 'n bedje af zèije.* Daar kan ik wel een bedje van zaaien; daar heb ik er heel veel van. (>rog)

zèik, zn. m., zeik, grof woord voor pis, urine. Zegsw. *Erres van over de zèik rake.* Ergens niet goed van worden. *Hij makt menne zèik (of pis) nie wèrrem (of laow).* Hij maakt mijn zeik niet warm (of lauw); ik raak van hem niet onder de indruk. *Iemes dur de zèik haole.* Iemand voor schut zetten. *Iemes in de zèik zette.* Iemand in de zeik zetten; iemand flink voor de gek houden. *Iemes over de zèik hèll'pe.* Iemand over de zeik helpen;

iemand op stang jagen of iemand van zijn stuk brengen. *Ik kréég 'r zèik af* zeggen we wanneer we iets grondig beu zijn of iets ons helemaal niet aanstaat. *Zèik op unne riek* (Zeik op een riek) wil zeggen dat we het allemaal maar flauwekul en van geen enkele betekenis vinden. (>zèksel)
zèike, ww., zeiken.

Zèike-zèkte-gezèkt. 1. grof woord voor plassen, urineren. 2. druipen. 1. Zegsw. *Die zèkt van men gin gaoter in de grond.* Die zeikt van mij geen gaten in de grond; die heeft van mij niets goeds (geen rondje) te verwachten. Men gebruikt dit ww. ook voor tot vervelens praten over eenzelfde zaak: *Hij zit alt over 'tzèllefde te zèike.* Hij zit altijd over hetzelfde te zeuren. 2. *'t Wòtter zèkte van zunne jas.* Het water zeikte (droop) van zijn jas.

zèikerd, zn. m., bangerik, lafaard. *Wè zedde toch unne flaowe zèikerd.* Wat ben je toch een flauwe bangerik. *Unne fééne zèikerd* is een gierigaard.
zèikerig, bn, 'zeikerig', flauw, vervelend. *Doe toch nie zó zèikerig!*

zèiklocht, zn. v., een lucht die veel regen voorspelt. *'n Zèiklocht*

is niks gin hoilocht, zegt men wel schertsend.

zèikwûrrem, zn. v., 'zeikworm', mier. Zegsw. *Vur ell'ke zèik-wûrrem die ge k'pot makt, komme d'r duzend op begraffenis.* Voor elke mier die je doodt, komen er duizend op begrafenis. (vgl. wezzep.)

zèikwûrr'menest, zn. m., mierennest. *Unne zèikwûrr'menest zit wèl 's vol zèikwûrr'menikes.* Een mierennest zit wel eens vol miereneitjes. *'t Strand waar zó vol, 't waar krèk unne zèikwûrr'menest.*

zèil, zn. o., zeil.

Zegsw. *Ze kwaamp mi opgestoke zèil op men af.* Ze kwam met opgestoken zeil op mij af; ze kwam heel kwaad naar mij toe. *Al dieje praot zal wèl veul zèil op 'n klèin skip zen.* Al die praat zal wel veel zeil op een klein schip zijn; het zal wel niet veel betekenen ondanks de vele woorden.

zek, samentrekking van 'zé ik', ben ik; *Wè zek ziek geweest!*

zeker, bn, zeker, akelig sekuur, pietluttig. *Dè't gebeurt, is zó zeker ès wè.* Dat het gebeurt is zo zeker als wat. *Dè's zónne zekere:* Dat is zo iemand die alles akelig sekuur doet en weloverwogen zegt.

zèksel, zn. o., 'zeiksel', de hoeveelheid urine die in een keer geloosd wordt. *Hij bestelde unne pispot van zeuve zèksels.* Hij bestelde een pispot van zeven 'zeiksels'. Verdwenen.

zèllef, behalve het wederk. vnw. 'zelf' ook als zn.m. de ouderwetse benaming voor het kruid 'salie'. (> sèllef)

zèll'vers, aanw. vnw., zelf.

Kom hier dè'k 't zèll'vers doe. Kom hier dat ik het zelf doe. *D'n biskop zèll'vers din de mis.* De bisschop zelf deed de mis. *Hij kwaamp zèll'vers veur.* Hij deed zelf open. *Zèll'vers* is ouderwets en vervangen door *èiges* en *zèllef*.

zemme, samentrekking van 'zen we' (zijn we): *Zemme d'r dan zieme wèl wir.* Zijn we er, dan zien we wel weer. (> me)

zen, 1. ww., zijn., 2. bez. vnw., zijn. 1. *Zen-was/waar-geweest-gewist.* *Ik zé/ben, gé zet/bent, hij is, wij zen, gèllie zet/bent, zèllie zen.* Vragende vorm tweede persoon enkelvoud: *Bende/Zedde (gij)?* Gebiedende wijs: *zé* of *ben*: *Zé mar stil.* Wees maar stil. *Zé mar zeker.* Ben er maar zeker van. *Ben mar gerust.* Ben maar gerust. Verleden tijd: *Ik waar/was, gé waart, hij waar/ was, wij ware,*

gèllie waart, zèllie ware. Vragen-de vorm tweede persoon enkelvoud *waarde (ge)?* Uitrdr. *Wór 't is, wil 't zen.* Waar het is, wil het zijn, waar rijkdom is, vermeerderd zij zich. Verbindingen als *zedde-gèk* en *bende-gèk* worden veel gebruikt. Ook *zedde-gé-nou-gaauw-gèk! D'r afzen* wil zeggen dat men aan het dementeren is: *Hij ist'r vort geregeld af.* Hij is aan het verkindsen. *Ès 't is, dè't is, dè't nie is, dan is't nog niks* (Als het is, dat het is, dat het niet is, dan is het nog niets) is een ingewikkelde ouderwetse manier om te zeggen dat het geen ramp is als iets niet doorgaat. *Ge kunt 'r mar afzen* betekent echter dat iets maar gebeurd kan zijn. *Erres vur zen* wil zeggen dat men iets wel geschikt vindt: *Nee, vur die vremdighèd zé ik nie zó vur.* Voor 'heel wat betekenen' van personen gebruikt men 't 'm zen. *Hij is 't 'm, jonge!* Hij betekent heel wat! *Hij waar um heur geweest* houdt in dat hij om haar hand gevraagd had. *'t Kan zen wè't wil, mar ik gò* betekent 'het kan zijn wat er wil (= wat er ook aan de hand is) maar ik ga. Deze bewering kwam ook in de verleden tijd voor: *'t Kos zen wè't wó, mar ik gonk.* Het kon zijn

wat het wilde, maar ik ging.
2. Zegsw. *Die zal 't zen wèl gehad hebbe.* Die zal het zijne (zijn portie) wel gehad hebben. *Ieder 't zen, dan hi de kaoie niks.* Ieder het zijne, dan heeft de kwaai niks. Zeispreuken: *Ieder 't zen, zin Hardzak èn ie zaagde 't bed temidden deur.* Ieder het zijne, zei Hardzak en hij zaagde het bed middendoor. *Zé hagget zen al, zin Stien Steuk, toen 't hum nog nie van heur waar.* Zij had het zijne al, zei Stien Steuk, toen het zijne nog niet van haar was.

zèssie, zn. v., zeis.

Mèije mi de zèssie waar mar kaoi wèrrek. Maaïen met de (lange) zeis was maar zwaar werk. Uitrdr. *Oew zèssie èn oew pèrd môtte noit ütleene; oew zèssie kùmt dik èn oew pèrd kùmt dun trug.* Je zeis en je paard moet je nooit uitlenen; je zeis komt dik (=hot) en je paard komt dun (=mager) terug. Soms werd in plaats van *zèssie* het woord *wijf* ingevuld. **zeug**, zn. mv., zeugen.

Zèllie han 'n por zeug. Ze hadden een paar zeugen. *Blaow zeug* of *kèlderzeug* is de naam voor pissebedden. (>zog)

zeu:m, zn. m., 1. zoom, 2. zeem (-leder). 1. 't *Stumpke van z'n se-*

gaar waar krèk in de zeu:m van z'n boks gevalle. Het stompje van zijn sigaar was net in de zoom van z'n broek gevallen. *De zeu:m út oew gat skijte* betekent dat men hevig aan de diarree is. 2. *Ik zuuk unne zeu:m um de raom te zeu:-me*. Ik zoek een zeem om het raam te zemen.

zeuve, telw., zeven.

Uitdr. *Zoo: gòn d'r gin zeuve in 'n zoutvètte*. Zo gaan er geen zeven in een zoutvaatje; gezegd van iets zeldzaams. *'t Is t'r wèl inne die z'n zeuve zondes zal kenne*. Het is er wel een die zijn zeven zondes zal kennen; hij is wel gepokt en gemazeld (en ik vertrouw hem van alles toe)

ziel, zn. v., ziel.

D'n dieje hi ilt op z'n ziel. Die heeft eelt op zijn ziel; gezegd van een hardvochtig persoon. Uitdr. *Oew ziel èn oewen bótteram mòtte alt in de gater haauwe*. Je ziel en je boterham moet je altijd in de gaten houden. *Wè ge hier wint òn oew ziel, verspulde òn oew boks, zin d'n boer èn ie blief in d'n biechstoewl òn unne spijker hange*. Wat je hier wint aan je ziel, verspeel je aan je broek, zei de boer en hij bleef in de biechtstoel aan een spijker hangen. (>zwart)

ziemezètje, zn. o., boerenfrontje, vervorming van Fr. chemisette. *Sondus stapte Driek èn Bètje, dèftig in pèlerien èn ziemezètje, nor de leste mis van de p'rochie-lèijer*. 's Zondags stapten Driek en Betje in hun beste kleren naar de laatste mis van de pastoor. Verdwenen.

Zilland, dorpsnaam, Zeeland.

Zilland li aachter Uje èn hurt vort bé Landerd. Zeeland ligt achter Uden en hoort voortaan bij Landerd. *Zilland-bee:vert (van Sint Knillus) waar in mèij*. De bedevaart in Zeeland (van St. Cornelis) was in mei.

zilleke, zn. o., 'zeeltje', touwtje. *Alles van 't vèrke is goewd, zin 't wefke èn ze lèkte-n-'t zilleke af*. (>zee:l, vèrke)

zilletries, zn. v., zelatrice, ijveraarster. *De zilletriese zen dik al veul mi 'n bietje*. De zelatrices waarden vaak elke gift, hoe klein ook. (In katholiek verband was het woord gebruikelijk als collectant.)

zilverlinge, zn. mv., zelden gehoorde volksbenaming voor judaspenning, (lunaria biënnis). *D'r stonne zilverlinge in de vurhof*. Er stond judaspenning in de voortuin. (vgl. Du. Silberlinge, Judassilberling.)

zimmele, zn. mv., zenuwen.

Hij begos van de klaor zimmele te nerr'ke ès 'n brul koew. Hij begon louter van de zenuwen zijn mond heftig te bewegen. Verdwenen.

zimmelezèiker(d), zn. m., irritante zenuw(en)lijder, onsympathieke mooiprater. *Ik mòt dieje zimmelezèiker nie.*

zin, zn. m., 1. zin, manier, wijze, 2. lust. 3. verleden tijd van zegge, zei. 1. *Dè waar ok op zó'n zin.* Dat was ongeveer hetzelfde. 2. Uitr. *Wie vrééjt mi zin, wordt 'r dik tegenin.* Wie vrijt met zin, wordt er dik tegenin; wie vrijt met begeerte wordt licht zwanger. *Ze din zenne zin.* Ze deed zijn zin. 3. *Ik zin dè'k gin zin ha.* Ik zei dat ik geen zin had.

zinde, werkwoordsvorm die 'zei je' betekent. *Wè zinde? Wat zei je?*

zinnighèd, zn. v., zin, lust. *Daor hàttie nou zoo: mar 's zinnighèd in.* Daar had hij nu zo maar eens zin in. *Hij ha noit gin zinneghèd in d'n traow gehad.* Hij had nooit iets voor het huwelijk gevoeld.

zinsel, zn. o., 'zeisel', zeispreuk. *Hij ha zóvvel zègsels èn zinsels in zunne praot.* Hij sprak met zoveel gezegden en zeispreuken.

zirrig, bn., zering, pijnlijk.

Ge zaagt 'm soms wè zirrig rondtree:je. Je zag hem soms wat pijnlijk rondlopen.

zitte, ww., zitten, wonen.

Zitte-zaat-gezee:te. *Hij wies 'n skòn durske zitte.* Hij wist een knap meisje wonen.

zittie, samentrekking van 'zi-t-ie' (zegt hij). *Ja, dè zittie.*

zódde, de vragende vorm 'zou jij'.

Zódde dè doen? Zou je dat doen?

zoei, zn. v., mestgoot op stal achter de koeien. *Hij moes de zoei nog ùtkrùie.* Hij moest de mestgoot nog leegkruien. Minder gebruikelijk dan *groep*.

zoer, 1. bn., zuur, guur, 2. zn. o., zuur. 1. 't *Waar zó'n mottig zoer weer.* Het was zo'n mistig, guur weer. 2. Wanneer iemand klaagde 'ik heb 't zoer', dan volgde vaak: 'dan hedde 't zuujt te verwaachte' (dan heb je het zoet te verwachten). Uitr. *Ge kregt veul zoer vur 'n bietje zuujt.* Je krijgt veel zuur voor een beetje zoet; het huwelijk en het leven hebben hun schaduwzijden. Oude vrijsters werden wel spottend *zoer geworre maagde* genoemd.

zoerdonk, zn. m., iemand die zuur kijkt, zuurpruim. *D'n aauwe Kóbbus waar unnen èchte*

zoerdonk. Ook hoorden we wel eens *zoeren bonk*.

zoerkólle, zn. mv., zuurkool.

Op de kindervraag wè gòdde gé doen? volgde soms *De zoerkólle ùt de waors haole* (de zuurkool uit de war halen). (>dóddoenders)

zoersig, bn., 'zuurachtig', zuur.

Wè kekte zoersig, zit 'r iets overdwèrs? Wat kijk je zuur, zit je iets niet lekker?

zoerring, zn. v., schapenzuring (rumex acetosella). *D'r ston veul zoerring bé de wèij*. Er stond veel zuring bij de wei. Soms *zoersel* genoemd.

zoft, bn., zacht.

Niks zó lèkker ès 'n zoft peer. Niets zo lekker als een zachte peer. *Wè is't hier toch zoft betekent 'wat is de grond hier toch zacht'*; wanneer men over de onverharde fietspad naar ons ouderlijk huis kwam, zakten de wielen vaak weg in de grond. *Hij is zó'n zoft wéénèij* zei men van iemand die bang en weinig kordaat was. *Zoft* wordt steeds meer verdrongen door *zaacht*. (vgl. En. soft.)

zóg, zn. v., zeug.

De zóg hi gevùld zeiden de boeren zuur wanneer de zeug maar een big kreeg; letterlijk

betekent het 'de zeug heeft een veulen gekregen'. *Ze kekt ès 'n zog die in 't stroi zèkt*. Ze kijkt als een zeug die in het strooi zeikt; ze kijkt droefgeestig. *Unnen boer èn 'n zog hen noit genog, mar unnen heer èn unnen beer wille nog meer*. (>boer, zeug)

zoi, zn. m., zode.

Unne zoi gras. Een graszode. (vgl. rós.)

zó'k, samentrekking van *zó ik* (zou ik). *Dè zó'k ok gedaon hebbe*. Dat zou ik ook gedaan hebben.

zole, ww., zwerven.

Hij hi hier jorre rond lege zole. Hij heeft hier jaren rond gezworven. (vgl. *dole* (=dwalen)).

zommer, zn. m., zomer.

Spreek: Dreu:ge zommer, natten baomis. Droge zomer, natte bavomis; droge zomer, natte herfst. Ook *zómmer*.

zon, zn. v., zon.

Die hi te lang in de zon gelee:ge. Die heeft te lang in de zon gelegen; die is een beetje gek. *Ès 't ree:gent èn de zon skent, dan is 't kerr'mis in de hel*. Als het regent en de zon schijnt, dan is het kermis in de hel. *Ge zet nie wèrd dè de zon oe beskent*. Je bent niet waard dat de zon je beschijnt;

gezegd van een nietsnut. (>kring)

zó'n, 1. aanw. vnw., zo'n, zulke, 2. zouden. 1. *Ik wil enkelt van de zó'n*. Ik wil alleen zulke. 2. *We zó'n d'r same henegaon*. We zouden er samen heengaan.

zonde, zn. v.

Uitdr. *ze is wèl 'n zonde wèrd (al stitter de pestoor nee:ve te janke)*. Ze is wel een zonde waard (al staat er de pastoor naast te huilen); gezegd van een mooie vrouw. (>zeuve)

zones, zn., in de verbinding *bloo:t toew òn de zones*; gezegd van een decolleté dat erg diep gaat, tot het punt waar de hand belandt bij het zeggen van 'de zoon' tijdens het maken van het kruisteken.

Verouderd.

zoo:, bw., 1. zo, op die manier, 2. spoedig, gauw. 1. *Krèk zoo: hekket gezeed*. Precies zo heb ik het gezegd. 2. *Hij zal zoo: komme*. Hij zal gauw komen. (vgl. zó'n.)

zooie, ww., zaaien, zaad verspreiden van bomen en planten zelf. *Ès dè grèij begient te zooie, dan ister 't èind van 'weg*. Als dat spul begint te zaaien, dan komt er geen einde aan. Zaaien door mensenhand is *zèije*.

zoudoek, zn. m., zakdoek.

Ègge bé 'n boerredochter wó't gòn vréje, dan moeste unne rooie zoudoek bé hebbe. Als je bij een boerendochter wilde gaan vrijen, dan moest je een rode zakdoek bij je hebben.

zout, 1. zn. o., 2. bn., zout.

1. *Gif men 't zout 's efkes òn*. Geef mij het zout even aan. 2. *Zegsw. Zó zout hek 't nog noit gefree:te*. Zo zout heb ik het nog niet gegeten; gezegd wanneer iets hard tegenvalt.

zoute, ww., zouten.

Zout 'm mar op zegt men van een aankoop die niets waard blijkt te zijn.

zoutvètje, zn. o., zoutvaatje (>zeuve)

zóveul ès, bw., zogezegd, zogenaamd. *Hij waar d'n bòs, zóveul ès*. Hij was zogezegd de baas. (Men twijfelt aan de waarheid van de mededeling.)

zóvvel, onbep. telw., zoveel.

D'r ware d'r zóvvel, dè'k ze nie telle kos. Er waren er zoveel dat ik ze niet tellen kon. *Ik moes inne gulde zóvvel betaole*. Ik moest een gulden zoveel betalen. *Zóvvel is zeker: hij kùmt nie*. Het is tenminste zeker dat hij niet komt. Naast *zóvvel* komt ook vaak *zóveul* voor.

zuchtig, bn., ziekelijk.

In de vaste verbinding ziek of zuchtig zen. *Ès ik nie ziek of zuchtig zé, dan za'k 'r zen.* Als ik niet ziek of ziekelijk ben, dan zal ik er zijn. *Dè wefke is alt ziek of zuchtig.* Verdwijnend.

zuinighèd, zn. v., zuinigheid.

Het spreekwoord *zuinighèd mi vlijt baauwt huizen ès k'stee:le* kreeg soms het vervolg *èn verskònd'oe nie op ted, kregde luizen ès k'mee:le* (en verschoon je je niet op tijd, dan krijg je luizen als kamelen).

zùiperd, zn. m., drinkebroer, zuiper. Uitdr. *Bee:ter unne zùiperd ès unne kaarter, want unne zùiperd kreg nog oit genug.* Beter een zuiper als een kaarter, want een zuiper krijgt nog ooit genoeg. Zeispreuk: *Wè d'r ammel nie over de tong gi, zin de zùiperd èn ie verzoewp hil de mikmak.*

Wat er allemaal niet over de tong gaat, zei de zuiper en hij verdronk al zijn bezittingen.

zùiver, bn./bw., zuiver, puur, schoon, zindelijk, precies. *'t Grèij stond 'r skòn èn zùiver bé.* De gewassen stonden er mooi en onkruidvrij bij. *Hedde ginne zùiveren doek vur men?* Heb je geen schone doek voor mij? *Men*

hemd is nie krèk zùiver. Mijn hemd is niet helemaal schoon. *'t Is toch zùiver d'n aauwe.* Het is toch precies zijn vader. *Dieje klèine is nog nie zùiver.* Die baby is nog niet zindelijk. *Dè hattie nie zùiver.* Dat zat hem niet glad. *Zùiver goewd* zei men wel voor 'schoon ondergoed'. (>brannittels)

zuke, ww., zoeken, zin hebben om. *Zuke-zocht-gezocht.* *Ik zuuk wè zùiver goewd.* Ik zoek wat schoon ondergoed. *'Gòdde mee nor D'n Bosch?'* *'Nee:, ik zuuk 't nie.'* ('Ga je mee naar Den Bosch?') *'Nee, ik heb geen zin.'* *Ik hé d'n òllinge mèirge gezocht èn nou zuuk ik nie mer wéér te zuke.* Ik heb de hele morgen gezocht en nu heb ik geen zin meer om verder te zoeken. *Ge mòt 't mar zuke.* 1. Je moet het maar zoeken. 2. Je moet er maar zin in hebben.

zulder, zn. m., 1. zolder, 2. zitvlak. 1. *De appel wieren op zulder bewaord.* De appels werden op zolder bewaard. Uitdr. *Hog haos hen unne kaauwe zulder.* Hoge huizen hebben een koude zolder; gezegd van een vrouw die aanzienlijk langer is dan haar echtgenoot. Zegsw. *Iemes op zinnen aachterste*

zulder jage betekent 'iemand veel angst bezorgen'. Tegen iemand die steeds maar vraagt waar iets is, zei men uit plagerij wel: *Zuukt mar 's op zulder achter de put*. Zoek maar eens op zolder achter de put. 2. *Hil de zulder hengt ùt ow boks*. Heel de zolder (bodem) is uit je broek gescheurd. *Ties klapt ùt zonne zulder*. Ties scheurt het zitvlak uit zijn broek. *Ik zal oe 's òn oewe zulder komme*. Ik zal je eens billenkoek geven. *Ze han veul nor de zulder gekeke*. Ze hadden veel gedronken.

zult, 1. zn. v., hoofdkaas, 2. zn. m., verhoging waarin de *stalree:pe* stonden; de stenen rand waarvoor zich de voeder-goot voor de koeien bevond. (HAMM, 120.) 1. *Niks zó lèkker ès roggebroo:d mi zoere zult*. (>ted) 2. *Achter de zult lage de koei te nerr'ke*. Achter de verhoging lagen de koeien te herkauwen. De tweede betekenis is vrijwel verdwenen.

zulte, ww., smeulen.

't Vuur laag nog wè nao te zulte. Het vuur lag nog wat na te smeulen. *Smeu:ke* wordt meer gebruikt.

zumme, samentrekking van

'zullen we'. *Zumme 's op haus òn doen?* Zullen we eens naar huis toe gaan? *Zumme 'n bumke katte?* Zullen we een boompje katten? (Katten is een in cafés veel gespeeld kaartspel.) (> me) **zunt**, bw., zonde, jammer. *'t Is nog groo:te zunt*. Het is nog doodjammer. *Ons wefke wordt dik van 't zunt*. Mijn vrouw wordt dik van 'het zonde', zij vindt het zonde om de etensrestjes weg te gooien en eet het zelf op. *Zunt!* *Witte wè zunt is? Bóttèr òn oew kont smeren èn dreu:g broo:d gòn zitte ee:te, dè's zunt!* (Zonde! Weet je wat zonde is? Boter aan je kont smeren en droog brood gaan zitten eten, dat is zonde!) Ook *sunt*.

Zus, zn. v., zus.

In de vroegere kinderrijke Meierij was *Zus* gebruikelijk als roepnaam voor een meisje dat het tweede kind in een gezin was.

Ons Annie wordt alt Zus genuumd. Onze Annie wordt altijd Zus genoemd. *Ons Zus hèt eigelek Tini*. Onze Zus heet eigenlijk Tini. (vgl. Bruur.) Verdwijnend.

zusters, zn. mv., zusters, zusjes, nonnen. *Trùi èn Trees zen zusters van mekare*. Trui en Trees zijn zusjes van elkaar. *Hij waar nor*

de zusters gegaon. Hij was naar het verzorgingstehuis (bejaardentehuis van de vroegere nonnen) gegaan. Verdwijnd.
zuujt, bn., zoet.

Zé mar zuujt, m'n kiendje. Wees maar zoet, mijn kindje. *Ge kregt 'n kuukske ès ge zuujt zet.* Je krijgt een koekje als je zoet bent. 't *Waar zónne zuujte* (Het was zo'n zoete) betekent ongeveer 'het was zo'n zoetsappige, flauwe figuur'. (>zoer)

zuursteel, zn. m., suikerstok.
Hij kocht op de kerr'mis 'n por zuurstele vur de jong. Hij kocht op de kermis een paar suikerstokken voor de kinderen. (>pléksteel)

zuutjes, bw., zoetjes.
Zeg 't 's zuutjes tege men. Zeg het eens zoetjes tegen mij. *Wènnig laoje, zuutjes vaore, duu kaar èn pèrdje spaore.* Weinig laden, zoetjes varen, doet kar en paardje sparen.

zwaaf, zn. m., zouaaf, lid van de pauselijke garde. *Hullieje gruf-fòdder waar nog zwaaf geweest.* Hun grootvader was nog zouaaf geweest. Verdwenen.

zwak, 1. zn. o., gevoeligheid.
2. bn./bw. behalve onsterk ook gezwak, lenig, vlug. 1. *Hij ha 'n*

zwak vur kaarte. Hij was altijd in voor een kaartspelletje. 2. *Diejen aauwe is nog goewd zwak.* Die oude man is nog goed lenig. Zegsw. *Ik zé nog zó zwak ès 'n hangaol.* Ik ben nog zo lenig als een haal; schertsend gezegd door iemand die heel stijf is.

zwaon, zn. v., zwaan.
Weerspreuk: *De V van ènd èn zwaon brengt vriejs in de laon.* De V van eend en zwaan brengt vorst in de laan. Verkleinwoord zwòntje. (>ènd)

zwaor, bn./bw., zwaar.
'n Kaar opstee:ke is zwaor wèrrek. Een kar opsteken is zwaar werk. (Opsteken = met de gaffel laden.) *Hoe zwaor wee:gt dieje zak? Hoe zwaar weegt die zak? 't Waar van dè zwaor zommerweer:* Het was van dat drukkende zomerweer. Ouder is *zwoor*.

zwardje, zn. o., 'zwaardje', zwoerdje. *'t Zwardje van útgebraoje spèk kos zó lèkker knoepere.* Het zwoerdje van uitgebakken spek kon zo lekker knapperen. Verdwijnd.
zwart, bn., zwart.

Zó zwart ès unne moor: Zo zwart als een moor (waterketel die boven het vuur hing). Zeispreuk: *Ik draag 't lieste zwart, zin de p'stoor, dan*

velt m'n ziel nie zó op. Ik draag het liefste zwart, zei de pastoor, dan valt mijn ziel niet zo op.

zwartjan, zn. m., zwarthandelaar, zwartepiet, vooral iemand die van de zwarte handel (in en na de Tweede Wereldoorlog) rijk is geworden. *Zen vòdder waar unne zwartjan uurste klas.* Zijn vader was een zwarthandelaar eerste klas. Verdwenen.

zwartkèij, zn. m., 'zwartkei', iemand met zwarte haren werd wel uitgescholden met de woorden *rèine zwartkèij!*

zwartmoor, zn. m., smeerpoets. *Wè zedde toch unne smerrige zwartmoor.*

zwee:t, zn. m., zweet.

De zwee:t braak 'm út. Het zweet brak hem uit. Uitr. *Lùie zwee:t is gaauw geree:d.* Steeds vaker 't zwee:t.

zwee:ttee:n, zn.m. en mv., tuinboon, tuinbonen. (flodderbònne)

zwee:tvowte, zn. mv., zweetvoeten. Uitr. *Daor stòdde dan mi oew zwee:tvowte èn ge zet bedànt.*

Daar sta je dan met je zweetvoeten en je bent bedànt; gezegd wanneer men stank voor dank krijgt.

zwengel, zn. m., behalve in de gebruikelijke betekenis (pomp-zwengel, enz.) komt dit woord

ook voor in de verbinding *zunne zwengel vééne* (zijn zwengel vinden). *Alleman vent zunne zwengel.* Iederen vindt zijn draai. **zwètse**, ww., zwetsen, snoeven, opscheppen. *Hij kan zó gòn zitte zwètse!* Hij kan zo gaan zitten zwetsen. Uitr. *Zwètse èn in oew boks doen kunde zittende.*

Zwetsen en in je broek doen, kun je zittende; opscheppen kan iedereen en kost niets. Variant: *Zwètse èn in oew boks doen kunde in inne keer.* (Je kunt het in een keer; het is geen kunst.)

zwètskloo:t, zn. m., zwetser, opschepper. *Hullieje vòdder is zónne zwètskloo:t.* Hun vader is zo'n opschepper. Ook *zwètserd* wordt gezegd.

zwòll'f, zn. v., zwaluw.

D'r vloewg 'n zwòll'flig over 't wòtter. Er vloog een zwaluw laag over het water. *Zwòll'ven onder 't dak brenge sènte in de zak.*

Zwaluwen onder je dak, brengen centen in de zak; zwaluwen brengen geluk. (>bóttère)

zwòntje, zn. o., zwaantje.

D'r zwom 'n zwòntje op de gracht. Er zwom een zwaantje op de gracht.

De belangrijkste zegslieden waren

voor Berlicum: Jantje v. d. Aa (Bloks) †, Miep v.d. Akker †, Antoon † en Toos Boselie †, Willem v.d. Braak †, Anna v. Heijst-Brokke †, Bertha Cooijmans †, Janus v.d. Donk †, Frans v.d. Dungen †, Hein Godschalk^x, Nol v.d. Heijden (de Kóppere) †, Has v. Kreij (van Nuland afkomstig) †, Toon v. Lith (de Pan) †, Lien en Pietje v. Rooi †, Jan Steenbergen, Hènke Swanenberg (Gurtjes) †, Jan v.d. Veerdonk (van Pietjes) †, Gradje Voets †.

voor Den Bosch: Kees Hurkens, Ad de Mug, Lex Reelick, Cornelis Verhoeven (afkomstig van Udenhout), Frik en Ans Verstappen, Karel en Ans Verstegen.

voor Dinther: Hannus v. Erp †, Harrie v.d. Heijden (d'n Huvender), Tina v.d. Heijden, Henk Habraken.

voor Den Dungen: Driekske v. Alebeek, Dina van Gemert-v.d. Ven †, Huub † en Bertha Goossens (d'n Boer) †, Harrie en Sjaantje Goossens, Jo en Riek v.d. Heijden, Jan Heijmans †, Broer † en Diny Minkels-Kappen, Gonnje Pennings, Willemske v.d. Steen †, Huub Toelen, Driek Verhagen †, Henk Verhagen, Erwin Verzandvoort, Walter v.d. Westelaken (de Witte), Jan v. Lieshout, Dries Rijkers (van Schijndel afkomstig).

voor Geffen: Pietje Venrooij †, Tien Heijmans, Thee Damen, Mien Dekkers, Jo Spierings.

voor Heeswijk: Bets van Lamoen †, Jan v. Oorschot †, Piet v. Schijndel.

voor (de) Kruisstraat: Harrie v. Erp †, Bert en Truus Heijmans, Piet † en Han Swanenberg-Heijmans (Gurtjes), Dorus Verstappen †, Louis † en Mientje v. Zuijlen - v.d. Doelen.

voor (de) Maliskamp: Jaon Dielissen †, Piet v. Helvoort †, Martien der Kinderen, Jan v.d. Wijgert (van Mijn Plientjes) †.

voor Middelrode: Hannus Brouwers (van Kaathoven afkomstig) †, Jan v. Casteren, pater Fulco v.d. Heijden (Has van Rukven) †, Jos † en Tonnie de Laat-Boselie †, Marie v. Lith-v. Boxtel †, Driek Pijnenburg †, Eugène Riswick †, Harrie v.d. Steen, Miet Schouten.

voor Nistelrode: Thid de Braauwer †, Ad de Laat †.

voor Nuland: Antoon v. Amelsvoort (de smid) †, Marie v.d. Berg-v.d. Donk, Kapelaan v. Dijk, Nel Gloudemans-Timmers (Bòn) †, Ies v. Hoek †, Hein Kerkhof †, Dina v. Kreij-v.d. Doelen, Peer † en Kaat v.d. Leest †, Janus v.

Nistelrooij, Tien Westelaken (van Orriekes), Drika v. Venrooij-Vorstenbosch (v.d Elzen) †, Peet Kappen.

voor Rosmalen: Kaat van Balkum †, Harrie en Truus Coppens, An v. Crey-v. Uden †, Wim v.d. Donk (d'n Blom), Jaan Hanegraaf-Swanenberg, Driekske Korsten †, Jan v. Lijssel †, Jo v. Nuland †, Ben Pennings, Toon Pennings †, Henk en Mientje Savelkouls (M'ties), Pietje Swanenberg-Verstappen †, Marinus Swanenberg (Gurtjes), Steven Tibosch †, Hemke Vorstenbosch (Pèk) †, Jan v. Zoggel †.

voor Schijndel: Janus † en Anna v.d. Oetelaar †, Piet Mathijssen, Piet v. Esch, Arie v. Roozendaal, Nol v. Roessel.

voor St. Michielsgestel: Thijs v. d. Helm, Frans Smits.

voor Uden: Jan v. Dommelen, Ad v. Duinhoven, Jo Geurts.

voor Veghel: Harrieke v.d. Heijden †, Harry v. Liempt.

voor Vinkel: Albert v.d. Elzen, Lya de Haas, Mies Hanegraaf †, Marinus Kappen †, Hanneke v. Niftrik-de Haas, Bert Pennings †, Narus v.d. Valk (d'n bieman) †.

voor Vorstenbosch: Janus v. Kessel (de skeeper) †, Piet Rakels (de mùlder).

voor Vught: Jan Kuper, Kees Schapendonk, Toon Verhagen.

voor Wijbosch: Antonet v.d. Wijdeven.

Cor Swanenberg, (Rosmalen 1942) leraar Engels en Duits, schreef verscheidene boeken over Brabant en Brabants dialect. Recent werk: *Wiej wè bewaort*, *Jikkies Merante*, *De Blankboom*, *Brabo de Lampesnuter*, *Goeien aard*, 't *Brabants Ketierke* en *Brabant is another cup of coffee*.

Hij had het idee voor en deed de redactie van *Onder ons gezegd in Brabant*. Hij heeft een wekelijkse rubriek op Omroep Brabant: 't *Brabants Ketierke*. Met zijn vrouw Nelleke de Laat stelt hij al bijna tien jaar lang *de Brabantse Spreukenkalender* samen.

Jos Swanenberg, (Gemert, 1968) ging nadat hij zijn gymnasiumdiploma behaald had Nederlandse taal en letterkunde studeren in Utrecht. In 1992 studeerde hij af. Hij leverde een bijdrage over het dialect van zijn voormalige woonplaats Middelrode in het boek *Onder ons gezegd in Brabant* en werd genomineerd voor de dialectpenning dichtkunst in Lieshout. Momenteel is hij als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen, waar hij werkt aan de afleveringen over flora en fauna van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten.

In 1995 verscheen zijn verhaal *Het Heeswijks Zwembad* in de bundel *Vijf plus een*.

Èige grèij is het Meierijse woordenboek dat schrijver, dialectkenner, Cor Swanenberg en zijn zoon Jos gemaakt hebben.

De nieuwe publicatie heeft niet de pretentie volledig te zijn, maar het is met zijn bijna 500 pagina's wel een mooi naslagwerk. Voor de samenstelling van dit boek, dat de neerslag geeft van zo'n 20 jaar verzamelen en rangschikken, hebben de auteurs hun aandacht vooral gericht op typische dialectwoorden en uitdrukkingen. Alleen die Meierijse woorden die in vorm of betekenis afwijken van het algemeen Nederlands en dus niet of met andere betekenis voorkomen in de standaardtaal kwamen aan de orde.

De verzameling van het dialect in dit boek kwam tot stand door het aftasten van het eigen geheugen maar ook via vraaggerekjes met dialectsprekers in de regio Rosmalen, Nuland, Berlicum, Den Dungen en naaste omgeving. Vooral dialectvaste zegslieden werden betrokken bij het werk.

In dit boek is er naar gestreefd een gemakkelijk leesbare en dus eenvoudige spelling te hanteren.

Èige grèij zou getypeerd kunnen worden als een woordenboek van een Oost-Meierijs regiolect.